Middlemarch

Taşra Yaşamından Manzaralar

I

Çeviren: Cihat Taşçıoğlu

George Eliot

Nora

GEORGE ELIOT ya da tam adıyla Mary Ann Evans (1819-1880), 19. yüzyılın en önemli İngiliz yazarlarındandır; editör, romancı, şair ve gazeteci. Bir "kadın" yazar olarak eserlerinin görmezden gelineceğini düşünerek kitaplarında George Eliot takma adını kullandı. Dönemin şartları eğitim hayatını sürdürmesini engellese de, kendi kendini eğiterek klasik eserlere yöneldi. 1850'de Londra'ya taşındı ve sol eğilimli *Westminster Review* gazetesinde editör olarak çalışmaya başladı; bir kadının editör olması dönemin muhafazakar çevrelerinde hoşnutsuzlukla karşılandı. Londra entelektüel çevreleriyle yakından ilişki kurdu. İlk romanını 1859'da yayımladı. Romanlarında İngiliz taşra yaşamını gerçekçi bir üslupla ele almasıyla tanınır. İlk cildini 1871'de yayımladığı başyapıtı *Middlemarch*, pek çok eleştirmen tarafından İngiliz dilinin en büyük kurgu eseri olarak kabul edilir.

Middlemarch: Taşra Yaşamından Manzalar (I. Cilt)
George Eliot
Özgün Adı | *Middlemarch: A Study of Provincial Life*
Çeviren | Cihat Taşçıoğlu

Nora Kitap |221| Edebiyat
Yayına Hazırlayan | Ahmet Birsen
Son Okuma | Aslı Tohumcu
Kapak Tasarımı | Başak Yaman Eroğlu
Dizgi | Hazel Çelik
1. Baskı | Kasım 2016

ISBN | 978-605-83031-1-9

Türkçe Yayın Hakkı © Nora Kitap, 2016
Türkçe Çeviri Hakkı © Cihat Taşçıoğlu, 2016

Yaymcının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Nora Kitap, Kırmızı Tazı Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.'nin tescilli markasıdır.

NORA KİTAP
Gümüşsuyu Mah. Osmanlı Sok. Osmanlı İş Merkezi 18/9
Beyoğlu/İstanbul
Tel: 0212 222 10 66 - 243 30 73 Faks: 0212 222 46 16
Sertifika No: 32464 info@norakitap.com

Mimoza Matbaacılık San. ve Tic. A.Ş.
Merkez Efendi Mah. Davutpaşa Cad. No:123 Kat:1 Topkapı / İstanbul
Tel: (212) 482 99 10 (pbx)
Sertifika No:33198

MIDDLEMARCH

TAŞRA YAŞAMINDAN MANZALAR
(I. CİLT)

GEORGE ELIOT

ÇEVİREN:

CİHAT TAŞÇIOĞLU

ÇEVİRMENİN NOTLARI

George Eliot, Middlemarch'ı 1870'li yılların başında kaleme aldı. Roman, 1829-31 yıllarını konu alır. Dolayısıyla yazar kendi döneminin Anglosakson okuruna nispeten yakın bir tarihi anlatmaktadır, bu nedenle birçok konuda açıklama yapmaya gerek duymaz. Biz, kendi okurumuzun İngiltere'nin 190 yıl öncesine dair ayrıntılı bilgi edinmek gibi bir önceliğe sahip olmadığını düşünerek, bu bölümde kısa açıklamalar yapmayı uygun gördük.

Birleşik Krallık'ın 1831 yılındaki nüfusu, fazla güven telkin etmeyen bazı kaynaklara göre 13 milyon civarındadır, ama gerçekte 1841 yılı nüfus sayımına kadarki kayıtlar yetersizdir ve ciddiye alınmamaktadır. Bizim bu konuda rastladığımız ve önemli kabul edilebilecek tek veri, ziraat üzerine periyodik yayın yapan The Farmers' Register'ın 1837 yılına ait 4. sayısının

178. sayfasındaki bir ibare. Burada bir oranlama yapılırken ülke nüfusu, parantez içinde 'son nüfus sayımı itibarıyla' şerhi özellikle düşülerek 16.539.000 olarak belirtilmiştir.

SİYASİ İKLİM VE GELİŞMELER

Ülke bu dönemde, Avrupa'nın ve dünyanın genelini etkileyen ciddi toplumsal, siyasi, teknolojik, bilimsel, entelektüel değişimlere gebedir ve Britanya'nın yerleşik feodal düzeni sebebiyle, bütün bu faktörler taşrada farklı düzeylerde değişimlere yol açmaktadır. Başat kabul edilmesi gereken unsur, elbette ki dönemin reformları gerekli kılan siyasi iklimidir.

Britanyalıların başını çektiği Sanayi Devrimi, 19. yüzyılın başlarında ülkeyi tepeden tırnağa değiştirmeye ve dönüştürmeye başlamıştı; yeni ortaya çıkan sanayiciler, siyasi erki yavaş yavaş eskinin toprak sahibi Tory ve Whig sınıflarından devralıyordu. Arazilerin çevrilmesi küçük çiftçileri taşra dışına sürüyordu; kasaba ve kentlerin nüfusu yeni bir kentsel emekçi sınıfın doğmasıyla birlikte şişiyordu; Londra 1830 yılında dünyanın en büyük kenti olmuştu. Pek azı oy kullanma hakkına sahip olan işçiler, kendi organizasyonlarını sendikalar halinde kurmaya başladı. Buharlı trenin devreye girmesiyle birlikte mesafeler kısaldı, iletişim imkânları arttı.

Bu ortamda tüccarların ve sanayicilerin Whiglerle yaptığı ittifak, serbest ticaret ideolojisini savunacak yeni bir grup olan Liberaller'i yarattı. 'Whig' terimi, II. Charles'ın (1660–85) hükümdarlığının sonuna doğru kardeşi York Dükü James'le düştüğü bir anlaşmazlık sonucunda ortaya çıkmıştı. Whigler esas olarak mutlak monarşi karşısında meşruti monarşiyi ve Parlamento'nun üstünlüğünü savunuyor, Protestan muhaliflere

(dissenterler'e) hoşgörü talep ediyordu. Özgürlük karşıtı olarak gördükleri Katolik Kilisesi'ne ise şevkle karşı çıkıyorlardı.

18. yüzyıl Whigleri, çerçevesi siyaset kuramcıları Locke ve Algernon Sidney tarafından oluşturulan evrensel haklar söylemini benimsemişlerdi, 1770'lere gelindiğindeyse klasik liberalizmin kurucusu olan Adam Smith'in düşünceleri öne çıkmaya başlamıştı. "Adam Smith'in kuramı, Whig Partisi'nin siyasi perspektifiyle, bu partinin orta sınıftaki bileşenleri arasında eritilerek özümsendi." (Wilson ve Reill, 2004)

Whiglerin karşısında yer alan Tory siyasi hareketiyse İngiliz İç Savaşı sırasında ortaya çıkan "süvari" hizbine dayanır ve esas olarak gelenekçilikle muhafazakarlığın Britanya versiyonunu kapsar; bütün Britanya Uluslar Topluluğu ülkelerinde uzantıları olmasının yanı sıra, Bağımsızlık Savaşı sırasında Amerika'da da Kralcılık şeklinde ortaya çıkmıştır. Tory dünya görüşü, 'Tanrı, Kral ve Ülke' olarak özetlenir. Bu görüşü benimseyenler monarşizmi ve Anglikan Kilisesi'nin dini mirasını savunurken, Whiglerin liberal yaklaşımlarına şiddetle karşı çıkar.

Muhafazakarlık adada kıtada 18. yüzyılın sonlarında yükselişe geçti, Fransız İhtilali'ne muhalefet ederken yeni bir siyaset felsefesi ve hizip yaratmak üzere Whiglerin ılımlı ekonomik duruşlarıyla kendi toplumsal değerleri arasında sentez oluşturdu; bu değişimde Edmund Burke ile Genç William Pitt başı çekti. İngiltere Toryleri, Muhteşem Devrim'den (1688) Reform Kanunu'nun (1832) çıkışına kadar radikal reformlara düşmanlık düzeyinde karşı çıktılar ve bu dönemde aralıklı olarak siyasi erke sahip oldular. 1688 devriminde merkezi rol oynayan Whigler'se, 1715'ten III. George'un 1760'taki tahta geçişine kadar iktidarı ağırlıklı olarak elde tuttu ve Toryler bu tarihten

sonra tekrar sahneye çıktı. İktidar 1783'e kadar North ailesiyle Rockinghamlar arasında gidip geldi, hatta koalisyonlar yapıldı ama netameli olan son koalisyonun da devrilmesi üzerine III. George, Lordlar Kamarası'nın da desteğini alarak Chatham'ın oğlu Genç William Pitt'i başbakan yaptı.

Bu noktadan sonra safların birçok meselede birbirine yaklaşmasıyla birlikte ayrımlar keskinliğini kaybetti; Pitt genellikle Tory, Fox'sa Whig kabul edilmesine rağmen Pitt kendini daima 'bağımsız Whig' olarak gördü ve katı partizan sistemin geliştirilmesine muhalefet etti. Kendilerini Whig geleneğinin resmi mirasçısı olarak gören Fox destekçileriyse, Pitt'e (özellikle Kral'ın 1788-1789 yıllarındaki geçici deliliği sırasında) sert biçimde muhalefet ettiler ve müttefikleri olan Galler Prensi'ni desteklediler ama bu eğilim Fransız İhtilali'yle birlikte bölünmeye uğradı. Whigler birliklerini, köleciliğin yasaklanması ve Katoliklere özgürlük verilmesi gibi ahlaki reformlar sayesinde tekrar sağlayacak, 1830'daki Parlamento reformundan zaferle çıkacaktı.

1830 yılında yapılan seçimden sonra Wellington Dükü'nün Tory hükümeti çoğunluğu sağlayamamıştı ve Parlamento, en iyimser kestirime göre, 310 destekçi, 225 muhalif ve 121 çekimserden oluşuyordu. Wellington bir dizi yenilgiden sonra kabinesi tarafından istifaya zorlandı. Bunun akabinde kasım ayında Lord Gray bir Tory hükümeti kurdu ve seçim sisteminde reform yapılması için bastırmaya başladı. Bunu tek oy farkla kabul ettirdi, Kral IV. William da hiç istememesine rağmen Parlamento'yu feshetti ve seçime gidildi. 28 Nisan ile 1 Haziran 1831 günleri arasında yapılan seçimi reform yanlıları kazandı.

Seçim ertesinde Gray, Whiglerin yanı sıra radikallerin ve diğer siyasi grup ve ittifakların desteğini de almıştı. Gray,

1832 Reform Kanunu'yla seçimlerin güçlü ailelerin kontrolü altında tutulmasını sağlayan 'cep yerleşimleri' veya 'çürümüş mezralar' meselesine son verip siyasi gücü nüfusun tabanına yaydı, yıllık geliri 10 poundun üzerindeki bütün hanelerde yaşayan erkeklere oy hakkı tanıdı, böylece İngiltere ve Galler'de 435.000 olan seçmen sayısına 217.000 kişi daha katılmış oldu. Bu şekilde tekrar seçime gidilince Whigler, Torylere %37'ye yakın fark attı.

TIP VE SAĞLIK

Modern tıbbın doğuşu 19. yüzyılın ikinci yarısına rastlar. İnanması zor ama doktorların doğum yaptırmadan önce ellerini yıkaması bile ilk kez 1847 yılında mecburi hale gelmiştir, mesleği Viyana'da sürdüren Ignaz Semmelweis'ın önayak olmasıyla. Tifo ve koleranın su aracılığıyla bulaşan hastalıklar olduğuysa ancak 1860 yılında anlaşılmıştır. George Eliot, Middlemarch'ta, dönemin İngiltere'sindeki tıbbi uygulamaları romana gerçekçi bir toplumsal boyut katacak şekilde ele alır ve bu konudaki eksiklikleri, hatalı uygulamaları, yanlış bilgileri Lydgate'in kendinden yaşlı meslektaşlarıyla rekabeti aracılığıyla ayrıntılandırır.

Bu dönemde pratisyen hekim, cerrah, eczacı gibi meslek erbapları arasındaki görev ve yetki sınırları belirsizdir. En önemli meseleyse, hekimlerin ilaç satması ve bundan ciddi paralar kazanmasıdır. 1815 yılında çıkarılan Eczacılar Kanunu, bu meslekle uğraşanların anatomi, botanik, kimya, farmakoloji ve tıbbi tedavi eğitiminden ve çıraklık döneminden geçmesini, altı aylık uygulamalı hastane stajı yapmasını, buna ilaveten Eczacılar Birliği'nden lisans almasını şart koşmuştu. Tanımlamak

gerekirse şayet, "1830 yılında bir pratisyenin Britanya'da aldığı eğitim, Oxford ve Cambridge'de alınacak klasik üniversite eğitimiyle, bir taşra hastanesinde alınan bir dizi dersle veya bir eczanede önlük ve süpürgeyle yapılan çıraklık arasında değişim gösteriyordu." (Peterson, 1978)

Dönemin tıbbi prestij sıralamasının en dibinde büyücülerden ve simyacılardan bir basamak yukarıda olan, tedavi uygulayan ama teşhis koyamayan veya reçete yazamayan cerrahlar yer alırken, genel pratisyenler orta seviyede, hekimlerse en üst seviyedeydi. İleri düzeyde anatomi ve tıp eğitimi almış olan Lydgate, romanda loncalara özgü ayrımları bulandırarak gelenekleri zorlar örneğin.

Bu arada bir diğer mesele de uygulamalı tıp eğitimiyle ilgilidir. 1752 yılında çıkarılan Cinayet Kanunu, sadece idam edilen suçluların cesetlerinin kadavra olarak kullanılmasına izin veriyordu. 1828 senesinde William Burke-William Hare vakası patlak verir. Bilindiği üzre bu iki kişi, öldürdükleri on altı kişinin cesedini anatomi çalışmalarında kullanılmak üzere doktorlara ve tıp öğrencilerine satar. Bunun üzerine 1832 tarihli Anatomi Yasası çıkarılarak anatomi hocalarına ve (şartlı olarak) tıp öğrencilerine, bağışlanan cesetler üzerinde teşrih yapma hakkı tanındı. Ancak Britanyalılar uzun süre Burke-Hare vakasıyla meşgul oldu. Öyle ki, bu mesele Middlemarch'ta da işlenen konulardan biridir.

George Eliot'ın sağlık, tıp, biyoloji konularına bu kadar yoğun bir ilgi göstermesinin bir sebebi var. Lydgte'in üzerinde çalıştığı 'iptidai doku' ve 'mütecanis/tekkökenli doku' meselesi, dönemin entelektüelleri arasında çokça tartışılan bir konudur ve Goethe bile bu mesele üzerinde çalışarak 1790'da Bitkilerin Metamorfozu'nu yazmış, 'Urpflanze' veya 'primer bitki' üzerine makaleler kaleme almıştır.

ADLİ UYGULAMALAR

Bu kitabın çevirisinde 'sulh hâkimi' olarak andığımız 'magistrate'ler, tarihte ve halihazırda birçok ülkede örneğine rastlanan bir sivil yargı otoritesini temsil eder. Britanya'da Tudorlar döneminden Sanayi Devrimi'ne kadar sulh hâkimleri, toprak sahibi üst tabakanın egemenliği şeklinde özetlenebilecek devlet sisteminin önemli bir ögesini oluşturmuştur. Örneğin tarihçi Timothy Blanning, Britanya'da kraliyet imtiyazlarının 1689 tarihli Haklar Kanunu'yla belirleyici şekilde frenlenmesine rağmen Londra'daki merkezi hükümetin uygulamada (dönemin diğer mutlak monarşilerinde rastlanan örneklere kıyasla) politikalarını kırsal kesimlerde yürürlüğe koyma kabiliyetine sahip olduğunu söyler, ki bu da sulh hâkimlerinin Parlamento üyeleriyle aynı toplumsal sınıfa mensup olmaları ve dolayısıyla kanunların bölgesel uygulamalarından doğacak menfaatler bakımından paradoks teşkil eder (Blanning, 2007). Mina Urgan da İngiliz Edebiyatı Tarihi'nde Thomas Sackewille'in The Mirror for Magistrates başlıklı kitabını ele alırken 'magistrate' tabirinin 'ülkede söz sahibi olan önemli kişiler anlamında kullanıldığı' konusuna dikkat çeker ve sonraki açıklamalarında Sackewille'in kitabının 'kodaman' sıfatındaki bu insanların nasıl yükselip düşüşe geçtiğinin tarihi olduğunu belirtir (Urgan, 1986-93).

Sulh hâkimleri (özellikle söz konusu dönemde) oldukça geniş hukuki çalışma alanlarına sahipti ve bunlara içki satış izni vermek, ücretleri belirlemek, gıda teminine ve köprülerle yolların yapımına nezaret etmek gibi bazı idari konular da dahildi; öte yandan verdikleri adli ve parasal cezaların üst sınırları belliydi, ancak belli konularda af yetkisine sahiplerdi. ("Daha ciddi" suçlar işleyen kişilerse 'assize' adı verilen ve

periyodik olarak kurulan mahkemelerde yargılanırdı.) Ayrıca polise ve diğer otoritelere yetki vermek de görevleri arasında olduğundan, sulh hâkimlerinin sorumlu oldukları yerleşimden en fazla 15 mil (yaklaşık 25 kilometre) uzakta ikamet etmeleri gerekirdi.

Sulh hâkimliği, karşılığında maaş ödenmeyen bir görevdi ve toplum yararına gönüllü olarak üstlenilirdi, ama görev yapacak kişi tipik olarak imtiyazlı sınıftan gelirdi. Ancak bu kişiler belli seviyedeki davalara bakabildiğinden, adli hareketliliği yüksek olan ve gönüllü bulamayan yerleşimler kraliyete ücretli hâkim atanması için başvuruda bulunabilirdi. 1835 tarihli Yerel Yönetimler Kanunu, sulh hâkimlerinin belediyeler tarafından atanması hükmünü kaldırdı ve Lord Şansölye'nin yerel tavsiyeleri de göz önüne alarak kraliyete isim sunması sistemini getirdi.

Mr. Brooke'un ne derecede yeterli bir sulh hâkimi olduğu bu bilgiler ışığında daha iyi değerlendirilebilir. Middlemarchlılar da elbette söz konusu kişinin (özellikle de demiryollarının yayılma ve Sanayi Devrimi'nin zirveye ulaşma döneminde) yeterliğini tartışmak durumundadırlar, ama yumuşak yürekli biri olması, Londra'yla ilişkilerini iyi tutması ve belki de görev için başka gönüllü çıkmayacağı düşüncesiyle herhangi bir değişikliğe gitmeye kalkışmazlar.

Bu noktada kısaca polis sistemine de değinmemiz gerek. 18. yüzyılda asayiş de adli takip de yerel idare tarafından oluşturulan 'kolcu' ve 'güvenlik memuru' güçleri tarafından sağlanıyordu, devlet bu konuya doğrudan dahil değildi. İlk profesyonel polis gücü 1800 yılında çıkan bir yasayla Glasgow'da kuruldu, bunu Robert Peel'in 1829'da çıkardığı yasayla Londra'da tam zamanlı ve merkezi bir teşkilatın oluşturulması izledi. Aynı sistem 1830'larda taşraya da yayıldı ama ulusallaşması 1850'leri

buldu. Kitapta bahsedilen 'yeni polis' bu gelişmeler sonucu doğmuştur.

DEMİRYOLLARI

Dünyanın ilk buharlı lokomotifi İngiltere'de üretildi ve 1825 yılında Stockton ile Darlington arasına döşenen ve uzunluğu yaklaşık 40 kilometreyi bulan raylarda ilk seyahatini gerçekleştirdi. George Stephenson'ın lokomotifi ilk gün saatte 24 kilometre hıza ulaştı ama güvenli olmadığı için kısa sürede yerini atla çekilen vagonlara bıraktı. 56 kilometre uzunluğundaki Liverpool-Manchester hattıysa 15 Eylül 1830 günü açıldı ve birçok ilki teşkil etti. Buhar gücüyle çalışan trenlerin kullanıldığı, atlı trafiğe izin verilmeyen, paralel uzanan çift demiryolundan müteşekkil, sinyal sistemi bulunan, tamamen tarifeli sefer yapılan ve posta taşıyan ilk hattı. Ve William Huskisson'ın hayatını kaybetmesiyle birlikte, ölümlü kazanın kayda geçtiği ilk modern demiryolu hattı oldu.

Parlamento, 1825 ile 1835 yılları arasında 54, 1836 ve 1837 yıllarındaysa 39 yeni hattın açılmasına onay verdi. İlk tren yolları küçük şirketler tarafından açılıp işletildi ve bunlar çıkarılan bir yasaya dayanarak arazi alma hakkına sahipti. Ancak bazı arazi sahipleri mülklerine zararı olacağı düşüncesiyle toprak satmadı, bazılarıysa fahiş fiyat istedi; bu durum ilk demiryolu hatlarının en elverişli güzergahları izlemesine engel oldu.

Middlemarch'ta birkaç kelimeyle değinilen bir diğer konu da denizin altından geçecek demiryolu hattıdır. Fransız maden mühendisi Albert Mathieu, 1802'de Manş Denizi'ni alttan geçerek Fransa'yla İngiltere'yi bağlayacak bir demiryolu yapılmasını teklif etmişti; 1830'ların başındaysa Aimé Thomé de

Gamond, Calais ile Dover arasında ilk jeolojik ve hidrografik ölçümleri yaptı. III. Napolyon projeyi kabul etti ama araya giren siyasi gelişmeler İngiltere'nin reddetmesine sebep oldu.

PARA VE "YÜZLERİ"

Bu dönemde Britanya metal para sistemi şöyleydi:

—Farthing (en küçük para): 1/4 peni

—Yarım peni

—Peni (bakır para)

—Threepence (3 penilik para)

—Sixpence ('tanner' de tabir edilen 6 penilik para)

—Şilin (12 penilik para)

—Florin (2 şilinlik para)

—Yarım crown (2 şilin ve 6 penilik para)

—Crown (5 şilinlik veya 1/4 poundluk para)

—Pound (20 şilin veya 240 penilik para)

—Sovereign (24 ons ağırlığında 22 karat altına denk gelen bir poundluk para. Bir yüzünde III. George'un profilini barındırdığı için sovereign (hükümdar) olarak anılmıştır.)

Kitapta çokça adı geçen guinea (veya 'gine') bir ons altının yaklaşık olarak dörtte birine eşit Britanya parasıdır; esasen 1 pound değerindedir ve 20 şiline tekabül eder. Ancak altın fiyatlarında yaşanan artış, bir ginenin karşılığını 30 şiline kadar yükseltmiş, 1717 ile 1816 yılları arasında bu değer resmen 21 şilin olarak sabitlenmiştir. Rengi sebebiyle 'güneşsi' veya 'şemsi' olarak anılan gine, 1816 yılında yerini sovereign'e bırakmıştır; ama mesleki ücretlerin ifadesinde, arazi, at, mobilya, vs. lüks

metaların fiyatlandırılmasında, 1971 yılında ondalık sisteme geçilene dek, ismen kullanılmıştır. Tedavülden kalktıktan sonra, yine bir süre daha '21 şilini' ifade etmek için gine deyişine başvurulmuştur. Bu kitabın konu aldığı 1829-1830 yıllarında gine teknik olarak kullanılmıyordu ve yazar 23. bölümdeki ifadeyi Caleb Garth'ın %5'e yakın bir kayıpla (veya faizle) para kullanacak kadar darda olduğunu vurgulamak için yazmıştır. Ayrıca 11. bölümdeki, gine sikkelerinin 'geçerliğini kaybetmesi' vurgusuyla, yerini yeni paraya bırakmış olmasına rağmen ginenin iki sene daha kullanılmış olmasına atıf yapar.

Banknotlarsa bambaşka bir konudur. İngiltere Bankası'nın kâğıt para üretiminde 19. yüzyıl ortalarına kadar tekeli yoktu; İngiltere ve İrlanda'daki özel bankalar kendi banknotlarını üretmekte serbestti. 1708 ve 1709'da çıkartılan kanunlar altı kişiden az ortağı olan bankaların kurulmasına ve para basmasına izin vermiyordu, ama birçok taşra bankası bu yasağı delmişti ve sonunda 1826 yılında Taşra Bankerleri Kanunu çıkarılarak ortak sayısı kısıtlaması kaldırıldı, bunun yerine bankanın Londra'dan 65 mil uzakta olması şartı getirildi. Öte yandan bu kanunla birlikte İngiltere Bankası büyük taşra kentlerinde şube açmaya başladı ve nihayet 1833'te Parlamento'dan geçirilen Banknot Kanunu'yla ilk 5 poundluk banknot basılıp devlet güvencesine alındı. Kitabın 60. bölümündeki 'Kırmızıya güzelce basılmış beş yüzlük' ifadesiyle özel banka tarafından basılmış banknot kastedilmektedir.

İKTİSADİ MANZARA

George Eliot, kitapta birkaç kez kendi zamanının, hikâyenin geçtiği zamana kıyasla daha pahalı olduğunu ima eder. Biz o

zamanki 1 poundun 2015 yılındaki değeri konusundaki kıyaslamayı şöyle yapabiliriz:

1830'daki 1 poundun değeri, 2015'e gelindiğinde tarihsel yaşam standardı bakımından 80 misline, *işgücü karşılığında kazanç bakımından* 784 misline, ekonomik statü değeri bakımından 1.475 misline, ekonomik güç değeri açısından 4.000 misline ulaşmıştır.

Bir diğer mukayese de şu şekildedir: 1830'daki 1 pound, 2015'te perakende fiyat endeksi kullanılarak 80, gayrisafi milli hasıla fiyat indirgeyicisi kullanılarak 100 pounda karşılık gelir. 2015'te bağıl gelir 1 poundsa bu değer, 1830'da ortalama kazanç bakımından 784, kişi başına gayrisafi milli hasıla bakımından 1.475, gayrisafi milli hasıladan pay bakımından 4.000 pounda denk gelir.[1]

Lydgate'in 1.000 poundluk borç sebebiyle iflasın eşiğine gelişini, yılda 90 poundluk ev kirasının neden yüksek addedildiğini, Mary'nin yıllık 45 pound gelir ihtimaline sevinmesini, Fred'in dayısının yaptığı vasiyetname zeyliyle kaçırdığı 10.000 poundun nasıl bir miktar olduğunu ve Caleb Garth'a olan 160 poundluk borcunun ağırlığını bu bilgiler doğrultusunda değerlendirebiliriz.

GÜNDELİK HAYATA DAİR BİR NOT

Middlemarch'ta dönemin hayatına dair gündelik ayrıntılar yeterince betimleyici şekilde verilmiştir. Kitapta birkaç yerde geçtiği için eklemek istediğimiz ilginç bir not, 'Punch ile Judy'yle ilgili. 16. yüzyıl İtalyan 'commedia dell'arte' geleneğine dayanan Punch ile Judy, geleneksel bir Britanya kukla oyunudur ve

[1] Kaynak: measuringworth.com. (Erişim: 19.08.2016)

Pulcinella (Mr. Punch) ile karısının maceralarını içerir. Bir sanatçının ellerine geçirdiği kuklalarla sahne görüntüsü verilmiş çerçeve içinde canlandırdığı gösteriler, kısa skeçlerden oluşur ve bunlar taşkın komedi tarzındadır ancak (genellikle Punch vasıtasıyla) şiddet de içerebilir.

ÇEVİRİDE YARARLANILAN KAYNAKLAR

Kitabı çevirirken yararlandığım iki edisyon şunlar:

1. *Middlemarch, A Study of Provincial Life*, Oxford University Press, New York, 1988, ed. David Carroll. (Yararlanılan notlar 'D.C. Notu' olarak belirtilmiştir.)
2. *Middlemarch, A Study of Provincial Life*, Broadview Press, Peterborough, Ontario, Kanada, 2004, ed. Gregory Maertz. (Yararlanılan notlar 'G.M. Notu' olarak belirtilmiştir.)

Çevirmenin notlarıysa, malum, "çn" olarak belirtilmiştir.

KAYNAKÇA:

Ellen Wilson ve Peter Reill, *Encyclopedia of the Enlightenment*, Facts on File, Inc. 2004.

İskoçya Yüksek Mahkemesi Tutanakları, Trial of William Burke and Helen M'Dougal: before the High court of justiciary, at Edinburgh, on Wednesday, December 24, 1828, for the murder of Margery Campbell, or Docherty.

Leslie Mitchell, *The Whig World: 1760-1837*, Hambledon Continuum, 2007.

M. Jeanne Peterson, *The Medical Profession in Mid-Victorian London*, University of California Press, 1978.

Mina Urgan, *İngiliz Edebiyatı Tarihi*, YKY, 9. Baskı, 2015.

Ronald Hamowy, 'Whiggism', *The Encyclopedia of Libertarianism*, Cato Institute, 2008.

Tim Blanning, *The Pursuit of Glory: Europe 1648-1815*, Penguin, 2007.

'A Brief History of Punch and Judy (with an introduction to the characters)'. Speckinspace.com. (Erişim: 19.08.2016)

Middlemarch | George Eliot

GİRİŞ

İnsan'ın tarihini ve bu esrarengiz karışımın, Zaman'ın sürekli değişen deneyleri altında nasıl davrandığını öğrenmek isteyen kişi, Azize Theresa'nın hayatını hiç incelememiş, küçücük bir kızın Mağrip'te şehadet aramak üzere bir sabah kendisinden de küçük erkek kardeşiyle el ele yola çıkışını düşünerek halimce gülümsememiş olabilir mi? İki çocuk, birer alageyik yavrusu gibi irileşmiş gözler ve biçare görüntülerle ama milli bir fikir için çoktan çarpmaya başlamış yürekler taşıyarak, sarsak adımlarla sarp Ávila'dan yola çıkmış, yöresel gerçeklik onları amca sıfatında karşılayıp yüce kararlılıklarından döndürene kadar yol almışlardı. Bu çocuk hacılık, zinde bir başlangıç oluşturdu. Theresa'nın tutkulu, ülkülü tabiatı destansı bir hayatı dayatıyordu; ciltleri dolduran şövalye romantizmi ve pırıl pırıl bir kızın toplumsal zaferleri onun için neydi ki? İçindeki alev bu malzemeyi çabucak tutuşturdu ve kendinden beslenerek hudutsuz bir tatmine, bezginliği asla haklı göstermeyecek ve umutsuzluğu, özün ötesindeki hayata dönük coşkun bilinçle uzlaştıracak bir gayeye doğru hızla yükseldi. Theresa, kendi destanını bir dini düzenin reformunda buldu.

Üç yüz yıl önce yaşayan bu İspanyol kadını, elbette ki kendi türünün son örneği olmadı. Derinliklerinde kesintisiz gelişim halindeki fiiliyatın yankılandığı destansı hayatı bulamayacak olan birçok Theresa doğmuştur; kimi, belki sadece manevi bir görkemin, fırsatların süfliliğiyle uyumsuz eşleşmesi sonucu meydana gelmiş bir üründen, yanlışlardan oluşan bir hayattan

ibarettir; kimisi de, mukaddes bir şaire bile tesadüf etmeden ve ardından gözyaşı dökülmeksizin nisyana gömülecek trajik bir başarısızlıkla buluşmuştur. Fikirlerini ve icraatlarını loş ışıklar ve karmakarışık şartlar altında, asil bir ahit halinde şekillendirmeye çalışmışlardır ama verdikleri mücadele, her şeye rağmen sıradan göze tutarsızlık ve biçimsizlikten öte görünmemiştir. Sonradan doğan bu Theresalar, hevesle gönüllü olmuş bir ruha bilgi sağlayacak ahenkli ve tutarlı herhangi bir toplumsal inancın ya da düzenin yardımını alamamıştır. Şevkleri, müphem bir idealle kadınlığın bildik hasretleri arasında gidip gelmiştir; böylece biri taşkınlık gösterdiği kabulüyle reddedilirken, bir diğeri sapmaya uğradığı hükmüyle mahkûm edilmiştir.

Kimileri, bu sarsak hayatların, En Yüce Güç'ün kadınların tabiatına kattığı müşkül belirsizliğin sonucu olduğu hissine kapılabilir; ancak, eğer en fazla üçe kadar sayabilme becerisi kadar mutlak bir kadınsı acizlik düzeyi varsa, kadınların oluşturduğu toplumsal grup da bilimsel kesinlikle ele alınabilir. Bu arada belirsizlik olduğu haliyle kalır ve çeşitleme hudutları da kişinin, kadınların saç biçiminin ve gerek nazımda, gerekse nesirde yazılmış en sevilen aşk hikâyelerinin aynılığı konusunda hayal edebileceğinden çok daha geniştir. Şurada bir kuğu yavrusu, çamurlu su birikintisindeki ördek palazları arasında sıkıntı ve tedirginlikle büyüyüp gider, kendi küreksi ayaklı türüyle birlikte açılacağı canlı akarsuyu asla bulamaz; beride herhangi bir şeyin kurucusu olamayacak, erişilemeyen inayetlere dönük şefkatli yürek çırpıntıları ve hıçkırıkları uzun süre hatırlarda kalacak bir amele merkez oluşturmak yerine, titreyip dinecek, engeller arasında dağılıp gidecek bir Azize Theresa* doğar.

I

MISS BROOKE

1

Herhangi bir yararım yoktur, çünkü bir kadın,
Yarara yakın olana uzanır sürekli.
—Beaumont ve Fletcher[2]

Miss Brooke, mütevazı kıyafetlerle ortaya çıkar gibi görünen bir güzelliğe sahipti. Eli ve bileği o kadar zarifti ki kol yenlerini taşıyış tarzı, İtalyan ressamların Kutsal Bakire tasvirinden daha sakil olmazdı. Profili de, tıpkı endamıyla duruşu gibi, sade kıyafetlerinden vakar almış hissi verirdi; bu kıyafetler taşraya has olsalar da İncil'den –veya bizim itibarlı şairlerimizin birinden– yapılmış incelikli bir alıntının, bugünün gazetelerindeki bir paragrafın içinde yaratacağı etkiyi katardı ona. Genellikle kayda değer zekâya sahip biri olarak bahsedilirdi kendisinden ama bunun yanı sıra, kız kardeşi Celia'nın daha fazla sağduyu taşıdığı da söylenirdi. Ancak Celia, giyiminde belli belirsiz süs unsurları bulundururdu; kıyafetinin kardeşininkinden farklı olduğunu ve tezyininde biraz işve barındırdığını ancak dikkatli, iyice yakından bakan biri anlayabilirdi, çünkü Miss Brooke'un sade giyimi büyük oranda kardeşi tarafından da paylaşılan şartlara bağlıydı. Hanımefendi olmalarının bunda etkisi vardı elbette; Brooke bağlantıları, her ne kadar tam anlamıyla aristokratça olmasa da sorgulanamayacak düzeyde 'iyi' idi; geriye doğru bir veya iki nesli sorgularsanız, karışla arazi sahibi olmaya çalışan bir cet, amiralden veya ruhbandan aşağı mertebede kimse bulamazdınız ailede. Hatta Cromwell'in emrindey-

[2] Francis Beaumont (1584-1616) ve John Fletcher'ın (1579-1625) *The Maid's Tragedy* (*Hizmetçinin Trajedisi*) (1619) başlıklı oyunundan.—*çn*

ken sivrilmiş Püriten bir ata bile vardı, ancak bu kişi, sonraki durumlara intibak sağlayıp saygın bir mülke sahip olarak tüm siyasi sıkıntılardan sıyrılmayı başarmıştı. Böyle aile tarihçesi olan ama hayatını sakin bir taşra evinde sürdüren ve mütevazı bir odadan büyük olmayan köy kilisesine giden genç hanımlar, gayet tabii olarak ufak tefek süsleri ancak bir seyyar satıcı kızının heyecanlarına yaraşır görüyordu. O günlerde, mesele bir toplum mertebesini diğerinden ayırt etmek olduğunda, giyim kuşamı gözlemlenecek ilk nokta konumuna yerleştiren bir adap ekonomisi mevcuttu. Dini duygular bir yana, bu bile sade giyim konusunda bir şeyler ifade etmeye yeter sebepti; ancak Miss Brooke'un durumunda din, tek başına belirleyiciydi. Celia da ablasının tüm hassaslıklarına ılımlı bir tatlılıkla rıza gösteriyor, bunları, ciddi doktrinleri tuhaf heyecanlar göstermeden kabullenecek bir sağduyunun etkilerine yoruyordu. Dorothea, Pascal'ın *Düşünceler*'inden ve Jeremy Taylor'dan* pek çok cümleyi ezbere bilirdi; ona göre insanevladının kaderine Hıristiyanlık ışığında bakıldığında, kadına özgü vesveseli haller, arzular, meraklar ancak Bedlam[3] tasarrufunda olabilecek şeylerdi. Dorothea, manevi yanı olan bir hayatın ebedi akıbetleriyle ilgili kaygılarını, giyim kuşamın parlak kurdeleleri ve yapay kumaş uzantılarıyla uzlaştıramıyordu. Nazariyeye çalışan bir zihni vardı ve tabiatı gereği, Kilise tasarrufundaki Tipton bölgesini de kapsayacak –açık yüreklilikle itiraf etmesi gerekirse, onun idaresi altında hayata geçirilecek– bazı yüce dünya mefhumlarının hasretini çekiyordu; güce ve azamete vurgundu, kendisini bu kavramlara kavuşturacak gibi görünen her şeyi kucaklamakta tedbirsiz davranırdı; eziyete katlanmaya, bir şeylerden geri durup sonra eziyete en aramadığı yerde maruz

[3] Londra'da bulunan ve tam adı Bethlem Royal Hospital olan akıl hastanesi.—*çn*

kalmaya meyyaldi. Bu türden karakter vasıfları evlilik çağma gelmiş bir kızın hayatına elbette müdahalede bulunuyor ve talihinin dış görünüş, gösteriş ve sırf köpek sevgisi[4] yüzünden, görenekler doğrultusunda karara bağlanmasını engelliyordu. Bütün bunlara rağmen Dorothea, iki kız kardeşin büyüğü olarak henüz yirmi yaşında bile değildi. On iki yaş evrelerinde ebeveynlerinin ikisini de kaybettikleri zaman vasi konumuna geçen bekar amcaları, yetimliğin getireceği dezavantajları bertaraf etmenin yolunu, onları dar görüşlüce ve rastgele yapılmış planlar doğrultusunda, ilkin bir İngiliz ailenin, sonra Lozan'daki İsviçreli bir ailenin yanma vermekte görmüş, çocuklar bu şekilde eğitim almıştı.

Altmış yaşlarında, uysal mizaçlı, çeşitli konularda fikirleri ve kararsız siyasi görüşleri olan amcalarıyla yaşamak üzere Tipton Grange'e yerleşmelerinin üzerinden henüz bir yıl geçmemişti. Amca gençliğinde çok seyahat etmişti ve o çevrede, tutarsız ruh hallerine sıkça yakalanan biri olarak kabul ediliyordu. Mr. Brooke'un nihai yargıları hava şartları kadar değişken ve güvenilmez olabiliyordu; ona dair çekincesizce söylenebilecek tek şey, hayırsever niyetlerle davrandığı ve bunları uygulamaya koyarken olabildiğince az para harcadığıydı. En ısrarlı belirsizliklere sahip zihinler bile, içinde öğütülmesi zor kimi sert alışkanlık tanecikleri barındırır; bir adam her daim tetikte, kuşkucu, muhteris tavırla sahiplendiği enfiye kutusu haricindeki tüm ilgi alanlarında kaygısız ve umursamaz bir görüntü verebilir.

Irsi Püriten enerjinin verdiği gerginlik, Mr. Brooke bakımın-

[4] Burada konuyla bağlantısız gibi görünen 'sırf köpek sevgisi' ibaresine Amanda Anderson, *A Companion to George Eliot* başlıklı kitabında şöyle açıklık getiriyor: 'Sırf hayvan sevgisi bağlamında yapılacak herhangi bir evlilik bile Dorothea'nın Edward Casaubon'la yapacağı evlilik kadar talihsiz olamazdı.'—*çn*

dan açık şekilde muallaktaydı ama yeğeni Dorothea açısından hatalarda da erdemlerde de aynı şekilde ışıldıyor; amcanın, kendi mülkü söz konusu olduğunda zaman zaman gösterdiği 'meseleleri oluruna bırakma' tavrı karşısında tahammülsüzlüğe dönüşüyor ve genç kızı, yaşını alıp paranın daha alicenapça tasarımlar doğrultusunda kullanılmasını sağlayacak yetkiyi elde edeceği zaman ve zeminlere gittikçe daha fazla özlem duymaya sürüklüyordu. Dorothea, amcasının vârisi kabul ediliyordu; beher kardeşin, ebeveynlerinin mirasından yılda yedi yüz pound alması bir yana, eğer evlenir ve bir erkek evlat sahibi olursa Mr. Brooke'un vârisi konumuna o geçecek, böylece yılda tahminen üç bin pounda ulaşacak bir kira geliri elde edecekti. Bu da Mr. Peel'in Katolik Meselesi'ni ele alışını[5] hâlâ tartışan, müstakbel altın tarlalarından[6] ve soylu hayatın gereklerini anlata anlata bitiremeyen debdebeli zenginler yönetiminden bihaber taşra ailelerinin gözünde muteber refah düzeyi kabul edilecek bir rakamdı.

Ve Dorothea, o kadar güzel ve öyle beklentilere sahip bir kız, neden evlenmesindi ki? Aşırılıklara beslediği sevgi ve hayatını, biraz temkinli bir adamı evlilik teklifinde bulunmadan önce tereddüde düşürebilecek kavramlar doğrultusunda düzenlemekteki inatçı tutumu veya bizzat kendisinin bu uğurda tüm teklifleri reddetmesi haricinde, evlenmesini sekteye uğratacak bir şey olamazdı. Onunki gibi bir aile geçmişine ve servete sahip ama Papacı dogmalara bağlıymış gibi oruç tutan, gece boyu uyumadan eski ilahiyat kitapları okuyan genç bir hanım, ansızın hasta bir işçinin yanı başında çıplak tuğla zemine diz

[5] Dönemin siyasi iklimi ve karakterleri için 'Çevirmenin Notları' bölümüne bakınız.

[6] 1840'lar ve 1850'lerde Avustralya ve California'da bulunacak olan altın damarlarına gönderme.—*çn*

çökerek, Havariler zamanında yaşadığını düşündürecek kadar şevkle dua etmeye başlıyor! Öyle bir kadın sizi güzel bir günün sabahında, gelirini ekonomi politikalarıyla ilgili yeni bir plana ve safkan binek atı yetiştiriciliğine vakfetmeye karar vermiş halde uyandırabilirdi; bir erkek de kendini öyle bir hayat yoldaşlığı riskine sokmadan önce, tabiatıyla durup bir kez daha düşünürdü. Kadınlardan daha cılız fikirlere sahip olmaları, buna karşılık, fikirlerin etkili olmadığı bir toplum ve ev hayatında cankurtaran rolü üstlenmeleri beklenirdi. Aklıselim sahibi insanlar, komşuları ne yapıyorsa aynısını yapardı; yani etrafta meczuplar dolanıyorsa, kişinin onları tanıyıp kendini sakınması gerekirdi.

Yeni gelen iki genç kadına dönük ve işçi kulübelerinde yaşayanlar tarafından da paylaşılan yerel kanı –Miss Brooke'un iri gözlerinin de dini gibi fazla alışılmadık ve çarpıcı olması sebebiyledir belki– gayet sıcakkanlı ve masum görünüşlü olan Celia'nın lehineydi. Zavallı Dorothea! Masum görünüşlü Celia onunla kıyaslandığında idrak sahibi ve dünya hallerinden anlayan biri olarak tasavvur ediliyordu; kendine bir tür hanedan arması veya saat kadranı sağlayan dış dokuya kıyasla, insan zihni anlaşılması çok daha müşkül şeydir.

Öte yandan, kaygı yaratan şayialar sebebiyle önyargılı olmalarına rağmen Dorothea'ya yanaşanlar, genç hanımın bu şayialar esrarengiz biçimde uzlaştırılabilir olan bir çekiciliğe sahip olduğunu görüyordu. Çoğu erkek onun at sırtındayken büyüleyici olduğunu düşünüyordu. Açık havayı ve taşraya özgü birçok şeyi seviyordu, gözleri ve yanakları hazla parladığında pek de bir din fanatiği gibi görünmüyordu. Binicilik, beraberinde getirdiği vicdani kaygılara rağmen müsamaha edilebilecek bir düşkünlüktü Dorothea için; yine de bundan paganla-

ra özgü bir tensel zevk aldığını hissediyor, hepten bırakacağı günü daima özlemle bekliyordu.

Açık yürekli, gayretkeş ve kendine hayranlık beslemekten alabildiğine uzak biriydi; hayal gücünün kendinden öte kardeşini desteklemeye yönelik çalıştığını görmek gerçekten hoştu, çünkü bir centilmen ne zaman Mr. Brooke'la görüşme dışında herhangi bir sebeple Grange'e gelecek olsa, Dorothea ânında adamın Celia'ya âşık olduğu sonucuna varıyordu. Daima Celia'nın bakış açısından değerlendirdiği Sir James Chettam'ı da, sürekli kardeşinin onu kabul etmesinin iyi olup olmayacağına yönelik bir değerlendirmeye tabi tutuyordu mesela. Adamı kendi taliplisi olarak addetmek zaten komik denecek kadar saçma bir münasebetsizlik olurdu. Dorothea, hayatın gerçeklerini bilmeye dönük tüm iştahına rağmen, evlilik konusunda gayet çocukça düşüncelere sahipti. Dünyaya, izdivaç konusundaki acınacak hatayı yapmasını önleyebilecek kadar erken gelmiş olsa, Sağgörülü Hooker'ı* kabul edeceğinden emindi veya körlüğü ortaya çıkmaya başladığında John Milton'ı veya tuhaf alışkanlıklarına katlanmanın muhteşem bir ibadet kabilinden sayılacağı herhangi bir büyük adamı... Ancak sıcakkanlı, hoş ve bütün yorumlarına, kararsızlığını vurguladığında bile, "Kesinlikle öyle," diyen orta seviye bir baron nasıl olur da onu sevgili anlamında etkileyebilirdi? Gerçek anlamda zevkli evlilik, kocanın bir tür baba olacağı, istiyorsanız size İbranice bile öğretebileceği bir beraberlikle gerçekleşebilirdi ancak.

Dorothea'nın karakterindeki bu tuhaflıklar, Mr. Brooke'un, yeğenlerine eşlik ve rehberlik edecek orta yaşlı bir hanım bulmama konusunda yöredeki aileler tarafından kabahatli görülmesine yol açmıştı. Ama Mr. Brook, bu türden baskın bir kadının öyle bir konuma getirilmesinden ürktüğü için, Dorot-

hea'nın çekincelerine teslim olmuş ve bu konuda herkese, hatta Loamshire'ın[7] kuzeydoğu kenarında ziyaret ettiği küçük eşraf grubuna ve Rektör'ün karısı Mrs. Cadwallader'e bile direnecek cesareti kendinde bulmuştu. Böylece Miss Brooke amcasının evinin idaresini ele almıştı ve üstlendiği yeni otoriteden de bununla birlikte gelen hürmetten de hiç gocunmuyordu.

***

Sir James Chettam, o akşam beraberinde kızların tanımadığı ama Dorothea'ya hürmetkar beklentiler ilham eden bir centilmenle Grange'a yemeğe gelecekti. Söz konusu kişi, tüm yörede din tarihi üzerine yaptığı yıllar süren araştırmalar vasıtasıyla edinilmiş engin bilgisiyle anılan Rahip Edward Casaubon'du; ayrıca dindarlığına pırıltı katmaya yeter bir servete ve yazdığı kitabın yayınlanmaya değer bulunmasından da anlaşılacağı üzere, tamamıyla kendine ait görüşlere sahipti. İsmi bile, titizlikle hazırlanmış bir akademisyen kronolojisine vakıf olmadan kıyasa vurulamayacak bir etkileyicilik taşıyordu.[8]

Günün erken saatlerinde, Dorothea köyde açılmasına önayak olduğu anaokulundan dönmüş ve iki kardeşin yatak odaları arasında yer alan sevimli oturma odasındaki mutat yerine geçerek, bir ân önce tamamlamak istediği (ve uğraşmaktan zevk aldığı) planlarının üzerine eğilmişti. Celia da bir şeyler teklif etmenin tereddütlü isteğiyle onu seyrediyordu.

Celia nihayet, "Dorothea, hayatım..." dedi. "Eğer sakıncası yoksa ve çok meşgul değilsen, bugün annemizin mücevherle-

[7] George Eliot tarafından ilk kez *Adam Bede* (1859) başlıklı romanda kullanılan hayali yerleşim bölgesi.—*çn*

[8] Fransız akademisyenler Isaac Casaubon (1559-1614) ile oğlu Neric Casaubon'a (1599-1671) gönderme.—*çn*

rine bakıp onları paylaşabilir miyiz? Amcam onları sana vereli tam altı ay oluyor ve henüz hiçbirine bakmadın."

Celia'nın yüzünde somurtkan bir yansımanın yalnızca gölgesi vardı. İfadenin kendisi, Dorothea'ya ve ilkelere duyulan, alışılageldik huşuyla karışık korku sayesinde bastırılıyordu; birbiriyle ilintili bu iki gerçek, tedbirsizce dokunursanız esrarengiz bir elektrik oluşturabilirdi. Neyse ki başını kaldırıp kendisine baktığında, ablasının gözlerindeki kahkahayı görmek onu rahatlattı.

"Ne harika, minik bir almanakmışsın sen öyle, Celia!" dedi Dorothea. "Altı güneş ayı mı oldu, yoksa altı kamer ayı mı?"[9]

"Eylülün son günündeyiz ve amcam onları sana nisanın ilk günü vermişti. O zamana kadar o şeyleri unuttuğunu söylemişti, biliyorsun. Şu dolaba kilitlediğinden beri aklından bile geçmediklerinden eminim."

"Ah, tatlım, sen de onları takmamamız gerektiğini biliyorsun, değil mi?" Dorothea, yarı okşayan, yarı açıklama yapan samimi bir sesle konuşuyordu. Kalemi elindeydi ve bir yandan da önündeki paftanın kenar boşluğuna minik eskizler çiziyordu.

Celia'nın yüzü pembeleşti ve ciddiyete büründü. "Bence onları bir kenara saklayıp hiç ilgi göstermemek, annemizin hatırasına duyduğumuz saygıyla bağdaşmıyor, tatlım," dedi ve bir süre sessiz kaldıktan sonra, içinden yükselen bir sitem hıçkırığıyla birlikte ekledi: "Ayrıca kolyeler artık gayet alışılagelmiş şeyler; bazı konularda senden de katı olan Madame Poincon bile kullanıyor onları. Hıristiyan kadınlar, çoğu mutlaka cennete gidecek olanlar da mücevher takıyor şimdi." Celia tartışmaya kendini verdiğinde sarf edeceği zihinsel gücün bilincindeydi.

"Onları takmak mı istiyorsun?" diye sordu Dorothea, hayret

[9] Ay takvimi, 29 veya 30 günlük 13 aydan oluşur.—*çn*

verici bir keşifte bulunma havasına, takı kullanan Madame Poincon'dan aldığı dramatik tavırlarla canlılık katarak. "Öyleyse, elbette çıkartalım onları. Neden daha önce söylemedin ki? Ama anahtarlar, anahtarlar!" Ellerini başının iki yanına, hafızasından umudu kesmiş gibi bastırdı.

"Buradalar," dedi Celia, üzerinde uzun uzun düşünülmüş ve hazırlığı önceden yapılmış bir açıklamayla.

"Dolabın büyük çekmecesini aç ve mücevher kutusunu çıkart lütfen."

Küçük kutu az sonra önlerinde açılmış, çeşitli mücevherler parlak bir çiçek bahçesi oluşturarak masanın üstüne saçılmıştı. Büyük bir koleksiyon değildi ama takıların birkaçı gerçekten kayda değer güzelliğe sahipti; bunların arasında şüpheye yer bırakmayacak şekilde en güzel olanlar, gayet zarif altın işçiliğiyle dizilmiş mor ametistlerden oluşan kolyeyle, üstünde beş pırlanta olan incili haçtı. Dorothea hemen kolyeyi alıp kardeşinin boynuna taktı. Kolye, boynuna neredeyse bilezik sıkılığında oturmuştu ama Celia'nın Kraliçe Henrietta-Maria tarzı başıyla boynuna uymuştu ve kendisi de bunu karşı duvardaki kenarları işlemeli aynada görebiliyordu.

"Çok güzel, Celia! Bunu Hint muslini elbisenle takabilirsin. Ama şu haçı koyu renk elbiselerle kullanmalısın."

Celia zevkle gülümsememek için kendini zor tutuyordu. "Ah Dodo, o haçı senin alman gerek."

"Hayır, tatlım, hayır," dedi Dorothea, elini umursamaz bir itirazla kaldırarak.

"Evet, *kesinlikle* öyle yapmalısın," diye üsteledi Celia. "Yakışacak sana; özellikle de şu siyah elbiseyle. Bunu takman *gerek*."

"Dünyada olmaz, asla olmaz." Dorothea hafifçe ürperdi.

"Bir haç, ıvır zıvır süs kabilinden kullanacağım son şey olabilir ancak."

Celia tedirgin bir tavırla, "Öyleyse benim takmamın da günahkarca olduğunu düşünüyorsun," dedi.

"Hayır, tatlım, hayır." Dorothea kardeşinin yanağını okşadı. "Ruhların da siması vardır; birine uyan diğerine hiç yaraşmayabilir."

"Ama hiç değilse annemin hatırası olarak sende kalmasını istersin belki."

"Hayır, bende anneme ait başka şeyler var; çok sevdiğim sandal ağacından yapılma kutusu, daha bir sürü şeyi. Aslında bunların hepsi senin, tatlım. Konu üzerine daha fazla konuşmamıza gerek yok. İşte... Sana ait olanları alıp götür."

Celia biraz incinmiş hissediyordu kendini. Bu Püritence hoşgörüde güçlü bir üstünlük havası vardı; kayıtsız bir kız kardeşe uygulanan bir Püriten işkencesi kadar zorlayıcıydı.

"Ama sen abla olarak kullanmayı reddedersen, ben nasıl takabilirim ki bunları?"

"Olmaz, Celia, müsamaha görmek için benden ıvır zıvır ziynetler takmamı istemen biraz aşırıya kaçmak olur. Böyle bir kolye takacak olsam, kendimi parmak uçlarımda piruet yapıyor gibi hissederim. Dünya etrafımda döner ve nasıl yürüyeceğimi bilemem."

Celia kopçasını açıp kolyeyi çıkarttı. "Boynuna biraz sıkı gelir zaten; ayrıca aşağıya doğru sarkacak bir şey sana daha uygun," dedi belli belirsiz bir tatminle. Hiçbir bakımdan Dorothea'ya uymayacağını bilmek, kolyeyi daha eksiksiz bir mutlulukla almasını sağlayacaktı. Açtığı yüzük kutularının birinden, tam elmaslarla bezeli, güzel bir zümrüt yüzük çıkmıştı ki bulut-

ların gerisinden sıyrılan güneş masanın üstüne parlak bir ışın demeti gönderdi.

Dorothea, o ışık kadar ani bastıran yeni bir duygu dalgasıyla, "Ne kadar güzelmiş bu taşlar!" dedi. "Renklerin insanın içine, tıpkı kokular gibi, böyle derinlemesine nüfuz etmesi ne tuhaf. Sanırım Aziz John'un Vahyi'nde[10] değerli taşların ruhani simgeler olarak kullanılmasının sebebi bu. Cennet'in parçacıkları gibiler. Bence bu zümrüt hepsinden güzel."

"Ve ona uyacak bir de bilezik var," dedi Celia. "İlk baktığımızda farketmemişiz onu."

Dorothea, yüzükle bileziği zarif hatlı parmağına ve bileğine geçirip göz hizasında pencereye doğru tutarken, "Çok güzeller," diye mırıldandı. Düşünceleri, renklerden duyduğu zevki mistik dini sevinciyle karıştırarak mazur göstermeye çalışıyordu.

Ablasının zaaf gösterdiğini hayretle görünce, biraz duraksayan ama zümrütlerin onun tenine mor ametistten fazla yaklaşacağını düşünen Celia, "Çok *seveceksin* bunları, Dorothea," dedi. "Hiçbirini istemesen de, en azından yüzükle bileziği almalısın. Ama bak, şu akikler de çok güzel ve sade."

Dorothea sonunda, "Evet!" dedi. "Bunları... Yüzükle bileziği alacağım." Sonra elini masaya koyarak, farklı bir tonda, "Ne zavallı insanlar bulup çıkartıyor topraktan böyle şeyleri, sonra birileri de üzerlerinde çalışıyor ve satıyor!" diye mırıldandı. Bir kez daha sessizleşince, Celia, ablasının kendisinden beklenen tutarlılıkla mücevherlerden vazgeçeceğini düşündü. Ancak Dorothea hemen akabinde kararlı bir sesle, "Evet, hayatım, onları alacağım," dedi. "Ama gerisi sende kalacak. Kutu da."

---

[10] 'Kentin [Kudüs'ün] ışıltısı çok değerli bir taşın, billur gibi parıldayan yeşim taşının ışıltısına benziyordu.' (Yeni Ahit, Vahiy, 21:11).—*çn*

Yüzükle bileziği çıkartmadan ve bakışlarını onlardan alamaz halde kalemine uzandı. Mücevherleri sık sık yanına almayı, gözlerini o minik, halis renk pınarlarıyla beslemeyi düşünüyordu.

Ablasının ne yapacağını gerçek bir merakla izleyen Celia, "Birlikte mi takacaksın onları?" diye sordu.

Dorothea çabucak göz attı kardeşine. Bazen sevdiklerinin yüzüne onlara karşı beslediği hayali süslemelerin üzerinden, kavurucu vasfı eksik olmayan keskin bir muhakemeyle bakardı. Miss Brooke tam bir uysallık gösterecekse bile bu, manevi ateşten yoksun olduğu için olmayacaktı.

"Belki," dedi, mağrur bir tavırla. "Hangi düzeyde feragat ve tenezzül göstereceğimi kestiremiyorum."

Celia'nın keyfi kaçtı, yanakları kızardı; ablasını gücendirdiğini anlamıştı ve kutuya koyup kaldırdığı mücevherlerin güzelliğine dair bir şeyler söyleyemeye dahi cesaret edemedi. Planının çizimine devam ederken, duygularının saflığını ve o küçük patlamayla sona eren sahnedeki konuşmaları sorgulayan Dorothea da mutsuzdu.

Celia'nın idraki, tamamıyla hatalı olmadığını söylüyordu; o soruyu sorması gayet tabii ve mazur görülebilir bir şeydi ve kendi kendine Dorothea'nın tutarsız olduğunu tekrarlıyordu: Ya mücevherlerden payına düşenin tamamını alması gerekirdi ya da ettiği laftan sonra tamamından feragat etmesi.

'*Hiç değilse bir şeyden emin olduğum kanısındayım...*' diye düşündü Celia. '*O da kolye takmanın dualarıma müdahalede bulunmayacağı. Ve ayrıca, topluma dahil olacağımıza göre, Dorothea'nın düşünceleri –onu kuşkusuz kısıtlasalar da– beni*

bağlamamalı. Ama zaten Dorothea her zaman tutarsız olmamış mıdır?'

Celia başını sessizce işlemesine eğdi ve ablasının kendisine hitap ettiğini duyana kadar da öyle kaldı.

"İşte, Kedicik, gel de planıma bak. Merdiven ve ocaklar uyumsuzluk göstermese, büyük bir mimar olduğuma inanacağım neredeyse."

Celia paftanın üzerine eğilirken, Dorothea da yanağını, okşar gibi onun koluna koydu. Celia bu jesti anlamıştı: Dorothea haksız olduğunu görmüştü ve kendisi de onu affedecekti. Ablası söz konusu olduğunda, kendini bildi bileli zihni huşu ve ürküntünün eleştiriyle yaptığı karışıma meylederdi. Daha genç olan, daima boyunduruğu takandı ama kendi özel düşüncelerine sahip olmayan bir boyunduruklu yaratık var mıydı acaba?

2

"Dime, ¿no ves aquel caballero que hacia nosotros viene sobre un caballo rucio rodado, que trae puesto en la cabeza un yelmo de oro?"
"Lo que yo veo y columbro," respondió Sancho, "no es sino un hombre sobre un as no pardo, como el mio, que trae sobre la cabeza una cosa que relumbra."
"Pues ese es el yelmo de Mambrino," dijo Don Quijote.

"Şuradan bize doğru gelen, baklakırı ata binmiş ve altın tolga takmış süvariyi görüyor musun?"
"Benim gördüğüm," dedi Sancho, "Tıpkı benimkine benzeyen boz bir eşeğe binmiş ve başında parlak bir şey olan adamın tekinden öte değil."
"Tamamıyla doğru," diye cevap verdi Don Quixote, "Ve o göz kamaştırıcı nesne de Mambrino'nun tolgası."

—Cervantes[11]

"Sir Humphry Davy* mi?" dedi Mr. Brooke, çorba kasesinin üzerinden her zamanki rahat gülümsemesiyle bakarak. Sir James Chettam'ın, Davy'nin *Tarım Kimyası*'nı okuduğunu ima eden yorumu ilgisini çekmişti. "Evet, Sir Humphry Davy'yle yıllar önce Cartwright'da yemek yemiştik ve Wordsworth* da oradaydı; bilirsiniz, şair Wordsworth. Müstesna bir durumdu. Wordsworth'un Cambridge'de olduğu dönem ben de oraday-

[11] Miguel de Cervantes Saavedra (1547-1616), *Don Quixote* (1605-1615), 21. bölüm.—*çn*

dım ve tanışmamıştık ama aradan yirmi yıl geçtikten sonra Cartwright'da birlikte yemek yiyorduk. Evet, kimi haller garip olabiliyor. Ama Davy oradaydı; o da şairdi. Tabir yerindeyse, Wordsworth birinci şairdi, Davy ikinci. Bu her bakımdan doğru aslında, biliyorsunuz."

Dorothea olağandan biraz daha huzursuz hissediyordu kendini. Yemeğin başında, grup küçük ve ortam durağanken, sulh hâkimi[12] amcasının zihninden dökülen tanecikler daha net ve vurguluydu. Mr. Casaubon gibi bir adamın öyle abes konuşmaları nasıl kaldırabildiğini merak ediyordu Dorothea. Adamın tavırları gayet vakurdu; demirkırı saçları ve gömük gözleri nedeniyle Locke'nin* portresini andırıyordu. Bir öğrenciye yaraşacak ince bir vücuda ve solgun bir benze sahipti; Sir James Chettam tarafından temsil edilen şu kahrolası kızıl bıyıklı İngiliz tipinden alabildiğine uzaktı.

Söz konusu mükemmel baronet, "Evet, *Tarım Kimyası*'nı okuyorum, çünkü çiftliklerden birini kendi yönetimime alacak ve kiracılarım arasında düzgün bir çiftlik işletmesi kurarak bir şeyler yapılıp yapılmayacağına bakacağım," dedi ve Dorothea'ya döndü: "Bunu onaylar mısınız, Miss Brooke?"

"Arazini elektrikle veya öyle bir şeyle donatmak ve büyükbaş hayvan ahırını bir tür oturma odasına çevirmek büyük hata olur, Chettam," diyerek araya girdi Mr. Brooke. "İşe yaramaz. Ben de zamanında bilimle epey uğraştım ama faydası olmayacağını gördüm. Her şeye sirayet eder, hiçbir şeyi kendi haline bırakamazsın. Hayır, hayır, kiracılarının samanı satmamasını sağla, o türden şeyler yap ve onlara tahliye kanalları açtır. Ama senin şu şık çiftçiliğin işe yaramaz, çalacağın en pahalı keyif ıslığı olur bu; bir tazı sürüsü beslesen daha iyi."

[12] Açıklama için kitabın başındaki 'Çevirmenin Notları'na bakınız.

Dorothea, "Topraktan en fazla verimi almak için herkesin yararına olacak şekilde para harcamak, o toprağı çiğneyecek atlar ve köpekler beslemekten mutlaka daha iyidir," dedi. "Denemeler yaparak çevrenizdekilerin hayrına fakirleşmek günah değildir."

Kendisi kadar genç bir hanımdan beklenmeyecek kadar büyük şevkle konuşmuştu ama onun görüşüne başvuran Sir James'di. Genelde böyle yapardı Sir James; Dorothea da, eniştesi olduğu için onu birçok iyi faaliyete yöneltebileceğini düşünürdü.

Dorothea konuşurken, Mr. Casaubon bakışlarını dikkatle ona çevirmiş ve kendisini yeni yeni görüyormuş gibi bakıyordu.

Mr. Brooke dönüp Mr. Casaubon'a gülümseyerek, "Bildiğiniz üzere, genç hanımlar ekonomi politikalarından anlamaz," dedi. "Hepimizin Adam Smith'i* okuduğumuz zamanları hatırlıyorum. İşte, *esas* kitap odur. Oradaki yeni fikirleri bir seferde kavramıştım; insanların mükemmeleştirilmesi falan. Amakimileri tarihin dairesel ilerlediğini söyler ve bu da ziyadesiyle tartışabilir bir şeydir; şahsen ben tartıştım. Gerçek şu ki insan mantığı sizi pek az ileriye, aslında ancak çitin hemen berisine taşıyabilir. Bir keresinde beni epey ilerilere götürmüştü ama bunu daha öte yapamayacağını gördüm. Ben de durdum; tam zamanında durdum. Ama çok da sert bir şekilde değil. Küçük bir nazariyeye daima itibar ederim: Düşüncelerimiz olmalıdır, yoksa gerisingeri karanlık çağlarda buluruz kendimizi. Ama kitaplardan söz ediyorsak, Southey'nin* *Yarımada Savaşı* da var. Bu sabah onu okuyordum. Southey'yi bilir misiniz?"

Aklı Mr. Brooke'un fevri ve alelusul değerlendirmelerini takip etmekten ziyade, bahsedilen kitaba kayan Mr. Casaubon, "Hayır," dedi. "Şu sıralar o tür edebiyata ayıracak fazla boş

zamanım yok. Son zamanlarda, gözlerim eski harfleri görmez oldu; aslına bakılırsa, akşamları bana okuma yapacak birini arıyorum ama ses konusunda biraz müşkülpesendim ve okumada mükemmelliğe ermemiş birini dinlemeye tahammül edemiyorum. Bazı yönlerden talihsizlik bu: kaynakları aşırı sarf ederek besleniyorum, ölüm mefhumuyla aşırı derecede iç içeyim. Zihnim kadim bir hayalet gibi dünyayı dolaşıyor ve yıkımın, karışıklığın yarattığı olanca değişime rağmen onu eskiden olduğu haliyle tekrar inşa etmeye çalışıyor. Ama gözlerim konusunda en üst seviye temkin göstermeyi şart buluyorum."

Mr. Casaubon ilk kez o kadar uzun konuşmuştu. Bir topluluk karşısında beyanda bulunur gibi hassasiyetle takdim etmişti kendini; arada sırada baş hareketleriyle de vurguladığı dengeli melodik ahengin, Mr. Brooke'un derme çatma intizamsızlığıyla yaptığı karşıtlık aşikardı. Dorothea kendi kendine onun, tanıdığı en ilginç adam olduğunu söyledi ki Waldensiyalılar hareketinin tarihçesi üzerine konferanslar veren Vaudois mezhebi üyesi vaiz Monsieur Liret de bu bakımdan istisna teşkil etmiyordu. Geçmişte kalan bir dünyayı kuşkusuz, hakikate yönelik en yüksek amaçlar nazarında yeniden inşa etmek; tam da insanın, bir kenardan ışık tutmaktan ibaret bile olsa katılmak, katkıda bulunmak isteyeceği bir iş! Bu moral yükseltici düşünce Dorothea'yı, ekonomi politikaları –ışığı üzerinde söndürücü etki yapan ve asla net açıklamaya kavuşmayan o ilim– konusundaki sataşmayla birlikte gömüldüğü sıkıntıdan çekip çıkardı.

Sir James nihayet bir fırsat yakalayarak, "Az önce atlara karşı çıktınız ama biniciliği seviyorsunuz, Miss Brooke," dedi. "Bu sebeple, avcılığın zevkine de biraz yakınlık hissedeceğinizi düşünürdüm. İzin verirseniz, denemeniz için doru atımı size

göndereyim. Bir leydinin kullanımına uygun eğitilmiştir. Cumartesi günü, size layık olmayan ihtiyar bir at üstünde tepeyi eşkin adımlarla aştığınızı gördüm. Seyisimin Corydon'u size her gün getirmesi için saatleri bildirmeniz yeter."

"Teşekkür ederim, çok naziksiniz. Biniciliği bırakmaya kararlıyım. Artık at binmeyeceğim." Dorothea bu kararını, Mr. Casaubon'a yoğunlaştırmak istediği dikkatinin Sir James tarafından bölünmesi sebebiyle biraz kaba şekilde ifade etmişti.

Sir James, içinde yoğun ilgi de barındıran bir serzeniş tonuyla, "Haa, o kadar da değil," dedi ve sağında oturan Celia'ya döndü. "Ablanız kendini cezalandırıyor mu acaba?"

Ablasının hoşlanmayacağı bir şey söylemekten çekinen ve kolyesinden yukarıya, yanaklarına doğru hoş bir allık basan Celia, "Sanırım öyle," dedi. "Bir şeyleri yapıp vazgeçmeyi sever."

Dorothea, "Eğer bu doğru olsaydı bile, kimi şeylerden vazgeçmem kendini cezalandırma değil, rahatına düşkünlük kabul edilmelidir, Celia," diye atıldı. "Ayrıca son derece münasip bulunan bir şeyi yapmamayı seçmek için geçerli sebepler olabilir."

Mr. Brooke da o sırada konuşuyordu ama Mr. Casaubon'un Dorothea'yı incelediği belliydi ve genç kadın da bunun farkındaydı.

"Kesinlikle öyle," dedi Sir James. "Alicenap bir saikle davranmışsınızdır mutlaka bu kararı alırken."

"Hayır, elbette öyle değil tam olarak. Kendime yakıştıramam o tanımı." Dorothea bu cevabı yüzü kızararak vermişti. Celia'nın tersine, nadiren kızarırdı yüzü ve bu ya çok zevk aldığında olurdu ya da öfkelendiğinde. O ânda da inatçı Sir Ja-

mes'e öfke duyuyordu. Adam neden ilgisini Celia'ya yöneltip Mr. Casaubon'u dinlemesi için kendisini rahat bırakmıyordu ki? Ama zaten o bilgili adam da bizzat konuşmak yerine, Reform hareketinin bir şeyler ifade ediyor veya etmiyor olabileceğini, şahsen katıksız Protestan olduğunu ama Katoliklik gerçeğinin inkâr edilemeyeceğini ve bir Roma Katolik şapeli yapılması için çeyrek dönüm arazi vermeme meselesine gelince, bütün insanların, dinin yularına veya daha uygun deyişle, Ahiret korkusuna sahip olması gerektiğini kendisine anlatan Mr. Brooke'u dinliyordu.

"Bir zaman ilahiyat üzerine geniş çalışmalar yaptım," diyordu Mr. Brooke, zaten bilinen bir şeyin içyüzünü anlatır edayla. "Tüm öğretileri bilirim. Wilberforce'u* en esaslı olduğu günlerden tanırım. Siz tanıştınız mı Wilberforce'la?'

Mr. Casaubon, "Hayır," dedi.

"Kendisi tam anlamıyla ehil bir düşünür olmayabilir ama teklif edildiği üzere Parlamento'ya girecek olsam, Wilberforce'un yaptığı gibi bağımsızlar arasında oturur ve kendimi hayırseverliğe verirdim."

Mr. Casaubon başını hafifçe eğerek, bunun geniş bir alanı ifade ettiğini söyledi.

"Evet," dedi Mr. Brooke, rahat bir gülümsemeyle. "Ama gerekli dokümanlar bende mevcut. Uzun zaman önce başladım belge toplamaya. Düzenlenmeleri gerekiyor ama ne zaman aklıma bir mesele takılsa, birilerine yazar ve cevabını alırdım. Şimdi arkamda mebzul belgenin desteği var. Siz nasıl düzenlersiniz arşivinizi?"

Mr. Casaubon, çaba sarf eder gibi, tedirginlikle, "Kısmen yazı masası çekmecelerinde," dedi.

"Ah, çekmeceler olmuyor. Denedim bunu ama o güvercin deliklerinde hepsi birbirine karışıyor; bir kâğıdın A'da mı yoksa Z'de mi olduğunu bilemiyorum."

Dorothea, "Keşke kâğıtlarını senin için düzenlememe izi versen, amca," diye lafa karıştı. "Hepsini harf sırasına koyar ve her harfte hangi konuların olduğunun listesini yaparım."

Mr. Casaubon ciddi bir gülümsemeyle onay verdi ve Mr. Brooke'a döndü. "Anladığım kadarıyla elinizin altında mükemmel bir sekreter bulunduruyorsunuz."

"Hayır, hayır," dedi Mr. Brooke, başını sallayarak. "Genç hanımların evraklarımı karıştırmasına izin veremem. Onlar biraz sorumsuz olur."

Dorothea incinmişti. Mr. Casaubon amcasının özel bir sebeple öyle düşündüğünü sanacaktı, oysaki yaptığı bu yorum amcasının zihnindeki tüm diğer parçacıkların arasında bir böceğin kırık kanadı kadar hafif halde yatmaktaydı ve tesadüfi bir esinti, o yorumu oradan havalandırıp Dorothea'nın üzerine kondurmuştu sadece.

İki kız kardeş daha sonra salonda yalnız kaldıklarında, Celia, "Mr. Casaubon ne kadar da çirkinmiş!" diyecekti.

"Celia! O benim şimdiye kadar tanıdığım en seçkin görünüşlü adam. Locke'nin portresine, dikkat çekecek kadar benziyor. Aynı derinlere gömülmüş gözler var onda da."

"Locke'nin de üstünde kıllar olan iki beyaz beni var mıydı?"

"Ah, sanırım *belli türden* insanlar baktığı zaman aynı şeyi onda da görebilirdi!" Dorothea birkaç adım atıp kardeşinden uzaklaştı.

"Mr. Casaubon'un benzi keçisöğüdü solukluğuna sahip."

"Öylesi çok daha iyi. Sen herhalde *cochon de lait*[13] benizli bir adama hayranlık beslersin."

"Dodo!" dedi Celia, ablasına şaşkınlıkla bakarak. "Senin böyle bir benzetme yaptığını hiç duymamıştım."

"Sırası gelmedikçe neden yapayım ki? İyi bir benzetme oldu: Mükemmel uyum!"

Miss Brooke denetimini kaybediyordu ve Celia bunu görmüştü. "Neden aksileştiğini merak ediyorum, Dorothea," dedi.

"İnsanlara tuvalet alışkanlığı olan hayvanlarmış gibi bakıp, sahip oldukları büyük ruhu yüzlerinde asla göremeyen çok acı bir şey, Celia."

"Mr. Casaubon büyük bir ruha mı sahip?" Celia'da naif bir muzipliğin izi yok değildi.

Dorothea, son derece kararlı bir sesle, "Evet, öyle olduğuna inanıyorum," dedi. "Onda gördüğüm her şey, İncil kozmolojisi üzerine yazdığı risaleye uygun."

"Çok az konuşuyor," dedi Celia.

"Konuşacak kimsesi yok ki."

Celia bir yandan da düşünüyordu: 'Dorothea, Sir James Chettam'ı hakir görüyor ve bence onu kabul etmeyecek.' Dorothea'nın yazık edeceği kanısındaydı. Baronetin ilgisinin asıl kime yönelik olduğu konusunda başından beri yanılgıya düşmemişti. Bazen gerçekten de Dodo'nun meselelere kendisi gibi bakmayan bir kocayı mutlu edemeyeceğini düşünüyor ve ablasının aile huzuru için aşırı dindar kaldığı hissini yüreğinin derinliklerine bastırıyordu. Kavramlar ve ahlaki ilkeler yere saçılmış topluiğneler gibiydi; insanı yürümekten, oturmaktan, hatta yemekten korkar hale getiriyorlardı.

[13] Fransızca 'süt domuzu'.—*çn*

Akşamki sahneye dönersek, Miss Brooke çay masasına geldiğinde Sir James, kendisine ters davranmasına yol açacak bir ruh halinde olup olmadığını yoklamaya gerek duymadan onun yanma oturmuştu. Neden gerek duysundu ki öyle bir şeye? Muhtemelen Miss Brooke'un kendisinden hoşlandığını ve tavırların, kuşku veya güven gibi önyargılarla yorumlanmayacak kadar açık olması gerektiğini düşünüyordu. Miss Brooke ona layıkıyla cana yakın davranıyordu ama muhakkak ki adamın da bu muhabbet konusunda kendince düşünceleri vardı. Öte yandan mükemmel bir insandı ve meziyetlerinin, akarsu misali serbest bırakılsalar bile, yangına tutulmuş bir ilçeye yönelerek fayda sağlamayacağını bilmek gibi ender rastlanan bir fazilete sahipti; dolayısıyla şu veya bu konuda, "Ne yapacağız?" diyebileceği, kocasına idrakiyle yardımcı olacak ve bunu yapabilecek mülkiyet vasıflarına sahip bir kadınla evli olma düşüncesinden hoşlanıyordu. Miss Brooke konusundaki aşırı dindarlık iddialarına gelince, bunların dayanakları onun için müphemdi ve öyle bir şey varsa da evlilikle durulacaklarını düşünüyordu. Kısacası, âşık olma konusunda doğru yerde durduğunu hissediyordu ve ciddi bir hâkimiyet çekişmesine katlanmaya hazırdı ki bu da nihayetinde bir erkeğin ne zaman isterse bastırabileceği türden bir şeydi. Zekâsından haz aldığı öylesine güzel bir kızın hâkimiyetini bastırmak isteyip istemeyeceği konusunda bile en ufak fikri yoktu Sir James'in. Nasıl olsundu ki? Bir adamın aklı –her ne seviyede olursa olsun– daima eril çalışma avantajına sahiptir ve cehaleti bile –en ufak huş ağacının en yükseklerde süzülen palmiyeden yüce tutulması misali– daha esaslı vasıflar ihtiva eder. Sir James bu yargıya uygun yaratılmış olmayabilirdi ama takdir-i ilahinin müşfik bir türü, en gevşek kişiliği bile biraz zamk veya nişasta ilavesiyle geleneğe uygun şekilde teçhiz edebilir.

"At konusundaki şu kararınızı yürürlükten kaldıracağınızı ummama izin verin, Miss Brooke," dedi azimli âşık. "Sizi temin ederim ki en sağlıklı egzersiz biniciliktir."

Dorothea soğuk bir tavırla, "Bunun farkındayım," diye cevap verdi. "Celia'ya yararı dokunacaktır; tabii eğer arzularsa."

"Ama siz mükemmel bir binicisiniz."

"Mazur görün, pek az alıştırma yaptım ve at tarafından kolayca fırlatılıp atılabilirim."

"Bu da daha fazla alıştırma yapmak için yeterli sebep teşkil eder. Her hanımefendi mükemmel bir binici olmalıdır ki kocasına eşlik edebilsin."

"Ne kadar derin farklılıklarımız olduğunu görüyorsunuz, Sir James. Mükemmel bir binici olmama kararına vardım ve anlaşılan, bundan böyle sizin hanımefendi kalıbınıza uymayacağım." Dorothea dümdüz önüne bakıyor ve hayranının özenli dostane tutumuyla komik bir zıtlık yaratacak şekilde soğuk bir nezaketsizlikle, bir yeniyetmenin edasıyla konuşuyordu.

"Bu acımasızca kararı alma sebeplerinizi bilmek isterdim. Biniciliğin yanlış bir şey olduğunu düşünmeniz mümkün değil."

"Benim açımdan yanlış olduğunu düşünmem gayet mümkün."

Sir James yumuşak bir serzenişle, "Ama neden?" diye sordu.

Mr. Casaubon elinde çay fincanıyla masaya yaklaşıp onları dinlemeye koyulmuştu. "Gerekçeleri aşırı merakla sorgulamamamız lazım," diye araya girdi, ölçülü bir tavırla. "Miss Brooke bunların, dile getirildikleri zaman gücünü kaybetmeye meyyal olduğunu bilir: Aroma, kendisinden daha yoğun bir havaya karışmış olarak gelir bize. Çimlenen tohum tanesini ışıktan uzak tutmamız gerekir."

Dorothea yüzü zevkle kızararak, minnetle baktı bu sözlerin sahibine. İşte, daha yüce manevi hayatı anlayabilen ve manevi bir duygudaşlığa girilebilecek bir adam; hayır, esasları en engin bilgiyle aydınlatabilen bir adam; bilgisi, inandığı her şeye kefil kabul edilebilecek bir adam!

Dorothea'nın bu mülahazaları göze oldukça geniş görünebilir ama gerçekte hayat, hiçbir dönemde, evliliği medeniyetin dayattığı zorluklara rağmen kolaylaştıracak bu tür yargıların hür müdahaleleri doğrultusunda devam edememiştir. Evlilik öncesi aşinalığın karmaşık ağlarını gerçek hayatın hap misali sıkışıklığına sığdırabilen biri çıkmış mıdır?

Sir James, "Elbette öyle," dedi nezaketle. "Miss Brooke, kendine saklamayı tercih ettiği sebepleri söylemeye zorlanmamalı. Eminim ki bu sebepler kendisini onurlandıracak türdendir."

Dorothea'nın Mr. Casaubon'a bakışından zerre kadar kıskançlık duymamıştı; izdivaç teklif etmeyi ciddi şekilde düşündüğü kızın ellilerine yaklaşmış kuru bir kitap kurdunu, paye sahibi bir vaiz olmanın doğurduğu dini sebepler haricinde umursayacağı aklının kenarından bile geçmiyordu.

Ancak Miss Brooke ona dönmek yerine Mr. Casaubon'la Vaudois ruhban sınıfı üzerine bir sohbet açınca, Sir James de Celia'ya yöneldi ve onunla ablası hakkında konuşmaya başladı; şehirdeki bir evi anlattıktan sonra, Miss Brooke'un Londra'dan hoşlanıp hoşlanmadığını sordu. Dorothea'dan biraz uzaklaşan Celia şimdi gayet rahat konuşuyordu ve Sir James de ikinci Miss Brooke'un kesinlikle makul olduğu kadar güzel de kabul edilebileceğini düşünmeye başlamıştı ama bazı insanların iddia etmekten hoşlandığı gibi, ablasından daha zeki ve daha duyarlı değildi. Her bakımdan üstün olanı seçtiğini düşünüyordu

baronet ve zaten bir erkek de tabiatıyla en iyi olanı sahiplenmeyi arzulardı. Böyle bir beklentisi yokmuş gibi davranan erkek, bekarların Mawworm'undan[14] öte olamazdı.

[14] Isaac Bickerstaffe'nin 1769 tarihli *The Hypocrite* (*İkiyüzlü*) oyunundaki karakter. 'Kursak solucanı' anlamında.—*çn*

3

Söyleyiniz, İlahe, ne oldu sonrasında İsrafil'in,
O hatırşinas Başmelek'in ikaz etmesine rağmen
Âdem'i hem de vahim bir örnekle

Havva
Hikâyeyi dikkatle dinlendi ve hayranlık duydu,
Bir de derin bir ilham hissetti bunu işitmekle,
Öylesi ulvi ve idrakince tuhaf
Şeylerin olması karşısında.

—Milton[15]

Eğer Mr. Casaubon'un aklından Miss Brooke'u kendine uygun bir eş olarak düşünmek geçtiyse, kendisini kabul etmesini sağlayacak sebeplerin tohumları da genç hanımın zihnine atılmıştı ve bunlar, ertesi günün akşamına kadar filizlenerek tomurcuk verdi. Sabah uzun bir sohbet yapmışlar, Mr. Casaubon'un benlerinin ve keçisöğüdü beyazlığındaki benzinin eşliğinden hoşlanmayan Celia da rahibin partal ayakkabılı ama mutlu çocuklarıyla oynamak için kilise lojmanına kaçmıştı.

Dorothea o süre zarfında Mr. Casaubon'un ölçülemez en-

[15] John Milton'un (1608-1674) *Kayıp Cennet* (1667) başlıklı kitabından. Buradaki 'İlahe', Milton'un ilham tanrıçası Urania'dır ve Başmelek İsrafil, Âdem ile Havva'ya Şeytan'ın Cennet'te kalkıştığı isyanın hikâyesini henüz anlatmıştır.—*çn*

ginlikteki zihinsel birikimini gözlemlemiş, kendi benimsediği her türlü meziyetin müphem bir labirent halinde oraya yansıdığını görmüştü; tecrübelerinin büyük kısmını ona açmış ve hem adamın önemli çalışmalarının, hem de o labirentin çekici uzanımlarının kapsamını kavramıştı. Mr. Casaubon, Milton'un Hatırşinas Başmelek'i kadar yol göstericiydi ve başmeleğe özgü bir tavırla dünyadaki tüm mitik sistemlerin veya sebatsız mitik parçacıkların, esasen ortaya vurulmuş bir geleneğin yozlaşmaları olduğunu göstermeyi (daha önce denenmesine rağmen, Mr. Casaubon'un amaçladığı bütünlük, adil kıyaslama ve düzen etkinliğine ulaşamamıştı) vazife edindiğini ona anlatmıştı. Doğru yerde sağlam ve kararlı bir duruş yakalayınca, mitik yapıların alabildiğine engin diyarı hem anlaşılır bir hal almış, hem de birbirleriyle olan alışverişlerinin ışığıyla berraklaşmıştı. Ancak bu büyük hakikat hasadını kaldırmak ne hafif bir işti, ne de aceleye getirilebilirdi. Mr. Casaubon'un notları şimdiden ürkütücü bir ciltler dizisi halini almıştı ama asıl taçlandırıcı görev, bu hacimli ve toplanmaya devam eden sonuçlara yoğunlaşmak, onları eskinin Hipokratik kitapları misali, küçük bir rafa sığacak hale getirmekti.[16] Mr. Casaubon bunları Dorothea'ya bir asistan öğrenciyle konuşur gibi açıklamıştı, çünkü hitabına amade iki farklı konuşma tarzı yoktu; Yunanca veya Latince bir ifade kullandığında, bunun İngilizcesini de daima söylüyordu ki bu, muhtemelen hep dikkat ettiği bir şeydi. Eğitimli bir taşra vaizi, çevresindeki insanları 'asgari nebzede olsa bile, Latinceye muttali lordlar, şövalyeler ve diğer asil ve kıymetli zevat'[17] vasıflandırmasıyla düşünmeye alışkındır.

Dorothea bu derin anlayışın kucaklaması karşısında büyü-

[16] İkinci yüzyıl hekimi Galen, Hipokrat'ın *Salgın Hastalıklar* yapıtının I. ve III. kitaplarını 'küçük bir rafa sığacak Hipokratik kitaplar' olarak anmıştır.—çn

[17] John Mandeville'in 1366 tarihli *The Voiage and Travaile of Sir John Mandeville* başlıklı kitabının prolog bölümünden.—*çn*

lenmişti. Burada, leydiler mektebi literatüründeki sığlığının çok ötesinde bir şey vardı; burada, eksiksiz bilgiyi sadık ve fedakarca bir dindarlıkla uzlaştırabilecek bir Bossuet* vardı; burada, bir doktorla bir azizin görkemini kendinde birleştirmiş modern bir Augustine* vardı.

Mukaddesat, bilgiden daha silik şekilde vurgulanmış değildi, çünkü Dorothea zihnini Tipton'da kimseyle konuşma fırsatı bulamadığı belli başlı temalara yöneltiyordu. Özellikle de dinin maneviyatı ve İlahi mükemmellikle iştirak sonucu benliğin bastırılması karşısında, Kilise'nin belirlediği inanç biçim ve şartlarının tali öneme sahip olduğu meselesinin, en doğru şekliyle eski çağların Hıristiyan literatüründe ifade edildiği yönündeki görüşünü dile getirdiğinde, Mr. Casaubon'u kendisini hemen anlayan, donuk bir mizaçla ifade etse bile bunları bilgece mutabakatla onaylayan ve onun bilmediği tarihi örnekleri sıralayan bir dinleyici olarak buluyordu karşısında.

'*Benimle birlikte düşünüyor,*' dedi Dorothea kendi kendine; '*Daha ziyade, hakkındaki düşüncelerimin iki paralık bir aynadan öte olmadığı bütün bir dünyayı göz önüne alarak düşünüyor. Ve tüm o duyguları ve tecrübeleri... Benim küçücük havuzuma kıyasla koca bir göl gibi!*'

Miss Brooke, kelimelerden ve hallerden çıkarımlarda bulunma konusunda kendi yaşındaki genç hanımlardan daha ihtiyatlı değildi. Belirtiler değerlendirilebilir küçük şeylerdir ama yorumlamalar sınır tanımaz. Tatlı, şevkli tabiata sahip bir kız için her emare, yüksük dolusu bir maddenin yayılıp bilgi şeklinde renklenmesi gibidir ve gökler kadar engin bir merak, umut, inanç uyandırmaya meyyaldir. Üstelik emareler her zaman topyekûn yanıltıcı değildir; Sinbad bile talih eseri doğru tasvire ulaşmıştır ve hatalı akıl yürütmeler bazen biçare ölüm-

lüleri aynı şekilde doğru yargılara götürebilir; uzun bir yolculuğa doğru noktadan başlayarak, döngülerle ve zikzaklarla ilerlesek bile, nihayetinde olmamız gereken yere vardığımız vakidir arada sırada. Bu sebeple de Miss Brooke'un güven duymakta aceleci davranması, Mr. Casaubon'un buna layık olmadığını kesin şekilde göstermiyordu.

Mr. Casaubon, makine kıran ve tınaz yakan Ludditler hakkındaki belgelerini göstermek istemenin ötesinde fazla ısrarda bulunmayan Mr. Brooke'un davetini kabul ederek, önceden niyetlendiğinden uzun kaldı orada. Kâğıt yığınına bakmak üzere kütüphaneye götürüldü ama ev sahibi, bir belgeyi bırakıp diğerini alıyor, belli bir sıra izlemeden yüksek sesle okuduğu bölümlerin birini bitirmeden, "İşte şu!" diyerek başkasına atlıyordu; sonunda hepsini kenara itip, gençliğinde çıktığı kıta seyahatlerinin ayrıntılarını yazdığı günceyi açtı.

"Şu kısma bakın; bunun tamamı Yunanistan'la ilgili. Rhamnus, yani Rhamnus harabeleri. Antik Yunan'la ilgilisinizdir. Topoğrafyaya fazla zaman ayırıp ayırmadığınızı bilmiyorum. Şahsen bu şeyler üzerine sonsuz zaman harcadım. İşte Helicon. '*Sabah Parnassus'a, çift zirveli Parnassus'a doğru yola çıktık,*' diye yazmışım. Bu cildin tamamı Yunanistan'a ait, biliyor musunuz?" Mr. Brooke cildi heyecanla uzatırken, başparmağını sayfaların üstünde enlemesine dolaştırıyordu.

Mr. Casaubon saygılı ama biraz da hüzünlü bir dinleyiciydi: Herhangi bir kabalık veya sabırsızlık emaresi göstermeden gereken yerlerde eğilip bakıyor ve yazılı kısımlara dikkat yöneltmekten olabildiğince kaçınıyordu; bir yandan da tüm bu tutarsızlıkların, memleketin yerleşik kurumlarıyla ilgili olduğunu ve kendisini o şiddetli zihin koşuşturmasına hapseden kişinin dost canlısı bir ev sahibi olmanın ötesinde, büyük arazi sahi-

bi ve *custos rotulorum*[18] olduğunu akıldan çıkarmıyordu. Ama Mr. Brooke'un Dorothea'nın amcası olmasının da gösterdiği bu tahammüle katkısı var mıydı acaba?

Gerçekten de Mr. Casaubon, giderek Dorothea'nın kendisiyle konuşmasını sağlamaya (veya Celia'ya göre onu *konuşturmaya*) daha fazla meyleder olmuştu; kıza bakmak bile yüzünün solgun kış güneşini andıran bir gülümsemeyle aydınlanmasına neden oluyordu. Ertesi sabah, oradan ayrılmadan önce, çakıllı taraçada hoş bir gezinti yaparlarken, Miss Brooke'a yalnızlığın sıkıntısını çektiğinden, taze varlığıyla olgunluk çağlarının zahmetli uğraşlarını hafifletecek veya ıslah edecek şen bir eşliğe duyduğu ihtiyaçtan söz etti. Ve bunu, kullandığı kelimelerin vahim sonuçlara yol açabileceğini bilen bir diplomatik temsilcinin özenli hassasiyetiyle ifade etti. Mr. Casaubon, kurduğu nesnel veya şahsi iletişimlerde tekrara veya tashihe başvurmak zorunda kalmaya gerçekten alışkın değildi. Uzun zamandır kullanılan ve içinde sadece unutulmuş yazıların tutulduğu sıradan bir karalama defterinden ziyade, tekrardan kaçınmak için *vide supra*'ya[19] başvurulan büyük bir cilde benzeyen hafızasının standartlarıyla değerlendirildiğinde, 2 Ekim'de bilinçli olarak ifade ettiği eğilimleri hatırlamak için o tarihi düşünmesi yeterli olurdu. Ancak söz konusu durumda Mr. Casaubon'un bu konuya dönük özgüveninin yanılgıyla tahrif edilmesi mümkün değildi, çünkü Dorothea onun söylediklerini, tecrübedeki her türlü çeşitliliği çığır kabul eden taze bir tabiatın iştahlı ilgisiyle dinlemiş ve aklına yazmıştı.

---

[18] *Custos rotulorum*, İngiltere, Galler ve Kuzey İrlanda'daki yerleşim bölgelerinin kayıtlarını tutan kişidir ve makam itibariyle yetki bölgesinin en yüksek sivil memurudur.—*çn*

[19] 'Yukarıya bakınız', 'yukarıda ifade edildiği üzere' anlamında kullanılan Latince vurgu.—*çn*

Mr. Casaubon, o hoş esintili sonbahar günü, Tipton'un sadece beş mil ötesinde bulunan Lowick'teki bölge rahibi konutuna gitmek üzere oradan ayrıldığında, saat üç olmuştu ve başına bonesini takıp şalını sarınan Dorothea da yanında, yaptıkları yürüyüşlerde genç hanımlara daima göz kulak olan büyük St. Bernard köpeği Monk dışında kimse olmaksızın, telaşlı adımlarla fundalıkları ve çimenliği geride bırakarak, boydan boya geçeceği ormana giriyordu. Titreşen umutlarla beklediği muhtemel geleceğinin genç kızlara özgü hayali orada, karşısında belirmişti ve bu hayali gelecekte rahatsız edilmeden gezinmek istiyordu. Keskin havada keskin adımlarla yürümeye başladı, yanaklarına al bastı ve başındaki (şimdilerde, çağdışı bir sepet görmüş gibi farazi merakla bakabileceğimiz) hasır şapka biraz geriye kaykıldı. Toplum kaygısı, günün birinde kumral saçlarını dümdüz örüp başının hatlarını cüretkarça sergileyen bir sarmal halinde arkada toplamasını ve dolayısıyla tabiatın sözde zaaflarının, Fijililer haricinde hiçbir baskın ırk tarafından geride bırakılamayacak kadar kıvrımlı hasır buklelerinin ve kurdelelerin oluşturduğu yüksek barikatlarla gizlenmesini gerektirmezse, muhtemelen zor tanınırdı. Miss Brooke'un sofuluğunun bir özelliğiydi bu. Ancak o ânda, birbirine gölgeleriyle dokunan sıra sıra ıhlamur ağaçları arasından uzun ışık şeritlerinin süzüldüğü o öğleden sonra saatlerinde, herhangi bir şey görmeksizin ama erişilen kutsi zaferin yoğunluğuna gömülmüş bir ruh haliyle ileriye bakarken, iri gözlerinde sofularınkilere has bir ifade yoktu.

Birileri, ister genç olsun ister yaşlı (yani o reform öncesi zamanlardaki insanların hepsi) onu görüp gözlerindeki ve yanaklarındaki ışıltıyı henüz hayata geçmekte olan bir aşkın yeni uyanan sıradan belirtilerine yoracak olsalar, Miss Brooke'un ilgi

çekici bir vaka olduğunu düşünürlerdi: Chloe'nin Strephon'a[20] dönük illüzyonları, şiirde, kendiliğinden doğan umudun hazin güzelliği olarak yeterince kutsanmıştır. Genç Balkabağı'na tapan ve sürekliliği yıllara dayanacak bir yoldaşlığın hayallerini kuran Miss Küçükharika'nın hikâyesi, annelerimizi ve babalarımızı asla bezdirmemiş ufak bir dramadır ve her türlü kılığa sokulmuştur. Bırakınız, Balkabağı önden bel seviyesinde, arkadan kırlangıçkuyruğu uzunluğunda bir frakın sıkıntılarına katlanan bir bedene sahip olsun ve herkes de tatlı bir kızın onun erdemlerine, fevkalade yeteneklerine ve hepsinin ötesinde, kusursuz samimiyetine inanmasının sadece tabii değil, mükemmel kadınlığın gereği olduğunu düşünsün. Öte yandan, o dönemde –ve özellikle Tipton'da– yaşayan hiç kimse, bir kızın, izdivaca dönük hevesinin tamamıyla hayatın ahir zamanına duyduğu, sadece kendi ateşiyle tutuşmuş coşkun bir heyecandan beslenirken, çeyizin inceliklerini, tabakların desenlerini, olgun bir hanıma dönüşmenin kendisine katacağı onuru ve neşeyi dışarıda bırakmasını muhtemelen sempatiyle karşılayamazdı.

Lakin Mr. Casaubon'un kendisini eş olarak almak isteyebileceği düşüncesi Dorothea'nın aklına bir kez girmişti ve başlı başına bu fikir bile, saygının eşlik ettiği bir minnet aşılıyordu ruhuna. O ne kadar da iyi biriydi; hayır, adeta kanatlı bir melekti ve yürüdüğü yolun kenarında belirmiş, ellerini ona doğru uzatmıştı! Dorothea, çok uzun zamandan beri, hayatını etkili kılmaya dönük tüm arzularının üzerinde yoğun bir yaz sisi gibi asılı duran belirsizliklerin baskısı altındaydı. Ne yapabilirdi, ne yapmalıydı? Henüz serpilmekte olan bir kadından öte değildi ama bir yandan da faal bir vicdana ve zihinsel ihtiyaçlara sahip bir insandı. Kızlara verilen, konudan konuya atlayan tutarsız

[20] Pastoral şiirde genç âşıklar için kullanılan geleneksel adlar.—*çn*

bir farenin yargıları ve minik ısırıklarıyla kıyaslanabilecek o eğitimle tatmin bulamayacak kadar büyük, zihinsel ihtiyaçlardı bunlar. Kendisine biraz aptallıkla kibir bahşedilmiş olsa, genç ve varlıklı bir Hıristiyan kızının ideal hayatını taşra hayırseverliklerinde, ruhban sınıfının mütevazı karakterlerine hamilik etmekte, Kutsal Kitap'ın Kadın Karakterleri'ni derinlemesine incelemekte, Sara'nın Eski Ahit'teki ve Tabita'nın Yeni Ahit'teki[21] tecrübelerini yorumlamakta, şahsına tahsis edilmiş küçük odaya kapanıp ruhuna nakış işlemeleriyle ihtimam göstermekte bulacağını düşünebilirdi –geri planda da dini muammalarla uğraşmakta onun kadar sofuca tavır göstermeyen bir adamla zamanında yapacağı bir evlilik niyaz ve teşvik edilirdi. Zavallı Dorothea, kendini bu türden bir gönül ferahlığına kapatmıştı. Dini eğilimlerinin yoğunluğu ve bunların hayatında yarattığı baskı, her yönüyle şevkli, nazari bir tabiatın özelliklerinden yalnızca biriydi ve akli açıdan tutarlıydı. Kısıtlı eğitimin vurduğu kelepçeler altında mücadele veren, hiçbir yere çıkmayan dar patikaları duvarlarla çevrilmiş, basit güzergahları olan bir labirentten öte görüntü arz etmeyen bir cemiyet hayatının içine hapsedilmiş öyle bir tabiatla varılacak akıbet, elbette ki diğer insanlarda abartı ve tutarsızlık izlenimi bırakacaktı. Ona en iyisi gibi görünen şeyi en eksiksiz bilgiyle gerekçelendirmeyi ve hayatta hiçbir tesiri olmayan kurallara dönük yalandan bir teslimiyet doğrultusunda yaşamayı reddediyordu. Bu ruh açlığının içine tüm gençlik tutkuları da katılmıştı; onu cezbeden birliktelik, yolların en âlisinde takip edebileceği ve kendisini bu kızlara

[21] Mrs. King adında bir hanım tarafından 1813'de yazılmış olan *Female Scripture Characters; exemplifying female virtues* (Kutsal Kitap'ın Kadın Karakterleri; kadın faziletlerinin misallendirilmesi) başlıklı kitaba gönderme. Sara: İbrahim'in karısı (Eski Ahit, Yaradılış, 16, 17, 18). Tabita: İsa Mesih'in şakirdi, hayırsever kadın. Adı 'ceylan' anlamındadır ve Dorcas olarak geçer. (Yeni Ahit, Elçilerin İşleri, 9:36).—*çn*

has cehalet boyunduruğundan kurtaracak bir rehbere gönüllü itaat etme hürriyetini ona bahşedecek bir birliktelikti.

'Öyleyse her şeyi öğrenmeliyim,' dedi kendi kendine, ormandaki patikada hızlı adımlarla yürürken. 'Yaptığı büyük işlerde ona daha iyi yardım edebilmek için çalışmayı görev edineceğim. Hayatımızda *abes veya önemsiz* hiçbir şey olmayacak. Gündelik meseleler bile en önemli şeyleri temsil edecek. Bizzat Pascal ile evlenmek gibi bir şey olacak. Gerçeği, büyük adamların ona baktığı ışıkla görmeyi öğrenmeliyim. Ve sonra, yaşlandığımda ne yapacağıma karar vermem gerek: Burada, yani İngiltere'de mükellef bir hayatın nasıl sürdürülebileceğini kestirmeliyim. Şu anki halde nasıl faydalı olabileceğimden emin değilim; her şey, lisanını bilmediğim insanlara yardım etme misyonunu edindiğim hissi veriyor bana; iyi meskenler inşa etme haricinde, o konuda şüpheye yer yok. Ah, umarım Lowick'teki insanları doğru dürüst meskene kavuşturabilirim! Hâlâ zamanım varken bolca plan çizeceğim.'

Dorothea birden düşüncelerini kontrol altına alıp, müphem meselelere dair haddini bilmez ve cüretkar beklentilerinden ötürü kendini payladı ama yoldaki kıvrımı dönerek eşkin adımlarla ilerleyen bir süvarinin görünmesi, onu düşüncelerinin yönünü değiştirmek için göstereceği zihinsel çabadan kurtardı. İyi tımar edilmiş doru at ve seter cinsi iki güzel köpek, binicinin Sir James Chettam olduğuna şüphe bırakmıyordu.

Baronet de Dorothea'yı görünce atını hemen durdurarak yere atladı ve dizginleri seyisine uzatıp kolunda seterlerin heyecanla havladığı beyaz bir şey taşıyarak ona doğru yürüdü. Şapkasını çıkartıp ışıltılarla dalgalanan sarı saçlarını ortaya dökerken, "Size rastlamak çok güzel, Miss Brooke," dedi. "Ermekte sabırsızlandığım bir zevki çabuklaştırdı."

Miss Brooke ise düşüncelerinin kesintiye uğramasından rahatsızlık duymuştu. Celia'ya gerçekten uygun bir koca olacak bu dost canlısı baronet, kendini ablaya kabul ettirme gereğini abartıyordu. Size daima aşırı iyi ve anlayışlı davranacak ve düşünceleri zıt olduğunda bile hak verir tavır takınacaksa, bir müstakbel enişte de eziyet halini alabilirdi. Adamın kendisine kur yapma hatasına düşebileceği düşüncesi bile hiçbir netice vermezdi; Dorothea'nın tüm zihinsel aktivitesi başka bir türün iknasına ayrılmıştı. Ama o ânda, Sir James Chettam kesinlikle rahatsız ediciydi ve gamzeli elleri gayet nahoştu. Kışkırtılan ruh hali, selamı kibirli bir edayla iade eden Miss Brooke'un yüzünün bir ton daha kızarmasına yol açmıştı.

Sir James yüzdeki o bir ton kızarıklığı kendisi açısından sevinç verici bir şey olarak yorumladı ve Miss Brooke'u daha önce hiç o kadar güzel görmediğini düşündü.

"Ufak bir talip getirdim size," dedi. "Aslında bundan ziyade, talebini takdim etmeden önce kabul görüp görmeyeceğini yoklamak istedim." Kolunun altındaki minicik bembeyaz şeyi gösterdi ki bu, tabiatın en naif oyuncaklarından olan bir Malta teriyeri yavrusuydu.

Düşünceleri o ânda (düşüncelerin daima yaptığı gibi) öfkeyle sıcağı sıcağına kendini şekillendiren Dorothea, "Bu yaratıkların sadece ev hayvanı olmak üzere üretildiğini görmek bana acı veriyor," dedi.

"Ah, neden?" diye sordu Sir James, ona yaklaşırken.

"Çünkü ev hayvanlarına gösterilen sevginin onları mutlu ettiğine inanmıyorum. Çok çaresizler, hayatları çok kırılgan. Hayatını kendi başına idame ettirebilen bir gelincik veya fare çok daha ilginçtir. Hayvanların da bizim gibi ruha sahip olduğunu ve kendi küçük ilişkilerini sürdürebildiklerini veya şu Monk

gibi, bizlere eşlik etmeyi seçtiklerini düşünmekten hoşlanırım. Bu yaratıklarsa asalak."

"Onlardan hoşlanmadığınızı duymaktan mutluluk duydum," dedi Sir James. "Ben bunları yanımda asla barındırmam ama hanımlar genellikle Malta teriyerlerini seviyor. Gel, John, al bu köpeği."

Anlam yüklü gözleri burnuyla karalıkta olan ve Miss Brooke'un doğmamasının daha hayırlı olacağına karar verdiği sakıncalı yavru böylece ortalıktan çekildi. Ama hâlâ bir açıklama yapması gerektiğini düşünüyordu.

"Celia'nın duygularını benimkiler doğrultusunda yargılamamalısınız," dedi Miss Brooke. "O sanırım bu küçük ev hayvanlarını seviyor. Bir ara muhabbetle bağlı olduğu minik bir teriyeri vardı. Benim keyfimi kaçırıyordu, çünkü üstüne basmaktan korkuyordum. Uzağı pek iyi göremem."

"Her konuda kendinize has fikirleriniz var, Miss Brooke ve bunlar istisnasız iyi fikirler."

Böyle aptalca bir iltifata ne cevap verilebilirdi ki?

Sir James, temposunu Dorothea'nın belirlediği seri adımlarla yürümeye başladıklarında, "Size gıpta ediyorum, biliyor musunuz?" diye devam etti.

"Ne demek istediğinizi tam anlayamadım."

"Bir fikri biçimlendirme gücünüzden söz ediyorum. Ben insanlar konusunda fikir üretebilirim. Bir insandan hoşlandıysam bunu anlarım. Ama diğer konularda sık sık karar verme sıkıntısı yaşarım, biliyor musunuz? Anlam ifade eden ama birbirine zıt şeyler duymak gibi."

"Ya da kulağa sadece anlamlıymış gibi gelen şeyler duymak

gibi. Anlamlıyla anlamsızı her zaman birbirinden ayıramıyor olabiliriz."

Dorothea bunun epey kaba kaçtığını hissetmişti.

"Kesinlikle öyle," dedi Sir James. "Ama siz sanki bu ayrıma varma gücüne sahipsiniz."

"Tam tersine, ben de sık sık kararsızlık yaşarım. Ama cehaletten kaynaklanıyor bu. Doğru kanı hep mevcuttur ama ben göremem."

"Bence bunları kolaylıkla görebilecek ancak birkaç kişi vardır. Dün Lovegood bana mesken planlaması konusunda dünyanın en doğru görüşüne sahip olduğunuzu söyledi, biliyor musunuz? Genç bir hanım için harika bir özellik olduğunu düşünüyor. Onun deyişiyle, *bambaşka türde* bir tasarım sizinkisi. Dediğine göre, Mr. Brooke'un bir dizi yeni ev inşa ettirmesini istiyormuşsunuz ama Lovegood amcanızın buna rıza göstermesini de pek mümkün görmüyor. Benim yapmak istediğim şeylerden biri tam da bu... Yani kendi mülküm üstünde. Görmeme izin verirseniz, sizin planlarınızı uygulamaktan memnuniyet duyarım. Elbette ki batak para demek bu; insanlar da o yüzden muhalefet ediyor zaten. İcarcı kesimi düzgün kira falan ödeyemez. Ama yine de yapılmaya değer bir iş."

"Değer elbette!" dedi Dorothea, enerjik bir biçimde ve önceki ufak kızgınlıklarını unutarak. "Bence biz, icarcıların her gün gördüğümüz ahırlarda yaşamasına izin veren bizler yani, evlerimizden ipten bir kırbaçla dövülerek atılmalıyız. O kulübeler, vazife ve yakınlık beklediğimiz insanevlatlarına layık hale getirilirse, oralarda sürülecek bir hayat bizim evlerimizde sürülenden daha mutlu bile olabilir."

"Planlarınızı bana gösterecek misiniz?"

"Evet, elbette göstereceğim. Hataları olduğunu söylemem gerek. Ancak Laudon'un* kitabındaki tüm küçük ev planlarını inceledim ve gözüme en uygun gelenleri seçtim. Ah, o dokuyu burada oluşturmak ne mutluluk olurdu! Bence kapıya gelen Lazarus'u kovalamak[22] yerine, domuz ahırına benzeyen o mezbelelikleri hayat alanımızdan kapı dışarı etmemiz gerek."

Dorothea'nın keyfi alabildiğine yerine gelmişti. Sir James eniştesi olarak kendi mülkü üstünde örnek oluşturacak işçi meskenleri yapacaktı ve belki Lowick'te de başkaları inşa edilecek ve bu, giderek diğer yerlere yayılacaktı; Oberlin'in* ruhu Kilise'nin sorumlu olduğu yerleşimlerin üzerinden geçecek ve yoksulların hayatını güzelleştirecekti!

***

Sir James planların hepsine baktı ve aralarından birini seçerek, üzerinde görüşmek için Lovegood'a götürmeye karar verdi. Beraberinde, Miss Brooke'un nazarında daha iyi bir yere sahip olduğu yönündeki keyifli düşünceyi de götürüyordu. Malta teriyeri yavrusu Celia'ya teklif edilmedi ki bu, Dorothea'nın daha sonra üzerinde biraz şaşırarak düşündüğü ama nihayetinde kendisini kabahatli gördüğü bir ihmaldi: Sir James'i bunu geçiştirecek kadar fazla meşgul etmişti. Buna karşın, ortada üstüne basılacak bir köpek yavrusu olmaması huzur vericiydi.

Planlar görüşülürken Celia da oradaydı ve Sir James'in düştüğü yanılgıyı farketti: '*Dodo'nun kendisini önemsediğini sanıyor ama onun tek umursadığı şu planları. Öte yandan Dodo, işleri çekip çevirmesi ve tüm düşüncelerini hayata geçirmesi için Sir James'in kendisini özgür bırakacağına inanırsa, onu*

[22] İncil'deki zengin adam ve kapısına gelen Lazarus adlı dilenciye dair hikâye. İlki cehenneme, diğeri cennete gider (Luka 16:19-31).—*çn*

reddedeceğinden emin değilim. Öyle bir durumda, Sir James'in ne kadar huzursuz bir hayatı olurdu! Düşüncelere tahammül edemiyorum.'

Ama duruma duyduğu antipati, Celia'nın özel lüksü olarak kalacaktı. Gözlemlediği şeyi ablasına herhangi bir şekilde açıkça söyleme cesaretini bulamıyordu, çünkü bu, tüm faziletlerle bir şekilde savaş halinde olduğunu açıkça ilan etmesi anlamına gelirdi. Ama güvenli fırsatlar yakaladığında Dorothea'yı paylayacak, insanların dinlemediğini, yalnızca gözlerini dikerek baktığını ona hatırlatacak ve onu bu coşkun ruh halinden çıkaracak dolaylı bir tarza başvuruyordu. Celia fevri bir insan değildi; söylemesi gereken şeyler bekleyebilir ve zamanı geldiğinde, daima aynı staccato[23] telaffuzla çıkardı ağzından. İnsanlar enerjik tavırlarla ve vurgular yaparak konuştuklarında, onların yüzlerini ve ifadelerini seyretmekle yetinirdi. Soylu ve iyi yetiştirilmiş bir kişinin şarkı söylemeye ve ağzını o vokal icraatın gerektirdiği şekilde, gülünç denecek kadar açmaya nasıl razı olduğunu asla anlayamazdı.

***

Planların incelenmesi faslından birkaç gün sonra, Mr. Casaubon bir sabah ziyaretinde bulunmuş, sohbetin sonunda da bir sonraki hafta için akşam yemeğine ve yatıya davet edilmişti. Dorothea böylece onunla üç konuşma daha yapmış ve ilk izlenimlerinin doğruluğu konusunda ikna olmuştu. Tamamıyla hayal ettiği insandı Mr. Casaubon; neredeyse söylediği her şey bir madenden alınan numune veya geçmiş çağların hazinelerini sergileyen bir müzenin kapısındaki ibare gibiydi ve Mr. Ca-

[23] Kesikli ama kuvvetli vurguya sahip melodik düzen.—*çn*

saubon'un ruhsal zenginliğine duyduğu güven artıyor, bu da Dorothea'nın ona gönlünü daha fazla kaptırmasına yol açıyordu; çünkü bu ziyaretlerin kendisi uğruna yapıldığı aleniydi. O mükemmel adam, genç bir kızı düşünme tenezzülünde bulunuyor ve onunla mânâsız iltifatlar eşliğinde değil, onun idrakine müracaat ederek ve arada sırada öğretici düzeltmelerde bulunarak konuşma zahmetine giriyordu. Ne enfes bir arkadaşlıktı bu! Ayrıca Mr. Casaubon abeslik kabilinden konuşmaların varlığını farketmemiş gibi davranıyor, yavan insanların ancak mutfak dolabının kokusunu taşıyan bayat düğün pastası kadar makbul, sudan sohbetlerine asla katılmıyordu. Kendisini ilgilendiren konularda konuşuyor, aksi takdirde suskun kalıp hüzünlü bir kibarlıkla kenara çekiliyordu. Dorothea'ya göre bu hayran olunacak bir içtenlik ve olduğundan farklı davranma çabalarıyla ruhu tüketen suniliğe karşı tutulan dini bir oruçtu. Mr. Casaubon'un dini yücelik seviyesini de, zekâsı ve bilgisi konusunda olduğu gibi, kendisininkinin çok üzerinde görüyordu. Bu muhterem kişi, onun samimi duygu dışavurumlarını kabul ediyor ve genellikle yerinde bir iktibasla, gençliğinde kendisinin de bazı manevi çelişkilerden geçtiğini itiraf ediyordu; kısacası Dorothea, ondan anlayış, şefkat ve rehberlik umabileceğini düşünüyordu. En sevdiği temalardan birinde –sadece tek birinde– hayal kırıklığına uğramıştı. Görüldüğü kadarıyla Mr. Casaubon işçilere mesken yapılmasıyla ilgilenmiyordu, çünkü, aşırı yüksek bir standardı düşürmek ister gibi, konuyu son derece dar yerleşim biçimlerinden oluşan Antik Mısır'daki mesken anlayışına çevirmişti. O gittikten sonra, Dorothea biraz tedirgin halde bu kayıtsızlık üzerine kafa yordu ve zihni, insanın ihtiyaçlarında farklılıklar yaratabilecek iklim şartlarından pagan despotların herkesçe bilinen kötülüklerine ka-

yan argümanlar arasında sürekli gidip geldi. Bu argümanları, tekrar geldiğinde Mr. Casaubon'a yöneltmesi gerekir miydi? Ama biraz daha düşününce, adamdan dikkatini öyle bir meseleye yoğunlaştırmasını istemenin cüretkarca olacağına karar verdi; Mr. Casaubon, tıpkı başka kadınların kendilerini dikiş ve nakışla oyalaması gibi, onun da boş zamanlarında böyle bir konuyla uğraşmasına karşı çıkmayacaktı ve belki zamanı geldiğinde, onu bundan men etmeye kalkmayacaktı ama... Dorothea bazı peşin varsayımlarda bulunduğunu fark edince utanca kapıldı. Ayrıca amcası birkaç gün kalmak üzere Lowick'e davet edilmişti ve bu da Mr. Casaubon'un, belgeler eşliğinde veya onlar olmaksızın Mr. Brooke'la birlikte zaman geçirmekten hoşlandığını göstermez miydi?

Yine de yaşadığı bu küçük hayal kırıklığından sonra, arzu edilen iyileştirmeler doğrultusunda Sir James Chettam'ın her ân adım atmaya hazır hali Dorothea'yı daha da sevindirmişti. Sir James oraya Mr. Casaubon'dan çok daha sık geliyordu ve kendisini böyle ağırbaşlı ve samimi gösterdiğinden beri, Dorothea ondan rahatsızlık duymamaya başlamıştı; Lovegood'un hesaplamalarına gayet uygulamacı yaklaşımla girmişti ve hoş bir uysallık sergiliyordu. Dorothea birkaç küçük ev yaptırıp ailelerden ikisini oraya taşımayı; eski kulübeleri de yıktırıp, açılan araziye yenilerinin yapılmasını teklif etmişti. Sir James, bu teklife "Kesinlikle," demiş, Dorothea da bu cevaba gözle görülür biçimde sevinmişti.

Pek nadiren spontane fikir üretebilen şu erkekler, kadın tarafından idare edildiklerinde, özellikle de baldızlarını seçebilecek kadar talihlilerse, toplumun yararlı bireyleri haline dönüşebiliyorlardı! Dorothea'nın kendisine dönük başka bir seçenek olasılığına sürekli gözlerini kapamasında, bir inat veya

kasıt olup olmadığını kati şekilde söylemek mümkün değildi. Ama hayatı umut ve faaliyet doluydu; artık sadece planlarını düşünmüyordu, kütüphaneden önemli kitaplar indirip (Mr. Casaubon'la konuşurken bir nebze daha az cahil görünmek için) telaşla bir sürü şey okumayı da vazife edinmişti. Bunu yaparken, biçare çabalarını aşırı yüceltmediğine ve bu çabalara, cehaletin ve budalalığın getireceği nihai mahkûmiyet olan kişisel tatmin doğrultusunda bakıp bakmadığına yönelik vicdani sorgulamalar peşini hiç bırakmıyordu.

4

1. Centilmen:
Yaptıklarımız, kendimize vurduğumuz prangalardır.

2. Centilmen:
Ah, öyledir. Ancak, bence dünyanın kendisidir o prangalar için demiri sağlayan.[24]

"Sir James arzu ettiğin her şeyi yapmaya kararlı görünüyor," dedi Celia, kontrol etmeye gittikleri inşaat alanından arabayla dönerlerken.

Dorothea kardeşinin yüzüne bakmadan, "İyi bir insan ve tahmin edilenden daha hassas," diye cevap verdi.

"Yani azıcık aptal, öyle mi?"

"Hayır, hayır," dedi toparlanan Dorothea. Elini kardeşininkinin üstüne koyup, "Aptal değil ama her konuda aynı tutarlıkta konuşmuyor," diye devam etti.

Celia kedi mırıltısını andıran bildik sesiyle, "Ancak can sıkıcı ve çekilmez karakterler öyle davranır," dedi. "Birlikte yaşanması korkunç insanlar olmalı bunlar. Düşünsene! Kahvaltıdan günün her âhına kadar!"

Dorothea güldü. "Ah, Kedicik, sen harika bir insansın!" derken, uzanıp Celia'nın çenesinden bir makas aldı. Kardeşinin çok tatlı, ahiretin ebedi meleklerinden biri olmaya layık derecede şirin ve nur yüzlü olduğunu, ayrıca –dini öğreti bakımından tabiri caizse– selamete kavuşturulmaya bir sincaptan da az

[24] Bölüm başlarındaki şiir, ifade, alıntı yansıtan kısımlar, dipnotta kaynak belirtilmedikçe yazarın kendisine aittir. —*çn*

muhtaç olduğunu düşünmeye müsait bir ruh halindeydi. "Elbette ki insanların konuşmalarında her zaman tutarlı olması şart değildir. Kişi onların zihin vasıflarını sadece iyi konuşmaya çabaladıklarında anlar."

"Yani Sir James çabalıyor ama başarılı olamıyor."

"Genel anlamda konuşuyordum. Neden beni Sir James konusunda sorguya çekiyorsun? Adamın hayatının amacı beni hoşnut kılmak değil ki."

"Hadi ama, Dodo, bu dediğine gerçekten inanıyor musun?"

"Kesinlikle inanıyorum. Beni müstakbel kız kardeş olarak görüyor, hepsi bu." Dorothea o âna kadar bu konu hakkında hiçbir imada bulunmamıştı; bu tip meselelerde, kız kardeşler arasındaki karşılıklı mahcubiyet gereği, kati bir durum tarafından gündeme getirilene kadar bekliyordu.

Celia kızardı ama hemen atılarak, "Rica ederim bu hatayı tekrarlama, Dodo," dedi. "Geçen gün Tantripp saçımı fırçalarken, Mrs. Cadwallader'in hizmetçisinin, Sir James'in adamlarının birinden efendisinin yaşça en büyük olan Miss Brooke'la evleneceğini duyduğunu söylüyordu."

"Tantripp'in sana böyle dedikoduları aktarmasına nasıl izin verirsin, Celia?" Dorothea'nın öfkelenmesin asıl sebebi, hafızasında uykuya yatmış teferruatın nahoş bir durumu teyit edecek şekilde uyanmasıydı. "Onu sıkıştırman, sorular sorman gerekirdi. Onur kırıcı bir durum bu."

"Tantripp'le konuşmakta herhangi bir sakınca görmüyorum. İnsanların neler dediğini bilmek daha iyi. Düşüncelere takılıp kaldığın zaman nasıl yanlışa sürüklendiğini görüyorsun. Sir James'in sana evlilik teklifinde bulunmayı düşündüğünden eminim ve kendisi de senin bu teklifi kabul edeceğine inanıyor;

özellikle planlar konusunda seni böylesine hoşnut ettiğinden beri. Amcamızın da böyle bir beklenti içinde olduğunu biliyorum. Sir James'in sana âşık olduğunu herkes görebiliyor."

Dorothea'nın zihninde oluşan ani duygu ve düşünce değişikliği o kadar kuvvetliydi ki, gözlerine toplanan yaşlar sel olup aktı. Aziz tuttuğu planları eski canlılığını kaybetmişti ve hayata küsmesine katkıda bulunmuştu. Dorothea, Sir James'in kendisini sevgili yerine koyduğu düşüncesinden bile tiksiniyordu. Üstelik bunda Celia açısından da üzücü bir yan vardı.

En fevri tavrıyla, "Böyle bir şeyi nasıl bekleyebilir!" diye patladı. "Meskenlerin inşa edilmesi haricinde onunla ilgili herhangi bir şeyi kabul etmiş değilim; bunun öncesinde ona tam anlamıyla kibar davrandığım bile söylenemez."

"Ama sonrasında ondan gayet hoşnuttun; adam da kendisine tutkun olduğuna inandı."

"Tutkun olmak mı, Celia! Böyle iğrenç ifadeleri nasıl kullanabiliyorsun?"

"Tanrı aşkına, Dorothea! Eş olarak kabul edeceğin kişiye tutkun olmanda bir sakınca yok bence."

"Sir James'in kendisine *tutkun* olduğumu düşünebileceğini söylemen bile hakaret sayılır. Ayrıca bu, eş olarak kabul edeceğim kişiye besleyeceğim duyguları ifade ederken kullanılacak kelime değil."

"Sir James için üzüldüm öyleyse. Bunu sana söylemenin doğru olduğunu düşündüm, çünkü her zaman yaptığın gibi, nerede olduğuna bakmıyor ve yanlış yere doğru yürüyorsun. İlle de kimsenin görmediği şeyleri görmek zorundasın, seni tatmin etmek imkânsız; alenen açık ve basit olanı asla göremiyorsun. Huyun bu senin, Dodo." Bir şeyler kesinlikle Celia'ya

alışılmadık bir cesaret vermişti ve arada sırada huşuyla yaklaştığı ablasını o ânda hiç esirgemiyordu. Kedi Murr'un[25] daha engin akıl yürüten varlıklar olan biz insanlara nasıl hakkaniyetli eleştiriler yönelteceğini kim kestirebilir ki?

Kendini cezalandırılmış hisseden Dorothea, "Çok acı," dedi. "İşçi meskenleriyle artık alakam olamaz. Ona nezaketsiz davranmam gerekiyor bundan böyle. Kendine, meskenlerle hiçbir alakamın kalmadığını söylemeliyim. Çok acı." Gözleri bir kez daha yaşla doldu.

"Dur biraz. Düşün. Kız kardeşini görmek için bir veya iki günlüğüne gideceğini biliyorsun. Burada Lovegood haricinde kimse olmayacak." Celia yumuşamıştı. "Zavallı Dodo," diye devam etti, cana yakın bir sesle, "senin için çok zor bir durum; plan çizmek en büyük *hevesin*."

"*Heves* mi? O insanların evlerini öyle çocukça bir duyguyla mı önemsediğimi düşünüyorsun? Pekâlâ, hatalar yapmış olabilirim. Böyle küçük düşünen insanların arasında yaşayan kişi, her şeyi iyi bir Hıristiyan'a yaraşan bir asaletle nasıl yapabilir ki?"

Başka bir şey konuşulmadı; Dorothea öfkesini yatıştırmayı başaramayacak ve herhangi bir hatasını kabullenir şekilde davranamayacak kadar mutsuzdu. İçinde yaşadığı toplumun mazur görülemez darlıktaki idrakini ve sığ vicdanını suçlamaya meyletmişti; Celia da artık ebedi melek değil, onun ruhundaki bir diken, pembe-beyaz bir kafirdi; *Çarmıh Yolcusu*'ndaki[26] yıldırıcı varlıkların hepsinden kötüydü. Planlar çizme *hevesi!* Ha-

[25] Ernst Theodor Amadeus Hoffmann'ın (1776-1822) orijinal adı *Lebens-Ansichten des Katers Murr* olan *Kedi Murr'un Dünya Görüşü* başlıklı kitaba gönderme. (İletişim Yayınları, çev. M. Sami Türk, İstanbul, 2015.).—*çn*

[26] John Bunyan'ın (1628-1688) *The Pilgrim's Progress* (1687) başlıklı kitabına gönderme. (*Çarmıh Yolcusu*, çev. Umut Alper Ceylan, Bütün Dünya Kitaplığı, İstanbul, 2003).—*çn*

yatın kıymeti neydi? İnsanın yaptıkları öyle solup kavruk birer çöp parçasına dönüşebiliyorsa, yüce inanışlardan söz edilebilir miydi? Arabadan inerken, Dorothea'nın yanakları solgundu ve gözleri kızarmıştı. Bir hüzün tablosuydu ve eğer hemen yanı başında duran Celia o kadar güzel ve sakin görünmese, onları holde karşılayan amcaları Dorothea'nın hali karşısında paniğe kapılırdı. O nedenle, Dorothea'nın gözyaşlarının aşkın dindarlığından kaynaklandığı sonucuna vardı. İlçe merkezine, bir suçlunun affedilmesi için müracaatta bulunmak üzere yaptığı yolculuktan, onlar eve gelmeden önce dönmüştü.

Yeğenleri onu öpmek için uzanırken, "Evet, benim güzellerim," dedi sevecen bir sesle, "umarım ben yokken nahoş herhangi bir şey yaşanmamıştır."

"Öyle bir şey olmadı, amca," dedi Celia. "İşçi meskenlerine bakmak için Freshitt'e gittik. Öğle yemeğine yetişeceğini düşünüyorduk."

"Lowick'te yedim. Lowick üzerinden geleceğimi bilmiyordunuz tabii. Ve senin için birkaç risale getirdim, Dorothea. Kütüphanedeler, masanın üstünde duruyorlar."

Dorothea'nın vücudundan, onu umutsuzluktan çıkarıp beklentiye taşıyacak bir elektrik akımı geçmişti sanki. Sözü edilenler, Kilise'nin erken dönemine dair risalelerdi. Celia'nın, Tantripp'in ve Sir James'in üzerine bindirdiği eziyetlerden silkinip kurtuldu ve doğruca kütüphaneye yürüdü. Celia üst kata çıktı. Mr. Brooke gelen bir mesaj sebebiyle biraz oyalandı ama kütüphaneye girdiğinde Dorothea'yı bir köşeye oturmuş ve Mr. Casaubon'un sayfa kenarlarına not düştüğü risaleyi –sıcak, kuru, kasvetli bir yürüyüşten sonra taze bir buket çiçek koklamanın şevkiyle– okumaya dalmış halde buldu.

Tipton'dan ve Freshitt'ten, Yeni Kudüs'e doğru yol alırken hazin bir şekilde geçmek zorunda kaldığı yanlış yerlerden uzaklaşmıştı.

Mr. Brooke koltuğuna yerleşti, söyleyeceği belli bir şey yokmuş gibi sakin ve telaşsız bir tavırla Dorothea'ya bakarak ellerini hafif hafif ovuşturdu ve ayaklarını şömineye, iki köpeğin arasına, harikulade ışıltılarla dolu cam kırıklarından bir kütle gibi yanan odun ateşine doğru uzattı. Dorothea, amcasının varlığını farkedince risaleyi kapattı ve odadan çıkmaya hazırlanır gibi doğruldu. Normalde, amcasının şu suçlu için giriştiği merhametli angaryayla ilgilenirdi ama daha önce kapıldığı gerginlik onu dalgınlaştırmıştı.

Mr. Brooke, "Lowick'ten geçerek geldim, biliyorsun," dedi, onun gitmesini önleme niyetiyle değil, laflarını tekrarlama alışkanlığının icabıymış gibi. İnsan hitabetinin bu temel özelliği, Mr. Brooke'un tarzında bariz bir şekilde görülürdü. "Orada yemek yedim ve Casaubon'un kütüphanesini falan gördüm. Hava, araba yolculuğu için biraz sert bugün. Oturmayacak mısın, hayatım? Üşümüş gibisin."

Dorothea bu daveti memnuniyetle karşılamaya meyilli olduğunu hissetti. Amcasının konulara yaklaşımındaki rahatlık, bazen rahatsız edici değil yatıştırıcı etki yapardı. Peleriniyle bonesini çıkarttı ve amcasının karşısına yerleşti. Ateşin ışıltısının keyfine varsa da güzel ellerini kaldırıp kendine siper etti. İnce veya küçük değildi elleri; güçlüydüler, kadınsıydılar, anaçtılar. Dorothea onları, Tipton ve Freshitt'teki hasmane aracılardan hangisinin ağlamasına ve gözlerinin kızarmasına sebep olduğunu bilmeye ve düşünmeye duyduğu hırslı arzuyu zapt etmek ister gibi tutuyordu havada.

Kendini, hüküm giymiş suçluyu düşünmeye zorladı. "Koyun hırsızıyla ilgili ne haberler getirdiniz, amca?"

"Şu zavallı Bunch mı? Öyle görünüyor ki onu kurtaramayacağız. Asılacak."

Dorothea'nın alnı kınama ve acıma yansıtan bir ifadeyle kırıştı.

"Asılacak," dedi Mr. Brooke, başını yavaşça sallayarak. "Zavallı Romilly! Bize yardım edebilirdi. Romilly'yi tanırım. Casaubon tanımaz Romilly'yi. Bilirsin, biraz kitaplara gömülmüş halde bizim Casaubon."

"Büyük işleri varsa ve büyük çalışmalar kaleme alıyorsa kişi, elbette ki dünyanın büyük bölümünü görmekten vazgeçmelidir. Eş dost edinmek için nasıl dolaşabilir ki etrafta?"

"Doğru. Ama bir erkek bunalır da biliyorsun. Ben de şahsen hep bekardım ama bunalmamamı sağlayacak bir tabiatım vardı; huyum, her yere gidip her şeyi görmeye dönüktü. Hiç bunalmadım ama işte, Casaubon'un o ruh haline düştüğünü görüyorum. Birisinin eşliğini arıyor; ona eşlik edecek birini, bilirsin."

"Ona eşlik etmek, bunu yapacak kişi için onur olacaktır," dedi Dorothea, şevkle.

Mr. Brooke şaşkınlık veya başka duygu belirtisi göstermeden, "Ondan hoşlanıyorsun, değil mi?" diye sordu. "Casaubon'u on yıldır, Lowick'e geldiğinden beri tanırım. Ama ondan bir şey çıktığını görmedim; fikir anlamında yani. Öte yandan, dört başı mamur bir adamdır ve Peel görevde kalırsa, piskopos veya öyle bir şey olabilir. Sana da çok değer veriyor, hayatım."

Dorothea konuşamıyordu.

"Aslına bakılırsa, sana sahiden çok fazla değer veriyor. Ve

hakkında fevkalade iyi konuşuyor; Casaubon yani. Senin yaşının uygun olmadığı konusundaki görüşüme istemeyerek de olsa katıldı. Kısacası, seninle konuşacağıma dair ona söz verdim ama fazla şansı olmadığı şerhini düşmeyi ihmal etmedim. Bunu söylemem gerekiyordu. Yeğenimin çok genç olduğunu ve o türden diğer şeyleri söyledim elbette. Ama her konuya girmeyi gerekli görmedim. Yine de, uzun lafın kısası, sana evlenme teklif etmek için iznimi istedi. Basbayağı evlenmek için yani anlamışsındır..." Başını, söylediklerine açıklık getirircesine salladı. "Bunları sana anlatmamın iyi olacağını düşündüm, hayatım."

Kimse Mr. Brooke'un tavrında herhangi bir kaygı sezemezdi. Yeğeninin aklında ne olduğunu bilmek ve öğüde ihtiyacı varsa, bunu ona zamanlı şekilde vermek istiyordu. Birçok konuda fikre sahip bir sulh hâkimi olarak hissettikleri, katıksız şefkate yer açabiliyordu kalbinde. Dorothea hemen cevap vermeyince, "Bunları sana anlatmamın iyi olacağını düşündüm, hayatım," diye tekrarladı.

"Teşekkür ederim, amca," dedi Dorothea, tereddütsüz netlikte bir ses tonuyla. "Mr. Casaubon'a müteşekkirim. Bana bir teklifte bulunursa, kabul ederim. Ona, tanıdığım tüm erkeklerden ziyade hayranlık ve saygı duyuyorum."

Mr. Brooke bir ân sustu ve sonra yavaşça ve alçak perdeden konuştu: "Öyle mi? Pekâlâ... Bazı yönlerden uygun bir talipli kendisi. Ama yani... Chettam da uygun olur. Ve arazilerimiz bitişik. Senin arzularına asla müdahale etmem, hayatım. İnsan, evlilik ve benzeri konularda kendi yolunu izlemelidir; yani, belli bir dereceye kadar biliyorsun... Her zaman bunu söylerim, belli bir dereceye kadar yani. İyi bir evlilik yapmanı isterim ve Chettam'ın seninle evlenmeyi istediğini düşünmek için geçerli sebeplerim var. Bunu da belirtiyorum, o kadar."

"Sir James Chettam ile evlenmem mümkün değil," dedi Dorothea. "Benimle evlenmeyi düşünüyorsa, büyük hata yapıyor demektir."

"Durum bu. İnsan bilemiyor. Ben Chettam'ı kadınların beğeneceği tür bir adam olarak görürüm mesela."

"Rica ederim, ondan bir daha bu şekilde bahsetmeyin, amca." Dorothea önceki asabiyetin kısmen geri geldiğini hissediyordu.

Mr. Brooke bile, o yaşta, kadınlara dair herhangi bir kusursuz bilimsel görüşe ulaşamadığından, kadın türünün bitip tükenmeyecek bir çalışma konusu olarak kalacağını düşünüyor ve hatta hissediyordu. İşte, Chettam gibi birinin bile bu konuda hiç şansı olamayabiliyordu.

"Eh... Öyleyse Casaubon olacak, bu durumda. Aceleye gerek yok. Senin açından yani. Her geçen yıl onun üzerinde etkisini gösterecektir. Kırk beşini çoktan geçti, biliyorsun. Senden neredeyse yirmi beş, otuz yaş büyük olduğunu söyleyebilirim. Kesin olan şu ki bilgiden, saygınlıktan, mevkiden, o tür şeylerden hoşlanıyorsan, eh, her şeye birden sahip olmamız mümkün değil. Geliri de iyi; Kilise'den bağımsız, hatırı sayılır büyüklükte bir arazisi var; hali vakti yerinde yani. Yine de genç değil ve sağlığının ziyadesiyle iyi olmadığı yönündeki düşüncemi senden saklayamam, hayatım. Bunun haricinde, aleyhine kabul edilecek bir şey bilmiyorum."

Dorothea derin bir kararlılıkla, "Benimkine çok yakın yaşta bir eşe sahip olmak istemem," dedi. "Muhakeme ve bilgi düzeyi açısından benim üzerimde bir eş isterim."

Mr. Brooke sakin bir tavırla, "Öyle mi?" dedi. "Çoğu kızla kıyaslanmayacak kadar kendine has fikirlere sahip olduğunu

düşünüyordum ben. Demek istediğim, kendi fikirlerinden hoşlandığını sanıyordum, bilirsin."

"Fikirlerim olmadan yaşamayı hayal bile edemiyorum ama geçerli olmalarını da isterim ve bilgili bir eş, hangi fikirlerin en sağlam temellere sahip olduğunu ve onlar doğrultusunda nasıl yaşanacağını görmemde yardımcı olabilir."

"Çok doğru. Bunu daha iyi, yani peşinen daha iyi şekilde ifade edemezdin. Ancak kimi meselelerde tuhaflıklar vardır, biliyorsun..." dedi Mr. Brooke. Vicdanı bu konuda yeğeni için en iyisini yapmanın telaşına düşmüştü. "Hayat bir kalıptan çıkma değildir; kural veya çizgiyle falan kesilip biçilmemiştir. Ben şahsen hiç evlenmedim ve bu da sizin hakkınızda hayırlı oldu. Doğrusu şu ki kimseyi öyle bir bağlılık kuracak kadar sevmedim. Bu bir *bağlılık* meselesi, biliyorsun. Mizaç meselesi veya. Mizaç diye bir şey var. Ve bir koca, evin efendisi olmaktan hoşlanır."

"Bazı imtihanlara hazırlıklı olmam gerektiğini biliyorum, amca," dedi zavallı Dorothea. "Evlilik ağır yükümlülükler gerektirir. Bunu hiçbir zaman, sırf kişisel refah yolu olarak düşünmedim."

"Temsillere, büyük toplantılara, balolara, akşam yemeklerine, o türden şeylere düşkün biri değilsin. Casaubon'un tarzının sana Chettam'ınkinden daha uygun olacağını görebiliyorum. Ve doğru bildiğin şekilde davran, hayatım. Casaubon konusunda engel olmayacağım sana, peşinen söyledim bunu; neyin zamanla neye dönüşeceğini önceden bilmenin imkânı yok. Diğer genç hanımlarla aynı zevkleri paylaşmıyorsun; hem ruhban sınıfından hem de akademisyen –ayrıca piskoposluk ihtimali– olan biri, yani öyle birileri sana Chettam'dan daha uygun ola-

bilir. Chettam iyi adamdır, sağlam yürekli ve düzgün insandır, bilirsin ama fazla fikre sahip değildir. Ben onun yaşındayken sahiptim. Ama Casaubon'un gözleri... Sanırım fazla okumayla onları biraz hırpalamış."

"Bu beni daha bile mutlu eder, amca," dedi Dorothea şevkle. "Ona yardımcı olacağım bir alan daha açar."

"Görüyorum ki sen kararını vermeye çok yaklaşmışsın. Eh, aslında cebimde sana yazılmış bir mektup var, hayatım." Mr. Brooke mektubu çıkartıp Dorothea'ya verdi ama yeğeni gitmek için kalkarken bir kez daha, "Fazla aceleye gerek yok, hayatım," dedi. "Düşün bu konu üzerine, bilirsin."

Dorothea gidip Mr. Brooke yalnız kalınca, yeğeniyle kesinlikle etkili bir konuşma yaptığını düşündü: Evliliğin risklerini onun karşısına çarpıcı bir şekilde koymuştu. Göreviydi o şekilde davranmak. Öte yandan, mesele genç insanlar karşısında bilgece tavır sergiler gibi davranmak olduğunda, gençliğinde ne kadar yolculuk yapmış, yeni düşünceleri ne kadar içselleştirmiş ve şimdi hayatta olmayan kaç ünlü kişiyle yemek yemiş olursa olsun, bir amcanın, Casaubon'u Chettam'a tercih eden bir genç kız karşısında, yapacağı izdivacın iyi sonuçlanacağına dair yargıda bulunurmuş gibi davranması mümkün değildi. Kısacası kadın –Mr. Brooke o türün karşısında kendini zihni boşalmış gibi hissettiğine göre– en az, müphem şekilli bir cismin yapacağı deveranlar kadar karmaşık bir sorundu.

5

> Dersini iyi çalışan talebeler gut, soğuk algınlığı, göz veya burun akıntıları, zafiyet, hazımsızlık, göz problemleri, böbrek taşı, karın ağrıları, kabızlık, baş dönmeleri, gaz çıkarma, verem ve fazla oturmayla gelen bu türden hastalıklar karşısında müşküle uğrar. Hastalar çoğunlukla cılız, kavruk, soluk benizlidir (...) ve hepsi ölçüsüz acı çekmiş, fevkalade çalışmalar yapmıştır. Bunun doğruluğuna inanmazsanız, büyük Tostatus'un ve Thomas Aquainas'ın yazdıklarına bakın ve bana o adamların acılar çekip çekmediğini söyleyin.
>
> —Burton [27]

Mr. Casaubon'un mektubu şöyleydi:

Sevgili Miss Brooke,

Size kalbimdeki en mühim meseleye dair yazmak üzere vasinizin iznini aldım. Hayatımla ilgili bazı ihtiyaçların şuuruna varmamla sizi daha yakinen tanıma fırsatına ermemin aynı zamanlara denk gelişinde, daha derin bir tekabül görme konusunda hataya düşmediğim kanaatindeyim. Sizinle tanışmamın henüz ilk saatinde, belirttiğim ihtiyaçların tatmini konusunda mümtaz ve *belki de yegane uygunluğa sahip olduğunuz düşüncesine vardım (ki, bu hislerin deveranının, feragat edilemeyecek kadar özel işlerin ve güçlerin yarattığı zihin*

[27] Robert Burton (1577-1640) *The Anatomy of Melancholy* (1621) (*Melankolinin Anatomisi*).—*çn*

meşguliyeti tarafından bile sürekli bastırılamayacağını söyleyebilirim) ve sonraki her gözlem fırsatı, bu intibaya ilave derinlik katarak, ilk edindiğim uygunluk kanaatine daha kesin şekilde inanmamı sağladı; bu da kastettiğim hisleri daha kesin surette uyandırdı. Öyle sanıyorum ki konuşmalarımız, hayatımın genel cereyanını ve amacını yeterince berrak şekilde anlamanızı sağlamıştır: Daha sıradan zihinlere uygun olmadığını bildiğim bir cereyan. Lakin sizde bir düşünce yücelişi ve bağlılık istidadı sezdim ki, daha önce bu ikisinin, gençliğin erken dönem serpilişleriyle veya hep galip geldiği ya da fark yarattığı söylenen cinselliğin lütuflarıyla bir arada var olabileceğini hiç düşünmemiştim. Oysa bunlar, sizde yukarıda belirttiğim zihinsel vasıflara ilaveten ziyadesiyle bulunuyor. Daha ağır görevlere yardımcı olacak ve müsait saatlere letafet katacak böyle muteber ve cezbedici unsurların bu denli nadir bir karışımına rastlamak, itiraf etmeliyim ki umutlarımın ötesindeydi. Eğer size takdim edilmemle başlayan (ve tekrar belirtmek isterim ki daha önce ima ettiğim ihtiyaçlarla sathi bir çakışma olmaktan ziyade, bir hayat planının tamamlanış tertibine Tanrı'nın inayetiyle bağlı olduğuna inandığım) durum vaki olmasaydı, muhtemelen yalnızlığımı, bir izdivaç beraberliğiyle aydınlatma teşebbüsüne başvurmaksızın, hayatımın sonuna kadar devam ettirmem gerekecekti.

Böylece, sevgili Miss Brooke, hislerimi en doğru şekilde ifade etmiş oluyor ve hissiyatınızın, bana malum olan mutluluğu teyit edecek tabiata yakın durup durmadığını sorma cesaretini gösterirken, nazik anlayı-

şınıza sığınıyorum. Eşiniz ve refahınızın vasisi olarak kabul edilmeyi, Tanrı'nın inayetiyle gelen hediyelerin en büyüğü addedeceğim. Buna karşılık olarak size en azından, daha önce herhangi bir şekilde ziyana uğramamış bir sevgi ve *sadakatle vakfedilecek bir hayat teklif edebilirim ki o hayatta, sonrası her ne kadar fazla uzun olmayacaksa da eğer dönüp bakmaya tenezzül ederseniz, haklı bir utanç veya karamsarlık duymanıza sebep olacak sayfalar bulunmayacağını göreceksiniz. Hislerinizin ifadesini, aklın ancak alışılmıştan daha müşkül bir çabayla (o da mümkünse) dağıtabileceği bir heyecanla bekliyorum. Ancak malum tecrübe düzeni itibariyle henüz gencim ve ileriye baktığımda, şu geçici umut aydınlanmasından sonra, elverişsiz bir ihtimalin gerçekleşmesi halinde yalnızlığa boyun eğmenin daha da zor olacağını hissetmekten kendimi alamıyorum.*

Her halükârda
en içten sadakatiyle bendeniz,
Edward Casaubon

Dorothea mektubu okurken titriyordu; sonra dizlerinin üstüne düştü, yüzünü ellerinin arasına aldı ve hıçkırmaya başladı. Dua edemiyordu; üzerine çöküp düşünceleri muğlaklaştıran ve içinde hayallerin kararsızlıkla yüzdüğü o kutsal duygusallıkta, kendi şuurunu kaim kılacak ilahi bir şuurun kucağına, çocuklara özgü bir yaslanma eğilimiyle bırakmıştı kendini. Akşam yemeği için giyinmesi gereken vakit gelene kadar da bu vaziyette kaldı.

Hangi akla hizmet o mektubu yalnızca bir aşk ilanı gözüyle okuyup incelemişti ki? Ruhu, önünde daha dolu bir hayatın

önünde açılmakta olduğu gerçeğinin topyekûn işgaline uğramıştı; bir üst seviyeye kabul merasimine girmek üzere olan bir ilahiyat çömeziydi o. İçinde, kendi cehaletinden ve dünyevi alışkanlıkların önemsiz dayatmalarından kaynaklanan o loşluğun altında huzursuzca dolanan enerjiler için bir yer açılacaktı.

Artık kendini daha engin ama daha belirli görevlere adayabilecekti; sürekli hürmetle yüceltebileceği bir aklın ışığının altında yaşayabilirdi artık. Bu umut, gururlu bir hazzın ışıltısından da yoksun değildi; hayranlığının hedef alarak seçtiği adam tarafından seçilmenin şaşkınlığına sahip, mutlu gelin adayıydı o. Dorothea'nın tüm tutkusu, ideal hayat mücadelesi veren bir zihin vasıtasıyla aktarılmıştı kendisine; değişimden geçen genç kızlığının ışımaları, hedefine giren ilk şeyin üstünde parlamıştı. Yatkınlığı kararlılığa çeviren itici güç, hayatının mevcut şartlarına yönelik memnuniyetsizliğini kışkırtan günün ufak olayları tarafından körüklenmişti.

***

Yemekten sonra Celia bir 'tema ve çeşitlemelerini', genç hanımların aldığı eğitimin estetik kısmını simgeleyen küçük bir tıngırtıyı çalarken, Dorothea da Mr. Casaubon'un mektubuna cevap yazmak için odasına çıktı. Bu cevabı neden geciktirsindi ki? Mektubu üç kez kaleme aldı ama bunun sebebi kelime seçimlerinde değişiklik yapmak istemesi değil, el yazısının alışılmadık şekilde kararsızlık göstermesiydi ve Mr. Casaubon'un kaligrafisinin kötü ve okunaksız olduğunu sanması düşüncesine tahammül edemiyordu. Her harfin çeşitli tahminler gerektirmeden ayırt edilebildiği yazılar çıkarabilen bir ele sahip ol-

makla övünürdü ve Mr. Casaubon'un gözlerini sakınmak için, bu yeteneğini azami düzeyde kullanmakta kararlıydı. Üç kez, ardı ardına şunları yazdı:

Sevgili Mr. Casaubon,

Beni sevmenizden ve eşiniz olmaya değer görmenizden ötürü size minnettarım. İstikbalden, sizinkine eşlik edecek olandan daha büyük bir mutluluk bekleyemem. Dahasını ifade edecek olsam, bunlar, şu yazdıklarımın daha uzun şekilde kaleme alınmış halinden öteye gitmez; çünkü ân itibariyle, hayata dair bundan başka bir düşünce üzerinde duramam.

Fedakarca bağlı bendeniz,

Dorothea Brooke

***

Akşamın ilerleyen saatlerinde Dorothea, amcasının ardı sıra kütüphaneye giderek, sabah erkenden göndermesi için mektubu ona verdi. Mr. Brooke şaşırmıştı; ancak bu şaşkınlık, yazı masasının üstündeki şeyleri kenara itelemekle geçirdiği anlık bir sessizlikten daha fazlasına sebep olmadı. Sonra kalkıp sırtını şömineye vererek, burnunun ucundaki gözlüğün gerisinden, Dorothea'nın mektubundaki adrese baktı.

Ve nihayet, "Bu konu üzerine yeterince düşündün mü, hayatım?" dedi.

"Uzun uzadıya düşünmeye lüzum yoktu, amca. Karasızlıkta kalmamı gerektirecek herhangi bir sebep mevcut değil. Fikrimi değiştirecek olsaydım, bu son derece önemli ve benim için yepyeni bir şeyden kaynaklanırdı."

"Ah, yani onu kabul ettin, öyle mi? Chettam'ın hiç şansı yok mu? Chettam bir şekilde gücendirdi mi seni? Kırdı mı yani? Neyinden hoşlanmıyorsun onun?"

"Onda hoşlandığım herhangi bir yan yok," diye atıldı Dorothea, sert bir tonla.

Mr. Brooke, birisi üstüne bir şey fırlatmış gibi, başını ve omuzlarını geriye attı; Dorothea da ânında kendine sitem duyarak, "Bir eş olarak yani," dedi. "Çok nazik biri ve bence... Şu işçi meskenleri konusunda gerçekten çok güzel şeyler yapıyor. İyi niyetli biri."

"Ama senin hayatında akademisyen gibi biri olmalı, öyle mi? Eh, ailemizde bu eğilim biraz vardır. Benim içimde de öğrenme sevgisi ve her konuya girme şevki –biraz ziyadesiyle– vardır ve beni epey ötelere taşımıştır; lakin bu, ailenin hanımlar tarafında yaygın değildir veya Yunanistan'ın yeraltı nehirleri gibi derinlerde akar, biliyorsun ve oğullarda yüzeye çıkar. Akıllı oğullar, akıllı anneler. Zamanında epey araştırmıştım bu konuları. Gelgelelim, hayatım, daima söylediğim şudur: Kişi bu konularda arzu ettiklerini bir noktaya kadar yapmalıdır. Vasin olarak kusurlu bir eşleşmeye razı olamazdım. Ama Casaubon uygundur; iyi de bir mevkide. Yine de Chettam'ın gücenmesinden ve Mrs. Cadwallader'in beni kabahatli bulmasından korkarım."

***

O gece Celia'nın elbette ki olan bitenden haberi yoktu. Dorothea'nın dalgın halini ve eve döndükten sonra da ağladığına dair belirtileri, Sir James Chettam ve mesken inşaatı konu-

sundaki ruh haline yorarak onu daha fazla gücendirmemeye dikkat etti; diyeceklerini zaten söylediğinden, rahatsız edici konuları tekrar deşmek gibi bir niyeti yoktu. Çocukluktan beri tartışmacı bir tabiatı olmamıştı; kendisiyle tartışmaya yeltenenleri merakla incelemekle yetinir ve onları kabaran baba hindilere benzetirdi; sonrasında, yatıştıklarında da onlarla kedibeşiği oynamaya hazır halde olurdu. Dorothea'ya gelince, o her zaman kardeşinin sözlerinde yanlış bir şeyler bulur, Celia da bunu, durumları olduğu gibi ifade ettiğini içten içe söyleyerek protesto ederdi, hepsi o kadar; kafasındaki sözleri asla bir araya getirip dışa vurmaz ve vuramazdı. Ama Dodo'nun en iyi yanı, ona dönük öfkesini uzun süre canlı tutmamasıydı. Şimdi, tüm gece boyunca birbirleriyle neredeyse hiç konuşmamış olmalarına rağmen, Celia normalde çok daha erken saatte yaptığı gibi yatmaya çıkmak üzere örgüsünü bir kenara bıraktığı sırada, tefekkür haricinde kendisini oyalayacak bir şey bulamayarak alçak bir taburede oturan Dorothea, derin ama suskunlukla geçen dakikaların hafif resitatif ton verdiği bir müzikallikle kardeşine, "Celia, hayatım..." dedi kardeşine ve kollarını açtı, "Gel de öp beni."

Dorothea'yla aynı seviyeye gelmek için diz çöken Celia, ablasının yanağına kelebek hafifliğinde bir öpücük kondurdu. Dorothea da kardeşini tatlılıkla kucakladı ve öpücüğüne, dudaklarını Celia'nın her iki yanağına usulca bastırarak karşılık verdi.

Celia herhangi bir acıma belirtisi yansıtmayan, huzurlu bir sesle, "Çok geç saate kadar ayakta kalma, Dodo," dedi. "Bu gece çok solgun görünüyorsun. Sen de birazdan yat."

"Hayır, hayatım," diye tutkulu bir sesle cevap verdi Dorothea. "Çok mutluyum. Çok ama çok mutluyum."

'Böylesi çok daha iyi elbette,' diye düşündü Celia. *'Ama Dodo'nun bir aşırı uçtan diğerine böyle geçmesi ne tuhaf!'*

***

Ertesi gün, öğle yemeği saatlerinde kahya gelip Mr. Brooke'a bir şey verirken, "Jonas döndü ve bu mektubu getirdi, efendim," dedi.

Mr. Brooke mektubu okuduktan sonra Dorothea'ya dönüp, "Casaubon'dan hayatım," dedi. "Akşam yemeğinde burada olacak. Daha fazlasını yazmaya sabrı el vermemiş; bekleyememiş, anlarsın ya."

Yemeğe gelece olan misafirin öncelikle ablasına duyurulması Celia'ya normalde kayda değer bir şey gibi gelmezdi ama bakışları amcasınınkileri izleyince, haberin Dorothea üzerinde yarattığı tuhaf etki karşısında şaşkınlığa kapıldı. Yüzünden, beyaz gün ışığıyla aydınlanmış kuş kanadını andıran bir şey geçmişti sanki ve bu, ender pembeliklerden birinin tenine yayılmasıyla son bulmuştu. Mr. Casaubon ile ablası arasında, adamın bilgiç ve sıkıcı konuşmalar yapmaktan, diğerininse bunları dinlemekten zevk almasının ötesinde bir şeyler olabileceği düşüncesi ilk kez aklına düştü Celia'nın. O âna kadar, söz konusu 'Çirkin'e ve onun âlimce ahbaplığına duyulan hayranlığı, yine çirkin ve bilgili biri olan Monsieur Liret'ye Lausanne'da duyulan hayranlıkla aynı sınıfa dahil etmişti. Dorothea, yaşlı Monsieur Liret'yi dinlemekten asla usanmazken, Celia'nın ayakları geri geri gider ve adamın kel kafasındaki derinin hareket edişini görmek dehşet verici bir şeye dönüşürdü. Öyleyse Dodo'nun heyecanı neden Mr. Casaubon'a da Monsieur Liret'ye olduğu şekliyle yönelmesindi? Ve öyle görünüyordu ki

tüm eğitimli adamlar genç insanların nazarında bir başöğretmen görüntüsüne sahipti.

Ama şimdi Celia, aklına saplanan bir şüpheyle ciddi şekilde irkilmişti. Nadiren bu şekilde gafil avlanırdı; işaretlerin oluşturduğu herhangi bir düzeni gözlemlemekteki olağanüstü çabukluğu, ilgilendiği konuya ilişkin en öte hallere bile hazırlardı onu. Ancak Mr. Casaubon'un çoktan sevgili olarak kabul edildiğini henüz sezmemişti; yalnızca Dorothea'nın zihninin öyle bir şeye meyletmiş olabileceği düşüncesinden tiksinti duyuyordu, o kadar. Dodo'ya cidden sinirlenmesine yol açabilecek bir şey vardı şimdi karşısında: Sir James Chettam'ı kabul etmemeyi anlayabilirdi ama Mr. Casaubon'la evlenme düşüncesi ne oluyordu! Celia, gülünçlükle karışık bir utanca kapıldı. Dodo öyle bir saçmalığa gerçekten meyletmiş olsa bile, belki bundan vazgeçirilebilirdi; tecrübeler, onun kolay etkilenebilirliğinin de hesaba katılabileceğini gösteriyordu. Rutubetli bir gündü ve yürüyüşe gitmemeye karar verildiğinden, iki kardeş yukarıdaki oturma odasına çıktılar. Celia orada, Dorothea'nın, her zamanki gayretkeş ilgisini bir şeylere yöneltmek yerine, dirseğini önündeki açık kitaba koyarak pencereden dışarıya baktığını ve yılların rutubetiyle gümüşi renk almış ulu serviyi seyretmeye daldığını gördü. Kendisi de papaz yardımcısının çocuklarına oyuncak yapmaya koyuldu; herhangi bir konuya girmekte aşırı aceleci davranmayacaktı.

Aslında Dorothea, eve son gelişinden o yana Mr. Casaubon'un konumunda olan mühim değişikliğin Celia tarafından bilinmesinin iyi olacağını düşünüyordu; kardeşini, adama karşı tavrını mutlaka etkileyecek olan bir bilgiden mahrum etmek hakça gelmiyordu ona; ancak bunu yapmaktan pusmamak da elinde değildi. Dorothea, bu ürkekliğinin barındırdığı adilikten

ötürü kendini suçladı; davranışları söz konusu olduğunda küçük korkulara kapılmaktan veya tertiplere başvurmaktan nefret ederdi ama o ânda, Celia'nın gayet bedensel imalar yansıtabilecek nutkunun kemiriciliğinden ürkmemek için üst düzeyde yardıma ihtiyacı olduğunu düşünüyordu. Celia'nın alçak perdeden ve gırtlaksı sesiyle, beraberinde taşıdığı ima veya 'aklıma gelmişken' vurgusu haricinde her zamanki tonu kullanarak sorduğu soru, Dorothea'nın düşüncelerini dağıttı ve onu karar verme sıkıntısını aklmdan çekip aldı:

"Yemeğe Mr. Casaubon'a ilaveten birileri daha geliyor mu?"

"Bildiğim kadarıyla gelmiyor."

"Umarım bir kişi daha olur. Böylece çorbasını içişini duymam."

"Çorbayı içişinde dikkate değer ne var ki?"

"Yapma, Dodo! Kaşığını kaseye nasıl sürttüğünü duyamıyor musun? Ve konuşmadan önce mutlaka gözlerini kırpıştırıyor. Locke'nin de aynı şeyi yapıp yapmadığını bilmiyorum ama eğer öyleyse, karşısında oturmak zorunda kalmış insanlar için üzülürüm doğrusu."

Dorothea, vurgulu bir ciddiyetle, "Rica ediyorum bu türden başka gözlemde bulunma, Celia," dedi.

"Neden? Gayet doğru gözlemler bunlar," Celia biraz korkmaya başlasa da, diretmesi için ortada yeterli sebep olduğunu düşünüyordu.

"En sıradan zihinler tarafından gözlemlenen birçok şeyin doğru olduğu ileri sürülür."

"Öyleyse en sıradan zihinler gayet yararlı bence. Ve yine bence, annesinin daha sıradan bir zihne sahip olmaması Mr. Casaubon'u ziyan etmiş; kadın ona daha iyi terbiye verebilir-

miş." Celia içten içe korkuyordu ve kaçmaya hazırdı ama şimdi de tutmuş bu iğneyi batırmıştı. Dorothea'nın duyguları bir çığ yaratacak şekilde toplanıyordu ve daha fazla hazırlığa gerek kalmamıştı.

"Mr. Casaubon'la nişanlandığımı sana söylemek doğru olacak anlaşılan, Celia."

Celia'nın benzi muhtemelen daha önce hiç o kadar solmamıştı. Tuttuğu her şeye özen göstermek gibi bir alışkanlığı olmasa, elindeki kâğıt adamın bacağını yaralayabilirdi. Narin figürü hemen bir kenara bıraktı ve birkaç saniye tamamen hareketsiz halde oturdu. Konuşmaya başladığında, gözlerine yaşlar toplanıyordu.

"Ah, Dodo!" dedi. "Umarım mutlu olursun." Kız kardeşlere özgü duyarlık o ânda diğer tüm duyguları galebe çalıyordu ve kaygıları da artık sevgi kaynaklıydı.

Dorothea ise hâlâ kırgın ve öfkeliydi.

"Demek kesin karar verildi?" dedi Celia, alttan alta dehşet içeren bir tonla. "Amcam biliyor mu?"

"Mr. Casaubon'un teklifini kabul ettim. Bunu ihtiva eden mektubu amcam getirdi; yani benden önce onun haberi oldu durumdan."

Celia hafif bir hıçkırıkla, "Seni incitecek bir şey söylediysem özür dilerim, Dodo," dedi. Kendini o ândaki gibi hissedeceğini hiç düşünmemişti. Tüm bu olan bitene bir cenaze havası hâkimdi ve Mr. Casaubon da sanki o törenin, hakkında yorum yapılması uygunsuz kaçacak rahibiydi.

"Boş ver, Kedicik, üzülme. Aynı türden insanlara asla hayranlık duyamayız. Bazen birilerini hep aynı şekilde kırıyorum; hoşuma gitmeyen kişiler hakkında aşırı keskin konuşmak gibi bir âdetim var."

Gösterdiği alicenaplığa rağmen Dorothea, kısmen Celia'nın bastırılmış hayreti, kısmen de küçük tenkitleri sebebiyle hâlâ tetikteydi. Tipton çevresindeki dünyanın o evliliğe sempatiyle yaklaşmayacağı kesindi. Ve Dorothea, hayata ve hayatın en doğru gayelerine kendisi gibi bakan bir kişi daha tanımıyordu.

***

Her şeye rağmen, gece sona ererken Dorothea çok mutluydu. Baş başa yapılan bir saatlik sohbette, Mr. Casaubon'la öncekine nispeten daha serbestçe konuştu, hatta kendini ona adama düşüncesinden ve onun ulvi amaçlarını nasıl daha iyi paylaşabileceğini, daha ileriye götürebileceğini öğrenmekten duyduğu mutluluğu da açığa vurdu. Mr. Casaubon da, dizginlenmeyen bu çocuksu şevk karşısında önceden tatmadığı bir haz hissetmişti (hangi adam hissetmezdi ki?) ve buna mazhar olmak onu şaşırtmamıştı (hangi âşığı şaşırtırdı ki?).

"Sevgili genç hanımım... Miss Brooke... Dorothea!" dedi, elini sımsıkı kavrayıp. "Ereceğimi hayal ettiğimden çok daha büyük bir mutluluk bu. Evliliği arzu edilebilir kılacak böyle zengin faziletlere bir arada sahip bir zekâ ve şahsiyetle tanışacağımı düşünmek, gerçekten de tasavvurumdan ziyadesiyle uzaktı. Kadınlığın karakteristik mükemmellikleri kabul ettiğim vasıflar sizde bütünüyle, hayır, hatta bütünün de ötesinde mevcut. Cinsiyetinizin büyük cazibesi şevkli ve fedakarca bir sevgi besleme kabiliyetinden gelir ki biz de kendi varlığımızı toparlamak ve tamamlamak için gerekli zindeliği bunda buluruz. Şiddetli olanlar dışında, birkaç hissi önceden tatmışlığım vardır; aldığım tatminse, kimsesiz bir talebeninkilerle aynıdır. Elimde solacak çiçekleri toplamaya pek az heves göstermişim-

dir ama şimdi, bağrınıza yerleştirmek için onları koparmaya can atıyorum."

Beslediği niyetler doğrultusunda hiçbir nutuk daha içten olamazdı; sondaki duygudan uzak belagatse, ancak bir köpeğin havlaması veya şehvete gelmiş bir ekin kargasının gaklaması kadar samimiydi. Delia'ya adanan[28] ve bizi bir mandolinin ince müziği gibi çarpan o sonelerin gerisinde tutku olmadığı sonucuna varmak biraz acelecilik olmaz mıydı?

Dorothea'nın beslediği inanç, Mr. Casaubon'un kelimelerle ifade etmediği her şeyi tamamlamaya yetmişti. Hangi mürit kalpten bağlı olduğu kişide rahatsız edici bir ihmal veya nahoşluk görebilir ki? Metin, ister bir peygamberden gelsin, isterse bir şairden, içine istediğimizi yerleştirebileceğimiz şekilde açılır önümüzde ve gramer bozuklukları dahi görkemli görünür göze.

"Çok cahilim, cehaletim karşısında şaşıracaksınız," dedi Dorothea. "Ciddi şekilde hatalı olabilecek birçok fikre sahibim ve şimdi onları size açabilecek ve danışabileceğim. Ancak..." Mr. Casaubon'un kapılabileceği düşünceler aklına düşünce duraklamıştı. "Ancak size çok fazla sıkıntı vermeyecek, bunları sadece beni dinlemeye meylettiğinizde anlatacağım," diye ekledi. "Yolunuza çıkan meselelerle uğraşmaktan bezmiş olmalısınız. Beni o yolda yanınıza katarsanız, sıkıntılarınızı kâfi miktarda üzerime alacağım."

Mr. Casaubon, onu alnından içtenlikle öperek ve cennetin, şahsına has ihtiyaçlarını her şekilde karşılayacak bir ihsanda bulunduğunu hissederek, "Sizin eşliğiniz olmadan hangi yola düşmeye tahammül edebilirim artık?" dedi. Hızlı neticelere

[28] Samuel Daniel'in (1562-1619) 1592 yılında yayımlanan sone dizisine gönderme. (D.C. notu)

ya da daha uzak hedeflere dönük gizli hesaplardan azade bir tabiatın cazibeleri tarafından hem bedensel, hem de zihinsel mânâda yönlendirildiğinin bilincinde değildi. Dorothea'yı o kadar çocuksu ve nam salmış zekâsına rağmen kimileri için o kadar aptal hale koyan buydu işte; bir örnek vermek gerekirse, söz konusu durumda kendini –mecazen– Mr. Casaubon'un ayaklarının dibine atması ve onun demode ayakkabılarının bağcıklarını bir tür Protestan Papası'ymış gibi öpmesi bundandı. Mr. Casaubon'un kendisine uygun olup olmadığını sorgulamak aklının kenarından bile geçmiyor, sadece onun için nasıl yeterli olabileceğini dert ediyordu.

***

Ertesi gün, Mr. Casaubon oradan ayrılmadan önce, evliliğin altı hafta içinde gerçekleşmesi kararı alındı. Neden olmasındı ki? Mr. Casaubon'un evi hazırdı. Söz konusu yer sıradan bir rahip lojmanı değil, etrafında ciddi miktarda arazisi olan hatırı sayılır bir malikaneydi. Rahip lojmanıysa, sabah ayini haricindeki tüm görevleri onun namına yapan rahip yardımcısı tarafından iskan ediliyordu.

6

Hanımın dili, çayır sürgünleri gibidir,
Yerli yersiz sıvazlarsanız, elinizi kesecek türden.
Güzel kesmektir işi: Ayırt eder
Manevi olanı akdarı tohumundan
Ve elle tutulamaz tasarruflarda bulunur.

Mr. Casaubon'un arabası mülkün kapısından çıkarken, arkasında uşak oturan bir hanımın sürdüğü faytonun yolunu kesti. Mr. Casaubon dalgın bir halle ilerilere baktığından, aralarındaki aşinalığın karşılıklı olduğu şüphe götürürdü ama hanımın gözü keskindi ve son ânda başını ona doğru sallayarak, "Nasılsınız?" dedi. Küçük fayton içeri girerken, kapı görevlisi kadın, konuğu reveransla selamlamıştı; yıpranmış bonesine ve omzundaki Hint işi şalın eskiliğine rağmen, ona önemli bir şahsiyet gözüyle baktığı aşikardı.

"Evet, Mrs. Fitchett, sizin kümestekiler ne âlemde bugün?" diye alenen keskin bir ifadeyle sordu koyu tenli, koyu renk gözlü hanım.

"Gayet iyi yumurtladılar, Madam ama yumurtalarını gagalıyorlar. Onlarla ne yapacağımı bilemiyorum."

"Ah, yamyamlar! En iyisi, hepsini ucuza elden çıkarmak. Çiftine ne istersiniz? İnsan habis karakterli kuşları fahiş paraya yiyemez, ona göre!"

"Eh, yarım[29] veririm, Madam. Bundan da aşağı olmaz artık."

"Bu zamanda yarım crown mu! Yapmayın canım. Rektör'ün

[29] Dönemin para sistemi için 'Çevirmenin Notları'na bakınız.

pazar çorbası için tavuk suyu lazım. Benim kesimlik tavukların hepsini tüketti. Ücretinizin yarısını pazar vaazının karşıladığını da hatırlayın, Mrs. Fitchett. Şu tavuklar karşılığında bir çift taklacı güvercin vereyim; o küçük güzelliklerden iki tane yani. Gelip görmeniz lazım onları. Sizin güvercinler arasında öyle taklacı yoktur."

"Öyleyse, Madam, Başkahya Fitchett mesaiden sonra gelip baksın bi'. Esaslı pazarlık eder ama *sizi* zorlayabilir."

"Zorlamak mı! İki kilise güvercinine karşılık kendi yumurtalarını yiyen, habis bir çift İspanyol tavuğu! Görüp göreceği budur! Sen de Fitchette de fazla yukarıdan atmayın, daha neler artık!"

Fayton son sözlerle birlikte hareketlenerek, başını yavaşça sallayan ve gülerek, "Tabii, tabii!" diyen Mrs. Fitchett'i geride bıraktı. Kadının bu keyifli tepkisinde, Papaz'ın hanımı lafını biraz daha esirgese ve daha az pintilik etse, taşra hayatının daha tekdüze olacağını düşünmesine yorulabilecek bir ünlem vurgusu vardı. Gerçekten de Freshitt ve Tipton'un, Kilise'nin sorumlu olduğu kesimlerinde yaşayan çiftçiler ve işçiler, asaleti göklere sığmayan Mrs. Cadwallader'in, geçmişin hamasi kahramanları kadar muğlak bir meçhul lordlar soyundan gelen, fakirliği bahane ederek pazarlıkla fiyat kıran ve en candan şakaları yapan ama o arada dil cambazlığıyla kim olduğunu size hatırlatmayı ihmal etmeyen bu kadının dediklerine ve yaptıklarına dair hikâyeler olmasa, hüzünlü bir konu sıkıntısına düşerlerdi. Her seviye ve dinden insana komşu muamelesi yapan, Kilise'nin payına düşen ve asla hafifletilmeyen verginin yarattığı karamsarlığı telafi etmeye çalışan bir hanımdı. Onunkinden daha ciddi bir yücelik telkin eden, örnek alınacak bir

karakter bile insanların Otuz Dokuz Bent[30] idrakini daha öteye taşıyamaz ve toplumsal bütünlüğe onun gibi hizmet edemezdi.

Mrs. Cadwallader'in faziletlerini farklı bir açıdan gören Mr. Brooke, misafirin adı, yalnız başına oturduğu kütüphanede kendisine bildirilince yüzünü hafifçe ekşitti.

Mrs. Cadwallader bir koltuğa rahatça yerleşip şalını ince ama sağlam vücudunu ortaya koyacak şekilde geri attıktan sonra, "Bizim Lowick Çicerosu buradaymış, gördüğüm kadarıyla," dedi. "Bazı yanlış politikalar kotarılıyor galiba, yoksa o hayat dolu zatla bu kadar sık görüşmezdiniz. Sizi ihbar etmem lazım: Katolik Yasası[31] konusunda Peel'in tarafını tuttuğunuzdan beri ikinize de şüpheli kimseler gözüyle bakıldığını unutmayın. Yaşlı Pinkerton görevi bırakınca Whig kanadının Middlemarch adayı olacağınızı ve Casaubon'un da size el altından destek vereceğini, seçmenlere rüşvet olarak risale dağıtacağını, o şeyleri dağıtmak için birahanelerden yararlanacağını herkese anlatacağım. Hadi, itiraf edin!"

Mr. Brooke bir yandan gözlüğünü siler ve bir yandan da bu itham karşısında hafiften kızarırken, gülümseyerek, "Öyle bir şey yok," dedi. "Casaubon ile politikadan fazla söz etmeyiz. Meselelerin insana dönük yanlarını, cezaları falan pek umursamaz o. Aklı Kilise meselelerine çalışır. Bu da benim faaliyet alanım değildir, bilirsiniz."

"Hem de *ziyadesiyle* bilirim, dostum. Yapıp ettiklerinizden haberim var. Middlemarch'taki arazi parçasını Papacılara satan kimdi? Bence orayı kasten aldınız. Siz mükemmel bir Guy

[30] Dinin Otuz Dokuz Bendi, İngiltere Kilisesi'nin İngiliz Reformu'nun ihtilafları karşısına koyduğu doktrinlerdir. 1563 yılında, Kalvinci doktrin ve Katoliklik için oluşturulmuştur.—*çn*

[31] Katolik Serbestlik Yasası olarak tercüme edebileceğimiz kanun, İngiltere Parlamentosu'ndan 1829'da geçti ve Katoliklere, aralarında parlamenterliğin de olduğu birçok hakkı teslim etti.—*çn*

Faux'sunuz.* Dikkat edin de önümüzdeki 5 Kasım günü kukla niyetine sizi yakmasınlar. Humphrey bu konuyu sizinle tartışmak istemediğinden ben geldim."

"Çok iyi ettiniz. İşkenceden kurtulmak için işkence görmeye hazırlamıştım kendimi; işkence görmeyeyim diye yani."

"İşte! Seçimler için hazırladığınız palavralardan bir örnek. Sizi kandırıp adaylığınızı koymaya sürüklemelerine izin *vermeyin*, azizim Mr. Brooke. İnsan nutuk çekerek kendini maskaraya çevirir; doğru tarafta durmazsanız, mazur görülmezsiniz; yani vırıltılarınıza, zırıltılarınıza ancak doğru tarafta durursanız hayır duası alırsınız. Uyarıyorum: Kendinizden olursunuz. Tüm partilerin düşüncelerinden bir cumartesi tartı[32] yapar ve herkes tarafından taşa tutulursunuz."

Tarif edilen kehanet sahnesinden hiç haz almadığını açık etmek istemeyen Mr. Brooke, "Ben de öyle olmasını umuyorum, biliyor musunuz?" dedi. "Yansız biri olarak beklentim budur. Whiglere gelince, düşünürlerle birlikte yürüyen bir adama herhangi bir partinin kanca takması muhtemel değildir. Kişi onlarla bir yere kadar birlikte yürür; ancak belli bir noktaya kadar. Ama bu siz hanımların asla anlayamadığı bir şeydir."

"Sizin için o belli nokta neresi? Hayır. Bir insan herhangi bir partiye mensup olmadığı zaman belli bir noktaya kadar nasıl yürür, onun açıklanmasını istiyorum aslında: Gezginci hayat sürmek, dostlarına bile adresini vermemek. 'Brooke'un nerede durduğunu kimse bilemez; Brooke'a güven olmaz!' Açık sözlü davranmak gerekirse, insanların sizin için söyledikleri bunlar. Hadi, yine saygınlığa dönün. Kimse size itimat etmezken, cebiniz boş ve vicdanınız yaralı haldeyken duruşmalara girmek hoşunuza mı gidecek?"

---

[32] Bir öğünün artıklarıyla hazırlanan tabak.—*çn*

Mr. Brooke, güleryüzlü bir kayıtsızlıkla, "Bir hanımla siyasi tartışmaya girmiş gibi yapmayacağım," dedi. Ama Mrs. Cadwallader'in bu hamlesinin, aceleyle atılıp da kendisini afişe eden adımlara sebebiyet veren bir savunma mücadelesi başlattığının rahatsız edici şekilde farkındaydı. "Sizin cinsiyetinizden düşünür çıkmaz, biliyorsunuz; *varium et mutabile semper*[33] falan yani. Vergilius'dan haberiniz yok. Farkındayım." Mr. Brooke, adını andığı Klasik Dönem şairinden kendisinin de bihaber olduğu zamanları düşündü. "Diyeceğim şu ki zavallı Stoddart,* bilirsiniz. Öyle demiş. Siz hanımlar daima bağımsız tavırlara karşısınızdır; bir erkeğin sadece ve sadece gerçeği gözetmesine falan yani. Ve ülkenin hiçbir köşesinde düşüncenin buralardan sığ olduğu bir yer daha yoktur. Taşlamaktan bahsetmiyorum, bilirsiniz; benim kastım, birisinin çıkıp bağımsız çizgiyi benimsemesi ve bunu eğer ben yapmayacaksam kim yapacak?"

"Kim mi? Aile geçmişi veya mevkii olmayan sonradan görme türedinin teki elbette. Mevki ve şan sahibi kişiler bağımsızlık saçmalıklarını evinin içinde tüketip bitirmeli, bunları seyyar satıcı misali sokakta sergilememeli. Ve siz! Kızı kadar aziz tuttuğu yeğenini en muhterem komşularımızdan biriyle evlendirecek olan siz! Sir James son derece rahatsızlık duyar; çark edip bir Whig tabelasına dönüşürseniz, bu onu çok üzer."[34]

Mr. Brooke bir kez daha içten içe irkildi, çünkü Dorothea'nın nişan kararının alınmasıyla Mrs. Cadwallader'in istikbale dönük iğnelemeleri neredeyse aynı saate rastlamıştı. Konudan bihaber bir gözlemci için meseleyi "Mrs. Cadwallader'le ağız dalaşı" diye özetlemek kolay olabilirdi ama hangi taşra centil-

[33] Latince. *Varium et mutabile semper femina:* Kadın, sebatsız/kaypak ve değişken bir şeydir.—*çn*

[34] Bu bölümdeki siyasetle ilgili göndermeler için 'Çevirmenin Notları'na bakınız.

meni en eski komşularından biriyle ağız dalaşına girerdi ki? Kim Brooke ismindeki katışıksız tadı, önüne mühürsüz bir şişe şarap gibi lalettayin getirilmiş olsa ayırt edebilirdi ki? Elbette ki belli seviyeye kadar kozmopolit davranabilecek bir insan.

"Umarım Chettam'la her zaman dost kalırız ama üzülerek belirtmem gerek ki yeğenimle evlenme ihtimali yok," dedi Mr. Brooke ve göz ucuyla Celia'nın eve girdiğini pencereden görünce rahatladı.

Mrs. Cadwallader, şaşkınlık yansıtan keskin bir tonla, "Neden yok?" diye sordu. "Bu konuyu aramızda konuşmamızın üzerinden iki hafta bile geçmedi."

"Yeğenim başka bir talipliyi seçti; yani onda karar kıldı, bilirsiniz. Konuyla hiçbir şekilde ilgim yok. Şahsen Chettam'ı tercih ederdim ve onun her kız tarafından tercih edilecek bir adam olduğunu da belirtmem lazım. Ancak bu tür şeyler hesaba kitaba gelmez. Sizin cinsiniz kaprislidir, bilirsiniz."

"Kiminle evlenmesine izin vereceğinizi ima ediyorsunuz bu durumda?" Mrs. Cadwallader'in zihni Dorothea'nın seçimini kapsayabilecek isimleri hızla değerlendiriyordu.

Ama bahçede yaptığı yürüyüşten ışıltılar saçarak dönen Celia o sırada içeri girdi ve onu karşılamak, Mr. Brooke'u hemen cevap verme mecburiyetinden kurtardı. Yerinden telaşla kalkarken, "Bu arada, benim de atlar konusunda Wright'la konuşmam gerek," diyerek çabucak odadan çıktı.

"Nedir bu meselenin aslı, sevgili çocuğum?" diye sordu Mrs. Cadwallader. "Ablanın nişanlanması konusu yani."

Celia, Papaz'ın hanımıyla yalnız konuşma fırsatı bulmasına sevinerek ve her zamanki gibi gerçeğin en sade ifadesine başvurarak, "Mr. Casaubon'la nişanlanmasına karar verildi," dedi.

"Korkunç bir şey bu! Ne zaman oldu?"

"Bildiğim kadarıyla dün. Altı haftaya kadar evlenecekler."

"Eh, eniştenle mutluluklar dilerim, hayatım!"

"Dorothea için üzülüyorum."

"Üzülmek mi? Herhalde bunu o istedi."

"Evet, Mr. Casaubon'un olağanüstü bir ruha sahip olduğunu söylüyor."

"Buna ben de tüm kalbimle inanıyorum."

"Ah, Mrs. Cadwallader! Sadece olağanüstü ruha sahip biriyle evlenmenin iyi bir şey olduğunu düşünmüyorum."

"Öyleyse, tatlım, bu sana ibret olsun. Öyle birinin neye benzediğini artık biliyorsun; bir tane daha çıkıp gelir ve seninle evlenmek isterse bunu kabul etme."

"Asla kabul etmeyeceğimden eminim."

"Evet, aileye o türden bir tane yeter. Demek ablan Sir James Chettam'ı hiç kale almadı. Enişte olarak *ona* nasıl bakardın?"

"Çok hoşuma giderdi öylesi. Mutlaka çok iyi bir eş olurdu. Sadece..." Celia hafifçe kızarmıştı (bazen soluk alırken bile yanakları pembeleşirmiş gibi görünürdü). "Onun Dorothea'ya uygun olmadığını düşünüyorum."

"Yeterince mağrur mu değil?"

"Dodo çok katıdır. Her şeyi çok düşünür ve insanların söyledikleri konusunda çok dikkatlidir. Görünüşe bakılırsa, Sir James onu hiç hoşnut edemedi."

"Adamı buna iten eminim Dorothea'nın kendisidir. Davranışları bana pek güven telkin etmiyor doğrusu."

"Lütfen Dodo'ya kızmayın; bazı şeyleri görmez. Şu işçi mes-

kenlerini çok düşünüyor ve bazen Sir James'e *kaba* davrandığı da oldu ama Sir James öyle iyi niyetli biri ki bunun farkına bile varmadı."

"Evet," dedi Mrs. Cadwallader, şalını omzuna çekip acelesi varmış gibi kalkarken. "Doğruca Sir James'e gidip bunu kendisine söylemeliyim. Şu sıralar annesini buraya getirecekti ve durumdan haberdar olması lazım. Amcan asla söylemez ona. Hepimiz hayal kırıklığına uğradık, hayatım. Genç insanlar evlilik yaparken ailelerini de düşünmeli. Ben şahsen fakir bir din adamıyla evlenerek bu konuda kötü misal oluşturdum ve kömürünü taktiklere başvurarak temin eden, salatasına koyduğu yağ için şükran duaları eden biri haline dönüşerek kendimi De Bracy ailesinde bir acıma nesnesi haline getirdim. Öte yandan, Casaubon'un yeterli parası var; bu konuda hakkını teslim etmem lazım. Soyuna gelince, bence dörde taksim edilmiş aile armasının üçte birine kara mürekkepli sübye, birine şahlanmış bir tefsirci resmedilmiş. Bu arada, gitmeden önce sizin Mrs. Carter'la hamur işleri üzerine konuşmam gerek. Genç aşçımızı ondan bir şeyler öğrenmesi için buraya göndermek istiyorum. Bizim gibi dört çocuklu yoksul insanlar doğru dürüst aşçı tutamıyor. Mrs. Carter'ın bana böyle bir iyilikte bulunacağından şüphem yok. Sir James'in aşçısı tam bir şirret!"

***

Mrs. Cadwallader bir saate kalmadan Mrs. Carter meselesini halletmiş ve oturduğu rahip lojmanından çok uzakta olmayan Freshitt Hall'a gelmişti. Kendileri de orada oturuyor ve kocası Tipton'da bir yardımcısını bulunduruyordu.

Sir James Chettam, birkaç günlüğüne çıktığı kısa yolculuktan dönmüş ve atıyla Tipton Grange'e kadar gitmek niyetiyle üstünü değiştirmişti. Mrs. Cadwallader geldiğinde, atı kapıda onu bekliyor, o da elinde kamçısıyla dışarı çıkıyordu. Lady Chettam henüz dönmemişti ve Mrs. Cadwallader'in aklındaki mesele seyislerin önünde konuşulacak türden değildi, bu sebeple yeni bitkilere bakmak için az ilerideki seraya gitmeyi teklif etti.

Yürürlerken, Sir James'e düşünceli bir tavırla, "Sizi şoka uğratacak bir şey söyleyeceğim," dedi. "Umarım tavrınızla ifade ettiğiniz kadar aşka düşmemişsinizdir."

Mrs. Cadwallader'in meseleleri ifade tarzına itiraz etmenin yararı yoktu ama Sir James'in çehresi doğrusu biraz değişmişti. Belli belirsiz bir telaş durumu hissediyordu.

"Brooke'un artık kendini deşifre edeceğine inanıyorum. Onu Middlemarch'ta Liberal saflarda seçimlere girmeye hazırlanmakla suçladım ve sersemce bir görüntü vermenin yanı sıra, bunu reddetmedi; bağımsız çizgiden ve her zamanki saçmalıklardan söz etti."

"Hepsi bu kadar mı?" diye sordu Sir James, rahatlayarak.

"Nasıl yani," dedi Mrs. Cadwallader daha tiz bir sesle. "Onun kendini toplum karşısında bu hale, bir tür siyasi işportacı durumuna düşürmesinden hoşlanacağınızı mı ima ediyorsunuz yani?"

"Niyetlendiği şeyden caydırılabilir bence. Bunun dayatacağı bedelden hoşlanmayacaktır."

"Ben de kendisine aynısını söyledim. O noktada hassastır; bir ons pintilikte daima birkaç ufak sağduyu taneciği vardır. Pintilik, ailede ırsiyetle geçen başlıca özelliklerdendir; eli cebe daldırma çılgınlığı karşısında güvenli safı oluşturur. Ve Brooke

ailesinde de ufak bir çatlak olmalı; aksi halde yüzleşmek üzere olduğumuz durum ortaya çıkmazdı."

"Hangi durum? Brooke'un Middlemarch'tan adaylığını koyması mı?"

"Daha da kötüsü. Bu konuda kendimi de biraz sorumlu görüyorum. Miss Brooke'un size gayet uygun olduğunu her zaman ifade etmişimdir. İçinde delişmen Metodist zırvalıklar türünden epey saçmalık barındırdığını biliyorum elbette, ancak böyle şeylerin genç kızlarda zamanla aşınmaya uğradığı kanısındaydım. Her nasılsa gafil avlandım."

"*Ne* demek istiyorsunuz, Mrs. Cadwallader?" diye sordu Sir James. Miss Brooke'un Moravya Tarikatı'na[35] veya adı düzgün toplumlar içinde duyulmadık başka bir abes hizbe katılmak üzere oralardan kaçtığına yönelik korkusu, Mrs. Cadwallader'in meseleleri en kötü yanlarıyla ele aldığı bilgisi tarafından biraz olsun bastırılıyordu. "Ne oldu Miss Brooke'a? Rica ederim söyleyin."

"Pekâlâ. Nişanlanmış." Mrs. Cadwallader, elindeki kamçı hafifçe çizmesini döven dostunun yüzünde beliren ve asabi bir gülümsemeyle gizlenmeye çalışılan derin acı ifadesini gözlemlemek üzere birkaç saniye sustu ama hemen ardından, "Casaubon'la nişanlanmış," diye ekledi.

Sir James elinden düşen kamçıyı almak için eğildi. Mrs. Cadwallader'e dönüp, "Casaubon mu?" diye sorarken yüzünde muhtemelen daha önce görülmedik yoğunlukta bir tiksinti vardı.

"Öyle. Size uğrama sebebimi artık biliyorsunuz."

"Aman Tanrım! Bu korkunç bir şey! Adamın mumyadan

[35] Herrnhut'da 1772 yılında kurulan evanjelik tarikat.—*çn*

farkı yok!" (Hayal kırıklığına uğramış taze rakip için mazur görülebilecek bir bakış açısı.)

"Kız onun yüce bir ruha sahip olduğunu söylüyormuş," dedi Mrs. Cadwallader. "Bence kuru bezelyelerin içinde tıngırdadığı büyük bir mesaneden ibaret!"

"Öyle geçkin bir bekarın evlilikle işi ne? Adamın bir ayağı mezarda."

"Anlaşıldığı kadarıyla ayağını oradan çekmek istiyor."

"Brooke buna izin vermemeli; kızın yaşı kemale erene kadar ertelenmesinde ısrarcı olmalı. O zaman her şeyi daha iyi değerlendirebilir Miss Brooke. Bir vasinin görevi nedir?"

"Sanki iyice sıksanız bile Brooke'tan bir nebze kararlılık çıkarabilirsiniz de!"

"Cadwallader onunla konuşabilir."

"O olmaz! Humphrey herkesi öylesine cana yakın bulur ki onu Casaubon'u tacize asla ikna edemem. Durumunu muntazam gelirle güvenceye almış bir rahip için tabii karşılanmayacağını söylememe rağmen piskopos için bile iyi konuşur o; itidale öylesine uzak bir kocayla insan ne yapabilir? Herkesi suistimal etme pahasına elimden geldiğince saklayacağım bu durumu. Hadi, hadi, neşelenin biraz! Miss Brooke'tan, yani sizden gündüz gözüyle yıldızları görmenizi talep edecek bir kızdan kurtuldunuz. Aramızda kalsın ama küçük Celia onun gibi iki taneye değer ve izdivaca her yönden daha uygun. Casaubon'la evlenmek ancak manastıra kapanmakla kıyaslanabilir."

"Benim açımdan... Bence tüm dostlarının onun üzerindeki etkinliğini kullanmaları, Miss Brooke için ziyadesiyle hayırlı olur."

"Humphrey henüz durumu bilmiyor. Ama anlattığımda

şöyle diyeceğinden emin olabilirsiniz: 'Neden olmasın ki? Casaubon iyi biridir ve henüz gençtir. Yeterince genç yani!' Şu hayırsever insanlar tadıp da mide yangınlarına uğramadan şarabı sirkeden ayırt edemezler. Öte yandan ben erkek olsam, Celia'yı tercih ederdim; özellikle de Dorothea aradan çekildikten sonra. Yani birine kur yaparken diğerini kazanmak hayrınıza olabilir. Size karşı bir erkeğe duyulabilecek en büyük hayranlığı beslediğini söyleyebilirim o genç hanımın. Bunu söyleyen ben değil bir başkası olsa, abartılı olduğunu düşünebilirdiniz. Hoşça kalın!"

Sir James, Mrs. Cadwallader'i faytona kadar geçirdikten sonra atına bindi. Dostunun getirdiği nahoş haberlerden ötürü at gezintisinden vazgeçmeyecek, hatta Tipton Grange'in tersi istikamette niyetlendiğinden daha hızlı yol alacaktı.

Mrs. Cadwallader ne demeye Miss Brooke'un evliliğiyle öylesine meşguldü ve içinde parmağı olmasından hoşlandığı bir izdivaç eşleşmesi hüsrana sürüklendiğinde, hemen bir diğerinin ön hazırlıklarını tasarlamaya nasıl girişiveriyordu? Ancak dikkatli bir teleskop incelemesiyle farkedilecek kadar maharetle hazırlanmış bir tezgâh, bir tür saklambaç oyunu mu söz konusuydu? Kesinlikle olamazdı: Bir teleskop, Tipton ile Freshitt'in Kilise sorumluluğundaki mahallelerini, Mrs. Cadwallader'in faytonu tarafından ziyaret edilen tüm o bölgeyi tarayabilirdi belki ama onun soğukkanlı azmiyle ve aynı parlak doğal renklerle göreceği herhangi bir kuşkulu görüşmeye veya sahneye şahitlik edemezdi. Aslına bakılırsa, bu gayet tatminkar vasıta Yedi Ferasetliler[36] döneminde var olsaydı, o bilgelerin biri mutlaka ufak atların çektiği faytonlardaki kadınları takip

[36] Yedi Ferasetliler veya Yedi Bilge, İ.Ö. 6. Yüzyıl'da Yunanistan'da yaşamış yedi filozof, devlet adamı ve kanun yapıcıya verilen isimdir.—*çn*

ederek bu cinsiyete dair pek az şey öğrenilebileceğine dair görüş bildirirdi. Su damlasına yöneltilmiş bir mikroskopa bakarken bile kendimizi inceliksiz kabul edilecek yorumlar yapar halde buluruz; basit bir mercekle baktığımızda, bir yaratığın, kendinden küçükler üzerinde, sanki canlı vergi kuruşlarıymış gibi oburlukla faaliyette olduğunu gördüğümüzü sanırız ama daha güçlü bir mercek, küçük kılcalların kurbanlara yönelik burgaçlar oluşturduğunu ve asıl yutucunun pasif bir halde tahsildar kulübesinde[37] beklediğini gösterir bize. Mecazen ifade edeceksek, üzerine güçlü bir mercek tutulduğunda, Mrs. Cadwallader'in çöpçatanlık faaliyetlerinin de, ona ihtiyaç duyduğu gıdayı taşıyacak olan düşünce ve lakırdı burgaçlarının oyunlarından oluştuğunu gösterir.

Sürdüğü taşra hayatı basitti; kötü veya tehlikeli, hatta önemli kabul edilebilecek sırlar kapsamazdı ve dünyanın büyük meselelerinden doğrudan etkilenmezdi. Büyük dünyanın meseleleri ise, aristokrat akrabalarıyla yazıştıkça onu daha fazla ilgilendirir hal almıştı: hayranlık duyulası küçük evlatların metresleriyle evlenerek heba olması, genç Lord Tapir'in eski tarz rafine ahmaklıkları, ihtiyar Lord Megatherium'un[38] guttan kaynaklanan öfkeli kaprisleri; soykütüğü kesişimlerinin, önemsiz bir prensi yepyeni bir dala taşıyarak, skandal akrabalıkları genişletmesi... Mrs. Cadwallader'in azami isabetle ayrıntı toplayarak, mükemmel bir nükteli şiirler karışımında kullandığı konular bu türdendi ve hepsinden çok hoşlanıyordu; çünkü ona göre doğuştan olan ile olmayan arasında, av hayvanları ile haşarat arasındaki

[37] Romalılar, eyaletlerinde vergiyi yollara koyulmuş tahsildar kulübeleri vasıtasıyla alırdı. Bu tahsildarlardan biri de İsa Mesih'in daveti üzerine havarilere katılan Matta idi. (Yeni Ahit, Matta, 9:9) Halk tarafından makbul insan kabul edilmez, günahkarlarla bir tutulurlardı. (Yeni Ahit, Matta, 9:9, 10, 11, 12).—*çn*

[38] Megatherium: Yerde yaşayan, fil büyüklüğünde ve soyu çok önce tükenmiş tembel hayvan.—*çn*

gibi bir fark kesinkes vardı. Birilerini asla fakirliği sebebiyle reddetmezdi; yemeğini kaseden yiyecek duruma düşen bir De Bracy onun gözüne abartılmaya değer bir acıma örneği olarak görünür ve korkarım, o kişinin aristokratlıktan gelen ahlaki bozuklukları onu dehşete düşürmezdi. Öte yandan, görgüsüz zenginlere dönük duyguları bir tür dinî nefret seviyesindeydi; o insanlar servetlerini muhtemelen fahiş perakende fiyatları uygulayarak yapmıştı ve Mrs. Cadwallader de karşılığı rahip konutunda mal olarak ödenerek alınamayacak kadar yüksek fiyatlı her şeyden tiksinirdi; öyle insanlar Tanrı'nın dünyayı yaratırken yaptığı tasarımın parçası değildi ve zaten kullandıkları aksan da kulaklara ıstırap verirdi. Bu canavarların fazla sayılarla yaşadığı bir yerleşim, muteber bir evren düzeninde dikkate alınmayacak pespaye bir komediden öte olamazdı. Cadwallader'e kötü davranmaya meyilli hanımın teki, isterse onun kendine has güzel düşüncelerinin şümulünü sorgulayabilir ve bu düşüncelerin, onunkilerle yan yana var olabilme şerefine nail tüm hayatlara düzen bahşetmeyi amaçladığını gayet kati şekilde görebilirdi.

Tutuşmaya fosfor kadar meyilli, yakınına uygun formda gelen her şeyi ısıran böyle bir zihne sahip bir insan olarak Mrs. Cadwallader'in Brooke kızlarına ve onların izdivaç konularına yabancı kalması beklenebilir miydi? Özellikle de Mr. Brooke'a dostça bir açık yüreklilikle çıkışmayı ve onu zavallı biri olarak gördüğünü başka kimse tarafından bilinmeyecek şekilde ima etmeyi yıllar içinde âdet haline getirdikten sonra. Genç hanımların Tipton'a ilk gelişinden beri Dorothea ve Sir James arasında kurulacak bir evliliğin ön hazırlıklarını yapıyordu ve gerçekleşmiş olsa bu, şüpheye yer bırakmayacak şekilde onun eseri olacaktı; kafasında iyice yer ettikten sonra tasarının hayata geçmemesi de, onda gayet anlaşılır bir rahatsızlık yaratmıştı. Tipton

ile Freshitt'in insan ilişkileri uzmanı, diplomatıydı ve ona rağmen vuku bulan herhangi bir şey hakaretamiz başıbozukluktu. Miss Brooke'unki türünden acayipliklere hiç tahammülü yoktu Mrs. Cadwallader'in ve şimdi kıza yönelik düşüncelerine kocasının zaaf düzeyinde merhametliliği de bulaşmıştı: Metodistlere özgü şu geçici hevesler, Papaz'la yardımcısının toplamından daha dindar olma havaları, iyice derinlere yerleşmiş ve inanmak isteyebileceğinden daha esaslı bir hastalıktan kaynaklanıyordu.

Mrs. Cadwallader, "Böylece onunla ilişkimi kesiyorum," dedi önce kendi kendine, daha sonra da kocasına. "Sir James'le evlense, aklıselim sahibi ve duyarlı bir kadın olma şansı vardı. Sir James onunla asla ters düşmezdi ve bir kadının, çelişkiler yaşamadığı sürece, tuhaflıklarında inat etmesi için bir nedeni de olmaz. Ama şimdi, giyineceği kıl fanilanın keyfini çıkarmasını temenni ederim."

Mrs. Cadwallader'in şimdi Sir James'e uygun bir eş adayı belirlemesi gerekiyordu ve bunun küçük Brooke kızı olacağına karar vermişti; genç baronete Celia'nın yüreğinde etki bıraktığına dair ipuçları verdiğine göre, planını başarıya ulaştırmak için daha iyi bir hamle olamazdı. Ne de olsa adam da en üst daldan bakıp gülen, ulaşılamaz Sapho elmasını[39] ve 'Bir yardaki çuhaçiçeği ilmeği gibi gülümseyen, hevesli bir elle yerinden sökülemeyen,'[40] cazibeleri düşünerek çürüyecek biri değildi.

Sir James'in soneler yazacağı yoktu ve tercih ettiği kadın tarafından tercih edilmemek onu ciddi şekilde sarsmazdı. Dorothea'nın Mr. Casaubon'u seçtiğini öğrenmek de zaten bu yöndeki bağlılığını zedelemiş ve kavrayışını gevşetmişti. Her

[39] Sapho'nun (625-565) genç gelini daldaki elmayla tasvir ettiği evlilik şiirlerine gönderme.—*çn*

[40] İskoç şair Robert Blair'in (1699-1746), *Mezar* (1743) başlıklı şiirinden. (D.C. notu)

ne kadar avcı ruhlu biriyse de, kadınlara yönelik duyguları yabankazlarına veya tilkilere beslediklerinden farklıydı ve müstakbel eşini, heyecanlı bir av kovalamasıyla yakalanmaya değer av hayvanından farklı yere koyuyordu. İlkel ırkların alışkanlıklarıyla donanmadığına göre, evlilik bağının tarihi sürekliliğinin sağlanması açısından eşi için –tabiri caizse– elde baltayla dövüşmenin ideal olduğu gibi bir fikre kapılacak da değildi. Tersine, bizi hoşlandığımız insanlara bağlayıp kayıtsız duranlardan soğutan dost canlısı havaya sahip, değerbilir tabiatlı biri olarak, ona yakınlık duyan bir kadının varlığını bilmek bile, kalbinden ince şefkat ipliklerinin çıkıp o kadının kalbine doğru döne döne uzamasına neden oluyordu.

Nihayetinde Sir James, yarım saat kadar Tipton Grange'e ters istikamette at sürdükten sonra temposunu düşürdü ve sonunda kendisini kestirmeden gerisingeri Tipton Grange'e döndürecek bir yola saptı. O gün bir şey olmamış gibi Grange'e gitmekteki kararlılığı çeşitli duyguların katılımıyla şekillenmişti. Evlilik teklifi yapıp reddedilmemiş olmasına sevinmekten kendini alamıyordu; dostça nezaket, Dorothea'yı işçi meskenleriyle ilgili ziyaret etmesini ve gerekirse, hazır Mrs. Cadwallader de kendisini bu habere hazırladığına göre, fazla münasebetsizlik etmeden tebriklerini sunmasını gerektirirdi. Bundan gerçekten hoşlanmıyordu aslında; Dorothea'dan vazgeçmek ona ciddi acı veriyordu ama o ziyareti bir ân önce yapma ve her türlü duygu gösterisini zapt etme kararlılığında, yara ve merhem ilişkisi türünden bir şey vardı. Ayrıca, öyle bir dürtüyü belirgin şekilde hissetmese de, Celia'nın orada olacağı ve ona evvelkinden daha fazla ilgi yöneltmesi gerektiği yönünde kati bir his vardı içinde.

Biz ölümlüler, ister kadın olalım ister erkek, kahvaltıyla akşam yemeği arasında birçok hayal kırıklığını sindiriveririz;

gözyaşlarımızı geriye itip, biraz solgun dudaklarla öylece bakar ve yöneltilen sorulara, "Ah, yok bir şey!" deriz. Gurur da bize yardım eder ki gurur da bizi karşımızdakileri incitmeye değil de acılarımızı gizlemeye yönelttiği zaman iyi bir şeydir.

7

Piacer e popone
Vuol la sua stagione.

Haz ve karpuz, mevsiminde yetişir.
—İtalyan atasözü

Kendisinden beklendiği üzere, Mr. Casaubon geride kalan haftalarda zamanının büyük kısmını Grange'de geçirmişti ve büyük çalışmasının –*Mitolojilerin Anahtarı*'nın– karşılıklı kur yapmalar sebebiyle sekteye uğraması, tabiatıyla bu faslın mutlu sonla biteceği günü daha hevesle beklemesine neden olmuştu. Öte yandan, çalışmasını sekteye uğratan bu engelleri bilerek üzerine çekiyordu; kararını vermişti, artık hayatına kadın eşliğinin letafetiyle renk kazandırmalı, yorucu çalışmalarının üzerinde asılı durmaya meyyal, tükenmişliğin yol açtığı kasveti kadınsı tahayyüllerin oyunuyla aydınlatmalı ve azalan yıllarına kadın temayüllerinin avuntusunu katmalıydı. Böylece kendini hislerin akışına teslim etmiş, hatta bunun ne kadar sığ bir derecik olduğunu keşfedince, bir ihtimal şaşkınlığa bile düşmüştü. Suya batırarak vaftiz etme töreni kurak yerlerde nasıl sembolik haliyle icra ediliyorsa, Mr. Casaubon da kendi cılız akıntısına dalışının ancak ufak bir serpintiyle ifade edilebileceğini anlamış ve şairlerin, erkeğe has tutkunun gücünü cidden abarttıkları sonucuna varmıştı. Bununla beraber, Miss Brooke'un gösterdiği şevkli ve uysal muhabbetin, evliliğe ilişkin en hoş beklentilerini karşılayacak seviyede olduğunu zevkle gözlemliyordu. Kendisini Dorothea'ya teslim edişindeki bu ılımlı-

lığın Dorothea'dan kaynaklı bazı eksikliklere bağlı olabileceği düşüncesi birkaç kere aklından geçmişti ama bu meseleye yoğunlaştığında ne öyle bir eksiklik gözlemleyebilmiş, ne de kendisini daha fazla hoşnut edecek bir kadın tahayyül edebilmişti; öyleyse bu sezgiyi insan geleneğinin abartılarından başka bir şeye bağlamak için herhangi bir sebep yoktu.

Flört döneminin başlarında bir sabah Dorothea, "Kendimi size daha faydalı olacak şekilde hazırlayamaz mıyım?" diye sordu ona. "Kızlarının Milton'a yaptığı gibi, anlamını bilmeden de olsa yüksek sesle Latince ve Yunanca okumayı öğrenemez miyim mesela?"

"Korkarım bu sizin için bezdirici olur," dedi Mr. Casaubon gülümseyerek. "Ve eğer yanlış hatırlamıyorsam o hanımlar, bilmedikleri lisanlarda yaptıkları bu uygulamayı şaire isyan kastıyla yapıyordu."

"Evet ama her şeyden önce çok haylaz kızlar onlar, aksi halde öyle bir babaya yardımcı olmaktan gurur duyarlardı; ikincisi, gizlice çalışarak okuduklarını anlamayı öğrenebilir ve böylece ondan zevk alabilirlerdi. Umarım haylazca veya aptalca davranmamı beklemiyorsunuzdur benden."

"Sizden, hayatın mümkün kıldığı her ilişkide seçkin bir genç hanım ne olabiliyorsa, öyle olmanızı bekliyorum. Yunanca yazı karakterlerini kopyalayabilmenizin büyük yararı dokunurdu, elbette. Bunun için de, biraz okumayla başlamak iyi olurdu."

Dorothea bunu çok kıymetli bir izin olarak kabul etti. Her şey bir yana, özellikle yardımdan ziyade zahmete sebep olmasından korktuğu için Mr. Casaubon'dan kendisine dil öğretmesini talep edemezdi ama Latince ve Yunanca öğrenmek istemesi sırf müstakbel kocasına fedakarlıktan kaynaklanmıyordu.

Sadece erkek bilgisinin hâkim olduğu bu alanları, gerçeğin en doğru haliyle kavranabileceği bir tutunma noktası olarak görüyordu. O anki haliyle meselelere yönelik çıkarımlarından sürekli şüphe duyuyordu, çünkü cehaletinin bilincindeydi: Klasikleri bilen erkekler, ihtişama şevk ve hevesle yaklaşıp tek odalı kulübelere kayıtsızlık gösterirken, kendisi o sefil meskenlerin Tanrı'nın ihsanı kabul edileceğinden nasıl emin olabilirdi? Hatta meselelerin özüne ulaşmak ve bir Hıristiyan'ın topluma karşı görevleri konusunda sağlam yargılara varmak için belki İbraniceyi –hiç değilse alfabesini ve bazı köklerini– öğrenmesi bile gerekecekti. Ve bilge bir kocaya sahip olmanın verdiği tatminle feragat noktasına varamıyordu; şu çocuk, kendisi bilgeliğe ulaşmak istiyordu. Miss Brooke, iddia edilen tüm zekâsına rağmen çok naifti. Zekâ yönünden hiçbir zaman fazla güçlü kabul edilmemiş olan Celia ise, başka insanların yüksekten atıp tutmalarının boşluğunu çok daha kolaylıkla görebiliyordu. Herhangi bir duruma yönelik aşırı hislere kapılmaktan sakınmanın tek yolu, genele dair az miktarda hissiyata sahip olmak gibi görünüyor.

Yine de Mr. Casaubon onu dinlemiş ve bir saat boyunca ona ders vermeyi kabul etmişti. Oğlan çocuklarına başöğretmenlik yapar gibiydi; ya da daha ziyade, sevgilisinin temel konulardaki cehalet ve zorlanışlarında, insanda sevecenlik uyandıracak bir öğrenme azmi görmüş bir âşık gibi. Bu şartlar altında alfabe öğretmekten hoşlanmayacak pek az âlim bulunurdu. Ama Dorothea, kendi aptallığı karşısında hem şaşkınlığa uğramıştı, hem de cesareti kırılmıştı; ayrıca Yunan aksanları üzerine yönelttiği birkaç çekingen soruya aldığı cevaplarla birlikte, bu konuda bir kadının idrakine sığmayacak bazı açıklamalar olabileceği yönünde acı verici kuşkulara kapılmıştı.

Mr. Brooke'un ise bu konuda herhangi bir kuşkusu yoktu. Bir gün, okumalar sürerken kütüphaneye gelip, bunu her zamanki netliğiyle ifade etti.

"İyi ama, Casaubon, böyle derinlemesine çalışmalar, klasikler, matematik gibi şeyler bir kadın için çok külfetlidir; hatta aşırı külfetlidir, biliyorsun."

"Dorothea sadece harfleri okumayı öğreniyor," diye konuyu geçiştirmeyi denedi Mr. Casaubon. "Gözlerimi korumak konusunda hatırı sayılır ölçüde düşünceli."

"Haa, tamam. Anlamlarını bilmeden yani. Bu o kadar zor olmaz, doğru. Ama kadın zihninde bir hafiflik vardır ve şöyle bir dokunup geçerler. Müzik, güzel sanatlar türünden şeyleri belli bir noktaya kadar çalışabilirler, ama işte, o da hafif düzeyde. Bir kadın oturup, sana iyi bir İngiliz ezgisini çalıp söyleyebilmelidir. Benim hoşlandığım budur. Çok şeyi de dinlemişimdir. Viyana'da operaya gitmiştim: Gluck, Mozart, o türden bir sürü şey dinledim. Ama müzik konusunda tutucuyum; fikirler gibi değildir bu konu, biliyorsun. Eskinin iyi müziklerine sıkı sıkıya tutunurum."

O karanlık dönemde esasen tıngırtılardan ve karalamalardan ibaret oldukları düşünülünce, yerel müziğe ve kadınsı güzel sanatlara duyacağı pek az ilgiden de azat edilmişti Dorothea. "Mr. Casaubon piyanodan fazla hoşlanmıyor, ben de hoşlanmamasından gayet memnunum," dedi. Gülümsedi ve nişanlısına minnet dolu gözlerle baktı. Adam sürekli olarak kendisinden 'Last Rose of Summer'ı çalmasını istese, bunu yapmak daha öte bir tevekkül gerektirecekti. "Kendisinden öğrendiğime göre, Lowick'te sadece eski bir klavsen varmış ve onun üstü de kitap doluymuş."

"Ah, bu konuda Celia'nın gerisindesin, hayatım. Celia çok

güzel çalar ve her zaman çalmaya hazırdır. Ancak Casaubon hoşlanmadığına göre, mesele yok demektir. Ama o türden ufak eğlenceliklerin olmaması yazık, Casaubon; yayın kirişi hep gerili olmamalı, bilirsin."

"Kulaklarımın ritmik gürültülerle tahrik edilmesine asla eğlence olarak bakamam," dedi Mr. Casaubon. "Fazla tekrarlanan bir melodi, kelimelerin zihnimde tempolu bir minuet çalmasına yol açacak gülünç bir etki yapıyor ki hatırladığım kadarıyla, çocukluğumdan beri buna tahammül edemiyorum. Müziğin ağırbaşlı kutlamalara eşlik etmeye değer ve hatta eski mefhumlara göre eğitici etki yaptığı kabul edilen formlarına gelince, bunların doğrudan ilgi alanımıza girmediğini söylemekle yetineceğim."

"Evet ama ben müziğin o türünden hoşlanırım," dedi Dorothea. "Lozan'dan dönerken amcam bizi Freiberg'teki büyük orgu dinlemeye götürdü ve ben ağladım."

"Öyle şeyler sağlıklı değildir, hayatım," dedi Mr. Brooke. "Onu senin ellerine teslim ettik, Casaubon; yeğenime meseleleri daha sakince ele almasını öğretmen gerek. Öyle değil mi, Dorothea?"

Yeğenini incitmek istemediğinden, sözünü ufak bir gülümsemeyle tamamlamıştı ama gerçekte, Chettam'ın adını bile duymak istemediğine göre, Casaubon gibi ağırbaşlı birisiyle erken bir evlilik yapmasının onun için belki daha iyi olacağını düşünüyordu.

Ayaklarını sürüyerek kütüphaneden çıkarken, kendi kendine, 'Her şeye rağmen harika,' diyordu. 'Adamdan hoşlanması harika bir durum. Her nasılsa, iyi bir eşleşme oldu. Mrs. Cadwallader ne derse desin, başlangıçtaki tereddütlerimi geride

bırakmam gerekiyordu. Casaubon'un piskopos olması neredeyse kesin gibi. Katolik Meselesi üzerine risalesini yerinde ve zamanında yazdı; en azından başrahipliği kapar onunla. Evet, bunu borçlular adama.'

Ve bu noktada, Mr. Brooke'un daha sonraki bir dönemde piskoposların gelirleri konusunda radikal bir nutuk atmaya yöneltileceğini hiç düşünmediğini belirterek, felsefi düşünceye dönük bir iddiayı savunmalıyım. Hangi mahir tarihçi, kahramanlarının dünya tarihine, hatta kendi icraatlarına dair öngörüde bulunamadığını gösterme fırsatını görmezden gelebilirdi ki? Mesela bir Protestan çocuğu olarak yetiştirilen Navarreli Henry'nin* aklından Katolik bir hükümdar olmak asla geçmezdi veya meşakkatli çalışmalarla tükettiği geceleri zamanlamak için sürekli mum yakan Büyük Alfred,* gelecekte insanların günlerini saate bakarak ölçümleyeceğine dair en ufak fikre sahip değildi. İşte size ne kadar dinamik bir biçimde işletilirse işletilsin, bize vereceği kömürden daha uzun ömürlü olacak bir hakikat madeni!

Ancak Mr. Brooke konusunda şu öncekinden daha teminatsız bir yorum yapmam gerekirse, istikbalde atacağı nutku önceden bilseydi de bunun fazla fark yaratmayabileceğini söyleyebilirim. Yeğeninin kocasının Kilise kaynaklı ciddi bir gelire sahip olacağını düşünerek keyiflenmek başka şeydir, liberal nutuklar atmak başka şey; ayrıca bir meseleye çeşitli açılardan bakamamak da kısıtlı bir zihni işaret eder.

8

Ah, kurtarınız onu! Ben artık kardeşiyim,
Ve siz de babası. Her latif gelinlik kız
Bir centilmende kendine vasi bulmalıdır.

İlk seferinde Dorothea'yı başka bir adamla nişanlanmış kadın kimliğiyle görmenin zorluğuyla yüzleştikten sonra, Grange'e gitmekten hâlâ zevk aldığını farketmek, Sir James Chettam için harika bir gelişme oldu. O ilk karşılaşmada, elbette ki çatallı bir yıldırım çarpmış gibi oldu ve görüşme boyunca tedirginliğini gizlemek için çaba gösterdiğinin bilincindeydi ama bu, rakibinin cazibeli ve şaşaalı biri olduğunu düşünse, geçiştirilmesi daha zor olacak bir tedirginlikti. Mr. Casaubon tarafından gölgede bırakıldığına dair bir duyguya kapılmamıştı; sadece Dorothea'yı bir melankoli yanılsamasına kapılmış halde görmek onu şoka sürüklemiş ve kapıldığı aşağılanmışlık hissi, şefkatle karışarak keskinliğini bir nebze kaybetmişti.

Böylece Sir James, bir tür Desdemona[41] sapkınlığına kapılan Dorothea tabiata uygun ve kabullenilecek bir izdivaç teklifine itibar etmediğine göre, ondan tamamen vazgeçmesi gerektiğini söyledi kendi kendine; yine de, Mr. Casaubon'la nişanlandığı düşüncesine karşı tam anlamıyla pasif kalamıyordu. Onları ilk gün, yakın zamanda aldığı haberin ışığında birlikte görünce, ilişkiyi yeterince ciddiye almadığı düşüncesi doğmuştu aklında. Brooke

[41] Shakespeare'in *Othello* (1604?) adlı oyununda, kendisinden yaşça çok büyük olan Othello'yla kaçan Venedikli genç kız.—*çn*

gerçekten suçluydu bu konuda; engellemesi gerekirdi bu ilişkiyi. Kim konuşabilirdi adamla? Evliliğin hiç değilse ertelenmesi için belki hâlâ bir şeyler yapılabilirdi. Eve dönerken rahip lojmanına uğradı ve Mr. Cadwallader'i sordu. Şükürler olsun ki Papaz evdeydi; misafir, duvarlarına balık avı avadanlıkları asılı olan çalışma odasına alındı. Ancak Papaz bitişikteki küçük odada torna aparatı üzerinde çalışıyordu ve baroneti orada kendisine eşlik etmeye çağırdı. İki adam, bir ruhban ile bir arazi sahibinin taşrada kurabileceğinin ötesinde bir dostluğa sahipti ve bunun en belirgin kanıtı, yüzlerindeki cana yakın ifadelerdi.

Mr. Cadwallader, kalın dudaklara ve tatlı gülümsemeye sahip iri yapılı bir adamdı; dış görünüşü gayet sade ve kabaydı ama o sağlam, sarsılmaz rahatlığı ve başkalarına da sirayet eden mizahi tavrıyla, en öfkeli egoyu bile güneş altında uzanan engin çimenli tepeler gibi sakinleştirebilir ve kendinden utanır hale koyabilirdi. Kavranması kolay olmayan iri elini uzatırken, "Nasılsın bakalım?" dedi. "Önceki sefer yetişemedim sana. Önemli bir durum mu var? Sıkkın görünüyorsun."

Cevap verirken Sir James'in alnı, olaya özellikle abartı katmak isteğiyle hafifçe buruştu ve kaşları hafiften çatıldı. "Mesele sadece Brooke'un tutumu. Bence birilerinin mutlaka onunla konuşması gerek."

Mr. Cadwallader az önce döndürdüğü tornanın makaralarını düzenlerken, "Ne konuda?" diye sordu. "Adaylık meselesi mi? Ciddi olduğunu hiç sanmıyorum. Ama öyle olsa bile bunun kime zararı dokunur ki? Whiglerin icraatlarından hoşlanmayan herkes en güçlü adayı çıkarmamalarına sevinir, değil mi? Anayasayı, dostumuz Brooke'un kafasını koçbaşı niyetine kullanarak deviremezler."

Şapkasını çıkartıp kendini bir sandalyeye attıktan sonra bacağını ovuşturmaya ve çizmesinin tabanını aksi bir ifadeyle incelemeye koyulan Sir James, "Onu kastetmedim," dedi. "Şu evlilik meselesinden bahsediyordum. Yani hayatının baharındaki o genç kızın Casaubon'la evlenmesinden."

"Nesi var Casaubon'un? Kız ondan hoşlanıyorsa, bunda kötü bir yan yok bence."

"Neden hoşlandığını bilemeyecek kadar genç. Vasisinin bu duruma müdahale etmesi gerekir. Böyle bir şeyin, üzerinde etraflıca düşünmeden aceleyle gerçekleştirilmesine izin vermemeli. Senin gibi, kızları olan, böyle bir kalbe sahip bir adamın meseleye kayıtsız bakmasını hayretle karşıladım, Cadwallader! Bu konuyu ciddi şekilde düşün."

"Şaka yapmıyorum zaten, gayet ciddiyim," dedi Papaz, içten içe eğlenerek. "Elinor kadar kötüsün sen de. Benden Brooke'a sıkı bir nutuk atmamı istedi; ben de ona, benimle evlendiğinde arkadaşlarının da bu konu üzerine fazla iyi düşünceler beslemediğini hatırlattım."

"Ama şu Casaubon'a bir bak!" dedi Sir James, öfkeyle. "Ellisinde herhalde ve bir erkek müsveddesinden öte olabileceğine inanmıyorum. Bacaklarını gördün mü?"

"Hay gözü kör olmayasıca yakışıklı gençler sizi! Hep kendi bildiğinizi okursunuz! Kadınları anlamazsınız. Kendinize beslediğiniz hayranlığın yarısını duymazlar size. Elinor kız kardeşlerine benimle çirkinliğim için evlendiğini söylerdi; basiretinin çirkinliğimle fethedilmesi çok değişik ve eğlenceli bir durumdu."

"Ama burada sözü edilen sensin! Bir kadınının seni sevmesi gayet kolay. Diğer konuda mesele, güzellik veya çirkinlik değil. Casaubon'dan *hoşlanmıyorum!*" Bu, Sir James için, bir ada-

mın karakteri hakkında olumsuz düşündüğünü ifade etmenin en şiddetli yoluydu.

"Neden?" diye sordu Papaz, aletleri elinden bırakıp, dikkat kesilmiş gibi kollarını kavuştururken. "Onun aleyhinde ne biliyorsun?"

Sir James duraklamıştı. Gerekçelerini açıklamak onun için genellikle kolay olmazdı; bir şey kendisine mantıklı geliyorsa, diğer insanların bu gerekçeleri, kendilerine açıklanmadan görememesini garip bulurdu. Nihayet, "Adamın bir kalbi var mı sence, Cadwallader?" diye sordu.

"Eh, var. Öyle eriyen türden olmasa da sağlam bir öze sahiptir; işte, *buna* emin olabilirsin. Yoksullarla ilişkilerinde gayet iyidir: Birçok kadına emekli maaşı bağlamıştır ve bir genci, ciddi giderlerine katlanarak okutmaktadır. Casaubon kendi adalet anlayışı doğrultusunda davranır. Annesinin kız kardeşi –galiba bir Polonyalıyla– kötü bir izdivaç yapmış ve ziyan olmuş; her ne halse, aile onu reddetmiş. Öyle bir durum yaşanmasa, Casaubon şimdiki yüklü servetine sahip olamazdı. Anlaşıldığı kadarıyla bizzat kuzenlerini bulmaya ve onlar için ne yapabileceğini görmeye gitti. Metalini yokladığın herkes böyle iyi bir tını vermez. *Sen* verebilirsin, Chettam ama herkes veremez."

"Bilmiyorum," dedi Sir James, kızararak, "kendimden de o kadar emin değilim." Bir ân durakladıktan sonra ekledi: "Casaubon kendisi için doğru olanı yaptı. Ama bazen insan müspete yönelirken, söz konusu doğrunun geçerliği parşömen üstüne karalanmış bir prensipten öteye varmaz. Hayatındaki kadın onunla mutlu olmayabilir. Ve bence, bir kız Miss Brooke kadar gençse, çevresindeki dostları aptalca şeyler yapmasını engellemelidir. Gülüyorsun, çünkü bu konuya duygularımı karıştırdığımı düşünüyorsun. Ama şerefim üzerine yemin ederim ki

öyle değil. Miss Brooke'un kardeşi veya amcası olsam da aynı şeyleri hissederdim."

"İyi ama ne yapabilirsin ki?"

"Bence bu izdivaç, Miss Brooke kemale erene kadar karara bağlanmamalı ki bu durumda hiç gerçekleşmez. Senin de meseleyi benim gibi görmeni ve konuyu Brooke'la konuşmanı arzu ederdim."

Mrs. Cadwallader'in yandaki çalışma odasına girdiğini gören Sir James, cümlesini tamamlarken yerinden kalktı. Annesinin elini tutan beş yaşındaki en küçük kızı içeriye girer girmez babasına koştu ve rahatça kucağına yerleşti.

"Konuştuklarınızı duydum," dedi Mrs. Cadwallader. "Ama o konuda Humphrey üzerinde herhangi bir etkin olamaz. Balık yemi kapmak için suda yükseldiği sürece, herkes olması gerektiği gibidir onun için. Şans eseri Casaubon da bir alabalık akını yakaladı ve sürünün içinde alabildiğine avlanmanın ötesinde bir şeyi umursamıyor. Daha iyi bir eş olabilir mi?"

"Eh, bu da bir şeydir," dedi Papaz, bildik sakin, sessiz gülüşüyle. "Alabalık sürüsünü kıstırması, adamda iyi özellikler olduğunu gösterir."

Aksiliği hâlâ dinmeyen Sir James, "Papaz'ın onunla konuşmasının yararı olmayacağına cidden inanıyor musunuz?" diye sordu Mrs. Cadwallader'e.

Kadın kaşlarını kaldırarak, "Bunu talep ettiğinizde alacağınız cevabı en başında söyledim size," dedi. "Ben elimden geleni yaptım ve şu izdivaç konusunu artık kapadım."

Şimdi iyice ciddi görünen Papaz, "Her şeyden önce, Brooke'u ikna edebileceğimi ve onu bu doğrultuda davranmaya sevk

edebileceğimi ummak anlamsız olur," diye söze girdi. "Brooke sahiden iyi adamdır ama lapa gibidir; her kalıba girer, ancak şekil tutmaz."

"Bir şekil verilirse, bunu hiç değilse evliliğin ertelenmesini sağlayacak kadar koruyabilir," dedi Sir James.

"Ama Miss Brooke'un yararına bir davranışa girdiğimden tamamıyla emin olmadıkça, neden etkimi Casaubon'un aleyhine kullanayım ki azizim Chettam? Casaubon'un hiçbir kötülüğünü görmedim. Onun antik Mezopotamya Ziusudra'sına,[42] evvel zaman masallarından fırlamış gibi gelen başka düşüncelerine falan ilgi göstermiyorum ama zaten onun da benim balık avı avadanlıklarıma ilgi duyduğu yok. Katolik Meselesi'yle ilgili tavrına gelince: Evet, bu beklenmedik bir şeydi ama bana karşı her zaman medeni davrandığına göre, adamın işini neden bozmam gerektiğini anlamıyorum. Miss Brooke onunla, başka biriyle olabileceğinden daha mutlu olabilir."

"Humphrey! Sana tahammül bile edemiyorum artık! Casaubon'la baş başa yemek yemektense bunu bir çalı çitinin dibinde yapmayı yeğleyeceğini biliyorum. Adamla konuşacak hiçbir şeyiniz yok."

"Bunun, Miss Brooke'un onunla evlenmesiyle ne alakası var? Beni eğlendirmek için evlenmiyor ya."

"Adamın bedeninde tek damla kırmızı kan kalmamış," dedi Sir James.

"Hayır," diye atıldı Mrs. Cadwallader. "Biri tek damla bulup da mikroskopun altına koysa, orada tek göreceği noktalı virgüllerle parantezler olur."

[42] Sümer mitolojisinde büyük tufandan kurtulan kişidir. Üç semavi dine göre Ziusudra'nın karşılığı Nuh Peygamberdir.—*çn*

"Neden evlenmeye kalkışmak yerine kitabını yayımlamıyor ki?" dedi Sir James, ruhban sınıfından olmayan bir İngiliz'in akılcı bakış açısından ileri gelen bir tiksintiyle.

Mrs. Cadwallader dudak büktü. "Onun tek hayal edebildiği dipnotlardır, onlar da zaten beyniyle birlikte uçup gitmiştir. Küçüklüğünde Parmak Çocuk masalının bir özetini çıkarmış, o zamandan beri yaptığı da bu. Hah! İşte Humphrey'nin, bir kadının onunlayken mutlu olacağını öne sürdüğü adam!"

"Eh, Miss Brooke'un hoşlandığı şeylere sahip ama," dedi Papaz. "Her genç hanımın zevkini anladığım iddiasında değilim."

"Ya o genç hanım senin kızın olsaydı?" diye sordu Sir James.

"Farklı bir durum olurdu ortada. Miss Brooke benim kızım *değil* ve meseleye karışmamın istendiğini sanmıyorum. Casaubon da çoğumuz kadar iyi insandır. Akademisyen ilahiyatçıdır ve rahipler nezdinde gayet itibarlıdır. Middlemarch'ta nutuk atan radikal bir arkadaş, Casaubon'un eğitim görmüş biçerdövere, Freke'in tuğla ve harca, benimse oltayla balık avlamaya tekabül ettiğimi söylemiş. Ve şart olsun ki hangisinin diğerinden kötü ya da iyi olduğunu kestiremiyorum." Sözünü sessiz kahkahalarından biriyle bağlamıştı. Kendine yönelik taşlamalarda, hicivlerde daima gülünecek bir yan bulurdu. İnsafı da ona dair diğer her şey gibi genişti: Sadece başını bela açmayacak şeyleri yapmaya yönelirdi.

Miss Brooke'un evliliği konusuna Mr. Cadwallader tarafından herhangi bir müdahale gelmeyeceği açıkça anlaşılmış ve Sir James'in, genç hanımın kusursuz bir karar hatası yaptığına yönelik hüznü böylece derinleşmişti. Yine de Dorothea'nın işçi meskeni tasarımlarını hayata geçirme kararını hiçbir şekilde

savsaklamayacak olması, onun iyi niyetini gösteriyordu. Bu konudaki kararlılığı, kendi onurlu duruşu açısından şüphesiz ki izlenecek en iyi yoldu ama gurur, sadece zengin gönüllü davranmamızı sağlar; o vasfa tam anlamıyla sahip olmamızı sağlamaz ve bu da cakalı tavırların bizi nükteli kılmasından öte değildir. Dorothea, artık Sir James'in kendisiyle ilgili konumundan haberdardı ve bir arazi sahibi olarak görevleri konusunda gösterdiği sebattaki dürüstlüğü takdir ve minnetle karşılıyordu; Sir James meskenler konusuna bir âşığın tevecc ühüyle girmiş olabilirdi ama Dorothea'nın gelişmeler karşısında duyduğu zevk, o anki mutluluğunun içinde bile kayda değer bir yere sahipti. Hatta belki Sir James Chettam'ın meskenlerine, Mr. Casaubon'dan veya umut dolu rüyaların, hayranlıktan doğan güvenin ve o âlim centilmenin ruhunda faal kıldığı tutkulu özverinin senfonisinden ayırabildiği ilginin tamamını yöneltiyordu. Dolayısıyla iyi kalpli baronet de ilerleyen ziyaretlerinde Celia'ya biraz daha fazla dikkat yöneltirken, Dorothea'yla konuşmaktan daha fazla haz alır durumda bulmuştu kendini. Genç kadın şimdi ona karşı gayet rahat ve asabiyetten uzak şekilde davranıyordu; Sir James de, birbirlerinden saklayacakları veya birbirlerine itiraf edecekleri şeyleri olmayan bir erkekle kadının arkadaşlığında ve samimi inceliğindeki hazzı adım adım keşfediyordu.

9

1. Centilmen:
Eski keramet ocaklarının olduğu eski bir diyar,
'Düstura susamış' olarak anılırmış; orada tüm mücadele
Kusursuz nizam ve düstur içinmiş.
Rica ederim söyleyin, nerede öyle diyar şimdi?

2. Centilmen:
Eskilerde, insanevladının ruhunda uzanıyor.

Mr. Casaubon'un işçi meskenleri konusundaki tavrı Mr. Brooke için ziyadesiyle tatminkardı ve evlilik hazırlıkları pürüzsüz ilerliyor, karşılıklı iltifatla geçen haftaların sayısı azalıyordu. Müstakbel gelinin oturacağı evi görmesi ve yapılmasını istediği değişikliklere dair talimatları vermesi gerekiyordu. Bir kadın, evlilikten önce talimatlarını vermeliydi ki daha sonra uysallık göstermeye istekli olabilsin. Ve elbette ki biz kadın ve erkek ölümlülerin kendi bildiğimizi okurken yaptığı hatalar, bunlara pek düşkün olmamız konusunda sonradan insanda şaşkınlık uyandırabilir.

Dorothea, gri ama yağışsız bir kasım günü, amcası ve Celia'yle birlikte, arabayla Lowick'e gitti. Mr. Casaubon'un evi bir malikaneydi. Hemen yakınında, bahçenin bir bölümünden görülebilen yerde küçük bir kilise vardı ve bunun karşısında da rahip lojmanı bulunuyordu. Kariyerinin başlarında Mr. Casaubon kendi kazandığıyla geçinmiş ama kardeşinin ölümü onu arazilerle malikanenin sahibi konumuna getirmişti. Mülkün, birkaç yaşlı çınarla birlikte, güneybatı ucuna doğru uzanan ıh-

lamur ağaçları dizisini üstünde barındıran ufak bir parkı vardı ve burasıyla gezinti alanını basık bir çit ayırıyordu; salonun penceresinden bakıldığında, kesintisizce uzanan yeşil bayır boyunca ıhlamurlar gitgide mısır ve otlak boyuna iniyor, gün batımlarında da ışıltılı bir gölde erirmiş gibi görünüyorlardı. Burası evin neşeli kısmıydı, çünkü güney ve batı yönleri havanın en açık olduğu sabahlarda bile melankolik görünüyordu. O tarafta toprak daha kapalı düzenlenmişti; çiçek tarhları özenli bir bakım yansıtmıyordu ve çoğunluğu kasvetli porsukağaçlarının oluşturduğu geniş ağaç kümeleri evin pencerelerinin birkaç metre ötesinden başlayarak yükseklere tırmanıyordu. Yeşilimtırak taştan yapılmış olan eski İngiliz tarzı ev çirkin değildi ama pencereleri ufaktı ve melankolik bir havası vardı; neşeli bir yuva halini almak için çocuklara, çok sayıda çiçeğe, parlak şeylerin katacağı görünüme ihtiyacı olan bir binaydı. Sonbaharın o son günlerinde, kalan tek tük yaprak da yavaşça düşer ve gün ışığından yoksun, karanlık çam ağaçları olanca durgunluklarıyla öylece yükselirken, evin kendisi de güze özgü bir düşüşe geçmiş gibiydi; misafirleri karşılamaya çıktığında, Mr. Casaubon da bu geri planla tezat oluşturacak herhangi bir dinçlik arz etmiyordu.

'*Aman!*' dedi Celia kendi kendine; '*Freshitt Hall mutlaka buradan çok daha keyiflidir.*' O binanın beyaz yonu taşlarını, sütunlu revakını, çiçek dolusu dolusu terasını ve Sir James'in bu terastan, gül çalısının içinden büyü marifetiyle belirmiş bir prens gibi, elinde en hoş kokulu goncaların değişime uğramasıyla oluşmuş mendiliyle gülümseyerek onlara baktığını düşündü. Daima sağduyu yansıtan ve sadece öğrenmeyi kapsamayan şeyler üzerine de çok makul konuşmalar yapan Sir James... Celia da ciddi ve hayatın tecrübeleriyle hırpalanmış kimi centilmen-

lerin bir eşte görmek isteyeceği türden kadınsı ve hafif zevklere sahipti ama neyse ki Mr. Casaubon'un temayülleri farklı yönde çalışıyordu, çünkü Celia konusunda hiç şansı olamazdı.

Dorothea ise, kardeşinin aksine, evi ve çevresini istediklerine tamı tamına uygun bulmuştu; uzun kütüphane boyunca uzanan koyu renk kitaplıklar, zamanın tonlarını söndürdüğü halılar ve perdeler, koridorun duvarlarını kaplayan garip eski haritalar ve kuşbakışı manzaralar, şuraya buraya serpiştirilmiş eski vazolar onu hiç bunaltmamıştı ve gözüne, amcasının uzun yıllar önce çıktığı yolculuklardan –topladığı fikirlerin yanı sıra– getirerek Grange'e koyduğu Doğu işi maket ve resimlerden daha neşeli gelmişti. O haşin klasik çıplaklıklar ve kendinden gayet memnun halde sırıtan Rönesans *correggiozite*'leri[43] zavallı Dorothea için öylesine acı verecek kadar anlaşılmaz ve Püritence mefhumlarının ortasında öylesine yıldız gibi parlıyordu ki kızcağız onları kendi hayatına uygun konuma nasıl taşıyacağını asla bilememişti. Ama anlaşıldığı kadarıyla Lowick'in sahipleri seyyah değildi ve Mr. Casaubon'un geçmişe dönük çalışmaları o tür yardımlar vasıtasıyla sürdürülmüyordu.

Dorothea evi hoş bir heyecan duyarak dolaştı. Her şey gözüne takdis edilmiş gibi görünüyordu; hayatının bir adamın eşi olarak geçireceği evresi o evde yaşanacaktı ve dikkatini özellikle bir noktaya çekerek oranın yeniden düzenlenmesini isteyip istemediğini sorduğunda Mr. Casaubon'a özgüven dolu gözlerle bakıyordu. Her şey onun zevkine göreydi, düzeltilmesi veya değiştirilmesi gereken bir şey görmemişti. Mr. Casaubon'un ısrarlı nezaketi ve resmi hassasiyeti de Dorot-

[43] İtalyan ressam Antonio Allegri da Correggio'ya (1489-1534) gönderme. 'Bir ân için Correggio'nun *correggiozite*'sini unutup müzayede salonunun ve cilalayıcı Simsar'ın mırıltılarını idrak etselerdi...' (Thomas Carlyle); 'Correggio'nun *correggiozite*'si kadar ayan beyan...' (Augustine Birrell).—*çn*

hea açısından kusur teşkil etmiyordu. Bunu, hep yaptığı gibi, takdir-i ilahinin bir sonucu olarak yorumluyor, görünürdeki ahenksizlikleri ve boşlukları, kendisinin daha üst düzey ses uyumlarına olan sağırlığı doğrultusunda açıklayarak görmezden geliyordu. Ve karşılıklı iltifatlarla geçen haftalar boyunca bırakılmış epey boşluk vardı, ama her biri sevecen bir inancın mutlu güvencesiyle doluyordu.

Mr. Casaubon, kadın tabiatına bakışının bazı gerekleri karşılamaya yetecek kadar geniş olduğunu gösterir şekilde, "Şimdi, sevgili Dorothea, bana hangisinin özel odanız olmasını istediğinizi göstererek yardımda bulunmanızı rica edeceğim," dedi.

"Çok kibarca bir düşünce bu ama bu tür meselelerde kararların benim namıma alınmasını tercih ederim," diye cevap verdi Dorothea. "Her şeyi olduğu haliyle, yani sizin kullandığınız veya kullanmayı tercih edeceğiniz şekliyle kabullenmekten daha büyük mutluluk duyacağım. Başka herhangi talepte bulunmamı gerektirecek bir durum yok."

"Ah, Dodo," dedi Celia, "üst kattaki kavisli çıkma penceresi olan odayı istemez misin?"

Mr. Casaubon onları oraya yönlendirdi. Kemerli pencere, iki yanında ıhlamur ağaçlarının olduğu yola bakıyordu; tüm mobilyalar uçuk mavi renkteydi ve duvarlarda, saçları pudralı adamlarla kadınların doldurduğu minyatürler grup halinde asılmıştı. Kapının üzerindeki kumaş işlemesinde, yine mavi-yeşil bir dünyanın ortasında duran bir geyik görülüyordu. Masalarla sehpalar kolaylıkla devrilecek kadar ince bacaklıydı. Mekân, insana, bağnaz bir hanımın hayaletinin nakış odasına ziyaretini hayal ettirecek türdendi. Raflarında deri ciltli, ufak

boy, kibar edebiyat kitaplarının durduğu hafif kitaplık, tefrişi tamamlıyordu.

"Evet," dedi Mr. Brooke, "Duvarlara yeni birkaç şey asılır ve kanepe falan da eklenirse, hoş bir oda olur burası. Şu haliyle biraz çıplak."

"Hayır, amca," diye hevesle atıldı Dorothea. "Lütfen bir şeyleri değiştirmekten söz etmeyelim. Dünyada değiştirilmeyi bekleyen çok fazla şey var. Ben bunları oldukları haliyle kabul etmek isterim." Mr. Casaubon'a döndü. "Ve siz de bu halleriyle hoşlanıyorsunuzdur onlardan, değil mi? Belki gençliğinde annenizin odasıydı burası."

Mr. Casaubon yavaşça başını eğerken, "Öyleydi," dedi.

Dorothea duvardaki minyatürleri inceliyordu. "Bu resimdeki anneniz. Bana getirdiğiniz küçük resimdekine benziyor ama bunun daha iyi bir portre olduğunu söylemem gerek. Karşısındaki kim?"

"Ablası. Siz ve kardeşiniz gibi, ebeveynlerinin başka çocuğu yoktu. Üzerindeki de anneyle babanın resmi."

Celia, onu Mr. Casaubon'un annesiyle kıyaslayan bir tonla, "Güzelmiş teyzeniz," dedi. Adamın zamanında gençliğini sürmüş insanların oluşturduğu bir aileden geliyor olması onun hayal gücü için yeni bir şeydi; üstelik resimlerdeki hanımların hepsi kolye takmıştı.

"Garip bir yüz," dedi Dorothea, resme biraz daha yakından bakarak. "Şu koyu gri gözler biraz fazla yakın birbirine ve narin görünüşlü, eğri burunda bir kırışıklık var sanki; pudralı bukleler de geriye atılmış. Bunların hepsi bir araya gelince, gözüme güzelden ziyade garip göründü. İki kız kardeş arasında ailevi bir benzerlik göremiyorum."

"Benzemiyorlar," dedi Casaubon. "Yazgıları da benzemiyordu zaten."

Dorothea ona döndü. "Teyzenizden söz etmemiştiniz bana."

"Teyzem talihsiz bir evlilik yapmış. Ben onu hiç tanımadım."

Dorothea biraz meraka kapılmıştı ama Mr. Casaubon'u kendiliğinden anlatmadığı konularda sorguya çekmenin nezaketsizlik olacağını düşünerek manzaranın tadına varmak için pencereye yürüdü. Güneşin ışıkları o arada griliği delmiş, ıhlamur ağaçlarının gölgeleri yola düşmüştü.

"Bahçede yürüyelim mi?" diye sordu Dorothea.

"Ve kiliseyi de görmek istersin, haliyle," dedi Mr. Brooke. "Küçük ve acayip bir şey. Ve köy. Bir fındık kabuğunun içine kurulmuş sanki. Sana gayet uygun, Dorothea. Dizi dizi kulübeler yoksullar evi gibi; küçük bahçeler, şebboylar falan."

Dorothea dönüp Mr. Casaubon'a, "Evet, lütfen," dedi. "Hepsini görmek isterim." Önceki sohbetlerinde 'kötü olmadıkları' haricinde Lowick'deki kulübelerin durumuyla ilgili herhangi bir tasvir edici bilgi almamıştı ondan.

Az sonra, yüzeyi çakıl kaplı olan, yeşil bordürlerle ağaç kümeleri arasında uzanan ve Mr. Casaubon'un dediğine göre küçük kiliseye en kestirme güzergahı oluşturan yürüyüş yoluna çıkmışlardı. Casaubon anahtarları almak için rahip yardımcısı lojmanına giderken, kilise avlusuna açılan küçük kapıda beklemeye koyuldular. Biraz geride kalan Celia o arada onlara katıldı ve Casaubon'un uzaklaştığını görünce, herhangi bir kötü niyet şüphesiyle çelişir şekilde rahatça çıkan vurgulu sesiyle, "Patikada çok genç bir adamın yürüdüğünü gördüm, biliyor musun Dorothea?" dedi.

"Bu hayret edilmesi gereken bir şey mi, Celia?"

Mr. Brooke, "Genç bir bahçıvan falan olmalı, değil mi?" diye lafa karıştı. "Casaubon'a bahçıvanını değiştirmesini öğütlemiştim."

"Hayır, bahçıvan değildi," dedi Celia. "Elinde eskiz defteri olan bir centilmendi. Bukleli, açık kumral saçları vardı. Arkadan gördüm sadece ama çok gençti."

"Rahip yardımcısının oğludur belki," dedi Mr. Brooke. "Ah, işte Casaubon geliyor ve Tucker da yanında. Sana takdim edecektir. Onu henüz tanımıyorsun."

Orta yaşlı rahip yardımcısı Mr. Tucker, 'ikinci derece ruhban sınıfı' olarak bilinen ve genellikle çocuk sahibi olmayan kilise çalışanlarından biriydi. Ancak tanışma faslından sonra sohbet adamın ailevi durumuna kaymadı ve sözü edilen genç adamın şaşırtıcı şekilde ortaya çıkışı, Celia haricinde herkes tarafından unutuldu. Celia, o açık kumral buklelerin ve ince yapının, Mr. Casaubon'un yardımcısından bekleneceği şekilde yaşlı ve yavan görünümlü biri olan, doğrudan cennete gidecek kadar mükemmel biri olduğu (Celia'nın temennileri doğrultusunda) kuşku götürmeyen ama ağzının kenarları o kadar da hoş durmayan Mr. Tucker'la akrabalık teşkil edebileceği düşüncesini içten içe reddetmişti bile. Celia, gelin nedimesi olarak Lowick'de geçirmek zorunda kalacağı zamanları biraz bunalarak düşündü; muhtemelen rahip yardımcısının da güzel ve prensipleri bir yana bırakarak sevebileceği küçük çocukları yoktu.

Mr. Tucker'ın kıymetli bir yürüyüş arkadaşı olduğu ve Mr. Casaubon'un kimi konularda öngörüden yoksun olmadığını gösterir şekilde, Dorothea'nın köylülere ve kilise denetimindeki bölgede yaşayan diğer insanlara dair tüm sorularını cevaplayabilecek donanıma sahip olduğu anlaşıldı. Lowick'de

herkesin gayet iyi durumda olduğuna dair teminat veriyordu; ikiz kulübelerde yaşayan herkes gayet düşük kira vermekle kalmıyor, hepsi domuz besliyordu ve arkadaki bahçeler de ekiliydi. Oğlan çocukları fitilli kadifeden yapılma mükemmel şeyler giyiyor, kızlar derli toplu hizmetçiler olarak ailelere gönderiliyor veya evde kalıp hasır örgüsü yapıyordu; ne dokuma tezgâhı vardı orada, ne Dissenter[44] ve toplumsal eğilim her ne kadar maneviyattan ziyade para biriktirmeye yönelikse de, ahlaki kusur yaygın değildi. Çok fazla sayıda benekli hindi de olduğu söylenince, Mr. Brooke, "Anlaşılan çiftçileriniz hasadı kaldırırken kadınların toplaması için çok fazla arpa bırakıyor tarlada," dedi. "Tıpkı hamiyetperver Fransız kralının[45] tüm tebaası için temenni ettiği gibi, fukaralar arada sırada tencereye bir hindi falan atabilir. Fransızlar kümes hayvanına düşkündür; cılız ördeklere falan, bilirsiniz."

Dorothea öfkeli bir tavırla, "Bence adamınki çok nekesçe bir temenniymiş," diye söylendi. "Krallar böyle bir düşünceyi monarşinin erdemlerinden kabul edecek kadar canavarsı yaratıklar mı?"

"Cılız bir ördek temenni ettiyse hoş değil elbette," dedi Celia. "Ama belki besili hindileri kastetmiştir."

Mr. Casaubon gülümseyerek ve başını, kendisine göz kırpmasına tahammül edemediği için hemen biraz gerileyen Celia'ya doğru hafifçe eğerek, "Evet ama laf bir kez metne düşmüştü veya belki bir *subauditum*'du,[46] yani kralın aklından geçmiş ama lisana dökülmemişti," dedi.

---

[44] Muhalif İngiliz *Dissenter*'leri, Kilise'den 16, 17. ve 18. yüzyıllarda ayrılmış gruplardır; Sanayi Devrimi'nde önemli rol oynamışlardır.—*çn*

[45] IV. Henry kastediliyor.—*çn*

[46] Latincedeki 'anlamı tam ifade edilmeyen bir şeyi kavrama, satır aralarını okuma' fiilinden geliyor.—*çn*

Dorothea malikaneye dönerlerken sessizliğe gömüldü. Lowick'te yapacağı bir şey olmamasından ötürü, hafiften utanç duyduğu bir hayal kırıklığına kapılmıştı; sonraki birkaç dakikadaysa aklı, evinin dünyadaki sefaletten nasibini daha fazla almış bir yerde olmasını, böylece daha aktif görevler üstlenebileceğini tercih edeceği düşüncesine kaydı. Ardından da önünde açılmakta olan geleceği tekrar hatırlayarak Mr. Casaubon'un ona yeni görevler yaratacak olan amaçlarına kendini daha yoğun adamanın bir tablosunu çizdi zihninde. Taraf olacağı beraberliğin kazandıracağı üst düzey bilgiler, o türden birçok göreve ilham teşkil edebilirdi.

Hall'da yiyecekleri yemeğe katılmasına izin vermeyen bazı kilise işleri sebebiyle Mr. Tucker az sonra onlardan ayrıldı. Küçük kapıdan geçerek tekrar bahçeye girerlerken, Mr. Casaubon, "Biraz hüzünlü görünüyorsunuz, Dorothea," dedi. "Umarım gördükleriniz hoşunuza gitmiştir."

Dorothea her zamanki açıklığıyla, "Muhtemelen aptalca ve yanlış olan bir duyguya kapıldım," diye cevap verdi. "Neredeyse orada yaşayan insanların kendileri için daha fazla şey yapılmasını talep edecek halde olmasını arzu edeceğim. Hayatımı herhangi bir şeye değer kılmanın pek az yolunu biliyorum. Ama yararlılık idrakim de dardır tabii. İnsanlara yardım etmenin yeni yollarını öğrenmem lazım."

"Şüphesiz ki her konumun kendine uygun görevleri vardır. Bence Lowick'in hanımı olarak sizinkiler de herhangi bir özlemi erişilmedik halde bırakmayacaktır."

"Buna inanıyorum elbette," dedi Dorothea, içtenlikle. "Üzgün olduğumu düşünmeyiniz."

"Bu çok iyi. Eğer yorulmadıysanız, eve giderken farklı bir yol izleyelim."

Dorothea hiç yorgun değildi ve küçük bir kavis onları, evin diğer tarafındaki arazinin miras yoluyla geçen başlıca görkem nesnesi olan güzel porsukağaçlarına yöneltmişti. Oraya yaklaşırlarken, çamların oluşturduğu koyu arka planda göze çarpacak şekilde bir banka oturup karşısındaki yaşlı porsukağacının resmini yapmaya dalmış biri olduğunu gördüler. Celia'nın önü sıra yürümekte olan Mr. Brooke başını çevirip, "Şu genç adam kim, Casaubon?" diye sordu.

Mr. Casaubon cevap verdiğinde, oraya epey yaklaşmışlardı: "Genç akrabalarımdan biri, ikinci dereceden kuzen oluruz kendisiyle; aslında akrabamın torunudur." Dorothea'ya dönerek, "Evde gördüğünüz portredeki Julia teyzemin torunu," diye ekledi.

Genç adam eskiz defterini elinden bırakıp ayağa kalktı. Gençliğinin yanı sıra açık kumral gür saçlarıyla da Celia'nın dikkatini çeken kişiydi bu.

Mr. Casaubon, "Size kuzenim Mr. Ladislaw'ı takdim etmeme izin verin, Dorothea," dedi. "Will, bu hanım da Miss Brooke."

Kuzene artık iyice yaklaşmışlardı ve şapkasını çıkardığında, Dorothea birbirine fazlaca yakın olan gri gözleri, hoş bir asimetri taşıyan burundaki kavisi ve saçların geriye doğru atılış şeklini tanıdı; ancak bunlara ilaveten büyükannenin resmindekinden de belirgin, daha tehditkar bir ağız ve çene yapısı vardı adamda. Genç Ladislaw, müstakbel yengesi ve onun akrabalarıyla tanıştırılmaktan zevk duyduğunu gösterir şekilde gülümsemeyi gereksiz bulmuş, hatta dudaklarını hoşnutsuzlukla bükmeye hazır bir havaya bürünmüştü.

Mr. Brooke, her zamanki teklifsiz tavrıyla eskiz defterini onun elinden alıp açarken, "Gördüğüm kadarıyla ressamsınız," dedi.

"Hayır, sadece biraz eskiz yapıyorum. Görmeye değer bir şey değil," diye cevap verdi genç Ladislaw, muhtemelen tevazudan ziyade asabiyetle hafifçe kızarırken.

"Hadi canım, siz de! Bu hoş bir parça şimdi. Zamanında ben de bu tarz şeyler yapıyordum, biliyor musunuz? Bakın şimdi şuna; gayet iyi bence ve eskilerde *brio*[47] dediğimiz şeyi barındırıyor." Mr. Brooke, çorak bir toprak parçası üstündeki ağaçları ve havuzu gösteren renkli eskizi kızlara doğru uzattı.

Dorothea, soğuk sayılmayacak bir tavırla ama kendisine yapılan değerlendirme talebini reddederek, "Bu tür şeylere kıymet biçecek bilgiye sahip değilim," dedi. "Sizin övgülere mazhar olduğunu söylediğiniz resimlerdeki güzelliği hiçbir zaman göremediğimi bilirsiniz, amca. Resimlerin lisanından anlamam. Sanırım resimlerle tabiatın kendisi arasında benim anlayamayacak kadar cahil olduğum bir ilişki var; tıpkı sizin bana hiçbir şey ifade etmeyen Yunanca bir cümlenin ne söylediğini anlamanız gibi." Dorothea, başını hafifçe kendisine doğru eğen Mr. Casaubon'a bakarak söylemişti son cümleyi.

Mr. Brooke ise lakayt bir ifadeyle gülümsüyordu. "Tanrı aklıma mukayyet olsun, insanlar çeşit çeşit!" dedi. "Ama senin de menfi bir öğrenme tarzın var, biliyorsun; yoksa bu şey, yani resim, güzel sanatlar falan tam kızlara göre. Sense bina planı çiziyorsun; *morbidezza*'dan[48] falan anlamıyorsun." Dorothea'yı incelemeye dalmış olan genç Ladislaw'a dönerek, "Umarım evime gelirsiniz ve size bu konuda nelerle uğraştığımı gösterebilirim," diye devam etti.

---

[47] İtalyancada 'canlılık yansıtan heves'.—*çn*

[48] İtalyanca 'yumuşaklık'. Yağlıboya resimde bir yüzeyin, özellikle de insan tenini pürüzsüz bir homojen yüzey olarak resmediliş becerisi demektir.—*çn*

Ladislaw, Casaubon'la evlenmeye karar verdiğine göre onun antipatik bir kız olması gerektiğine karar vermişti ve resim konusundaki boş kafalılığıyla ilgili sözleri de –inanacak olsa– bunun teyidi anlamına gelirdi. Ancak Ladislaw o sözleri örtülü bir değerlendirme olarak almıştı ve kızın eskizi iğrenç bulduğundan emindi. Gönül alma babında öne sürdüğü özürde epey bir kurnazlık gizliydi: Hem onunla, hem de amcasıyla alay ediyordu. Ama nasıl bir sesti o öyle! Vakti zamanında bir Aeolia arpı[49] içinde yaşamış bir ruhun sesi gibiydi. Bu da Tabiat'ın tutarsızlıklarından biri olmalıydı. Casaubon ile evlenecek bir kız içinde öyle tutkular barındıramazdı. Ladislaw bakışlarını onun üzerinden çekti ve başını hafifçe eğerek Mr. Brooke'un davetine teşekkür etti.

"İtalyan gravürlerimi teferruatlı inceleriz," diyordu babacan adam. "Yıllardır topladığım o tür şeylerin sonu gelmez bende. Buralarda insan paslanıyor, bilirsiniz. Sen değil, Casaubon. Çalışmalarına tutunuyorsun sen ama benim en kıymetli düşüncelerim çökeliyor, kullanım dışı kalıyor, bilirsin. Siz akıllı genç adam, üşengeçliğe karşı uyanık olmalısınız. Ben üşengeçtim, bilirsiniz; yoksa zamanında başka yerde olabilirdim."

"Bu gayet yerinde ve zamanında verilmiş bir öğüt oldu," dedi Mr. Casaubon. "Ama şimdi eve geçelim, yoksa genç hanımlar ayakta durmaktan yorulacak."

Onlar arkalarını dönünce, genç Ladislaw eskizine devam etmek üzere banka oturdu ve bunu yaparken, yüzünde eğlenirmiş gibi bir ifade belirdi; sonra başını geriye atıp yüksek perdeden bir kahkaha patlattı. Onu eğlendiren şey kısmen sanatsal üretiminin aldığı tepkiyse, kısmen ciddi kuzeninin o kızın âşığı olması ve kısmen de Mr. Brooke'un miskinlik ayak bağı olma-

[49] Homeros'un *Odyssey*'indeki mitolojik adalarda rüzgâr tarafından çalınan arp.—*çn*

sa yapacaklarına dair hayalleriydi. Mr. Will Ladislaw'ın neşesi yüz hatlarını çok hoş şekilde aydınlatmıştı; sadece komik bir şeyden duyduğu hazzı ifade ediyordu ve içine küçümseme veya kendini yüceltme karışmamıştı.

Yürümeye devam ederlerken, Mr. Brooke, "Yeğeninin kendisiyle ilgili planları nedir, Casaubon?" diye sordu.

"Kuzenim demek istedin sanırım, yeğenim değil."

"Evet, evet. Kuzenin. Bir kariyer planı vardır herhalde, değil mi?"

"Bu sorunun cevabı acı verecek kadar kuşkulu. Ragbiyi bıraktıktan sonra onu memnuniyetle yerleştireceğim bir İngiliz üniversitesine gitmek istemedi ve Heidelberg'de, benim tuhaf, hatta uygunsuz bulduğumu kabul etmem gereken bir çalışma alanına yöneldi. Şimdi de 'kültür' olarak andığı müphem bir amaç haricinde herhangi bir konu seçmeksizin ve ne olduğunu kestiremediği bir şeylere hazırlık yapmak üzere tekrar yurtdışına gitmek istiyor. Bir meslek seçmeyi reddediyor."

"Senin sağladıkların dışında imkânı yok, anladığım kadarıyla."

"Akademik yönü olan bir eğitim alması ve saygın bir başlangıç yapması için gerekli olanları makul sınırlar dahilinde sağlayacağımı ona her zaman açık şekilde ifade etmişimdir. Dolayısıyla beklentileri hangi seviyede olursa olsun, karşılamam gerekir." Mr. Casaubon, o konudaki tavrını da dosdoğru ortaya koymuştu ki bu da Dorothea'nın hayranlıkla gözlemlediği bir karakter duyarlığından kaynaklanıyordu.

"Seyyahlığa heves ediyor olabilir. Belki bir Bruce* veya Mungo Park* olup çıkar," dedi Mr. Brooke. "Zamanında ben de meyletmiştim öyle bir şeye."

"Hayır, keşfe veya dünyanın maddi yapısına dair bilgimizi genişletmeye ilgi duymuyor; o tarz kariyerlere, genellikle vakitsiz ve şiddetli bir ölümle sonuçlanmaları sebebiyle müspet bakmamama rağmen, bu yönde özel amaçlar beslese, onları da tasdik ve takdirle karşılardım. Ama kendisi dünyanın yüzeyine yönelik hassas bilgiler edinme meselesine ilgi beslemekten öylesine uzak ki Nil nehrinin kaynağını öğrenmemeyi tercih edeceğini ve bazı bilinmeyen bölgelerin, şiirsel hayal gücünün av alanları olarak korunması gerektiğini söylüyor."

Daima tarafsız ve adil düşünen bir zihne sahip olan Mr. Brooke, "Eh, bunda da bir haklılık payı var, bilirsin," dedi.

"Korkarım ki bu, onun doğruluktan genel sapışının ve herhangi bir işi tamamlamaya duyduğu isteksizliğin yansımasından öte değil; bu da manevi yönü olsun veya olmasın, tutacağı meslek açısından hayra alamet kabul edilmemeli; alışıldık düzene, kendine meslek edinecek kadar itaatkar yaklaşmayı becerebilse keşke."

Dorothea kendine de ilginç gelen bir makul açıklama arayışıyla, "Belki de yeterlik açısından bazı vicdani tereddütleri vardır," dedi. "Ne de olsa hukuk ve tıp gayet ciddiyetle girişilmesi gereken mesleklerdir, değil mi? İnsanların hayatları ve servetleri bu işlere bağlıdır."

"Şüphesiz öyle ama korkarım ki söz konusu genç akrabam Will Ladislaw, esasen istikrarlı işlere ve bunların yürütülmesi için elzem, ancak nefsi ânında tatmin edemeyecek şekilde zamanla edinilen hünerlere duyduğu tiksintide kararlı. Aristoteles'in hayran olunacak özlülükle ifade ettiği bir şeyi dayatarak ısrar ettim ona: Sonlanmış kabul edilebilecek herhangi bir işte başarıya ulaşmak, mebzul enerjinin veya tali bir düzende

sabrederek edinilmiş halihazır vasıtaların kullanılmasına bağlıdır.[50] Yıllar süren yorucu çalışmalara rağmen henüz tamama ermemiş, ancak hazırlık safhalarını teşkil eden elyazmalarımın oluşturduğu ciltleri gösterdim misal olarak. Ama nafile. Bu tür mantıklı yaklaşımlara cevaben, kendisinin Pegasus,[51] kurallarla belirlenmiş her türlü işin de 'koşum takımı' olduğunu söylüyor."

Celia güldü. Mr. Casaubon'un eğlendirici bir şey söyleyebileceğini görmek onu şaşırtmıştı.

Mr. Brooke, "Eh, bilirsin," dedi. "Bir Byron'a,* Chatterton'a,* Churchill'e,* öyle bir şeylere dönüşebilir. Bunu önceden kestirmenin imkânı yoktur. İtalya'ya veya istediği başka bir yere gitmesine izin verecek misin?"

"Evet, ona bir yıl kadar süreyle mütevazı imkânlar sağlamayı kabul ettim; zaten bundan fazlasını istemiyor. Özgürlüğün imtihanından geçmesine izin vereceğim."

"Bu sizin alicenaplığınız," dedi Dorothea onun yüzüne hazla bakarak. "Asilce bir davranış. Ne de olsa bazı insanlar, kendilerinin bile kolaylıkla farkına varmadıkları bazı kabiliyetlere sahip olabilirler, değil mi? Henüz büyümekte olduklarından, başkalarına atıl veya zayıf görünebilirler. Bence birbirimize karşı çok sabırlı olmalıyız."

Şallarını almak üzere ayrıldıklarında Dorothea ile yalnız kalan Celia, "Galiba nişanlanman sabrın iyi bir şey olduğunu düşünmeni sağlamış," dedi.

"Yani sence çok mu sabırsızım, Celia?"

"Evet, özellikle de insanlar hoşlanmadığın şeyler yaptığında

---

[50] *Nikomakhos'a Etik*, çev. Furkan Akderin, Say Yayınları, İstanbul, 2015. (Ç.N.)
[51] Mitolojik kanatlı at.—*çn*

veya söylediğinde." Celia, nişanlanma olayından beri 'bazı şeyleri' Dorothea'ya söylemekten daha az korkar olmuştu; zekilik, ona her zamankinden daha acınası geliyordu artık.

10

> Müthiş şekilde üşütmüştü, çünkü henüz öldürülmemiş bir ayının postundan başka sarınacağı kıyafeti yoktu.
>
> —Fuller[52]

Genç Ladislaw, Mr. Brooke'un davetine icabet etmedi; ev ziyaretinden sadece altı gün sonra Mr. Casaubon, genç akrabasının Kıta Avrupası'na gitmek üzere yola çıktığını söyledi ve yansıttığı soğuk müphemlik başka herhangi bir soruya mahal vermedi. Aslında Will gerçekten de Avrupa'nın genelini ifade etmiş, ancak tam güzergah belirlemekten kaçınmıştı. Yaratıcı dehanın kösteklere hiçbir şekilde hoşgörü gösteremeyeceğini öne sürüyordu; yaratıcı deha, bir taraftan faaliyetini alabildiğine doğaçlamaya yönelik bir biçimde sürdürmeli, bir taraftan da kendini tüm yüce tesadüfleri kavrayabilecek bir duruma getirip, akıl erdirilemez işlerini gerçekleştirmek üzere evrenden gelecek mesajları güven içinde bekleyebilmeliydi. Bu kavrama hassasiyetine elverişli durumlar çeşitliydi ve Will, çoğunu samimiyetle denemişti. Şaraba aşırı derecede düşkün değildi ama sırf vereceği esrikliğin tecrübesinden geçmek için birçok kere fazlasıyla içmişti; baygın düşecek kadar perhiz yapmış, üzerine ıstakoz yemişti; yüksek dozlarda afyon alıp kendini hasta etmişti. Bu ölçümlerden hakiki bir sonuç çıkmamıştı ve afyonun bıraktığı etki, kendi bünyesiyle De Quincey'inki* arasında topyekûn bir fark olduğuna inanmasını sağlamıştı. Yaratıcılığı evrimden

[52] Thomas Fuller'in (1608-1661) ölümünden sonra yayınlanan *The History of Worthies of England* (*İngiltere İleri Gelenleri Tarihi*) (1662) kitabından.—*çn*

geçirecek ilave şartlar henüz oluşmamıştı; evren henüz onu çağırmamıştı. Sezar'ın talihi bile zamanında büyük bir önseziden öte değildi. Gelişme denen tüm o şeyin nasıl bir maskeli balo olduğunu ve hangi etkin suretlerin çaresiz embriyolar kılığında saklanabileceğini biliyorduk. Aslına bakıldığında dünya, umut verici analojiler ve 'ihtimal' denen şüphe kaldırır ama güzel yumurtalarla doluydu. Will ise civciv çıkarmadan yatılan uzun kuluçkaların acınası örneklerini çok görmüştü; zorlukla ilerleyen çalışmaları, kütüphane dolusu defterleri, dünyanın bir kenara fırlatılmış harabelerinde keşfe çıkarak öğrenilen tüm nazariyenin sağladığı ufacık mum ışığı düşünüldüğünde, evrenin kendisine dönük niyetleri konusunda beslediği cömert güvene alabildiğine teşvik edici bir ahlaki boyut katar gibi görünen Casaubon'a minnet duymak yerine onu ancak alaya alabilirdi. Kendisinde yaratıcı deha kumaşı olduğuna dönük güvene sıkı sıkıya bağlıydı ve ortada aksini işaret eden herhangi bir emare kesinlikle yoktu; ayrıca deha ne kibirden kaynaklanarak var olurdu ne de tevazudan; genel anlamdaki bir şeyi değil, belli başlı bir şeyi yapmakla veya gerçekleştirmekle ortaya çıkardı. Öyleyse, bırakın geleceği üzerine herhangi beyanda bulunmadan Avrupa'ya gitsin Will. Tüm hata türleri arasında kehanet, en düşük bedelli olandır.

Fakat şu noktada, fazla aceleci yargılara varmama yönündeki bu tedbirlilik, genç kuzeninden ziyade Mr. Casaubon açısından ilgilendiriyor beni. Mr. Casaubon eğer Dorothea için gençlik illüzyonlarının tutuşmaya meyyal hassas malzemesini ateşleyecek bir vesileden ibaret idiyse, acaba kendisinden daha az etkilenmiş ve şu noktaya kadar onunla ilgili yargılarını bize teslim etmiş olan karakterlerin zihinlerinde adil şekilde temsil edilmiş miydi? Mrs. Cadwallader'in, ruhban bir komşunun

sözde ruh enginliğini hor görüşünden; Sir James Chettam'ın rakibinin bacakları konusundaki menfi düşüncelerinden; Mr. Brooke'un, bir dostun fikirlerini layığıyla aydınlığa kavuşturmasındaki başarısızlığından veya Celia'nın orta yaşlı bir akademisyenin dış görünüşüne yönelttiği eleştirilerden yola çıkılarak varılacak herhangi bir mutlak yargıyı protesto ederim. Kendi çağının en büyük adamının bile –öyle bir münferit üstünlük mertebesi varsa eğer– çeşitli ufak aynalardan yansıyan olumsuz görüntülerinden kurtulabildiğini sanmıyorum; hatta Milton bile bir kaşığın içinden yansıyan portresine baktığında, yüzünün bir angutunkini andırdığını kabul etmiştir. Dahası, eğer Mr. Casaubon kendi namına konuştuğunda biraz soğuk bir belagat sergiliyorsa, bu, içinde iyi şeyler veya hisler barındırmadığı anlamına gelmez. Ölümsüz bir tabip[53] ve hiyeroglif tercümanı tiksindirici mısralar yazmamış mıdır? Güneş sistemi teorisi incelikli tavırlar ve yerinde konuşma yeteneği sayesinde geliştirilmemiş midir? Farz edelim ki bir kişiye dönük harici değerlendirmelerden vazgeçerek, faaliyetleri veya yeterliği konusundaki şuurunu daha keskin bir ilgiyle araştırmaya yöneldik: Gündelik çalışmalarını ne tür engellere rağmen sürdürüyor, yıllar kendini kandırma saplantısının ve sönmeye yüz tutmuş umutlarının sınırlarını nasıl çizmiş, günün birinde dayanamayacağı kadar yükselip yüreğini son çarpışa getirecek olan evrensel baskıya karşı nasıl bir ruhla mücadele ediyor? Kaderi, şüphesiz ki bu insanın kendi nazarında önemlidir ve bizim izanımızda fazlaca geniş yer talep ettiğini düşünmemizin ana sebebi, eksiksiz bir güvenle İlahi takdire havale ettiğimize göre, ona bir yer ayırma isteğimiz olmalı; yok, yalnızca bu de-

[53] Optik üzerine önemli çalışmaları da olan İngiliz tabip ve Mısırbilimci Thomas Young (1773-1829). Rosetta (Raşit) Taşı'nın çözülmesine de ciddi katkıları olmuştur. (D.C. notu)

ğil; bizden ne kadar az şey alırsa alsın, komşumuzun en yüksek olana dönük beklentisi yüce tutulmalıdır. Mr. Casaubon da kendi dünyasının merkeziydi; diğerlerinin Tanrı'nın inayetiyle yaptığı şeyleri düşünmek ve onları *Mitolojilerin Anahtarı*'nın yazarına uygun olup olmamanın ışığı altında değerlendirmekle mükellef olsa, bu haslet bize çok yabancı gelmezdi ve tıpkı ölümlülerin dilencilere has başka umutlar araması misali, bizim merhametimize bir nispette müracaat ederdi.

Miss Brooke ile yapacağı izdivaç, elbette ki bu konuda peşinen hoşnutsuzluk gösteren herkesten daha fazla Mr. Casaubon'u etkileyecekti ve ben de bunun başarıya ulaşmasına, dost canlısı Sir James'in hayal kırıklığına baktığımdan daha sıcak bakıyorum. İşin aslı, evlilik için belirlenen gün yaklaştıkça, Mr. Casaubon ruh halinin yükselişe geçtiğini hissetmiyordu; iki yanına çiçekler dizili yolda nikahın kıyılacağı bahçeye yürüme düşüncesi de ona, elinde mumla bildik bir mahzende yürümekten daha büyüleyici gelmiyordu. Muhabbetli ve asil yürekli, aramakla bulunmayacak kabul ettiği genç bir kızı kazanmış olmasına rağmen, bundan haz duymaması karşısında kapıldığı şaşkınlığı başkasına söylemek bir yana, kendi kendine bile itiraf edemiyordu. Bunun aksini işaret eden tüm klasik okuma parçalarını bildiği doğruydu ama gördüğümüz kadarıyla öyle bentleri bilmek, insanların şahsına dönük uygulamalara neden o kadar az enerji ayırdıklarını açıklayan bir davranış şekliydi.

Zavallı Mr. Casaubon, gayretli çalışmalarla geçen uzun bekarlığının onun için hazza dönük yoğun bir ilgi depoladığını ve duygularına yönelik büyük tasarılarının mutlaka onurlandırılacağım hayal etmişti; çünkü ister ciddi olalım ister havai, hepimiz düşüncelerimize metaforları bulaştırır ve bunların gücü nispetinde vahim davranışlara girişiriz. Ve şimdi Mr. Casaubon,

içinde bulunduğu şartların alışılmadık biçimde sevindirici olduğuna dair kanaati tarafından bizzat üzüntüye boğulma tehlikesiyle karşı karşıyaydı; beklenti yüklü memnuniyeti en üst seviyede olması gerekirken, Lowick'teki kütüphanesinin alışıldık tekdüzeliğinin yerine Grange'e yaptığı ziyaretleri koymuşken, üzerine çöken hassasiyet boşluğunu dayandırabileceği herhangi bir harici unsur yoktu. Hedefine yaklaşır gibi görünmeyen yazarlık batağında zahmetle didinirken arada sırada üzerine çöken umutsuzlukta olduğu gibi bu bıktırıcı tecrübede de bir başına kalmıştı. Ve anlayış ve şefkatten kaçman, en kötü türden yalnızlıktı bu. Dorothea'nın, amacına ulaşmış bir talipliden beklendiği kadar mutlu olmadığını düşünmesini istemiyordu ve eserini yazma konusunda onun gençlik dolu itimat ve saygısından medet umuyor, onun dinlemeye dönük taze ilgisini teşvik edici bir unsur olarak kazanma fikrinden hoşlanıyordu; onunla konuşurken tüm verimini ve niyetini bir pedagogun yansıttığı güvenle ortaya sürüyor ve Tartarus'a[54] yaraşır gölgelerin kuruntulu sıkıntısıyla dolu ve yaratıcılıktan uzak çalışma saatlerinin o dondurucu, hayali izleyicilerinden kendini kurtarıyordu.

Dorothea'ya gelince, dünyanın genç hanımlar için uyarlanmış ve onun eğitiminin de başlıca kısmını oluşturan oyuncak kutusu kılıklı tarihçesinden sonra, Mr. Casaubon'un büyük kitabıyla ilgili konuşmaları ona yepyeni perspektifler vadediyordu ve bu aydınlanma duygusu, Stoacılarla ve İskenderiyelilerle –düşünceleri onunkilerden tamamıyla farklı olmayan o insanlarla– daha yakinen tanışmanın verdiği bu heyecan, hayatına getirebileceği toparlayıcı ve muteber nazariyeyle, o büyüleyici maziyle sıkı bağlantı kurmasını sağlayacak öğretiye duyduğu karakteristik hevesi şimdilik muallakta tutuyordu.

[54] Yunan mitolojisinde bir tanrı ve yeraltında bir yer adı.—*çn*

Bu eksiksiz öğreti nasılsa gelecekti; Mr. Casaubon anlatacaktı hepsini ona; fikirlerdeki daha yüksek düzey öncülüğü de evliliğin kendisi kadar özlemle bekliyor ve bu iki kavrama dönük bulanık mefhumları birbirine harmanlıyordu. Dorothea'nın, Mr. Casaubon'un çalışmalarına yapacağı katkıyı başarı olarak düşüneceğini farz etmek ciddi bir hata olurdu, çünkü her ne kadar Freshitt ve Tipton çevrelerinde akıllı ve bilgili bir kız olarak kabul edilse de, aynı yakıştırma onu daha hassas bir kelime dağarcığının, karakterin yanı sıra bilgi ve icraat yeterliğini de gerektirdiği çevrelerde tanımlamaya yetmeyecekti. Zamanla sahip olunacak kazanıma dönük hevesi, fikirlerinin ve dürtülerinin her daim süzüldüğü bu müspet saik akımında yatıyordu. Kendini bilgiyle süslemek, bilgiyi, davranışlarını besleyen sinirlere ve kana gevşekçe giydirmek değildi amacı; bir kitap yazacaksa, bunu Azize Theresa'nın yaptığı şekilde, vicdanını bağlayan bir salahiyetin idaresi altında gerçekleştirmeliydi. Ama beri yandan da hayatının bir ân önce anlamlı ve ateşli bir icraatla doldurulmasına hasretti; zaman, rehberlik eden vizyonlarla, manevi yönlendiricilerle akıp gittiğine, dualar da verilen talimatlarla değil, çekilen hasretle yüceltildiğine göre bilgiden başka yol gösterici lamba olabilir miydi? O lamba için gerekli yağ elbette sadece bilgili insanlarda vardı ve kim Mr. Casaubon'dan daha bilgili olabilirdi ki?

Böylece, çabucak geçen o haftalar boyunca, Dorothea'nm şen ve değerbilir beklentileri kırılmadı; sevgilisi her ne kadar arada sırada bir durgunluk sezdiyse de, bunu Dorothea'nın müşfik ilgisinde herhangi bir gevşemeye yormadı.

Mevsim, çıkılacak olan balayı yolculuğunun Roma'ya kadar uzatılma projesini cesaretlendirecek kadar ılıman ilerliyordu

ve Mr. Casaubon bu konuda heyecanlıydı, çünkü Vatikan'da bazı elyazmalarını incelemek istiyordu.

Celia'nın onlarla gitmeyeceğinin ve Dorothea'nın da onun eşliğini istemediğinin netleşmesinden bir süre sonra, sabah saatlerinde otururlarken, Mr. Casaubon, "Kız kardeşinizin bize katılmayacağına hâlâ üzülüyorum," dedi. "Roma'da kaldığımız sürece zamanımı olabildiğince faydalı değerlendirmem gerekeceğinden, uzun saatler boyunca yalnız kalacaksınız, Dorothea; bir refakatçiniz olsa, kendimi daha serbest hissederdim."

'*Kendimi daha serbest hissederdim*' sözleri Dorothea'nın kulağını tırmalamıştı. Mr. Casaubon'a cevap verirken, yüzü ilk kez huzursuzlukla renk değiştirdi.

"Zamanınızın kıymetini takdir etmediğimi, onu en iyi amaç için kullanmanızı engelleyecek herhangi bir şeyden can-ı-gönülden feragat etmeyeceğimi düşündüyseniz, beni çok yanlış değerlendirmiş olmalısınız," dedi.

Mr. Casaubon, onun incindiğinin farkına bile varmadan, "Ne kadar dost canlısısınız, sevgili Dorothea," diye cevap verdi. "Ama yanınızda bir bayan eşlikçi olsa, sizi bir tur rehberine teslim ederdim ve böylece aynı zaman dilimi içinde iki amacın hakkını vermiş olurduk."

"Bu bahsi tekrar açmamanızı rica ederim," dedi Dorothea, mağrur bir ifadeyle. Ama akabinde hata yapmış olmaktan korkarak ona döndü, ellerini onunkinin üstüne koyarak, farklı bir tonla, "Lütfen benim için endişelenmeyin," diye ekledi. "Yalnız kaldığımda düşünecek çok şeyim olacak. Ve Tantripp'in refakati, benimle ilgilenilmesi açısından yeterli. Celia'nınkine dayanamazdım; perişan olurdu."

Ve giyinme zamanı geldi. O akşam yemekli bir davet veri-

lecekti ki bu, evlilik öncesi hazırlıklar kapsamında Grange'de verilecek son davetti ve Dorothea, oradan hemen ayrılmasına fırsat tanıyacak olan zilin sesini memnuniyetle duyunca, her zamankinden uzun bir hazırlığa ihtiyacı varmış gibi çabucak yerinden kalktı. Kendi kendisine tanımlayamadığı bir sebepten ötürü rahatsızlık duymuş olmaktan utanıyordu; samimiyetsiz davranmak gibi bir niyeti olmamasına rağmen, verdiği cevap benliğindeki gerçek yaraya temas etmemişti. Mr. Casaubon'un söyledikleri gayet mantıklıydı ama bir yandan da müphem şekilde olsa bile, anlık bir mesafe koyma isteği yansıtır gibiydi.

'Gerçekten de tuhaf bir bencillik zaafı gösteriyorum,' diye düşündü Dorothea, 'Benden öylesine yukarılarda olan bir eşe, bana daha az ihtiyaç duyacağını idrak etmeden nasıl sahip çıkabilirim acaba?'

Gümüşi gri elbisesini giymiş, gayet sade tarzda ortadan ayrılmış koyu kumral saçlarını geniş bukleler halinde şekillendirerek arkaya toplanmış vaziyette kabul odasına geldiğinde, Mr. Casaubon'un tamamıyla haklı olduğuna kendini ikna ederek, yaşanan olaydan sonra giriştiği tüm arayışları tavırlarından, yüz ifadesinden silen bir sükûnete ve durgun vakara kavuşmuştu. Bazen, birileriyle birlikteyken, kulesinden berrak gökyüzüne bakan Azize Barbara* tablosunu andıran bir sükûn hâkim olurdu Dorothea'ya ama bu huzur ve durağanlık fasılaları, dıştan gelen bir etkinin uyarısıyla birlikte sözel ve duygusal hitap enerjisini daha vurgulu hale getirirdi.

Tabiatıyla, o akşam, Dorothea birçok gözlemin odağındaydı ki davet hem oldukça büyüktü, hem de erkek katılımcı nüfusu yönünden, Mr. Brooke'un yeğenleri yanına geldiğinden beri Grange'de verdiği davetlere kıyasla daha çeşitliydi; bu sebep-

le de, sohbetler birbiriyle pek uyumlu olmayan ikili veya üçlü gruplar arasında sürdürülüyordu. Middlemarch'ın aslen manifaturacı olan, henüz seçilmiş belediye başkanı ve onun, kasabada nüfuz sahibi olan, kelime dağarcıkları uyarınca kimilerinin Metodist, kimilerininse ikiyüzlü olarak andığı banker kayınbiraderi ve çeşitli meslek erbapları da oradaydı. Mrs. Cadwallader ise bir köşede Brooke'un Middlemarchlılara ikramda bulunmaya başladığını ve Kilise'nin ondalık vergisi vesilesiyle verilen yemeklerdeki çiftçileri tercih edeceğini, onların hiç değilse gösterişsiz bir şekilde sağlığına kadeh kaldırdıklarını ve büyükbabalarının mobilyalarından utanç duymadıklarını söylüyordu. Ülkenin o kesiminde, Reform siyasi bilinçte dikkate değer bir rol oynamadan önce toplumsal katmanlar arasında daha net ve partiler arasında daha müphem bir ayrım olduğundan, Mr. Brooke'un davetlerindeki bu çeşitlilik, adamın fazlasıyla seyahat etmesinden ve düşünce biçimleri üzerine fazlasıyla inceleme yapmasından kaynaklanan genel gevşekliğine veya umursamazlığına yoruluyordu.

Bir ara Miss Brooke'un yemek salonuna geçmesi, laf aralarına sıkıştırılacak kimi kısık sesli 'repliklere' fırsat tanıdı:

Toprak sahibi seçkin eşrafla uzun süre teşrikimesai yaptıktan sonra kendisi de mülk edinen ve bu ahitle birlikte gür sesini bir tür aile soyluluk arması gibi kullanmaya başlayan yaşlı avukat Mr. Standish, karşısındaki mümtaz kişinin lafının arasına dalarak, "Hoş bir hanım şu Miss Brooke!" dedi. "Tanrı biliyor ya, alışılmadık derecede hoş hem de!"

Banker Mr. Bulstrode'a hitap edilmişti sanki ama bayağılıktan ve kutsallığı olan şeyler hakkında saygısızca konuşulmasından hoşlanmayan bu centilmen, başını hafifçe eğmekle yetindi. Yapılan yorum, köpekli sürek avlarında ün yapmış orta

yaşlı bir bekar olan ve dikkatle düzenlenmiş seyrek saçlarıyla Paskalya yumurtasını andıran, tavırlarında seçkin bir görüntü verme amacı gözlemlenen Mr. Chichely'nin ilgisini çekti.

"Öyle ama benim tarzım bir kadın değil; kendini bizi biraz daha hoşnut edecek şekilde tertip eden kadınlardan hoşlanırım ben. Kadın hafif bir kuyum işçiliği barındırmalı; hatta işveli bir yan, belki. Erkek o tür meselelerle boy ölçüşmekten hoşlanır. Kadın ne kadar istekliyse, size kendinizi o nispette iyi hissettirir."

"Bunda gerçek payı var," dedi, yaranmaya hevesli Mr. Standish. "Ve Tanrı biliyor ya, genelde halleri öyledir kadınların. Bence bundan gayet bilgece sonuçlara ulaşmak mümkün: Tanrı'nın takdiriyle öyle yaratılmışlar, gibi, değil mi Bulstrode?"

"Ben işve gibi özellikleri başka bir kaynağa bağlamayı tercih ederim," dedi Mr. Bulstrode. "Bu şeytana atfedilecek bir şeydir bence."

Latif cin üzerine olan çalışmaları ilahiyat yaklaşımına biraz hasar verdiği anlaşılan Mr. Chichely, "Bir kadında kesinlikle ufak bir şeytani yan olmalı," diye atıldı. "Ve kararlı bir yürüyüşü, kuğu gibi boynu olan sarışınlardan hoşlanırım. Laf aramızda, belediye başkanının kızı ,Miss Brooke'tan da Miss Celia'dan da daha yakındır benim zevkime. Evlilikten yana biri olsam, o ikisinden ziyade Miss Vincy'ye meylederdim."

Mr. Standish şakacı bir edayla, "Eh, hızlanın biraz, arayı kapatın," dedi. "Bizim orta yaşlı ahbap yarışı önde bitirmek üzere."

Mr. Chichely anlamlı bir şekilde başını salladı; seçeceği kadın tarafından kabul edilme katiyetini tartışacak değildi.

Mr. Chichely'nin ideali olma şerefine eren Miss Vincy elbette ki misafirler arasında değildi, çünkü aşırıya kaçması her

zaman reddetmiş olan Mr. Brooke, toplumun geneline açık bir toplantı olmadıkça yeğenlerinin Middlemarchlı bir manifaturacının kızıyla tanışmasını uygun bulmamıştı. Davetlilerin hanım kısmında Lady Chettam veya Mrs. Cadwallader'in muhalefetine hedef olacak kimse yoktu, çünkü albayın dulu Mrs. Renfrew soy ağacı yönünden sakıncasız olmakla kalmıyordu, doktorları şaşkınlığa sevk eden sağlık şikâyetleri bakımından da ilginçti; eksiksiz tıbbi bilginin dahi şarlatanlığın desteğine muhtaç olduğunu düşündürecek bir vakaydı. Kendi sağlıklı halini ev yapımı apsente ve kesintisiz tıbbi bakıma borçlu olduğunu düşünen Lady Chettam ise, Mrs. Renfrew'un gösterdiği belirtilere ve kuvvetlendirici ilaçların bünyesine hayret verici şekilde nafile gelmesine şaşıp kalmıştı.

Mrs. Renfrew'un dikkati başka bir yana çekildiğinde, Lady Chettam Mrs. Cadwallader'e dönerek zarif ama eşinden mirasa ek olarak asalet unvanı da almış azametli yaşlı dul tavrıyla, "O ilaçların tüm gücü nereye gidebilir ki hayatım?" diye sordu.

Papaz'ın tıpta amatör kalamayacak kadar asil yetiştirilmiş olan hanımı, "Hastalığı güçlendirmeye," dedi. "Her şey bünyeye bağlıdır: Bazı insanlar yağ üretir, bazıları kan ve bazıları da safra. Benim meseleye bakışım budur ve her ne alırlarsa alsınlar, hepsi değirmende öğütülecek bir çeşit malzemedir."

"Öyleyse, yani sen haklıysan, hastalığı düşüşe geçirecek ilaçlar almalı, hayatım. Ve bence söylediğin şey gayet mantıklı."

"Kesinlikle mantıklı. Aynı toprakla beslenen iki tür patates vardır. Biri daha fazla büyür ve daha suludur..."

"Ah, tıpkı şu zavallı Mrs. Renfrew gibi... Ben de öyle düşünmüştüm. Ödem! Henüz dışta şişkinlik yok ama içe doğru büyüyor. Bence kurutucu ilaçlar almalı, öyle değil mi? Veya kuru ve

sıcak hava banyoları. Kurumaya yüz tutmuş bir tabiatta, denenecek birçok şey vardır."

Mrs. Cadwallader, beylerin içeriye girdiğini görünce sesini alçaltarak, "Kuru bir şeylere ihtiyacı varsa, malum kişinin risalelerini denesin," dedi. *"Onun* kurumak istemediği belli."

Cana yakın bir kadın olan ama ilave açıklama yapma zevkini boşa çıkarmayacak kadar yavaş düşünen Lady Chettam, "Kim o, hayatım?" diye sordu.

"Damat. Casaubon. Nişanlanalı beri kesinlikle daha hızlı kuruyor; sanırım tutkunun alevi sebebiyle."

"Bence iyi bünyeye sahip olmanın çok uzağında," dedi Lady Chettam, daha da alçak bir sesle. "Ve şu çalışmaları... Hepsi kupkuru, dediğin gibi."

"Sir James'le kıyaslandığında, kurukafaya benziyor; bir vesileyle sergilenmesi için üstüne deri geçirilmiş bir kurukafaya. Şu lafımın altını çiziyorum: Kız bir seneye varmaz ondan nefret ediyor olacak. Şimdi adamın yüzüne bir bilgelik ocağıymış gibi bakıyor ama yavaş yavaş öteki uca kayacak. Hepsi gelip geçici!"

"Ne kadar da şaşırtıcı! Korkarım kız inatçının teki. Ama söyle bana –Casaubon hakkında her şeyi bildiğine göre– sahiden netameli bir şeyler var mı ona dair? Aslı astarı nedir?"

"Aslı astarı mı? Yanlış yazılmış, alınması beter sonuçlara yol açacak ilaç kadar zararlı ve reddedilmesi gereken biridir o."

Lady Chettam, Mr. Casaubon'un aleyhine kati bir şey öğrenmiş olmanın sağladığı güçlü tıbbi idrakle, "Bundan kötüsü olamaz," dedi. "Ama her şeye rağmen James, Miss Brooke aleyhine söylenecek tek sözü bile duymak istemez. Hâlâ onun kadınların aynası olduğunu söylüyor."

"Hayal gücü ona cömert davranıyor. Şurası kati: Küçük Celia'dan daha fazla hoşlanıyor ve Celia da onu takdirle karşılıyor. Umarım siz de benim küçük Celia'mı beğeniyorsunuzdur."

"Elbette beğeniyorum; çok latif bir figüre sahip değilse de, sardunyalara düşkündür ve daha uysal bir görüntü sunar. Ama tıptan söz ediyorduk. Şu yeni genç cerrah Mr. Lydgate'i anlat bana biraz. Müthiş derecede akıllı olduğunu söylediler ve kesinlikle öyle görünüyor. Güzel bir alnı var."

"Tam bir centilmen. Humphrey'le konuşurlarken duydum onu. Düzgün bir konuşması var."

"Evet. Mr. Brooke'un dediğine göre Northumberland'daki Lydgatelerdenmiş, yani nüfuzlu bir çevresi olmalı. İnsan o tür bir pratisyen hekimden beklemiyor böyle bir özelliği. Ben şahsen hizmetkarlarla daha fazla ilişkide olan tıp adamlarından hoşlanırım; öyleleri genellikle en akıllılarıdır. Sizi temin ederim ki zavallı Hicks'in teşhislerini şaşmaz buluyordum; yanıldığını hiç görmedim. Kaba ve kasap tavırlıydı ama benim bünyemi tanırdı. Öyle aniden gitmesi benim için bir kayıp oldu. Ah, şuna bakın hele! Miss Brooke, lafını ettiğimiz Mr. Lydgate'le nasıl da hararetli bir sohbete dalmış!"

Kulakları ve yorum gücü keskin olan Mrs. Cadwallader, "Onunla işçi meskenlerini ve hastaneleri konuşuyor," dedi. "Bence adam hayırsever biri ve Brooke da onu kıstırmış."

Oğlu yanlarından geçerken, Lady Chettam, "Mr. Lydgate'i getirip bana takdim et, James," dedi. "Onu bir imtihandan geçirmek istiyorum."

Mr. Lydgate'in yüksek ateşi yeni bir yöntemle tedavi etmekteki başarısını duyan dost canlısı yaşlı dul, hekimle tanışma fırsatını zevkle değerlendiriyordu.

Hekimin de, anlatılan şey ne derece saçma olursa olsun, gayet ciddi bir ifadeyle dinlemeye dönük tıbbi bir hüneri vardı ve sağlam bakışlı koyu renk gözleri, bir dinleyici olarak ona etki katıyordu. Müteveffa Hicks'e, özellikle de giyim kuşama ve konuşmaya özen gösterme bakımından daha uzak olamazdı. Lady Chettam buna rağmen hekime karşı bir güven duymuştu. Mr. Lydgate, onun bünyesinin tuhaf olduğu görüşünü, tüm bünyelerin kendi içinde tuhaflıkları olduğunu kabullenerek tasdik etti ve onunkinin diğerlerine kıyasla daha da tuhaf olduğunu reddetmedi. Kan basıncını aşırı düşürecek bir sistemi onaylamıyordu ki buna tedbirsizce girişilecek şişe çekme yöntemi de dahildi; ayrıca ölçüsüz porto şarabı tüketimiyle Cizvitlerin ağaç kabuğu tedavisini de sakıncalı buluyordu. Kavrayışlı bir mutabakat ve büyük bir hürmetle, "Bence de..." diyordu ve bu da Lady Chettam'ın, onun yeteneklerine dönük en candan düşüncelerini şekillendiriyordu.

Oradan ayrılmadan önce Mr. Brooke'a, "Vesayetiniz altına aldığınız kişiden ziyadesiyle hoşlandım," dedi.

"Vesayetim altına aldığım kişi mi? Olur şey değil! Kimmiş o?"

"Şu genç Lydgate, yeni hekim. Mesleğini hayran olunacak şekilde kavramış biri olarak göründü gözüme."

"Haa, Lydgate! Vesayetim altında falan değil canım, bana onun hakkında mektup gönderen amcasıyla tanışıyoruz, o kadar. Bununla birlikte, birinci sınıf bir hekim olduğunu düşünüyorum; Paris'te okumuş ve Broussais'yi* tanıyor; fikirleri var, bilirsiniz; mesleği yukarılara taşımak istiyor."

Mr. Brooke, Lady Chettam'ın yanından ayrılıp bir grup Middlemarchlıya ev sahipliği etmek üzere döndüğünde, Lady Chettam önceki konuya kaldığı yerden devam ederek, "Lydga-

te'in nefes, perhiz falan gibi konularda bir sürü fikri var, hepsi de çok yeni fikirler," dedi.

"Cehennemin dibine hepsi!" diye söylendi Mr. Standish. "Sence İngilizleri İngiliz yapan eski tedaviyi altüst etmek sağlıklı bir şey mi yani?"

Hastalıklı bir havaya sahip Mr. Bulstrode, yumuşak bir tonla, "Tıbbi bilgimiz gayet düşük seviyede," dedi. "Ben kendi namıma Mr. Lydgate'in gelişini mutlulukla karşılıyorum. Yeni hastaneyi onun yönetimine bırakmak için iyi bir sebep doğacağını umuyorum."

Mr. Bulstrode'dan hoşlanmayan Mr. Standish, "Gayet uygun," dedi. "Hastalar üzerinde deneyler yapmasından ve hayır niyetine hastanenizde birkaç kişiyi öldürmesinden hoşlanacaksanız, buna itirazım olamaz. Ama ben, üzerimde deneyler yapılması için kesemden verecek değilim. Biraz olsun denenmiş tedaviler isterim."

Mr. Brooke, başını avukattan yana sallayarak, "Aldığın her doz ilacın deney olduğunu biliyorsun herhalde, Standish," dedi. "Nihayetinde deney hepsi, bilirsin."

Mr. Standish, meşruiyeti olamayacak safsatalara duyduğu tiksintiye rağmen kıymetli bir müvekkili gücendirmekten kaçınan bir tavırla, "Ha, o anlamda yani!" diye homurdandı.

Alabildiğine sağlıklı görünen ve yanaklarının rengi, Mr. Bulstrode'un Fransiskan keşişi tonlarına çarpıcı bir tezat oluşturan belediye başkanı Mr. Vincy söze karıştı: "Beni zavallı Grainger gibi iskelete çevirmeden iyileştirecek her türlü tedaviyi memnuniyetle karşılarım. Birilerinin zamanında dediği gibi, hastalığın mızraklarına karşı her türlü destekten yoksun

bırakılmak, her zaman rastlanmayacak kadar tehlikeli bir şey; bence gayet yerinde bir deyiş."

Mr. Lydgate elbette bu konuşmayı duymadı. Daveti erken terk etmişti. Etmeseydi, birkaç yeni tanışıklıklığın, özellikle de, gençliğinin tomurcuklandığı bir dönemde o geçkin akademisyenle yapmak üzere olduğu evlilik ve toplumsal açıdan yararlı konulara gösterdiği ilgi sayesinde alışılmadık bir etkileyiciliğe bürünen Miss Brooke'a takdim edilmesinin dışında, gayet can sıkıcı bir davet olduğunu düşünürdü.

Onun hakkında, 'Hoş bir hanım, zarif bir kız ama biraz fazla hevesli,' diye düşünüyordu giderken. 'Öyle kadınlarla konuşmak dertlidir. Daima nedenleri öğrenmek isterler ama bir sorunun gerçek kıymetini anlayamayacak kadar cahildirler ve genellikle meseleleri kendi zevklerine göre düzenlemek için anlayışlarına başvururlar.'

Anlaşıldığı kadarıyla Miss Brooke, Mr. Lydgate'in tarzına uygun değildi, ama Mr. Chichley onu beğeniyordu. Ancak zihinsel yapısı gelişkin olan ikinci şahıs açısından düşünüldüğünde, elbette ki bu genç hanım büyük bir hata yapıyordu; rafine genç hanımların kendilerini mor suratlı bekarlara adaması, Mr. Chichley'in nihai amaçlara duyduğu güveni epey sarsıyordu. Ancak Lydgate ona kıyasla toydu ve muhtemelen onu, bir kadındaki en mükemmel şeylere ilişkin düşüncelerinde fark yaratacak tecrübeler bekliyordu.

Öte yandan Miss Brooke, bu iki beyle kızlık soyadını taşır halde bir daha karşılaşmayacaktı. Yemekli davetten kısa süre sonra Mrs. Casaubon adını aldı ve Roma'ya doğru yola çıktı.

11

Ama insanların başvurduğu türden ameller ve lisanlar
Ve komedinin konu alabileceği türden insanlar,
Kraliçe, çağının bir görüntüsünü arz etse
Suçlarla değil insani ahmaklıklarla dalga geçer.
—Ben Jonson[55]

Aslına bakılırsa Lydgate, Miss Brooke'tan çarpıcı derecede farklı bir kadının büyüsüne kapılmakta olduğunun şuurundaydı; dengesini kaybedip âşık olduğunu katiyen düşünmüyor, ancak bir yandan da o kadını belli tanımlarla anıyordu: *'Zarafetin ta kendisi; kusursuz güzelliğe sahip ve başarılı. Bir kadının olması gereken şey budur: Nefis bir müziğin etkilerini yaratmalıdır.'* Hayatın felsefeyle yaklaşılması ve bilimle araştırılması gereken farklı ve çok daha haşin gerçekleriyle uğraşırken karşısına çıkan kadınları basit buluyordu. Ama Rosamond Vincy, hakiki melodik cazibeye sahipti. Bir erkek çabucak evlenmeyi düşünüyorsa, seçeceği kadınla karşılaştığında, bekarlığını sürdürüp sürdürmeyeceği onun kararlılığından ziyade söz konusu hanımınkine bağlıdır. Lydgate henüz uzun yıllar boyunca evlenmemesi gerektiğine inanıyordu; büsbütün hazırlanıp önüne serilmiş olan geniş yoldan çıkarak kendi güzel ve berrak patikasına adım atana kadar yapmayacaktı bunu. Miss Vincy'nin onun ufkunda belirmesinin üzerinden Mr. Casaubon'un nişanlanıp evlenmesi kadar bir süre geçmişti ama o eğitimli adam bir servete sahipti; ciltleri kapsayacak kadar

[55] Benjamin Jonson'un (1572-1637) *Every Man in his Humour* (*Herkes Kendi Havasında*) (1598) adlı oyunundan.—*çn*

geniş notlarını derlemiş ve verimini bile geride bırakacak bir üne sahip olmuştu ki insanlar şöhretlerinin önemli bölümünü genellikle yapıp ortaya koyduklarına borçlu olurdu. Mr. Casaubon, gördüğümüz üzere, takip ettiği hayat güzergahının kalan çeyreğini, öngörülebilir herhangi bir tedirginliğe veya rahatsızlığa sebep olmadan, küçük bir Ay gibi güzelleştirip süsleyecek bir eş almıştı kendine. Ama Lydgate gençti, parasızdı, hırslıydı. Kendi yarım yüzyılı henüz gerisinde değil, önünde bekliyordu ve Middlemarch'a gerçekleştirmeye kararlı halde geldiği şeyler bir servet yapmasına, hatta doğru dürüst gelir sağlamasına bile elverecek türden değildi. O şartlar altındaki bir adam için kendine eş almak, bunu ne seviyede hak ederse etsin, herhangi bir hayat süsü edinme kaygısından öte olmalıydı ve bu da Lydgate'in, bir eşin işlevleri konusunda ilk sırayı vereceği şeydi. Kendi zevkleri ışığında ve tek bir görüşmenin rehberliğiyle edindiği kanı, Miss Brooke'un, inkâr edilemez güzelliğine rağmen kusurlu kabul edilebileceği yönündeydi. Meselelere kadınlardan beklenen tavırla bakmıyordu. Onun türünden kadınların oluşturduğu bir toplum için işten eve gitmek, kuş seslerini andıran tatlı kahkahalarla ve cennete özgü mavilikte gözlerle karşılaşacağı bir huzur diyarına çekilmek yerine ikinci bir öğretiyle uğraşmak kadar dinlendirici olabilirdi ancak.

Kesin olan bir şey varsa, bu da ne Miss Brooke'un zihin yapısında bir değişiklik olmasının Lydgate için ne de genç hekimin, kadınların vasıflarına dönük yargılarını tadil etmesinin Miss Brooke için o ânda bir önem teşkil ettiğiydi. Ancak insanların yazgılarının kaçamak yakınlaşmalarını şevkle takip eden herhangi kişi, bir hayatın diğeri üzerinde yapacağı etkilerin yavaştan hazırlanmakta olduğunu görür; bu da takdim edilmediğimiz bir komşuya olan kayıtsızlığımız ya da ona diktiğimiz do-

nuk bakışlarımız üzerine yerinde bir ironi gibidir. Kader, bizim *dramatis personae*'mizi[56] avucunda katlanmış halde tutarak, müstehzi bir tavırla hazır bekler.

Kadim taşra toplumu, kolaylıkla algılanamayan bu hareketten nasibini almıştır; oralarda, akıbeti ufacık bir odada pasaklı kadının teki ve altı çocukla yaşamak olacak meslek sahibi genç züppelerin sahne alacağı çarpıcı düşüşler yaşanmakla kalmaz, toplumsal münasebetlerin sınırlarını sürekli kaymalara uğratan ve yeni bir karşılıklı dayanışma bilincinin peydahlanmasına sebep olacak daha az göze çarpan değişimler de görülür. Kimi biraz aşağılara kayar, kimi az daha yüksekte bir tutunma noktası bulur; soluklanmayı inkâr edenler refaha erer, kılı kırk yaran nazlı centilmenler Parlamento'ya girmek üzere adaylığını koyar; kimi siyasi cereyanlara kapılır, kimi Kilise'yle ilgili meselelere; nihayetinde de belki kendilerini aynı akıbetin etrafında şaşırtıcı şekilde gruplaşmış halde bulurlar; bu dalgalanmanın ortasında kaya sağlamlığı arz ederek duran birkaç şahsiyet veya aile, gösterdikleri metanete rağmen yavaş yavaş yeni çehreler sunmaya başlar ve hem kendilerine, hem de onlarla etkileşimde olanlara dönük çifte değişim içerisinde başkalaşıma uğrarlar. Kentsel yerleşimle Kilise'nin yönetimi altındaki kırsal yerleşim, eskinin tasarruf anlayışı yerini mevduat bankalarına bırakırken, güneşsi guinea[57] sikkelerine tapınmanın geçerliğini kaybetmesi yavaşlığında olsa da taze bağlantı yivleri oluşturmuştur ve zamanında, gocunmadan veya suçlanmadan yurttaşlık zihniyetinden uzak durabilen toprak sahibi beyler, baronetler ve hatta lordlar daha yakın aşinalıklar kurmamanın kabahatini hisseder hale gelmişlerdir. Uzak ilçelerden, kimisi

[56] Bir drama çalışmasında rol alan karakterlerin listesi.—*çn*

[57] Açıklama için 'Çevirmenin Notları'na bakınız.

yeni becerilerle ürkütücü derecede donanmış, kimisi kurnazlıkta tepki çekecek kadar avantajlı yerleşimciler gelmiştir. Aslına bakılırsa, yaşlı İngiltere'de, ondan daha da yaşlı Heredot'ta bulduğumuzla aynı türden bir hareket ve karışım devam edip gitmiştir ki Heredot zamanında bunu tasvir etmekle kalmamış, çıkış noktasında bir kadının yazgısının nasıl payı olduğunu da gayet iyi mütalaa etmiştir: İo[58] her ne kadar cazip ticari metayla kandırılan bir gelinlik kız olsa da Miss Brooke'un zıddını temsil ediyordu ve bu yönden bakıldığında, giyim kuşama yönelik mükemmel bir zevke, ayrıca nemf perilerine has beden yapısına ve bunlara ilaveten kendisine kumaşların rengi ve dökümü konusunda gayet geniş seçim imkânı sağlayan halis sarışınlığa sahip olan Rosamond Vincy'yle daha fazla benzerlik arz ediyordu. Fakat bunlar söz konusu genç hanımın cazibesinin sadece bir bölümünü oluşturuyordu. Kusursuz bir kadına dayatılan her şeyi –bir arabaya binip inmeyi bile içerecek şekilde– kapsayan eğitimiyle ülkenin en başta gelen kurumu olan Mrs. Lemon'ın okulunun çiçeği kabul edilirdi Miss Vincy. Bizzat Mrs. Lemon onu örnek gösterirdi diğerlerine; müzikal icrasının istisnai düzeyde olmasının yanı sıra, onun zihinsel kazanımlarını ve konuşma düzgünlüğünü hiçbir öğrencinin geride bırakamayacağını söylerdi. İnsanların hakkımızda söyleyecekleri konusunda elimizden bir şey gelmez ve Mrs. Lemon da eğer Juliet veya Imogen'i[59] betimlemeye kalksa, bu edebiyat karakterleri muhtemelen kulağa şiirsel gelmezdi. Rosamond'un ilk ânda verdiği görüntü de, zaten Mrs. Lemon'ın övgüsünün onu değerlendirecek kişiler üzerinde yaratacağı herhangi bir önyargıyı defetmeye yetecek türdendi.

[58] Heredot, Asya ile Avrupa arasındaki çekişmenin Argos kralı İnakhos'un nemf Melia'dan doğma kızı İo'nun Fenikeli denizciler tarafından kaçırılmasıyla başladığını tasvir eder.—*çn*

[59] Shakespeare'in karakterleri.—*çn*

Lydgate'in, Middlemarch'ta olup da bu hoş görüntüye erişmek veya Vincy ailesiyle ilişki kurmak için uzun süre beklemesi gerekmezdi, çünkü her ne kadar muayenehanesine dahil olmak için bir miktar para ödediği Mr. Peacock (Mrs. Vincy'nin tansiyon düşürme yöntemlerini beğenmemesi sebebiyle) ailenin doktoru olmasa da onlarla bağlantıları ya da tanışıklığı olan birçok hastaya bakıyordu. Zaten Middlemarch'ta Vincylerle bir şekilde bağlantılı olmayan veya en azından tanışmayan kim vardı ki? Aile, yörenin eski manifaturacılarındandı ve üç nesilden beri aynı güzel evde yaşıyorlardı; haliyle, iyi kötü bir soyluluk taslayan komşularla aralarında, evlilikle de gelen bağlar oluşmuştu. Mr. Vincy'nin kız kardeşi, kasaba dışından gelmesine ve müphem aile köklerine rağmen kendisini gerçek bir Middlemarch ailesine bağlamakla isabetli adım attığı düşünülen Mr. Bulstrode'u kabul ederek, kendisine refah sağlayacak bir izdivaç yapmıştı; öte yandan Mr. Vincy'nin kendisi bir hancının kızını alarak ufak bir düşüş yapmıştı. Ancak o cephede de para durumu iç açıcıydı, çünkü Mrs. Vincy'nin kız kardeşi yaşlı bir zengin olan Mr. Featherstone'un ikinci eşiydi ve çocuğu olmayan kadıncağız yıllar önce ölmüş, böylece yeğenlerinin, geride bıraktığı dulun şefkatine müracaat etmesi umulur olmuştu. Peacock'un en önemli hastaları olan Mr. Bulstrode ile Mr. Featherstone, hekimin, tartışmaya ek olarak taraftarlık durumu da yaratan halefini, farklı sebeplerle de olsa iyi karşılamışlardı. Vincy ailesinin hekimi olan Mr. Wrench, ilk günlerden itibaren Lydgate'in mesleki sağduyusunu belli bir dereceye kadar değerlendirme imkânı bulmuştu; onunla ilgili hiçbir haber, Vincylerin misafir eksik olmayan evinde ayrıntılarıyla anlatılmadan geçmiyordu. Mr. Vincy, taraf tutmaktan ziyade dostluğa meyilli birisiydi ama yeni ahbaplıklar kurma

konusunda aceleci davranmaya gerek duymazdı. Rosamond ise babasının Mr. Lydgate'i davet etmesini içten içe arzuluyordu. Ezelden beri gördüğü yüzlerden ve bedenlerden, çocukluklarını bildiği Middlemarchlı genç erkekleri başkalarından ayıran çarpık profillerinden, yürüyüş şekillerinden, ifade tarzlarından usanmıştı. Daha yüksek mertebelerden kızlarla aynı okula gitmişti ve onların erkek kardeşlerinin, kendisini bu malum Middlemarch ahbaplarından daha fazla ilgilendireceğinden emindi. Ama genç hekim konusundaki arzusunu babasına açamazdı ve onun da kendi namına bu konuda acelesi yok gibiydi. Henüz belediye başkanı olan bir meclis üyesi, verdiği yemekli davetleri yavaş yavaş genişletecekti elbette ama şimdilik, evin büyükçe yemek masasında yeteri kadar misafiri vardı.

O masa, Mr. Vincy küçük oğluyla birlikte dükkâna gittikten ve Miss Morgan, küçük kızları sabah dersleri için okuma odasına topladıktan epey sonraları bile aile kahvaltısının kalıntılarıyla kaplı halde kalırdı. Diğer aile bireylerine herhangi bir konuda müşkül çıkarmayı kendisine seslenildiğinde yataktan kalkmaktan daha kolay kabul eden ağırkanlı haylazını beklerdi masa. Mr. Casaubon'un yakın zamanda Grange'i ziyaret ettiği o ekim sabahında da durum öyleydi; şöminedeki ateş yemek odasını, spanyel türü köpeği dili bir karış dışarıda soluyarak uzak köşelerden birine çekilmeye zorlayacak kadar ısıtmış olsa da Rosamond, bir sebepten ötürü işlemesinin başında her zamankinden uzun süredir oturuyordu ve sonunda hafifçe silkinerek elindekini, bıkkınlık da yansıtan bir tereddütle incelemek üzere dizine bıraktı. Mutfağa yaptığı son seferden dönen annesi, küçük çalışma masasının öte tarafında topyekûn sükûnet içinde oturuyordu ama duvardaki saat, çalmak üzere olduğunu hafif bir tıklamayla haber verince, tombul parmaklarını

meşgul eden dantel tamiratından başını kaldırdı ve çıngırağı çaldı.

İçeri giren uşağa, "Mr. Fred'in kapısını tekrar çal ve ona saatin on buçuk olduğunu söyle, Pritchard," dedi.

Bu sözler, Mrs. Vincy'nin geride kalan kırk beş yılın açılar veya paralel çizgiler bırakmadığı yüzüne de akseden hoş mizacında herhangi değişiklik yaratmadan söylenmişti. Kadın pembe bonesinin bağcıklarını geriye ittikten sonra, kızına hayranlıkla bakarak işlemeyi kucağına koydu.

Rosamond, "Fred aşağıya indiğinde umarım salamura ringa yemesine izin vermezsin, anne," dedi. "Sabahın bu saatinde o kokunun bütün evi kaplamasına dayanamıyorum."

"Ah, tatlım, kardeşlerine karşı çok sertsin! Sende bulabileceğim tek kusur bu. Dünyanın en tatlı mizacına sahipsin ama kardeşlerine pek aksi davranıyorsun."

"*Aksi* değilim, anne; benim öyle bir ruh haliyle hanımefendilere yakışmayacak şeyler söylediğimi asla duymamışsındır."

"Öyle ama onları hep bir şeylerden mahrum bırakmak istiyorsun."

"Erkek kardeşler çok fena."

"Ah, genç adamlara biraz müsamahalı yaklaşman gerek, hayatım. Yüreklerinin sağlam olduğuna şükret. Kadınlar öncelikle ufak tefek şeyleri bir kenara bırakmayı öğrenmeli. Sen de evleneceksin günü geldiğinde."

"Fred gibi biriyle değil ama."

"Kardeşini böyle kötüleme, tatlım. Her ne kadar henüz mezun olmuş değilse de –ki bildiğim en zeki adamlardan biri olduğundan, bunun sebebini bir türlü anlayamıyorum– pek az gençle kıyaslanabilir o. Ve senin de bildiğin gibi, üniversitede

cemiyetin en üst tabakalarına layık eğitim aldı. Yani senin gibi özel biri olduğuna göre, neden kardeş olarak öyle bir centilmene sahip olmaktan mutluluk duymadığını anlamıyorum. Üstelik Fred gibi olmadığı için daima Bob'da hatalar bulursun."

"Ah, hayır anne, sadece *Bob gibi* olduğu için böyledir bu."

"Eh, hatalı yan bulmayacağın bir Middlemarchlı genç çıkmayacak öyleyse, hayatım."

"Ama..." O ânda, Rosamond'un yüzünde iki gamzenin aniden belirmesine yol açan bir gülümseme belirdi. Bu gamzelerden hoşlanmaz ve toplum içindeyken pek az gülerdi. "Ama ben zaten Middlemarchlı bir gençle evlenmeyeceğim ki," dedi.

"Öyle görünüyor, aşkım, çünkü eldekilerin en iyilerini çoktan reddettin ve eğer onlardan iyisi varsa, bunu senden fazla hak eden bir kız daha olamaz."

"Özür dilerim anne ama 'eldekiler' deyişini kullanmamanı tercih ederdim."

"Neden? Öyle değillerse başka ne olabilirler?"

"Demek istediğim, kaba bir ifadeydi bu, anne."

"Bu da gayet normal, hayatım; hiçbir zaman iyi bir konuşmacı olmadım. Ne demem gerekirdi onun yerine?"

"Çevremizde mevcut olanlar."

"Eh, bu da öteki kadar sade ve alışıldık bir ifade değil mi? Konuşmadan önce durup düşünmeye zamanım olsa, 'en üstün vasıflı genç adam' derdim. Aldığın eğitimle, sen bunu zaten biliyorsun."

"Rosy neyi biliyor, anne?" diye sordu Mr. Fred; hanımlar başlarını önlerindeki işe eğmişken, farkedilmeden içeriye sü-

zülmüş, şöminenin önüne geçip sırtını ateşe vererek terliklerinin tabanlarını ısıtmaya koyulmuştu.

Mrs. Vincy, çıngırağı tekrar çalarken, "Az önce kullandığım 'en üstün vasıflı genç adam' ifadesinin yerinde olup olmadığını," diye cevap verdi.

"Haa, şimdilerde bir sürü 'üstün vasıflı' çay ve şeker bile var. Bu deyiş dükkâncı argosu halini aldı neredeyse."

Rosamond ılımlı bir ciddiyetle, "Argodan hoşlanmamaya mı başladın yani?" dedi.

"Kötü argodan zaten hoşlanmam. Esasen her kelime seçimi bir argoyu işaret eder. Belli bir durumu veya hali vurgular."

"Ve bir de düzgün İngilizce var ki, hiçbir argo içermez."

"Affınızı istirham ederim ama düzgün İngilizce de tarih ve makale yazan ukalaların argosudur. Ve en sağlam argo da şairlerinkidir."

"Tartışmada üste çıkmak için her şeyi söylersin sen, Fred."

"Öyleyse bir öküze 'örgü adımlı'[60] demenin argo mu yoksa şiirsellik mi olduğunu söyle bana."

"Eğer istiyorsan, elbette şiirsellik diyebilirsin buna."

"Aha, Miss Rosy! Homeros'u argodan ayırt edemiyorsun. Yeni bir oyun icat edeceğim; kâğıtlara argo ve şiirsel sözcükler yazıp onları sana verecek ve iki gruba ayırmanı isteyeceğim."

Mrs. Vincy neşe dolu bir hayranlıkla, "Ah, şuna bakın!" dedi. "Genç insanların sohbetini dinlemek ne kadar da eğlenceli!"

Fred, masanın etrafını dolaşıp jambonu, kurutulmuş eti ve diğer soğuk artıkları, tiksinti belirten suskun bir reddediş ve ki-

[60] Buradaki 'leg-plaiter' deyişi öküzün yürüyüşünü tarif etmek için kullanılır ve 'plait' sözcüğü (saç) örmek, pli yapmak anlamındadır.—*çn*

bar bir hoşgörüyle süzerken, elinde kahve ve kızarmış ekmekle içeriye giren uşağa, "Benim için kahvaltılık başka bir şeylerin yok mu, Pritchard?" diye sordu.

"Yumurta ister miydiniz, efendim?"

"Yumurta mı! Hayır, ızgara pirzola getir bana."

Uşak odadan çıkınca Rosamond, "Kahvaltıda sıcak bir şeyler yemek istiyorsan, aşağıya daha erken inmeni arzu ederiz, Fred," dedi. "Ava gitmek için saat altıda kalkabiliyorsun ama başka sabahlar yataktan çıkmanın sana neden bu kadar zor geldiğini anlayamıyorum."

"Bu senin anlama isteğinle ilgili bir şey, Rosy. Ava gitmek için erken kalkabiliyorum, çünkü ava gitmeyi seviyorum."

"Aşağıya herkesten iki saat sonra insem ve ızgara pirzola yapılmasını emretsem benim hakkımda ne düşünürdün?"

"Alışılmadık derecede uçarı bir genç hanım olduğunu," diye cevap verdi Fred, kızarmış ekmeği gayet sakin bir tavırla yerken.

"Erkek kardeşlerin kendilerini neden kız kardeşlere kıyasla çekilmez hale koyma gereği duyduğunu anlayamıyorum."

"Benim kendimi öyle bir hale koyduğum yok; sadece sen beni çekilmez görüyorsun. O sözcük benim davranışlarımı değil, senin düşüncelerini tarif ediyor."

"Bence kızarmış etin kokusunu tarif ediyor."

"Kesinlikle öyle değil. Küçük burnunda titreşen ve Mrs. Lemon'un okulunun klasikleri arasına girmiş belli başlı müşkülpesentlik kavramlarıyla ilintili bir hissi tarif ediyor. Anneme bakarsan, kendi yaptıkları dışında her şeye muhalefet etmediğini görürsün. Kendisi benim latif kadın mefhumumu temsil ediyor."

"Tanrı ikinizi de kutsasın, canlarım, kavga etmeyin artık,"

dedi Mrs. Vincy, anaç bir içtenlikle. "Bize yeni hekimden söz et bakalım biraz, Fred. Dayın da ondan hoşlandı mı?"

"Sanırım çok hoşlandı. Lydgate'e bir sürü sual sordu ve verdiği cevapları işittikçe, ayakkabı ayaklarını vuruyormuş gibi yüzünü buruşturdu. Huyu öyledir ya. Ah, pirzolam da geldi."

"Ama neden o kadar geç saate kaldın ki hayatım? Çıkarken sadece dayına gideceğini söylemiştin."

"Haa, akşam yemeğini Plymdale'de yedim. İskambil oynadık. Lydgate de oradaydı."

"Ne düşünüyorsun onun hakkında? Gayet centilmen tavırlı biri galiba. Mükemmel bir aileden geliyormuş; akrabaları gayet asil kişilermiş."

"Evet," dedi Fred. "John'da[61] sonsuz para harcayan bir Lydgate vardı. Bizimkinin uzaktan kuzeni olduğunu öğrendim. Ama zengin insanların çok fakir uzak akrabaları olabiliyor."

Rosamond, bu konu üzerine kafa yorduğunu gösteren kararlı bir tonla, "Yine de iyi bir aileden gelmek daima fark yaratır," dedi. Middlemarchlı bir manifaturacının kızı olmasa daha mutlu olacağını bir kere daha hissetti. Büyükbabasının hancı olduğunu hatırlatan her şeyden ayrıca nefret ediyordu. Ancak bu gerçeği hatırlayan herkes Mrs. Vincy'nin çok güzel ve hoş mizaçlı, beylerin en kaprisli taleplerine bile alışkın bir han işletmecisi olduğunu düşünebilirdi.

Aydınlık yüzlü anaç kadın, "Adının Tertius olmasını garipsemiştim ama elbette bu bir aile büyüğünün adı," dedi. "Neyse, sen bize onun nasıl biri olduğundan bahset."

"Hımm, uzunca boylu, esmer, zeki bir adam; iyi konuşuyor ve hatta biraz ukala, bence."

[61] Cambridge'deki St. John's College.—*çn*

"Ukalalıktan kastının ne olduğunu hiç anlayamamışımdır," dedi Rosamond.

"Fikirleri olduğunu beyan etmek isteyen insanları kastederim."

"İyi ama hayatım, doktorların elbette ki fikirleri olması gerekir," diye atıldı Mrs. Vincy. "Yoksa neye yararlar ki?"

"Evet anne, fikirleri için para ödeniyor onlara. Ama sana hiç aralıksız fikir bahşeden kişiye de ukala denir."

Rosamond, biraz imalı bir tonla, "Mary Garth herhalde Mr. Lydgate'e hayrandır," dedi.

Fred masadan kalkıp, aşağıya inerken getirdiği romanı alır ve kendini koltuklardan birine atarken somurtkan bir ifadeyle, "Bunu bilemem," diye söylendi. "Kızı kıskanıyorsan Stone Court'a daha sık git ve onu gölgede bırak."

"Keşke bu kadar bayağı olmasan, Fred. Yemeğini bitirdiysen lütfen çıngırağı çal."

Uşak masayı toplarken, Mrs. Vincy, "Kardeşinin söylediği bir açıdan doğru, Rosamond," diyerek söze başladı: "Seninle öylesine gurur duyan, hatta kendisiyle birlikte yaşamanı isteyen dayını ziyaret etme sabrını göstermemen çok ama çok acı. Kim bilir senin için Fred'e yaptığı türden neler yapardı. Tanrı biliyor ya, evde benimle olmana bayılıyorum ama çocuklarımdan kendi iyilikleri için ayrı düşmeyi de bilirim. Ve Featherstone Dayı'nın Mary Garth için de bir şeyler yapması gayet akla yakın artık."

Rosamond işlemesini katlarken, "Mary Garth, Stone Court'ta olmaya tahammül edebilir, çünkü orada bulunmayı mürebbiyelik yapmaktan çok seviyor," dedi. "Dayımın öksü-

rüklerine ve çirkin akrabalarına katlanarak hak edeceksem, bana hiçbir şey kalmamasını tercih ederim."

"Dayın bu dünyada daha uzun süre kalamaz, hayatım; sonunu kestirmekte aceleci davranmak istediğimden değil ama o astım ve dahiliye şikâyetleri düşünülürse, diğer tarafta onu daha iyi şeylerin beklediğini ummak evladır. Ayrıca Mary Garth'a herhangi şekilde garez beslediğim falan yok ama ilahi adalete inanırım. Ve ilk karısı Mr. Featherstone'a kız kardeşim gibi para sağlamamış. O kadının yeğenleri kardeşimin yeğenleriyle aynı hakkı talep edemez. Ve şunu da belirtmek gerek ki bence Mary Garth feci derecede basit bir kız, yani bir mürebbiye olmaya çok daha uygun."

Bir yandan okuyup bir yandan da etrafa kulak kabartabildiği anlaşılan Fred, "Bu konuda herkes seninle hemfikir olmayabilir, anne," dedi.

Mrs. Vincy ustaca çark ederek, "Eğer kıza bir servet *kalacaksa*, bilinsin ki erkekler karılarının akrabalarıyla da izdivaç yapar ve Garthlar çok yoksuldur ve ayrıca gayet dar bir hayat sürerler," dedi. "Şimdi seni çalışmalarınla baş başa bırakayım, canım, gidip biraz alışveriş yapmam gerek."

Annesiyle birlikte ayağa kalkan Rosamond, "Fred'in çalışmaları fazla derin değil," dedi. "Yalnızca roman okuyor."

"İyi, iyi. Yavaş yavaş Latince kitaplara falan da girer." Mrs. Vincy, oğlunun başını yatıştırırcasına okşadı. "Tütün odasındaki şömineyi yaktırdım. Babanın arzusu o yönde, biliyorsun hayatım, ve ben de her zaman ona, senin zamanı geldiğinde üniversiteye dönüp mezun olacağını söylüyorum."

Fred annesinin elini tutup dudaklarına götürdü ama cevap vermedi.

Mrs. Vincy çıktıktan sonra odada biraz oyalanan Rosamond, "Bugün at binmeye çıkmıyorsun herhalde, değil mi?" diye sordu.

"Hayır. Neden sordun?"

"Babam bugün doru atı alabileceğimi söyledi."

"İstersen yarın benimle gelebilirsin. Ama Stone Court'a gideceğimi unutma."

"At binmeyi öylesine arzuluyorum ki nereye gideceğim önemli değil." Rosamond aslında başka her yerden çok istiyordu Stone Court'a gitmeyi.

O tam odadan çıkarken, Fred, "Ah, Rosy," diye seslendi arkasından. "Piyanonun başına gidiyorsan, ben de gelip seninle birkaç hava çalayım."

"Rica ederim, bu sabah isteme benden öyle bir şeyi."

"Neden özellikle bu sabah değil?"

"Flüt çalmayı bırakmanı yürekten arzuluyorum, Fred. Bir erkek o şeyi çalarken sahiden aptal görünüyor. Ve ayrıca sen çok kötü çalıyorsun."

"Sana ilanıaşk edecek sonraki kişiye ne kadar yardımsever biri olduğunu anlatacağım, Miss Rosamond."

"Sen flüt çalmayarak bana yardımcı olmuyorsan, ben neden dinleyerek sana yardımcı olayım ki?"

"Öyleyse neden seni at binmeye götürmemi umuyorsun ki?"

Bu soru, o at gezintisini aklına koymuş olan Rosamond'un kararını yeniden gözden geçirmesini sağladı.

Böylece, bir saate yakın bir süre boyunca Fred'e, 'Ar hyd y nos,' 'Ye banks and braes' ve Flüt Metodu'nda sevdiği diğer

havaları büyük bir tutku, taşkın bir umut ve hırıltılı bir performansla çalışma tatmini bahşedildi.

12

Adamın örekesinde bol kıtık vardı,
Gerveis'in bildiğinden ziyade.
—Chaucer[62]

Fred ile Rosamond'un ertesi sabah çıktığı Stone Court gezintisi ülkenin iç kısımlarına özgü, neredeyse tamamı çayırlardan, otlaklardan, gür bir güzellikle büyümeye ve kuşlara mercan rengi yemişler vermeye terk edilmiş çalı çitlerinden oluşan bir peyzaj içinde sürüyordu. Küçük ayrıntılar her çayıra, onlara çocukluktan beri bakan gözleri okşayan ayrı birer çehre kazandırıyordu: Otların nemlendiği, ağaçların fısıldaşarak eğildiği bir köşedeki küçük gölcük; gölgelerini bir meranın ortasındaki çıplak toprağa seren ulu çınar; dişbudakların yükseldiği dik bayır; dulavratotlarına kızıl bir geri plan oluşturarak beliriveren eski marn ocağının apansız yokuşu; hangi yoldan ulaşılacağı meçhul çiftlik evlerinin iç içe girmiş çatıları ve tınaz yığınları; kenardaki ormanın sınırına dayanmış gri kapı ve çitler; başıboş bir ağıl ve onun, hayatın ilerleyen dönemlerinde çıkacağımız uzun yolculuklarda daha büyüklerini görebileceğimiz ama daha güzeline asla rastlayamayacağımız ışık ve geçişleri yaratan yosun tepecikleri ve vadicikleriyle kaplı, eskinin de eskisinden kalma saz damı. Taşranın iç kesimlerinde serpilmiş ruhlara peyzaj aracılığıyla her türden neşeyi verecek, o kişiyle bebekliğinden, iki ayak üstünde durduğu günden beri birlikte yürümüş ve belki

[62] Geoffrey Chaucer'ın (1340-1400) *Canterbury Hikâyeleri*'nden (1380-1390'lar) 'Değirmencinin Hikâyesi'.—*çn*

arabasını avarece süren babanın dizleri arasında dikilirken ezberlenmiş detaylardı bunlar.

Yol, hatta tali yollar bile mükemmeldi, çünkü daha önce gördüğümüz gibi Lowick, çamurlu yolların ve fakir kiracıların doldurduğu bir yöre değildi. Fred ile Rosamond da birkaç millik bir at yolculuğundan sonra Kilise'nin sorumluluğu altındaki bu bölgeye gelmişlerdi. Bir mil daha ilerleyince Stone Court'a varacaklardı ve bu mesafenin ortalarına doğru, sol kanadında yer alan ve taş malikaneye doğru sol taraftan umulmadık bir artışla yayılmış çiftlik yapılaşması tarafından teslim alındığı hissi veren, zengin bir çiftçinin tatminkar konutu olabileceği ötesinde karakter özelliği yansıtmayan bina ilerilerde görünür hal almıştı. O mesafeden bakıldığında, sağdaki hoş ceviz ağacı dizisini dengeleyen mısır tınazı kuleleriyle uyumlu bir görüntü arz ediyordu.

Az sonra, ön kapıya uzanan dairesel yolda, tek atın çektiği iki tekerli arabayı andıran bir şey seçilmeye başladı.

"Ah, şuna bak!" dedi Rosamond. "Umarım dayımın korkunç akrabalarından biri değildir bu."

"Ama öyle. Mrs. Waule'un arabası ve sanırım türünün sarıya boyanmış son örneği. Mrs. Waule'u o şeyin içinde gördüğümde, matem kıyafeti için sarı rengin nasıl seçilebileceğini anlıyorum. Şu şey gözüme, bir cenaze törenine cenaze arabasından bile fazla yaraşır gibi görünüyor. Ama zaten Mrs. Waule da her zaman kara matem tülü takıyor. Bunu neden yapıyor, Rosy? Her gün bir ahbabı ölmüyor kadının herhalde."

"Hiç bilmiyorum," dedi Rosamond, dalgın bir şekilde, ve dini bakış ebedi matem tülünü açıklamaya yetermiş gibi, "Ayrıca o kadar evanjelik falan da değil," diye ekledikten sonra bir ân durakladı. "Ve fakir de değil."

"Tanrı biliyor ya, gerçekten değil! Şu Waulelar ve Featherstonlar Yahudi kadar zengin; yani tek kuruş harcamaya yanaşmayan insanlar olarak öyleler. Buna rağmen akbabalar gibi dayımın etrafında dolanıyor ve kendi taraflarından tek metelik bile çıkmasından korkuyorlar. Ama bence dayım hepsinden nefret ediyor."

Bu uzak akrabaları nezdinde hayranlıkla anılmanın çok ötesinde olan Mrs. Waule da o sıralarda (meydan okur bir tavırla değil, alçak perdeden ve kulağa pamuklu kumaşla boğulmuş gibi gelen dümdüz bir tonla) 'onların müspet kanaatlerine' mazhar olmayı zaten arzulamadığını söylüyordu. Öz kardeşinin şöminesinin karşısında oturmuştu ve Jane Waule olmadan yirmi beş yıl önce Jane Featherstone olması itibariyle aile adına sahip çıkmanın, bu konuda herhangi bir yetkisi olamayacak insanlara kıyasla daha fazla hakkı olduğunu düşünüyordu.

Bastonunu dizlerinin arasında tutan Mr. Featherstone, perukasını düzeltirken, "Bindiğin şu şey de nedir böyle?" diye sordu ve kardeşine, tutulduğu öksürük krizine yol açmış olabilecek kadar soğuk ve keskin bir bakış gönderdi.

Mrs. Waule cevap vermek için Mary Garth'ın taze şurup getirmesini, Mr. Featherstone'un da öksürüğünü dindirip sert bakışlarını tekrar şömineye dikerek bastonunun altın topuzuyla oynamaya başlamasını beklemek zorunda kaldı. Ateş parlaktı ama Mrs. Waule'un donuk görünümlü morumtırak yüz renginde herhangi bir değişikliğe neden olmuyor, sadece gözlerinde ve konuşurken neredeyse hiç kıpırdamayan dudaklarında hafif ışıltılar bırakıyordu.

"Hekimler bu öksürüğün üstesinden gelemez, kardeşim. Tıpkı bana musallat olana benziyor ama zaten öz kardeşin olduğuma göre bünyelerimiz falan aynıdır. Ama daha önce de

hep dediğim gibi, Mrs. Vincy'nin ailesinin daha iyi idare edilmemesine üzülüyorum."

"Pöh! Öyle bir şey söylemedin hiç. Benim adımı kendi malları gibi kullandığını öne sürersin sadece."

"Ve herkes öyle olduğunu söylüyorsa, bundan daha iyi kanıt olamaz. Kardeşim Solomon, bu meselenin ve genç Vincy'nin ne kadar istikrarsız olduğunun, hatta eve döndüğünden beri bilardoya dadanarak alabildiğine kumar oynadığının Middlemarch'ta açıktan açığa konuşulduğunu anlattı bana."

"Saçma! Bilardonun kumarla ne alakası var? Centilmenlere yakışır, iyi bir oyun ve genç Vincy de hödüğün teki değil. Diyeceğim, senin oğlun John bilardoya merak salsa mesela, kendini maskara eder."

"Yeğenin John asla bilardoya veya başka oyuna düşmez, kardeşim ve Mr. Vincy gibi yüzlerce poundu kumarda kaybetmez; üstelik –herkesin dediği doğruysa– bu paralar da babasının kesesinden değil, başka yerden. Her ne kadar alışkanlık edindiği sürek avlarına çıkmasına, açık hava eğlencelerine katılmasına bakıldığında ihtimal verilmese de, söylediklerine göre, yıllardır para kaybediyormuş. Ve Mr. Bulstrode'un da Mrs. Vincy'yi mesuliyetsizliğinden ve dahası, kendi çocuklarını da aynı yola sevk etmesinden ötürü kınadığı geldi kulağıma."

"Bana ne Bulstrode'dan? Adamla para işi yaptığım falan yok."

"Ama Mrs. Bulstrode, Mr. Vincy'nin öz kardeşi ve dediklerine göre Mr. Vincy, ticaretinin çoğunu bankadan aldığı parayla yapıyormuş ve sen de bilirsin ki kardeşim, kırkını geçmiş bir kadının uçuşan pembe kurdeleler içinde olması ve her şeye öyle hafifmeşrep gülmesi gayet yakışıksızdır. Ama çocuklarına mü-

samaha göstermek başka şeydir, onların borçlarını kapatmak için bir yerlerden para bulmak başka şey. Ve genç Vincy'nin beklentilerini hayata geçirmek için para topladığı alenen konuşuluyor. Bu beklentilerin neler olduğunu söylemeyeceğim. Miss Garth da duydu dediklerimi ve isterse, memnuniyetle çevresine aktarabilir. Bazı genç insanların birlikte zaman geçirdiğini biliyoruz."

Mary Garth, "Hayır, teşekkür ederim Mrs. Waule," dedi. "Skandalları dinlemekten öylesine nefret ederim ki onları tekrar anlatmayı istemem söz konusu olamaz."

Mr. Featherstone bastonunun topuzunu ovaladı ve ancak kötü el gelen yaşlı bir iskambil oyuncusuna yakışacak samimiyette, kısa ve pis bir kahkahayla sarsıldı. Bakışlarını şöminenin ateşinden ayırmadan, "Ve ayrıca Fred Vincy'nin beklentileri olmadığını kim söylüyor ki? Öyle hoş, öyle neşeli ruh hallerine sahip birinin elbette yeterince beklentisi vardır."

Mrs. Waule cevap vermeden önce kısa bir sessizlik oldu ve tekrar konuştuğunda yüzü her ne kadar hâlâ kuruysa da sesi gözyaşlarıyla hafiften nemlenmişti. "İster öyle olsun, ister böyle, kardeşim, isminin senin iznin dışında kullanılması bana ve kardeşim Solomon'a tabiatıyla acı veriyor; bu raddeye ulaşan sağlık şikâyetlerin seni beklenmedik ânda aramızdan alabilir ve panayırdaki Merry–Andrew[63] kadar bile Featherstone olmayan insanlar, mülkünün *kendilerine* gideceğinin hesabını artık açıktan açığa yapıyor. Öz kardeşlerin olan ben ve Solomon'a rağmen! Eğer öyle olacaksa, Her Şeye Kadir Olan, aile denen şeyi yaratmaya niçin tenezzül etti acaba?" İşte bu noktada Mrs. Waule'a gözyaşları, ölçülü bir şekilde akmaya başladı.

Dönüp Mrs. Waule'a bakan Mr. Featherstone, "Çıkar dilinin

[63] Palyaço veya soytarı.—*çn*

altındaki baklayı, Jane!" dedi. "Fred Vincy'nin benim vasiyetimi bildiğini söyleyerek, birilerinden peşinen para aldığını mı demeye getiriyorsun?"

"Ben asla öyle bir şey demedim, kardeşim." (Mrs. Waule'un sesi yine kuru ve metanetli çıkmaya başlamıştı.) "Bunları dün akşam Solomon'dan öğrendim; sağ olsun, pazardan dönerken bana, yani –gayet istikrarlı bir çocuk olsa da– henüz yirmi üç yaşındaki oğlu John haricinde kimsesi bulunmayan dul kız kardeşine uğrayıp, karın ağrısına iyi gelen buğdaylar hakkında tavsiyede bulundu. Bunları da katiyetle reddedilemeyecek mevkide kişilerden duymuş; evet, bir değil, birçok kişiden."

"Saçma sapan laflar bunlar! Tek kelimesine inanmıyorum. Hepsi düzmece hikâyeden ibaret," dedikten sonra Mary Garth'a dönüp, "Galiba bir at sesi duydum," diye ekledi. "Pencereden bak bakalım, küçükhanım, gelen hekim miymiş?"

"Düzmeceyse bile, ne benim tarafımdan uydurulduldular, kardeşim, ne de Solomon tarafından ki o Solomon –tuhaflıkları olduğunu inkâr edecek değilim ama– her ihtimale karşı vasiyetini hazırladı ve kendi hesabıma her ne kadar bazılarının diğerlerinden önde tutulması gereken durumlar olduğunu düşünsem de, malını mülkünü muhabbet duyduğu akrabaları arasında eşit şekilde paylaştırdı. Ama zaten Solomon yapmaya karar verdiği şeyi sır gibi saklayan biri değildir."

Mr. Featherstone zorlanarak, "Öyleyse düşündüğümden de aptalmış!" dedikten sonra öyle şiddetli bir öksürük nöbetine tutuldu ki Mary Garth pencereyi terk ettiği gibi Mr. Featherstone'un yanına geldi ve kapının önündeki çakıllı bölüme ulaşan nal seslerinin kimin atına ait olduğunu öğrenemedi.

Mr. Featherstone'un öksürüğü dinmeden, binici kıyafetini

üstünde zarafetle taşıyan Rosamond içeri girdi. Dik bir sesle, "Nasılsınız, genç hanım?" diyen Mrs. Waule başıyla resmi bir şekilde selamlayıp gülümsedi ve dayısının kendisini görmesi için, öksürükleri kesilinceye kadar hareketsiz bir şekilde bekledi.

"Bu ne mutluluk, genç hanım!" dedi sonunda Mr. Featherstone. "Çok iyi gördüm seni. Fred nerede?"

"Atların icabına bakıyor. Az sonra burada olur."

"Otur, otur. Siz de artık gitseniz iyi olacak, Mrs. Waule."

Peter Featherstone'u yaşlı tilki olarak anan komşular bile, onu samimiyetsiz kibarlık göstermekle suçlayamazdı; kız kardeşi de onun yakın akrabalar arasında, teklifsizlik olarak gördüğü garip nezaketsizliğine alışkındı. Aslına bakılırsa, kendisi de yeterince teklifsiz davranma özgürlüğünün, Her Şeye Kadir Olan'ın ailelere dönük kararları dahilinde olduğuna inanmaya alışkındı. Herhangi bir gücenme belirtisi göstermeden, yavaşça yerinden kalktı ve bilinen boğuk sesiyle, "Umarım yeni hekim senin için bir şeyler yapabilir, kardeşim," dedi. "Solomon onun bilgisi üzerine epey konuşulduğunu söylüyor. En büyük arzum, daha büyük illetlerden esirgenmendir. Ve sana hemşirelik yapmak konusunda kız kardeşinle yeğenlerinden daha istekli biri daha olamaz; söylemen yeterli. Rebecca, Joanna, Elizabeth, hepsi hazır, biliyorsun."

"Tamam, tamam, hatırlıyorum onları; hem de olanca kara kuru ve çirkin halleriyle. Paraya da ihtiyaçları vardır herhalde, değil mi? Ailemizin kadınları arasından güzel biri çıktığı olmamıştır ama Featherstonların her zaman biraz parası vardır; tıpkı Waulelar gibi. Waule'un parası vardı. Sıcakkanlı adamdı Waule. Evet, evet, para iyi bir yumurtadır ve geride bırakacak

paran varsa, onu sıcak kuluçkaya koyman gerekir. Güle güle, Mrs. Waule."

Mr. Featherstone perukasının iki yanını birden tutup kulaklarını tıkamak ister gibi çekiştirdi, kız kardeşi de onun kehanet kabilinden söylevini kafasında evirip çevirerek gitti. Vincylere ve Mary Garth'a beslediği kıskançlığa rağmen, zihinsel sığlıklarının en dibinde, kardeşi Peter Featherstone'un, yakın akrabalarını malının mülkünün asıl kısmından mahrum etmeyeceğine dönük bir inanç tortusu hâlâ mevcuttu; yoksa kimsenin ummadığı yerde o kadar manganez falan bulduktan sonra, Yüce Tanrı neden iki karısını da kısır bıraksındı ki? Ayrıca niçin Lowick'te bir mahalle kilisesi vardı ve kardeşi Peter'in ölümünü izleyen Pazar günü, herkes mirasın aile dışına gittiğini öğrenecekse, Waulelarla Powdereller neden nesiller boyu Lowick kilisesinde aynı sırada otururken Featherstoneların sırası onlarınkinin arkasında yer almıştı? İnsan zihni hiçbir dönemde ahlaki bir kaosu kabullenmemişti ve öylesine abes bir sonuç kesinlikle hayal bile edilemezdi. Öte yandan, bizi en fazla korkutanlar, hayal bile edemediklerimizdir.

Fred içeri girdiğinde, ihtiyarın kendisine bakışlarındaki garip parıltıyı, pek çok kez olduğu gibi yine görünüşündeki tatminkar ayrıntılara duyduğu gurura yormuştu.

Mr. Featherstone, "Siz iki genç hanım da gidin biraz," dedi. "Fred'le konuşmak istiyorum."

Mary hemen Rosamond'a döndü ve "Biraz üşümeye aldırmazsan benim odama gidelim, Rosamond," dedi. İki kız birbirini çocukluktan beri tanımakla kalmıyordu, aynı taşra okuluna (Mary mecburi hizmet desteği alarak) beraber gitmişlerdi, yani birçok ortak hatıraları vardı ve baş başa konuşmayı severlerdi.

Bu seferki *baş başa* konuşacakları konulardan biri de, elbette Rosamond'un Stone Court'a geliş sebebi olacaktı.

Yaşlı Featherstone, kapı kapanana kadar konuşmayı başlatmadı. Gözlerinde az önceki parıltı ve yüzünde, ağzını büzüp yayarak yaptığı her zamanki çarpıklıkla Fred'e bakmaya devam etti; söze girdiğindeyse sesi, gücenmiş bir aile büyüğünden ziyade ancak rüşvetle ayartılmaya hazır bir gammaza özgü olabilecek kısıklıkta çıkıyordu. Kendisine karşı ağır bir günah işlense bile ahlaki gazaba kapılacak adam değildi Peter Featherstone. İnsanların onu istismar etme isteğine kapılması doğaldı ama öyle durumlarda da baş edilemeyecek kadar kurnaz olduğunu gösterirdi.

"Demek ben ölüp gidince mülküme ipotek koydurarak, geri ödeme vaadiyle aldığınız borca yüzde on faiz ödüyorsunuz, öyle mi beyefendi? Bana on iki ay kadar ömür biçmiş oldunuz böylece. Ama hâlâ vasiyetimi değiştirebilirim."

Fred kızardı. Gayet geçerli sebeplerden ötürü, o şekilde borçlanmamıştı. Ancak mevcut borçlarını gelecekte ödeme konusunda Featherstone'un mülküne konma ihtimalini, laf arasında güvenle (hatta belki o ânda hatırladığından fazla güvenle) kullandığının farkındaydı.

"Neyi kastettiğinizi anlamadım, efendim," dedi. "Öyle bir risk pahasına herhangi bir para borç almışlığım yoktur. Lütfen açıklar mısınız?"

"Hayır, efendim, açıklamayı sizin yapmanız gerekiyor. Vasiyetnamemi hâlâ değiştirebilirim, böylece bilin bunu. Aklım gayet yerinde; bileşik faizi kafamda hesaplayabiliyor ve tanıştığım her sersemin adını yirmi yıl önceki kadar iyi hatırlıyorum. Ne sandınız? Seksen yaşında değilim henüz. Diyeceğim şu ki bu hikâyeyi tekzip etmelisiniz."

Fred sabırsızlığa kapılarak ve dayısının birbirine karıştırmaktan aslında herkesten fazla uzak durduğu iki kavramı, yani 'tekzip etmeyi reddetmekten' görünüşte ayırt etmediğini unutarak, "Bir saniye önce yaptım bunu zaten, efendim," diye cevap verdi. "Ama bir kez daha tekzip ederim: Bu hikâye tamamıyla yalandır."

"Saçma! Belge getirmen lazım. Bilgi nüfuzlu birinden geliyor."

"O nüfuzlu kişinin adını verin ve parayı borç aldığım iddia edilen kişinin adını öğrenin ve ben de tersini ispat edeyim."

"Gayet tanıdık bir kişidir ve kanaatimce, Middlemarch'ta olup bitenlerin büyük kısmını bilir. Kendileri hassas ruhlu, dindar, hayırsever dayınız olur. Buyurun bakalım!" Mr. Featherstone'un keyif belirtisi olan tuhaf bir ruhsal çalkantıya tutulduğu açıkça belliydi.

"Mr. Bulstrode mu?'

"Kim olabilir başka?"

"Öyleyse benim hakkımda ağzından kaçırmış olabileceği bazı nasihat nitelikli sözler, her nasılsa böyle bir yalan halini almış olmalı. Bana borç verdiği iddia edilen kişinin adını da söylemiş mi?"

"Öyle biri varsa, Bulstrode'un onu tanıdığına inanabilirsin. Ama parayı o yolla almaya niyetlendin ve yapamadıysan bile, Bulstrode bundan haberdar olmuştur. Bulstrode'un, borçlarını benden kalacak mirasla ödeme vaadinde bulunduğuna inanmadığını beyan ettiği yazılı bir belge getir bana. Hadi bakalım!"

Mr. Featherstone'un yüzü, gücünün sağlamlığı yönündeki sessiz zaferine eşlik eden kas seğirmeleri sebebiyle her tür çarpıklıktan geçti.

Fred ise kendini berbat bir açmazda bulmuştu.

"Benimle eğleniyor olmalısınız, efendim," dedi. "Mr. Bulstrode da, diğer insanlar gibi, gerçek olmayan birçok şeye inanır ve buna ilaveten, bana karşı önyargıları vardır. Kulağınıza gelen habere dair herhangi delile sahip olmadığını ifade edecek bir yazıyı, bazı hoş olmayan durumlara yol açacak olsa da kolaylıkla alabilirim kendisinden. Ama bana inandığına veya inanmadığına dair bir beyanı yazmasını kendisinden isteyemem." Fred bir ân durakladı, ardından dayısının cakasına hitap edecek politik bir yaklaşımla, "Bu bir centilmenin talep edeceği şey değildir," diye ekledi.

Ancak aldığı sonuç karşısında hayal kırıklığına uğradı.

"Haa, demek istediğini anladım. Bulstrode'dansa beni gücendirmeyi tercih ediyorsun yani. Kim ki o adam? Buralarda bir mülkü olduğunda söz edildiğini duymadım hiç. Alaverecilikle para kazanan biri! Şeytan ona arka çıkmayı bıraktığı gün yıkılabilecek biri! Ve dini anlayışı da şundan ibaret: Yüce tanrı öyle bir yıkım ânında araya giriversin! Saçmalık! Kiliseye düzenli gittiğim zamanlar gayet net şekilde anladığım bir şey varsa, o da şudur: Yüce Tanrı, mülke bakar. Toprak vadeder, toprak verir ve insanları mısırla, büyükbaş hayvanla zengin eder. Ama sen karşı tarafı seçiyorsun. Bulstrode ve alaverelerini, Featherstone ve toprağından öne koyuyorsun."

Fred ayağa kalkıp sırtını şömineye verdi ve kamçısını hafif hafif çizmesine vururken, "Affınıza sığınırım, efendim," dedi. "Ne Bulstrode'dan hoşlanırım, ne de yaptığı spekülasyonlardan." Kendini köşeye sıkışmış hissettiğinden, biraz aksi bir ifadeyle konuşmuştu.

Yaşlı Featherstone, Fred'in kendisine karşı tamamen bağımsız bir tavır sergileyebileceği ihtimalinden içten içe rahat-

sızlık duyarak, "Eh, *bensiz* de yapabileceğin açık şekilde anlaşıldı," dedi. "Görüldüğü kadarıyla seni açlıktan bitap düşmüş bir köy rahibi olmaktan kurtarıp toprak sahibi haline koyacak bir mülkü de istemiyorsun, yüz poundluk bir desteği de. Benim için fark etmez. İstersem ardı ardına beş vasiyetname zeyli yapar ve paralarımı farklı bir amaç için ödenek olarak ayırırım. Hiç fark etmez."

Fred bir kez daha renk değiştirdi. Featherstone ona çok nadiren nakit bahşederdi ve o ânda banknot olarak ânında gelecek bir desteği, kestirilemeyen bir zaman sonra gelecek mülk için gözden çıkarmak zordu.

"Minnettar olmadığımı düşünmeyin, efendim," dedi. "Bana yönelik niyetleriniz konusunda hiçbir zaman nankörlük etmek istemedim. Tam tersine."

"Çok iyi. Öyleyse ispatla. Bulstrode'dan çatırdamakta olduğuna inanmadığını ve borçlarını benim mülküm üzerinden ödeme vaadinde bulunduğunu düşünmediğini beyan eden bir mektup getir, sonra da ortada kendini soktuğun zor bir durum varsa sana biraz destek verip veremeyeceğimi konuşalım. Hadi bakalım! Anlaşma böyle. Şimdi koluma gir. Kalkıp odada biraz dolaşmayı deneyeceğim."

Kapıldığı öfkeye rağmen Fred, sevgiden ve saygıdan nasibini almamış, ödemli bacakları neredeyse hiç yürüyemeyecek kadar zavallı hale düşmüş yaşlı adama biraz acıma hissedecek vicdana sahipti. Kolunu ona uzatırken, bir gün bedeninin böyle dağılmış bir ihtiyara dönüşmesi fikrinden hiç hoşlanmayacağını düşündü; önce pencerenin önünde, Beç tavukları ve horoz şekilli yelkovan konusunda, sonra da başlıca görkemi koyu renk deri ciltler içindeki Josephus,* Culpepper,* Klopstock'un* *Der Messiah*'ı ve birkaç *Gentleman's Magazine*'den ibaret olan

cılız kütüphanenin karşısında bilginin faziletine dair yapılan mutat yorumları uysal bir tavırla dikilerek dinledi.

"Bana kitapların adlarını oku. Hadi bakalım! Üniversitelisin sen."

Fred başlıkları okudu.

"Şu bizim küçükhanım neden daha fazla kitap ister ki? Neden ona durmadan kitap taşımak zorunda kalıyorsun?"

"Kitaplar onun hoşuna gidiyor, efendim. Okumaya düşkün."

"Biraz fazla düşkün," dedi Mr. Featherstone, tenkitçi bir tavırla. "Benimleyken bile sürekli okuma derdinde. Ama bunun önünü aldım. Yüksek sesle okuyabileceği bir gazete var. Bir gün için yeterlidir bu bence. Onu kendi kendine okur halde görmeye katlanamıyorum. Sözümü dinle ve ona daha fazla kitap getirme, anladın mı?"

"Evet, efendim, anladım." Fred aynı emri daha önce de almış ve buna gizlice itaatsizlik etmişti. Bu sefer de itaat etmeye niyeti yoktu.

"Çıngırağı çal," dedi Mr. Featherstone. "Genç hanımın aşağıya inmesini istiyorum."

Rosamond ile Mary, erkeklerden daha hızlı tempoda sohbet ediyordu. Oturmaya gerek görmediklerinden, pencerenin kenarındaki tuvalet masasının yanında duruyorlardı; Rosamond da şapkasını çıkarmış, tülünü düzeltmiş, rengi başak sarısından bile açık olan bebek saçı inceliğindeki saçlarına parmak uçlarıyla şekil vermişti. Mary Garth, biri aynadan yansıyan, diğeri çerçevenin dışında kalan iki nemften sade olanı temsil ediyordu; bu iki nemf birbirine, yaratıcı bir seyircinin içine en üstün düşünceleri bile yükleyebileceği ama bir yandan da sahibinin o

kadar da üstün olmayan kimi düşüncelerini saklayabilecek derinliğe sahip cennet mavisi gözlerle bakıyordu. Middlemarch'ta ancak birkaç çocuk Rosamond'un yanında ondan daha sarışın kalabilirdi ve binicilik alışkanlığının göz önüne serdiği ince bedeni de hoş dalgalanmalara sahipti. Gerçekte, kardeşleri hariç Middlemarch'taki erkeklerin çoğu Miss Vincy'yi dünyanın en muteber kızı olarak görüyor ve bazıları onu 'Melek' olarak anıyordu. Öte yandan Mary Garth, onun tersine, sıradan bir günahkar görüntüsüne sahipti: Koyu tenliydi, dalgalı saçları gür ve isyankardı; uzun boylu değildi ve yeterli bir karşı tez ileri sürmek gerekirse, tüm vasıflara sahip olduğu söylemek doğru olmazdı. Sadelik de güzellik kadar garip baştan çıkarıcılıklara ve kusurlara sahip olabilir, cana yakınlık numarası yapabilir veya bundan kaçınarak hoşnutsuzluğun soğuk tavrına bürünebilir; ancak yine de, beraber olduğunuz latif yaratıkla tezat oluşturacak bir çirkinlik, kendini açığa vururken doğruluk ve uyumluluğa sığmayan etkiler yaratabilir. Yirmi iki yaşındaki Mary, görece az talihli kızlara, içine bir miktar teslimiyet de katılmış hazır bir karışım gibi öğütlenen bu sağduyuya ve doğru ilkeye kesinlikle nail değildi. Süreğen hırçınlığı, hicivci bir keskinliğin (halinden razı bir kız olmasını öğütleyenlere duyduğu kuvvetli minnet duygusu araya girmedikçe) göz önünden asla tamamıyla çekilip alınmayan tonlarına sahipti. Yeniyetmeliği geride bırakması, sadeliğini de pekiştirmişti; sadelik makbul bir insani vasıftır ve annelerimiz onu bir süs gibi sergilemek üzere başlarının üzerinde taşırlar. Rembrandt onu zevkle resmedebilir ve geniş yüz hatlarını, tuvalden zeki bir samimiyetle bakacak şekilde düzenleyebilirdi. İçtenlik ve gerçekleri dile getirme samimiyeti Mary'nin amir faziletiydi: ne illüzyonlar

yaratmaya, ne de bunları kendi menfaatine kullanılmaya kalkışırdı; keyfi yerinde olduğunda kendini de alaya almasını sağlayabilecek bir mizah anlayışına sahipti.

Görüntüsü aynada Rosamond'unkinin yanına düşünce, Mary gülerek, "Senin yanında nasıl da kahverengi bir yama gibi duruyorum, Rosy!" dedi. "Bana en yakışmayacak eşlik seninki."

Rosamond ona dönerek, "Ah, hayır!" diye cevap verdi ama bakışları boynunun aynada farklı açıyla beliren yeni görüntüsüne kayıvermişti. "Kimse senin görünüşünü düşünmüyor; çok duyarlı ve yararlısın, Mary. Güzellik, gerçeklik söz konusu olduğunda çok az öneme sahiptir."

Mary biraz alaycı bir tonla, "Yani *benim* güzelliğim," dedi.

Rosamond, 'Zavallı Mary, en hassas şeyleri dert ediyor,' diye düşündü ama yüksek sesle, "Neler yapıyorsun bu ara?" diye sordu.

"Ben mi? Evle ilgileniyorum, şurup dolduruyorum, yumuşak başlılık ve kanaatkarlık numarası yapıyorum, insanlara karşı kötü düşüncelerin nasıl besleneceğini öğreniyorum."

"Felaket bir hayat bu senin için."

Mary başını hafifçe geriye atarken, ters bir edayla, "Hayır, öyle değil," dedi. "Bence hayatım sizin Miss Morgan'ınkinden daha iyi."

"Evet. Ama Miss Morgan ilginç olmaktan çok uzak ve genç de değil."

"Kendince ilginç, sanırım ve insan yaşlandıkça her şeyin kolaylaştığından da pek emin değilim."

"Öyle olmuyor," dedi Rosamond, dalgınca bir ifadeyle. "İn-

san onun gibi geleceğe dair hiçbir beklentisi olmayanların ne yaptığını merak etmekten kendini alamıyor. Elbette din bir destek sağlıyordur ama..." Konuşmayı kesip gamzelerini sergiledi. "Senin durumun çok farklı, Mary. Bir teklif alabilirsin."

"Birileri bana teklifte bulunmayı düşündüğünü mü söyledi sana?"

"Elbette hayır. Demek istediğim, neredeyse her gün seni görüp de, sana âşık olabilecek bir centilmen çıkabilir."

Mary'nin yüzündeki değişim, herhangi bir değişimi dışa vurmama kararlılığıyla sabitlenmişti. "Sence bu her zaman insanları âşık olmaya sürükler mi?" diye cevap verdi umursamaz bir ifadeyle. "Bana sanki daha ziyade birbirinden nefret etme sebebi gibi geldi."

"Taraflar ilginç ve makulse, öyle olmaz. Duyduğum kadarıyla Mr. Lydgate bu vasıfların ikisini de taşıyormuş."

Mary, kayıtsızlığa doğru aleni bir geçiş yaparken, "Haa, Mr. Lydgate!" dedi ve Rosamond'un dolaylı yaklaşımına ayak uydurmayı bir yana iterek, "Onun hakkında bir şeyler mi öğrenmek istiyorsun?" diye ekledi.

"Sadece onu beğenip beğenmediğini."

"Beğeni meselesi yok ortada. Beğenim, daima onu uyandıracak derecede nezakete gerek duyar. Benimle sıfatımı görmez gibi konuşan insanları beğenecek kadar yüce gönüllü değilim."

Rosamond yükselen bir tatminle, "O kadar kibirli biri mi yani Mr. Lydgate?" diye sordu. "İyi bir aileden geldiğini biliyor muydun?"

"Bilmiyordum, bu yönde herhangi belirti göstermedi."

"Mary! Tanıdığım en tuhaf kızsın sen. Görünüşü nasıl? Tarif et onu bana."

"İnsan bir adamı nasıl tarif eder ki? Sana ancak bir döküm verebilirim: Kalın kaşlar, koyu renk gözler, düz bir burun, gür siyah saçlar, iri ve sağlam beyaz eller ve... Dur biraz, düşüneyim... Ha, bir de ince pamukludan yapılma zarif mendil. Ama zaten göreceksin kendisini. Ziyaret zamanı yaklaşıyor."

Rosamond hafifçe kızardı ama hemen, "Biraz kibirli tavırlardan hoşlanırım aslında," dedi. "Titrek gençlere tahammül edemiyorum."

"Mr. Lydgate'in kibirli olduğunu söylemedim ben ama minik bir Matmazel'in muhtemelen zamanında dediği üzere *il y en a pour tous les goûts*[64] ve şımarıklığın kendi hoşlandığı tarzını seçebilecek bir kız varsa, o da ancak sen olabilirsin, Rosy."

"Kibir, şımarıklık değildir; mesela bence Fred şımarıktır."

"Umarım birileri onun için daha kötüsünü söylemez. Daha dikkatli davranmalı. Mrs. Waule, Fred'in çok istikrarsız olduğunu henüz söylüyordu amcaya." Mary, muhakemesine galip gelen, kızlara özgü bir dürtüyle konuşmuştu. 'İstikrarsız' kelimesine, Rosamond'un bir şeyler söyleyerek dağıtacağını umduğu belli belirsiz bir tedirginlik eşlik etmişti. Ancak Mrs. Waule'un daha özel imalarını tekrarlamaktan özellikle kaçındı.

"Ah, Fred berbattır!" dedi Rosamond. Öyle uygunsuz bir kelimenin Mary'den başka herhangi birinin karşısında ağzından çıkmasına izin vermezdi.

"Berbattan kastın ne?"

"Çok tembel, babamı çok kızdırıyor ve kimseden emir almayacağını söylüyor."

"Bence Fred çok haklı."

[64] Fransızca. '*Her zevke göre bir şey vardır*'.—çn

"Onun haklı olduğunu nasıl söyleyebilirsin, Mary? Daha derinlemesine bir din anlayışın olduğunu sanırdım."

"Vaiz veya rahip olmaya uygun değil o."

"Ama öyle olması gerek."

"Öyleyse, olması gereken kişi değil. Onunla aynı durumda olan başka insanlar tanıyorum."

"Ama kimse onları mazur görmüyor. Ben de bir din adamıyla evlenmek istemem ama o insanların da olması lazım hayatımızda."

"Ama bu, Fred'in onlardan biri olmasını gerektirmiyor."

"Babam o yönde eğitilmesi için dünyanın masrafına girdi! Ve farz et ki ona bir servet intikal etmedi."

Mary kuru bir sesle, "Bunu gayet kolaylıkla farz edebilirim," dedi.

O noktayı fazla zorlamaktan kaçman Rosamond, "Öyleyse nasıl olup da Fred'i savunduğunu merak ediyorum," diye üsteledi.

Mary güldü. "Onu savunmuyorum. Ben ancak onun vaiz olarak gönderileceği herhangi bir cemaati savunurum."

"Ama din adamı olacaksa, elbette ki değişmesi gerekir."

"Evet, büyük bir ikiyüzlü olup çıkması gerekir ve hâlâ öyle biri değil."

"Sana bir şeyler anlatmanın hiç yararı yok, Mary. Her zaman Fred'in yanında olursun zaten."

"Neden olmayayım?" dedi Mary neşeyle. "O da hep benden yana çıkar. Beni bir şeylere zorlamaya kalkışmayan tek insandır."

Rosamond en ciddi kibarlığıyla, "Kendimi gayet rahatsız hissetmeme sebep oluyorsun, Mary," dedi. "Bunu anneme dünyada söyleyemem."

"Nedir söyleyemeyeceğin şey?" Mary öfkelenmişti.

"Rica ederim öfkeye kapılma," dedi Rosamond, öncekinden de ılıman bir tavırla.

"Eğer annen Fred'in bana evlenme teklif edeceğinden korkuyorsa, öyle bir şeyi asla kabul etmeyeceğimi anlat ona. Ve zaten olmayacak da biliyorum bunu. Kesinlikle ima bile etmedi."

"Hep böyle hiddete meyyalsin, Mary."

"Ve sen de hep böyle çileden çıkarıcısın."

"Ben mi? Neyle suçlayabilirsin ki beni?"

"Ah, masum insanlar daima en çileden çıkarıcı olanlardır. Çıngırak çaldı, sanırım aşağıya inmemiz gerekiyor artık."

Rosamond şapkasını giyerken, "Amacım kavga çıkarmak değildi," dedi.

"Kavga mı? Saçmalama, kavga etmedik biz. Birisi arada sırada öfkeye kapılmayacaksa arkadaş olmanın anlamı ne?"

"Söylediklerini tekrarlamam mı gerekiyor?"

"Canın nasıl istiyorsa öyle yap. Tekrarlanmasından korkacağım şeyler söylemem ben. Ama şimdi aşağıya inelim."

Mr. Lydgate o sabah her zamankinden geç geldi ama ziyaretçiler de orada onu görecek kadar uzun kalmıştı; çünkü Mr. Featherstone, Rosamond'dan kendisi için şarkı söylemesini istemiş, o da (tiksindiği) 'Home, sweet home'u söyledikten sonra yaşlı adama en sevdiği ikinci şarkı olan 'Flow on, thou shining river'ı söylemeyi de teklif etme kibarlığını göstermişti. Yaşlı kurnaz Overreach[65] bu duygusal şarkıyı söylemeyi, hisli şarkılara yaraşır bir letafet yansıttığı ve kızlara uygun bir tınısı olduğu için kabul etmişti.

[65] Massinger'in 1633 tarihli *A New Way to Pay Old Debts* (*Eski Borçları Ödemenin Yeni Yolu*) oyunundaki haraççı. (D.C. notu)

Mr. Lydgate'in atı pencerenin önünden geçerken, Mr. Featherstone hâlâ son performansı alkışlıyor ve genç hanıma sesinin bir karatavuğununki kadar berrak olduğunu söylüyordu.

Hekim yeterli zekâya sahip değilse tıbbın 'bünyenin toparlanmasında' yetersiz kalacağına inanan yaşlı bir hastaya yapılacak rutin ziyaretin tatsız beklentileri, Middlemarch'ın cazibesine duyduğu genel kuşkuya ilave olmuşken Lydgate, ihtiyar Featherstone'un Mary Garth'dan söz ederken yaptığının tersine, telaşlı bir şaşaayla yeğeni olarak tanıştırdığı Rosamond'a dönük düşüncelerinin şimdi çok daha etkili bir hal aldığını hissetti. Rosamond'un zarif davranışlarına ilişkin hiçbir ayrıntı Lydgate'in dikkatinden kaçmıyordu: yaşlı adamın zevksizliğinin kendisine sessiz bir ciddiyetle yüklediği görevleri ihtiyatla geçiştirişi, gamzelerini yerli yersiz ortaya çıkarmayıp bunu, kendisine uysal bir ilgiyle yaklaşan ve karşılığını Rosamond'un gözlerindeki tapılası sevecenlikle aldığı dikkatten kaçmayan Mary ile konuşurken gösterişi... Buna rağmen Mary, bir sebepten ötürü keyifsiz görünüyordu.

Mr. Featherstone, "Miss Rosy bana şarkı söylüyordu," dedi. "Buna bir itirazınız yoktur herhalde, değil mi, doktor? Sizin tababetinizden daha iyi geliyor bana."

Şarkılarına başlamadan önce bir kenara koyduğu şapkasını almak için ayağa kalkarken, bembeyaz sapı üstünde bir çiçek gibi duran başını, binicilik alışkanlığının mükemmelleştirdiği bir açıdan sergileyen Rosamond, "Zamanın nasıl geçtiğini unutturdu bu bana," dedi. "Gitmemiz gerek artık, Fred."

Keyfinin yerinde olmaması için kendince gayet geçerli sebepleri olan ve zaten bir ân önce gitmek isteyen Fred, "Pekâlâ," diye cevap verdi.

Kızı bakışlarıyla takip eden Lydgate, "Miss Vincy müzisyen midir?" diye sordu. (Rosamond'un her bir kası ve siniri, o arada kendisine bakıldığı bilinciyle hizaya getirilmişti. Beden yapısına dönük durumlarda, doğuştan aktris bir yanı vardı; hatta karakterini de oynar ve bunu o kadar iyi yapardı ki canlandırdığı şeyin tam olarak kendisinden kaynaklanıp kaynaklanmadığını kendisi de kestiremezdi.)

"Middlemarch'ın en iyisi hem de; her şeyine bahse girerim," dedi Mr. Featherstone. "Diğerleri ancak onun ardından gelir. Değil mi, Fred? Kardeşinin lehine konuşsana."

"Öyle bir yargıda bulunmak maalesef bana düşmez, efendim. Şahadetim bir şey ifade etmeyecektir nasılsa."

Rosamond zarif bir canlılıkla az ötede duran kamçısına yönelirken, "Middlemarch'ın standartları fazla yüksek değildir, dayı," dedi.

Lydgate onun amacını hemen sezmişti. Kamçıya uzanıp aldı ve takdim etmek üzere Rosamond'a döndü. Genç kız başını eğip Lydgate'e baktı; elbette Lydgate de ona bakıyordu. Gözleri, çabalasalar olmayacak şekilde, sisin içinde ansızın doğmuş ilahi bir açıklıkta buluşur gibi birbirine kavuştu. Lydgate'in yüzü her zamankinden daha solgundu o ânda belki ama Rosamond alabildiğine kızarmış ve belli bir hayrete düşmüştü. Hemen sonra, oradan gitme telaşına kapıldı ve elini sıkmak için yanına gittiği dayısının ne tür saçmalıklar gevelediğini bile duymadı.

Rosamond'un âşık olma diye kabul ettiği bu sonuç, ki bu intibanın karşılıklı olduğunu kabul ediyordu, aslında tam da en başından tasarladığı şeydi. Genç hanım, Middlemarch bu yeni teşrife nail olduğundan beri kendine bir geleceğin ipliklerini dokuyordu; başlamak için de böyle bir sahneye ihtiyaç

vardı. Yabancılar, ister sala tutunmuş bir kazazede gibi, ister büyük kıyafet sandıkları ve usulünce bir eşlikle gelsinler, bakir zihinlerde, kendini nafile yere öne sürmeye çalışan yerel fazilete kıyasla daima dolaylı bir büyüleyiciliğe sahiptirler. Ve bir yabancı, Rosamond'un ancak Middlemarchlı olmayan, kendisininki gibi bağlantılarla sınırlanmamış bir sevgili ve damat adayıyla heyecana gelebilen romantizmi açısından elzemdi; bu idrak yakın zamanda o kişinin bir baronet olabileceğini dayatma noktasına gelmişti. Ve şimdi, yabancıyla tanışmanın gerçekleşmesiyle birlikte, gerçekliğin beklentiden çok daha etkileyici olduğu anlaşılmıştı ve Rosamond bu gelişmeyle, hayatının en önemli çağının açılmakta olduğundan şüphe duyamazdı. Kendinde oluşan belirtileri uyanmakta olan bu aşkla ilintilendirdi ve Mr. Lydgate'in ona ilk görüşte vurulması meselesine her şeye rağmen daha yansız yaklaşmaya çalıştı. O tür şeyler genellikle balolarda olurdu ama çehrelerin çok daha iyi görülebildiği sabah ışığında neden olmasındı? Rosamond, her ne kadar yaşça Mary'den büyük olmasa da kendisine âşık olunmasına ondan daha alışkındı ama gerek genç delikanlılara gerekse geçkin bekarlara o zamana kadar kayıtsız kalmış ve hepsini titizlikle eleştiren bir tavır takınmıştı. Ve şimdi Mr. Lydgate, Middlemarch'a tamamen yabancı biri olarak, iyi bir aileye yaraşır farklılıklar gösteren havasıyla, bu orta sınıf cennetine yeni perspektifler vadeden bağlantıları olduğunu vurgulayarak, ansızın çıkıp gelmiş ve Rosamond'un ideal erkek tanımına hitap etmişti: yetenekli ve köleleştirilmesi özellikle zevk verecek bir adam; karşı çıkmayı alışkanlık edindiği mevcut hayatına, bütün hayali ihtimalleri aşarak canlılık katan ve ruhuna temas eden bir adam.

Böylece, eve doğru at sürerken iki kardeşin de aklı meşguldü ve ikisi de suskunluğa gömülmüştü.

Yapısı icabı genellikle havalı bir hafifliğe sahip olan Rosamond, gerekli temelin atıldığını varsaydığından, fevkalade ayrıntılara dalabilen, gerçekçi hayal gücünün etkisi altına girmişti bile: Eve doğru henüz bir mil bile yol almadan, izdivaç hayatının başlangıç aşamalarını ve kostümlerini düşünecek, Middlemarch'taki evinin hangisi olacağına karar verecek, kocasının uzaklardaki yüksek mertebeden akrabalarına yapılacak ziyaretleri ve bu akrabaların adabımuaşeret alışkanlıklarını – tıpkı okulundaki başarılarında olduğu gibi– hakkıyla benimseyeceğini öngörecek, kendini henüz belirsiz ama nihayetinde gelebilecek yüksek irtifalara hazırlamaya peşinen girişecek kadar ötelere gitmişti. Basireti parayla ilgili, hasisçe şeyler tarafından bağlanmıyordu; onun için önemli olan, öngördüğü gelişmelerdi ve bunlara ödenecek parayı hiç düşünmüyordu.

Öte yandan Fred'in aklı, kendine has iyimserliğin bile hemen bastırmakta başarısız olduğu bir kaygıyla meşguldü. Featherstone'un aptalca dayatmasını, o görevi yerine getirmekten daha da beter kimi sonuçlara maruz kalmaksızın kaçınmanın yolunu bulamıyordu. Babası zaten kızgındı ona ve ailesiyle Bulstrodlar arasında doğacak ilave bir soğukluğa vesile olursa, daha da öfkelenecekti. Öte yandan, kendisi de gidip eniştesi Bulstrode'la konuşmak zorunda kalmaktan nefret ediyordu, çünkü şarabın etkisiyle gerçekten de Featherstone'un mülkü konusunda bir sürü aptalca şey söylemiş, bunlar da aktarılırken abartılmış olabilirdi. Featherstone gibi yaşlı, antika bir pintiye dönük beklentileriyle böbürlenerek ve borçlarının zeyil edilmesi için yalvararak sefil bir görüntü sunduğunu hissediyordu. Ama... Ah şu beklentiler! Gerçekten de beklentileri vardı ve onlardan vazgeçmesi halinde başka herhangi kabul edilebilir seçenek göremiyordu; ayrıca yakın zamanda canını

ciddi şekilde sıkan bir borca girmişti ve ihtiyar Featherstone, pazarlığa o parayı ödemenin katılabileceğini de ima etmişti. Meselenin tümü sefil denecek düzeyde küçüktü aslında: Borçları önemsizdi, hatta beklentileri bile muhteşem denecek düzeyde değildi. Fred'in elbette birçok tanıdığı vardı ama bunlar, sıkıntılarının ehemmiyetsizliğini itiraf etmekten utanç duyacağı kişilerdi. Dönüp dolaşıp aynı meseleler üzerine bu şekilde kafa yormak, tabiatıyla insanlardan uzak durmasına yola açacak bir karamsarlık yaratmıştı onda. Bir tarafta Mainwaring ve Vyan gibileri varken Middlemarchlı bir manifaturacının oğlu olarak doğmak, elle tutulur anlam ifade etmeyen bir şeylerin mirasçısı olmak... Her şeyin en iyisine iştah duyan, belli ruha sahip genç bir adam, geleceğe o kadar fakir bir perspektiften bakıyorsa, hayat gerçekten de kesat giden bir işten öte değildi.

Bulstrode'un adının meseleye dahil edilmesinin ihtiyar Featherstone'un uydurması olabileceği Fred'in aklına bile gelmiyordu ama zaten öyle olsa bile, durumunda herhangi bir değişiklik yaratmazdı bu. Yaşlı adamın, gücünü ona biraz işkence etme yoluyla göstermek ve onun Bulstrode'la nahoş şartlar doğrultusunda karşı karşıya gelişini seyrederek tatmin duymak istediğini yeterince açık şekilde anlamıştı. Fred, dayısı Featherstone'un ruhunun en dip köşelerini gördüğünü düşünüyordu ama gördüklerinin yarısı, aslında kendi eğilimlerinin yansımasından öte değildi. Başka bir ruhu tanımaya dönük müşkül külfet, şuuru esasen kendi arzularından oluşan genç beylere göre değildir.

Fred'in kendi kendiyle girdiği tartışmanın ana meselesi, durumu babasına anlatması mı yoksa bundan onun bilgisi olmadan kurtulmaya mı çalışması gerektiğiydi. Onunla ilgili lafları yayan kişi muhtemelen Mrs. Waule idi ve eğer Mary

Garth onun verdiği raporu Rosamond'a aktardıysa, meselenin babasına aksedeceği ve kendisinin de bu konuda sorgulanacağı kesindi.

Yürüme temposunu biraz düşürdükleri bir sırada, Rosamond'a, "Mary sana Mrs. Waule'un benimle ilgili bir şeyler anlatıp anlatmadığından bahsetti mi, Rosy?" diye sordu.

"Evet, bahsetti elbette."

"Ne demiş?"

"Senin çok istikrarsız olduğunu söylemiş."

"Hepsi o kadar mı?"

"Bence bu kadarı yeterli, Fred."

"Başka bir şey anlatmadığından emin misin?"

"Mary o kadarını söyledi. Ama biliyor musun, gerçekten utanmalısın kendinden, Fred."

"Ah, boş laflar! Bana nutuk atma. Mary ne dedi tam olarak?"

"Söylemek mecburiyetinde değilim. Mary'nin dediklerini pek önemsiyorsun ama konuşmama izin vermeyecek kadar da kabasın."

"Mary'nin söylediklerini elbette ki önemsiyorum. Tanıdığım en iyi kızdır o."

"Onu hiçbir zaman âşık olunacak bir kız olarak görmemişimdir."

"Erkeklerin neye âşık olduğunu nereden bileceksin sen? Kızlar anlamaz öyle şeylerden."

"Hiç değilse ona âşık olmamanı *tavsiye etmeme* izin ver, çünkü teklif edersen, seninle evlenmeyi asla düşünmeyeceğini söyledi bana."

"Teklifi yapana kadar bekleyebilirdi."

"Bunun seni fena kızdıracağını biliyordum, Fred."

"Hiç de değil. Onu bir şekilde kışkırtmasaydın, öyle konuşmazdı."

Fred, eve varana kadar, Bulstrode'la konuşmak gibi sevimsiz bir görevi bir ihtimal üstlenebileceği umuduyla, babasına meselenin tamamını mümkün olan en sade şekilde aktarmaya karar verdi.

II

YAŞLI VE GENÇ

13

1. Centilmen:
Adamın ne vasıftadır? Çoğundan iyi midir,
Yoksa görünüşte iyi ama o pelerinin altında daha mı kötü?
Aziz veya sahtekar gibi midir, hacı veya ikiyüzlü gibi mi?

2. Centilmen:
Hayır, sen söyle bana, sahip olduğun yığınla kitabı,
Bütün zamanlardan sürüklenip gelmiş o yadigarları
Nasıl vasıflandırdığını.
İnce parşömen, büyük ebat ve sıradan deri cilt diye,
Hemen ebat ve kıyafete göre sıralaman onları;
Okumadığın yazarları sınıflandırmak için
Kurnazca icat ettiğin o etiketlerden
Daha öte bir çeşitliliğin teminatı değildir pek.

Mr. Vincy, Fred'in anlattıklarını dinledikten sonra Mr. Bulstrode'la, genellikle başka ziyaretçinin gelmediği saat 1:30 sularında, bankadaki özel odasında görüşmeye karar vermişti. Ama saat 1'de biri gelmişti ve ona söyleyecek çok şeyi olmasına rağmen, Mr. Bulstrode bu kişiye ancak yarım saat kadar zaman ayırabildi. Banker akıcı konuşur ve geniş bir kelime dağarcığına hitap ederdi, aynı zamanda kısa düşünce duraklamalarıyla epey zaman harcardı. Hastalıklı çehresinin sarı veya siyah sakalla çevrili türden olduğu düşünülmesin; solgun sarımtırak bir tene, aralarına griler serpişmiş ince kumral saçlara, açık gri gözlere ve geniş bir alına sahipti. Sesi yüksek perdeden çıkan adamlar onun sönük ses tonunu belli temayüllere yorar ve bazen bunun açık yüreklilikle bağdaşmadığı kanaatine varırdı;

ancak düşünülürse, bağırtılı konuşan bir adamın saklayacak şeyi olmadığına, İlahi İrade'nin tok sözlülük makamını o kişinin ciğerlerine yerleştirdiğine mesnet aramaksızın inanıldığı da gerçektir. Mr. Bulstrode saygıyla dinleme alışkanlığına da sahipti ve gözlerinde teşhis edilen güya yoğunlaşmış dikkat, işitilmeye değer laflar ettiğine inanan kişide, onun sözlerinden azami verimi beklediği hissine kapılmasını sağlardı. Fazla büyük şahsiyet yansıtma tasası gütmeyen başkalarıysa, üzerlerine öyle bir ahlaki fener tutulmasından hoşlanmazdı. Mahzeninizle gurur duymuyorsanız, misafirinizin şarap bardağını ışığa tutup eleştirel bir tavır takınmasını izlerken tatminle ürperemezsiniz. O tür hazlar şuurlu bir liyakatle mümkündür ancak. Dolayısıyla, Mr. Bulstrode'un bu kesif dikkat hali, Middlemarch'taki meyhaneciler ve günahkarlar için makbul bir şey değildi; kimileri tarafından bir Farisi, kimileri tarafındansa Evanjelik olmasına yorulurdu bu tavrı. Daha az sığ bakıp daha mantıklı düşünenlerse, yirmi beş yıl öncesine kadar Middlemarch'ta kimsenin Bulstrode adını duymamış olmasından yola çıkarak, bankerin babasının ve büyükbabasının kim olduğunu merak ederdi. O ânda karşısında oturan misafiri Lydgate için bu ince eleyip sık dokuyan bakış, umursamazlıkla karşılanacak bir şeydi. Lydgate bankerin tıyneti konusunda zaten olumsuz fikirlere sahipti ve adamın maddi şeylerden pek az haz duyan, sabırsız ve iştahlı bir iç dünyası olduğu kanaatine varmıştı.

Mr. Bulstrode, kısa bir duraksamadan sonra, "Bana arada sırada ziyarette bulunursanız, ziyadesiyle minnettar olurum, Mr. Lydgate," dedi. "Nezdinizde, hastane yönetimi gibi ilgi çekici bir konu üzerine özel olarak görüşmemde fayda olacak değerli bir yardımcı bulduğumu düşünüyorum. Neredeyse bitme safhasına gelen hastanemize gelince, ateşli hastalıklara yönelik

özel bir bölümün sağlayacağı faydalara ilişkin söylediklerinizi göz önünde bulunduracağım. Lord Medlicote her ne kadar bina için gerekli araziyi ve malzemeyi sağlamışsa da konuya şahsi ilgi göstermediğinden, bu konudaki karar tamamen bana kalmış durumda."

"Böyle bir taşra yerleşiminde, zahmete girmeye değer pek az şey var zaten," dedi Lydgate. "Sağlık reformu gerçekleşince, eski reviri de içine alan düzgün bir ateşli hastalıklar hastanesi, olası bir tıp okulunun çekirdeğini teşkil edebilir ki tıp eğitimi söz konusu olduğunda, böyle okulların memlekete yayılmasından daha kıymetli bir şey düşünülebilir mi? Cemiyet yararını biraz olsun gözeten ve birkaç fikre sahip olan bir taşralı, vasatın biraz üzerinde görülen her şeyin Londra'ya akıp gitmesine direnmek için elinden geleni yapmalıdır. Her ne dalda olursa olsun, muteber mesleki amaçlar kendilerine taşrada daha zengin alan bulamasa bile, daha özgür hareket imkânı yakalayabilir."

Lydgate'e bahşedilmiş özelliklerden biri, genelde gür ve kalın çıkmasına rağmen gerektiğinde alçak ve yumuşak bir tona bürünebilen sesiydi. Gelişigüzel görünen tavırlarına rağmen girişim ruhuna, çekingenlik kabul etmeyen bir başarı beklentisine sahipti; önceden rast gelmediği ufak tefek engellere veya baştan çıkarmalara, horgörü ve itaatsizlikle ciddi şekilde desteklenmiş bir güç ve karakter bütünlüğüyle direnebiliyordu. Öte yandan bu gururlu açık sözlülük, yapmacıksız bir iyi niyet ifadesiyle sevimli hale geliyordu. Mr. Bulstrode, muhtemelen aralarındaki ses ve tavır farklılığı sebebiyle hoşlanmıştı ondan; hatta bu hoşnutluğu, tıpkı Rosamond için olduğu gibi, Middlemarch'ın yabancısı olmasıyla biraz daha körüklenmişti. İnsan yeni birisiyle çok şey başlatabilirdi! Hatta daha iyi biri olma çabaları da buna dahildi.

Mr. Bulstrode, "Bu coşkulu tavrı daha elverişli fırsatlarla desteklemekten sevinç duyacağım," diye cevap verdi. "Demek istediğim, yeni hastanemin daha kamil bilgiyle sürdürülmesi gereken denetlenme safhasını, sevk ve idaresini size emanet etmek isterim, çünkü böylesine büyük ve önemli bir meselenin mevcut iki hekimimiz tarafından kösteklenmemesi gerektiği konusunda kararlıyım. Bu kasabaya gelişinizi, bugüne dek hep muhalefet gören çabalarımı mükafatlandıracağı aşikar bir nimet şeklinde değerlendirmek için yeterli sebebim olduğunu düşünüyorum. Eski revir meselesine gelince, o konuda bir sonuca, yani sizin seçilmeniz kararına vardık. Ve umarım, kendinizi bir reformcu olarak takdiminizden ötürü meslektaşlarınızdan gelecek belli başlı hoşnutsuzluklar ve kıskançlıklar sizi kısıtlamaz."

Lydgate gülümseyerek, "Hamasi cesaret iddiasında bulunacak değilim ama mücadeleden ziyadesiyle zevk alırım ve burada da başka herhangi bir yerde olacağı gibi daha iyi metotların bulunup uygulamaya koyulacağına inanmasam, mesleğimi umursamaz durumuna düşerdim."

"Middlemarch'ta bu mesleğe dönük standartlar epey düşüktür, azizim," dedi banker. "Yani bilgi ve yetenek açısından diyorum, cemiyet statüsü açısından değil. Yoksa tıp adamlarımızın çoğu, saygın kasaba sakinlerimizle iyi bağlantılar kurmuştur. Mükemmellikten uzak olan kendi sağlığım, beni ilahi merhametin erişimimiz dahiline koyduğu geçici kaynaklara biraz dikkat yoğunlaştırmaya sevk etti. Şehirlerdeki tanınmış ve makbul kişilere danışmam sonucunda, tıbbi uygulamaların bizim taşra yörelerinde ne kadar geri kaldığının farkına üzüntüyle vardım."

"Evet. Mevcut tıbbi kurallarımız ve eğitimimiz göz önüne alınırsa, kişi arada sırada bile olsa doğru dürüst pratisyenle

karşılaşmaktan tatmin duymalıdır. Mesele bir teşhisin başlangıç noktasını –tıbbi ispat felsefesi açısından– belirleyecek daha üst seviye sorulara geldiğinde, bunlara yönelik en ufak yol gösterici ışıltı bile genelde taşra pratisyenlerinin ancak Ay'daki bir adam kadar haberdar olabileceği bilimsel kültürden kaynaklanır."

Hafifçe öne eğilip dikkatle bakan Mr. Bulstrode, Lydgate'in az önce söylenenlere verdiği onayın kendi kavrayışıyla tam uyuşmadığını gördü. Sağgörülü biri, o şartlar altında konuyu değiştirir ve kendi istidatlarının daha yararlı olacağı meselelere girerdi.

"Tıbbi yeterlik önyargılarının maddi vasıtalara yönelik olduğunun farkındayım," dedi. "Bununla beraber, Mr. Lydgate, maneviyatın ciddi şekilde dikkate alınması gerektiği konusunda fikir ayrılığına düşmeyeceğimizi ve bu konuda da bana yardımcı olacağınızı umuyorum. Hastalarınızdaki manevi yönelişlerin farkına varmışsınızdır herhalde?"

"Elbette farkındayım. Ancak kimi sözler farklı zihinlere farklı anlamlarda hitap edebilir."

"Kesinlikle öyle. Ve böyle konularda yanlış eğitim, eğitimin hiç olmaması kadar tehlikelidir. Halledilmesini canı gönülden arzuladığım bir diğer konu da eski revirdeki ruhani iştirake yeni bir düzenleme getirilmesi. Bina, Mr. Farebrother'in yetki alanındaki mahallelerde. Mr. Farebrother'la tanıştınız mı?'

"Bilirim kendisini. Oyunu benim lehime kullandı. Bir ara teşekkür etmek için uğramam lazım. Pek hoş birine benziyor. Ve anladığım kadarıyla bir tabiatbilimci."

"Mr. Farebrother, azizim, anlamak için kafa yormanın derin eza vereceği bir adamdır. Bu memlekette onunkiler kadar

büyük kabiliyetlere sahip bir din adamı daha yoktur herhalde." Mr. Bulstrode düşünceli bir tavırla sustu.

Lydgate, "Middlemarch'ta beni derinlemesine kabiliyet arama zahmetine sokacak biriyle karşılaşmadım henüz," dedi, lafını sakınmadan.

Mr. Bulstrode, öncekinden de ciddi bir ifadeyle, "Benim istediğim, hastaneye devam konusunda Mr. Farebrother'in yetkili bir rahiple –ki kastettiğim kişi Mr. Tyke oluyor– yer değiştirmesi ve bundan başka manevi yardım talep edilmemesi."

"Bir tıp adamı olarak böyle bir konu hakkında, Mr. Tyke'ı tanımam haricinde fikrim yok ve durum dediğiniz şekilde olduğunda da kendisinin hangi vakalara dahil olacağını bilmek isterim." Lydgate gülümsedi ama tedbirli davranmakta kararlıydı.

"Bu meselenin esaslarına şu ân itibariyle tam anlamıyla vakıf olamazsınız elbette ama..." Mr. Bulstrode daha net vurgularla konuşmaya başlamıştı. "Ama konu büyük ihtimalle hastanenin tıbbi kurulunda ele alınacak ve şimdiden hevesle beklediğim işbirliğimizi düşününce, bunun yararını gözeterek bu meselede bana muhalefet edecek kişilerden etkilenmemenizi rica edebileceğime inanıyorum."

"Ruhban sınıfıyla herhangi bir tartışmaya girmeyeceğimi umarım," dedi Lydgate. "Benimsediğim yol, mesleğimde iyi işler yapmaktan geçer."

"Benim sorumluluklarımsa daha geniş kapsamlı, Mr. Lydgate. Bu konuyu da gerçekten kutsal mesuliyet meselesi addediyorum; madem bana muhalefet edenler var, öyleyse bunu dünyevi muhalefet ruhunu tatmin etmeye dönük bir fırsat olarak görmem için yeterli sebebe sahibim. Ancak ne inançlarımdan bir nebze olsun geri dururum, ne de kendimi habis bir nes-

lin nefret ettiği doğrularla ifade etmekten vazgeçerim. Kendimi bu hastane geliştirme işine adadım ama size şunu cesurca itiraf edeyim ki Mr. Lydgate, ölümcül hastalıkların tedavisinden daha önemli bir mesele olmadığına inanmasam, hastanelere de en ufak ilgi beslemezdim. Başka faaliyet alanım var ve idamla yüz yüze gelsem bile bunu saklamam."

Son sözleri söylerken Mr. Bulstrode'un sesi yüksek perdeden, heyecan yansıtan bir fısıltıya dönmüştü.

"İşte o noktada kesinlikle ayrılıyoruz," dedi Lydgate. Ancak kapının açılıp, Mr. Vincy'nin beklemekte olduğu haberinin verilmesine üzülmedi de. Rosamond'u gördüğünden beri bu al yanaklı ve hoşsohbet şahsiyet daha da ilginç geliyordu ona. Rosamond gibi kaderlerinin birleştiği bir geleceğin örgüsünü kurmuyordu ama bir erkeğin çekici bir kızı hazla hatırlaması, onu tekrar görebileceği bir yemeğe katılmaya istekli olması gayet tabiiydi. Gitmek üzere kalkmadan önce, Mr. Vincy 'sabırsızlıkla beklediği' bu daveti kendisine yöneltti, çünkü daha sabah kahvaltısında Rosamond, dayısı Featherstone'un yeni doktoru büyük takdirle karşıladığını anlatıyordu.

Mr. Bulstrode, kayınbiraderiyle yalnız kalınca, kendine bir bardak su doldurdu ve sandviç kutusunu açtı. "Rejimimi benimsemeye seni ikna edemem, değil mi, Vincy?"

Kendince menkul nazariyeden vazgeçemeyen Mr. Vincy, "Hayır hayır, o sisteme dair hiç fikrim yok," dedi. "Hayat dolgu maddesi ister. Gel gör ki..." Sesi, mevcut durumla tamamen bağlantısız bir konuyu geçiştirir gibi değişmişti. "Buraya benim küçük haylaz Fred'le ilgili küçük bir meseleyi konuşmaya geldim."

"Bu da seninle, perhiz konusu kadar ayrı görüşlere sahip olduğumuz diğer bir konu, Vincy.'

"Umarım bu sefer öyle olmaz." (Mr. Vincy hoş mizacını korumakta kararlıydı.) "Bu aslında ihtiyar Featherstone'un kaprisleriyle ilgili bir durum. Birileri garaz sebebiyle bir hikâye uydurup Fred'i gözünden düşürmek için bunu ihtiyara anlatmış. Featherstone bizim çocuğa çok düşkündür ve büyük ihtimalle onun için iyi bir şeyler yapacak; aslına bakılırsa mülkünü ona bırakmayı söyleyecek kadar müşfik yaklaşıyor Fred'e ve bu da bazı insanları kıskançlığa sürüklüyor."

"Büyük oğlun konusunda tuttuğun yola dair fikirlerimizin bağdaşmadığını sana bir kez daha söylemem lazım, Vincy. Onu Kilise'ye yönlendirmen tamamen dünyevi gösterişten ibaretti; üç oğlan ve dört kız çocuğu olan bir aile sahibiyken, Fred'e abartılı, atıl alışkanlıklardan başka şey sağlamayan pahalı bir eğitime para dökmen doğru değildi. Şimdi bunun neticelerini hasat ediyorsun."

Mr. Bulstrode, kendini başka insanların hatalarını açıkça vurgulama görevinden nadiren azlederdi ama Mr. Vincy kendini aynı kararlılıkla sabır göstermeye hazırlamış değildi. Bir adam yakın zamanda belediye başkanı olma ihtimalini gözetiyorsa ve ticari kaygılar sebebiyle politikada kararlı bir tavır sergilemeye hazırsa, geri plandaki şahsi meselelerin idaresi çerçevesinde de itibar mefhumuna sahipti. Ve o ân maruz kaldığı serzeniş, onu başka herhangi bir konudan daha fazla rahatsız ediyordu. Ektiğini biçtiğinin söylenmesi son derece yersizdi. Ama başını Bulstrode'un boyunduruğuna uzattığının farkındaydı ve her ne kadar tepişmeyi seven bir adamsa da kendini frenlemekte zaman kaybetmedi.

"O konuda geçmişe uzanmanın yararı yok, Bulstrode," dedi. "Senin şu ideal adamlarından biri değilim ve öyleymişim numarası yapmam. Ticarette de her bakımdan öngörü sahibi ola-

mam; Middlemarch'ta kurulabilecek, bizimkilerden daha iyi bir iş yoktu ve çocuk da akıllıydı. Zavallı kardeşim Kilise adamıydı, gayet iyi şeyler yaptı, hatta terfi de aldı ama şu mide hastalığı onu aramızdan alıp götürdü; yoksa şimdiye kadar çoktan başrahip olmuştu. Bence Fred konusunda yapmaya çalıştıklarımı mazur gösterecek çok şey var. Din meselesine gelecek olursan, insan kendi varlığını peşinen heba etmeye kalkışmamalıdır; takdir-i-ilahiye bir nebze güven duymalı ve cömert olmalıdır. Aileyi biraz yoklayıp yüceltmek iyi bir İngiliz bakış açısıdır; kanımca, bir babanın görevi de oğluna iyi bir şans yaratmaktır."

"Şu söylediklerinin bir dünyevilik ve tutarsızlık divaneliğinden öte olmadığını ifade ediyorsam, en iyi dostun olarak davranmak haricinde niyetim olmadığını bilmeni isterim, Vincy."

"Pekâlâ," dedi Mr. Vincy, aldığı kararlardan vazgeçerek. "Ben hiçbir zaman dünyevi olmaktan gayrı bir iddiada bulunmadım ve dahası, etrafımda da dünyevi olmayan kimse görmüyorum. Sanırım sen de işini dünyevi olarak tanımlamadığın prensipler doğrultusunda yürütmüyorsun. Gördüğüm tek fark, bir dünyeviliğin diğerinden daha dürüstçe olduğudur."

Sandviçini bitirip kendini koltuğunda geriye atan ve gözlerini bezgin bir ifadeyle yuman Mr. Bulstrode, "Kısır tartışmalar bunlar, Vincy," dedi. "Senin de daha dikkate değer işlerin vardır."

"Evet, evet. Uzun lafın kısası, birileri ihtiyar Featherstone'a seni kaynak göstererek, Fred'in ondan kalacak mirası teminat saydırıp borç almaya çalıştığını söylemiş. Sen elbette ki böyle saçma bir laf etmezsin. Ama bizim ihtiyar, Fred'den bunu kendi elyazınla yalanlayan bir belge getirmesini istemiş; o lafların, öyle aptalca bir yöntemle borçlandığına veya borçlanmaya

çalıştığına dair söylentinin tek kelimesine dahi inanmadığını ifade eden basit bir not yani. Herhalde buna bir itirazın olmaz."

"Affet beni. Bir itirazım var. Oğlunun olanca pervasızlığı ve cehaletiyle –daha haşin kelimeler kullanmayacağım– konacağı müstakbel mirası öne sürerek para toplamaya kalkışmadığından veya birilerinin öyle muğlak bir varsayımla ona para verecek kadar aptal olamayacağından hiçbir şekilde emin değilim; dünya yüzünde öyle laçka yöntemlerle borçlanma eğilimi de mebzul, diğer tür budalalık da."

"Ama Fred bana, dayısının mülkü üzerine varsayımlar öne sürerek borç almadığına dair şeref sözü verdi. Yalancı değildir. Onu olduğundan iyi göstermek gibi bir niyetim yok. Çocuğu layığıyla azarladım; kimse yaptıklarına göz yumduğumu söyleyemez. Ama yalancı değildir. Ve bence –yanılıyor da olabilirim ama– kötü yanlarını alenen bilmedikçe, kişiyi genç bir adamın iyi taraflarına inanmaktan men eden bir din yoktur. Söylenenlere inanmak için geçerli sebebin yoksa, öyle zararlı biri olduğuna inanmadığın beyanını reddederek onun tekerine çomak sokmak da hiçbir dine yakışmaz, kanımca."

"Gelecekte Featherstone'un mülküne sahip olmasını sağlayacak yolu düzleyerek oğlunun dostluğuna mazhar olmam gerektiğinden hiç emin değilim. Refahı, onu sırf bu dünyanın hasadını kaldırmak için kullanacaklara bahşedilmiş bir nimet olarak kabul edemem. Bunları işitmekten hoşlanmıyorsundur Vincy, ancak öyle bir mirasın düzenlenmesini kolaylaştırmak amacıyla dediğin şekilde davranmak için bir nedenim olmadığını söylemek isterim. Ayrıca bunun, oğlunun ebedi refahına veya Tanrı'nın senasına hizmet etmeyeceğini söylemekten de kaçınmayacağım. Hal böyleyken, hem aptalca bir tarafgirlik

dayatacak hem de aptalca bir mirası güvene alacak bir beyanı kaleme almamı nasıl bekleyebilirsin ki?"

Mr. Vincy, "Maksadın azizler ve gezgin İncil vaizlerinden başka herkesin para sahibi olmasını engellemekse, kendinin de bazı kârlı ortaklıklardan vazgeçmen gerektiğinden başka söyleyeceğim şey yok," diyerek gayet dobra bir çıkış yaptı. "Bildiğim şu ki Plymdale imalathanesinin Brassing'deki toptancılardan aldığı mavi ve yeşil boyaları kullanarak ipeği çürütmesi Tanrı'nın senası bakımından hayırlı olabilir ama Middlemarch'taki ticaretin selameti için öyle değil. Başka insanlar o kadar fahiş kârın Tanrı'nın senası uğruna yapıldığını öğrense, bundan daha fazla huşu duyar belki. Ama bu benim pek de umurumda değil; istersem sıkı bir kavga başlatabilirim."

Mr. Bulstrode cevap vermeden önce bir ân durakladı. "Bu şekilde konuşarak bana ciddi ıstırap veriyorsun, Vincy. Benim faaliyet alanlarımı ve gerekçelerimi anlamanı beklemiyorum senden; dünyanın bunca çapraşıklığı içinde prensipler doğrultusunda bir yol çizmek kolay değildir, hele bu ince çizgiyi pervasızların ve dudak bükenlerin gözünde belirgin hale koymak daha da zordur. Eğer zahmet buyurursan, sana dönük hoşgörümü karımın kardeşi olman hasebiyle epey esnettiğimi hatırla ve ailene dönük maddi desteği kısıtlı tutmamı şikâyet konusu etmenin sana yakışmayacağını bil. Ayrıca ticarette edindiğin yeri sana sağlayanın kendi basiretin veya muhakeme kabiliyetin olmadığını unutma."

Artık adamakıllı sinirlenen Mr. Vincy, "Büyük ihtimalle öyle ama benim ticaretim sebebiyle herhangi bir kayba uğramadın şu âna kadar," dedi. Önceden aldığı kararlar, asabi ruh haline kavuşmasını nadiren geciktirirdi. "Ayrıca Harriet'la evlen-

diğinde, artık ailelerimizin hayata aynı çiviyle tutturulacağını biliyordun. Bu konuda fikrini değiştirdiysen ve benim ailemin düşüşünü görmek istiyorsan, bunu açıkça söylesen iyi edersin. Ben hiç değişmedim; kiliseye, doktrinler peyda olmadan önceki gibi muntazaman devam eden aynı sade adamım. Ticarette de başka şeyde de dünyayı aynen bulduğum gibi kabul ederim. Komşularımdan daha kötü halde olmamak bana yeter. Ama düşüşümüzü görmek istiyorsan, bunu açıkça söyle. O zaman ne yapacağımı bilirim ben."

"Manasız laflar ediyorsun. Oğlun hakkındaki mektup sebebiyle mi yaşayacakmışsın bu düşüşü?"

"Öyle veya böyle, bunu yapmayı reddetmeni çok yakışıksız kabul ediyorum. Bazı şeyler dinle bağdaştırılabilir ama bu bağlamın dışında gayet tatsız bir 'ne yer ne de yedirir' manzarası arz eder. Fred'e kara çalıyor olabilirsin bu davranışınla; bir iftirayı ateşlediğini kabullenmemek de buna yakın gelir. Her sahada piskoposu veya bankeri oynamaya hevesli zorbaca bir ruh, insanın adını lekeleyebilir."

Mr. Bulstrode, her zamankinden biraz daha sabırsızlık ve donuklukla, "Benimle dalaşmakta ısrarcıysan, bu bana olduğu kadar Harriet'e de büyük acı verir, Vincy," dedi.

"Kimseyle dalaşmak değil niyetim. İstediğim –ki muhtemelen senin de istediğin– dostluğumuzu korumak. Sana hınç beslemiyorum; senin hakkındaki düşüncelerim başka herhangi birine yönelik olanlardan daha kötü değil. Kendini yarı açlığa mahkûm eden ve aileye dönük duaları dilinden düşürmeyen bir adam; işte busun sen: Dinine körü körüne bağlı biri; ancak bu sermayeni anında lanete ve küfre tahvil edebilirsin ki çok

insan yapar bunu. Efendilik etmekten hoşlanıyorsun, bunda inkâr edilecek yan yok; cennetin en üst mertebesinde olman lazım, yoksa orada olmaktan da memnun kalmazsın. Ama kız kardeşimin kocasısın ve aynı cephede olmamız gerekir; eğer Harriet'ı bir nebze tanıyorsam, kavgaya tutuşmamız halinde bunun senin kabahatinden kaynaklandığını düşünecektir, çünkü küçük sineğe ehemmiyet verip deveyi görmezden geliyorsun[66] ve Fred'in kendine iyi bir yol seçmesine yardımcı olmayı reddediyorsun. Ben de buna tahammül gösterecek değilim. Çünkü bunu çok yakışıksız addediyorum."

Mr. Vincy ayağa kalkıp paltosunun düğmelerini iliklemeye başlarken kayınbiraderine durumu açıklığa kavuşturacak nihai cevabı beklediğini ima eder şekilde bakıyordu.

Mr. Bulstrode'un konuşmaya Mr. Vincy'yi uyararak başladığı ve kendini manifaturacının zihninin (insanların ışıklarına ve gölgelerine ayna tuttuğu, sırrı dökülmüş, tatminkar olmaktan çok uzak bir zihindi bu) yansımasına bakar halde bulduğu ilk durum değildi bu ve tecrübelerinin, belki de onu sahnenin nasıl sonuçlanacağı konusunda önceden uyarması gerekirdi. Ama iyi pompalanan bir çeşme, suyunu yağmurda bile, o sular bir işe yaramazken dahi esirgemez; iyi bir öğüt membaı da aynı nispette zapt edilemezlik arz eder.

Mr. Bulstrode'un tabiatında, rahatsızlık veren talep veya teklifler karşısında doğrudan itaat göstermek yoktu. Rota değiştirmeden önce daima gerekçeleri şekillendirir ve onları mutat standartlarıyla ahenkli hale getirirdi.

Sonunda, "Biraz düşüneceğim bunun üzerinde, Vincy,"

[66] Yeni Ahit, Matta, 23:24. (Ç.N.) 'Ey kör kılavuzlar! Küçük sineği süzer ayırır ama deveyi yutarsınız!'—*çn*

dedi. "Meseleyi Harriet'a da açacağım. Herhalde sana yazılı cevap veririm."

"Çok iyi. Lütfen bunu olabildiğince çabuk yap. Konunun yarınki görüşmemizden önce halledilmiş olacağını umuyorum."

14

Tarif sıkı sıkıya takip edilmelidir burada,
Çünkü lezzetli ete çeşni katar
Atalet denen ve çoğunun hevesle yediği
Ve gayet tatlı bulduğu şey:
Önce lokmaları kolla, tazı gibi
Büfelere katıştır, güzelce karıştır
İyi ve kesif pohpohlama yağlarıyla,
Ve kendini metheden yalanlarla köpürt.
Sıcak servis et: Kullanacağın taslar ise,
Ölülerin ayakkabılarıdır.

Mr. Bulstrode'un Harriet'la yaptığı istişare Mr. Vincy'nin arzuladığı etkiyi yapmış olmalıydı ki talep edilen tanıklığı içeren mektup ertesi sabahın erken saatlerinde geldi ve Fred de bunu hemen Mr. Featherstone'a götürdü.

Yaşlı adam soğuk hava sebebiyle yataktan çıkmamayı tercih etmişti ve Mary Garth'ı da oturma odasında göremeyen Fred, hemen üst kata çıkıp mektubu, sırtını rahatça arkaya yaslayarak istirahate çekilmiş olan ama insanevladına duyduğu güvensizliğin ve hüsranın keyfini her zamanki gibi süren amcasına takdim etti. Mr. Featherstone gözlüğünü taktı ve mektubu, dudaklarını büzüp ağzının kenarlarını düşürerek okumaya başladı:

"*Kanaatimi belirtmekte tereddüt etmeyeceğim şartlar doğrultusunda...* –Pöh! Ne de şık laflar kullanmış adam! Mezatçı falan olmalıymış!– *...oğlunuz Frederic'in Mr. Featherstone ta-*

rafından kendisine vaat edilmiş... –Vaat mi? Kim diyor vaatte bulunduğumu? Hiçbir şey vaat etmedim ben! İstediğim tarzda bir ek vasiyetname veya zeyilname düzenlerim, o kadar– ... *terekeye istinaden peşinen herhangi bir para almadığına ve o tür bir terekenin tabiatını nazarıitibara alarak hassasiyet ve karakter sahibi herhangi bir gencin...* –Ah ama bu centilmen senin hassasiyet ve karakter sahibi olduğunu hassaten belirtmiyor, buna dikkat ediniz bayım!– *...öyle bir teşebbüste bulunacağını düşünmenin abes olduğuna inanmaktayım. Ve bu tabiattaki bir rivayete dönük şahsi vaziyetime gelince, oğlunuzun Mr. Featherstone'un vefatıyla kendisine veraseten intikal edebilecek herhangi bir terekeye istinaden borç aldığına dair herhangi bir ifadeyi kullanmadığımı kesinlikle teyit ederim.* –Hey Allahım! Vefat, veraset, tereke! Avukat Standish bile bu adamla kıyaslandığında hiç kalır. Borç istemeye kalksa bu kadar incelikli yazabilirdi ancak."

Mr. Featherstone bu noktada gözlüklerinin üzerinden Fred'e bakarak mektubu kibirli bir jestle iade etti ve "Sırf Bulstrode bu kadar titizlikle yazdı diye bir şeylere inanacağımı farz etmiyorsun, değil mi?" dedi.

Fred kızardı. "Mektubun yazılmasını siz talep ettiniz, efendim. Ben de gayet haklı olarak Mr. Bulstrode'un inkârının, onun inkâr ettiği şeyi size ileten kişinin ifadesi kadar geçerli olacağını farz ettim."

Mr. Featherstone gözlüğünü çıkarmadan ellerini battaniyenin altına sokuştururken, ters bir ifadeyle, "Tamı tamına öyle," dedi. "Ben birine veya diğerine inandığımı hiç söylemedim ki. Ya sen ne bekliyordun acaba?"

"Hiçbir şey beklemiyorum, efendim." Fred, öfkesini dışa

vurmamak için kendini zor tutuyordu. "Mektubu size getirmek için geldim. Kabul ederseniz iyi sabahlar dileyeceğim ve..."

"Henüz değil, henüz değil. Çıngırağı çal; küçükhanımın gelmesini istiyorum."

Çağrıya cevap veren, bir uşak oldu.

Mr. Featherstone sabırsızlıkla, "Küçükhanıma gelmesini söyle!" dedi. "Yapacak ne işi var ki ortalıktan kayboluyor?"

Mary geldiğinde de aynı tonda devam etti: "Sana gidebileceğini söyleyene kadar neden oturamıyorsun burada? Yeleğimi istiyorum. Onu daima yatağın üstüne koymanı söylemiştim sana."

Mary'nin gözleri ağlamış gibi kızarıktı. Mr. Featherstone'un o sabah en huysuz hallerinden birinde olduğu belliydi ve Fred, her ne kadar şu çok ihtiyaç duyduğu parasal bağışı elde etme ihtimalini artık ufukta görse de yaşlı zorbaya dönüp, Mary Garth'ın onun emrine amade beklemekten çok daha iyi şeylere layık olduğunu söyleyecek özgürlüğe sahip olmayı isterdi. Odaya girdiğinde Fred ayağa kalkmış olsa da Mary sanki onun farkına varmamıştı ve sinirleri her ân üstüne bir şey fırlatılabileceği ihtimaliyle gerilmiş gibi görünüyordu. Hiçbir şey onu kelimeler kadar korkutamazdı. Bir kancaya asılı duran yeleğe uzandığı sırada Fred ona yöneldi ve "İzin ver, ben alayım," dedi.

"Kızı rahat bırak!" diye atıldı Mr. Featherstone. "Sen getir onu bana, küçükhanım ve şuraya bırak. Evet, şimdi tekrar çağırana kadar git." Bir insana geçtiği iltimasın zevkine, bir diğerine kötü davranarak varmaya olan yatkınlığı bilinirdi. Bu zevke varmakta kullanılacak çeşniyi katmak için daima el altında bulundurulan kişi de Mary idi. Mr. Featherstone'un akrabaları geldiğinde, Mary daha iyi muamele görürdü.

Yaşlı adam ağır hareketlerle yeleğinin cebinden bir deste anahtar, battaniyenin altından da küçük bir teneke kutu çıkardı. Anahtarlardan biriyle kapağı açmadan önce duraklayıp gözlüğünün üzerinden baktı ve "Sana ufak bir servet vermemi umuyorsun, öyle mi?" dedi.

"Katiyen, efendim. Geçen gün lafını etmekle alicenaplık gösterdiniz ve sonrasında, elbette düşünmedim bunu." Ama Fred umut dolu bir beklenti içindeydi ve onu içinde bulunduğu darlıktan çıkaracak miktarda bir paranın hayalini kurmaktan kendini alamıyordu. Ne zaman borca girse –ne olduğunu düşünmesi bile gerekmeyen– bir şeylerin çıkıp gelerek parayı vadesinde ödemesini sağlayacağı kanısına kapılırdı. Ve daima tam zamanında yetişen o şey, görünüşe bakılırsa yine çok yakındaydı; ihtiyacı karşılamakta yetersiz kalacağını düşünmek topyekûn saçmalık, hatta kusursuz mucize yaratabilecek bir talihten bunun yarısını beklemek kadar abes olurdu.

Fred hevesli göründüğü için kendini aşağılayarak sandalyesinde arkaya yaslanırken, damarlı ellerin parmakları banknotları teker teker alıyor, sonra dümdüz şekilde yerlerine koyuyordu. Bir centilmen olduğuna yürekten inanırdı Fred ve ihtiyarın tekine para için yaltaklanmaktan hoşlanmıyordu. Mr. Featherstone nihayet ona gözlüğünün üzerinden bir kez daha baktı ve ince bir para destesi uzattı. Fred beş banknot olduğunu ayırt edebilmişti ama değerlerini kestiremiyordu. Her biri ellilik de olabilirdi.

"Size gerçekten de minnet borçlandım, efendim," diyerek paraları aldı ve ne kadar olduğuna bakmadan kıvırıp cebine koymaya niyetlendi.

Ama bu, onu dikkatle süzen Mr. Featherstone için uygun bir

davranış değildi. "Saymaya değmeyeceğini mi düşünüyorsun? Parayı bir lord gibi alıyorsun, herhalde bir lorda yaraşır şekilde de kaybediyorsundur."

"Hediye atın dişlerine bakmamın doğru kaçmayacağını düşündüm, efendim. Ancak saymaktan ziyadesiyle mutluluk duyacağım."

Ama saydıktan sonra dediği kadar mutlu olmadı. Paranın umutları tarafından belirlenen rakamın çok altında kalması, az önce aklından geçen abesliğin gerçeğe dönmesine sebep olmuştu. Bir şeylerin uygun şekilde gerçekleşmesi kişinin beklentilerine uymadıkları takdirde ne ifade ederdi ki? Hal böyle olunca, abeslik ve ateizm arkasından ona dik dik bakmaya başlamıştı. Fred için çöküş, elindekilerin beş tane yirmilikten öte olmadığını gördüğünde daha şiddetli bir hal almıştı ve memleketin sunduğu yüksek eğitimden aldığı nasip de kendisine yardımcı olacak gibi değildi.

Her şeye rağmen, soluk çehresinde hızlı bir değişimle, "Çok cömertsiniz, efendim," dedi.

Mr. Featherstone kutuyu kilitleyip yerine sokuştururken, "Ben de öyle olduğunu düşündüm," diye cevap verdi ve gözlüğünü kasıtlı bir yavaşlıkla çıkarttıktan sonra, derin bir tefekkür buna daha da inanmasını sağlamış gibi tekrarladı: "Ben de öyle olduğunu düşündüm."

Neşeli havaya tekrar kavuşmak için zaman kazanan Fred, "Sizi temin ederim ki çok minnettarım, efendim," dedi.

"Öyle de olmalısın. Şu dünyada boy göstermek istiyorsun ve gördüğüm kadarıyla bu konuda güvenebileceğin tek kişi Peter Featherstone." Yaşlı adamın gözleri, o genç ve zeki adamın kendisine bel bağladığı, aynı genç ve zeki adamın bunu yapa-

cak kadar aptal olduğu bilincine dönük garip bir tatminle parlıyordu.

"Evet, gerçekten öyle," dedi Fred ve muhatap olmakta o kadar zorlandığı haysiyetine biraz şaşırarak, "Fevkalade şartlarda doğmadım," diye devam etti. "Pek az insan benim kadar hissetmiştir mahrumiyeti. Nefesi tükenmiş bir avcıyla birlikte sürüklenme mecburiyetinde kalmak ve yargılarında sizin yarınız kadar bile isabetli olmayan adamların bir yere varamayacak pazarlıklarla ellerindeki parayı heba edişine şahit olmak hoş değildi."

Mr. Featherstone hafifçe kıkırdayarak, "Eh, artık kendine iyi bir avcı satın alabilirsin. Kanaatimce seksen pound bunun için yeterlidir, üstelik kendini ufak tefek vartalardan sıyırman için yanına yirmi pound daha kalacak," dedi.

"Çok iyisiniz, efendim," diye cevap verdi Fred, sözleriyle hisleri arasındaki net zıtlığı düşünerek.

"Daha ziyade şu ince ruhlu amcan Bulstrode'dan daha iyiyim diyelim. Onun spekülasyonlarından pek bir şey elde edemezsin, tahminimce. İşittiğime göre, babanın bacağına epey kalın bir ilmek takmış, öyle mi?"

"Babam işleriyle ilgili konularda bana hiçbir şey anlatmaz, efendim."

"Eh, hiç değilse o konuda biraz sağduyu gösteriyor. Ama başka insanlar o anlatmadan da anlıyor bazı şeyleri. Sana asla fazla bir şey bırakamaz; büyük ihtimalle vasiyetnamesi bile olmayacak –o tıynette bir adam baban– bu sebeple de bırakın istiyorlarsa onu Middlemarch'a belediye başkanı seçsinler. Ama ortada bir vasiyetname yoksa, o ölünce, en büyük oğul olma hasebiyle bile pek bir şey alamayacaksın."

Fred, Mr. Featherstone'un daha önce hiç o kadar çekilmez olmadığını düşündü. Ve evet, daha önce hiç kendisine bir seferde o kadar para vermemişti de.

Elindeki kâğıdı şömineye atacak gibi kaldırırken, "Mr. Bulstrode'un mektubunu imha edeyim mi, efendim?" diye sordu.

"Evet, evet, istemiyorum onu. Paraca bir şey ifade etmiyor bana."

Fred kalktı ve mektubu ateşe atıp şömine çubuğunu kullanarak zevkle iteledi. Odadan çıkmak için sabırsızlanıyordu ama parayı cebe indirip kaçarsa amcası nezdinde olacağı kadar kendi maneviyatı karşısında da utanç duyacağının farkındaydı. Ancak az sonra çiftlik kahyası efendisine bazı bilgiler vermek üzere gelince, Fred de yakın zamanda tekrar uğrama emrini müthiş bir ferahlamayla kabullenip gönderilmiş oldu.

Sadece amcasından kurtulmak için can atmıyor, Mary Garth'ı görmeyi de bir o kadar istiyordu. Mary ise elinde işlemesiyle şöminenin karşısında, her zamanki yerinde oturuyordu; yanındaki sehpada da açık bir kitap vardı. Gözlerinin kızarıklığı azalmış, o bildik kendine hâkim olma haline geçmişti.

Fred içeriye girince, yerinden doğrularak, "Yukarıdan mı çağrılıyorum?" diye sordu.

"Hayır, Simmons geldiği için çıkmama izin verildi."

Mary tekrar oturdu ve işlemesine devam etti. Fred'e bariz bir şekilde her zamankinden kayıtsız davranıyordu; Fred'in şefkatinden, yukarıdaki sahneden sonra onun adına nasıl öfkelendiğinden bihaberdi.

"Biraz kalabilir miyim, Mary, yoksa seni sıkar mıyım?"

"Rica ederim, otur," dedi Mary. "Dün buraya gelen ve iznimi bike istemeden oturup kalan Mr. John Waule kadar sıkıntı vermen mümkün değil."

"Zavallı adam! Sanırım sana âşık."

"Öyle bir şeyin farkına varmadım. Ve bence, bir kızın hayatındaki en tiksinti verici şeylerden biri, kendisine kibar davranan ve müteşekkir kaldığı herhangi bir adamla arasında muhakkak bir aşk ilişkisinin gelişeceğinin sanılması. Hiç değilse benim bundan azade olduğumu düşünürdüm. Yakınıma gelen herkesin bana âşık olduğu gibi ipe sapa gelmez bir düşünceyle kibirlenecek değilim." Mary duygularını açığa vurmak istemiyordu ama sesinin asabiyetle titremesine engel olamamıştı.

"Kahrolası John Waule!" dedi Fred. "Niyetim seni öfkelendirmek değildi. Bana müteşekkir kalmanı gerektirecek bir sebep olduğunu da bilmiyordum. Birinin senin için mum üflemesini büyük bir hizmet olarak gördüğünü unutmuşum." Fred'in de bir gururu vardı ve Mary'nin feveranına yol açan şeyin farkında olduğunu ortaya vurmayacaktı.

"Ah, dünyanın genel hali dışında bir şeye öfke duyduğum yok. Benimle sağduyulu biriymişim gibi konuşulmasından hoşlanıyorum. Gerçekten de üniversiteye gitmiş bir genç centilmenden biraz fazlasını idrak edebileceğim hissine kapılıyorum sık sık." Mary toparlanmıştı; hatta sesinde, bastırmaya çalıştığı ve kulağa hoş gelen bir kahkaha dalgacığı seziliyordu..

"Bu sabah benim üzerimden keyif yapman umurumda değil," dedi Fred. "Yukarıya geldiğinde çok üzgün görünüyordun. Burada kalıp öyle itilip kakılman çok yazık."

"Ah, aslında rahat bir hayatım var; başkalarına kıyasla yani.

Öğretmen olmak istedim ve buna uygun olmadığım anlaşıldı. Kendi halinde takılmaya çok düşkün bir zihnim var. Sanırım herhangi bir zorluğa katlanmak, yapman için sana para ödenen ama hakkıyla yapmadığın bir işin üstesinden gelir rolü yapmaktan daha iyi. Buradaki her şeyi başka herhangi biri – mesela Rosy– kadar iyi, hatta belki çoğundan daha iyi yapabiliyorum. Rosy, masallardaki canavarsı devler tarafından esir edilmiş güzel yaratıklar gibi."

"Bizim Rosy mi!" diye bağırdı Fred, kardeşlere özgü kuşku yüklü bir sesle.

"Yapma, Fred!" dedi Mary, kesin bir tavırla. "Böyle yerici davranmaya hakkın yok."

"Şu âna dönük, özel bir şeyi mi kastediyorsun bunu söylerken?"

"Hayır, geneli kastediyorum, her zamanki durumu."

"Haa, atıl ve savurgan olduğumu yani! Eh, fakirlik çekmeye yatkın bir adam değilim. Zengin olsam, bu kadar nahoş görünmezdim göze."

Mary gülerek, "Tanrı'nın sana uygun görmediği bir hayat tarzı dahilinde görevlerini yerine getirirdin," dedi.

"Eh, bir rahip olsam, görevlerimi yerine getiremezdim; tıpkı senin bir mürebbiye olarak getiremediğin gibi. Biraz halden anlaman lazım, Mary."

"Rahip olman gerektiğini söylemedim ki. Yapılacak başka işler de var. Bir yol seçip buna uygun davranmamak bana çok sefilce geliyor."

"Yapardım, eğer..." Fred lafını yarıda bırakıp kalktı ve şöminenin kenarına yaslandı.

"Eğer servete kavuşmayacağından emin olsan mı tutardın öyle bir yolu?"

"Öyle bir şey demedim. Senin niyetin benimle tartışmak. Başkalarının hakkımda söylediği laflar tarafından yönlendirilmen hiç hoş değil."

"Seninle tartışmayı nasıl isteyebilirim ki?" Mary sehpada duran cildi aldı. "Yeni gelen onca kitapla tartışmalara girmek dururken... Başkalarına göre haylazın, yaramazın teki olsan da benim gözümde muteber bir insansın."

"Çünkü seni başkalarından çok seviyorum. Ama beni hakir gördüğünün farkındayım."

Mary gülümseyerek başını salladı. "Evet, biraz küçümsüyorum seni."

"Her konuda fikri olan harikulade birine hayranlık duyardın herhalde."

"Duyardım." Mary, kışkırtıcı bir başöğretmen tavrına bürünerek, işlemesi üzerinde seri hareketlerle çalışmaya başlamıştı. Bir konuşma bizi haksız çıkaracak yöne saptığında yaptığımız, aksilik bataklığında ilerilere doğru adım adım yürümekten ibarettir. Fred Vincy de o ânda kendini öyle hissediyordu.

"Sanırım bir kadın kendini bildi bileli tanıdığı birine asla âşık olmaz ve bu, erkekler için de genellikle böyledir. Bir kızı her zaman sonradan gelen kişi cezbeder."

Mary, dudağının kenarı cilveli bir kavisle bükülürken, "Bir düşünelim," dedi. "Bu konuda kendi tecrübelerime başvurmam lazım. Juliet, dediğine örnek gösterilebilir. Öte yandan, Ophelia muhtemelen Hamlet'i uzun zamandır tanıyordu ve Brenda Troil de Mordaunt Merton'la çocukluğundan beri arkadaştı ama bu kişi saygıdeğer bir gençti sanki; Minna ise ya-

bancının teki olan Cleveland'a vurulmuştu.[67] Waverley, Flora MacIvor için yeni bir şahsiyetti ama zaten adama tutulmadı.[68] Bir de Olivia ve Sophia Primrose'la[69] Corinne[70] var ki onların da yeni tanıdıkları adamlara âşık oldukları söylenebilir. Topyekûn bakıldığında, benim tecrübelerim farklı örnekler olduğunu gösteriyor."

Mary başını kaldırıp Fred'e haylazca bir bakış gönderdi ama gözleri, yaptığı tetkikin keyfini yansıtan berrak pencerelerden öte olmasa da sevgi doluydu. Fred kesinlikle sevecen birisiydi ve aldığı yükseköğrenim her ne kadar onun mevki ve gelir yönündeki düşüncelerini farklı yerlere taşısa da, çocukluktan yetişkinliğe geçerken, eski oyun arkadaşına da aşk beslemeye başlamıştı.

"Bir adam sevgiye mazhar değilse, yani aşkının karşılık bulmayacağından eminse, daha iyi bir insan olabileceğini –her şeyi yapabileceğini– söylemenin ona yararı olamaz."

"Daha iyi biri olabileceğini beyan etmek kadar yararsızdır. Olabilir, yapabilir, edebilir... Bunlar bayağı, lüzumsuz ifadeler."

"Bir erkeğin kendisini candan seven bir kadın olmaksızın daha iyiye nasıl yöneleceğini tahayyül edemiyorum."

"Bence iyilik dediğin şeye, öyle bir beklenti beslemeden önce ermesi gerekir."

"Gayet iyi biliyorsun, Mary. Kadınlar erkekleri iyi oldukları için sevmez."

---

[67] Brenda Troil, Mordaunt Merton, Minna, Cleveland: Sir Walter Scott'un 1822 tarihli *Korsan* romanındaki karakterler. (G.M. notu)

[68] Waverley, Flora MacIvor: Sir Walter Scott'un 1814 tarihli *Waverley* romanındaki karakterler. (G.M. notu)

[69] Olivia ve Sophia Primrose: Oliver Goldsmith'in 1766 tarihli *Wakefield Rahibi* romanındaki karakterler. (G.M. notu)

[70] Mme de Staël'in 1807 tarihli *Corrine* romanındaki karakter. (G.M. notu)

"Belki. Ama severlerse de kötü oldukları için sevmezler."

"Benim kötü biri olduğumu söylemek hakça olmaz."

"Seninle ilgili bir şey söylemedim ben."

"Beni sevdiğini söylemezsen, benimle –izdivaç yapmaya uygun hale geldiğimde– evlenmeye söz vermezsen, hiçbir konuda iyi olamam, Mary."

"Sana âşık olsam, seninle evlenmezdim. Böyle bir sözü katiyetle vermem."

"Bu gayet haince, Mary. Beni seviyorsan, evleneceğin sözünü vermen gerekir."

"Tam tersine, sevsem bile, seninle evlenmem haince olur asıl."

"Şu anki durumumla bir eşi geçindirecek imkânlara sahip olmadığımı kastediyorsun. Elbette öyle ama henüz yirmi üç yaşındayım."

"Şu son dediğin şey öyle kalmayacak. Ancak başka herhangi bir değişim olacağından emin değilim. Babam atıl bir adamın, evlenmek şöyle dursun, varlığını bile sürdürmemesi gerektiğini söyler."

"Öyleyse beynimi uçurmam mı gerekiyor?"

"Hayır, mezuniyet imtihanından geçmenin daha hayırlı olacağını düşünüyorum. Duyduğum kadarıyla, Mr. Farebrother bu imtihanın utanç verici derecede kolay olduğunu söylemiş.

"Çok iyi. Onun için her şey kolaydır. Mesele zekâda değil. O imtihanı veren birçok adamdan on kat zekiyim ben."

İçinden yükselen alaycılığı bastıramayan Mary, "Gerçekten mi!" dedi. "Bu söylediğin Mr. Crowse gibi vaizleri de kapsıyor. Senin zekânı ona böl ve çıkan sonuç –şuna bak hele– mezun olmaya yetiyor! Ama aynı sonuç, diğerlerinden on misli tembel olduğunu da ifade ediyor."

"İmtihanı versem Kilise'nin hizmetine girmemi ister miydin?"

"Mesele o değil; senin neyi yapmanı, neyi yapmamanı isteyeceğim üzerine konuşmuyoruz. Sanırım kendi vicdanın vardır. Ah, işte! Mr. Lydgate geliyor. Gidip amcama haber vermem lazım."

Fred, Mary'yi yerinden kalkarken elinden yakaladı ve "Bana biraz cesaret vermezsen, iyiye gideceğime kötülerim," dedi.

"Sana herhangi bir konuda cesaret vermeyeceğim," diye cevap verdi Mary kızararak. "Bundan senin arkadaşların da hoşlanmaz, benimkiler de. Borca girmiş ve çalışmayan bir adamı kabul edersem, babam bunun benim için bir yüz karası olduğunu düşünür!"

İncinen Fred elini bırakınca Mary kapıya doğru yürüdü ama orada durup tekrar döndü ve "Bana her zaman çok iyi, çok cömert davrandın, Fred," dedi. "Nankörlük edecek değilim. Ama benimle bir daha asla bu şekilde konuşma."

Fred şapkasıyla kamçısını alırken, asık bir yüzle, "Pekâlâ," dedi. Çehresinde solgun pembe ve ölü beyazı lekeler belirmişti. İmtihandan geçemeyen çoğu başıboş gencin yaptığı gibi adamakıllı âşık olmuş ve parası olmayan sade bir kıza tutulmuştu! Öte yandan, arka planda Mr. Featherstone'un mülkü ve ne derse desin, Mary'nin kendisini umursadığı inancı olduğu sürece, topyekûn umutsuzluğa düşmeyecekti.

***

Eve dönünce, yirmi poundluk banknotların dördünü, saklaması için annesine verdi. "Bu parayı harcamak istemiyorum,

anne. Bir borcu ödemek için kullanmak istiyorum bunu. O sebeple de benden uzak tut."

"Tanrı seni kutsasın, canım," dedi Mrs. Vincy. Büyük oğluna ve çocuklarının altıncısı olan en küçük kızına, çocuklarının en yaramazları olduğunu düşündüğü o ikisine çok düşkündü. Annelerin gözleri, çocukları arasında ayrım yaparken her zaman yanılmaz; Mrs. Vincy hiç değilse en kolay incinebilir olanın hangisi olduğunu, anaya dönük en evlatça duyguları hangisinin beslediğini iyi değerlendirmişti. Ve Fred de kesinlikle annesine çok düşkündü. Yüz poundu harcama eğilimine karşı sıkı sıkıya tedbir almakta gösterdiği telaşın sebebi de başka bir kişiye olan düşkünlüğüydü belki. Yüz altmış pound borçlu olduğu kişi, Mary'nin babası tarafından imzalanmış senet şeklindeki sıkı bir teminatı elinde bulunduruyordu.

15

Kara gözleri terk ettiğini söylüyorsun,
Kara gözler çekmiyormuş artık seni;
Daha mest olmuş görünüyorsun bugün,
Görmeye alıştığımız haline nispeten.

Ah, en latif letafetin peşine düştüm,
Yeni haz yuvaları vasıtasıyla;
Ayak izleri şurada ve akisler burada
Rehberlik ediyor bana, hazineme doğru:

Vay! Ebedi gençliğe dönmüş o
Ölümlü endamla yoğrulmuş şekilde,
Yıldız ışığının kadim hakikati kadar taze...
Ki çoğu Tabiat der adına!

Yüz yirmi yıl önce ölme mutluluğuna eren ve böylece, devasa bacakları biz önemsiz yaratıklar tarafından ancak aşağıdan gözlemlenebilen muazzam heykeller arasında yer bulmuş – kendine yakıştırmakta ısrarcı olduğu deyişle– büyük bir tarihçi, çalışmalarının ve özellikle de kerameti kendinden menkul tarih külliyatının taklit edilmesi mümkün olmayan giriş bölümlerindeki önemli yorumlarda ve konudan ayrılan aradeyişlerde, koltuğunu kürsüye çekip incelikli İngilizcesinin olanca şehvetli akıcılığıyla, bizimle sohbet eder gibi sevinçle övünür. Ancak Fielding*, günlerin (zaman da tıpkı para gibi bizim ihtiyaçlarımız tarafından ölçüldüğünden) daha uzun, yaz öğleüzerlerinin daha ferah olduğu ve saatin kış geceleri daha ağır-

dan tik taklar yaptığı zamanlarda yaşamıştır. Biz geç kalmış tarihçiler bu örneğe takılıp kalmamalıyız; zaten öyle yaparsak da sohbetlerimiz bir papağan kafesinin içine atılmış katlanır sandalyeden icra edilir gibi cılız ve gayretkeşçe kalır. Şahsen benim belli başlı insan kaderlerini çözümleme, bunların nasıl dokunduğunu ve birbirinin içine nasıl geçtiğini çözme konusunda yapacağım çok şey var ki gücüm dahilindeki ışığın tamamının bu ağ üzerinde yoğunlaştırılması ve adına evren denen, cezbedici ilişkiler yelpazesine dağılmaması gerekir.

Bu noktada, ilgilenen kişilere, yeni yerleşimci Lydgate'i, Middlemarch'a geldiğinden beri kendisini gözlemleyenlerin sandığından daha iyi tanıtmam gerekiyor çünkü o insanların tamamı bir adamın yüceltildiğini ve şişirildiğini, gıptayla bakıldığını, alaya alındığını, âşık olunacak veya hiç değilse müstakbel eş olacak malzeme yerine koyulduğunu, ancak tüm bunlara rağmen esas itibariyle tanınmadık kaldığını, komşularının yanıltıcı faraziyelerinde ancak bir emareler kümesi şeklinde bilindiğini kabul etmek zorundadır. Öte yandan, Lydgate'in her şeyiyle sıradan bir taşra hekimi olmadığı yönünde genel bir kanı vardı ve o zamanlar Middlemarch'ta öyle bir kanı, ondan büyük şeyler beklenmesi açısından belirleyiciydi. Herkes kendi aile hekiminin kayda değer şekilde basiretli olduğunu ve en yanıltıcı veya en şiddetli hastalıkların idare ve tedavi edilmesinde ölçülemez kabiliyete sahip olduğunu kabul ederdi. Bu basiretin deliliyse, kadın hastaların yerinden kıpırdatılamaz inançlarının gerisinde yatan ve eşit derece güçlü başkalarından muhalefet görmedikçe herhangi bir itirazla dil uzatılamaz sezgilerdi; Wrench'de ve 'güçlendirici tedavi'de tıbbi geçerlik gören ancak Toller ile 'perhizi tıbbi cehennem azabı kabul eden beher hanımdan bahsediyoruz. Hacamat ve şişe çekmenin bereketli

zamanları henüz geride kalmadığından, esaslı tıbbi nazariyeler yürürlüğe girmediğinden, hastalıklar genelde hâlâ korkunç adlarla anılıyor ve tereddütsüz şekilde bu adlara uygun yöntemlerle, bir ayaklanmanın üzerine kurusıkı fişekle gitmek yerine kanı bir ân önce kurutma kabilinden tedavi ediliyordu. Güçlendiriciler de düşürücüler de insanlara göre herhangi bir yaşayan kabiliyet kadar basiretli kişilerdi. Kimsenin hayal gücü Mr. Lydgate'in Dr. Sprague ve Dr. Minchin kadar, tehlike en üst düzeye çıktığında, en ufak umudun bile bir guinea ettiği safhada her türlü umudu aşılayabilecek olan o iki hekim kadar çok şey bileceğini tasavvur edecek engin idrake sahip değildi. Yine de –tekrarlıyorum– Lydgate'in Middlemarch'taki her pratisyen hekimden farklı olduğuna dair yaygın bir kanı vardı. Ve bu, haklı bir kanıydı. Henüz yirmi yedi yaşındaydı; hepsi olmasa da birçok adamın başarı umutları beslediği, Mamon'un[71] ağızlarına asla tek bir lokma koymayacağını ve sırtlarına beygir misali binmeyeceğini, ama gereğini yaparlarsa onları zafer arabalarına koşacağını düşünerek kendilerini bazı şeylerden geri tuttuğu bir yaştı bu.

Ücretli bir ortaokuldan henüz mezun olmuştu ki yetim kaldı. Asker olan babası üç çocuğuna çok az şey bıraktı ve Tertius adındaki oğlan tıp okumak istediğini söyleyince, çocukların aile itibarını gözeten vasilere onu bir taşra pratisyenine çırak vermek, buna karşı çıkmaktan kolay geldi. Erken yaşta kararlı eğilimleri olan ve seçimlerini hayatta, sırf babaları yaptı diye değil, kendi istekleri doğrultusunda yapmak isteyeceği şeyler üzerine kuran ender çocuklardandı. Herhangi bir konuya sev-

[71] Yeni Ahit'teki malı, mülkü ya da paraca zenginliği ifade eden, doymaz bir sahip olma çabasıyla ilişkilendirilen varlık. Ortaçağ'da genel olarak tanrısal varlık şeklinde betimlenmiş, bazen de Cehennem'in Yedi Prensi'nden biri olarak anılmıştır.—*çn*

giyle yönelenlerin çoğu, bu sevginin takip edilebilir ilk izini, mesela henüz kapağı açılmamış bir cilde taburenin tepesinden uzandığı, yepyeni şeylerden söz eden bir anlatıcıyı ağzı açık halde dinlediği veya içindeki seslere kulak verecek kitapların azlığını farkettiği o anı hatırlar. Lydgate'e de öyle bir şey olmuştu. Faal bir çocuktu ve ne zaman oynamaktan usansa kendini bir köşeye atar, beş dakika içinde elinin altındaki herhangi kitaba gömülürdü; bu *Rasselas* veya *Gulliver*[72] olsa daha iyiydi ama Bailey'in* sözlüğü veya Apokrifa'yı[73] kapsayan bir İncil de iş görürdü. Bir midilliye binmediği, koşup avlanmadığı veya insanların konuşmalarını dinlemediği zamanlar mutlaka bir şeyler okuması gerekirdi. Bunların hepsini on yaşındayken yapıyordu; ne bebek maması ne de mama yerine yutturulan o tebeşirimsi karışımlardan sayılabilecek *Chrysal veya Bir Guinea'nın Maceraları*'nı[74] okumuştu ve esas olanın kitaplar, hayatın kendisinin ise aptallık olduğu daha o zamandan aklına düşmüştü. Gittiği okullarda öğretilenler bu fikrini pek değiştirmedi, çünkü klasik araştırmalar ve matematik, her ne kadar 'hallettiyse' de onun için önceliği olan şeyler değildi. Lydgate'in hoşuna giden herhangi bir şeyi yapabileceği ama kayda değer bir şeyler yapmaya henüz rağbet etmediği söylenirdi. Her ân kavramaya hazır idrake sahip, zinde bir yaratıktı ama içindeki entelektüel tutku henüz bir kıvılcım tarafından ateşlenmemişti; bilgi ona kolayca üstesinden gelinebilecek, sığ bir mesele gibi görünüyordu; yaşça büyük olanların konuşmalarından edindiği yargı, olgun bir hayat sürdürmek için gerekenden faz-

[72] Samuel Johnson'un 1759 tarihli *Resselas* romanı veya Jonathan Swift'in 1726 tarihli *Gulliver'in Seyahatleri* kitabı.—*çn*

[73] Apokrifa, yazarı genellikle bilinmeyen ve menşei ve/veya özgünlüğü tartışmalı olan yazılı dini nizam çalışmalarını kapsayan bir terimdir.—*çn*

[74] İrlandalı romancı Charles Johnstone'un (1719?–1800) *Chrysal, or the Adventures of a Guinea* (1760-1765) başlıklı kitabı.—*çn*

lasını halihazırda edindiği kanısını veriyordu ona. Kısa ceketlerin ve diğer kılık kıyafetin henüz akıllara yeniden düşmediği o döneme özgü pahalı eğitimin istisnai sonuçlarından biri değildi bu muhtemelen. Ne var ki yağmurlu bir tatil günü, onu bir kez daha evdeki küçük kütüphane odasında kendisine taze gelebilecek bir kitap avına çıkmaya mahkûm etti. Nafile bir çaba oldu bu; ta ki durduğu köşede daha önce rahatsız etmediği eski bir ansiklopediyi, gri kâğıt sırtlı ve solgun etiketli bir sıra tozlu cildi yerinden indirene kadar. Onları kurcalayıp huzurlarını kaçırmak da hiç değilse bir yenilik olacaktı. En üst rafta duruyorlardı ve onları indirmek için bir sandalyeye çıktı. Raftan aldığı ilk cildi daha sandalyeden inmeden açtı; eğreti hallerde okuma yapabilen biri için bile rahatsız bir durumdaydı. Açtığı sayfa 'Anatomi' başlığı altındaydı ve gözünün iliştiği ilk bölüm de kalbin kapakçıklarıyla ilgiliydi. Şu ya da bu türden kapakçıklarla tanışıklığı fazla değildi ama o maddede kullanılan *valvæ* kelimesinin katlanır kapı anlamına geldiğini biliyordu ve insan yapısının incelikle ayarlanmış mekanizmasına dönük ilk canlı idrak, bu çatlaktan içeriye onu irkilten ani bir ışık halinde girdi. Aldığı liberal eğitim elbette ki onu okul klasiklerinin yakışıksız bölümlerini okumakta serbest kılmıştı, ama içyapısına bağlı genel bir gizlilik ve müstehcenlik idraki ötesinde hayal gücünü o kadar tarafsız halde tutmuştu ki, bildikleri söz konusu olduğunda, beyni şakaklarındaki küçük keselerde yatıyordu ve kan deveranının işleyişini kâğıt paranın nasıl olup da altın yerine geçebildiği kadar bile kendine açıklayamazdı. Ama ilahi vazife ânı gelmişti ve çoktan teşhis etmiş olması gereken dünyevi cehaletin döşediği tahta perde tarafından gözünden uzak tutulan muazzam boşlukları doldurmaya başlayan ebedi sürecin malum olmasıyla birlikte dünya, henüz sandalyenin

üstünden inmeden onun için yepyeni bir hal almıştı. Lydgate o ândan itibaren entelektüel bir tutkunun büyüyüşünü hisseder oldu.

Bir adamın bir kadına nasıl âşık olduğunu, onunla nasıl evlendiğini veya tam tersine, ondan nasıl ölümcül şekilde ayrı düştüğünü tekrar tekrar anlatmaktan korkmayız. Kral James'in kadınların 'şekil ve güzelliği'[75] olarak andığı şeyi tarif etmekten hiç bıkmamamız, yaşlı Trubadorun sazının tellerini tıngırdatmasından hiç usanmamamız ama 'şekil ve güzelliğin' gayretkeş düşünceler ve küçük arzulardan feragatle erişilmeyi gerektiren başka bir türüne bunlara kıyasla daha ilgisiz kalmamız şiirin fazlalığına mı yoksa aptallığa mı bağlı? Gelişim, bu tutkunun hikâyesinde de farklılıklar gösterir: Bazen muhteşem bir izdivaçtır, bazen hüsran ve ayrılık. Ve felaketin, şarkısı Trubadorlar tarafından söylenen diğer tutkuya dair olduğu durumlar da ender sayılmaz. Kravatlarının düğümü kadar bariz şekilde belirlenmiş gündelik uğraşlarının peşinde dolanan orta yaşlı erkek nüfusu içinde, kendi fiiliyatını şekillendirmeye ve dünyayı bir nebze olsun değiştirmeye kalkışmışların sayısı daima azımsanmayacak nispette olmuştur. Bunların vasatı aşamayacak bir bütün tarafından sarmalanmaya müsait hale sokulmalarının hikâyesi, kendi zihinlerinde bile yer bulmaz; çünkü karşılığı ödenmemiş onca mebzul zahmet, önceki idrakleri günün birinde eski evin içinde hayalet gibi yürümeye başlayıp yeni mobilyaların farkına dehşetle varana kadar –tıpkı diğer gençlik dolu sevgilere olduğu gibi– soğutulmuştur. Dünya yüzünde hiçbir şey, onların yavaş ama kesintisiz değişim süreçleri kadar zor ayırt edilebilir değildir! Başlangıçta bunu, farkında olmadan içlerine çekerler;

[75] I. James'in 'İskoç Felsefi Şiirinde Yöneliş Üzerine İlmi Çalışma' (1585) başlıklı makalesinde kullandığı '*makdom and fairnesse*' deyişi. (D.C. Notu.)

hatta siz ve ben de umumi düzene uymamızı sağlayan yalanlarımızı veya aptalca çıkarımlarımızı ifade ederken, nefesimizin bir kısmını onlara hastalığı bulaştırmak için kullanmış olabiliriz veya bu, belki de bir kadının bakışındaki titreşimlerle gelmiştir.

Lydgate'in o başarısızlık numunelerinden biri olmaya niyeti yoktu ve onun açısından yeteri kadar umut vardı, çünkü bilimsel ilgisi kısa zamanda mesleki coşku halini alacaktı; ekmeğini kazanacağı işe gençlikle desteklenen, 'çıraklık günleri' olarak andığı eğreti başlangıç tarafından boğulmamış bir inanç duyuyordu ve tıbbın, dünyanın en incelikli mesleği olduğuna, bilimle sanat arasındaki en mükemmel değişimi sunduğuna, zihinsel fetihle cemiyet yararı arasındaki en dolaysız ittifakı sağladığına dair kararlılığı Londra'da, Edinburgh'ta, Paris'te yaptığı çalışmalara da taşıdı. Lydgate'in tabiatı şöyle bir karışımı dayatıyordu: Özel bir çalışma alanının tüm soyutlamalarına karşı gelmiş insani bir arkadaşlık anlayışını kendinde barındıran duygusal bir yaratık. Sadece 'vakalarla' değil, John ve Elizabeth'le, özellikle Elizabeth'le ilgiliydi.

Mesleğinde onu çeken şey bir şey daha vardı: Tıp reform istiyor ve kişiye, mesleğin parayla satın alınabilir dekorlarını ve diğer şarlatanlıkları reddetmeye dönük öfkeli bir kararlılık besleme, dayatılmış değil hakiki vasıflara sahip olma fırsatı sunuyordu. Çalışmalarını ilerletmek için Paris'e giderken, yurda döndüğünde pratisyen hekim olarak bir taşra kasabasına yerleşmekte, tıbbi ve cerrahi bilgi arasındaki hem saçma hem de sebepsiz kopmaya gerek kendi bilimsel arayışları ve gerekse mesleki gelişimin yararına direnmekte kararlıydı: Londra'nın entrikalarının, kıskançlıklarının, cemiyet yaltaklanmalarının menzilinden uzak duracak ve Jenner'in* yaptığı gibi, çalışmalarının bağımsız değeri vasıtasıyla, yavaş olsa da ün kazana-

caktı. Ancak karanlık bir dönem yaşandığını, bilginin saflığını onu az bulunur kılarak korumak için büyük çabalar harcayan, hatadan kaçınmak için okul ücretleri ve tayinlerde katı ayrıcalıklar uygulamaktan kaçınmayan güzide üniversitelere rağmen gayet cahil genç centilmenlerin terfiler aldığını ve bunlardan çok daha fazlasının ülke sathında icraatta bulunmak üzere yasal hakka sahip olduğunu unutmamak gerek. Ayrıca Tıp Fakültesi tarafından kamuoyu dikkatine sunulan, tuhaf yaptırımlarını Oxford ve Cambridge mezunlarının, o pek az kişinin bildiği pahalı ve seyreltik tıbbi talimatlarından alan yüksek standartlar da şarlatanlığın en verimli zamanını yaşamasını engelleyemiyordu; mesleki uygulama umumiyetle mebzul miktarda ilaç vermekten ibaret olduğu için, halk da bundan daha fazla ilacın –ucuza alınabilse– daha iyi geleceği sonucunu çıkarıyor ve herhangi bir mezuniyet derecesi olmayan, ilke veya vicdan tanımayan cahiller tarafından yazılmış reçetelerin gereği olan büyük kübik hacimde miktarları yutuyordu. İstatistiklerin, tüm değişikliklerin dişlerini üstünde hissetmesi gereken cahil veya jargonu kullanarak ahkam kesmekten öte şey bilmeyen doktor sayısını henüz kapsamaması itibariyle Lydgate, rakamları değiştirmenin en dolaysız yolunun birimleri değiştirmekten geçtiğini düşünüyordu. Bu birimin, gitgide yayılan ve vasatlara gözle görülür bir biçimde haddini bildirecek olan değişimde belli bir fark yaratmasını amaçlıyordu ve o arada kendi hastalarının iç organlarında yararlı ilerlemeler sağlamanın zevkine varacaktı. Tek hedefi, alışılmış olandan daha orijinal bir uygulama değildi. Daha geniş bir etki yaratmanın peşindeydi: Bir anatomi kavramının ispatı üzerine çalışma ve keşifler zincirine bir halka ekleme ihtimaliyle ateşlenmişti.

Middlemarchlı bir cerrahın mucit olacağını hayal etmesi

size aykırı mı geldi? Gerçek şu ki çoğumuz büyük yaratıcılar hakkında, onlar takımyıldızlara yüceltilip kaderimizi tayin eder hale gelene kadar pek az şey biliriz. Mesela 'cennetin engellerini yıkan' Herschel[76] zamanında bir taşra kilisesinde org çalıp bocalayan piyanistlere müzik dersleri vermiyor muydu? Tüm o Işık Saçanlar'ın her biri vaktiyle yeryüzünde, onları ölümsüz şöhret kazandıracak yanlarından ziyade yürüyüşüyle ve kılık kıyafetiyle değerlendiren komşularının arasında dolanmıyor muydu? Her birinin ölümsüzlerle yapacağı nihai buluşmaya uzanan güzergahta, geciktirici yavaşlamalar yaratan yoldan çıkarıcılıklar ve menfur kaygılar serpiştirilmiş, mütevazı yerel tarihçeleri yok muydu? Lydgate o tür yavaşlamaların yaratacağı tehlikelere kör bakmıyordu ama bunlardan mümkün olduğunca sakınma yönündeki kararlılığına güveni tamdı; yirmi yedi yaşında olmasına rağmen tecrübeli olduğunu hissediyordu. Kibrinin, başkentin gösterişli dünyevi başarıları tarafından kışkırtılmasına izin vermeyecek; mesleğini gayretle icra etmekle eş değerde gördüğü büyük fikirlerin peşinden giderken onunla rekabet edemeyecek insanların arasında yaşayacaktı. Bu iki amacın birbirine ışık tutacağına yönelik umut, baştan çıkarıcıydı: Günlük çalışmasını teşkil edecek dikkatli gözlem ve müdahale, özel vakalardaki yargılarını ötelere taşımakta kullanacağı mercek, birer gereç vasfı kazanarak, daha büyük incelemelere dönük düşüncelerini de ötelere taşıyacaktı. Mesleğinin tipik üstünlüğü bu değil miydi zaten? İyi bir Middlemarch doktoru olacak ve bu vasıtayla kapsamlı araştırma yapma fırsatı da elde edecekti. Kariyerinin bu belli başlı etabında, adilane bir muvafakat talebinde bulunabilirdi: Alenen hile katılmış

[76] 'Cennetin engellerini yıkan' ibaresi, Almanya doğumlu İngiliz astronomu Sir William Herschel'in (1738-1822) mezar kitabesindeki Latince '*coelo-rum perrupit claustra*'nın çevirisidir. (G.M. Notu.)

zehirli salamuralardan kâr sağlayarak geçinen veya cemiyet ahlakına yönelik amaçlar arz etme serbestliğine sahip kumar cehenneminin hisselerini elinde bulunduran insanseverlik modellerinden birini taklit etme niyetinde değildi. Kesinlikle kendi menzili içinde olan ve bir anatomi kavramının ispatından öteye gitmeyecek reformlarla başlayacaktı işe. Bunlardan biri, yakın zamanda alınmış hukuki kararın gücü doğrultusunda[77] azimle icraat göstermek ve ilacı bizzat hazırlayıp dağıtmadan veya eczacılardan komisyon almadan sade reçeteler yazmaktı. Bir taşra yerleşiminin pratisyen hekimi olmayı seçmiş bir tıp doktoru için yeni bir şeydi bu ve meslektaşları tarafından gücendirici bir tenkit olarak görülebilirdi. Ama Lydgate, tedavi şeklinde de yeniliğe gitme niyetindeydi ve inançları doğrultusunda dürüstçe hekimlik yapmasını güvence altına alacak şeyin, onu aksi şekilde davranmaya itecek sistematik ayartmaları ortadan kaldırmak olduğunu görecek kadar zekiydi.

Muhtelemelen araştırmacılar ve nazariyeciler için şimdilere kıyasla daha keyifli zamanlardı; dünyanın en iyi zamanlarının Amerika'nın keşfedilmeye başladığı, gözü pek bir denizcinin – kazazede bile olsa– yeni bir krallığa denk gelebileceği dönemler olduğunu düşünmeye meyilliyizdir; patolojinin 1829'daki karanlık diyarları da heyecanlı bir genç maceraperest için iyi bir Amerika demekti. Lydgate, mesleğinin bilimsel, rasyonel temellerinin geliştirilmesine katkıda bulunma konusunda hepsinden daha hırslıydı. Ateşlenme veya hummanın tabiatı gibi özel meselelere duyduğu ilgi arttıkça, yüzyılın hemen başında, henüz otuz bir yaşındayken ölen ama tıpkı İskender gibi geride vârislerinin çoğuna yetecek geniş diyarlar bırakmış olan

[77] Britanya'da bu döneme rastlayan sağlık düzenlemelerinin ayrıntısı için 'Çevirmenin Notları' bölümüne bakınız.

Bichat'nın* kısa ama ışıltılı kariyeri süresince aydınlattığı temel bünye bilgisine duyduğu ihtiyaç da o kadar artıyordu. Bu büyük Fransız, yaşayan bedenin önce teker teker, sonra bölgesel olarak incelenecek bir organlar topluluğu olduğuna dönük temel kabule karşı çıkarak, tıpkı bir evin bölümlerinin farklı nispetteki ahşap, demir, taş, tuğla, çinko ve benzeri malzemenin kendine has kompozisyonlar ve oranlar dahilinde bir araya gelmesinden oluşması gibi, çeşitli organların da –beynin, kalbin, ciğerlerin ve diğerlerinin– bazı asli ağların veya dokuların yoğunlaşmasından oluştuğunun kabul edilmesi gerektiğini öne sürmüştü. Malzemenin tabiatını bilmeden, kimse bir yapının bütününü veya onu oluşturan bölümleri anlayamaz, kırılganlıklarını ve tamiratının nasıl olacağını kestiremez. Ve Bichat'ın farklı dokularla yaptığı ayrıntılı çalışmalar sonucunda öne sürdüğü mefhum, tıbbi meseleler üzerinde havagazı ışığının[78] yağ lambasıyla aydınlatılmış bir sokakta yaratacağı türden etkiye sebep olarak, gerek hastalık belirtiler, gerekse ilaç etkileşimleri üzerine düşünürken, organizma yapısının göz önüne alınması gereken yeni bağlantılarını ve dolayısıyla gizli kalmış gerçeklerini gözler önüne sermişti. Ancak insan idrakine ve zekâsına bağlı olan neticelere yavaş ulaşılmıştı ve 1829 yılının sonuna gelindiğinde, tıbbi uygulamaların büyük kısmı hâlâ eskinin patikalarında kasım kasım ve paytak paytak yürüyordu ve hâlâ Bichat'ınkileri doğrudan takip etmesi gereken bilimsel çalışmalara ihtiyaç vardı. Geleceği kahin misali gören bu büyük adam, dokuların yaşayan bir organizmanın en temel unsurları olduğunu dikkate alarak anatomik analizin sınırlarını belirlemenin ötesine geçmemişti; ama ortaya koydukları, başka bir zihnin, bu yapıların da tıpkı ipekli astarınızın, bürümcüğünü-

[78] Havagazı ışığı 1810'larda önce sınırlı sayıda caddenin ve bazı kamu binalarının aydınlatılmasında kullanılmış, 1830'larda yaygınlaşmaya başlamıştır.—*çn*

zün, filenizin, sateninizin, kadifenizin ham kozadan geldiği gibi ortak bir temele sahip olduğunu söylemesine yetecek açıklıkta değil miydi? Burada da oksihidrojende olduğu gibi, nesnelerin gerçek mizacını gösterecek ve daha önceki tüm açıklamaların gözden geçirilmesini sağlayacak bir ışık olacaktı. Bichat'nın, Avrupa dimağının çeşitli mecralarında kararsız varlığını sürdüren çalışmalarının neticesine meftun olmuştu Lydgate; yaşayan organizmanın bilinmedik bağıntılarını ortaya koymak ve düşüncenin, hakiki düzen doğrultusunda, daha isabetli şekilde belirlenmesine katkıda bulunmak için can atıyordu. Böyle bir çalışma henüz yapılmamıştı ama hazırlıkları, bunları nasıl kullanacağını bilen kişiyi bekliyordu. İlkel doku neydi?[79] Lydgate'in soruyu ortaya atış şekli, hazır bekleyen belli bir cevaba değil, arayış halindeki birçok kişiye musallat olan doğru bilgiye erişme özlemine dönüktü. Ve araştırma silsileleri boyunca ayrıntıların peşine düşme konusunda gayet uyanık şekilde kullanılacak sükûnetli zaman aralıklarına bel bağlamıştı; ipuçları sadece neşterle değil, araştırma alanlarının yeni bir heyecanla kullanmaya başladığı mikroskopla yapılacak dikkatli çalışmalarla da kazanılacaktı. Lydgate'in kendi geleceğine dönük planı buydu: Middlemarch hayrına küçük işler, dünya için büyük işler yapmak.

O sıralar kesinlikle mutluydu: yirmi yedi yaşındaydı, yerleşik ahlaki bozuklukları yoktu, faaliyetlerinin insan yararına olması gerektiğine dair cömert bir kararlılığa sahipti ve muayenehaneyi devraldıktan sonra cebinde kalan sekiz yüz pound, at eti kültü ve mistik ayinlere dönük diğer pahalı tarikat ritüellerinden çok farklı olan, hayatı daha da ilginç hale koyan fikirlerini fazla uzun süre destekleyemeyecekti. Birçok insanın kari-

[79] Ayrıntı için 'Çevirmenin Notları' bölümüne bakınız.

yerini kumar malzemesi haline getireceği türden bir başlangıç noktasındaydı; bu eğlence türüne meyleden bir centilmen, gayelerin şartlarından kaynaklanan muhtemel engeller ve destekler itibariyle ortaya çıkacak karmaşık ihtimalleri, manevi dengenin içinde yüzerek amacına doğru ilerlemezse insanı sürükleyip götürebilecek bütün hoşlukları, iyice ölçüp biçmeliydi.

Risk, Lydgate'in karakterine bağlı olarak da mevcuttu, çünkü karakter de bir süreç ve bir gelişimdir. Gerek Middlemarchlı bir hekim gerekse ölümsüz bir araştırmacı olarak yapım safhasındaydı; küçülmesine veya büyümesine neden olabilecek faziletleri de vardı, hataları da. Umarım, hataları ilginizin ondan uzaklaşmasına sebep olmayacaktır. Kıymet verdiğimiz dostlarımız arasında da haddini biraz aşan bir kendine güvene ve kibir sahibi olanlar yok mudur? Bunların müstesna zihinleri de yer yer sıradanlıkla lekelenmemiş midir? Doğuştan gelen önyargılarla eksikleri ve aşırılıkları yok mudur? Veya en verimli faaliyetleri, anlık ricaların tesiriyle yanlış kanallara sapmaya meyyal değil midir? Bunların hepsi Lydgate'in aleyhine öne sürülebilir ama öyleyse bile bu, Âdem'den söz edip de kilisede sıra kiralayanlar hakkında acıtıcı herhangi şey söylemekten imtina eden kibar bir vaizin laf kalabalığından öte kabul edilmemelidir.

Bu hassas genellemelerin damıtıldığı belli başlı hatalar ayırt edilir fizyonomilere, diksiyona, aksana, yüz ifadelerine sahiptir; hepsi de farklı tiyatro oyunlarında çıkar karşımıza. Faziletlerimiz de burunlarımızın şekli gibi çeşitlilik gösterir; her kibir diğeriyle aynı değildir, birimizi diğerinden ayıran zihinsel ayrıntılara bağlı olarak farklılık gösterir. Lydgate'in azameti de kibirli olan türdendi: Asla yapmacıklı gülümsemelere bürünmezdi, asla münasebetsiz hal almazdı ama kendi

iddiaları istikametinde gayet heybetliydi ve yardımsever bir küçümseyiciliğe sahipti. Ahmaklara üzülür, onlar için bir şeyler yapmaya çalışırdı ve kendisi üzerinde hükümleri olamayacağını gayet iyi bilirdi; Paris'teyken, Saint-Simoncular'a katılıp onları kendi öğretilerinden vazgeçirebileceğini düşünmüştü. Tüm hataları birbirine benzer özelliklerin izlerini taşıyordu ve hepsi de güzel bir bariton sese sahip, giydiklerini iyi taşıyan, sıradan jestlerinde bile yaradılıştan gelme farklılıklar olan bir adama hastı. 'Öyleyse sıradanlık lekeleri nerede?' diye sorar, bu umursamaz zarafete meftun olan bir genç hanım. İyi bir aileden gelen, iyi yetiştirilmiş, sosyal ayrım konusunda hırslar besleyen, cemiyete dönük vazifelere bakışında öyle cömert ve sıra dışı olan bir adamda, sıradanlık nasıl olabilir? Yanlış konuda gafil avlarsanız, bir dâhide bile gayet rahatlıkla aptallık bulabilirsiniz. Yeni çağa katkıda bulunmak için elinden gelen her şeyi yapan bir adam, cemiyetin daha hafif hazlarını hayal etmekte kıt ilhama sahip olabilir; mesela Offenbach'ın müziğinden veya bir vodvilin zekice kelime oyunlarından öteye geçemez. Lydgate'in sıradanlık lekeleri de önyargılarının mahiyetinde yatıyordu ki bu önyargıların en az yarısına, beslenen asil niyetlere ve şefkate rağmen, sıradan insanlarda da rastlanırdı; entelektüel gayretinden ileri gelen bu zihinsel ayrım, eşyaya, kadınlara veya (söylemese bile) daha iyi yetiştirildiği için diğer taşra tabiplerine çok tercih edilebileceği inancına yönelik hislerine ve düşüncelerine nüfuz etmiyordu. Şimdilik eşya meselesini düşünmeye niyeti yoktu ama düşündüğü zaman da mobilyalarının mutlaka ve mutlaka en iyisinden olması gerektiği yönündeki görgüsüzlüğü aşmasını ne biyoloji sağlayabilecekti, ne de reform planları.

Kadınlara gelince, zamanında doludizgin bir divaneliğin

içine çekilmişti ve uzun zaman sonra gelecek bir izdivaç doludizgin olmayacağına göre, yaşanan o şeyin son olmasında kararlıydı. Lydgate'e eş olmak isteyenlerin söz konusu doludizgin divanelik vakasının nasıl gerçekleştiğini bilmesinde yarar vardı, çünkü bu mevzu, genç adamın yatkın olduğu değişken ihtiras sapmaları kadar, onu ahlaki anlamda sevilir kılan şövalyece nezaketi konusunda da misal teşkil ediyordu. Hikâye çok fazla lafa gerek kalmadan anlatılabilir. Olay Lydgate'in Paris'te olduğu zamanlarda, diğer çalışmalarına ilaveten ve onların ötesine geçecek şekilde galvanizm[80] deneyleriyle uğraştığı dönemde yaşanmıştı.

Bir akşam, yaptığı deneylerden yorgun ve ihtiyaç duyduğu gerçekleri aydınlatamamış bir halde, kurbağalarıyla tavşanlarını yorucu ve açıklanamayan şoklardan sonra istirahate terk ederek, geceyi sonlandırmak üzere, daha önce defalarca gördüğü bir melodramın sahnelendiği Porte Saint Martin tiyatrosuna gitti; onu oraya çeken şey birkaç yazarın bir araya gelerek ürettiği maharetli iş değil, kötülükler peşinde koşan bir dük olduğuna inandığı sevgilisini hançerlemek isteyen aktristti. Provence kökenli kadın koyu renk gözlere, Yunan profiline, genç yaşına rağmen tatlı bir anaçlık taşıyan yuvarlak hatlara sahipti ve sesi yumuşak bir cıvıltıyı andırıyordu. Paris'e geleli çok olmamıştı ama talihsiz âşığı oynayan kocasıyla birlikte çıktığı oyunla iffetli bir şöhret yapmıştı. Oyunculuğu yeterli seviyenin fazla üzerinde değildi ama insanları tatmin ediyordu. O aralar Lydgate'in tek eğlencesi gidip bu kadını seyretmek veya kısa zaman sonra başına döneceği galvanik deneyleri düşünmeden,

[80] Luigi Galvani'nin (1737-1798) 1780'ler ve 1790'larda elektriğin hayvan dokuları üzerindeki etkilerini araştırırken yaptığı deneylerden gelen bir terim. Ayrıca insanların (Frankenstein örneğinde olduğu gibi) elektrikle hayata döndürülmesi çabaları için de kullanılır.—*çn*

bir süre menekşe kümelerinin yanında oturup kendini güney rüzgârının tatlı nefesine bırakmaktı. Ama o akşam eski dram yeni bir felakete sahne olacaktı. Kadın kahramanın âşığını hançerleyeceği ve adamın zarifçe yere yığılacağı ân geldiğinde, eşi kocasını gerçekten hançerledi ve adam da ölümün irade ettiği şekilde devrildi. Vahşi bir çığlık binayı yardı ve Provençal kadın düşüp bayıldı: Çığlık ve bayılma oyun gereğiydi ama baygınlık da bu sefer gerçekti. Lydgate, nasıl olduğunu kendi de anlamadan, sıçradığı gibi sahneye tırmanarak yardıma koştu ve başında bir yara olduğunu görünce, kadın kahramanı usulca kollarına aldı. Paris bu ölümün hikâyesiyle çınladı: Cinayet miydi? Aktrisin en hararetli hayranları kadının suçlu olduğuna meyletmişti ve sırf bundan ötürü onu daha fazla seviyordu (zamanın zevki öyleydi) ama Lydgate onlardan biri değildi. Hararetle kadının masum olduğunu iddia ediyordu ve daha önce onun güzelliğine uzaktan uzağa beslediği gayri şahsi tutku şimdi kendini adama ve onun kaderine şefkatli duygularla yaklaşma raddesine gelmişti. Cinayet zannı çok saçmaydı: Bunu destekleyecek herhangi bir sebep bulunamamıştı, genç çift birbirine düşkünlüğüyle biliniyordu ve kazara gerçekleşen bir tökezlemenin öyle ciddi sonuçlar yarattığı daha önce görülmedik şey değildi. Adli soruşturma, Madame Laure'nin serbest bırakılmasıyla sona erdi. O zamana gelinene kadar Lydgate kadınla birçok görüşme yapmış ve onu daha da tapılası bulmuştu. Kadın az konuşuyordu ama bu ilave bir çekicilikti. Melankolikti ve müteşekkir görünüyordu; akşam ışığı misali, varlığı bile yeterliydi. Lydgate kadının sevgisine karşı çılgınca bir arzu, kendisi haricinde onu sahiplenip evlilik teklif edebilecek her adama da o nispette kıskançlık besliyordu. Ne var ki Madame Laure, ölümcül vakanın kendisini daha da popüler kılacağı Porte

Saint Martin'e dönüp tekrar sahne almak yerine, hayranlarından müteşekkil küçük saltanatını yüzüstü bırakarak, kimseye haber vermeden Paris'ten ayrıldı. Muhtemelen kimse yaptığı araştırmaları, mutsuz Laure'yi hayal ederken bilimin atıl hale düştüğü hissine kapılan, süreğen bir mutsuzluğa sürüklenen ve kendisi de gezgin hale düşmesine rağmen sadık bir avutucu bulamayan Lydgate kadar ötelere taşımamıştır. Öte yandan, saklanan aktrisleri bulmak, kimi saklı gerçekleri bulmak kadar zor değildir; Lydgate'in de kısa süre içinde Laure'nin Lyon yolunda olduğuna dair emarelere rastlaması fazla zaman almadı. Aynı adla çıktığı son oyunun Avignon'da büyük başarıya ulaştığını, evladını kollarının arasında tutan terk edilmiş eş haliyle her zamankinden daha muhteşem olduğunu bizzat gördü. Temsilden sonra onunla konuştu, suyun berrak derinlikleri kadar güzel görünen bildik sükûnetle karşılandı ve ertesi gün ziyaret etme iznini alıp ve ona taptığını dile getirerek evlilik teklif etme kararlılığıyla oradan ayrıldı. Bu davranışın ancak bir çılgının ani dürtülerine yaraşır, artık alışkanlığa dönüşmüş zaaflarına bile aykırı olduğunu biliyordu. Önemli değildi! Yapmakta kararlı olduğu bir şeydi bu. Anlaşıldığı kadarıyla içinde iki benlik vardı ve bunların birbiriyle uyum halinde yaşamayı, karşılıklı dayatılacak engellere tahammül etmeyi öğrenmesi gerekiyordu. Tuhaftır, birbirini hızla takip eden hayallere sahip olan bazılarımız, kapıldığı karasevdanın ötesini görür ve kendisi en tepelerde divane haldeyken bile, dirençli özünün sakinleşip onu beklediği engin ovayı gözden kaçırmaz.

Lydgate'in Laure'ye saygılı bir merhamet barındırmayan herhangi bir teklifle yaklaşması, ona olan hislerinin bütünüyle çelişki arz edecekti.

Ertesi gün Laure onun karşısında kollarını göğsünde kavuşturmuş halde oturur ve ehlileşmemiş bir hayvanın dalgın merakıyla yüzüne bakarken, "Paris'ten buraya kadar onca yolu beni bulmak için mi geldiniz?" diye sordu. "Bütün İngiliz erkekleri böyle midir?"

"Geldim, çünkü sizi görmeye çabalamadan yaşayamazdım. Yalnızsınız, sizi seviyorum, eşim olmaya rıza göstermenizi istiyorum, bunun için bekleyeceğim; ama başkasıyla değil, benimle evleneceğinize dair söz vermeniz lazım."

Laure, geniş gözkapaklarının altından melankoli yayarak, içi coşkulu bir güvenle dolmaya başlayan Lydgate'e sessizce baktı ve Lydgate gidip onun çok yakınına diz çöktü.

Kollarını çözmeden, cıvıltılı ötüşüyle, "Size bir şey söyleyeceğim: Sahnede ayağım gerçekten takıldı," dedi.

Lydgate konunun açılmasını gereksiz gören bir tavırla, "Biliyorum, biliyorum," diye cevap verdi. "Korkunç bir kazaydı. Beni size daha fazla bağlayan bir faciaydı."

Laure yine bir süre sustu ve sonra yavaş sesle, "Takılmasını istedim," dedi.

Lydgate, metin biri olmasına rağmen sarardı ve titredi; ayağa kalkıp da kadından biraz uzakta durana kadar, aradan saniyeler geçti. Sonunda, hiddetlenmiş gibi, "Öyleyse, ortada bir sır vardı," dedi. "Size gaddarca davranıyordu, ondan nefret ediyordunuz."

"Hayır! Beni bezdiriyordu. Aşırı düşkündü bana. Paris'te yaşayacak ve memleketime gelmeyecektik. Bu benim için kabul edilebilir şey değildi."

"Yüce Tanrım!" dedi Lydgate, bir dehşet inlemesi koyuverirken. "Ve onu öldürmeyi planladınız, öyle mi?"

"Planlamadım. Oyunun mizanseni olarak çıktı karşıma... Ve yapmak istedim."

Lydgate hiç konuşmadan öylece durdu ve Laure'nin yüzüne bakmaya devam ederken, farkında olmadan şapkasını başına koydu. O kadını –gençlik hayranlığını yönelttiği kadını– bir beyinsiz mücrimler güruhunun ortasında hayal ediyordu.

"Siz iyi bir gençsiniz," dedi Laure. "Ama eşlerden hoşlanmıyorum. Bir daha asla evlenmeyeceğim."

Lydgate üç gün sonra, hayallerin kendisi için son bulduğuna inanmış halde Paris'teki dairesinde, tekrar galvanizmine gömülmüştü. Olayın katılaştırıcı etkilerinden, kalbindeki tükenmez iyilikseverlik ve insan hayatının daha iyi olabileceğine dönük inanç sayesinde kurtulmuştu. Özellikle öyle bir deneyim sahibi olduktan sonra, vardığı yargıya inanmak için her zamankinden fazla sebebi vardı ve bundan sonra kadınlara karşı kesin bilimsel bir görüş edinecek, kesin şekilde gerekçelendirmediği sürece herhangi bir beklentiye yönelmeyecekti.

Middlemarch'ta kimse, Lydgate'in, hafiften gölgelerin gerisine itilmiş geçmişinde öyle bir durum olduğunu bilmiyordu ve elbette saygıdeğer kasabalılar da vakıf olmadıkları meselelere kusursuz katiyetle müdahil olma konusunda herhangi bir ölümlüden daha hevesli değildi. Kasabanın sadece genç bakireleri değil, sakallarına griler düşmüş erkekleri de aralarına yeni katılan kişiyi kendi amaçları doğrultusunda nasıl işleyeceklerinin telaşına düşmüştü, ama onu mesleğinde o kadar faydalı hale gelecek şekilde hazırlayan hayatın ayrıntıları hakkında belirsiz bilgilerle yetinmek zorunda kalıyorlardı. Aslına bakılırsa Middlemarch, Lydgate'i yutmanın ve rahatça sindirmenin hesabını yapıyordu.

16

Kadında tapılası olan her şeyin arasında
Senin hakkaniyetli özünü buldum;
Güzel ve incelikli özünü,
Ne kadında ne erkekte
Göremeyeceğimiz türden.

—Sedley[81]

Mr. Tyke'ın hastaneye maaşlı rahip olarak tayin edilip edilmemesi meselesi, Middlemarchlılar arasında hararetli bir konu halini almıştı ve Lydgate, bunun, Mr. Bulstrode'un kasaba üzerindeki nüfuzuna ışık tutacak şekilde tartışıldığını işitiyordu. Bankerin hâkim yönetici konumunda olduğu belliydi ama yine de bir muhalefet vardı ve adamı destekleyenler arasında bile bunu taviz mânâsında yaptığını belli edenler çıkıyordu; meselelerin genel durumu, özellikle ticaretin gördüğü zarar hakkındaki düşüncelerin samimiyetle ifade edilmesiyse, şeytana elde kandille rehberlik etmeyi gerektiriyordu.

Mr. Bulstrode'un gücü, sadece kasabadaki ticaret erbabının büyük kısmının mali sırlarını bilen ve kredilerinin kaynaklarına erişebilecek bir taşra bankeri olmasından kaynaklanmıyor, her daim hazır ve keskin bir hayırseverlikten de kuvvet alıyordu: Mükellefiyetler yüklemeye hazır ve sonuçları takip etmekte keskin bir hayırseverlik. Onun konumundaki gayretkeşlerin bir daima yaptığı gibi, kasabadaki hayır işlerinin yönetiminde en büyük payı elde tutuyordu ve şahsi hayırseverlik çabaları

[81] Sir Charles Sedley'nin (1639-1701) 'Celia değil, ben daha adilim' (1672) başlıklı şiirinden.—*çn*

ufak tefek olsa da, sayıca çoktu. Kunduracı Tegg'in oğlunun çıraklığı meselesinde ciddi sıkıntılara katlanmış, Tegg'in kiliseye devamının gözlemcisi olmuş; çamaşırcı Mrs. Strype'ı, Stubbs'ın kurutma alanı konusundaki adil olmayan kira taleplerine karşı müdafaa etmiş ve bu hanıma yönelik iftira girişimini bizzat mercek altına almıştı. Şahsi olarak verdiği küçük borçlar sayısızdı ama bunların öncesi ve sonrasındaki şartları sıkı sıkıya araştırırdı. Kişi bu şekilde komşularının minnetinde olduğu kadar umutlarında ve korkularında da nüfuza sahip olur ve güç, incelikle algılanabilen o alana bir kez girdi mi kendini besleyerek dağılır, para gibi harici vasıtalarıyla herhangi bir nispet göstermeyecek şekilde yayılır. Mr. Bulstrode'un prensibi, Tanrı'nın senası için kullanabileceği gücün azamisine ulaşmaktı. Gerekçelerini uyarlamak için kendi içinde ciddi ruhani çekişmelerden ve manevi tartışmalardan geçmesi gerekmişti ama Tanrı'nın senası için nelerin gerektiğini açıklığa kavuşturmuştu. Ancak, daha önce de gördüğümüz gibi, bu gerekçeler her zaman hakkaniyetli takdir görmüyordu. Middlemarch'ta incelikten yoksun, dangalakça çalışan, tefekkür terazilerinde meseleleri ancak bir araya yığarak tartabilen bir sürü zihin vardı ve bunlar, Mr. Bulstrode'un, hayatın hazlarına onların tarzıyla varmadığını, pek az yiyip içtiğini, her meseleyi kendine dert edindiğini düşünerek, efendilik taslama anlamında bir vampir şöleni sürdürdüğüne yönelik kuvvetli şüpheler besliyordu.

Maaşlı rahiplik meselesi Mr. Vincy'nin masasına, Lydgate'in de bulunduğu bir yemek sırasında geldi ve doktor, Mr. Bulstrode'la olan aile bağlantılarının bir misafirin önünde bile bazı yorumlar yapılmasını engellemediğini gördü. Kendi görüşleri o arada zaten Mr. Tyke'ın tamamıyla doktrinden ibaret olan va-

azlarına muhalefet etmekten yana dönmüştü ve tercihi, verdiği vaazlara o tür şeyler bulaşmayan Mr. Farebrother'dan yanaydı. Mr. Vincy, herhangi bir mütevazı insan kadar muteber, ayrıca munis ve candan olmanın yanı sıra bulunabilecek rahiplerin en iyisi kabul edilen Farebrother'a verilebileceği düşüncesiyle maaşlı rahip görevine karşı değildi.

Mr. Vincy'nin başlıca av yoldaşı, adli tabip Mr. Chichely, "Bu durumda nasıl bir yol tutacaksın?" diye sordu.

Mr. Vincy, önce kasabanın kıdemli hekimi olan Dr. Sprague'a, sonra karşısında oturan Lydgate'e baktı ve "Şu sıra direktörlerden biri olmadığıma ziyadesiyle memnunum," dedi. "Meselenin direktörlere ve Tıbbi Kurul'a devredilmesinden yana oy kullanacağım. Sorumluluğumun bir kısmını siz doktorların omuzlarına yıkacağım. Tıp insanları olarak ne tür bir müshil yazacağınızı aranızda görüşürsünüz artık, değil mi, Mr. Lydgate?"

"İkisini de çok az tanıyorum," dedi Lydgate. "Ama genelde bakıldığında tayinler, şahsi beğeniye fazlasıyla dayalı şekilde yapılıyor. Belli bir göreve en uygun insanın daima en iyi ahbap veya en hoşa giden kişi olması gerekmez. Eğer reform yapmak istiyorsanız, tutulacak tek yol bazen herkesin hoşlandığı kişileri emekliye ayırıp, meselenin dışına çıkarmak olabilir."

Dr. Minchin'in daha fazla 'nüfuz sahibi' olduğu söylense de en 'ağır' hekim kabul edilen Dr. Sprague geniş yüzünü her tür ifadeden arındırmıştı ve Lydgate konuşurken şarap kadehine bakıyordu. O genç adama dair problemli ve kuşkulu olmayabilecek herhangi bir şey bile –mesela yabancı fikirlere dönük belirgin gösterişçiliği ve kendisinden yaşlılar tarafından karara bağlanıp unutulmuş meseleleri tekrar gündeme taşıma eğilimi–, mevkii, otuz yıl önce menenjit üzerine yazdığı ve deri ciltli

bir kopyasına 'Kendime' diye not düştüğü ilmi eserle sabitlenmiş doktorun gözüne kesinlikle nahoş görünüyordu. Şahsen ben de Dr. Sprague ile ortak bazı hislere sahibim: Kişinin kendine dönük tatmini, kullanımdan kalktığının anlaşılması keyif kaçıracak, vergiden muaf bir mülktür.

Ancak Lydgate'in yaptığı vurgu, yandaş bulmadı. Mr. Vincy, kendi bildiği gibi davranacak olsa, nahoş kişileri herhangi bir yere getirmeyeceğini söyledi.

"Batsın reformunuz!" dedi Mr. Chichely. "Bundan daha büyük palavra olamaz dünyada. Reform falan yapıldığı yok; bu, yeni birilerini öne sürmek için kullanılan bir numara. Umarım siz de adli tabipliği kanuni meslek sahiplerinin elinden almak isteyen Lancetcilerden[82] değilsinizdir, Mr. Lydgate; kullandığınız kelimeler o istikameti işaret ediyor."

"Wakley'yi tasvip etmiyorum," diye araya girdi Dr. Sprague. "Herkesin Londra üniversitelerine dayandığını bildiği mesleki saygınlığı kendine, öyle veya böyle şöhret temin etmek uğruna kurban edecek, kötü niyetli bir adam. Sırf adı dillerde dolaşsın diye, morarana kadar tekmelenmeye aldırmayacak adamlar vardır." Duraklayıp tarafsız bir edayla devam etti: "Ama bazı durumlarda Wakley haklı. Hakkını teslim edeceğim birkaç nokta sayabilirim."

"Eh, iyi bari," dedi Mr. Chichely, "Giydiği kıyafeti savunan kimseyi kabahatli görmem ama tartışmaya dönersek, hukuk eğitiminden geçmeyen bir adli tabibin delil konusunda nasıl yargıya varacağını bilmek isterim."

---

[82] *The Lancet*, Thomas Wakley (1795-1862) tarafından 1823 yılında çıkarılmaya başlayan ve tıbbi suistimallerle tıptaki kurumsallaşmaya saldıran, bülten niteliğindeki haftalık dergidir. Kendi alanında dünyanın en eski, en bilinen yayınlarından kabul edilir. İngilizcede karşılığı 'lancet' olan bisturi veya neşter de adını buradan almıştır.—*çn*

Lydgate, "Kanaatimce hukuk eğitimi, kişiyi başka tür bilgiyi gerektiren meselelerde daha ehliyetsiz kılmaktan öte sonuç yaratmaz," dedi. "İnsanlar delilden, gözleri bağlı Adalet Tanrıçası'nın gerçekten de teraziyle tartabileceği bir şeymiş gibi söz ediyor. Hiç kimse belli bir konudaki delilin geçerli olup olmadığına, o konuyu iyi bilmiyorsa karar veremez. Bir hukukçu, *post-mortem*[83] inceleme konusunda yaşlı bir kadından daha muteber değildir. Bir zehrin nasıl davrandığını nereden bilebilir? Bu, tıpkı şiiri incelemenin size patates mahsulünü incelemeyi öğreteceğini söylemek gibi bir şeydir."

Mr. Chichely, yüzünü biraz asarak, "Adli tabibin işinin *post-mortem* inceleme yapmak değil, sadece tıbbi tanıklığın delillerini toplamak olduğunu biliyorsunuzdur herhalde," dedi.

"Ve o kişi, gayet kolaylıkla bir adli tabibin cehaletine sahip olabilir," diye cevap verdi Lydgate. "Tıbbi içtihat meseleleri, bir tıbbi şahidin yeterli bilgiye sahip olup olmadığı şansına bırakılmamalıdır ve adli tabip de sırf cahil bir pratisyen kendisine strikninin mide çeperlerini tahrip ettiğini söylediği için buna inanacak biri olmamalıdır."

Lydgate, Mr. Chichely'nin Majesteleri'nin bir adli tabibi olduğu gerçeğini sahiden unutmuştu ve sözüne, "Siz de benimle aynı düşüncede değil misiniz, Dr. Sprague?" diye masumane şekilde sorarak son verdi.

"Yoğun nüfusa sahip yerleşimler ve metropol açısından bir dereceye kadar katılıyorum," dedi doktor. "Ama memleketin bu kısmı, yerine gelecek kişi mesleğimizin en iyilerinden biri olsa bile, dostum Chichely'nin hizmetlerinden kısa zamanda mahrum kalmamalı. Eminim ki Vincy de benimle aynı fikirdedir."

---

[83] Ölüm sonrası.—*çn*

Mr. Vincy, "Evet, evet," dedi neşeyle. "Bana sürek avında iyi olan bir adli tabip göndersinler. Ve kanaatimce, bir avukatla birlikteyseniz, bundan öte güvence olmaz. Herkes her şeyi bilemez. Çoğu mesele 'Tanrı'nın vizitesi'ne tabidir. Zehirlenme konusuna gelince, vakıf olmanız gereken şey hukuktur. Hadi, hanımlara katılalım mı?"

Lydgate'in şahsi görüşüyse, Mr. Chichely'nin, mide çeperi konusunda ettiği lafa hedef teşkil edecek türden bir adli tabip olduğu yönündeydi; ama o vurguyu yaparken, adamın şahsını kastetmemişti. Middlemarch sosyetesinin faaliyetlerine katılmanın bir zorluğu da buydu: Bilginin, herhangi bir maaşlı görev için gereken vasıflar arasında sayılmasında ısrar etmek tehlikeliydi. Fred Vincy, Lydgate için ukala demiş, Mr. Chichely de onu meselelere gereksiz vesveseler ve peşin fikirlerle yaklaşan bir Püriten gibi göstermeye meyletmişti; özellikle de Mrs. Vincy yemek masasının kurulmasına nezaret etmekle meşgul olduğu için kabul odasında teke tek görüşmeyle inhisarına almakta zorlanmadığı Rosamond'a karşı fazlasıyla hoş bir tavır sergiliyordu. Mrs. Vincy, evde kızına herhangi bir görev teslim etmezdi ve pembe iki inci dizisi zarif boynunda netameli şekilde salınan, kocasıyla çocuklarına neşeyle yaklaşan, iyi niyetli yüzünde güller açan bu anaç kadın, kesinlikle Vincy hanesindeki en cazip şeylerden, kızına âşık olunmasını kolaylaştıran cazibelerden biriydi. Mrs. Vincy'deki yapmacıksız, gücendirici olmaktan uzak basitlik, Rosamond'un, Lydgate tarafından umulanın ötesinde bulunan rafineliğine ciddi şekilde belirginlik katıyordu.

Küçük ayaklarla mükemmel kıvrımlı omuzlar da elbette rafine tavırların yarattığı etkiye katkıda bulunuyordu ve söylenen

doğru bir söz, dudak ve gözkapağının zarif kıvrımları da ona eşlik ettiğinde, kulağa hayret edilecek derecede doğru geliyordu. Ve Rosamond da doğru laflar edebiliyordu, çünkü mizahi olan haricindeki her tonu yakalayabilecek bir zekiliğe sahipti. Asla şaka yapmamaktan ötürü mutluydu ve bu, belki de zekâsının en belirleyici vurgusuydu.

Lydgate onunla sohbete girmekte zorlanmamıştı. Önceki gün Stone Court'ta şarkı söyleyişine yetişemediğine esef ediyordu. Paris'te yaşadığı dönemde kendine tanıdığı tek zevk, gidip müzik dinlemekti.

"Müzikle ilgili çalışmalarınız da oldu mu acaba?" diye sordu Rosamond.

"Hayır, sadece kuşların notalarını bilir ve birçok melodiyi kulaktan tanırım ama hiç anlamadığım ve kabiliyetim olmayan müzikten haz duyar, etkilenirim. Dünyanın, kendi erişimi dahilindeki öyle bir hazdan daha çok istifade etmemesi ne kadar aptalca!"

"Evet ve siz de Middlemarch'ı gayet nağmesiz bulacaksınız. İyi müzisyen yoktur burada. Fena şarkı söylemeyen sadece iki bey tanıyorum."

"Sanırım davula hafiften vurulur gibi ritmik şekilde komik şarkılar söyleyerek melodiyi sevdirmek moda şimdilerde, değil mi?"

Rosamond, ender gülümsemelerinden biriyle, "Ah, Mr. Bowyer'ı dinlemişsiniz," dedi. "Ama komşularımız hakkında kötü konuşmayalım."

Lydgate onun ne kadar harikulade bir yaratık olduğunu, giysilerinin en uçuk mavi gökten biçilmiş gibi göründüğünü, devasa bir çiçek taçyapraklarını açmış ve onu gözler önüne sermişçesine kusursuz bir sarışınlık yansıttığını ve bu bebeklere

has sarışınlığın itidalli bir zarafet gösterdiğini düşünmekten, sohbeti sürdürmesi gerektiğini unutacaktı neredeyse.

Laure'nin hatırasından aklında kalan, iri gözlerin eşlik ettiği suskunluklara dönük tüm hazzı kaybetmişti Lydgate; tüm kadınların kutsal anası gibi gördüğü kişinin hayali artık onu cezbetmiyordu ve Rosamond, geçmişindeki o kadınının tam zıddıydı. Kendini topladı.

"Bu gece biraz müzik dinlememe izin verirsiniz umarım."

"Eğer isterseniz, bazı şarkı denemelerimi dinleyebilirsiniz," dedi Rosamond. "Babam mutlaka şarkı söylemem için ısrar edecektir. Ama sizin gibi Paris'in en iyi şarkıcılarını dinlemiş birinin karşısında titrerim herhalde. Ben o türü pek az dinledim; Londra'da sadece bir sefer bulundum. Ama St. Peter'daki orgcumuz iyi bir müzisyendir ve onunla çalışmaya devam ediyorum."

"Bana Londra'da neler gördüğünüzü anlatın."

"Pek az şey gördüm." (Ondan daha naif bir kız, "Ah, her şeyi gördüm!" derdi ama Rosamond öyle değildi.) "Toy taşra kızlarına her zaman gösterdikleri türden birkaç sıradan manzara."

Ona irade dışı bir hayranlık vurgusuyla bakan Lydgate, "Kendinizden toy taşra kızı olarak mı söz ediyorsunuz?" dedi.

Rosamond o bakıştan aldığı zevkle hafifçe kızarmıştı ama sade ciddiyetini korudu, uzun boynunu hafifçe çevirdi, elini kaldırdı ve harika buklelerine –onda bir kedi yavrusunun patisiyle yaptıkları kadar hoş duran, alışılageldik bir jestle– dokundu. Tabii ki Rosamond kedi yavrusu olmaktan çok uzaktı; erken çağda yakalanıp, Mrs. Lemon'ın okulunda eğitimden geçirilmiş bir gök perisiydi o.

"Sizi temin ederim ki zihnim toydur," dedi hemen. "Middlemarch'ı bir yana bırakacağım. Eskiden beri tanıdığım kom-

şularımızla konuşmaktan çekinmem. Ama sizden sahiden çekiniyorum."

"Maharetli bir hanım, her ne kadar farklı türden bilgiye sahip olsa da daima biz erkeklerden daha çok şeye vakıftır. Eminim ki bana bin tane şey öğretebilirsiniz –aralarında ortak lisan olsa, zarif bir kuşun bir ayıya öğretebileceği gibi. Neyse ki erkeklerle kadınlar arasında ortak bir lisan var, böylece ayılara bir şeyler öğretilebiliyor."

Genç kız, "Ah, Fred kulak tırmalayıcı tıngırtılarına başlıyor ve tüm sinirlerimizi titretmeden önce onu engellemem lazım!" diyerek babasının, Rosamond'un kendilerine biraz müzik çalabileceğini söylediğini duyunca piyanonun kapağını açıp 'Cherry Ripe'dan bir ara cümleyi tek elle çalmaya başlayan Fred'e doğru hareketlendi. İmtihanlarından geçmiş muktedir adamlar öyle şeyleri arada sırada yapabilirdi ama çakarak okuldan ayrılan Fred asla.

"Rica ederim alıştırma yapmayı yarına bırak, Fred," dedi Rosamond. "Mr. Lydgate'in hastalanmasına sebep olacaksın. Ne de olsa iki kulağı var."

Fred güldü ve tutturduğu melodiyi çalmaya devam etti.

Rosamond yüzünde kibar bir gülümsemeyle Lydgate'e döndü. "Ayılara her zaman bir şeyler öğretilemeyeceğini anlamışsınızdır herhalde artık."

"Ve huzurunuzda, bizim Rosy!" dedi Fred, samimi bir haz beklentisiyle fırlayıp kalktığı tabureyi çevirerek, Rosamond'un boyuna göre yükseltirken. "Önce hareketlendirici birkaç melodi."

Rosamond hayran olunacak şekilde çalıyordu. Mrs. Lemon'un (hatırlanmaya değer tarihini kilisesinde ve kalesinde

bulunan yadigarların yansıttığı bir kasabanın yakınında kurulmuş olan) okulundaki hocası, taşranın köşesinde bucağında rastlanabilecek, musiki şöhretlere daha iyi imkânlar sağlayan bir memleketteki ünlü birçok *Kapellmeister*'le[84] kıyaslanabilecek mükemmellikteki müzisyenlerden biriydi. Bir icracının içgüdülerine sahip olan Rosamond adamın tarzını kapmış ve müziğe kattığı geniş yorumu bir yankı hassaslığıyla ötelere taşımıştı. Çalışını ilk kez duymak neredeyse irkilticiydi. Parmaklarından dışarıya gizli bir ruh akıyordu sanki ve ruhlar ebedi yankılar içinde yaşadığına, tüm incelikli dışavurumlar en azından tercümanlık ederek kaynak oluşturacak icraatlar halinde bir yerlere gittiğine göre gerçekten öyleydi. Lydgate ele geçirilmişti ve Rosamond'un fevkalade özel bir şey olduğuna inanmaya başlıyordu. Nihayetinde insan, tabiatın ender rastlantılarından biriyle elverişsiz gibi görünen şartlar altında karşılaştığında şaşırmamalıydı; nereden ve nasıl gelirlerse gelsinler, daima tam sarih olmayan şartlara bağlıydılar. Lydgate, hayranlığı iyice derinleşmiş halde öylece oturmuş izliyor, Rosamond'a iltifat etmeyi bile başkalarına bırakıyordu.

Şarkı söyleyişi fevkalade değildi ama iyi eğitimden geçmişti ve mükemmel ahenkle çalan bir çanın sesi kadar hoş geliyordu kulağa. Evet, 'Meet me by moonlight,' ile 'I've been roaming'i söylemişti, çünkü ölümlüler kendi zamanının tarzını paylaşmalıdır ve eskiler haricinde kimse daima klasik kalamaz. Ancak Rosamond 'Black-eyed Susan'ı, Haydn'ın *canzonetta*'larını, 'Voi, che sapete,'yi veya 'Batti, batti'yi[85] de etkili şekilde söyleyebiliyor, dinleyicilerinin nelerden hoşlandığını öğrenmek istiyordu.

---

[84] Almanca 'orkestra şefi'.—*çn*

[85] İlki Mozart'ın *Figaro'nun Düğünü*'nden, ikincisi *Don Giovanni*'den.—*çn*

Babası çevresindeki insanlara, hayranlıklarından haz duyarak baktı. En küçük kızını kucağına almış, onun minik elleriyle müziğe göre usulca tempo tutan annesiyse, dertleriyle yüzleşen Niobe[86] gibi oturuyordu. Ve Fred, Rosy'ye dönük genel alaycılığına rağmen, yaptığı müziği kusursuz ciddiyetle dinliyor ve aynı şeyi flütüyle yapmayı ne kadar arzuladığını düşünüyordu. Lydgate'in Middlemarch'a geldiğinden beri katıldığı en güzel aile davetiydi bu. Vincyler yaşanan ândan zevk almaya, her türlü gerginliği uzaklaştırmaya, hayatın mutluluk veren bir kısmet olduğuna inanmaya her daim hazır bir aileydi ve bu da Evanjelik bakışın, belli bir kuşkuyu kırsal kesimde kalan birkaç eğlencenin üzerine veba salgını misali gönderdiği öyle bir dönemde, evlerini emsallerinin büyük bölümünden farklı kılıyordu. Vincy'lerin evinde her zaman whist[87] oynanırdı ve misafirlerin bazılarının müzikten koparak saklı bir sabırsızlık beslemeye başlamasına neden olan iskambil masaları yine hazırdı. Müzik sona ermeden hemen önce kırk yaşlarında, siyah elbisesi uçlardan epriyecek kadar eskimiş, yakışıklı, geniş göğüslü ama bunun ötesinde ufak tefek bir adam olan Mr. Farebrother da geldi. Keskin gri gözleri zekâ doluydu. Gelişi ışıkta hoş bir değişim yaratmıştı sanki. Küçük Louisa'yı, dadısı Miss Morgan tarafından götürülmek üzereyken babacan bir lakırdıyla esir aldı, herkesi özel birkaç söz söyleyerek selamladı ve on dakika içinde, gece boyunca yapılagelenden daha fazla sohbetin yoğunlaşmasını sağladı.

Gelip kendisini ziyaret edeceğine dair Lydgate'ten sıkı sıkıya söz aldı. "Yakanızı bırakmam, çünkü size göstermem ge-

[86] Yunan mitolojisinde Niobe, çocuklarının ölümüne ağlarken taşa dönüşür. —*çn*

[87] İngiltere'de, 18. ve 19. yüzyıllarda yaygın olarak oynanan eşli bir kart oyunu. 1890'larda bir türü günümüzdeki briçe dönüşmüştür.—*çn*

reken bazı kınkanatlılar var," diyordu. "Biz koleksiyoncular, her yeni insana, elimizdeki her şeyi gösterene dek ilgi duyarız, bilirsiniz."

Ama az sonra ellerini ovuşturarak whist masasına yönelirken, "Evet, artık ciddileşelim!" diyordu. "Siz oynamıyor musunuz, Mr. Lydgate? Ah, çok gençsiniz ve bu tür şeyler size ağır geliyor, demek!"

Lydgate, yetenekleri Mr. Bulstrode için fazlasıyla sıkıntı kaynağı olan rahibin, bu, üst düzey bilgelik gerektirmediği bariz evde uygun bir sığınak bulduğunu düşündü. Bunu kısmen anlayabiliyordu; hoş bir mizah anlayışı, hoş –yaşlı veya genç– simalar ve fazla zihinsel çaba sarf etmeden zaman geçirme imkânı, çalışma saatleri dışında yapacak belli şeyleri olmayan insanlar için o evi ayartıcı hale koyabilirdi.

Renksiz, donuk, bıkkın ve –Mrs. Vincy'nin sık sık söylediği gibi– tam bir mürebbiye tipi olan Miss Morgan haricinde her şey ışıltılı ve şendi. Lydgate oraya sık ziyarette bulunmayı düşünmüyordu. Akşamlarını o insanlarla geçirerek ziyan edemezdi ve Rosamond'la biraz daha konuştuktan sonra, izin isteyip gitme niyetindeydi.

Whist oyuncuları yerlerini alırken, "Eminim ki Middlemarch'ta bizden hoşnut kalmayacaksınız," dedi Rosamond. "Nihayetinde kof insanlarız ve siz çok daha farklı şeylere alışkınsınızdır."

"Herhalde bütün taşra yerleşimleri aşağı yukarı benzer birbirine," dedi Lydgate. "Ama insanların daima kendi kasabalarının başka herhangi birinden daha kof olduğunu düşünmeye meylettiğinin farkına vardım. Middlemarch'ı olduğu haliyle kabullenmeye karar verdim ve kasaba da beni aynı şekilde

kabul ederse minnet duyacağım. Burada, beklediğimden çok daha cezbedici şeyler buldum."

"Tipton ve Lowick'e yapılan at gezintilerinden söz ediyorsunuz herhalde," dedi Rosamond, saf bir ifadeyle. "Herkes hoşlanıyor bundan."

"Hayır, bana daha yakın bir şeyi kastettim."

Rosamond tığ oyasına uzandı. "Dans eder misiniz arada sırada? Zeki ve bilgili insanların dans edip etmediğinden pek emin değilim."

"İzin verseniz sizinle dans ederdim."

"Ah!" dedi Rosamond, bunu pek uygun bulmamış gibi bir tonla. "Ben sadece arada sırada dans ettiğimizi söylemek ve davet edildiğiniz takdirde bundan alınıp alınmayacağınızı bilmek istemiştim."

"Az önce söylediğim şart gerçekleşirse, alınmam."

Lydgate bu küçük sohbetten sonra gitmeyi düşünüyordu ama *whist* masalarına doğru yürürken, Mr. Farebrother'ın oyununu ve ayrıca hırçınlıkla halimliğin çarpıcı bir karışımını yansıtan yüzünü biraz seyretme isteğine kapıldı.

Akşam yemeği (Middlemarch âdetleri gereğince) saat onda servis edildi ve yanında punç da vardı. Ama Mr. Farebrother bir bardak suyla yetindi. Kazanıyordu, ancak tekrarlanan oyunların sonu gelmeyecek gibiydi ve Lydgate sonunda izin isteyip çıktı.

Saat henüz on bir olmadığından, temiz havada, Mr. Farebrother'ın kilisesinin de bulunduğu, yıldızların önünde karanlık, kare kesitli ve cüsseli bir duruş sergileyen St. Botolph kulesine doğru yürümeye karar verdi. Middlemarch'taki en eski kiliseydi bu; içinde de yıllık masrafı dört yüz poundu bulan bir rahip

lojmanı barındırıyordu. Lydgate bundan söz edildiğini duymuştu ve Mr. Farebrother'ın iskambil oyunundan kazanacağı parayı neden o kadar önemsediğini merak ediyordu. '*Çok hoş biri gibi görünüyor ama Bulstrode'un da kendince sebepleri olabilir,*' diye düşündü. Mr. Bulstrode'un genelde haklı olduğunu bir şekilde kabullense, birçok şey Lydgate için çok kolaylaşacaktı. '*Beraberinde iyi amaçlar taşıyorsa, adamın dini itikatlarından bana ne? İnsan, çevresinde bulabildiği sürece o tür beyinlerden faydalanmalı.*'

Mr. Vincy'nin evinden çıkıp yürümeye başladığında, Lydgate'in ilk düşünceleri böyleydi ve korkarım ki bu itibarla birçok hanım onu dikkate şayan bulmazdı. Rosamond ile müziği ancak ikinci sırayı alabilmişti ve sırası geldiğinde, her ne kadar görüntüsü yürüyüşün sonuna kadar Lydgate'in gözünün önünde kalsa da ona herhangi bir coşku veya hayatında yeni bir cereyan başladığı hissi ilham etmedi. Henüz evlenemezdi; uzunca bir süre evlenmek istemiyordu ve bundan ötürü de bir şekilde hayranlık duysa bile bir kıza âşık olma düşüncesini zihninde barındırmaya hazır değildi. Rosamond'a ziyadesiyle hayran olmuştu ama zamanında Laure konusunda kendisine musallat olan çılgınlığın başka bir kadınla tekrarlanmasının mümkün olmadığını düşünüyordu. Aşka kapılmak kesinlikle söz konusu değilse, insanın bir kadında arzulayacağı türden –cilalanmış, rafine edilmiş, uysal, kendini hayatın bütün inceliklerinde tamamlamaya veren ve bunu başka delile gerek bırakmayacak şekilde ortaya vurma gücüne sahip bir vücutta kendine mabet bulmuş– bir zekâya sahip olan Miss Vincy gibi bir yaratıkla gayet güvende olacaktı. Lydgate, günün birinde evlenecek olsa, eşinin de o kadınsı parlaklığa, çiçeklerle ve müzikle aynı sınıfta değerlendirilmesi gereken o belirgin kadınlığa, bizzat tabiatı-

nın erdemiyle sadece saf ve hassas hazlar için biçimlendirilmiş bir güzelliğe sahip olması gerektiğinden emindi.

Ama sonraki beş yılda evlenmek gibi bir niyeti olmadığına göre, şimdilik asıl işi Louis'nin[88] ateşli hastalıklar üzerine olan kitabıydı ve bununla, doktoru Paris'teyken bizzat tanıdığı ve onun tifoyla tifüs arasındaki spesifik farkları göstermek için yaptığı anatomik sunumları takip ettiği için özellikle ilgileniyordu.

Eve gitti ve saat gece yarısını geçene kadar, patolojik çalışmaların, aşkın ve izdivacın karmaşıklıklarını aşan ayrıntılarına girerek okuma yaptı; o iki konu nasılsa edebiyatta ve erkeklerin dost meclislerindeki konuşmalarda mebzul miktarda ele alınıyor, kuşaktan kuşağa aktarılıyordu. Öte yandan intaniye,[89] açıklığa kavuşturulmadık şartlara sahipti ve Lydgate'e gelişigüzel olmayan, disiplinli uygulama gerektiren, en net bakan gözü ihtimaller ve bilgiye yöneltilebilecek en mütekamil itaate hazırlayıp o yönde yapılandıran bir hayal gücü iştigali sunuyordu; ayrıca bitaraf kalan Tabiat'la daha enerjik ittifak kurarak, kendi işlerini tatbikata koymasını mümkün kılacak tecrübeler icat ediyordu.

Birçok insan vasat resim veya ucuz anlatı üretmekteki verimliliği sebebiyle canlı iltifatlara mazhar olmuştur: Uzak çevrelerde yapılan gayet kifayetsiz konuşmaların haberleri gelir, meşum angaryalarından dönen Şeytan'ı yarasa kanatlı, fos-

[88] Fransız doktor ve tifo uzmanı Pierre Charles Louis'nin (1787-1872) yazdığı *Recherches Anatomiques Sur La Maladie Connue Sous Les Noms de Fièvre Typhoide, Putride...* (Kısaltarak: *Tifo Üzerine Araştırmalar*) başlıklı kitap kastediliyor ama bunun Fransa'da yayınlanma tarihi 1841'dir.—*çn*

[89] Burada kullanılan 'Fever' terimiyle o zaman için gündemde olan tifo ve tifüs gibi öldürücü ateşli hastalıklar kastediliyor. Buna karşılık olarak 'enfeksiyona bağlı hastalıklar' kapsamını ifade eden bu tıp terimini kullanmayı uygun bulduk.—*çn*

forlu ışıklar saçan iriyarı ve çirkin bir adam sıfatında gösteren portreler veya hayatı hastalıklı bir rüya içinden yansıtır gibi gösterecek lakayıtlık abartıları yansıtan tablolar yapılır. Ama o tür ilhamlar, herhangi bir mercekle seçilemeyecek incelikte, ama izleri ancak ulaşılması şart silsilelerin uzun patikalarını çevrelemiş olan dış karanlıktan Enerji'nin azami rafinesiyle elde edilmiş, uhrevi atomları, ideal aydınlanmanın uzayında yıkamaya muktedir bir manevi ışıkla gerçekliğini ortaya koyan hayal gücüyle kıyaslandığında, Lydgate için bayağı ve ucuz kalıyordu. Cehaletin kendini muktedir ve rahat bulduğu bütün ucuz icatları fırlatıp bir kenara atmıştı Lydgate; araştırmanın özünü teşkil eden, nesnesini geçici olarak ele alıp ilişkilerin daha da kesin halini gösterecek şekilde düzelten gayretli keşfe meftundu; insanî sefaleti ve refahı hazırlayan o anlık süreçleri, ıstırabın, engellerin ve suçun en başta pusuya yattığı o görülemez mecraları, mutlu veya mutsuz ruh halini büyütüp geliştirmekte kararlı o hassas dengeyi ve intikali saran bilinmezliği yırtmak istiyordu.

Kitabı bir kenara attı, düşüncelerin spesifik nesnelerin incelenmesinden sıyrılarak, varlığımızın geri kalanıyla dopdolu bir ilişkiye geçmesiyle doğan artçı heyecan ışımalarına kendini bıraktı, ayaklarını şöminedeki közlere doğru uzattı ve ellerini ensesinde kavuşturdu ki bu, zihnin, gayretli kulaçlardan sonra kendini sırtüstü salınmaya bırakarak, tükenmeye yakın bir gücü dinlenmeye terk etmesi gibiydi. Lydgate o ânda çalışmalarından muzaffer bir haz alıyor, onun mesleğine sahip olma şansına erememiş insanlara karşı bir tür acıma duygusu hissediyordu.

'Çocukluğumda o dönemeçle karşılaşmasam, koşum beygirlerine mahsus şu işlerden birini tutabilir ve hayatımın so-

nuna kadar at gözlükleri takmış halde yaşayabilirdim,' diye düşündü. '*En üst düzey zihinsel gayreti gerektirmeyecek, sadece komşularımla sıcak ilişki içinde olmamı sağlayacak herhangi bir meslekte mutlu olamazdım. Bu bakımdan tıbbi pratisyenlik gibisi yok; insan uzaklara erişebilen özel bir bilimsel hayata sahip olabilir, bunun yanı sıra, kilise yönetimindeki mahallelerde oturan örümcek kafalı ihtiyarlarla da ahbaplık kurabilir. Ruhban sınıfından biri için bu daha zor; Farebrother bu açıdan bir anomali teşkil ediyor.*'

Bu son düşünce onu Vincylerin evine ve akşamın tüm görüntülerine taşıdı. Bunlar aklından hoş bir şekilde akıp geçti ve başucu mumunu alıp kalkarken, dudaklarının kenarı hoş hatıralara eşlik eder türden bir gülümsemeyle kıvrıldı. Şevkli bir insandı ama bütün bu şevki, işine olan sevgisine ve yaşamının, insanoğlunun daha iyi bir hayat sürmesinin nedenlerinden biri olarak bilinmesine vakfedecekti; tıpkı başlangıçta kimse tarafından farkedilmeyen, taşra uygulamalarından başka uğraşacak şeyi olmayan diğer bilim kahramanlarının yaptığı gibi.

Zavallı Lydgate! Veya 'Zavallı Rosamond!' mu demem gerekir? İkisi de diğerinin tamamen habersiz olduğu dünyalarda yaşıyordu. Yapacağı izdivacı uzun uzadıya incelemesini veya birçok kızın hayatında geniş yer tutan dalgınlıklara, tekrar tekrar gelen içsel değerlendirmelere, kelimelere, ifadelere sürüklenmesini engelleyecek patolojik çalışmalara kendini adamak için herhangi bir sebebi olmayan Rosamond'un hevesli düşlerine konu olduğu, Lydgate'in aklından bile geçmiyordu.

Ona bakarken veya onunla konuşurken, kaçınılmazın üzerinde hayranlık yöneltmek ve bir erkeğin güzel bir kıza yapabileceğinden fazla iltifata başvurmak niyetinde değildi; aslına bakılırsa, müziğinden aldığı hazzı da o kadar başarılı olması

karşısında büyük şaşkınlığa düştüğünü söyleyerek kabalık etme korkusuyla neredeyse hiç dile getirmemişti. Ama Rosamond, her bakışı ve kelimeyi kayda geçirmiş, bunları kararı çoktan verilmiş bir romantizmin giriş faslının gereği –öngörülen tekamülde ve varılacak zirvede değer bulacak– durumlar olarak kabul etmişti. Rosamond'un romantizmi, ilişkinin diğer kahramanının içsel hayatını veya o kişinin dünyada üstlendiği işin ciddiyetini fazla derinlemesine hayal etmeyi gerektirmiyordu; adamın elbette bir mesleği vardı ve tatminkar derecede yakışıklı olmanın yanı sıra zekiydi ama Lydgate'e dair asıl etkileyici gerçek, iyi bir ailenin çocuğu olarak doğmasıydı ki bu da onu diğer tüm Middlemarchlı hayranlardan farklı kılıyor, kendisiyle yapılacak izdivacı, mertebe atlayarak dünyanın bayağı insanlardan uzak göksel katmanına biraz daha yaklaşma ve en azından Middlemarchlılara yukarılardan bakma vasfına sahip akrabalara kavuşma fırsatı haline koyuyordu. En ufak mevki aromasının bile kurnazca farkına varmak, Rosamond'un zekâsının özelliklerindendi ve bir seferinde amcalarının refakatinde adliye binasına giderek aristokratların arasına oturan genç Brooke hanımlarını gördüğünde, sade kıyafetlerine rağmen onlara gıpta etmişti.

Lydgate'i bir aile babası olarak düşününce, Rosamond'un da aşktan kaynaklanacak tatmin ürpertilerine boğulmasının akıl almaz şey olduğu kanısına vardıysanız, sizden kıyaslama gücünüzü daha derinlemesine kullanmanızı ve kırmızı kıyafetle apoletlerin hiç o türden bir etki yaratıp yaratmadığı üzerine düşünmenizi talep ederim. Tutkularımız kilitli odalarda birbirlerinden uzak yaşamaz; kendi küçük heves gardıroplarında giyinir, azıklarını ortak bir sofraya getirip katıştırır ve ortak erzakı, iştahları nispetinde yiyerek beslenirler.

Aslına bakılırsa Rosamond, Tertius Lydgate'le onun kendi kendisiyle olduğu kadar ilgili değildi; dikkati daha ziyade genç adamın onunla olan ilişkisine çevrilmişti ve bu da tüm erkeklerin kendisine âşık olduğunu, olacağını veya olabileceğini duymaya alışmış, dolayısıyla Lydgate'in de istisna teşkil etmeyeceğine hemen inanmış bir kız için mazur görülebilir şeydi. Onun bakışları ve sözleri diğerlerininkinden fazla şey ifade ediyordu, çünkü Rosamond bunları daha fazla umursuyordu; hepsini özen ve sebatla düşünüyor; Lydgate'i o zamana kadar idrak ettiği hayranların en uygunu kabul ettiğinden, görünüşündeki, tavrındaki, duyarlığındaki ve diğer hoşluklarındaki mükemmelliğe daha özen ve sebatla yaklaşıyordu.

Rosamond –her ne kadar kendisine uygun gelmeyen bir şeyi asla yapmasa da– faal bir insandı ve şimdi manzara eskizleri, natürmortlar, arkadaş porteleri yapmakla, müzik çalışmakla ve sabahtan gece yatana kadar kendi standartlarındaki bir leydiye yaraşır olmakla her zamankinden fazla meşguldü; kendine daima –bazen eve gelen sayısız, istenmedik haricilerin de dahil olduğu– izleyiciler buluyordu. Ayrıca en iyi romanları, hatta ikinci sıradakileri bile okumaya zaman ayırabiliyor, birçok şiiri ezbere biliyordu. En sevdikleriyse *Lalla Rookh*[90] idi.

"Dünyada bulunabilecek en iyi kız! Her kim onu elde ederse, çok mutlu olacak." Vincyleri ziyaret eden yaşını almış centilmenlerin düşünceleri böyleydi ve reddedilmiş gençler, ufuk çizgisi yaklaşan rakiplerle dolup taşmayan taşra kasabalarında âdet olduğu üzere, tekrar denemede bulunmayı tasarlıyordu. Ancak Mrs. Plymdale, onca hüner, onca başarılmış şey evlilik söz konusu olur olmaz nasılsa bir tarafa bırakılacağına göre

[90] Thomas Moore'un (1779-1852) nazım şeklinde yazılmış, 1817 tarihli popüler hikâyeleri.—*çn*

Rosamond'un eğitimine saçma düzeyde yüklendiğini düşünüyordu; erkek kardeşinin ailesine bu akrabalığın gerektirdiği sadakatle yaklaşan Bulstrode halası kendisine iki samimi talepte bulunmuşken, bunları daha ciddi değerlendirebilir ve serveti alışkanlıklarına cevap verecek bir eşle tanışabilirdi.

17

Memur efendi gülümsedi ve dedi ki:
Umut güzel bir gelinlik kızdı
Ama fakir olduğu için, hiç evlenmeden öldü.

Lydgate'in ertesi akşam ziyarete gittiği Peder Camden Farebrother, taştan yapılmış, penceresinden görülen kiliseyle neredeyse aynı yaştaki eski rahip lojmanında oturuyordu. Evdeki eşyalar da eskiydi ama binanın kendisinden farklı bir dönemden, Mr. Farebrother'ın babasıyla büyükbabasından kalmaydı. Beyaz boyalı, üstlerinde çelenk oymaları ve yaldızlar olan sandalyelerin solmaya yüz tutmuş kırmızı ipek damaskolarında yarıklar vardı. Duvarlarda önceki yüzyılın Lord Şansölyeleriyle[91] başka ünlü hukukçularının gravürleri asılıydı; işlemeli çerçeveler içindeki aynalar hem bunları, hem de koyu renk lambrilerin önünde dikkati çekecek şekilde duran, rahatsız görünümlü sandalyelerin devamı gibi duran kanepeleri ve atlasağacından yapılma küçük sehpaları aksettiriyordu. Lydgate'in götürüldüğü kabul odasının çehresi böyleydi ve içeride onu kendileri de eski tarz olan, solgun ama hakiki saygınlık yansıtan üç hanım bekliyordu: Rahibin mükemmel temizlikte fırfırlı boyunluğa ve başörtüsüne bürünmüş, olgun tavırlı ama henüz yetmişine gelmemiş ak saçlı annesi Mrs. Farebrother; Mrs. Farebrother'ın, yıpranmış ve tamir görmüş fırfırı ve başörtüsüyle daha silik görünüm sunan kız kardeşi Miss Noble ve erkek kardeşi kadar iyi bir görünüşe sahip olsa da hayatlarını kendilerinden büyüklere

[91] 'Çevirmenin Notları' bölümüne bakınız.

itaatle tüketmiş tüm evlenmeyen kadınların engellenmişliğini, bastırılmışlığını yansıtan abla Miss Winifred Farebrother.

Lydgate o kadar tuhaf bir grupla karşılaşmayı beklemiyordu; Mr. Farebrother'un bekar olduğunu bildiğinden, başlıca eşyanın kitaplar ve tabiat objeleri koleksiyonundan ibaret olan bir çalışma odasına alınacağını düşünmüştü. Rahibin kendisi de bir tanıdık tarafından evinde ilk kez ziyaret edilen çoğu insan gibi farklı tavır içindeydi; kimileri bir aktör gibi dost canlısı yanlarını göstererek kendilerine avantaj sağlamayacak aksiliklerini ve huysuzluklarını yeni bir çehreye büründürür. Mr. Farebrother için durum öyle değildi; annesi ana konuşmacı konumuna geçerken, o biraz daha ılımlı, daha suskun bir hale bürünmüştü ve etrafa neşeli yorumlar serpiştirmekle yetiniyordu. Yaşlı hanım belli ki birlikte olduğu insanlara ne düşünmeleri gerektiğini ve herhangi bir konuya kendi yönetimi dışında değinmelerinin güvenli olmayacağını hissettirmeye alışkındı. Tüm küçük taleplerinin Miss Winifred tarafından karşılanması da bu işlevi yerine getirmeye fırsat bulmasını sağlıyordu. O arada minik Miss Noble, yanlışlıkla olmuş gibi çay tabağına düşürdüğü şekeri kolunda asılı olan küçük sepete indirmiş, kaçamak bakışlarını etrafta dolaştırdıktan sonra ürkek bir dört ayaklıya yaraşacak hafif ve masumane sesler çıkararak tekrar fincanına uzanmıştı. Lütfen Miss Noble hakkında fena düşüncelere kapılmayın. O küçük sepet, havanın güzel olduğu sabahlar paytak adımlarla dolaşıp ziyaret ettiği fakir dostlarının çocuklarına giden, taşınabilecek yiyeceklerden artırdıklarını barındırıyordu içinde; bu hanım muhtaç tüm yaratıklara bakmaktan ve onları sevmekten, kendiliğinden vasıl olan bir zevk alıyor, bunu müptelası olduğu hoş bir kusur olarak kabul ediyordu. Belki de çok şeye sahip olanlardan çalıp hiçbir şeyi

olmayanlara vermenin cazibesinin farkındaydı ve vicdanında bu bastırılmış arzunun suçunu taşıyordu. Vermenin lüksünü bilmek için kişinin fakir olması gerekir!

Mrs. Farebrother, misafiri canlı bir resmiyet ve hassaslıkla karşılamıştı. Evde sık sık tıbbi yardım istemedikleri bilgisini hemen verdi ona. Çocuklarını fanila giydirerek ve insanların doktorlara ihtiyaç duymasının başlıca sebebi olarak gördüğü aşırı yeme alışkanlığından uzak tutarak büyütmüştü. Lydgate kendileri de aşırı yemek yiyen ebeveynlerden söz açtı ama Mrs. Farebrother o tür konuları tehlikeli buluyordu: Tabiat bundan fazlasını ifade ediyordu; bir cani için kendisi yerine ebeveynlerinin asılması gerektiğini öne sürmek kolaydı. Kötü ana ve babaya sahip olan kişi kendisi de kötüyse, bunun için asılmayı hak ediyordu. Artık geriye dönüp görülemeyecek şeylere bakmanın mânâsı yoktu.

"Annem yaşlı III. George gibidir," dedi Peder. "Metafiziğe karşı çıkar."

"Ben yanlış olana karşı çıkarım, Camden. Birkaç sade gerçeğe tutun ve her şeyi onlar doğrultusunda düzelt, derim hep. Ben gençken, Mr. Lydgate, doğru ve yanlış üzerine asla tartışılmazdı. Sorulu cevaplı din kitabımızı bilirdik ve bu yeterdi; akidelerimiz ve görevlerimizi bilirdik. Kilise'ye bağlı, saygıdeğer her kişi aynı fikirlere sahipti. Ama şimdi, dua kitabında bir şeyler söyleseniz birilerine ters düşebilirsiniz."

"Kendi düşüncelerini idame ettirmek isteyenler için güzel zamanlar," dedi Lydgate.

Peder, sinsice bir ifadeyle, "Annem her zaman meyyal olmuştur öyle durumlara kapılmaya," dedi.

"Hayır, Camden, lütfen; Mr. Lydgate'i *hakkımda* yanlış

fikirler beslemeye yöneltmemelisin. Bana öğrettiklerini bir kenara atarak ebeveynlerime asla saygısızlık etmezdim. Yön değiştirmenin ne getireceğini herkes görebilir. Bir kere değişirsen, neden yirmi kere daha yapmayasın bunu?"

Bu kesin görüşlü yaşlı kadından hoşlanan Lydgate, "Kişi bir sefer değişmek için muteber argümanlar görebilir ama tekrar değişmek için benzeri argümanlar görmeyip değiştiği şekilde kalabilir," dedi.

"İşte o noktada, beni affedin; argümanlara bakarsanız, zihin istikrarına sahip olmayan kişi için hiçbir kusur barındırmadıklarını görürsünüz. Babam hiçbir zaman değişmedi ve daima sade, argümanlardan uzak ahlaki vaazlar verdi ve iyi bir adamdı; ondan daha iyi ancak birkaç kişi çıkmıştır belki. Bana argümanlardan teşkil edilmiş iyi bir adam getirin, ben de size yemek kitabı okuyarak iyi bir şölen vereyim. Benim düşüncem budur ve herkesin midesinin beni destekleyeceğini düşünüyorum."

"Yemek konusunda kesinlikle öyle, anne," dedi Mr. Farebrother.

"Yemek veya insan, ikisi de aynı şeydir. Yetmişime yaklaştım, Mr. Lydgate ve tecrübeler doğrultusunda davranırım. Her ne kadar burada da başka herhangi bir yerde olduğu kadar bolca bulunsalar da yeni ışıkları takip etmem mümkün değil. Ne yıkanabilecek ne de üste giyilebilecek, karışık şeylerle gelir karşımıza bunlar. Benim gençliğimde öyle değildi: Bir Kilise adamı Kilise adamıydı ve gayet emin olabilirsiniz ki ruhban sınıfından herhangi biri de kesinkes centilmendi. Ama şimdi bunların biri çıkıp Muhalif kesilebiliyor ve doktrin kisvesi altında oğlumu bir kenara itmeye kalkışabiliyor. Ama her kim ki onu kenara itmeyi arzular, gururla belirtiyorum, Mr. Lydgate, onu şu kasabadaki menkul standartları gayet düşük olanlar bir

yana, bu krallığın en iyi vaizleriyle kıyaslamak zorundadır; en azından Exeter'da doğup büyümüş biri olarak, benim için böyledir bu."

Mr. Farebrother gülümseyerek, "Bir anne asla yanlı davranmaz," dedi. "Sence annesi Tyke için ne diyordur?"

Keskinliği analık muhakemesiyle bir ân körelen Mrs. Farebrother, "Ah, zavallı yaratık, ne diyebilir ki!" dedi. "Kendince gerçekleri söylüyor elbette, bundan emin olabilirsiniz."

"Nedir o gerçekler?" diye sordu Lydgate. "Merak ediyorum."

"Haa, hiç de kötü şeyler değil," dedi Mr. Farebrother. "Gayretli bir arkadaş. Ama çok eğitimli, çok bilge biri değil herhalde, çünkü onunla aynı düşüncede değilim."

Miss Winifred, "Griffin ile karısı senin vaazlarını dinlemeye giderlerse Mr. Tyke'ın onlara artık kömür alamayacaklarını söylediğini daha bugün anlattı bana, Camden!" diye lafa karıştı.

Mrs. Farebrother, kısa bir çay ve kızarmış ekmek arasından sonra tekrar aldığı örgüsünü elinden bıraktı ve oğluna, 'Bunu işittin mi?' der gibi baktı. Miss Noble ise, muhtemelen hem vaaz hem de kömür konusundaki çifte kayba gönderme yaparak, "Ah zavallılar, ah zavallılar!" dedi.

Ama Peder sakin bir tavırla cevap verdi: "Bunun sebebi, benim kilise bölgemde oturmamaları. Ve vaazlarımın da onlar için onca kömürden önemli olduğunu sanmıyorum."

Konunun böylece geçiştirilmesine izin vermeyen Mrs. Farebrother, "Oğlumu tanımıyorsunuz, Mr. Lydgate," dedi. "O kendini daima hafife alır. Ona, böylelikle kendisini yaratan ve en mükemmel vaiz haline getiren Tanrı'yı da aynı şekilde hafife aldığını söylerim hep."

Peder gülerek, "Mr. Lydgate'i çalışma odama almam gerektiğine dair bir ipucu olmalı bu, anne," dedi ve Lydgate'e dönüp, "Size koleksiyonumu gösterme sözü vermiştim," diye ekledi. "Gidelim mi?"

Hanımların üçü birden itiraz etti buna. Mr. Lydgate bir fincan daha çay bile içmeden apar topar götürülmemeliydi; Miss Winifred'in demliğinde bol miktarda iyi çay vardı. Camden misafiri çalışma odasına götürmek için neden öyle acele ediyordu? Zemininde halı bile olmayan şu odada turşusu kurulmuş haşarattan, çekmeceler dolusu mavi şişe ve güveden başka ne vardı ki? Mr. Lydgate'in bundan affını istemesi gerekirdi. Bir iskambil partisi bundan çok daha iyi gelirdi. Kısacası rahip, kendi kadın çevresinde insanların ve vaizlerin kralı olarak hayranlık görüyor olabilirdi ama onların talimatlarını doğrultusunda yerini bilmeliydi. Genç bir bekarın genel yüzeyselliğiyle Lydgate, Mr. Farebrother'ın buna neden katlandığını merak etti.

Peder, masanın üstünde duran porselen pipo ve tütün kutusu hariç tutulursa, bedene sağlayacağı lükslerden hanımları haklı çıkaracak kadar arınmış olan çalışma odasının kapısını açarken, "Annem hobilerime ilgi gösterebilecek misafirlerim olmasına alışık değildir," dedi.

Lydgate gülümsedi ve başını sallayarak, "Sizin mesleğinizdekiler genellikle tütün içmez," dedi. "Sanırım benim mesleğimdekiler de bunu hakkını vererek yapmıyor."

"Şu piponun Bulstrode ve şürekası tarafından aleyhimde bahane olarak kullanıldığına şahit olacaksınız. Bundan vazgeçsem, şeytanın ne kadar hoşnut kalacağından haberleri yok."

"Anlıyorum. Kolay heyecana gelen bir ruh yapısına sahipsiniz ve yatıştırıcıya ihtiyaç duyuyorsunuz. Bende de ziyadesiyle

var bu ve çaresine bakmam lazım. Aylaklığa sığınıp orada olanca gücümle tutunmalıyım."

"Enerjinizin tamamını işinize yönelttiğinizi kastediyorsunuz. Sizden on veya on iki yaş kadar büyüğüm ve bir orta nokta buldum. Zaman zaman ayyuka çıkacaklar korkusuyla bir iki zaaf besliyorum." Peder birkaç çekmeceyi açarak devam etti: "Sanırım bu bölgenin böcekbilimi üzerine teferruatlı bir çalışma yaptım. Hem fauna, hem de flora üzerinde çalışarak devam edeceğim ama hiç değilse böceklerimi iyi hallettim. Düzkanatlılar konusunda tuhaf biçimde zenginiz, nedendir bilmem– Ah, şu cam kavanoz hemen ilişti gözünüze! Çekmecelerim yerine kavanozdaki şeye bakıyorsunuz. Bu şeylerle özellikle ilgilenmiyorsunuz, değil mi?"

"Şu harika anensefalik[92] canavarın yanındaysalar, fazla ilgimi çekmezler. Kendimi tabiat tarihine verecek zamanım olmadı. Erken yaşta insan yapısına dönük bir ilgiye kapıldım ve mesleğimin temelinde de en dolaysız şekilde bu vardır. Başka hobim de yok zaten. İçinde doyasıya yüzebileceğim bir deniz var burada."

Mr. Farebrother topuklarının üstünde dönüp, piposunu doldurmaya başlarken, "Eh, mutlu bir insansınız öyleyse!" dedi. "Manevi bir tütüne ihtiyaç duymanın nasıl olduğunu bilmezsiniz: eski metinlerin kötü düzeltmelerine veya Laklakiyat Dergisi'nde meşhur Philomicron'un[93] imzasıyla yayınlanan bir *Aphis Brassicae*[94] türleri makalesine veya Pentateuk'da[95] böcekbilime –İsraillilerin çölü aşarken rastlamış olmaları muhtemel ama adı zikredilmeyen bütün haşaratları da ihtiva ede-

[92] Anatomik anlamda, beyni olmayan.—*çn*
[93] Yunanca 'ıvır zıvırdan hoşlanan kişi'.—*çn*
[94] Lahana biti.—*çn*
[95] Eski Ahit'in ilk beş kitabı.—*çn*

cek şekilde– yapılmış atıflara dair bir ilmi teze veya karınca konusunda Süleyman tarafından ele alındığı şekliyle yazılmış ve Meseller Kitabı'nın modern araştırmalarla olan uyumunu gösteren bir monografiye... Sizi zararlı böcek veya bakteri öldürmek için gaz kullanır misali boğmama aldırmıyorsunuz umarım."

Lydgate, bu sözlerin anlamından –Peder'in, kendisine tamamıyla doğru gelen bir uğraşta bulunmadığını hissetmesinden– ziyade açıklığı karşısında şaşkınlığa düşmüştü. Çekmeceler ve raflardaki donanım; tabiat tarihine dair pahalı, resimli kitaplarla dolu kütüphane, onu whist oyununda kazanılan paraları ve bunların gittiği yeri tekrar düşünmeye sevk etmişti. Ancak bir yandan da Mr. Farebrother'ın yaptığı her şeyin temelde doğru olmasını arzulamaya başlıyordu. Vaizin açıksözlülüğü, hakkında varılacak yargıların önüne peşinen geçmeyi amaçlayan tedirgin bir uyanıklıktan kaynaklanmıyor da, mümkün olduğunca az yanıltıcı davranma arzusundan ileri geliyor gibiydi.

Ayrıca sözüne, "Birbirimizi tanıma konusunda size nazaran avantajlı olduğumu söyleme fırsatım henüz bulamadım, Mr. Lydgate," diye devam etmesinden anlaşıldığı kadarıyla, ifade serbestliğini zamansız kullanmış olabileceğinin de farkındaydı. "Paris'te bir ara aynı daireyi paylaştığınız Trawley'yi hatırlıyor musunuz? Onunla yazışırdık ve bana sizden epey bahsetmişti. Buraya ilk geldiğinizde aynı kişi olduğunuzdan emin değildim. Öyle olduğunu anlamaktan memnuniyet duydum. Bana dair böyle bir tanıtım girizgahına sahip olmadığınızı unutmuş değilim."

Lydgate burada bir duygusal zarafet olduğunu sezmiş ama ne olduğunu tam anlayamamıştı. "Öyleyse konu açılmışken sorayım: Trawley ne yaptı?" dedi. "Ondan epeydir haber almıyo-

rum. Fransız toplum sistemine dair hararetli düşünceleri vardı ve bir tür Pisagorcu ütopya topluluğu bulmak üzere taşranın kuytu ormanlıklarına gitmekten söz ediyordu. Yaptı mı bunu?"

"Öyle bir şey hiç olmadı. Bir Alman kaplıcasında hekimlik yapıyor ve zengin hastalarından biriyle evlendi."

Lydgate hafiften küçümseyici bir gülümsemeyle, "Öyleyse düşüncelerim şu aşama itibariyle haklı çıktı," dedi. "Tıp mesleğinin kaçınılmaz bir şarlatanlık sistemi olduğu düşüncesindeydi Trawley. Bunun kabahatinin insanda, yalana ve ahmaklığa boyun eğenlerde olduğunu söylemiştim. Duvarların dışında şarlatanlığı yeren vaazlar vermek yerine aynı duvarların içinde dezenfekte edici aparatlar kurmakla uğraşmak daha iyi olabilir. Kısacası –yani ona söylediğim haliyle– kendi açımdan gayet olumlu düşünceler beslediğimden emin olabilirsiniz."

"Ancak sizin planınız, Pisagorcu bir ütopya topluluğununkine kıyasla yürütülmesi daha zor olacak türden. Sadece kendi içinizdeki Âdem'i karşınıza almakla kalmayacaksınız, Âdem'in soyundan gelerek etrafınızdaki toplumu oluşturan herkesi aynı konuma sokacaksınız. Zorlukları bilmek için sizden on iki veya on üç yıl daha uzun süre bedel ödedim. Ama..." Mr. Farebrother bir ân sessiz kaldıktan sonra, "Ama yine şu cam kavanoza baktınız," diye devam etti. "Bir değiş tokuş yapmak mı niyetiniz? Karşılığında hakkaniyetli bir şey vermeden alamazsınız onu."

"Alkolde sakladığım birkaç deniz köstebeğim var; güzel örneklerdir. Ve henüz almadıysanız, Robert Brown'un yeni eserini, *Bitki Polenleri Üzerine Mikroskobik Tetkikler*'i[96] de pazarlığa katarım."

[96] İskoç botanikçi ve paleo-botanikçi Robert Brown'dan (1773-1858) söz ediliyor, ancak atıfta bulunulan 'Microscopic Observations on the Pollen of Plants' kitap değil, 1828 yılında yayınlanmış bir uzun makaledir. Bu yazıyı da içeren üç ciltlik derleme *The Miscellaneous Botanical Works of Robert Brown* başlığıyla ancak 1866, 1867 ve 1868 yıllarında, yani *Middlemarch*'ın konu aldığı dönemde değil, romanın yazılmasından birkaç yıl önce yayınlanmış, söz konusu makale de birinci ciltte yer almıştır.—*çn*

"Vay! Canavarı bu kadar istiyorsanız daha yüksek bedel talep etmem gerekir. Yoksa çekmecelerime göz gezdirip yeni örneklerime bakmanızı mı istesem?" Peder konuşurken ağzındaki pipoyla oynuyordu ve çekmecelere sevecenlikle eğilmişti. "Middlemarch'taki hastalarını hoşnut etmesi beklenen genç bir doktor için iyi talim olurdu bu. Sıkılmayı öğrenmeniz gerektiğini unutmayın. Ama isterseniz, canavarı sizin şartlarınızla da alabilirsiniz."

Lydgate, Mr. Farebrother'a yaklaşıp gayet iyi sınıflandırılmış, türleri titiz bir elyazısıyla belirtilmiş böceklere dalgın ve kayıtsız şekilde bakarken, "İnsanların, herkesin tuhaflıklarını avuttukları aptallar tarafından hakir görülmeye başlayana kadar, başkalarına memnuniyet verme zorunluluğunu fazla büyüttüğünü düşünmüyor musunuz?" diye sordu. "En kestirme yol, değerinizin hissedilmesini, pohpohlasanız da pohpohlamasanız da insanların size tahammül etmesini sağlamaktır."

"Bütün kalbimle katılıyorum buna. Ama öyle bir durumda söz konusu değeri edindiğinizden emin olmanız ve kendinizi bağımsız tutabilmeniz şarttır. Pek az insan yapabilir bunu. Aksi halde, ya hizmetten topyekûn çıkar ve hiçbir şeye yararı dokunmaz hale gelirsiniz ya da koşumları takınıp boyunduruk arkadaşlarınızın sizi çekeceği tarafa doğru güzelce yol alırsınız. Şu narin düzkanatlıya bakın hele!"

Peder, sergileme konusunda güleryüzlü bir ısrar gösterince, Lydgate de dikkatini çekmecelere yoğunlaştırmaya başlamıştı.

Nihayet oturduklarında, Lydgate, "Koşumları takınma konusunda söylediklerinize dönersek..." dedi. "Öyle bir durumdan, elimden geldiğince kaçınma kararını uzun zaman önce aldım. Şansımı, hiç değilse uzun yıllar Londra'da denememek-

teki kararlılığımın sebebi de bu zaten. Oradaki çalışmalarım sırasında gördüklerim hoşuma gitmedi: Bir sürü kof ekabirlik ve engelleyici fesat. Taşrada insanlar daha az bilgi iddiasında ve ahbapları da az ama bu sebeple kişinin onuruna daha az tesir ediyorlar; her kim ki az düşman çeker, kendi yolunu daha sakince takip eder."

"Evet. İyi bir başlangıç yapmışsınız; doğru mesleği, uygun olduğunuzu hissettiğiniz işi yapıyorsunuz. Bazıları bunu ıskalar ve pişmanlığını, geç de olsa, çok çeker. Ama bağımsızlığınızı koruyacağınızdan fazla emin olmamanız gerek."

Lydgate, bu konunun Mr. Farebrother'ı daha esaslı sıkıştırdığı düşüncesiyle, "Aile bağlarını mı kastediyorsunuz?" diye sordu.

"Tam olarak değil. Bunlar elbette birçok şeyi zorlaştırabilir ama iyi bir eş –manevi yanı kuvvetli bir kadın– bir erkeğe ciddi şekilde yardımcı olabilir ve onu daha bağımsız halde tutabilir. Benim cemaatimde iyi bir adam var ama karısı olmasa kendini zor toplardı. Garth'ları tanıyor musunuz? Sanırım Peacock'un hastası değillerdi."

"Tanımıyorum ama Lowick'teki yaşlı Featherstone'un yanında bir Miss Garth vardı."

"Kızları olur. Mükemmel bir kızdır."

"Çok sessiz. Neredeyse farkına bile varmayacaktım."

"Ama o sizin farkınıza varmış; emin olabilirsiniz bundan."

"Anlayamadım," dedi Lydgate, 'Elbette,' diyemediği için.

"Herkesi tartıp ayarına bakar. Onu kiliseye kabul törenine bizzat hazırladım; en sevdiklerimdendir."

Lydgate sözü edilen aileye dair fazla şey öğrenmeye ilgi gös-

termeyince, Mr. Farebrother bir süre sessiz kalarak piposundan nefesler çekti. Nihayet pipoyu bırakıp bacaklarını esnetti ve parlak gözlerini bir gülümsemeyle Lydgate'e dikip, "Biz Middlemarchlılar sizin düşündüğünüz kadar yumuşak başlı değilizdir," dedi. "Entrikalarımız ve yandaş gruplarımız vardır. Mesela benim de yandaşlarım var, Bulstrode'un da. Oyunuzu benim için kullanırsanız, Bulstrode'u gücendirirsiniz."

Lydgate üzerine basa basa, "Bulstrode'un aleyhine olacak ne var?" diye sordu.

"Meselenin kendisi dışında, aleyhte bir durum olabileceğini söylemedim. Ona karşı oy kullanırsanız, adamı kendinize düşman edersiniz."

"Bunu umursamam gerekip gerekmediğini bilmiyorum," dedi Lydgate, gururla. "Ancak bir yandan da hastaneler konusunda iyi fikirleri var ve yararlı cemiyet meselelerine ciddi miktarda paralar harcıyor. Düşüncelerimi hayata geçirmekte bana yardımı olabilir. Dini mefhumlarına gelince... Voltaire, beraberinde belli miktarda arsenik kullanılırsa sihirli sözlerin bir koyun sürüsünü telef edebileceğini söylemiş. Ben arseniği getirecek adamı arıyorum ve söyleyeceği sihirli sözlerle ilgilenmiyorum."

"Çok iyi," dedi Mr. Farebrother, hiç etkilenmemiş gibi. "Öyleyse arsenik-adam'a gücendirmemeniz lazım. Beni gücendirmiş olmazsınız. İnsanların hayatlarını kolaylaştırmak için yapabileceklerimi, başka insanların görevleri üzerinden tercüme etmem. Birçok yönden Bulstrode'la çelişiyoruz. Onun dahil olduğu grubu sevmem: Dar cehaletten ibaret bir gruptur ve komşularına yarardan çok zararları var. Sistemleri, bir tür dünyevi-manevi hizipleşmedir; insan türünün kendileri dı-

şında kalan kısmını, onları cennete gidecek şekilde besleyen, lanete uğramış bir kadavra olarak görüyorlar." Susup gülümsedi. "Öte yandan, Bulstrode'un yeni hastanesinin kötü bir şey olduğunu söyleyecek değilim. Eskisinden ihraç edilmem arzusuna gelince... Eh, beni haylaz biri olarak görüyorsa, sadece bir iltifatı iade ediyor demektir. Ve ben örnek bir ruhban değilim; makul bir geçici çareyim."

Lydgate, rahibin kendini karalayıp karalamadığından emin olamamıştı. Örnek ruhban da tıpkı örnek tabip gibi, dünyadaki en incelikli mesleğe sahip olduğunu düşünmeli ve bilgiyi ahlaki patolojisinin ve tedavi biliminin tek gıdası olarak kabul etmeliydi. "Bulstrode, azledilip yerinize başka birinin geçmesi için ne sebep gösteriyor?" diye sormakla yetindi.

"Hem ruhani din diye andığı fikirlerini öğretmiyorum ve hem de buna ayıracak zamanım yok. Her ikisi de doğru. Zamanım yoksa, yaratmam ve kırk pounda sevinmem gerekiyor. Meseleye dair en sade gerçek bu. Ama bırakalım bunu bir kenara. Ben size sadece arsenik-adam'ınız için oy kullanırsanız, doğacak sonuçlarda benim araya girmemi beklememenizi söylemek istedim. Sizi esirgeyemem. Siz dünyanın çevresini dolaşırken aramıza yerleşmek üzere gelen bir tür seyyaresiniz ve ben de antipodlara olan inancımı koruyacağım. Şimdi bana Paris'i anlatın biraz."

18

Ah, efendim, yeryüzündeki en yüce umutlar
Daha haşin umutları çeker: Kötü havayı soluyan
Kahraman sineler, salgın hastalık tehlikesi arz eder
Veya Hat'tı[97] geçerken limon suyu olmaması
İskorbütle takati kesebilir.

Bu konuşmayla maaşlı hastane rahipliği meselesinin, Lydgate'in bir şey yapmasını gerektirmesi arasına haftalar girdi; o arada doktor da sebebini kendi kendine bile açıklama gereği duymadan, oyunu kime vereceği konusunda peşinen verilmiş karara vardı. Konuya tamamıyla kayıtsız kalabilir, başka ifadeyle daha elverişli tarafta yer alabilir ve zamanı geldiğinde hiç tereddüt etmeden göreve Tyke'ın tayin edilmesi yönünde oy kullanabilirdi; eğer Mr. Farebrother'ı o kadar sevmemiş olsaydı elbette.

Tanışıklık ilerledikçe, St. Botolph Rahibi'ne duyduğu sempati artıyordu. Kendini yöreye yeni gelen ve güvenceye alınması gereken mesleki amaçlara sahip biri olan Lydgate'in konumuna koyan Mr. Farebrother, bazı dertli meseleleri geçiştirmek yerine Lydgate'in menfaatlerini gözeterek, muhatabının da gayet net şekilde farkında olduğu müstesna bir duyarlık ve alicenaplık gösteriyordu. Bu durum Mr. Farebrother'ın diğer konulardaki istisnai incelikteki tutumlarıyla uyum içindeydi ve karakterini, doğal ihtişamla toplumsal intizamsızlık arasında bölünmüş gibi görünen güney peyzajlarıyla ahenkli kılıyordu. Çok az insan, bağımlılığı hayatını birçok yönden

[97] Ekvator.—*çn*

elverişsiz şekilde şekillendiren anneye, teyzeye ve kız kardeşe onun kadar evlada yaraşır şekilde ve şövalyece yaklaşabilirdi; küçük ihtiyaçların baskısını hisseden çok az insan bu hanımların engellenemez bencilce arzularını daha ulvi bahaneler öne sürerek üstlenmekten kaçınmaya dönük öylesi asil kararlılık içinde olabilirdi. Mr. Farebrother, hayatının bazı bakımlardan daima yakın gözetim altında olacağının bilincindeydi ve belki semavi yakınlaşmaları gündelik tavırlarına katkıda bulunmaz, yüce amaçları eylemlerine mesnet oluşturmaz görüntüsü veren bu hanımların kritik katılığına karşı giriştiği ufak başkaldırıları teşvik eden de bu bilinçti. Rahibin vaazları, zinde çağını süren İngiliz Kilisesi'nin genelinde olduğu gibi zekice, özlü ve tesirliydi ve ayinler kitap eşliği olmaksızın yapılıyordu. Kendi kilise bölgesinin dışında yaşayan insanlar onu dinlemeye geliyordu ve kilisesini doldurmak bir ruhbanın işlevleri arasında her zaman en zor olanı teşkil ettiğinden bu, umursamaz bir üstünlük duygusuna zemin sağlıyordu. Bunların da ötesinde, sempati duyulması kolay bir adamdı: iyi huyluydu, hazırcevaptı, açık sözlüydü; neredeyse yarımızın dostlarını üzerek başvurduğu hafif sırıtmalara, bastırılmış keskinliklere veya hitapta kullanılan başka çeşnilere başvurmadan konuşurdu. Lydgate ondan içtenlikle hoşlanıyor ve dostluğunu arzuluyordu.

Bu duygular öne çıktıkça maaşlı rahiplik meselesini geri plana itti ve düşünmesi gereken tek işin bu olmadığına kendini ikna etti; ama bu da oyu üzerindeki dayatmadan kaynaklı can sıkıntısını tamamen engellemiyordu. Lydgate, Mr. Bulstrode'un ricası doğrultusunda, yeni hastanenin dahili düzenlenme planları üzerinde çalışmaya başlamıştı ve ikisi durum değerlendirmesi yapmak üzere sık sık bir araya geliyordu. Banker daima ona bir yardımcı olarak güvenebileceği kabulüyle dav-

ranıyor ama Tyke ile Farebrother konusunda, yakın zamanda verilecek olan karar meselesini asla nüksettirmiyordu. Ancak Hastane Genel Kurulu toplanmış ve ücretli rahiplik meselesinin ertesi cuma yapılacak olan hekimler kuruluna bırakıldığı kendisine bildirilmişti; Lydgate bu önemsiz Middlemarch meselesinde artık karara varmak zorundaydı ve bu, canını sıkıyordu. Bulstrode'un işin başındaki kişi olduğunu, Tyke konusunun da hastanede arzuladığı görevi alıp alamama meselesi haline geldiğini net şekilde beyan eden iç sese kulak vermeden ve o ihtimalden mahrum kalma düşüncesiyle birlikte gelip kendini aynı netlikle dayatan hoşnutsuzluğu hissetmeden yapamıyordu. Çünkü gözlemleri, Mr. Farebrother'ın, bankerin muhalefete göz yummayacağına ilişkin sözünü sürekli doğruluyordu. Bu konuda ciddi bir vicdan muhakemesi yapması gerektiğini hissetmeye başladığından, üç sabahtır dalgın halde tıraş olurken aklından ilk geçen düşüncelerden biri de '*Lanet olsun onların aşağılık politikalarına!*' demek oluyordu. Mr. Farebrother'ın seçilmesine karşı söylenecek gerçekten geçerli şeyler vardı; mesela, özellikle de kiliseye dair görevler haricindeki meşguliyetlere harcadığı zaman düşünülürse, fazlasıyla meşgul bir adamdı. Ayrıca Peder'in para için iskambil oynadığı, bu oyunlardan hoşlansa da getirecekleri sonuçlardan da alenen hoşlandığı gerçeğinin tekrarlı şok şeklinde dile getirilmesi, Lydgate'in onun hakkındaki takdirini altüst ediyordu. Mr. Farebrother tüm oyunların cezbedici olduğu nazariyesini ileri sürüyor ve oyunlardan mahrum kalan İngiliz erkeklerinin zekâlarının durgunlaştığını söylüyordu ama Lydgate, rahibin hepsinden ziyade para için oynadığından emindi. Green Dragon'da kaygılı annelerin ve eşlerin Middlemarch'taki en önemli ayartma noktası olarak gördüğü bir bilardo salonu vardı. Pe-

der birinci sınıf bir bilardo oyuncusuydu ve her ne kadar Green Dragon'un müdavimi olmasa da bazen gündüz saatlerinde oraya gittiğine ve para kazandığına dair haberler dolaşıyordu etrafta. Ve hastanede ücretli rahiplik yapma meselesine gelince, kırk pound haricinde bu konuyu fazla umursar gibi bir tavır sergilemiyordu. Lydgate bir Püriten değildi ama o tür oyunlara hiç ilgi duymamış ve onlardan para kazanmak da kendisine her zaman süflilik olarak görünmüştü; ayrıca küçük paralar kazanmak için öyle bağımlılıklar edinmeyi tamamıyla menfur gösteren bir hayat ideali vardı. O zamana kadar istekleri kendisine herhangi sıkıntıya yol açmayacak şekilde karşılanmıştı ve bir centilmen açısından önem teşkil etmeyecek ufak paralar açısından her zaman eli açık davranmıştı; birkaç pound elde etmek için planlar yapmak asla aklına bile gelmemişti. Genel anlamda hiçbir zaman zengin addedilmemiş ama kendini fakir hissettiği de hiç olmamıştı ve para isteğinin, kişinin fiiliyatını belirlemekteki rolünü tasavvur etme gücüne sahip değildi. Para onun için asla belirleyici güdü olmamıştı. Dolayısıyla, ölçüp biçerek küçük kazançlar kovalama konusunda bahaneler uydurmaya hazır değildi. Bu tamamıyla itici geliyordu ona ve Peder'in gelirleriyle iyi kötü zorunlu masrafları arasındaki orana dönük hesaplamalara hiç girmemişti. O tür hesapları kendisi için de hiçbir zaman yapmaması gayet muhtemeldi.

Ve şimdi, oylama meselesi gelip çattığında, bu itici gerçek, Mr. Farebrother aleyhine önceye nispeten daha güçlü ifade ediyordu kendini. İnsanların karakterleri daha istikrarlı olsa, özellikle de dostları yüklenmeleri arzu edilen işlevlere her daim uygun bulunsa, kişi ne yapacağını çok daha iyi bilirdi! Lydgate, hakkında geçerli sakınca olmadıkça, Bulstrode ne eğilim gösterirse göstersin, oyunu Mr. Farebrother lehine kullanacağından

emindi; Bulstrode'un tebaasındaymış gibi davranmaya niyeti yoktu. Öte yanda, kendini tamamen kilise görevine vermiş, sadece St. Peter bölgesindeki şapelinde vaizlik yapan ve ilave görevlere vakti olan Tyke vardı. Kimsenin ona tahammül edemediği ve samimiyetsizliğinden şüphelendiği haricinde, Mr. Tyke aleyhinde diyeceği bir şey yoktu. Bu açıdan bakıldığında, Bulstrode gerçekten haklı durumdaydı.

Ancak Lydgate ne tarafa meyletmeye başlasa, geri çekilmesine yol açan bir şeyle karşılaşıyordu ve gururlu bir adam olarak, çekingenlik göstermek zorunda kalmaktan ötürü biraz öfkeleniyordu. Beslediği en iyi amaçlara, sırf Bulstrode'la arasının bozulması yüzünden ket vurulabileceği düşüncesinden hoşlanmıyordu; Farebrother'a karşı oy kullanarak adamın işinden ve maaşından mahrum edilmesine yardımcı olma düşüncesinden de hoşlanmıyordu; öte yandan, ilave kırk poundun, vaizi whist üzerinden para kazanmaya dönük küçültücü kaygılarından kurtarmaya yarayıp yaramayacağı sorusu da aklından geçiyordu. Dahası, oyunu Tyke'tan yana kullanırsa, alenen kendi çıkarlarına uygun tarafta yer alacağı farkındalığından da hoşlanmıyordu Lydgate. Ancak sonuç gerçekten onun çıkarlarına uygun olacak mıydı? İnsanlar öyle olduğunu söyleyecek ve önem kazanmak, kendine yer yapmak için Bulstrode'a yaltaklandığını iddia edecekti. O zaman ne olacaktı? Kendi namına biliyordu ki şahsi beklentileri söz konusu olduğunda bankerin dostluğunu da düşmanlığını da çürük bir fındık tanesi kadar bile umursamazdı. Asıl önemsediği, çalışmaları için bir araç, fikirleri için bir vasıtaydı ve ateşli hastalıkların spesifik ayrımlarını ortaya koyabileceği ve tedavi sonuçlarını deneyebileceği iyi bir hastaneye sahip olma şansı dururken, şu maaşlı rahiplik meselesiyle ilgili herhangi bir şeye öncelik verebilir miydi?

Lydgate küçük toplumların şartlarının ve bunların çaresizliğe sürükleyen karmaşıklığının getirdiği engelleyici baskıyı ilk kez idrak ediyordu.

O sabah, giriştiği manevi tartışmanın sonunda hastaneye doğru yola çıkarken, umudunu, tartışmanın meseleye yeni bir bakış katacak ve terazinin, oylama gereğini ortadan kaldıracak yöne meyletmesini sağlayacak şekilde gelişmesine bağlamıştı. Bence doğmasına biraz da şartların sebep olduğu enerjinin, onu bu çekişmede soğukkanlılığı elden bırakarak karar vermeye yönelteceği hissine kapılmıştı. Her nedense, hangi yönde oy kullanacağını hâlâ kararlı şekilde söyleyemiyordu ve göstermeye zorlandığı bağımlılık ve itaate içten içe öfke duyuyordu.

Daha önceleri, bağımsız kalmaya dönük katışıksız kararlılığı ile seçkin amaçlarına rağmen her biri ona diğerinden yavan gelen önemsiz seçenekler tarafından kendini kıstırılmış halde bulacağını düşünmüş olsa, öyle bir durum gülünecek kadar saçma bir hatalı mantık parçacığı olarak görünürdü ona. Öğrenci evinde yaşarken cemiyet etkileşimlerine çok farklı şekilde hazırlamıştı kendini.

***

Lydgate gecikmişti ama Dr. Sprague, diğer iki hekim ve direktörlerin birkaçı erken gelmişti; aralarında muhasip üye ve başkan olan Mr. Bulstrode'un da bulunduğu diğerleriyse hâlâ yoktu. Konuşmalar meselenin problemli olduğunu belli edecek şekilde sürüyordu ve Tyke'tan yana olan çoğunluk, tahmin edildiğinin tersine, kararına fazla inanç besler gibi görünmüyordu. İki hekimin şaşılacak şekilde aynı fikre sahip olduğu veya farklı düşünmelerine rağmen icraatta birlikte davranacağı

anlaşıldı. Güçlü ve nüfuzlu Dr. Sprague ise herkesin öngördüğü üzere Mr. Farebrother taraftarıydı. Doktorun herhangi bir dine bağlı olmadığı, kuşkunun ötesine geçecek netlikte biliniyor ama Middlemarch her nasılsa bu kusuru adam sanki Lord Şansölye'ymiş gibi mazur görüyordu; bunun sebebi, elbette mesleki ağırlığına duyulan inanca ilaveten, dünyanın kendisi kadar eski kurnazlığın fena ahlakla yaptığı birlikteliğin, kırıştırma ve hissiyat konularında en katı fikirlere sahip hanım hastaların zihinlerinde bile hâlâ tesirini koruması olabilirdi. Komşularının doktoru inatçı ve anlayışsız olarak anması, belki öyle bir olumsuzlamada kaynak buluyordu kendine; ayrıca bedensel şartlar da belki ilaçlarla ilgili yargıların önünde tutuluyor olabilirdi. Her ne halse, kesin olan bir şey vardı ve o da Middlemarch'a gayet sabit dini görüşlerle geldiği bilinen, kendini ibadete veren ve başka herhangi şekilde aktif dindarlık gösteren bir tıp adamının mesleki yeterliği aleyhine peşin kabuller olduğuydu.

Bu bakımdan (yani mesleki anlamda) dini anlayışının genel düzeyde kalması; ister Kilise'den kaynaklansın ister Muhalif hareketten, her türlü ciddi duyarlığa başka inanç biçimlerine olduğundan fazla bağlılık göstermeyip bunları mesafeli bir tıbbi kabul çerçevesinde karşılaması Dr. Minchin'in lehineydi. Mr. Bulstrode, kendisinden bekleneceği üzere, hangi Kilise'nin yıkılıp hangisinin ayakta kalacağını belirleme konusunda Lutherci aklanma doktrininde[98] ısrar edecek olsa, Dr. Minchin buna karşılık insanın sırf bir makine veya 'atomların tesadüfi birlikteliği'[99] olmadığı konusundaki kararlılığını korurdu; Mrs. Wimple karın ağrılarının takdir-i-ilahi gereği olduğunda ısrar

[98] Martin Luther (1483-1546) tarafından formüle edilen Protestan doktrini, kurtuluşun sadece İsa Mesih'e iman etmekten geçtiğini öne sürer. (G.M. notu)

[99] Cicero'nun (İ.Ö. 106-İ.Ö. 43) *De Natura Deorum*'da kullandığı bir ifade. (D.C. notu.)

etse, Dr. Minchin zihinsel penceresini açık ve sabit sınırlara muhalefet eder halde tutmaktan hoşlanırdı; Üniteryen[100] fikirler besleyen biri Athanasius İnanç Bildirgesi'ni[101] alaya alacak olsa, Dr. Minchin de Pope'un *İnsan Üzerine Bir Deneme*'sinden[102] alıntı yapardı. Anekdotların, Dr. Sprague'ın düşkün olduğu serbest tarzına karşı çıkar, layığıyla tasdik gören alıntıları tercih eder ve kemale erdirmenin her türünden hoşlanırdı; bir piskoposla akrabalığı olduğu, tatillerini bazen 'sarayda' geçirdiği bilinen bir şeydi.

Dr. Minchin yumuşak elli, soluk çehreli, yuvarlak hatları olan ve görünüşte ılımlı bir ruhbandan ayırt edilemeyecek bir adamdı; buna karşılık Dr. Sprague, gereksiz derecede uzun boyluydu; pantolonu dizlerine doğru kırışır ve çizmelerini, kullanılması o zamanlar kişiye itibar katan atkılarını gösterecek şekilde ortaya çıkarırdı; bir çatının aktarılmasına nezaret edermiş gibi gelişini, gidişini, aşağı yukarı yürüyüşünü görmezden gelemezdiniz. Kısacası, bir ağırlığı vardı; hastalıkla göğüs göğse çarpışması ve o hastalığı tuttuğu gibi atması beklenebilirken, Dr. Minchin aynı hastalığı gizlice takip edip arkasına dolanarak alt edebilecek bir meslek erbabıydı. Tıbbi namın esrarengiz imtiyazından ikisi de hemen hemen aynı nispette haz alıyordu ve diğerinin meziyetlerine duyduğu küçümsemeyi aynı etiket arkasında saklıyordu. Kendilerini Middlemarch'ın yerleşik kurumları addettiklerinden, her türlü yenilikçi ve meslek dışı müdahale karşısında birleşmeye hazırlardı. Bu bakımdan ikisi-

[100] Tanrı'nın tüm ilahi vasıfları kendinde topladığına inanan ve Teslis (Kutsal Üçleme) görüşünü reddeden Hıristiyan.—çn

[101] Kökeni 6. Yüzyıl'a dayanan Athanasius İnanç Bildirgesi, Roma Katolik Kilisesi'nin Teslis doktrinini detaylandırır.—çn

[102] İngiliz şairi Alexander Pope (1688 - 1744). Burada bahsi geçen *Essay on Man*, Tanrı'nın her şeyi bildiğini, onun zalim olarak görülmemesi gerektiğini anlatır.—çn

nin de kalpte Mr. Bulstrode'a muhalefet etmesine karşılık, Dr. Minchin adama hiçbir zaman aleni düşmanlık sergilememiş ve ona, bünyesinden sadece onun anladığını düşünen Mrs. Bulstrode'a teferruatlı açıklama yapmaksızın asla ters düşmemişti. Tıp adamlarının mesleki tutumlarını dışarıdan dikkatle izleyen, yapmak istediği değişiklikleri gerektiğinde zorla kabul ettiren, ancak iki doktoru, aynı zamanda eczacı da olan ve fakirlere sözleşmeli bakan diğer tabipler nezdinde doğrudan rencide etmekten kaçınan Bulstrode, mesleğin havayı koklayan burun deliklerini asla gücendirmezdi ama Dr. Minchin'in, Lydgate'i himayesine almakta gösterdiği aleni kararlılıkla körüklenen ona yönelik yeni kırgınlıkta payı büyüktü. Kıdemli pratisyenler Mr. Wrench ve Mr. Toller ise şimdilik birbirinden uzak duruyor ve Lydgate'in sırf Bulstrode'un amaçlarına hizmet etmek üzere tasarlanmış bir züppe olduğu düşüncesinde birleşerek dostça diyaloglarını sürdürüyorlardı. Mr. Peacock'un emekliye ayrılmasının ertesinde, meziyetleri konusunda başka branşlarda da bilgi edindiği yönündeki iddialar haricinde herhangi bir elle tutulur bilgi olmayan genç pratisyeni övme konusunda, tıp mesleği dışından olanlarla mutabakat halindeydiler. Lydgate'in fazla ilaç yazmayarak emsallerini töhmet altında bırakma ve ayrıca, pratisyen hekim olarak kendi mertebesi ile mesleğe olan ilgileri doğrultusunda çeşitli kademelere bağlılık gösterme ihtiyacı hisseden diğer doktorlar arasındaki sınırı karartma niyetinde olduğu açıktı. Söz konusu bağlılık, özellikle de iki İngiliz üniversitesinin birinden mezun olmayan ve oralarda verilen anatomi ve yataklı servis eğitimlerinden yırtmış olmanın rahatına varan, buna karşılık, incelemenin sahiden bol ama fazla sağlam temelli olmadığı Edinburgh ve Paris üniversiteleri tecrübesi edinmiş kisvesi altında gelen biri karşısında pekişecekti.

Böylece Bulstrode bu olayda Lydgate'le, o da Tyke'la tanımlanmış oluyordu ve birbirine muhtelif zihinler, maaşlı rahiplik meselesinde birbirinin yerini tutabilecek isimler çevresinde toplanarak aynı yargılara sahip olacaktı.

Dr. Sprague geldiğinde, toplanmış olan gruba durumunu, hiç vakit kaybetmeden, dobra dobra açıkladı: "Ben Farebrother'den yanayım. Maaş bağlanmasını kalpten destekliyorum. Ama Peder bundan ne diye mahrum edilsin ki? Evi ve bağışlar haricinde hayatını idame ettirmesini sağlayacak bir şeyi yok. Cebine kırk pound koymaktan zarar gelmez. Farebrother iyi adamdır, rahiplik özellikleri de görevi yerine getirmeye fazlasıyla yeter."

Emekli demir tüccarı olan yaşlı Mr. Powderell, kahkahayla Parlamento tarzı itiraz arası bir nidayla, "Ho, ho, Doktor!" dedi. "Lafını söylemene elbette müsaade var ama burada değerlendirmeye alınacak şey birilerinin geliri değil, zavallı hastaların şahsı." Bu noktada, Mr. Powderell'ın sesine ve yüzüne, sözünü ettiği insanlara duyduğu samimi acıma hâkim olmuştu. "Mr. Tyke, gerçek bir İncil vaizidir. Ona karşı oy kullanırsam, vicdanıma karşı oy kullanmış olurum. Hakikaten öyle."

Varlıklı bir tabakhane sahibi olan, akıcı konuşmaya sahip, parlak gözlükleriyle dik saçları günahsız Mr. Powderell'e haşince dönen Mr. Hackbutt, "Mr. Tyke'a muhalefet edenlerden vicdanları aleyhine oy kullanmalarını isteyen olmadı," dedi. "Ancak benim kanaatimce direktörler olarak yapmamız gereken, bütün işimizin tek bir yönden zuhur eden teklifleri tatbikata koymak olup olmadığını belirlemektir. Ruhani rehberlik görevini layığıyla yerine getiren birini (bu kasabadaki her kurumu kendi düşüncelerini uygulamaya koyan makineler gibi gören kişiler tarafından teklif edilmeden), başkasıyla değiştir-

me düşüncesine önceden beri sahip olduğunu kati şekilde öne sürecek bir üye var mı bu kurulda? Kimsenin gerekçelerini yargılamıyorum; bırakınız kendileriyle daha yüksek bir Güç arasında yer alsınlar; ancak diyorum ki burada hakiki bağımsızlıkla bağdaşamayacak nüfuzlar işbaşında ve sürünerek yol alan yaltakçılık, genellikle hayatlarını o yolla idame ettiren beylerin ahlaki veya mali sebeplerle açıkça beyan edecek durumda olmadığı şartlar tarafından dikte edilir. Ben şahsen ruhban sınıfından değilim ama Kilise'deki ayrılıklara küçümsenmeyecek dikkat teksif etmiş biri olarak..."

"Ah, başlatmayın şimdi ayrılıklardan!" diye parladı avukat Mr. Frank Hawley. Kasabanın sicil memuru olmasına rağmen kurula nadiren katılırdı ve şimdi de elinden bırakmadığı kamçısıyla telaşlı bir görüntü veriyordu. "Bu konuyla ilgimiz yok. Farebrother işini –her neyse– ücret almadan zaten yapıyor ve bir ücret ödenecekse, alacak kişi de o olmalı. Farebrother'ın bundan mahrum edilmesi utanç verici olur bence."

Mr. Plymdale, "Bence de beylerin görüşlerine şahsi alakalarını karıştırmaması iyi olur," dedi. "Ben oyumu Mr. Tyke'ın tayininden yana kullanacağım ama önce Mr. Hackbutt'ın 'Sürüngen Yaltakçı' sözüyle beni ima etmediğinden emin olmam lazım."

"Belli bir şahsiyeti kastederek konuşmadım. Tekrarlamama veya hatta ifade etmek üzere olduğum şeyi bağlamama izin varsa..."

"Ah, işte Minchin de geldi!" dedi Mr. Frank Hawley ve herkes Mr. Hackbutt'ı, daha üstün meziyetlerin Middlemarch'ta nafile olduğu hissiyle baş başa bırakıp yeni gelene döndü. "Gelin, Doktor," diye devam etti Hawley. "Siz doğru yandasınızdır herhalde, değil mi?"

İnsanları başıyla selamlayıp el sıkarken, "Hislerime bedeli her ne olacaksa olsun, umarım öyleyimdir," dedi Dr. Minchin.

"Burada bir şekilde his söz konusuysa, o da kovulacak kişiye yönelik olmalı bence," dedi Mr. Frank Hawley.

Dr. Minchin ellerini ovuşturarak, "Diğer tarafa yönelik hislerim de olduğunu itiraf etmem gerek," dedi. "Mr. Tyke'ı örnek alınacak insan olarak görüyor ve kuşku götürmeyecek sebeplerle aday gösterildiğine inanıyorum. Ben şahsen oyumu ondan yana kullanabilmeyi isterim. Ancak meselenin Mr. Farebrother'ın iddialarına üstünlük sağlayan yanlarına dair görüşleri alma mecburiyetindeyim. Dost yanlısı ve güleryüzlü bir adam, yetkin bir vaizdir ve uzun zamandır aramızdadır."

Yaşlı Mr. Powderell hüzünlü ve suskun bir halde izlemeye devam etti. Mr. Plymdale tedirgin bir şekilde kravatını düzeltti.

İçeriye az önce girmiş olan saygın nakliyeci Mr. Larcher, "Umarım Farebrother'ı bir ruhbanın uyması gereken örnek olarak öne sürmüyorsunuzdur," dedi. "Ona karşı kötü niyet beslediğimden değil ama bence topluma bir şeyler borçluyuz ve şu toplantılarda bundan daha ulvi şeyler konuşmamıza gerek yok. Kanaatimce, Farebrother bir ruhban için fazla laçka. Ona karşı belli başlı şeyler öne sürmeyeceğim ama buraya ne kadar az gidip gelirse o kadar iyi olacak."

Ağzı bozukluğu memleketin o tarafında kötü nam salmış olan Mr. Hawley, "Bu kadarı, aşırının da fena halde ötesine gitti zaten," dedi. "Hasta insanlar fazla duaya ve vaaza dayanamaz. Ve şu metodist tarzı din, ruha zararlıdır." Dört tabibe dönüp ekledi: "İnsanın içine de zarar verir bu, değil mi?"

Ancak bu soruya verilecek herhangi bir cevap, az veya çok içtenlikle selamlanacak olan üç centilmenin içeri girişiyle en-

gellendi. Bunlar Peder Edward Thesiger, St. Peter Rektörü ve sırası gereği yakın zamanda direktörler kuruluna dahil olmayı kabul eden, ancak toplantılara hiç gelmeyen, o günkü katılımı da Mr. Bulstrode'un çabaları sonucu gerçekleşen Tiptonlu dostumuz Mr. Brooke idi. Hâlâ gelmesi beklenen tek kişiyse Lydgate'ti.

Her zamanki gibi solgun ve kontrollü olan Mr. Bulstrode'un başkanlığı altında herkes yerini aldı. Ilımlı bir evanjelik olan Mr. Thesiger, selamet arayan fazla mümin devam etmediği için, kendisine yeni bir görev üstlenme konusunda bolca zaman bırakacak rahat bir şapelde görev yapan gayretli dostu Mr. Tyke'ın tayin edilmesini arzuluyordu. Rahiplerin söz konusu görevlere tutkulu niyetlerle başlaması beklenirdi; bunlar ruhani etki yaratmak için ayrıcalıklı fırsatlardı ve maaş tahsis edilmesi bir taraftan iyiyken, diğer yandan görevin sırf para uğruna yapılır şekilde yozlaştırılmaması için dikkatli müşahede gerektiriyordu. Mr. Thesiger'in tavrı, muhalifleri içten içe kaynayarak sessizce oturmaktan başka şey yapamaz hale koymaya yetecek kadar sakin bir edebe sahipti.

Söz alan Mr. Brooke, bu konuda herkesin iyi niyetli olduğuna inanıyordu. Middlemarch yararına olacak her şeye yoğun ilgi beslese de hastane konusundaki ilişkilere bizzat dahil olmamıştı ve orada hazır bulunan beylerle herhangi bir cemiyet meselesi dahilinde bir araya gelmekten büyük mutluluk duyuyordu. "Herhangi bir cemiyet meselesi dahilinde, bilirsiniz," diye tekrar etti, mükemmel bir izanla başını sallarken. "Sulh hâkimi olarak ve belgeye dayalı delil toplama işiyle ziyadesiyle meşgulüm ama buna ayırdığım zamanı da cemiyet yararına olarak görüyorum ve kısacası, arkadaşlarımız beni ücretli rahip alınmasının –maaşlı rahip, bilirsiniz– çok iyi bir şey oldu-

ğu konusunda ikna etti ve anladığım kadarıyla müstesna, havarilere layık ve belagatli bir kişi olan ve bu türden diğer vasıfları da kendinde bulunduran Mr. Tyke lehine oy kullanmak üzere buraya gelmekten mutluluk duydum ve şartlar nazarıitibara alınırsa, oyunu geri tutması beklenecek son kişi de ben olurum, bilirsiniz."

Kimseden çekinmeyen ve bir Tory olarak seçim kampanyası başlatma konusunda niyetler beslediğinden şüphelenilen Mr. Frank Hawley, "Bana öyle geliyor ki meselenin bir yanına sıkışıp kalmışsınız, Mr. Brooke," dedi. "Anlaşıldığı kadarıyla burada sahip olduğumuz en kıymetli adamlardan birinin yıllardır para almadan hastane ruhbanı olarak görev yaptığından ve şimdi onun yerine Mr. Tyke'ın teklif edildiğinden haberdar değilsiniz."

"Affedersiniz, Mr. Hawley," dedi Mr. Bulstrode. "Mr. Brooke, Mr. Farebrother'ın karakteri ve konumu konusunda eksiksiz şekilde aydınlatılmıştır."

"Söz konusu kişinin düşmanları tarafından," diye parladı Mr. Hawley.

Mr. Thesiger, "İnanıyorum ki burada herhangi bir kişisel düşmanlık söz konusu değil," dedi.

"Ama ben de olduğuna yemin ederim!" diye cevabı yapıştırdı Mr. Hawley.

"Beyler," diye sakin ve yumuşak bir tonla araya girdi Mr. Bulstrode. "Meselenin esası haddinden de kısa şekilde belirtilmiş olabilir ve burada oy kullanacak beylerden herhangi birinin veya birkaçının yeterince bilgilendirildiği konusunda şüphe besleyenler varsa, her iki tarafa yönelik değerlendirmelerin önemli noktalarını tekrar özetleyebilirim."

"Bunda yarar görmüyorum," dedi Mr. Hawley. "Herkes kime oy vereceğini biliyordur bence. Adilce davranmak isteyen kişi, meselenin her iki yanına da kulak vermek için son dakikayı beklemez. Benim kaybedecek zamanım yok ve meselenin hemen oylanmasını teklif ediyorum."

Herkes önündeki kâğıda 'Tyke' veya 'Farebrother' yazıp büyük bir cam bardağa koymadan önce kısa ama hararetli bir tartışma yaşandı; o sırada Mr. Bulstrode da Lydgate'in içeriye girdiğini gördü.

Mr. Bulstrode, keskinliği alenen belli olan bir sesle, "Anladığım kadarıyla şu ân itibariyle oylar eşit dağılmış vaziyette," dedi. Sonra başını kaldırıp Lydgate'e baktı. "Verilmesi beklenen belirleyici bir oy daha var. Bu size ait, Mr. Lydgate. Rica etsem yazar mısınız?"

Mr. Wrench ayağa kalkarken, "Mesele böylece halledilmiş oldu," dedi. "Mr. Lydgate'in ne yönde oy kullanacağını hepimiz biliyoruz."

Lydgate biraz cüretkar bir tavırla ve kalemini geri çekerek, "Tuhaf bir anlam ima eder şekilde konuştunuz, efendim," dedi.

"Sadece Mr. Bulstrode'la aynı şekilde oy kullanmanız beklendiğini kastettim. Bunu hakaretamiz mi kabul ediyorsunuz?"

"Başkaları için öyle olabilir. Ama ben bu meselede onunla birlikte oy kullanmaktan feragat edecek değilim." Lydgate önündeki kâğıda derhal 'Tyke' yazdı.

***

Peder Walter Tyke böylece hastanenin maaşlı ruhbanı oldu ve Lydgate de Mr. Bulstrode'la çalışmaya devam etti. Lydgate

hâlâ Tyke'ın daha uygun aday olduğundan emin değildi ve vicdanı, hâlâ dolaylı önyargılarla etkilenmiş olmasa, oyunu Mr. Farebrother'dan yana kullanıp kullanmayacağını soruyordu. Maaşlı hastane ruhbanlığı meselesi, Middlemarch'ın ehemmiyetsiz bir konusunun kendisi açısından nasıl güç kazandığını hatırlatan hassas bir nokta olarak hafızasında yer etmişti. Öyle seçenekler ve öyle şartlar karşısında verilen bir karar insanı nasıl tatmin edebilirdi ki? Dönemin kısıtlı kaynakları arasından seçilen ve ancak mukayeseyle desteklenmiş bir teslimiyetle giyilebilen bir şapka kadar tatminkar olabilirdi bu.

Öte yandan Mr. Farebrother, kendisini aynı dostlukla karşılamıştı. Günahkar bir meyhanecinin karakterinin her zaman bir (modern) Farisi'ninkinin[103] zıddı olması gerekmez, çünkü çoğumuz, tutumumuzdaki hataları, argümanlarımızdaki hatalara veya yaptığımız şakalardaki yavanlığa kıyasla, neredeyse hiç görmeyiz. Ama St. Botolph'un rahibi en ufak Farisi emaresinden bile kesinkes azadeydi ve başka insanlara nispeten birçok şeye sahip olduğunu kendi içinde kabul ederek, onlardan kayda değer şekilde ayrılmıştı ve onları bu sebeple mazur görebiliyor, tutumlarını –kendisine karşı olduklarında da– tarafsız yargılayabiliyordu.

Bir gün Lydgate'e, "Dünyanın *benim* için fazla güçlü olduğunun farkındayım," dedi. "Ama zaten ben de güç iddiası dayatan bir adam değilim; hiçbir zaman da nam sahibi biri olmayacağım. Herkül'ün yaptığı seçim hoş bir efsanedir ama Prodicus[104] bunu, sanki en baştaki kararlılık yeterliymiş gibi, kahramanı

[103] Farisiler, İkinci Tapınak döneminde ortaya çıkmış önemli bir Yahudi mezhebidir. Yeni Ahit'in çeşitli bölümlerinde Vaftizci Yahya ve İsa Mesih ile zıtlık halinde gösterilirler, ayrıca dini bilgilerinin derinliği ve bunların tatbik edilmesindeki kararlılıklarıyla bilinirler.—çn

[104] Ceoslu Prodicus (İ.Ö. 5. Yüzyıl) 'Herkül'ün Seçimi' başlıklı bir hikâye yazmıştır ve burada yarıtanrı karakterin Görev'i Haz'a tercih etmesini anlatır. (D.C. notu)

için kolay işler hale koymuştur. Bir başka hikâyeyse, onun, nihayetinde kendini kadınsı meşgalelere terk ettiğini ve sonunda Nessus'un gömleğini giydiğini anlatır.[105] Benim kanaatimce, diğerlerinin aldıkları kararlar ona yardımcı olduysa, tek bir iyi karar da bir adamı doğru yolda tutmaya yeter."

Peder'in konuşmaları her zaman teşvik edici değildi; riyakar olmaktan kurtulmuş ama kendi başarısızlıklarımız neticesinde alelacele vardığımız, ihtimallere dönük değerlendirmelerden kurtulamamıştı. Lydgate de Mr. Farebrother'da acınası bir irade zafiyeti olduğunu düşünüyordu.

[105] Yunan mitolojisinde Nessus, Herkül tarafından öldürülen namlı bir kentaurdur. Sonrasında Herkül, Nessus'un gömleğini giyer ve kanıyla zehirlenerek ölür.—*çn*

19

L' altra vedete ch'ha fatto alla guancia Della
sua palma, sospirando, letto.

Bakınız bir diğeri, içini çekerek avucunu
yanağına yatak etmiş.

—Dante[106]

IV. George, Windsor'un mahremiyeti üzerinde hüküm sürmeye devam ederken, memleketin başbakanı Wellington Dükü ve Middlemarch'taki namlı belediyenin başkanı Mr. Vincy olurken, evlenmeden önceki adı Dorothea Brooke olan Mrs. Casaubon balayım geçirmek üzere Roma'ya gitmişti. O günlerde dünya, genel olarak iyi ve kötü konusunda kırk yıl sonrasına nazaran daha cahildi. Seyyahlar, kafalarında veya ceplerinde Hıristiyan sanatına dair tatminkar bilgi taşıyarak gezmezdi ve zamanın en bilgili İngiliz eleştirmeni bile, göğe eren Bakire'nin çiçekler fışkıran mezarını, ressamın tasavvuruna kalmış bir süs vazosuyla karıştırabilirdi.[107] Bazı donuk boşlukların sevgi ve bilgiyle doldurulmasına yardım edecek olan Romantizm, mayalanma dönemlerini tamamlayıp herkesin erişebileceği gıdaların arasına henüz girmemişti; Roma'daki bazı uzun saçlı Alman ressamları[108] arasında, bariz zinde bir coşkuyla ferman-

[106] *İlahi Komedya*, Araf, VII. Kanto. Dante burada Navaralı Henry'ye gönderme yapar ama yazar, eril (*altro*) zamirini dişile (*altra*) çevirmiştir. (D.C. notu)

[107] İngiliz yazar, eleştirmen, ressam ve felsefeci William Hazlitt (1778-1830) sözü edilen hatayı *Notes of a Journey Through France and Italy*'de yapmıştır. (D.C. notu)

[108] Çalışmalarında Ortaçağ'a atfedilen sadeliğe dönmeyi amaçlayan Nazaren

tasyonunu sürdürüyordu. Arada sırada, onların yakınında çalışan veya avare gezen başka milletlerden gençler de yayılmakta olan bu cereyana kapılıyordu.

Güzel bir günün sabahında, aşırı uzun kabul edilmese de hem çok gür hem de kıvırcık saçları olan, İngiliz donanımına sahip bir genç, Vatikan'daki Belvedere Gövdesi'ne[109] sırtını dönmüş, bitişikteki dairesel girişin üzerinden uzak dağların muhteşem görüntüsüne bakıyordu. Genç adam, koyu renk gözlere ve canlı hareketlere sahip bir Alman'ın yaklaştığını, adam ancak elini omzuna koyup da koyu bir aksanla, "Çabuk gel, yoksa pozunu değiştirecek!" diyene kadar farketmeyecek derecede dalmıştı.

Yine de her ân harekete geçmeye hazırdı ve Meleager'in yanından neşeyle geçtiler, uzanmış yatan Ariadne'yi geride bırakıp etrafında taç yaprakları gibi gevşek ve şefkatli kıvrımlar yapmış örtüler ve güzelliğinin kattığı şehvet sarılmış halde mermerde yatan Cleopatra'yı ziyaret ettiler. Ve tam heykelin yakınındaki bir kaidenin karşısında duran başka birini, duruşunu değiştirmeden yakaladılar: Ariadne'ninkinin bile gölge düşüremeyeceği bedeni Quaker giysilerini andıran gri ve uzun kumaşlara bürünmüş bir genç kız; pelerinini boyundan bağlayıp kollarını açıkta bırakacak şekilde geriye atmış, eldivensiz güzel elini yanağına yastık etmiş, beyaz örgü bonesi sade örgüler halindeki koyu kumral saçlarıyla çevrili yüzünde hale oluşturacak şekilde, hafifçe geriye kaykılmış. Heykele bakmıyordu, muhtemelen onu düşünmüyordu da; iri gözleri hülyalı bir bakışla, yere düşen gün ışığı demetine sabitlenmişti. Ama Cleopatra'yı seyretmeye niyetlenmiş gibi birden duraklayan iki yabancının gelişini farketti ve hızla, onlara hiç bakmadan

ekolü ressamlar kastediliyor. (D.C. notu)

[109] Belvedere Galerisi'nde duran Helenistik dönem Apollon heykeli.—*çn*

dönerek az ileride oyalanan bir hizmetçiyle, turist rehberinin yanına gitti.

Arkadaşının yüzünde kendisininkinin yansıması olabilecek bir hayranlık arayan Alman, "Bu zarif tezatlık örneği karşısında ne düşünüyorsun?" diye sordu ama cevabı beklemeden, akıcı bir konuşmayla devam etti: "Orada, ölüm halinde bile ceset gibi algılanmayan ama hissi mükemmelliğinin verdiği eksiksiz gönül ferahlığına hapsolmuş, antik bir güzellik yatıyor; şuradaysa, hayatı Hıristiyan yüzyıllarının şuurunu bağrında taşır halde soluyan başka bir güzellik ayakta duruyor. Ama bir rahibe gibi giyinmiş; hatta sizin Quaker dediklerinize benziyor galiba; yapacağım tabloya onu rahibe kıyafeti içinde koyardım. Ne var ki evli; o muhteşem sol elde nikah yüzüğü görmesem, keçisöğüdü benizli *geistlicher*'in[110] babası olduğunu düşünürdüm. Adam epey bir zaman önce yanından ayrıldı ve az önce onu bu harikulade pozda buldum. Düşün bir kere! Adam muhtemelen zengindir ve onun bir portresini yaptırmak ister. Ah, arkasından bakmanın yararı yok! Gidiyor işte! Onu takip edip nerede oturduğunu öğrenelim!"

"Hayır hayır..." dedi arkadaşı kaşlarını hafiften çatarak.

"Tuhaflaştın, Ladislaw. Çarpılıp kalmış gibisin. Onu tanıyor musun?"

Will Ladislaw, düşünceli bir halde salonun ucuna doğru amaçsız adımlarla yürürken, yanına gelen ve kendisine şevkle bakan Alman arkadaşına, "Kuzenimle evlidir o hanım," diye cevap verdi.

"Ne? O *geistlicher*'le mi? Daha ziyade amca gibi –daha faydalı bir ilişki türü."

[110] Almanca 'din adamı'.—*çn*

Ladislaw biraz asabi bir tavırla, "Amcam değil," dedi. "İkinci dereceden kuzenim."

"*Schön, schön*! Aksilenme. Mrs. İkinci Dereceden Kuzen'in hayatımda gördüğüm en kusursuz Madonna olduğunu düşündüğüm için kızmadın bana herhalde?"

"Kızmak mı? Saçmalama. İngiltere'den ayrılmadan hemen önce, kuzenim bizi tanıştırdığında sadece birkaç dakika gördüm onu. O zaman evli değillerdi. Roma'ya geleceklerini bilmiyordum."

"Ama şimdi gidip ziyaret edersin onları; adlarını bildiğine göre, adreslerini bulabilirsin. Hemen yetişelim mi ona? Şu portre konusunu da açarsın."

"Tanrı cezanı versin, Naumann! Ne yapacağımı bilmiyorum. Senin gibi yüzsüz değilim ben."

"Pöh! Sathi ve amatör olduğundandır bu. Gerçek bir sanatçı olsan, Kuzen Hanımefendi'yi Hıristiyan hassaslığıyla can bulmuş antik bir form –bir tür Hıristiyan Antigone[111]– ve manevi tutku tarafından kontrol altında tutulan tensel güç olarak düşünürdün."

"Evet ve senin tablosunu yapman da onun varoluşunun başlıca neticesi: İlahi olan gelecek, tuvalinin her noktasını kaplamak için bitap düşecek ama neticede daha yüce bir bütünlüğe erecek... Öyle düşünmek hoşuna gidiyorsa, evet, amatörüm: Evrenin, senin mânâsı kendinden menkul resimlerine doğru süzülme gayretinde olduğunu hiç sanmıyorum!"

Yumuşak huylu ressam, elini Ladislaw'ın omzuna koyarak ve bu sözlerdeki kinayeye hiç aldırmadan, "Ama öyle, canım

[111] Antigone devlete karşı duruşu sebebiyle, genellikle cesaret ve kadınsı kahramanlıkla bağdaştırılır. 'Hıristiyan Antigone' ifadesiyle de pagan antikitesiyle dinin en iyi birleşimi ima ediliyor. (D.C. notu)

benim!" dedi. "Benden, Adolf Naumann'dan geçerek süzülüyor oraya evren; tartışılmaz bir gerçek bu. Bak ve gör! Benim varlığım, tüm evrenin varlığının önkoşulu, öyle değil mi? İşlevim de resim yapmak. Ve bir ressam olarak, tabloma konu alacağım büyük teyzen veya ikinci büyükannenden *genialisch*[112] bir idrake sahibim; dolayısıyla da evren o tabloya, benim şeklimde öne çıkan belli başlı bir kanca veya pençeden geçerek süzülüyor. Doğru değil mi?"

"Ama ya benim şeklimi almış başka bir pençe de buna engel olmak üzere uzanıyorsa? Durum o kadar da basit olmaz o zaman."

"Hiç de değil. Mücadelenin sonucu –resimli veya resimsiz– mantıken aynı."

Will, bu gayet sakin mizaca daha fazla direnemedi ve yüzündeki bulut, yerini ışıltılı bir kahkahaya bıraktı.

"Hadi ama, dostum," dedi Naumann, umut yüklü bir sesle. "Yardım edecek misin bana?"

"Hayır, Naumann, saçmalama! İngiliz hanımları önlerine gelene modellik yapmaya amade değildir. Ve sen de resminle çok fazla şey ifade etmek istiyorsun. Her ehil gözün, lehinde veya aleyhinde, farklı anlamlar yükleyeceği türden geri plana sahip, iyi veya kötü porteler yapabilirsin sen sadece. Hem bir kadın portresi yapmak da nereden çıktı? Senin resmin ve plastik anlayışın topyekûn zayıf. Mefhumları yüceltmek yerine bozup hafifletiyor. Dil daha incelikli bir araç."

"Resim yapamayanlar için öyledir," dedi Naumann. "O konuda kesinlikle haklısın. Sana resim yapmanı tavsiye eden ben değilim, dostum."

---

[112] Almanca 'ilham alan'.—*çn*

Sıcakkanlı sanatçı iğnesini batırmış ama Ladislaw bunu farketmememeyi seçmişti. Edilen lafı duymamış gibi devam etti:

"Dil daha dolu imge sağlar. Özellikle müphem varlıklar için. Nihayetinde, doğru görüş özdedir ve resim sana dayatmacı bir eksiklikle bakar. Bunu özellikle kadın tasvirlerinde hissederim. Sanki kadın renklendirilmiş satıhlardan ibaretmiş gibi! Hareketi ve tonu beklemen gerekir. Aldıkları her solukta farklılık vardır; bir ândan diğerine değişirler. Mesela gördüğün o kadın: Sesini nasıl resmedeceğini söyle bana lütfen; sesi ona dair gördüğün her şeyden daha ilahidir."

"Anladım, anladım. Kıskanıyorsun. Kimse senin ideallerini resmetmeyi başaracağını sanmasın. Ciddiyim, dostum! Büyük teyzen! Trajik bir *Der Neffe als Onkel*[113] vakası... *Ungeheuer*![114]"

"O hanımı bir kez daha teyzem olarak anarsan kapışacağız, Naumann."

"Nasıl anmam gerekiyor öyleyse?"

"Mrs. Casaubon olarak."

"İyi. Farz edelim ki onunla senden bağımsız olarak tanıştım ve portresinin yapılmasını çok istediğini anladım..."

Konuyu kapatmak isteyen Will Ladislaw, "Evet, farz edelim ki öyle oldu!" dedi küçümseyen bir edayla. Yarısını kendi yarattığı basit sebeplerle rahatsız olduğunun farkındaydı. Mrs. Casaubon konusunda neden velvele yaratıyordu ki? Ve ayrıca kendisinde her nasılsa ona dönük bir şeyler doğduğunu hissediyordu. Sürekli olarak dramalardan kendilerine çatışmalar ve düğüm noktaları yaratan karakterler vardır, kimse de onlarla

[113] *Der Neffe als Onkel* (*Amca Olarak Yeğen*) (1803) Alman şair, felsefeci, tarihçi ve yazarı Johann Christoph Friedrich von Schiller'in (1759-1805) yazdığı bir oyundur ve kahramanı, sevdiği kadını amcasına kaptırır ama bunu açık etmez.—çn

[114] Almanca 'canavarca', 'canavarsı'.—çn

birlikte rol almaya hazır değildir. Hassaslıkları, masum bir suskunluk içindeki gayelerle çarpışır.

20

Terk edilmiş bir çocuk, ansızın uyanır,
Korku dolu gözleri etrafını saran her şeyde gezinir
Ve sadece o gözlerin görmeyeceklerini görür:
Sevginin onunkilerle buluşan gözlerini.

Bundan iki saat sonra, Dorothea, Via Sistina'daki güzel bir dairenin kendine özel addettiği odasında oturuyordu.

Şahsına dönük gururu ve başkalarını düşünme önceliği yüzünden kendini sürekli kontrol altında tutan bir kadının bastırılmış yüreğini yalnızlığın güvencesine sığınınca huzura terk etmesinden kaynaklanan acı hıçkırıklar eşliğinde ağladığını üzülerek eklemek zorundayım. Ve Mr. Casaubon'un daha bir süre Vatikan'da kalacağı kesindi.

Ancak Dorothea, sadece kendine ifade edebileceği, belirgin şekilde keskinleşmiş bir pişmanlık beslemiyordu; karmaşık düşünce ve tutkularının ortasında netlik kazanarak öne çıkma mücadelesi veren zihinsel icraat, kimsesizlik hissinin kendi manevi fakirliğinin sonucu olduğunu fısıldayan bir ithamdı. Kendi seçtiği adamla evlenmişti ve kızların çoğuna göre avantajı, yaptığı evliliği esas olarak yeni görevlerin başlangıcı olarak görmesiydi. Mr. Casaubon'un aklını her zaman kendisininkinin çok üzerinde görmüş, paylaşamayacakları çalışmalarla sık sık meşgul olacağını en başından kabul etmişti; dahası, çocukluğundaki küçük bir tecrübeden sonra Roma'yı, tüm yarıkürenin geçmişinin uzak diyarlardan toplanmış zafer yadigarlarının ve

atalara dair tuhaf görüntülerin eşlik ettiği bir cenaze alayı gibi dönenip durduğu o tarih şehrini, daima ayrı tutmuştu.

Ama içinde olduğu o müthiş eksik kalmışlık duygusu, gelinlik çağının rüyadaymışçasına yaşanan tuhaflığını artırıyordu. Roma'ya geleli beş hafta oluyordu ve yaşını almış, mutlu ama biri yakın zamanda dondurucu yalnızlıkta tek başına kalmaya mahkûm bir çift gibi el ele yürüdüğü hissi veren güzel sonbahar ve kış sabahlarında önceleri ona Mr. Casaubon eşlik ediyordu, ama sonra büyük ölçüde Tantripp ve tecrübeli rehberiyle baş başa kalır olmuştu. En iyi galerilere, en önemli seyir yerlerine götürülüyor, en muhteşem harabelerde ve en ihtişamlı kiliselerde gezdiriliyordu; sık sık arabaya binip kendini yerle ve gökle baş başa hissedeceği; çağların, onun hayatını da esrarengiz kostümlere bürünmüş gibi gösteren bunaltıcı maskeli balosundan uzaklaşacağı Campagna'ya[115] gitmeyi tercih ediyordu.

Her türlü tarihi biçime gelişkin bir ruh üfleyen Roma'ya bilginin hızlandırıcı gücüyle bakanlar ve tüm zıtlıkları birleştiren baskılanmış dönüşümlerin izini sürenler için bu şehir, hâlâ dünyanın manevi merkezi ve yorumlayıcısı olabilir. Ama bu insanların tarihi bir zıtlığı daha idrak etmesini sağlayalım: Söz konusu İmparatorluk ve Papalık şehrinin köhne, devasa yapıları, İngiliz ve İsviçre Püritanlığıyla büyümüş, yavan Protestan hikâyeleri ve el yelpazelerinin üstünde görülecek tarz sanatla beslenmiş bir kızın, gayretli tabiatı harçlık misali biriktirdiği tüm bilgileri eriterek kalıplarına dökeceği prensiplere dönüştürmüş ve acul hisleri en soyut şeylere haz veya acı vasfı veren bir kızın, yakın zamanda bir adamın karısı olarak önceden tecrübe edilmedik bir görevi heyecanla kabul etmesiyle birlikte kendini kaderine dönük çalkantılı bir kaygıya

[115] Roma'yı çevreleyen sulak ova.—*çn*

gömülmüş halde bulan bir kızın kavramlarına beklenmedik şekilde hücum ediyordu. Anlaşılmaz Roma'nın ağırlığı, parlak bir Anglo–yabancı toplum pikniği fonu sunduğu ışıltılı perilerin üzerine kolaylıkla çökebilirdi ama Dorothea, derin izlenimlere karşı o tür bir savunmaya sahip değildi. Tüm yaşayan ve sıcak kan taşıyanların kutsal olandan boşanıp kopmuş bir batıl itikadın olanca dejenereliğine gömüldüğü görüntüsü veren şu cari dönemin murdarlığının ortasından zuhur etmiş harabeler ve bazilikalar, saraylar ve dev heykeller, biraz donuk ama hâlâ şevkli muazzam bir hayatın, tepelerinden dik dik baktığı ve mücadeleler verdiği duvarlar ve tavanlar, mermer gözleri yabancı bir dünyanın tekdüze ışığını içinde tutar gibi görünen upuzun beyaz form perspektifleri, tüm bu uçsuz bucaksız, zamanında hırs yüklenmiş hissi ve manevi idealler harabesi onu önce elektrik şokuyla titreten ve sonra mebzul miktardaki çapraşık düşüncelerin duygu akışını yoklamasıyla doğan sancıyla birlikte kendilerini dayatan, nefes alan kayıtsızlık ve yozlaşma emareleriyle akıl karıştırıcı bir karışım yapıyordu. Hem solgun, hem de ışıltılı formlar Dorothea'nın genç algısını ele geçirmiş ve yıllar boyunca kendisine eşlik edecek garip çağrışımlarıyla, onları aklından geçirmediği zamanlarda bile hafızasında yer edecek şekilde sabitlenmişlerdi. Ruh hallerimiz, öyle görüntüleri hafif bir uykunun görüntü projeksiyonundan ardı ardına geçen resimleri misali yansıtmaya meyyaldir ve Dorothea da hayatı boyunca, bazı donuk mahzunluk hallerinde St. Peter'in uçsuz bucaksız enginliğini, devasa bronz sayvanı, mozaiklerdeki peygamberlerin ve İncil yazarlarının hararetli tasavvurlarını, Noel için asılmış kırmızı örtünün bir retina hastalığı gibi kendini her tarafa bulaştırışını görmeye devam edecekti.

Dorothea'nın kapıldığı manevi hayret, pek de istisnai bir şey değildi; yaşını almış olanlar yürüyüp kendi işlerine giderken, genç çıplaklığı içindeki birçok ruh tökezleyip tutarsızlıkların arasına yuvarlanır ve o hale ayak uydurmaya terk edilir. Mrs. Casaubon'u düğününden altı hafta sonra ağlama krizine kapılmış halde bulmamız da bu açıdan trajik bir durum kabul edilmemelidir. Hayal dünyasının yerini alan yeni ve gerçek bir geleceğe dönük bazı cesaret kırılmaları, bazı heves kayıpları görülmedik değildir ve insanların görülmedik olan karşısında derinden etkilenmesini beklemeyiz. Tekerrür gerçeğinde yatan trajedi unsuruysa, kendini insan türünün kaba hissiyatında henüz biçimlendirmemiştir ve yapımız muhtemelen buna dayanacak şekilde kurulmamıştır. Sıradan insan hayatının tamamına dönük keskin bir bakışımız ve hissiyatımız olsa bu, çimenin boy vermesini ve sincabın kalp atışını duymak gibi bir şey olurdu ve sessizliğin öte yanında yatan kükreme bizi öldürürdü. Bu itibarla, aramızda idrakte en hassas olanlar aptallıkla tomar edilmiş halde amaçsızca dolanıp durur.

Sonuçta Dorothea ağlıyordu ve bunun için bir sebep dile getirmesi istense, bunu ancak benim zaten kullandığım kelimelere başvurarak yapabilirdi; daha etraflıcasına yönelmek, ışıklara ve gölgelere tarih biçmeye çalışmak gibi bir şey olurdu; hayal dünyasında değişimler yaratan o yeni ve gerçek gelecek, ihtiyaç duyduğu malzemeyi Mr. Casaubon'a bakışı ve artık onunla evli olduğu idraki aracılığıyla sonsuz sayıdaki kullanılabilir ufak ayrıntıdan çektiğinden, saatin esrarengiz yelkovan ilerleyişi misali, kerte kerte değişerek onu genç kızlık rüyalarından uzaklaştırıyordu. Ne var ki değişimi tamamıyla idrak etmesi veya en azından varlığını kabullenmesi için henüz çok erkendi; zihinsel hayatının er veya geç geri kazanacağından

emin olduğu vazgeçilemez parçasını teşkil eden o vefa duygusunu yeniden ayarlamak için yapması gereken çok şey vardı. Daimi isyankarlık, sevecen hürmet kararlılığından mahrum bir hayat keşmekeşi onun için mümkün değildi ama şimdi, tabiatının karmaşıklığını artırdığı bir zaman aralığındaydı. Bu şekilde izdivacın ilk ayları, yerini sonra neşeli bir sükûna bırakan kritik –karides havuzu sığlığında veya deniz derinliğinde– vaveylalara sık sık sahne oluyordu.

Mr. Casaubon önce olduğu kadar bilgili bir adam değil miydi artık? İfade şekilleri mi değişmişti veya duygu ve düşünceleri artık o kadar da övgüye değer sayılmaz mıydı? Ah, kadınlığın şımarıklıkları! Kronolojisi veya bir teoriyi, onu geliştirenlerle birlikte ifade etme kabiliyeti onu yarı yolda bırakmış; istendiğinde herhangi bir konunun başlıklarını vermekte başarısız mı olmuştu adam? Ve bütün dünyada, böyle hünerlere alan sağlama konusunda Roma'dan öte bir yer var mıydı? Ayrıca Dorothea'nın heyecanı, tam da üstesinden gelmesi gereken işlerin ona bindireceği yükü ve hatta belki mutsuzluğu hafifletme beklentisine dayalı değil miydi? Ve o yük şimdi Mr. Casaubon'a öncesinden bariz şekilde baskı yapıyordu.

Bunların hepsi ezici sorulardı ama eskisi gibi kalan her ne varsa, ışık değişmişti ve sedefsi şafağı öğle vakti göremezsiniz. Şu gerçek değiştirilemez: Adına flört dönemi denen birkaç hayal yüklü hafta boyunca yapılan kısa giriş çıkışlar haricinde tabiatına vakıf olmadığınız bir ölümlünün –izdivaç birlikteliğinin sürekliliğinde görülebileceği üzere– önceden düşündüğünüzden daha müspet veya menfi olduğu ortaya çıkabilir ama gözünüze asla ilk hali gibi görünmeyeceği kesindir. Ve bu değişimin, özellikle de kıyaslanabilecek benzer türden başka değişimler yoksa, ne kadar kısa zamanda hissedilir hale geldi-

ğini görmek hayret verici olacaktır. Yemekte size eşlik eden hoş birisiyle aynı pansiyonu paylaşmak veya Bakanlık'ta en itibar ettiğiniz siyasetçiyle karşılaşmak hızlı değişikliklere sebep olabilir; bu örneklerde de pek az şey bilip çok fazlasına inanarak başlangıç yapar, sona ulaşırken de bu oranların nasıl yer değiştirdiğini görebiliriz.

Yine de bu tür kıyaslamalar yanıltıcı olabilir, çünkü kimse sahte göz alıcılıktan Mr. Casaubon kadar uzak değildi: Herhangi bir geviş getiren memelininki kadar hilesiz bir karaktere sahipti ve kendine dair illüzyonlar yaratılmasına hiçbir şekilde aktif katkıda bulunmamıştı. Öyleyse Dorothea nasıl oluyordu da izdivacı izleyen haftalar boyunca kocasının zihninde bulmayı hayal ettiği geniş perspektiflerin ve temiz soluğun, yerini dar antrelere ve hiçbir hedefe ulaşmayacakmış gibi görünen dolambaçlı koridorlara bıraktığını, doğrudan gözlemlemese de boğucu bir bunalım eşliğinde hissetmişti? Sanırım o flört döneminde her şey geçici ve hazırlık niteliğinde kabul edilmiş ve en ufak erdem veya hüner örneği evliliğin daha geniş zaman aralıklarında ortaya çıkacak haz bolluğunun garantisi olarak görülmüştü. Ama izdivacın eşiği bir kez geçilince, beklentiler şimdiki âna teksif edilmişti. Evlilik kayığına binip derede ilerlemeye başladığınızda, yol almadığınızın farkına varmamanız imkânsızlaşır ve deniz bir türlü görüş alanınıza girmez –aslına bakılırsa, kapalı bir havzada keşif halindesinizdir.

Evlenmeden önce yaptıkları konuşmalarda Mr. Casaubon, sık sık Dorothea'nın gidişatını göremediği açıklamalara veya sorgulanabilir ayrıntılara değiniyordu, ama mükemmellikten uzak öyle bir bağdaşım, münasebetlerinin kopukluğuna bağlıymış görüntüsü veriyordu ve istikbalde kendisini bekleyen kaderden destek alan genç kız, Mr. Casaubon'un Filistin tanrısı

Dagon'a ve diğer balık ilahlara dönük tamamıyla yeni bakışına getirilmesi muhtemel argümanların ezberden okunuşunu gayretli bir sabırla dinliyor, onun için gayet önemli olduğu şüphe götürmediğine göre bu meseleye aynı yüksek mertebelerden bakması gerektiğini düşünüyordu. Ve yine, kocasının ona yönelttiği geçiştirici bir ifade veya azil yansıtan bir ses tonu en deveranlı düşüncelere sebep oluyor, nişanlılık döneminde kendisinin de paylaştığı kaygı ve telaş hissini hatırlamasını sağlıyordu. Ama şimdi Roma'da olduklarına göre, duygularının olanca derinliği çalkantılı bir fiiliyata yükseliyordu ve yeni unsurlarla yeni bir bir sorun halini alan hayatın içinde, Dorothea zihninin sürekli olarak içe dönük öfke ve nefret nöbetlerine, meyus bir bezginliğe doğru kaydığının giderek daha fazla şuuruna varıyor ve bundan dehşet duyuyordu. Mr. Casaubon'un zamanında yaşasa, Sağgörülü Hooker veya başka herhangi bilgelik kahramanının yaptıklarının ne kadarını gerçekleştirebileceğini kestirmenin imkânı yoktu, yani bir kıyaslama mümkün değildi; ama kocasının, etraflarındaki tuhaf etkileyicilik arz eden nesneleri yorumlama şekli, onda bir tür zihinsel ürperti yaratmaya başlamıştı; Mr. Causabon kendini tenzih etme yönünde en iyi niyetlere sahipti belki ama bu sadece *kendine* dönüktü. Dorothea'nın zihni için yeni ve taze olan, onunki için eski ve yıpranmıştı; insan türünün umumi hayatı tarafından uyarılmış düşünce ve hissiyat kapasitesi, Mr. Casaubon'un benliğinde uzun zaman önce kurumuş bir fazlalık, cansız bir bilgi mumyası halindeydi.

Onun, "Bu senin ilgini çekiyor mu, Dorothea? Biraz daha kalalım mı burada? Arzu ediyorsan kalmaya hazırım," türünden bir yaklaşımıyla karşılaştığında, kalmak da gitmek kadar iç karartıcı geliyordu Dorothea'ya. Veya Mr. Casaubon şöyle di-

yordu mesela: "Farnesina'ya[116] gitmek ister miydin, Dorothea? Raphael tarafından tasarlanmış veya bizzat yapılmış, çoğu insanın gidip görmeye değer bulduğu ünlü freskler vardır orada."

Dorothea ise böyle sorulara daima, "Sen önemli buluyor musun onları?" diye soruyla cevap veriyordu.

"Bence gayet kıymetli eserler. Bazılarının edebi dönemin romantik icatlarından olması muhtemel ve bence orijinal mitolojik mamul kabul edilmeyecek türden olan Cupid ile Psyche hikâyesini tasvir eder. Ama o duvar resimlerinden hoşlanıyorsan, arabaya binip kolaylıkla gidebiliriz oraya; böylece Rafael'in, Roma ziyaret edildiğinde görülmemesi ihmal sayılacak belli başlı eserlerini görmüş olursun. Biçimin zarafetini en eksiksiz şekliyle verirken, bunu ifadenin yüceliğiyle birleştirdiği kabul edilen bir ressamdır. En azından duayen uzmanların görüşünün bu yönde olduğunu biliyorum."

Kurallara uygun tarzda okuma yapan bir ruhbanın ölçülü, resmi tonuyla verilen böyle bir cevap, ne Ebedi Şehir'in görkemlerini doğrulamaya yardımcı oluyordu, ne de Dorothea'nın, onlara dair daha fazla şey bilse dünyanın kendisi için neşeyle aydınlanacağı yönündeki umuduna katkıda bulunuyordu. Genç ve şevkli bir insan için, yılların bilgisiyle dolmuş bir zihnin tam bir ilgi veya anlayış yoksunluğuna ihraç edildiğini görmek kadar üzücü bir temas olamaz.

Elbette başka konularda Mr. Casaubon, genellikle coşkunun yansıması kabul edilen bir sebat ve heves gösteriyordu; Dorothea da onu sürükleyip bunlardan uzaklaştırdığı hissine kapılmamak için, Mr. Causabon'un düşüncelerinin bu kendiliğinden yönelişini heyecanla takip ediyordu. Ancak onu takip ettiği yerde daha geniş açılımlarla karşılaşacağına dair eski haz

[116] Adını, sanatı himaye etmesiyle ünlenen Farnese ailesinden alan villa.—*çn*

dolu güvenini de yavaş yavaş terk ediyordu. Zavallı Mr. Casaubon ise küçük sandık odalarında, uçsuz bucaksız döner merdivenlerde, Kaberiori'ye[117] dönük telaşlı belirsizlikte veya başka mitolojistlerin aptalca benzerlerinin bir teşhirinde kaybolmuş, kendisini o işlere sevk eden her sebepten mahrum kalmıştı. Mumu önünde öylece yanıp durdukça, pencerelerin varlığını unutmuştu ve başkalarının şemsi ilahlar üzerine yazdığı kavramlara düştüğü elyazması notlara daldıkça, gün ışığına kayıtsızlaşmıştı.

Mr. Casaubon'un içinde sabitlenip bir kemik kadar değişmez hale gelerek karakteristikleşen bu özellikleri, genç kızlara özgü ve kadınsı duygularını öne çıkarması için teşvik edilse veya kocası ellerini kendisininkilerin arasına alıp tecrübelerinin tamamını teşkil eden küçük tarihçeleri sevecenlik ve anlayışla dinlese, ona karşılığında aynı türden bir yakınlık gösterse, Dorothea tarafından farkedilmeyebilirdi; geçmiş hayatları ortak bilgi ve sevgi alanına dahil olabilir, Dorothea da bebeğinin kel kafasını öpücüklere boğan ve o ahşap kütlesinden sevgisinin enginliğiyle mutlu bir ruh yaratmaya girişen her tatlı kadının vermeye meyyal olduğu çocuksu okşayışlarla sevgisini besleyebilirdi. Yürekten istediği buydu Dorothea'nın. Kendisinden uzaklarda olanı bilmeye ve sevecen olmaya duyduğu hasretin yanında, yakınında olana da kafi derecede heves duyuyordu. Mr. Casaubon'un ceketinin kol yenlerini öpmeye veya ayakkabı bağlarını okşamaya yetecek bu hevesi yaşatmaya hazırdı; meğer ki kocası resmi bir edayla ama şaşmaz bir edep dahilinde tebliğ etmenin ötesine geçerek herhangi bir kabul emaresi göstersin. Ama sabah kıyafetlerini gerekli itinayla giyerken sadece dönemin gereği iyi bağlanmış katı kravatıyla uyum sağlayabile-

[117] Yunan mitolojisindeki, kökeni tartışmalı Önasya tanrı/yarı-tanrıları.—*çn*

cek dünyevi kolaylıklara ve henüz umuma açıklanmamış malzemelerle yüklü kendi zihnine tahammülü vardı adamın.

Dorothea'nın fikirleri ve kararlarıysa bununla hüzünlü bir tezat yaratarak, sıcak bir akıntının içinde yüzerken, eriyip tamamıyla başka biçimlere giren buz parçalarına benziyordu. Kendini hissiyat kurbanı durumunda bulmaktan utanç duyuyordu, sanki hislerden başka bir vasıta bilmezmiş gibi; bütün takati gerginlik, mücadele, umutsuzluk nöbetleri arasında darmadağın oluyor, oradan da tam bir feragat anlayışına, bütün zor şartları bir görev haline getirmeye yöneliyordu.

Zavallı Dorothea! Kesinlikle dertliydi ve derdi esas olarak kendiyleydi, ama o sabah ilk kez Mr. Casaubon'un başına dert olmuştu. Kahve içerlerken söze başladığında, içten içe bencillik olarak vasıflandırdığı şeyden silkinme kararlılığıyla kocasına döndü ve onu, yüzünde neşeli bir ilgiyle dinlemeye koyuldu:

"Sevgili Dorothea, yola çıkmamız için gerekli hazırlıklardan geriye her ne kaldıysa ilgilenmemiz lazım artık. Noel'de Lowick'de olmak için memlekete erken dönmek istiyordum ama buradaki çalışmalarım öngörülen sürenin ötesine uzadı. Lakin senin fena zaman geçirmediğini düşünüyorum. Roma, Avrupa'da görülecek yerler arasında daima en cazip olanlar ve bazı bakımlardan insanı ulvi duygulara ulaştıranlar arasında kabul edilmiştir. Bu şehri ilk ziyaret edişimi, hayatımda bir çığırın açılışı olarak kabul ettiğimi iyi hatırlıyorum; Napoleon'ın devrilişi, Kıta'yı seyyahlara açan bir olay olmuştu. Kanaatimce, üst seviye bir mübalağaya konu olmuş birçok şehirden biridir: 'Roma'yı gör, öyle öl.' Ama senin durumunda bir buna düzeltme teklif edip, 'Roma'yı gelin olarak gör ve sonrasında mutlu bir hayat sür,' diyeceğim."

Mr. Casaubon bu küçük nutku en vazifeşinas niyetlerle, gözlerini hafiften kırpıp başını aşağı yukarı sallayarak atmış ve bir gülümsemeyle bitirmişti. Evliliği kendisini mest eden bir durum olarak bulmamıştı ama cazibeli genç bir kadını hak ettiği şekilde mutlu eden, hata bulunamayacak bir koca olduğundan şüphesi yoktu.

Zihnini, kocasını en fazla etkileyen konuya sabitlenmiş halde tutmaya çalışan Dorothea, "Umarım burada geçirdiğimiz zaman seni her yönüyle tatmin etmiştir," dedi. "Yani çalışmalarından aldığın sonuçlar bakımından."

Mr. Casaubon, sözcüğü yarı yarıya olumsuza çeviren garip tizlikte bir ses tonuyla, "Evet," dedi. "Tahayyül ettiğimden de ötelere gittim ve notlarla açıklanması gereken, tam anlamıyla ihtiyacım olmasa da ihmal edemeyeceğim muhtelif meseleler ortaya çıktı. Sekreter mahrumiyetinde gayret gerektiren bir işti bu ama senin arkadaşlığın, yalnız hayatımın tuzağını oluşturan geç saatlere kadar çalışma kararlığından mutluluk verecek şekilde alıkoydu beni."

Mr. Casaubon'un zihninin tekrar yüzeye çıkamayacak kadar derinlere gittiğini farz ettiği günlerin gecelerine dair canlı hatıraları olan Dorothea, "Varlığımın senin için herhangi bir uygunsuzluğa sebep olmamasından memnuniyet duyuyorum," dedi. Korkarım bu cevapta biraz asabiyet vardı. "Lowick'e döndüğümüzde sana daha yararlı olmayı ve ilgin dahilindeki meselelere biraz daha girebilmeyi umuyorum."

"Buna hiç şüphe yok, canım," dedi Mr. Casaubon, başını hafifçe eğerek. "Burada aldığım notlar elenip ayrılmaya muhtaç ve bunları benim talimatlarım istikametinde özetlemen çok makbule geçecek."

Kalbi bu konuda şimdiden tutuşan Dorothea, heyecanını kelimelere vurmaktan kendini alamadı. "Tüm notların ve dizi dizi duran o ciltler... Daha ince söylediğin şeyi artık gerçekleştirecek misin? Onların içinden neleri kullanacağına ve uçsuz bucaksız bilgini dünyanın yararına açacak kitabın nihai halini verme çalışmalarına başlamaya karar verdin mi? Dikte ettiklerini yazarım veya bana gösterdiklerinin kopyasını ve özetini çıkarırım; başka şekilde yararım olamaz sana." Tarif edilmesi en müşkül, en karanlıkta kalmış kadınca tavra bürünen Dorothea, gözleri yaşlarla dolarken sözünü hafif bir hıçkırıkla tamamladı.

Gösterilen aşırı hassaslık bile Mr. Casaubon için fazlasıyla rahatsız ediciydi ama Dorothea'nın sözlerini, kullanmaya teşebbüs edebilecekleri arasında en keskin ve en rahatsız edici olanlardan telakki etmesinin başka sebepleri vardı. Genç kadın onun manevi sıkıntılarına da kendininkilere olduğu kadar kör bakıyordu; kocasındaki, merhametimizi talep eden gizli iç çatışmalardan henüz habersizdi. Onun kalbinin çarpıntılarına sabırla kulak vermemişti henüz, sadece kendisininkinin şiddetle çarptığını hissediyordu. Dorothea'nın sesi, Mr. Casaubon'un kulağına tonu boğuklaştırılmış idrak davetlerine cevaben verilen ve ancak hayal olarak, abartılmış duyarlığın illüzyonları olarak açıklanması mümkün olabilecek yüksek perdeden ısrarlı tekrarlar halinde vuruyordu; talepler, yanlış anlaşılamayacak netlik ve sıklıkla ifade edilseler de daima zalimce ve insafsızca bir direnişle karşılaşıyordu. Utanç verici şahsi itiraflarımızın topyekûn kabulü karşısında bile öfkeye kapılırken, yakın bir gözlemcinin dudaklarından dökülen sarihlikten uzak heceleri, hastalıklı olarak vasıflandırmaya çalıştığımız ve yaklaşmakta olan hissizliğin habercisiymiş gibi mücadele verdiğimiz o karmaşık mırıltıları işitmek öyle bir öfkeyi nerelere taşır! Ve bu

zalim, harici suçlayıcı, bir eş, hayır genç bir gelin sıfatındaydı ve üzerinde onca kalem oynatılmış mebzul sayıdaki kâğıdı, latif zihinli bir kanaryanın eleştirel olmaktan uzak huşusuyla incelemeye yönelmek yerine, kendini, her şeyi habis bir müdahale gücüyle gözetleyen bir casus olarak sunmaya niyetlenmiş gibiydi. Bu noktada, bağlamın bu belli başlı noktasında Mr. Casaubon da Dorothea'nınkine denk bir hassasiyete ve gerçek ötesi şeyleri hayal etme çabukluğuna ulaşmıştı. Daha önce karısının doğru nesneye tapınma kabiliyetini takdirle gözlemlemişti, şimdiyse bu kabiliyetin, bu tapınmanın tüm tenkitlerden daha tahammül edilmez bir haddini bilmezlikle yer değiştirebileceğini aniden bastıran bir dehşetle öngörüyordu: Nihai güzellikleri, faydaları başta hayal meyal gören ama onlara ulaşmanın maliyetine dair herhangi fikri olmayan bir insanın akıbetini öngörüyordu yani. Mr. Casaubon'un yüzü, Dorothea onu tanıdığından beri ilk kez ani gelen bir öfke kızıllığına büründü.

Edep tarafından dizginlenmiş bir asabiyetle, "Zamanın, cahil seyircilerin yüzeysel faraziyeleri tarafından değerlendirilmemesi gereken bir işin muhtelif etaplarına nasıl uyarlanacağını bildiğim konusunda bana güvenebilirsin, hayatım," dedi. "Temelsiz düşünce serabıyla geçici şekilde etkilenmem kolay oldu ama bu, titiz bir kaşifin daha ötesi için donanımlı olmadıkları için en küçük başarılara tenezzül eden lafebelerinin sabırsız aşağılamalarıyla selamlanma tecrübesinden geçmesi türünden bir şeydi. Gerçek ve asli meselenin kendi düşüncelerinin tamamen uzağında yattığını idrak etmeyen kişiler, öyle konulardaki yargılarını, ancak dar ve suni araştırmalarla edinilebilecek düşüncelerini kendilerine saklasalar çok daha iyi olurdu."

Bu nutuk, Mr. Casaubon'da benzerine rastlanmamış bir

enerji ve tezlikle atılmıştı. Elbette tamamıyla doğaçlama değildi ama içten içe yapılmış bir diyalogla şekillenip, aniden yükselen ısının patlattığı bir meyveden fışkıran yuvarlak tohumlar gibi dışa vurulmuştu. Dorothea onun sadece karısı değil, değeri takdir edilmemiş veya umutsuzluğa düşmüş bir yazarı çevreleyen sığ dünyanın şahsiyete bürünmüş haliydi.

Dorothea ise bu haksızlığa çok içerlemişti. İlgilendiği konularda kocasına biraz arkadaşlık etmek istemenin haricinde her şeyi baskılamıyor muydu zaten?

Provayı gerektirmeyen acul bir dargınlıkla, "Dile getirdiğim düşünce –daha ötesini şekillendirmeye ehil olmadığıma göre– gayet üstünkörüydü," diye cevap verdi. "Lafını sıklıkla ettiğin not defteri dizilerini bana gösteren sendin ve yine aynı sıklıkla, düzenlenmeye ihtiyaçları olduğunu söyledin. Ama yayınlanacak bir şeyler yazmaktan söz ettiğini hiç işitmedim. Bunlar gayet sade gerçeklerdi ve ben de daha ötesini hiç aklımdan geçirmedim. Sana yardımcı olacak bir şeyler yapmama izin vermen için yakardım, o kadar."

Dorothea masayı terk etmek üzere kalktı ve Mr. Casaubon onun son sözlerine cevap vermeden, yeniden okunmayı bekler gibi kenarda duran bir mektuba uzandı. Ortaklaşa düştükleri durum, öfkelerini karşılıklı ele vermeleri ikisini de şaşkınlığa sürüklemişti. Evde, komşularıyla çevrelenmiş Lowick'de olsalar, durum daha az utanç verici kabul edilebilirdi ama anlaşmazlığın balayında, iki insanın, birbirlerinin tüm dünyasını teşkil edecek şekilde kendilerini her şeyden yalıttıkları bir dönemde ortaya çıkması, en hafif deyişle kafa karıştırıcı ve boğucuydu. Konumunuzu kapsamlı şekilde değiştirdiğiniz ve kendinizi küçük patlamalar yapmak üzere manevi bir ıssızlığa yerleştirdiğiniz zaman, muhabbeti müşkül bulmak ve bir bar-

dak suyu karşınızdakinin yüzüne bakmadan uzatmak, en çetin zihinler için bile tatminkar bir doyum kabul edilemez. Tüm beklentilerin değişmesi, Dorothea'nın tecrübesiz duyarlığı nezdinde bir felaket sayılırdı; Mr. Casaubon içinse, daha önce balayına çıkmamış olması veya kendini, hayal edebileceğinden öte bağımlılık gerektiren türde yakın bir birliktelik içinde bulması nedeniyle yepyeni bir sıkıntıydı; çünkü bu çekici, genç gelinin ondan ciddi bir anlayış beklemekle kalmayacağı (ki Mr. Causabon bu anlayışı ısrarla gösteriyordu), yatıştırılmaya en ihtiyacı olduğu zamanlarda zalimce üzerine gelebileceği de anlaşılmıştı. Hayatının soğuk, gölgeli, alkışı esirgeyen seyircileriyle arasına yumuşak bir çit çekmek yerine, o hayata hatırı sayılır bir mevcudiyet mi katmıştı?

Yeniden konuşma başlatmayı, o ân için ikisi de imkânsız görüyordu. Mevcut durumu tersine çevirmek ve odadan çıkmayı reddetmek, öfkenin devam ettiğini göstermek anlamına gelecekti ki şimdiden kendini suçlamaya başlamış olan Dorothea'nın istemediği bir şeydi bu. Ayrıca ne kadar haklı nedenlerle içerlemiş olursa olsun, ona göre ideal olan şey adalet iddiasında bulunmak değil, şefkat göstermekti. Böylece, arabanın kapıda hazır olduğu bildirildiğinde, Mr. Casaubon'la birlikte Vatikan'a gitti, taş zeminli kitabeler yolunda onunla birlikte yürüdü ve Kütüphane'nin girişinde ondan ayrılınca, etrafındaki her şeye kayıtsız bir şekilde Müze'de ilerlemeye devam etti. Arabaya binip bir yerlere gitmek gelmiyordu içinden. Naumann onu ilk kez Mr. Casaubon yanından ayrılırken görmüş ve uzun heykel galerisine onunla birlikte girmişti ama orada, Ortaçağ görünümlü esrarengiz bir figür üzerine şampanyasına bahse girdiği Ladislaw'ı beklemek zorundaydı. Heykeli inceledikten sonra başlattıkları tartışmayı tamamlamak için biraz yürümüş-

lerdi ve Ladislaw oyalanarak biraz geride kalınca, Naumann da Dorothea'yı tekrar göreceği Heykel Salonu'na girmiş, genç kadını, verdiği pozu olağanüstü kılan bir derin tefekkür halinde yakalamıştı. Zemine düşen ışın demetine de etrafındaki heykellere olduğu gibi görmeden bakıyordu; ruhen gördüğü şey, gelecek yılların yuvasına getirip oradan İngiltere çayırlarına ve karaağaçlara ve çitle çevrili şoselere taşıyacağı ışıktı; ancak bu ruh haliyle, içinden taşması beklenen mutluluk verici adanmışlık duygusu ona her zamanki kadar berrak gelmiyordu. Ama tüm düşünce ve duyguların en doygun gerçeğe, kısmi olmaktan uzak, iyiye dönük eksiksiz şuura ulaşmak üzere er veya geç kapılacağı cereyan, Dorothea'nın zihninde akış halindeydi. Şüphesiz, öfke ve umutsuzluktan çok daha iyi bir şey vardı.

21

Burada belagat, kadına has ve
Sade haldedir, sahte laflar etmez
Erdeme can verir.

—Chaucer[118]

Dorothea'nın yalnızlığın güvenliğine kavuşur kavuşmaz hıçkırıklara boğulması bu şekilde olmuştu. Ama aradan biraz zaman geçince kapı çaldı ve Dorothea telaşla gözlerini kuruladıktan sonra "Girin," dedi. Tantripp bir kart getirdi ve bir centilmenin lobide beklediğini söyledi. Kendisine evde sadece Mrs. Casaubon'un olduğu bildirilmiş, o da buna Mr. Casaubon'un akrabası olduğunu söyleyerek cevap vermişti. Hanımefendi kendisini kabul edecek miydi?

"Evet," dedi Dorothea, hiç duraksamadan. "Salona alın."

Lowick'de gördüğünde genç Ladislaw hakkındaki izlenimleri, Mr. Casaubon'un cömertliğini anlamasını sağlamıştı ve ayrıca Ladislaw'ın kariyerine dönük tereddütleri de ilgisini çekmişti. Ona faal bir şekilde duygudaşlık gösterme imkânı verecek her şeye açıktı ve o ziyaretin, onu, içine gömüldüğü kendine dönük küskünlükten silkeleyip çıkaracağı, kocasının iyiliğini ve artık ona her işinde yardım etme hakkına sahip olduğunu hatırlatacağı hissine kapılmıştı. Bir veya iki dakika bekledi. Yine de yan odaya geçtiğinde, her zamankinden daha gençlik dolu ve çekici görünen yüzünde ağlamanın yarattığı belirtileri hâlâ taşıyordu. Ladislaw'ı kibir bulaşmamış bir iyi niyet

[118] *Canterbury Hikâyeleri*, VI. Bölüm, 'Doktorun Hikâyesi'. (D.C. notu)

gülümsemesinin hoşluğuyla karşıladı ve elini uzattı. Ladislaw ev sahibesinden yaşça epey büyüktü ama Dorothea kapıldığı garip bir arzuyla onu rahatlatmak için daha da sakin davranmaya giriştiğinde şeffaf çehresi ansızın kızarmış ve kendisine eşlik eden kişinin kayıtsız tavrıyla taban tabana zıt bir utangaçlıkla konuşmaya başlamıştı k, bu da onu Dorothea'dan çok daha genç gösteriyordu.

"Mr. Casaubon'la birlikte Roma'da olduğunuzdan, bu sabah sizi Vatikan Müzesi'nde görene kadar haberim yoktu," dedi Ladislaw. "Elbette hemen tanıdım sizi ama –demek istediğim– Mr. Casaubon'un adresinin postrestantta bulunabileceğini düşündüm ve sizlere en yakın zamanda hürmetlerimi sunmak istedim."

Dorothea ve şömine ile yüksek pencereden gelen ışık arasında duran koltuğa düşünmeden yerleşirken, karşısındaki sandalyeyi de Ladislaw'a lütufkar bir annenin dinginliğiyle işaret ederek, "Lütfen oturun," dedi. "Kendisi burada değil ama sizden haber aldığına sevineceğinden eminim." Yüzündeki küçük kızlara özgü hüzün bu tavırla birleşince daha da çarpıcı hal almıştı. "Mr. Casaubon fazlasıyla meşgul ama adresinizi bırakırsanız –bırakırsınız, değil mi?– size yazacaktır."

"Çok iyisiniz," dedi Ladislaw. Dorothea'nın yüzündeki değişikliğe sebep olan ağlama belirtilerini ilgiyle incelerken çekingenliğini yenmeye başlamıştı. "Adresim kartta yazıyor. Ama eğer izniniz olursa, yarın Mr. Casaubon'un evde bulunabileceği bir saatte tekrar uğramak isterim."

"Her gün Vatikan Kütüphanesi'ne okuma yapmaya gidiyor ve eğer randevulaşmazsanız, onu görmeniz neredeyse imkânsız. Özellikle de şu sıra. Roma'dan ayrılmak üzereyiz ve çok

meşgul. Genellikle kahvaltıdan akşam yemeğine kadar evde olmuyor. Ama eminim ki bir akşam yemekte bize katılmanızı arzu edecektir."

Will Ladislaw, birkaç saniyeliğine dili tutulmuşçasına sustu. Mr. Casaubon'dan hiçbir zaman hoşlanmamıştı ve mükellefiyet hissi olmasa, onunla Âlimlik Yarasası diye alay edebilirdi. Ama o kavruk ukalanın, ancak bir satıcının arka odasında kalmış imalat fazlası sahte antikalar kadar önemli olabilecek ufak izahatın o büyük hatibinin, karşısındaki tapılası genç yaratığın kendisiyle evlenmesini sağladıktan sonra balayını ondan ayrı geçirerek kendi küflü nafileliklerine (Will abartıya düşkündü) sarıldığı fikri, içinde aniden komik bir tiksintinin kıpırdanmasına sebep olmuştu; yüksek sesle kahkaha atma dürtüsüyle, bununla aynı derecede yersiz bir alaycılıkla sövüp sayma güdüsü arasında kalmıştı. Bir ân için, bu mücadelenin hareketli yüz hatlarında acayip bir çarpılma yarattığını hissetti ama esaslı bir çabayla bunu neşeli bir gülümsemeden daha hakaretamiz kabul edilemeyecek bir ifadeye çevirdi.

Dorothea şaşırmıştı ama karşısındaki gülümseme karşı konulamazdı ve şimdi onun yüzünden de yansıyordu. Will Ladislaw'ın gülümsemesi –ona peşinen öfke beslemiyorsanız– çok güzeldi; gözleri de şeffaf ten kadar aydınlatan ve her kıvrımda, her çizgide bir tür Ariel[119] yepyeni bir cazibeyle dokunmuş gibi oyunlar yapan, her türlü aksilik emaresini ebediyen defeden manevi bir ışık patlamasıydı sanki. Bu gülümseme içinde biraz keyif de barındırdığından Dorothea, koyu renk kirpiklerinin hâlâ nemli olmasına rağmen, "Sizi eğlendiren bir şey mi oldu?" diye sordu merakla.

"Evet," diye cevap verdi çare yaratmakta hızlı olan Will. "İlk

[119] Shakespeare'in *Fırtına*'sındaki hava perisi.—*çn*

karşılaşmamızda zavallı eskizimi eleştirilerinizle mahvederken size nasıl göründüğümü düşünüyordum."

"Eleştirilerim mi?" dedi Dorothea, daha da fazla meraka kapılarak. "Kesinlikle yapmadım öyle bir şey. Resim konusunda özellikle cahil olduğumu düşünmüşümdür hep."

"Bense en keskin olanı nasıl söyleyeceğinizi bildiğinize bakarak konuya gayet vakıf olduğunuzdan şüphelenmiştim. Sözlerinizi benim kadar iyi hatırlayamayacağınızı söyleme cüreti göstereceğim ama resmimle tabiatın kendisi arasındaki ilişkinin size malum olmadığını belirtmiştiniz. En azından bunu ima etmiştiniz." Will şimdi neredeyse gülüyordu artık.

Onun mizah anlayışına hayran kalan Dorothea, "Bu gerçekten cehaletimden kaynaklanan bir şey," dedi. "Öyle demiş olmalıyım, çünkü amcamın herkes tarafından çok incelikli bulunduğunu öne sürdüğü resimlerde herhangi güzellik göremiyorum. Ve Roma'da da aynı cehalet beni yalnız bırakmadı. Gerçekten haz alabildiğim ancak birkaç resim var. Başlarda, duvarları fresklerle veya nadir tablolarla kaplı bir yere girdiğimde, muhteşem elbiselerin giyildiği ve resmi geçitlerin yapıldığı önemli bir törene dahil olmuş çocuk misali huşuya kapılıyordum; kendimi, benimkinden büyük bir hayatın huzurunda gibi hissediyordum. Ama tabloları teker teker incelemeye başladığımda, ya hayat onları terk edip gidiyor veya bana şiddetli ve tuhaf bir şey oluyor. Benim kendi aptallığım olmalı. Tek seferde çok şey görüyor ve yarısını anlamıyorum. Bu daima insanın kendini aptal hissetmesine yol açar. Güzel olduğu söylenen bir şeyde güzellik sezememek acı verici; gözlerin körken, gökyüzünden bahseden insanları dinlemek gibi.

"Ah, sanat hissi edinmek için yapılması gereken çok şey

var," dedi Will. (Dorothea'nın itirafının samimiyetinden şüphelenmeye imkân yoktu artık.) "Sanat, birbirinden etkilenmiş mebzul miktarda yapay tarzın olduğu eski bir lisandır ve bazen kişinin bu lisanları bilmekten aldığı safi haz, sadece biliyor olma duygusudur. Ben sanatın bütün türlerinden muazzam zevk alırım ama sanırım bu zevkimi parçacıklara ayırabilsem, çok sayıda farklı iplikten yapıldığını görürüm. İnsanın içinde özündeki çatlağı sıvayan ve süreç hakkında fikir edinmesini sağlayan bir şey vardır."

"Yani ressam olmak gibi mi?" diye sordu Dorothea, yeni bir ilgi yönelişiyle. "Resmi meslek olarak mı alacaksınız? Mr. Casaubon bir meslek seçtiğinizi duymaktan mutluluk duyacaktır."

Will biraz soğuk bir tavırla, "Hayır, ah, alakası yok," dedi. "Aksi yönde ciddi kararlarım var. Öylesi çok tek yanlı bir hayat olur. Roma'da Alman sanatçılarla çok sık görüştüm; hatta biriyle Frankfurt'dan buraya seyahat etmiştim. Bazıları hoş, hatta ziyadesiyle parlak arkadaşlar ama onların dünyayı tamamen atölye bakış açısıyla görme yolunu benimsemek hoşuma gitmez."

"Bunu anlayabilirim işte," dedi Dorothea, samimiyetle. "Ve öyle görünüyor ki Roma'da dünyanın resimlerden ziyade istediği birçok şey var. Ama resme istidadınız varsa, bunun rehberliğini kabul etmek doğru olmaz mı? Belki daha iyi şeyler yaparsınız – hatta daha değişik şeyler. Böylece aynı yerde neredeyse birbirinin tıpkısı olan bir sürü tablo yer almaz."

Bu sadelikte her şey apaçık ortadaydı ve Will, onun samimiyetine kapılmıştı. "O türden farklılıklara yol açmak için kişinin çok nadir rastlanır bir istidada sahip olması gerekir. Korkarım ki istidadım beni şimdiye kadar yapılanlardan bir nebze iyisini

yapmaya bile taşıyamaz; en azından yapmaya değer bir şeyler ortaya koymaya yetmez. Ve hiçbir şeyde angaryaya katlanarak başarı sağlayamam. Bir şeyler bana kolaylıkla gelmezse, onları asla elde edemem."

"Mr. Casaubon sizin sabırdan yoksun olduğunuza esef ettiğini söylemişti," dedi Dorothea, yumuşak bir sesle. Hayatın tamamını tatil olarak görmeye dönük bu ruh hali onu şaşkınlığa sürüklemişti.

"Evet, Mr. Casaubon'un düşüncesini biliyorum. Onunla farklıyız."

Hızla gelen cevaptaki küçümseme vurgusu Dorothea'ya hoş gelmemişti. Sabah yaşadığı sıkıntı sebebiyle kocası konusunda şimdi daha da duyarlıydı. Gururlu bir edayla, "Kesinlikle farklısınız," dedi. "Sizi onunla kıyaslamak aklımdan bile geçmedi; Mr. Casaubon'unki kadar azimle teksif edilmiş çalışma gücü, kolay rastlanır şey değildir."

Will onun rahatsız olduğunu anlamıştı ama bu, Mr. Casaubon'a beslediği antipatinin yarattığı taze öfkeyi tahrik etmekten başka şeye yaramıyordu. Dorothea'nın kocasına tapması, Will'in tahammül sınırlarını aşıyordu; bir kadında öyle bir zaaf olmasından söz konusu koca hariç hiçbir erkek hoşlanmazdı. Ölümlüler, komşularının uğultulu görkeminden bir tutam aşırmaya kolaylıkla meyleder ve öldürmenin öylesinin cinayet olmadığını düşünür.

"Elbette değildir," dedi Will hemen. "Ve bu sebepten ötürü de Mr. Casaubon'un dünyanın geri kalanında neler olduğunu bilmeyen birçok İngiliz akademisyenine yapıldığı gibi bir kenara atılması yazık olacak. Eğer Almanca okuyabilse, kendini ciddi sıkıntılardan kurtarabilirdi."

"Sizi anlamıyorum," dedi Dorothea; irkilmiş ve tedirgin olmuştu.

"Ben sadece Almanların tarihi araştırmalarda liderliği ele geçirdiğini ve kendileri epey yol almışken ormanda bir cep pusulası ve el yordamıyla dolaşarak derlenen sonuçlara güldüklerini kastettim," dedi Will, laubali bir tavırla. "Mr. Casaubon ile beraberken, o yöne kulaklarını kapadığını gördüm; bir Alman tarafından yazılmış Latince bir ilmi eseri okumak bile iradesi dışındaydı sanki. Çok üzülmüştüm."

Will, yere göğe sığdırılamayan çalışkanlığı zedelemeye yönelik esaslı bir fiske vurmak istemişti ve bunun Dorothea'yı hangi düzeyde yaralayabileceğini düşünememişti. Genç Mr. Ladislaw'ın kendisi de Alman yazarlara derinlemesine girmiş değildi ama başka birinin noksanlıklarına acıma göstermek için birazcık başarı yeterlidir.

Zavallı Dorothea, kocasının hayatını adadığı çalışmaların hükümsüz kalabileceği düşüncesiyle sancılara kapılmış, Mr. Casaubon'a ziyadesiyle minnettar olması gereken genç akrabanın bu gözlemlerini kendine saklayıp saklamaması gerektiğini soracak enerjisi bile kalmamıştı. Bunu sormak bir yana, konuşamıyordu bile; zihninde yer eden düşüncenin hazinliğine emilmiş halde ellerine bakarak öylece oturuyordu.

Öte yandan, Dorothea'nın suskunluğunu onu daha da öte gücendirmiş olmasına yoran Will de o zedeleyici fiskeyi vurmaktan utanç duyuyordu ve vicdanı, bir hayırseverin telek tüylerini yolmanın ne demek olduğunu sorguluyordu. Kötülemeden samimiyetsiz bir methiyeye doğru rota değiştirerek, "Buna özellikle de kuzenime duyduğum minnet ve saygı sebebiyle esef ediyorum," dedi. "Kabiliyetleri ve karakteri daha az güzide biri

söz konusu olsaydı, bu durum o kadar fazla şey ifade etmezdi bana."

Dorothea ruhen uyarılmıştı ve şimdi her zamankinden parlak bakan gözlerini ellerinden çekip Will'e dikerek en hüzünlü sesiyle, "Lozan'dayken Almanca öğrenmiş olmayı ne kadar isterdim!" dedi. "Orada birçok Almanca hocası vardı. Ama şu halimle yararsızım."

Dorothea'nın son sözlerinde Will için yeni ama esrarengiz bir ışık vardı. Onun Mr. Casaubon'u nasıl kabul ettiğine dair –Dorothea'yla ilk karşılaşmalarında görüntüsünün tersine uyumsuz biri olması gerektiğini söyleyerek geçiştirdiği– soru şimdi artık kısaca ve kolay yola başvurarak cevaplandırılamazdı. Karşısındaki kadın her ne olursa olsun uyumsuz değildi. İçinde soğuk kurnazlık ve dolaylı hiciv barındırmıyordu; hayran olunacak kadar sade ve duygu doluydu. Aklı çelinmiş bir melekti o. Bekleyip yüreğinden ve ruhundan dolaysız ve samimi şekilde çıkıp gelecek melodik parçacıkları seyretmek benzersiz bir zevk olacaktı. Aklına bir kez daha bir Aeolia arpı geldi.

Dorothea o izdivaçta kendine özgü bir romantizm bulmuş olmalıydı. Ve eğer Mr. Casaubon kızı herhangi bir yasal form olmaksızın, bir ejderha gibi pençeleriyle kavrayıp inine sürüklemekle yetinmişse, onu kurtarmak ve dizlerine kapanmak kahramanlığın mecburi marifetlerinden biri olurdu. Ama adamla baş etmek, ejderhayla baş etmekten zordu; kamuoyunu arkasına almış bir hayırseverdi ve o ânda da tavrındaki su götürmez doğrulukla odaya giriyordu. Dorothea içinden yükselen yeni bir telaş ve özlemle canlanırken Will'de aynı canlılığı yaratan şey, onun duygularına yönelik hayranlık dolu yorumlardı.

Mr. Casaubon hoşnutluktan uzak bir şaşkınlık hissetmişti ama ayağa kalkıp orada olduğunu belli eden Will'i selamlarken mutat nezaketinden şaşmadı. Mr. Casaubon her zamankinden mutsuz gibiydi –hepten sönük ve solgun görünmesinin sebebi de belki buydu– veya bu hali belki de genç kuzeninin görüntüsüyle doğan tezattan kaynaklanıyordu. Onu görmenin Will'de yarattığı ilk etkiyse, değişen yüz ifadesine kararsızlık katan neşeli bir parlaklık yönünde olmuştu. Hatları gerçekten de biçim değiştirir, çenesi bazen geniş bazen küçük algılanırdı; burnundaki ufak kırışıklık da ayrı bir değişim hazırlığıydı. Başını hızlı çevirdiğinde ışıkları silkeler gibi görünürdü ve bazı insanlar, bu parıltının içinde kendinden emin bir dâhi gördüğünü zannederdi. Mr. Casaubon ise aksine, daima ışıksız dururdu.

Bakışlarını telaşla kocasına çevirirken Dorothea da muhtemelen bu tezata duyarsız kalmamıştı, ama içinde hissettiği merhametli sevecenlik kıpırtıları, artık kendi rüyaları tarafından değil, onun kaderinin gerçekleriyle besleniyordu. Her şeye rağmen Will'in mevcudiyeti onun için ciddi bir özgürleşme sebebi olmuştu; genç akranlığı ve belki de fikirlere açıklığıydı hoş olan. Birileriyle konuşmaya muazzam bir ihtiyaç duyuyordu ve daha önce Will kadar kavrayışlı, esnek ve her şeyi anlamaya hazır bir insan tanımamıştı.

Mr. Casaubon ciddi bir tavırla Will'in Roma'da hoş olduğu kadar verimli zaman geçirdiğini ve Güney Almanya'da kalma niyetini tekrar değerlendireceğini umduğunu söyledi ve o ân biraz yorgun olduğu için bunları daha rahat konuşmak üzere ertesi akşam yemeğe gelmesini rica etti. Ladislaw bunu anlayışla karşıladı ve daveti kabul edip hemen oradan ayrıldı.

Yalnız kaldıklarında Dorothea, kanepenin ucuna bitkin bir halde çöküp dirseğini kolçağa dayayan ve eliyle başını destek-

lerken bakışlarını zemine diken kocasını kaygıyla izliyordu. Hafifçe kızarmış bir yüz ve parlak gözlerle yaklaşıp, onun yanına oturdu ve "Bu sabah sana öyle düşünmeden konuştuğum için beni affet," dedi. "Korkarım ki seni kırdım ve bu da günümü çok ağırlaştırdı."

"Bunu hissetmene memnun oldum, hayatım," diye cevap verdi Mr. Casaubon. Başını öne eğerken hafif bir sesle konuşmuştu ama ona tekrar baktığında, gözlerinde hâlâ huzursuz bir ifade vardı.

"Beni affedecek misin?" dedi Dorothea, kesik bir hıçkırıkla. Duygularını dışa vurma ihtiyacı nedeniyle hatasını abartmaya hazır haldeydi. Aşk, nedametin uzaklardan geri getirip boynuna çökerek o şeyi öpmek değil midir?

Mr. Casaubon, güçlü bir ifadeye başvurmak ve dudaklarına solgun bir gülümseme yerleştirmek için kendini zorlayarak, "Sevgili Dorothea, 'her kim ki pişmanlıkta tatmin bulmaz, ne cennete yaraşır ne de dünyaya,'[120] demişler ve sen de beni bu yaman cümle tarafından sürgüne gönderilmeye layık buluyorsun anlaşılan," dedi.

Dorothea cevap vermedi ama o hıçkırıkla yükselen bir damla gözyaşı düşmekte ısrar ediyordu.

"Telaşa kapılmışsın, hayatım. Ve ben de aşırı zihinsel kargaşanın bazı nahoş neticelerinden mustaribim."

Aslında düşünceleri arasında, genç Ladislaw'ı kendi yokluğunda kabul etmesinden duyduğu rahatsızlığı söylemek de vardı ama kısmen onun tövbekar kabulü karşısında yeni bir şikâyet dile getirmenin inceliksiz kaçacağı hissiyle, kısmen başka bir nutukla kendi kendini kışkırtmak istemediği ve kısmen de

[120] Shakespeare'in *Veronalı İki Centilmen* adlı oyunundan. 5. Perde, 4. Sahne. —*çn*

akademik akranları arasında başka meselelere hiç esirgenmeden yöneltilen kıskançlık temayülünü öyle bir konuda göstermekten gurur duymayacağını bildiği için bundan kaçındı. Ateşlenmek için pek de kıvılcıma ihtiyaç duymayan bir kıskançlık türü vardır ki nedeni tutku değil, tedirgin egoizmin bulutlu, rutubetli bunalımından beslenen bir küftür.

Mr. Casaubon saatine bakarak, "Sanırım giyinme zamanımız geldi," dedi.

Birlikte kalktılar ve sonrasında, o gün aralarında yaşananlara dair herhangi bir kinaye ya da ima olmadı.

Ancak Dorothea bu olayı, aziz tuttuğumuz bazı umutlarımız öldüğünde veya yeni tecrübeler için yeni nedenler ortaya çıktığında hissettiğimiz canlılıkla hep hatırlayacaktı. Duygularına Mr. Casaubon'dan karşılık beklemekle şiddetli bir yanılgıya kapıldığını o gün görmeye başlamıştı ve hep muhtaç olacağı kederli bir farkındalığın hayatına egemen olabileceğini yavaş yavaş anlamaya başlamıştı.

Hepimiz dünyayı üst benliklerimizi besleyecek bir meme olarak görmemize neden olan ahlaki bir aptallıkla doğarız. Dorothea bu aptallıktan sıyrılmaya erken başlamıştı ama kendini Mr. Casaubon'a nasıl adayacağını, bilgelik ve güce onun bilgeliği ve gücü vasıtasıyla nasıl ereceğini hayal etmek artık muhayyele meselesi olmaktan çıkmış, kocasının da muadil bir benlik merkezi olduğu, bu yüzden ışığın ve gölgenin daima belli bir farklılıkla düşmesi gerektiği yönünde –nesnelerin katılığı kadar bariz– bir hisse dönüşmüştü.

22

Nous causâmes longtemps; elle était simple et bonne.
Ne sachant pas le mal, elle faisait le bien;
Des richesses du coeur elle me fit l'aumône,
Et tout en écoutant comme le coeur se donne,
Sans oser y penser je lui donnai le mien;
Elle emporta ma vie, et n'en sut jamais rien.

Uzun uzun konuştuk; nazikti ve sadeydi.
Kötülük nedir bilmiyordu, hep iyilik etmişti;
Kalbinin zenginliğinden bana sadaka verdi,
Ve açarken o kalbi, dikkatle dinledi;
Kendiminkini sundum ona, düşünmem gerekmemişti;
Ben farkında bile olmadan hayatımı alıp gitmişti.
—Alfred de Musset[121]

Will Ladislaw, ertesi gün akşam yemeğinde gayet makul ve hoş tavırlar içerisindeydi ve Mr. Casaubon'a herhangi tenkit fırsatı tanımadı. Hatta Dorothea'ya öyle geliyordu ki Will kocasını konuşmaya sevk etmekten mutluluk duyuyor ve onu daha önce başka kimsede görmediği derecede saygılı bir dikkatle dinliyordu. Elbette, Tipton'daki dinleyicilerin bu konuda pek becerikli olmadığını da unutmamak lazım! Will de kendince epey konuşmuştu ama söyledikleri, mevzulara hızla atılmış, sanki sırası gelmişken öylesine edilmiş laflardan ibaretti ve büyük bir çanın gümbürtüsünden sonra duyulan neşeli çıngırak tıngır-

[121] Alfred de Musset'in (1810-1857) 'Une Bonne Fortune' ('İyi Bir Talih') adlı şiirinden. (D.C. notu)

tıları gibi gelmişti kulağa. Will daima mükemmel biri değilse bile, kesinlikle iyi olduğu günlerden birindeydi. Roma'da ancak serbestçe dolaşanların rastlayabileceği fakirlerle olan tesadüfi temaslarını anlattı; Middleton'ın Yahudilik ve Katoliklik hakkındaki görüşlerinin çürüklüğü konusunda Mr. Casaubon'la aynı fikirde olduğunu beyan etti ve Roma'nın arz ettiği, kesintisiz kıyas imkânıyla zihne esneklik veren ve kişiyi, dünyanın çağlarını kutu misali sıralanmış, hayati bağdan mahrum bir dizi bölüntü olarak görmekten kurtaran çeşitliliğinden aldığı hazzın yarı coşkulu, yarı oyunbaz tasvirine kolayca geçiş yaptı. Will'in izlenimle edindiği kanaate göre Mr. Casaubon'un çalışmaları öyle konular bakımından her zaman fazlasıyla kapsamlı olmuştu ve bu sebeple sözü edilen türden ani etkileri belki hiç hissetmemişti ama kendi namına itiraf etmeliydi ki Roma onda yepyeni, bütünsel bir tarih anlayışı uyandırmış; gördüğü parçalar hayal gücünü uyarmış, onu yorumcu bir bakış açısına itmişti. Bunları anlatırken, sürekli olmasa da arada sırada Dorothea'ya hitap ediyor ve onun söylediklerini, Madonna di Foligno veya Laocoon'a[122] dair düşüncelerini bile nihai yargı kabul edilmesi gereken şeylermiş gibi tartışıyordu. Dünya kamuoyunun şekillendirilmesine katkıda bulunma hissi, sohbeti özellikle keyifli kılıyordu ve Mr. Casaubon da birçok kadından daha iyi konuşan –onu seçerken, bu yönünü de elbette göz önüne aldığı– karısıyla gurur duymuyor değildi.

Ortamın keyifli olmasından ve Mr. Casaubon'un Kütüphane'deki çalışmalarına birkaç gün ara verip kısa bir tazeleme yaptıktan sonra Roma'da bulunması için sebep kalmayacağını söylemesinden cesaret alan Will, Mrs. Casaubon'a bir veya iki

[122] İlki Rafael'in bir tablosu, ikincisi Helenistik dönem heykeli. İki eser de Vatikan Müzeleri'ndedir.—*çn*

stüdyoyu ziyaret etmeden oradan ayrılmamasını önerdi. Mr. Casaubon onu oralara götüremez miydi? İnsan öyle bir şeyi kaçırmamalıydı; olağanüstüydü; devasa fosiller üstünde bir haşarat ahalisiyle birlikte yaşayan küçük ve taze bir bitki örtüsü gibiydi. Will onları –yoracak kadar değil, birkaç örneği gösterecek şekilde– gezdirebilirdi.

Dorothea'nın kendisine hevesle baktığını gören Mr. Casaubon, öyle ziyaretlerle ilgilenip ilgilenmeyeceğini ona sormak durumunda kaldı; artık gün boyu Dorothea'nın hizmetinde olabilecekti ve sonuçta Will'in ertesi gün gelip arabayla onları alması kararlaştırıldı.

***

Will, yaşayan bir şöhret olan ve Mr. Casaubon'un bile merak ettiği Thorwaldsen'i* bu ziyaretlerden hariç tutamazdı, ama gün fazla ilerlemeden onları, Hıristiyan sanatına yenileyici soluk veren, sadece canlandırıcı olmakla kalmayıp yüce sonuçlara dönük üst düzey idrakini asırların şahit olduğu tüm dönemlerdeki ulvi ruhların çağdaşıymış gibi ilişkiye geçtiği sırlar halinde genişleten belli başlı kişilerden biri olarak anlattığı arkadaşı Adolf Naumann'ın stüdyosuna yöneltti. Ayrıca kendisinin de o sıralar Naumann'ın öğrencisi olduğunu ilave etti.

"Onun gözetimi altında bazı yağlıboya taslaklar yapıyorum," dedi Will. "Kopyadan nefret ediyorum. Kendimden bir şeyler katmam lazım. Naumann, 'Kilise'nin Arabası'nı çeken azizleri resmediyor, ben de Marlowe'un oyunundan[123], fatihin yenik kralları zafer arabasına koştuğu sahnenin eskizini çalışıyorum.

[123] İngiliz şair ve oyun yazarı Christopher Marlowe'un (1564-1593) *Büyük Timurlenk* oyununa gönderme.—*çn*

Kilise ile Naumann kadar ilgili değilim ve bazen ona anlamı abartma konusunda takılırım. Ama bu sefer açık arayla geride bırakmaya niyetliyim onu. Timurlenk'i, koşum vurulmuş hanedanları dünyanın fiziki tarihinin mahşeri gidişatı adına arabasının üstünden kırbaçlar halde resmedeceğim. Bence iyi bir mitik yorum bu." Will bunu söylerken, sembolizmin böyle laubali yaklaşımlarla ele alınmasından büyük sıkıntı duyan Mr. Causabon' baktı. O ise, hiç renk vermeden başını eğmişti.

"O kadar fazla şey aktarıyorsa, harika bir eskiz olmalı," dedi Dorothea. "Bense ona yüklediğiniz anlama dair açıklamaya ihtiyaç duyardım. Timurlenk'in depremler ve volkanları temsil etmesi mi niyetiniz?"

"Ah, evet," dedi Will, gülerek. "Ve ırkların göçlerini ve ormanların kesilmesini ve Amerika'yı ve buhar makinesini... Hayal edebileceğiniz her şeyi!"

Dorothea kocasına gülümseyerek, "Ne kadar da zor bir stenografi!" dedi. "Okuması tüm bilgini gerektirebilir."

Mr. Casaubon gizlice Will'e göz attı. Alaya alındığı şüphesine kapılmıştı ama bu kuşkuya Dorothea'yı dahil etmek mümkün değildi.

Naumann'ı hararetle çalışır halde buldular ama karşısında model yoktu. Tabloları uygun şekilde düzenlenmişti ve hayat dolu sade kişiliği, kumru rengi bir bluz ve bordo bereyle vurgulanmıştı. Yani her şey, genç ve güzel bir İngiliz hanımefendisinin tam o sırada gelmesini bekler gibi, yerli yerindeydi.

Ressam, güven duyduğu İngilizcesiyle bitmiş ve bitmemiş işleri üzerine ufak konuşmalar yaparken, Mr. Casaubon'u olduğu kadar Dorothea'yı da inceler gibi bir görünüyordu. Will, arkadaşının çalışmalarının kıymeti üzerine şevkli övgülerde

bulunarak, arada sırada söze karışıyordu. Dorothea da sade kır manzaralarını arkasına alıp varlık nedeni anlaşılmaz tenteler altındaki tahtlara oturtulmuş Madonna'ların ve ellerinde mimari maketler tutan veya kafataslarına kazara bıçaklar saplanmış azizlerin[124] mânâsına dair çok yeni fikir edindiğini hissediyordu. Ona ucube gibi bazı şeyler anlaşılabilirlik, hatta tabii anlamlar kazanıyordu ama görüldüğü kadarıyla, tüm bunlar Mr. Casaubon'un şahsen ilgilenmediği bir bilgi dalını teşkil ediyordu.

Dorothea bir ara Will'e, "Resmi bir bilmece gibi çözmeye çalışmadan, güzel bir sanat olarak görmek istiyorum ama sizin geniş anlam ifade eden resimleriniz üzerine düşünmeden önce bu tabloları anlamayı öğrenmem lazım," dedi.

"Resmim hakkında Naumann'ın önünde konuşmayın," diye cevap verdi Will. "Size en aşağılayıcı ifadesiyle, hepsinin *pfuscherei*[125] olduğunu söyleyecektir."

Dorothea samimi bakışlarını, yüzünü hafifçe ekşiten Naumann'a çevirerek, "Doğru mu?" diye sordu.

"Ah, resim konusunda ciddi değil. *Belles-lettres*[126] üzerinden ilerleyecek. Ona göre 'engi-iii-n' olan bu eserlerdir."

Naumann heceyi hicveder gibi uzatarak telaffuz etmişti. Will bundan çok hoşlanmasa da gülmeyi başardı; Mr. Casaubon ise, sanatçının Alman aksanından biraz tiksinse de sağduyulu ciddiyetine saygı duymaya başlamıştı.

Bu saygı, Naumann, Will'i bir kenara çektikten ve önce büyük tuvallerden birine, ardından Mr. Casaubon'a bakarak bir

[124] O pozda birçok tablosu yapılan Veronalı Aziz Peter (1206-1252) kastediliyor olabilir.—*çn*

[125] Almanca 'beceriksizce, acemice iş'.—*çn*

[126] 'Edebi eserleri' tanımlamakta kullanılan Fransızca kökenli deyiş.—*çn*

şeyler söyledikten sonra, tekrar yanlarına gelip, "Dostum Ladislaw, bir portre eskizinizin şuradaki tabloda Aziz Thomas Aquinas'ı tasvir etmeme anlatılamaz faydası olacağını söylersem beni affedeceğiniz kanaatinde," deyince de sönmedi. Ressam, "Çok büyük bir ricada bulunduğumun farkındayım ama arzuladığım şeyle, ideal olanın gerçeğe dönmüş haliyle çok nadiren karşılaşıyorum."

Çehresi bir haz ışıldamasıyla değişen Mr. Casaubon, "Beni ciddi hayrete sürüklediniz, efendim," dedi. "Hep çok sıradan olduğunu düşündüğüm zavallı fizyonomim melekler mertebesindeki bir üstada dair birkaç teferruatı tamamlamakta işinize yarayacaksa, bundan onur duyarım. Yani işlem fazla uzun sürmeyecek ve Mrs. Casaubon bu gecikmeye itiraz etmeyecekse, elbette."

Mr. Casaubon'u insan türünün en bilge ve en değerli evlatlarından biri ilan edecek mucizevi bir ses haricinde, hiçbir şey Dorothea'yı o kadar sevindiremezdi. Tökezleyen kaderi bu sayede yine istikrara kavuşacaktı.

Naumann'ın teçhizatı mükemmel şekilde hazırdı ve eskiz çalışması sohbet eşliğinde devam etti. Dorothea itaatkar bir sessizlikle oturuyor ve kendini bir zamanlar olduğundan da mutlu hissediyordu. Çevresindeki herkes ona iyi görünüyordu ve kendi kendine, daha az cahil olsa, Roma'nın, hüznünü umutla kanatlandıracak güzellikler arz edeceğini söylüyordu. Hiçbir insan tabiatı onunki kadar kuşkucu olamazdı; çocukluğunda arıların kadirşinaslığına, serçelerin onurlu hassaslığına ve süflilikleri açığa vurulduğunda da aynı nispette gücenirdi.

Hünerli sanatçı, Mr. Casaubon'a İngiliz siyaseti hakkında, uzun cevaplarla karşılanacak olan sorular yöneltiyordu. O arada Will de arkadaki basanaklara tünemiş, olanı biteni gözetliyordu.

Biraz sonra Naumann, "Şimdi bunu böylece bırakıp yarım saat sonra tekrar ele alırsam..." dedi. "Gelip bak, Ladislaw. Bence buraya kadar mükemmel."

Will sözdizim kurallarının yetersiz kalacağı derece hayranlık duyduğunu belirten bazı ünlemler çıkarınca, Naumann acıklı bir esefle, "Keşke daha uzun uzadıya çalışabilsem..." dedi. "Ama başka meşguliyetleriniz var ve... Biraz daha kalmanızı veya yarın tekrar gelmenizi... Hayır, bunları talep edemem sizden."

"Ah, kalalım!" diye atıldı Dorothea, Mr. Casaubon'a yalvaran gözlerle bakarak. "Bugün öylesine gezmekten başka yapacak şeyimiz yok, değil mi? Portrenin olabilecek en güzel halini almasına izin vermezsek çok yazık olur."

Mr. Casaubon, kibar bir tenezzülle, "Hizmetinizdeyim, efendim," dedi. "Kafamın içini aylaklığa terk ettiğime göre, dışı da aynı şekilde çalışabilir."

"Anlatılmaz derecede iyisiniz; çok mutlu ettiniz beni!" Naumann dönüp Will'e, ona sanki çok umurundaymış gibi eskizin orasına burasını göstererek Almanca bir şeyler anlatmaya koyuldu. Sonra bunu bir yana bırakıp dalgın bir tavırla etrafa bakındı ve Mr. Casaubon'a döndü.

"Belki güzel gelininiz, bu zarif hanımefendi de bu fasılayı kendisinin küçük bir eskizine ayırmama izin verir... Elbette ki bu tablo için değil, müstakil bir çalışma olarak."

Mr. Casaubon başını hafifçe eğerek Mrs. Casaubon'un böyle bir lütufta bulunacağından şüphesi olmadığını söyledi ve Dorothea da hemen atılarak, "Nerede durayım?" dedi.

Naumann her türlü özür ifadesini kullanarak ondan ayakta durmasını ve kendisine duruşunu düzenleme izni vermesini

rica etti. Dorothea bunlara rıza gösterdi ve ressam, "Arzu ettiğim duruş Azize Clara'nınki,* yani avucunuz yanağınızda, biraz öne eğilmiş ve şu taburenin olduğu yere bakarak, evet o şekilde!" dediğinde, öyle durumlarda sık sık beklenen edalı havaları ve gülüşleri sergilemeden, istenileni yaptı.

Will, Azize'nin ayaklarına kapanıp eteklerini öpme ve onun kolunun duruşunu düzeltmekte olan Naumann'ı tek yumrukta yere devirme arzuları arasında bocalıyordu. Bu, küstahlık ve kutsal addedilen bir şeye saygısızlıktan başka bir şey değildi. Will, Dorothea'yı oraya getirdiğine pişmandı.

Ressam özenle çalışıyordu, Will de kendini toparlayıp oradan uzaklaşarak Mr. Casaubon'u elinden geldiğince oyalamaya daldı ama sonunda, bu faslın daha uzun sürmesini engellemek için Mrs. Causabon'un yorulduğundan kaygılandığına dair imada bulundu.

Naumann bunu dikkate aldı ve "Eğer tekrar lütfederseniz, eşiniz hanımefendiyi azat edeceğim, efendim," dedi.

Böylece Mr. Casaubon biraz daha sabretti ve Aziz Thomas Aquinas'ın başının bir miktar daha çalışmayla çok daha mükemmel geleceği anlaşılınca, ertesi gün tekrar ziyarette bulunmaya rıza gösterdi. O arada Azize Clara'ya bazı rötuşlar yapılacaktı. Bunların hepsinin sonucu Mr. Casaubon için öylesine tatminkardı ki, soyut bir münazara halinde olduğu Kilise erbabının arasında oturan ve söyledikleri daha yukarıda oturan seyirciler tarafından şu veya bu dikkatle dinlenen Aziz Thomas Aquinas'ın resmedildiği tabloyu satın almak üzere bir düzenlemeye girişti. Üzerinde tali anlamda konuşulan Azize Clara ise Naumann'ı tatmin etmemişti; resmin o haliyle kıymetli olduğunu düşünmeye vicdanı elvermiyordu, böylece onunla ilgili düzenleme de şartların ilerleyişine bırakıldı.

Naumann'ın o akşam Mr. Casaubon hakkında yaptığı şakalara veya Dorothea'nın cazibesine dönük olarak, Diyonizos şanına yazılmış şiirleri andıran ve Will tarafından başka itibarla paylaşılan abartılarına değinmeyeceğim. Naumann'ın Dorothea'nın güzelliğine dair bir ayrıntıyı her ifade edişinde, Will arkadaşının haddini bilmezliği karşısında çileden çıkıyordu: En sıradan kelimeleri seçişinde bile iticilik vardı ve ne demeye onun dudakları hakkında konuşuyordu ki? Herhangi bir kadın gibi lafı edilecek insan değildi Dorothea. Will düşüncelerini dile getiremiyordu ama cidden rahatsız olmuştu. Ve her ne kadar Casaubon'ları arkadaşının stüdyosuna getirmeye, biraz direndikten sonra razı olsa da Naumann'a Dorothea'nın güzelliği –hatta insan ötesi mükemmelliği– üzerinde çalışma fırsatını bahşeden kişi olmanın gururuna meyletmiş olsa da sırf bedensel güzelliğe dönük sıradan ifadelerin o hanım için kullanılmasını mazur göremezdi. (Güzelliği konusunda öyle tezahürat yapılması, Tipton ve çevresi için olduğu kadar Dorothea'nın kendisi için de şaşırtıcı olurdu zaten. Dünyanın o kısmında, Miss Brooke sadece 'zarif bir genç hanım' olarak kabul ediliyordu.)

"Rica ederim, konuyu kapatatlım, Naumann," dedi sonunda Will. "Mrs. Casaubon, hakkında sıradan bir modelmiş gibi konuşulacak kadın değildir."

Naumann ona gözlerini dikerek bir ân baktı ve sonra, "*Schön!*" dedi. "Aquinas'ımdan bahsedeceğim öyleyse. Kafası hiç de şekilsiz sayılmaz. Büyük Ortaçağ âlimi de portresine onun modellik yapmasından haz duyardı. Kurum taslama konusunda o zamanın üstatlarından geri kalmıyor! Ve düşündüğüm gibi oldu: Hanımın portresini kendisininki kadar umursadığı da yok."

"Lanete uğramış, anemik, ukala züppenin teki," dedi Will, ivedi bir taşkınlıkla. Mr. Casaubon'a olan minnet borcu, karşısındaki kişi tarafından bilinmiyordu ama Will'in daima aklındaydı ve hepsinden tek bir çek yazarak kurtulmak isterdi.

Naumann omuz silkerek, "Yakın zamanda gidecek olmaları iyi, azizim," dedi. "Onlar buradayken asabileşiyorsun."

Will'in tüm umudu ve aklı şimdi Dorothea'yı yalnızken görmeye yoğunlaşmıştı. Sadece kendi varlığını daha güçlü hissetmesini istiyordu; nun hatıralarında, kendisinin inandığından bile daha özel olmak istiyordu. Onun genel hissiyatı olarak gördüğü şevkli ve aleni hüsnüniyet karşısında sabırsızlığa kapılıyordu. Erişemeyecekleri bir tahtta oturan kadına uzaktan duydukları tapınma, erkeklerin hayatında önemli bir rol oynar ama çoğu durumda, tapınma halinde olan kişi kraliçe tarafından fark edilmenin; ruhunun hükümdarının, bulunduğu yüce mertebeyi terk etmeden, ona tezahürat yapmasının hasretini çeker. Will'in istediği de tamı tamına buydu. Ama hayali talepleri konusunda çok fazla çelişki vardı. Mr. Casaubon'a baktığı zamanlarda Dorothea'nın gözlerine dolan o eşlere özgü heyecanı ve yakarışı görmek güzeldi; o itaatli kaygıdan yoksun olsa, başının çevresindeki halenin bir kısmını kaybederdi. Ancak kocasının bir ân sonra o nektarı kum misali emmesi tahammül edilecek şey değildi. Will'in adama dair yaralayıcı şeyler söyleme hasreti de aynı şekilde acı veriyordu; çünkü karşısında, bunu dizginlemesini gerektiren son derece kuvvetli sebepler vardı.

Will ertesi akşam yemeğe davetli değildi. Dolayısıyla uğraması gerektiğine kendini inandırdı ve bunun için tek uygun zamanın Mr. Casaubon'un evde bulunmayacağı gün ortası saatleri olduğuna karar verdi.

Will'i önceki ağırlamasının kocasını hoşnut etmediğinden habersiz olan Dorothea, özellikle de genç adamın veda ziyaretinde bulunmak istediğini düşününce, onu tereddütsüz kabul etmişti. Will içeriye girdiğinde, o da Celia için satın aldığı işlemeli akiklere bakıyordu. Genç adamı, ziyareti gayet olağanmış gibi selamlar selamlamaz, akik işlemeli bileziği eline alarak, "Geldiğinize çok sevindim," dedi. "Belki bu şeylerden anlıyorsunuzdur ve bana sahiden iyi olup olmadıklarını söyleyebilirsiniz. Bunları seçmeye giderken sizin de yanımızda olmanızı istedim ama Mr. Casaubon buna karşı çıktı; zaman yokmuş. Çalışmalarını yarın tamamlayacak ve üç gün içinde buradan ayrılacağız. Bilezikler konusunda kuşkuluyum. Lütfen oturup şunlara bakın."

"Bu konuda özellikle bilgili değilim ama bu Homerik parçalar konusunda ciddi bir yanılgı söz konusu olamaz: Gayet zarif görünüyorlar. Renkleri de güzel; size yakışacaklar."

"Ah, bunlar benden tamamen farklı çehreye sahip olan kız kardeşim için. Lowick'de yanımda görmüştünüz onu; saçları açık renktir ve çok güzel bir kızdır –en azından ben öyle olduğunu düşünüyorum. Hayatımız boyunca birbirimizden hiç bu kadar uzun süre ayrı kalmadık. Bir tanedir o, hayatında hiçbir konuda haylazlık etmemiştir. Buraya gelmeden hemen önce kendisine akik işlemeli bir şeyler almamı istediğini anladım ve bunları beğenmeyeceğinden kaygı duyuyordum. Yani istediği bu muydu, bilmiyorum." Dorothea son sözleri gülümseyerek eklemişti.

Will ondan biraz uzağa yerleşip kutuları kapatışını seyrederken, "Akik işlemelerle pek ilgili değil gibisiniz," dedi.

"Doğruyu söylemek gerekirse, bunları hayatın önemsenecek nesneleri olarak görmüyorum," diye cevap verdi Dorothea.

"Korkarım sanatın geneline kafirce bir bakışınız var. Nasıl oluyor bu? Güzel olan her şeye çok duyarlı yaklaşmanızı beklerdim sizden."

Dorothea gayet sade bir tavırla, "Sanırım birçok şeye donuk yaklaşıyorum," dedi. "Hayatı, yani herkesin hayatını güzelleştirmekten hoşlanmam gerekir. Ancak, sanatın tüm o muazzam pahası, bana hayatın dışında kalıyormuş ve kişiye acı vermenin ötesinde, dünyaya bir yarar katmıyormuş gibi geliyor. Eğer bir şeyin çoğu insana kapalı olduğunu düşünürsem, o şeyden zevk almam imkânsızlaşıyor."

Will biraz keskin bir tonla, "Bunu şefkat fanatizmi olarak kabul ederim ben," dedi. "Aynı şeyi manzaralar, şiir ve her türlü rafine şey için de söyleyebilirsiniz. Bunu hayata geçirirseniz, kendi alicenaplığınız içinde perişanlığa düşer ve sahip olduğunuz avantajları elverişsiz hale dönüştürmüş olursunuz. En makbul dindarlık, yapabilirken haz almaktan geçer. O zaman, dünyayı makbul bir gezegen olarak korur, böylece elinizden gelenin en iyisini yapmış olursunuz. Ve haz bir ışık gibi yayılır. Dünyanın tamamına ihtimam göstermek için çabalamanın yararı yoktur; asıl olan, haz alma yoluyla ihtimam görmektir ki bu hazzın bulunduğu yer sanat da olabilir başka herhangi bir şey de. Dünyanın sunduğu olanca gençliği sefalete ağıt yakan ve bunu ahlak yönünden değerlendiren trajik bir koroya mı döndüreceksiniz? Öyle sanıyorum ki sefaletin erdemleri konusunda yanlış inançlara sahipsiniz ve hayatınızı şehadetle son bulacak bir eziyete çevirmek istiyorsunuz." Will, niyetlendiğinden ileri gitmişti ve o noktada kendini kontrol altına aldı.

Ama Dorothea'nın hisleri onunkilerle aynı yönü takip etmemişti ve herhangi belirgin duygu yansıtmayan bir tonla, "Beni gerçekten yanlış değerlendirmişsiniz," diye cevap verdi. "Hü-

zünlü, melankolik bir yaratık değilim. Asla uzun uzadıya mutsuzluk çekmem. Öfkeliyimdir ve Celia'nın aksine, münasebetsizliğe yatkınımdır; büyük bir patlama yaşarım, sonra her şey bana yine ulvi görünmeye başlar. Ulvi kavramlara körlemesine inanmaktan kendimi alamam. Bu şehirde sanattan haz almaya hevesli olmam gerekirdi ama gerekçelerini bilmediğim, bende güzellikten ziyade çirkinliğe vakfedilmiş hissi uyandran çok şey var etrafımda. Resim ve heykel harika olabilir ama duygular sıklıkla seviyesiz ve yontulmamış, hatta bazen de gülünecek kadar saçma olabiliyor. Etrafta gözüme ânında asil görünen, Alban Dağları'yla veya Pician Tepesi'nde gün batımıyla kıyaslayabileceğim şeylerle karşılaşıyorum ama insanların üzerinde öylesine zahmetle çalıştığı yığınla şey içinde makbul olanların azlığı, ziyanı daha da büyüyor.

"Elbette ki çok miktarda kifayetsiz iş daima olacak: Ender şeyler, boy atacakları toprağı arar."

Bu düşünceyi tasalarının ana akımına katan Dorothea, "Ah, Tanrım!" dedi. "İyi bir şeyler yapmanın ne kadar zor olduğunu görebiliyorum. Roma'ya geldiğimden beri çoğumuzun hayatının, çerçeveletilip duvara asılabilseler, tablolardakinden çok daha çirkin ve acemice yapılmış görüneceğini hissediyorum." Dorothea dahasını da söyleyecekmiş gibi dudaklarını araladı ama vazgeçip sustu.

Will başını alışkanlık edindiği şekilde hızla sallayarak, enerjik bir tavırla, "Çok gençsiniz," dedi. "Bu kadar fazla düşünceye sahip olmanız tam bir anakronizm," dedi. "Gençliği hiç tanımamış gibi konuşuyorsunuz. Çok korkunç; sanki efsanedeki oğlan gibi, çocukluğunuzda bir Hades görüsü vakıf olmuş size.[127] Yutmak için en tatlı kadınları seçen Minatorlar gibi dehşet verici dü-

[127] Ölen annesine dair görülere beş yaşındayken eren 9. yüzyıl misyoneri ve İskandinav aziz Anskar kastediliyor. (D.C. notu)

şünceler içinde büyümüşsünüz. Ve şimdi de gidip Lowick'deki o taş mahpushaneye kapanacaksınız: Canlı canlı gömüleceksiniz. Bunu düşünmek bile öfkeden kudurtuyor beni! Sizi hiç görmemeyi, öyle bir akıbeti düşünmeye tercih ederdim."

Will bir kez daha fazla ileri gittiğinden korktu ama kelimelere iliştirdiğimiz anlamlar duygularımıza dayalıdır ve onun öfkeli pişmanlık tonu, Dorothea'nın dışa daima fazlasıyla şevk yansıtan ama çevresinde yaşayanlardan hiçbir zaman fazla beslenmemiş olan kalbine dönük o kadar yoğun bir şefkat taşıyordu ki genç kadın içinde yepyeni bir minnetin uyandığını hissetti ve ona yumuşak bir gülümsemeyle cevap verdi:

"Benim için endişelenmek sizin iyiliğinizden kaynaklanıyor. Lowick'ten hazzetmediğiniz için böyle düşünüyorsunuz; kalbinizi başka bir hayat tarzına açmışsınız. Ama Lowick benim seçilmiş yuvamdır."

Son cümle törensel denebilecek bir sesle söylenmişti ve Will, ayaklarına kapanıp terliklerini kucaklayarak onun için ölüme dahi gidebileceğini söylemenin yararı olmayacağına göre, ne diyeceğini bilemiyordu; Dorothea'nın öyle bir şeylere ihtiyacı olmadığı açıktı. İkisi de bir süre suskun kaldıktan sonra, Dorothea aklından geçeni sona saklamayıp peşinen söyleme havasına bürünerek, tekrar söze başladı:

"Geçen gün söylediğiniz bir şeyi sormak istiyordum size. Belki kısmen canlı hitap tarzınızdan kaynaklanıyordu; meseleleri güçlü şekilde ifade etmekten hoşlandığınızı farkettim ve şahsen ben, aceleyle konuşurken sık sık mübalağaya düşerim."

Dorothea'nın onda çok yeni duran bir çekingenlikle konuştuğunu gözlemleyen Will, "Neydi o şey?" diye sordu. "Benim dilim de mübalağaya meyleder; konuşurken alev alıverir. Zaman zaman geri toplamak zorunda kalırım laflarımı."

"Almanca bilmenin elzemliğine dair söylediklerinizi kastediyordum –Mr. Casaubon'un uğraştığı konularla ilgili olarak. Bunu düşündüm ve bana öyle geldi ki Mr. Casaubon'un seviyesindeki birinin elinde Alman akademisyenlerle aynı malzemenin bulunması gerekir, öyle değil mi?" Dorothea'nın çekingenliği, Mr. Casaubon'un sahip olduğu eğitimin yeterliğini üçüncü bir kişiye danışmanın belli belirsiz idrakinden kaynaklanıyordu.

Durumun gerektirdiği şekilde dikkatli konuşmaya dikkat eden Will, "Tamı tamına aynı malzeme değil," dedi. "O bir Oryantalist değildir, biliyorsunuz. İkinci kaynaktan gelenler ötesinde bilgi iddiasında bulunmaz."

Dorothea, daha öte bir itiraz vurgusuyla, "Ama eski dönemlere dair, eskinin modern meseleler konusunda hiçbir fikri olmayan akademisyenleri tarafından yazılmış çok kıymetli kitaplar var ve bunlar hâlâ kullanılıyor," diye cevap verdi. "Mr. Casaubon'un kitabı neden onlarınki kadar kıymetli olmasın?" Zihnindeki bir tartışmayı yüksek sesle ortaya vurmuştu.

"Seçilen çalışma alanına bağlı bu." Will de cevaba cevap verir tonu benimsemişti şimdi. "Mr. Casaubon'un seçtiği konular kimya kadar değişkendir: Yeni buluşlar sürekli olarak yeni bakış açıları getiriyor. Dört element temelli bir sistemi veya Paracelsus'u* çürütecek bir kitabı kim ister ki? Geçen yüzyılın –Bryant türünden– insanlarının az ötesinde emeklemenin ve onların hatalarını düzeltmenin, eski eşyaların atıldığı bir odada Kuş ve Mizraim'e[128] dair topal nazariyeleri parlatıp canlandırmanın şimdilerde yararı olmadığını göremiyor musunuz?"

Dorothea, üzüntüyle öfke arasında gidip gelen bir bakışla,

[128] Nuh Peygamber'in Ham'dan olan iki torunu. Burada adı geçen Britanyalı akademisyen ve mitograf Jacob Bryant (1715-1804) bütün mitleri Eski Ahit'in ilk bölümü olan Yaradılış'da (10:6) bahsedilen Ham'ın oğullarına kadar takip etmiştir. (D.C. notu)

"Nasıl bu kadar hafife alarak konuşabiliyorsunuz?" dedi. "Bu dediğiniz kabul edilse bile, o kadar gayretli çabanın nafile olmasından daha hüzünlü bir şey düşünülebilir mi? Mr. Casaubon gibi iyi niyete, güce, bilgiye sahip insanların en iyi yıllarını harcadıkları çalışmalarda başarısızlığa düşeceğini gerçekten düşünüyorsanız, bunun sizi nasıl olup da üzmediğini merak ediyorum." Dorothea, öyle bir kıyaslama noktasına bir şekilde varmış olmaktan ötürü sarsılmıştı ve Will'in kendisini oraya yöneltmiş olmasına içerlemişti.

"Bana gerçeklere dair bir soru yönelttiniz, duygulara dair değil," dedi Will. "Ama gerçeklerden ötürü beni cezalandırmayı arzu ediyorsanız, buna boyun eğerim. Mr. Casaubon'a dönük hislerimi ifade edecek durumda değilim; diyeceklerim, en tarafsız bakışla, maaşa bağlanmış kişinin methiyesinden öteye geçemez."

Kıpkırmızı olan Dorothea, "Lütfen beni affedin," dedi. "Söylediğiniz gibi, bu konuyu açmakla yanlış yaptığımın farkındayım. Aslında topyekûn hatalıyım. Uzun bir sebat döneminden sonra başarısızlığa uğramak, bir şey için makul çaba göstermeyip başarısızlık sergilemekten çok daha iyi ve önemlidir."

Durum değiştirmeye karar veren Will, "Tamamen katılıyorum size," diye cevap verdi. "Hatta o kadar ki hiçbir zaman başarısızlıkla yüzleşmeme riskini almamaya karar vermiş bulunuyorum. Mr. Casaubon'un cömertliği belki de benim için tehlikeli ve bunun bana sağladığı özgürlükten feragat etmeyi düşünüyorum. İngiltere'ye gidip yolumu kendi bildiğim şekilde çizeceğim ve kendimden başka kimseye bağımlı olmayacağım."

Dorothea aynı nazik tavırla, "Çok iyi, saygı duydum bu hisse," dedi. "Ancak ki Mr. Cassaubon'un sizin refahınızdan başka bir şey gözetmediğinden eminim."

Will, *'Onunla evlendi ama bu inat ve gurur sevgiye değil, hizmet etmeye yeter ancak,'* diye düşünerek ayağa kalktı ve "Sizinle tekrar görüşemeyeceğiz," dedi.

"Ah, Mr. Casaubon gelene kadar kalın," diye samimiyetle atıldı Dorothea. "Roma'da karşılaştığımıza çok sevindim. Sizi tanımak istiyordum."

"Ve ben de sizi kızdırdım. Hakkımda kötü düşünmenize sebep oldum."

"Hayır, hayır. Kız kardeşim hoşuma gitmeyen şeyler söyleyen insanlara kızdığımı söyler. Ama onlar hakkında kötü yargılara varmadığımı umuyorum. Sonuçta, genellikle bu kadar sabırsız olduğum için kendimi suçlamak zorundayım."

"Yine de benden hoşlanmıyorsunuz; kendimi, hakkında nahoş şeyler düşünülecek biri haline koydum."

"Kesinlikle öyle değil," dedi Dorothea, samimi bir şefkatle. "Sizden çok hoşlanıyorum."

Kendisinden hoşlanılmasa daha fazla önemseneceğini düşünen Will, bundan tam anlamıyla tatmin olmamıştı. Cevap vermedi ama surat asmasa bile yatışmış görünüyordu.

"Ve yapacaklarınızı görmeyi merakla bekliyorum," diye devam etti Dorothea neşeyle. "Farklılık göstermesinin tabii olduğuna kalpten inanırım. Bu inanç olmasa, herhalde çok dar bakışlı biri olup çıkardım; resmin yanı sıra cahil olduğum birçok şey var. Sizin ziyadesiyle vakıf olduğunuz müzik ve edebiyat konularında ne kadar az şey bildiğimi duysanız şaşırırsınız. Meşgalenizin ne olacağını sahiden merak ediyorum. Belki şiire yönelirsiniz?"

"Bazı şeylere bağlı bu. Şair olmak, bir vasfın tüm nüanslarını kavrayacak kadar hassas ruha, bu anlayışın duygu tellerinde

incelikle bestelenmiş çeşitlemeler çalarak dolaşan bir elden öte olmadığını görecek hissiyata sahip olmak demektir: İşte öyle bir ruhun vakıf olduğu bilgi, kendiliğinden hissiyata geçer ve hisler de yeni bir kavrayış aracı halinde geri dönüş yapar. Kişi bu şartlara belki ancak hastalık nöbetleri vasıtasıyla ulaşabilir."

"Ama şiirleri meselenin dışında bıraktınız," dedi Dorothea. "Bence şairin bütüne ermesi için bunlara ihtiyaç vardır. Bilginin hisse geçmesi konusunda söylediklerinizi anlarım, çünkü bana da aynı tecrübeden geçiyormuşum gibi gelir. Ama asla tek bir şiir bile üretemeyeceğimden eminim."

Will hepimizin sabahlarda ve baharlarda ve diğer namütenahi yenilenmelerde deneyimlediğimiz türden bir yaratıcılıkla, "Siz *kendiniz* bir şiirsiniz ve bu da bir şairin en iyi yönü, şairin şuurunu en iyi ruh haline taşıyan şey olmalı," dedi.

Dorothea, kuşların ses dönüşümlerini andıran bir kahkaha eşliğinde ve Will'e gözlerinde oyunbaz bir minnetle bakarak, "Bunu işitmekten ötürü çok mutlu oldum," diye cevap verdi. "Ne kadar güzel şeyler söylediniz bana!"

"Sadece güzel addedeceğiniz şeyler söylemek, her konuda hizmetinizde bulunmaktan başka şey yapmadan yaşamak isterdim ki buna asla fırsat bulamayacağımdan korkarım." Will şevk ve hararetle söylemişti bunları.

"Ah, hayır," dedi Dorothea, samimiyetle. "Zamanı gelecek ve bunu ne kadar arzuladığınızı hatırlayacağım. Sizi ilk gördüğümüzde dost olacağımızı kuvvetle ümit etmiştim –Mr. Casaubon'la olan akrabalığınızdan sebep yani." Gözlerindeki parlaklık berrak bir hale gelmişti ve Will de kendi gözlerinin, tabiatın emrine itaat ederek dolduğunun farkındaydı. O ânda Mr. Casaubon'a bir kinayede bulunmak her şeyi, o boyun eğdirici gücü,

o latif vakarı, Dorothea'nın bir şeyden kuşku duymayan asil tecrübesizliğini ziyan ederdi.

Dorothea ayağa kalkıp tekrar eden bir güdünün kuvvetiyle odada yürümeye başlarken, "Aslında şu ânda da yapabileceğiniz bir şey var," dedi. "Bana bu konuyu –yani Mr. Casaubon'un çalışmalarını– başka biriyle bu tarzda konuşmayacağınıza dair söz verebilirsiniz. Meseleyi açan bendim. Benim hatamdı bu. Ama lütfen bana söz verin." Dolaşmayı kesmiş, Will'in tam karşısında durmuş ve yüzüne ciddiyetle bakıyordu.

"Kesinlikle söz veririm bu konuda," dedi Will, biraz kızararak da olsa. Mr. Casaubon hakkında bir daha tek bir keskin söz etmese ve ondan gelecek destekten mahrum bırakılsa bile, adamdan daha fazla nefret etmesi için yeterli sebep vardı artık. Goethe, 'Şair nefret etmeyi bilmelidir," demiş[129] ve Will en azından bunu yerine getirmeye hazırdı. Gelmesi yakın olsa da Mr. Casaubon'u beklemeden gitmesi gerektiğini söyledi, Dorothea elini uzatınca basit birer, "Hoşça kalın," ile vedalaştılar.

Ama Will, tam *porte cochere*'den[130] çıkarken Mr. Casaubon'a rastladı ve kuzenine en iyi dileklerini sunan beyefendi, ertesi gün yapılabilecek ve yola çıkış hazırlıklarını telaşa verecek başka bir vedalaşmayı geçiştirdi.

***

O akşam, Dorothea kocasına, "Kuzenimiz Mr. Ladislaw'la ilgili olarak ona dönük düşüncelerini daha da olumlu kılacağını tahmin ettiğim bir şey söyleyeceğim," dedi. Will'in o gelmeden

[129] Elemente başlıklı şiirden. (D.C. notu)

[130] Büyük binaların girişindeki yüksek ve kolonlu saçak.—*çn*

hemen önce çıktığını ve yine uğrayacağını anlatmaya koyuldu ama Mr. Casaubon, "Onunla dışarıda karşılaştık ve sanırım, son vedalaşmamızı da yaptık," diyerek onun sözünü kesti. Bunları, özel ya da herkese açık bir konuya dair daha öte bahsi arzu etmediğimizi belirtmek için kullandığımız tavır ve tonla söylemişti. Dorothea da böylece beklemeye koyuldu.

"Neydi diyeceğin, sevgilim?" diye sordu Mr Casaubon. (Birine soğuk edayla hitap edeceği zaman, daima 'sevgilim' deyişini kullanırdı.)

Dorothea, kocasının ifadesiz yüzüne ilgisini çekmek ister gibi bakarak, "En kısa zamanda avare gezmeyi ve senin cömertliğine bağımlı yaşamayı bırakma konusunda kararlıydı," dedi. "Bu yakınlarda İngiltere'ye dönecek ve kendi yolunu çizecek. Bunu iyi bir emare olarak kabul edeceğini düşündüm."

"Kendini adayacağı herhangi bir meşgaleden söz etti mi?"

"Hayır ama senin cömertliğinin arz ettiği tehlikenin farkına vardığını söyledi. Bununla ilgili olarak elbette sana yazacaktır. Bu kararın onun için iyi olacağını düşünmüyor musun?"

"Bu konuda benimle temasa geçmesini beklemem lazım," dedi Mr. Casaubon.

"Her şeyi onun refahını sağlamak için yaptığından emin olduğumu söyledim." Dorothea elini kocasınınkinin üstüne koydu. "Ne kadar iyi olduğunu, Lowick'de ilk kez karşılaştığımızda onun hakkında anlattıklarından anlamıştım."

Mr. Casaubon da bu şefkate rıza gösterir bir tavırla, diğer elini onunkinin üstüne koydu ama bakışındaki huzursuzluğu gizleyemiyordu. "Ona karşı görevlerim var," dedi. "İtiraf etmeliyim ki öyle olmasa, bu genç adam ne ilgimi çekerdi, ne de layığıyla

çizdiğim sınırların dışında kalan ve belirlenmesi bize düşmeyen bir gelecekte nasıl yol tutacağını tartışmamız gerekirdi."

Dorothea bir daha Will konusunu hiç açmadı.

III

ÖLÜMÜ BEKLEMEK

23

"Atların, Güneş'in atlarıdır," dedi,
"Ve arabacın en iyisidir, Apollon!
Her ne olurlarsa olsunlar, kellemi keserim,
Yine de onları yenip helak ederim."

Bildiğimiz gibi, Fred Vincy'nin aklında bir borç meselesi vardı ve manevi külfetler, her ne kadar bu genç, kalbi kaygısız centilmeni birkaç saatten öte baskı altına alamasa da borcun bağlı olduğu şartlar, konunun düşünülmesini fevkalade bir ısrarla dayatıyordu. Alacaklı, çevrede at alım satımıyla uğraşan ve Middlemarch'ta 'hazza müptela' kabul edilen genç erkeklerin eşliğine düşkün olduğu Mr. Bambridge'di. Fred de boş zamanlarında, tabiatıyla, hazırdaki parasının yeteceğinden fazla eğlenceye ihtiyaç duyuyordu ve Mr. Bambridge ona, sadece at kiralama konusunda güvenerek ve iyi bir avı kazara berbat etmenin masraflarını karşılayarak değil, bilardodaki bazı kayıplarını karşılamasını sağlayabilecek küçük harçlıklar vererek de destek oluyordu. Toplam borç yüz altmış pounddu. Genç Vincy'nin destekçileri olduğunu bilen Bambridge, parası konusunda kaygılı değildi ama Fred'in karşılık olarak bir şeyler göstermesi gerekiyordu ve o da önce kendi imzasını taşıyan bir senet vermişti. Üç ay sonra, bu senedi Caleb Garth'ın imzasını taşıyanla değiştirmişti. İyimserliğinin tasarrufunda kafi derecede kaynak bulunduğundan emin, her iki halde de senedi şahsen ödeyebileceğine dair güveni tamdı. Bu güvenin mevcut gerçeklere dayalı olması gerektiğini öne süremezdiniz, çünkü biliyoruz ki bu tür bir güven esasen hamdır ve maddiyata

dönük değildir; bizi tedbirin sağladığı bilgeliğin veya dostlarımızın ahmaklığının, şansın esrarlarının veya evrendeki şahsi varlığımızın yüksek kıymetinin daha da öte esrarının –mesela giyim kuşam zevkimizi ve bir konudaki genel tercihlerimizi tatmin edecek– makbul fırsatlar yaratacağını ummaya yönelten konforlu bir temayüldür. Fred de amcasından bir hediye geleceğinden, şanslı bir döneme gireceğinden, bir 'değiş tokuş' vasıtasıyla kırk pound kıymetindeki atını yüz pound edebilecek bir ata dönüştüreceğine inanıyordu: 'Muhakeme gücü', miktarı belli olmayan sıcak paraya her daim denkti. Ve her halükârda, hastalıklı bir itimatsızlığın hayal edebileceği mahrumiyetler tasavvur edilse bile Fred, nasılsa (o dönemde) son kaynak olarak babasının cebine güvenebilirdi; yani iyimserliğin demirbaşları, ihtiyaç duyulabileceğin fevkalade üzerindeydi. Babasının cebinin kapasitesi konusundaysa, Fred gayet müphem fikirlere sahipti ama ticaret de elastik değil miydi? Ve bir yılın noksanları, sonrakinin bolluğuyla telafi edilmez miydi? Vincyler yeni herhangi bir şatafata sapmadan, rahatlıkla müsriflik edebilecekleri bir yaşam tutturmuştu ama aile alışkanlıkları ve görenekler doğrultusunda küçüklerin bir ekonomi standardı yoktu ve daha büyük olanlar da istedikleri takdirde babalarının herhangi bir şeye para ödeyeceği türünden bazı çocukça inanışlarını hâlâ sürdürüyordu. Mr. Vincy'nin bazı pahalı Middlemarch alışkanlıkları vardı: Köpekler eşliğinde ava çıkmak, şahsi şarap mahzenine para harcamak, annenin istediği her şeyi, ödeme kaygısı olmaksızın almanın keyfini çıkararak hesaba yazdırdıklarıyla hazırlanan yemekler vermek. Ama Fred, masraflar konusunda zulmetmenin babaların tabiatında olduğunu biliyordu; ne zaman bir borcu kapatması gerekse, savurganlığı üzerine küçük bir fırtına yaşanırdı ve Fred de ev dahilinde kötü havaların

esmesinden hoşlanmıyordu. Evlada yaraşır edebe, babasına saygısızlık etmeyecek kadar bağlıydı ve fırtınalara, geçici olduklarına duyduğu inançla katlanırdı ama o arada annesinin ağladığını görmek ve bir yerlerde eğlenmek yerine somurtkan görünmek zorunda kalmak hoş değildi; o kadar iyi huyluydu ki azar altında abus bir görüntü veriyorsa, bu büyük ölçüde edep uğruna yapılan bir şeydi. İçinde olduğu durumda tutulacak daha kolay yolun, senedi bir dostun imzasıyla yenilemek olduğu açıktı. Neden olmasındı ki? Umudun sağladığı mebzul kaynak emrine amade olduğuna göre, başka insanların borçlarını gerektiğince artırmaması için sebep yoktu ama bir yanda da isimlerine itibar edilen kişilerin, evrensel düzeninin makul bir gence makul yaklaşması gerektiğine inanmakta umumiyetle keyifsiz davranan karamsar kişiler olduğu gerçeği vardı.

Gereği doğduğunda dostlarımızın listesini gözden geçirir, nazaran sıcakkanlı yanlarını takdir eder, sebep oldukları ufak dargınlıkları affeder ve her birini sırayla tartarak, birinin bize iyilikte bulunmaya heves göstereceği, bizim de bunu başka herhangi sıcak yaklaşım kadar istekle kabul etmeye hazır olduğumuz sonucuna ulaşmaya çalışırız. Her zaman diğerleri reddedene kadar başvuru dışı bırakılan, yardıma fazla istekli olmayacağı düşünülen isimler vardır; nahoş herhangi durumdan azade kalmanın hakkı olduğunu düşünen Fred de yanaşmasının uygun olmayacağına karar verdiği dostlarının üstünü çizerken geriye bir kişi kalmıştı. Tamamıyla nahoş bir duruma düşmek -yıkana yıkana küçülmüş pantolonlar giymek, soğuk kuzu eti yemek, at gereken yerde yaya yürümek veya bir şekilde 'saklanmak'- tabiatın onun içine yerleştirdiği neşeli hissiyatla uzlaşamayacak abesliklerdi. Ve Fred, küçük borçlar yüzünden para istediği takdirde kendisine tepeden bakılacağı düşünce-

sinden cidden ürküyordu. Böylece, başvurmak üzere seçtiği dostu, diğerleri arasında en fakir ve en nazik olan kişi, yani Caleb Garth'tı.

Garthlar, Fred'i severdi ve Fred de onlara düşkündü, çünkü o ve Rosamond daha küçükken, Garth ailesinin durumu da daha iyiyken, iki aile arasında Mr. Featherstone'un (önce Mr. Garth'ın, sonra Mrs. Vincy'nin kız kardeşiyle) yaptığı çifte evlilik vasıtasıyla uzaktan akrabalıklar doğmuş, bu tanışıklık da ebeveynlerden ziyade çocuklar arasında muhafaza edilmişti; küçükken birlikte oyuncak fincanlardan çay içer, günlerini birlikte oynayarak geçirirlerdi. Mary erkek kılıklıydı ve altı yaşındayken, bir şemsiyeden söktüğü pirinç halkayla onu gelini yapan Fred'e göre dünyanın en güzel kızıydı. Fred eğitiminin bütün safhalarında Garthlara olan sevgisini korumuş ve hanelerine ikinci eviymiş gibi gidip gelmeyi alışkınlık haline getirmiş olsa da onlarla kendi ailesinin büyükleri arasındaki münasebet uzun zaman önce kesilmişti. Middlemarch'ta mertebe tefriki olduğundan Vincyler, hali vakti yerindeyken bile Caleb Garth'la karısına küçümser tavırla yaklaşırdı ve köklü manifaturacılar, her ne kadar asil sınıfa kıyasla sıradan insandan öte olmasalar da, teoride ifade edilmeyen ama uygulamada gayet güzel kabul bulan fıtri bir toplumsal üstünlüğe sahipti. Mr. Garth ölçümcülük, bilirkişilik, aracılık gibi diğer faaliyetlerini de dahil ettiği işinde talihsiz şekilde başarısızlığa uğradığından ve hepsini alacakları sebebiyle temlik alanların lehine çalışmaya terk edip zor şartlarda idare etmeye başladığından beri, bir pound karşılığında yirmi şilin ödeyecek kadar zorlanıyordu.[131] Şimdi durumunu düzeltiyordu ve onurlu gayretlerinin iyi emsal teşkil ettiğini düşünenlerin nazarında itibar sağlamıştı ama

[131] 1 pound zaten 20 şilin eder. Çelişkili gibi görünen bu ifade için 'Çevirmenin Notları' bölümünde yapılan açıklamaya bakınız.

dünyanın hiçbir yerinde, münasip mobilya veya kusursuz yemek servisi olmadıkça, kimse soyluların ziyaretinden bir itibar elde edemez. Mrs. Vincy de Mrs. Garth'ın yanında hiçbir zaman kendini huzurlu hissetmemişti ve ondan sık sık ekmeğini kazanmak için çalışan bir kadın olarak söz ederek, evlenmeden önce öğretmenlik yaptığına atıfta bulunurdu; yani bu durumda Lindley Murray'ın *Gramer*'i ve Mangnall'ın *Çeşitli Sorular*'ıyla[132] samimiyet kurmak, bir tuhafiyecinin patiska markalarında ayrım gözetmesi veya bir nakliyecinin yabancı ülkelerle aşinalık kurması kabilinden olurdu: Daha iyi durumdaki hiçbir kadının öyle bir şeye ihtiyacı olamazdı. Ve Mary'nin Mr. Featherstone'un evini idare etmeye başlamasından beri Mrs. Vincy'nin Garthlara dönük sempati yoksunluğu, Fred'in, ebeveynleri 'öyle küçük bir hayat sürdüren' o basit kıza meyletmesi ihtimalinin doğurduğu panikle daha olumlu bir hal almıştı. Bunun farkında olan Fred, Mrs. Garth'a yaptığı ve son zamanlarda sıklaşma temayülü gösteren ziyaretlerden evde hiç söz etmiyordu ama Mary'ye olan duygularının hararetlenmesi, bu genç hanımla ilgili her şeye daha fazla meyletmesine yol açmıştı.

Mr. Garth'ın kasabada küçük bir yazıhanesi vardı ve Fred buraya istediği zaman gidebiliyordu. Bu serbestliği elde etmesi zor olmamıştı, çünkü yaşadığı onca sıkıntılı tecrübe bile Caleb Garth'ı ilişkilerinde dikkatli olmaya veya riyakarlığı alenen ispatlanmadıkça dahi ahbaplarına güvensiz yaklaşmaya sevk etmemişti ve 'sevgi dolu, her konuda güvenilebilecek, iyi karakterli ve zamanı geldiğinde mutlaka iyi şeyler yapacak bir genç' olan Fred konusunda en müspet düşüncelere sahipti. Caleb'in psikolojik argümanları umumiyetle bu istikametteydi. Kendi-

[132] Lindley Murray'ın *English Grammar* (1795) ve Richmal Mangnall'ın *Historical and Miscellaneous Questions* (1800) dönemin standart okul kitaplarıydı. —*çn*

ne katı, başkalarına müsamahakar yaklaşan ender insanlardan biriydi. Komşularının kabahatlerinden utanç duyar ve mecbur kalmadıkça bunlardan asla söz etmezdi; tarafgir davranmamak için, zihnini doğramalık keresteyi güçlendirme ve diğer uzmanlık gerektiren meselelerden ayırıp o hatalara yöneltmezdi. Birilerine kabahat yüklemesi kaçınılmaz olduğunda, bunu yapmadan önce elinin altındaki bütün kâğıtları düzenlemesi veya çeşitli diyagramlara açıklık getirmesi ya da cebindeki bozukluklarla hesaplar yapmaya girişmesi gerekirdi ve bir işi bizzat yapmayı, başkalarına bırakıp hata bulmaya tercih ederdi. Maalesef kötü bir amirdi.

Fred borcuyla ilgili durumu açıklar, bu meseleyi babasını rahatsız etmeden halletmek istediğini ve söz konusu paranın kimseyi sıkıntıya düşürmeyecek şekilde yakın zamanda gelmesinin muhakkak olduğunu anlatırken, Caleb çok sevdiği bu genci, gözlüğünü alnına itmiş halde ve gözlerinin içine inançla bakarak, geleceğe dönük güvenini geçmişin hakikatlerinden ayırt etmeden dinledi; ama bir yandan da bunun dostane bir ipucu, imzadan önce verilmesi şart olan esaslı bir nasihat için fırsat olduğunu düşünüyordu. Kâğıdı alıp gözlüğünü burnuna düşürdü, elinin altındaki alanı ölçtü, kalemine uzanıp inceledi, ucunu mürekkep hokkasına batırdıktan sonra tekrar inceledi ve sonra kâğıdı kendisinden biraz uzağa itip gözlüğünü tekrar alnına kaldırarak, yüzüne tuhaf bir yumuşaklık veren gür kaşlarının etrafında biraz daha derinlemesine bir sıkıntı ifadesi sergiledi (ayrıntıları bu seferlik mazur görün; tanısanız, Caleb Garth'ı severdiniz) ve nihayet rahat bir tonla, "Atm ayağının kırılması talihsizlik olmuş ha?" dedi, "ve bundan seyislerin mesul tutulması gerektiğini söylediğinde de cevap bile vermediler, öyle mi? Eh, herhalde biraz daha akıllıca davranırsın artık, oğlum."

Böylece Caleb gözlüğünü tekrar indirdi ve imzasını, o işlemi yaparken asla ihmal etmediği titizlikle atmaya koyuldu; iş konusunda her ne yapıyorsa, onu dikkatle icra ederdi. Başını bir yana eğip orantılı iri harflerle nihai süslemeleri birkaç saniye inceledi, sonra kâğıdı, "Hoşça kal," diyerek Fred'e teslim edip hiç zaman kaybetmeden Sir James Chettam'ın yeni çiftlik binalarıyla ilgili işine döndü.

Ya önündeki işe duyduğu ilgi yüzünden unuttuğu için veya Caleb'de farkında olduğu başka bir sebepten ötürü, senet meselesinden Mrs. Garth'ın haberi olmadı.

Bu gelişmeden beri Fred'in ufkunda, önce mesafe kavramında değişiklik yaratan gayet kesin bir beklenti doğmuş, ardından da amcası Featherstone'un parasal hediyesinin miktarı önce umut, ardından da bununla müsavi hayal kırıklığı yaratmıştı. İmtihanını verememesi, birikmiş üniversite borçlarını babası nezdinde daha da affedilmez hale getirmiş ve evde eşi benzeri görülmemiş bir fırtına kopmuştu. Mr. Vincy, karşısına bu türden bir durum daha getirilirse, Fred'in evden ayrılıp -her nasıl yapacaksa- hayatını kazanmak zorunda kalacağına dair yemin etmiş ve buna cevaben ruhban olmak istemediğini, 'konuyu uzatmamayı' tercih edeceğini söyleyen oğluna karşı daima benimsemiş olduğu güleryüzlü tavrına tekrar tam anlamıyla kavuşamamıştı. Fred, kendisi kadar ailesi tarafından da Mr. Featherstone'un vârisi yerine koyulmasa, bu konuda daha haşin muameleye maruz kalacağının farkındaydı; yaşlı adamın onunla duyduğu gurur ve ona beslediği aleni düşkünlük, daha ibretlik uygulamalar yapılmasının önüne geçiyordu ki bu da tıpkı genç bir asilzadenin mücevher çalmasını kleptomani olarak anmamız, bundan filozofça bir gülümsemeyle bahsetmemiz ve şalgam çalmış hırpani bir çocuk gibi ıslahhaneye gön-

derilmesini asla söz konusu etmememize benziyordu. Aslına bakılırsa, Middlemarch'ta birçok insanın Fred'e bakış açısını belirleyen şey, Featherstone Dayı'nın yeğeni için yapacaklarına dair dile getirilmeyen beklentilerdi ve genç adamın zihni de aynı kişinin kendisine acilen ne sağlayacağıyla ve semavi bir perspektif derinliği ilham eden şans ihtimallerinin gerçeğe dönmesine ne şekilde katkıda bulunacağıyla meşguldü. Ancak bahşedilen banknotlar halihazırda sınırlıydı ve borcun tamamına bakıldığında, Fred'in 'hesapları' veya başka kisve altında gelecek şans vasıtasıyla kapatılması gereken bir açık vardı. Mr. Vincy'yi Bulstrode belgesini elde etmekte aracı durumuna düşüren borçlanma iddiası da söz konusu hesabın ödenmesi konusunda babasına müracaat etmemesi için yeni bir sebep doğurmuştu. Fred, öfkenin idraki bulandıracağını ve amcasından kalacak muhtemel mirasa istinaden borçlandığını inkâr etmesinin itibar görmeyeceğini kestirecek kadar zekiydi. Babasının karşısına geçtiğinde can sıkıcı meselelerin birini açıklamış ve bir diğerini kendine saklamıştı; öyle durumlarda eksiksiz ifşaat daima ortada bir düzenbazlık olduğu hissi doğururdu. Fred şimdi kendini yalanlardan, hatta ufak tefek uydurmalardan bile uzak tutmakla iftihar ediyordu; Rosamond'un bazı beyaz yalanları karşısında omuz silkip, yüzünü anlaşılır şekilde ekşitiyordu (ne de olsa tatlı bir kızı sadece ağabeyi o tür düşüncelerle bağdaştırabilirdi) ve biraz sıkıntıyı, kendini biraz kısıtlamayı yalancılık suçlamasına maruz kalmaya tercih ediyordu. Fred'i seksen poundu annesinin muhafazasına terk etme basiretine bu güçlü manevi baskı sevk etmişti. O parayı hemen götürüp Mr. Garth'a vermediğine üzülüyordu ama bir altmış pound daha bulup meblağı tamamlamak niyetindeydi ve bu sebeple de cebinde mısır tanesi misali kararla ekilecek, şansla

sulanacak, üç misli hasat verebilecek bir yirmilik saklıyordu ki söz konusu verim, genç bir centilmenin tüm rakamlara amir ruhunda uzanan tarlalarının sonsuzluğu düşünüldüğünde, gayet cılız bir hasılat nispeti teşkil ediyordu.

Fred kumarbaz değildi; tüm sinirsel enerjinin bir şans veya risk ihtimaliyle geçici olarak askıya alınmasını, bir kadeh viskiye muhtaç ayyaşın tutulduğu türden bir alkolizm hastalığına benzetmiyordu; kumarın, alkoliklik seviyesindeki kesafetini reddeden, günün modalarına meyilli arzuların neşeli zihinsel fiiliyatına ayak uyduran ve havasına korku katmayan ama aynı gemideki başkalarının elde edeceği faydayı gören yaygın bir formuna meyletmişti. Umut dolu iyimserlik, herhangi türden atılımda haz bulur, çünkü başarı beklentisi mutlaktır ve sadece olabileceğin azamisini teklif edecek cömertlikteki haz tehlike altındadır. Fred oyun oynamayı, özellikle de bilardoyu, avlanmak veya engelli at yarışına katılmak kadar seviyordu; hatta parayı arzuladığı ve kazanmayı umut ettiği için daha da fazla hoşlanıyordu. Ama yirmi pound değerindeki mısır tohumu baştan çıkarıcı yeşillikte bir arsa parçasına nafile ekildi -en azından tamamı bir yol kıyısına serpilip atılmadı- ve Fred, borcun vadesi yaklaşırken kendini elinde annesine teslim ettiği seksen pound haricinde para kalmamış halde buldu. Bindiği tıknefes at, Featherstone dayısının uzun zaman önce verdiği bir hediyeydi; babası da at sahibi olmasına her zaman izin vermişti, çünkü kendi alışkanlıkları, bunun insanı çileden çıkaran bir oğul için bile makul talep olduğunu düşünmeye yöneltiyordu onu. Yani bindiği at Fred'e aitti ve vadesi yaklaşan senedin ödeme telaşına kapılınca, mahrum kaldığı takdirde hayatının değerini azaltacak bu varlığı feda etmeye karar vermişti. Bu kararı Mr. Garth'a verdiği sözü tutamama korkusuyla, Mary'ye olan sevgisiyle ve onun düşünce-

lerine duyduğu huşuyla birlikte, kendini dayatan bir tür kahramanlık hissiyle almıştı. Ertesi sabah başlayacak olan Houndsley at panayırına gidecekti ve... Ve atını öylece satıp geriye arabayla mı gelecekti? At otuz pounddan ancak biraz fazla ederdi ama ne olacağını kimse kestiremezdi; şans denen şeyi peşinen inkâr etmek budalalık olurdu. Karşısına iyi fırsat çıkması ihtimali çok yüksekti ve bunu düşündükçe, talihinin öyle ters gitme ihtimali daha uzak geliyor, barutu doldurup yakalayacağı şansı tek atışta indirmek gözüne daha mantıklı görünüyordu. Houndsley'ye Bambridge ve 'veteriner' Horrock ile gidecek, onların fikirlerinden, açıktan açığa bir şey sormadan yararlanacaktı. Yola çıkmadan önce annesinden seksen pound aldı.

Onu Bambridge ve Horrock'la birlikte Houndsley at panayırına gitmek üzere Middlemarch'tan ayrılırken görenlerin çoğu, genç Vincy'nin alışılageldiği üzere keyif peşinde olduğunu düşündü ve ciddi bazı meselelerin dayattığı olağandışı şuur olmasa, Fred de sefahat ve neşeli bir gençten beklenebilecek şeyleri yapma arzusu taşıyabilirdi. Kesinlikle kaba saba, terbiyeden yoksun biri olmayan ama üniversite görmemiş genç adamların tavırlarına ve konuşma tarzına biraz tepeden bakan, flüt çalışı kadar pastoral ama onun kadar keyif verici olmaktan uzak dörtlükler yazan biri olan Fred'in, Bambridge ile Horrock'un ahbaplığında, ölümlülerin seçimlerinin çoğunu belirleyen Adlandırma'nın şu esrarlı etkisi olmaksızın, sadece at sevgisiyle açıklanamayacak olan bir cazibe bulması ilginçti. Bambridge ve Horrock adlı centilmenlerin arkadaşlığı 'keyif' haricinde herhangi bir adlandırmayla ancak tekdüze kabul edilebilirdi ve onlarla birlikte yağmurun çiselediği bir akşamüstü Houndsley'ye ulaşmak, kömür tozuyla gölgelenmiş bir sokakta bu-

lunan Red Lion'a yerleşmek, kirle kaplı bir İngiltere haritası, ahırda duran kerameti kendinden menkul bir atın kötü yapılmış resmi, Majesteleri IV. George'un pantolonlu ve kravatlı bir tablosu ve kurşundan yapılma çeşitli tükürük hokkalarıyla donatılmış bir mekânda yemek hoş şeyler gibi görünmeyebilirdi belki ama adlandırmanın besleyici gücü uyarınca, bu tür şeyleri meşgale seçmek 'moda gereği keyifli' idi.[133]

Mr. Horrock konusunda, hayal gücüne oyun alanı sağlayan, açık bir sırrına varılamazlık olduğu kesindi. Kıyafeti, ilk bakışta ona atlarla nefes kesici bir benzerlik sağlıyordu (şapkanın kenarının hepten aşağıya meyletmesi tehlikesini bertaraf etmek için, hafifçe yukarı kalkık olmasını yeterli şekilde vurguluyordu) ve tabiat da adama Moğol gözleriyle çentiklenmiş bir çehreyle, şapkasının kıvrımını belli belirsiz izleyen, duyarlı zihinlere tüm mimiklerden daha fazla azap çektirecek belli belirsiz kinayeli gülüşüne etki katan bir burun, ağız ve çene vermişti. Tüm bunlar, münasip bir suskunluğun da eşliğiyle, yenilmez bir idrak, sonsuz –ama akışkan olamayacak kadar kuru ve belki yerinden sökülemez bir kabukla kaplı– mizah anlayışı ve vakıf olacak kadar şanslıysanız anlayacağınız türden bir eleştirellik sağlıyordu ona. Öyle bir fizyonomiye her meslekte rastlanabilir ama mesele atları değerlendirmek olmasa, İngiltere gençliğine öyle ciddi kuvvet ilham edemezdi.

Yolda giderken Mr. Horrock, atının topuk eklemi konusunda Fred'den gelen bir soru üzerine eyerinde yan döndü ve

---

[133] J. Hillis Miller'ın *Reading for Our Time: 'Adam Bede' and 'Middlemarch' Revisited* (Edinburgh University Press, Edinburgh, 2012) başlıklı kitabının 'Returning to Middlemarch: Interpretation as Naming and (Mis)Reading' başlıklı 4. bölümü George Eliot'un ileride de rastlayacağımız 'Adlandırma' kavramını inceler.—*çn*

hayvanın hareketlerini üç dakika boyunca seyrettikten sonra, duruşunu düzeltti, dizginlere asıldı ve öncekinden daha az veya fazla kuşku emaresi göstermeden sessizliğini korudu.

Mr. Horrock'la kurulan bu sözsüz diyalog müthiş etkiliydi. Fred'in içinde bir heyecan karışımı doğmuştu; Horrock'un düşüncesini kırbaçlayarak kelimelere dökmeye dönük çılgınca arzu, adamın dostluğundan doğacak avantajları kaybetme kaygısıyla dizginleniyordu. Horrock'un doğru zamanda çok kıymetli bir şeyler söylemesi şansı her zaman mahfuzdu.

Mr. Bambridge'se daha açık tavırlıydı ve düşüncelerini öne sürmekte cimrilik etmeyen bir görünüm sergilerdi. Yüksek sesle konuşan, dinç ve dendiğine göre küfür, içki, karısını dövme konularında 'kendini dizginlemeyen' bir adamdı. Onun yüzünden zarara uğrayan bazıları kötü niyetli bir adam olduğunu söylerdi ama o, at ticaretini sanatların en inceliklisi kabul eder ve ahlakla hiç alakası olmadığını gayet makul şekilde savunurdu. Dört başı mamur bir adam olduğu inkâr edilemezdi; içki alışkanlığını başkalarının itidaline sahip çıktığından daha iyi taşırdı ve bütünüyle bakıldığında, yeşil bir defne ağacı gibi serpilmişti.[134] Ancak sohbetinin kapsamı sınırlıydı ve şu eski 'Brendi Damlaları' şarkısında olduğu gibi, bir süre sonra insana kendini sersemlik yaratacak şekilde tekrarladığı hissi verirdi. Öte yandan Mr. Bambridge'in öylesine bir katılımının bile Middlemarch'ta bazı çevrelere ton ve karakter kattığı hissedilirdi; Green Dragon'daki barın ve bilardo odasının seçkin isimlerinden biriydi. Koşu sahalarının kahramanlarına dair hikâyeleri; markizlerle vikontların, asil kanın üstünlüğünü üçkâğıtçılar arasında bile sürdürdüğünün delili kabul edilebilecek bazı

[134] 'Büyük kudrete sahip bir kötü gördüm ki yeşil bir defne ağacı gibi serpiliyordu.' Eski Ahit, Mezmurlar, 37:35 (D.C. notu)

uyanıkça numaralarını bilirdi ama hafızasındaki kalıcı kayıtlar kendilerini genellikle bizzat alıp sattığı atlar konusunda gösterirdi; bir atın sizi, göz açıp kapayana kadar, kılı bile kıpırdamadan kaç mil taşıyabileceği tartışması yıllar geçmesine rağmen hâlâ hararetli şahit ifadelerine sahne olur, Bambridge'in asla benzeri bir şey görmediklerine dair ciddiyetle yemin etmesi dinleyenlerin hayal gücüne destek verirdi. Kısacası Mr. Bambridge, bir zevk adamı ve keyif alınacak eşlikçiydi.

Fred zekiydi, Houndsley'ye atını satma niyetiyle gittiğini arkadaşlarına söylememişti; atın değeri konusundaki samimi fikirlerini dolaylı şekilde almak istiyordu, çünkü gelecek mümtaz eleştirilerden çıkarılabilecek son şeyin samimi fikir olacağının farkındaydı. Mr. Bambridge'in karşılıksız methiye düzmek gibi bir zaafı yoktu. Talihsiz doru atı öyle hırıltılı nefes alıyordu ki, durumu hakkında fikir vermek için 'harap' kelimesinin en yuvarlatılmış halini kullanmak gerektiği gerçeği Fred'i hiç o ânda olduğu kadar rahatsız etmemişti.

Mr. Bambridge, "Öyle bir takas yapmadan önce benden başka herkese giderek iyi etmedin, Vincy!" dedi. "Bacağını o doru attan iyisi üzerine hiç atmamıştın ve hayvanı tutup bu yabaninin karşılığında verdin. Atı eşkin yürüyüşe kaldırsan, yirmi kereste hızarının sesini çıkarır. Bunun kadar kötü hırlayan bir tane daha gördüm hayatım boyunca, o da zahire tüccarı Pegwell'in demirkırı atıydı; yedi yıl önce faytonuna koşuyordu hayvanı ve bana satmak istediğinde, 'Teşekkürler Peg ama nefesli saz ticareti yapmıyorum,' dedim ona. Aynen böyle söyledim. Yaptığım şaka memleketin her tarafında duyuldu. İşe bak be! O at bile senin hırıltılının yanında bir penilik oyuncak borazan gibi kalıyordu."

"Daha şimdi benimkinden kötü olduğunu demedin mi?" diye söylendi Fred, kendisinden beklenenden ters bir tavırla.

Mr. Bambridge, "Yalan söylemişim öyleyse," dedi üzerine basa basa. "Aralarında bir penilik bile fark yok."

Fred atını mahmuzladı ve o şekilde biraz yol aldılar. Tempo tekrar düşünce, Mr. Bambridge, "Ayrıca o at seninkinden iyi tırısa kalkıyordu," dedi.

Destek bulmak için keyifli görünmeye gayret eden Fred, "Temposu beni fazlasıyla tatmin ediyor," dedi. "Tırısı da gayet temiz, değil mi Horrock?"

Tamamıyla tarafsız bir ifadeye bürünen Mr. Horrock, büyük ustalardan biri tarafından yapılmış yağlı boya portre misali dosdoğru karşıya bakıyordu.

Fred samimi görüş alma konusundaki boş umutlardan vazgeçti ama Bambridge'in değer düşürücü konuşmalarının da Horrock'un suskunluğunun da aslında cesaret verici olduğunu; atın, dışa vurmamayı tercih edecekleri kadar kıymetli olduğunu düşündüklerinin belirtisi kabul edilmesi gerektiğine karar vermişti.

***

Panayır ertesi gün açılacak olmasına rağmen, Fred o gece atını avantajlı şekilde elden çıkarmak için elverişli olduğunu düşündüğü bir fırsatla karşılaştı; bu aynı zamanda seksen poundu yanına alacak ileri görüşlülüğü göstermekten ötürü kendini tebrik etmesini de sağlamıştı. Mr. Bambridge'in tanışı olan genç bir çiftçi Red Lion'a gelmiş ve sohbete, namlı bir hayvan olduğumu ima ettiği Elmas adındaki av atıyla yollarını ayırma-

ya karar verdiğini söyleyerek girmişti. Evlenip ava çıkmayı bırakacağından, arada sırada altına çekeceği, kullanışlı bir binek atı istiyordu. Av atı, bir arkadaşının az ilerideki ahırındaydı; beyler arzu ederlerse, hava hâlâ aydınlıkken onu görebilirlerdi. Söz konusu ahıra, sağlık tedbirlerinden nasibini almamış bu dönemin herhangi bir kasvetli sokağında olduğu gibi, ilaca para harcamadan kolaylıkla zehirlenebileceğiniz ücra bir arka sokaktan geçerek ulaşılıyordu. Fred, arkadaşlarının aksine brendinin yarattığı tiksinmeye karşı henüz dayanıklı değildi ama kendisine para kazandırabilecek atı tekrar görme isteği, onu ertesi sabah ilk iş olarak oraya yollanmasını sağlayacak kadar heyecan veriyordu. Çiftçiyle kendisi pazarlığa tutuşmasa, bunu Bambridge'in yapacağından emindi; şartların yarattığı gerginliğin açıkgözlülüğünü keskinleştirdiğini ve kendisine yapıcı kuşkunun gücünü vakfettiğini hissediyordu. Bambridge, almaya niyeti olmasa asla yapmayacağı kadar (ve bir arkadaşına ait olmasına rağmen) ağır şekilde tenkit etmişti Elmas'ı; öte yandan, ata bakan herkes -Horrock da dahil olmak üzere- hayvanın vasıflarından açıkça etkilenmişti. O tür bir adam olmanın tüm avantajlarını sahiplenebilmek için tüm neticeleri nasıl tutup çıkaracağınızı bilmeniz ve meseleleri göründüğü veya kulağa geldiği şekliyle kabul eden avanaklardan olmamanız gerekir. At bakla kırı rengindeydi ve Fred, Lord Medlicote'un adamının öyle bir at arayışında olduğunu bir şekilde biliyordu. Bambridge, çiftçi ahbabı akşamki atıp tutmanın ardından ortalıkta görünmeyince, daha kötü atların seksen pounda gittiğine şahit olduğunu söylemişti. Elbette bunu söylerken kendi kendiyle yirmi kez çelişiyordu ama bir şeyin gerçek olduğuna inanmaya meyilliyseniz, kişinin ikrarını da tecrübeden geçirebilirsiniz. Ve Fred de at konusundaki yargılarının bir değeri

olduğuna inanmaktan kendini alamıyordu. Çiftçi, Fred'in görünüşü saygı uyandıran ama soluğu problemli küheylanını, değerlendirmeye layık bulduğunu anlamaya yetecek kadar uzun uzadıya inceledi ve üzerine yirmi beş pound verilirse, Elmas'la takasa sokmasının mümkün olabileceğini ima etti. Bu durumda Fred yeni atını en az seksen pounda satabilir, cebinde kalacak elli beş poundla birlikte senedi ödemek için yüz otuz beş pounda sahip olabilirdi; böylece Mr. Garth'ın geçici olarak altında kalacağı zarar en fazla yirmi beş pounda inerdi. Sabah alelacele giyinirken bu nadir fırsatı kaçırmamanın ne kadar önemli olduğunu açıkça görmüştü; Bambridge ile Horrock onun aklını çelmeye kalksa bile; onların amaçlarına doğrudan hizmet edecek bir ayartmaya düşmeyecekti; o derin ellerin genç bir adamın kaygılarından öte şeylere uzandığının farkındaydı. Atlar söz konusu olduğunda, tek karineniz itimatsızlıktı. Ama bildiğimiz gibi kuşkuculuk, enine boyuna uygulamaya koyulabilen bir şey değildir, yoksa hayat durma noktasına gelir; inanmamız ve yapmamız gereken şey -her ne şekilde adlandırılırsa adlandırılsın- başka bir şeye en kölece tevekkülü işaret etse bile, esas itibariyle kendi yargımız olmalıdır. Fred de yaptığı pazarlığın mükemmel olduğuna inanıyordu ve meseleyi panayır başlamadan hallederek, bakla kırı ata, kendisininkini ve ilaveten otuz pound vererek sahip oldu; yani at ona umduğundan sadece beş pound fazlaya mal oldu.

Durumu uzun uzadıya tartmaktan olmalı, kendini kaygılı ve bezgin hissediyordu; atını yormamayı ve durumu sessizce geçiştirmeyi de gözeterek, at panayırının vereceği daha öte keyfi beklemeden, on dört millik dönüş yolculuğuna tek başına koyuldu.

24

Mücrimin pişmanlığı hiç teselli vermez
Ağır suçun çarmıhını sırtında taşıyana.
—Shakespeare[135]

Fred Vincy'nin Houndsley'deki umut verici gelişmelerden sadece üç gün sonra, hayatı boyunca idrak ettiği en tatsız duruma düştüğünü söylemekten üzüntü duyuyorum. Atı için muhtemel piyasa bulma konusunda hayal kırıklığına uğramış değildi ama Lord Medlicote'un adamıyla pazarlık henüz başlayacakken, umut bağlanarak seksen pound yatırım yaptığı şu Elmas, en habis çifte savurma enerjisini hiçbir ikaz belirtisi göstermeden sergileyince, seyis ölümden kıl payıyla kurtuldu ve at da arka ayağını ahırın duvarına asılı bir urgana kaptırarak kendini sakatladı. Çiftlerin bazı hırçınlıkları evlendikten sonra öğrenmesi kadar çaresiz bir durumdu bu; birbirine daha uzun süre eşlik etmiş çiftler bu hırçınlıkları elbete düğünden önce de bilirdi. Fred, bilinmez bir sebepten ötürü, kör talihin bu darbesini bildik esnekliğiyle karşılayamadı: Sadece elli poundu olduğunun, o ân için daha fazlasını temin etme imkânı bulunmadığının ve yüz altmış poundluk senedin vadesinin beş gün sonra dolacağının ziyadesiyle farkındaydı. Mr. Garth'ın zarara uğramaktan kurtarılması ricasıyla başvuracak olsa, babasının Garth'ın davranışını yalan ve savurganlığı teşvik olarak değerlendirip yardımı öfkeyle reddedeceğini yakıcı şekilde hissediyordu. Doğruca Mr. Garth'a gidip acı gerçeği açıklamak, elli poundu vererek

[135] 34. Sone, 11-12.—*çn*

hiç değilse o miktarı güvenli şekilde elden çıkarmaktan başka bir çözüm görememekten ötürü derin kedere kapılmıştı.

Depoda olduğundan babasının kazadan henüz haberi yoktu; olduğu zaman da o meşum canavar ahırına getirildiği için büyük öfkeye kapılacaktı ve Fred, bu nispeten ufak dertle yüzleşmeden önce tüm cesaretini toplayıp daha büyüğüne göğüs germek istiyordu. Mr. Garth ile konuştuktan sonra Stone Court'a gidip Mary'ye her şeyi itiraf etmeye karar vererek, babasının yaşlı atını aldı. Aslına bakılırsa, Mary'nin varlığı ve ona duyduğu sevgi olmasa, Fred'in vicdanı hem borç meselesini düşüncelerine taşıma, hem de nahoş bir görevi yerine getirme konusunda daha ağırdan almaya olmasa da, olabildiğince sade ve dolaysız hareket etmeye yöneltirdi. Fred Vincy'den daha güçlü ölümlüler bile, en çok sevdikleri insanların gözünde dürüstlüklerinin bir miktarını korumuştur. Eskilerden bir şahsiyet, en iyi arkadaşı ölünce, 'Fiiliyatımım tiyatrosu çöktü,"[136] demiştir, zaten en iyi icraatı talep eden seyirciye sahip olanlar en şanslılardır. Mary Garth hayran olunacak karakter konusunda net kavramlara sahip olmasa, Fred için her şey kesinlikle ciddi şekilde farklı olurdu.

Mr. Garth yazıhanesinde değildi ve Fred de onun kasabanın az dışında kalan, yerleşim yayılmaya başlamadan önce çiftlik evi olarak kullanılırken şimdi özel bahçelerle çevrili ve önünde meyvelik bulunan derme çatma, eski tarz, damı yarı aktarılmış gösterişsiz ama her şeye rağmen yuva hissi veren evine doğru yola çıktı. Tıpkı dostlarımız konusunda olduğu gibi, kendine has bir çehreye sahipse, evimize de daha düşkünüzdür. Mary'nin dört erkek ve bir de kız kardeşi olduğu için Garthlar

[136] Kıbrıslı Zenon öldüğünde, II. Antigonus tarafından söylenmiştir. (Akt. Plutarkhos, *Moralia*, 'Kralların ve Kumandanların Lafları').—*çn*

geniş bir aileydi ve en iyi eşyaları uzun zaman önce satılıp giden evlerine çok düşkünlerdi. Enfes elma ve ayva kokularına bürünmüş tavan arasına kadar her tarafını ezbere bilen Fred de bu evi severdi ve oraya daha önce hiç nahoş beklentilerle gitmemişti ama şimdi, muhtemelen itirafını kocasından bile daha fazla huşuyla yaklaştığı Mrs. Garth'ın önünde yapması gerekeceği için kalbi sıkıntıyla çarpıyordu. O da Mary gibi kinaye ve nükteli fevriliklere meyilli bir insandı. Mrs. Garth hiç değilse yaşı ilerledikçe tezcanlı nutuklar atmaktan uzaklaşmıştı; kendi tabiriyle 'ağzına boyunduruk vurmuş ve kendini kontrol etmeyi öğrenmişti'. Değiştirilmesi mümkün olmayanı ayırt etmeye dönük o ender rastlanan hisse sahipti ve buna söylenmeden itaat edebiliyordu. Kocasının meziyetlerine tapan biri olarak, adamın zihninin kendi çıkarını gözetecek kapasiteye sahip olmadığını uzun zaman önce kabullenmişti ve bunun doğurduğu sonuçları neşeyle karşılardı. Çocuklarının hayırlı evlatlar olmasının veya çay takımının verdiği gururu bir yana bırakacak kadar alicenap bir kadındı; hanım komşularının kulaklarına asla Mr. Garth'ın basiretten nasibini almadığına ve onun yerinde başka adam olsa nasıl paralar kazanabileceğine dair içler acısı şeyler fısıldamazdı. Böylece bazı komşuları onun gururlu, bazılarıysa tuhaf olduğunu düşünür ve kocalarına ondan söz ederken kadını 'bizim mümtaz Mrs. Garth' diye anarlardı. Ancak kendisi, Middlemarch'taki analık yaşını gerilerde bırakmış çoğu kadına nazaran daha düzgün eğitime sahip bir kadın olarak, komşularına eleştiri yöneltmekten geri kalmazdı ve tamamıyla boyun eğdirildiğini düşündüğü kendi cinsine biraz haşin yaklaşma eğilimindeydi -zaten kusurdan azade kadın nerede bulunabilir ki?[137] Öte yandan, erkeklerin noksanlıklarına nispetsiz de-

[137] 'Kim bulabilir iffetli bir kadın? Pahası yakutların çok fevkindedir.' Eski Ahit, Süleyman'ın Meselleri, 31:10. (D.C. notu)

recede müsamahakardı ve bunların tabiatları gereği olduğunu söylediğine sıkça şahit olunurdu. Ayrıca Mrs. Garth'ın ahmaklık olarak gördüğü şeylere biraz fazla direnç gösterdiğini kabul etmek gerekirdi; öğretmenlikten ev hanımlığına geçiş hali, şu urunda, olması gerekenden biraz daha fazla güçlü şekilde yer etmişti ve grameriyle aksanının kasaba standartlarının üzerinde olduğunu unutmaz, sade bir bone takar, aileye elleriyle yemek yapar ve tüm çorap söküklerini kendisi dikerdi. Dışarıdan öğrenci kabul eder ve onlara mutfakta, ellerinde kitapları veya yazı tahtalarıyla peşinde dolaşırken ders verirdi. Bir yandan hataları 'kitaba bakmadan' düzeltir bir yandan da mükemmel köpüklü suyun nasıl hazırlanacağını öğretirken, öğrencilerin, kolları dirseklere kadar sıvanmış bir kadının da istek kipini veya Ekvator kuşağını bilebileceğini görmelerini sağlayacağını düşünürdü; kısacası onları, yararsız birer taşbebek olmak yerine 'eğitim' ve telaffuza değer başka kavramları haiz olmaya sevk ederdi. Bu manen yükseltici etki üzerine yorum yaparken kaşları hafiften ama sertçe ve buna rağmen yüzündeki hamiyetli ifadeyi etkilemeyecek şekilde çatılırdı; ağzından çıkan kelimeler, makul hararete sahip kontralto tonunda seyreden bir merasim alayı halinde sıralanırdı. İbretlik Mrs. Garth gerçekten de -bazısı gülünç bile kabul edilebilecek- tuhaflıklara sahipti ama karakteri, tıpkı iyi bir şarabın tene çeşni katması gibi, bu tuhaflıkları da kabul edilebilir kılıyordu.

Mrs. Garth, Fred Vincy'ye anaç duygular besliyordu ve kusurlarını affetmeye daima hazırdı ama Mary'nin ona bir şekilde bağlanmasını, kendi cinsiyetine uygun gördüğü titiz değerlendirmeler doğrultusunda muhtemelen mazur görmezdi. Ancak bu hanımın kendisine olan müstesna düşkünlüğü, onun düşüncelerine nüfuz etme mecburiyetini Fred için daha

da zor hale getiriyordu. Ve o ziyaretin dayattığı şartların düşündüğünden de nahoş olduğu anlaşıldu, çünkü Caleb Garth fazla uzak olmayan bir yerdeki tamirata bakmak için erkenden çıkmıştı. Mrs. Garth belli saatlerde mutlaka mutfakta olurdu ve o sabah da orada birkaç şeyi aynı ânda yapıyordu: Havadar mekânın bir yanında bulunan ve fırçayla ovularak temizlenmiş masada keklerini hazırlıyor, kapı aralığından fırının yanındaki Sally'nin davranışlarını gözlemliyor, masanın karşı ucunda, önlerinde kitapları ve yazı tahtalarıyla dikilen en küçük kızıyla oğluna ders veriyordu. Mutfağın başka bir köşesinde duran çamaşır teknesiyle askılık da bazı ufak tefek eşyanın hâlâ aralıklı olarak yıkandığının belirtisiydi.

Hamurunu, kolları dirseğe kadar sıvalı halde ustaca yoğurur, merdanesiyle açar ve orasına burasına çimdiklerle süslemeler koyarken, bir yandan fiilerle zamirlerin 'çoğul veya birden fazla sayı ifade eden isimlerle' uyumunu gramer coşkusuyla açıklamaya dalmış olan Mrs. Garth'ı izlemesi eğlenceliydi. Mary ile aynı kıvırcık saçlara ve köşeli yüze sahipti ama daha zarif hatları, daha açık teni, sağlam kadınsı yapısı ve belirgin metanet yansıtan bakışlarıyla kızından güzeldi. Kar beyazı fırfırlı bonesi, kolunda sepetle çarşıda dolaştığını gördüğümüz latif Fransız kadınlarını hatırlatıyordu. Anneye bakarak kızın da onun gibi olacağını umabilirdiniz ki bu da iyi bir çeyizle eş değerdeydi; özellikle de sık sık, habis bir kehanette bulunurcasına, 'Kısa sürede, o da benim gibi olacak,' diyerek kızının arkasında duran bir anne söz konusu olduğunda.

Ciddi çehreli enerjik bir çocuk olan Ben'in dikkatini derse tam verememesine sebep olan elmalı tartın kenarlarını çimdiklerken, "Şimdi bir kere daha tekrarlayalım," dedi Mrs. Garth. "Bana 'kelimenin, tekillik veya çoğulluk mânâsı katmasına ba-

kılmaksınız kullanılması' ifadesinin ne anlama geldiğini söyle, Ben."

(Mrs. Garth da ondan daha ünlü eğitimciler gibi, kendince kıymetli bazı eski metotlara düşkündü ve genelde enkazı andıran bir toplumda, elbette kendi Lindley Murray'ini dalgaların yüzeyinde tutmaya gayret edecekti.)

"Haa, ettiğin lafa dikkat etmen gerektiği anlamına geliyor," dedi Ben, biraz huysuz bir tavırla. "Gramerden nefret ediyorum. Ne işime yarayacak ki?"

Mrs. Garth sert bir yüzle, "Meramını doğru ifade edesin diye, doğru şekilde konuşmayı ve yazmayı öğrenmene yarayacak," diye cevap verdi. "İhtiyar Job gibi konuşmak ister misin?"

"Evet. Öylesi daha komik. 'Gidiyom' dediğinde de 'gidiyorum' dediği anlaşılıyor nasılsa."

Letty bir üstünlük havasıyla atıldı: "Ama bir iş için 'kârlı' diyeceğine 'karlı' diyor. İşin kazançlı olduğunu düşüneceğine üstüne kar yağdığını sanıyorsun."[138]

"Aptal değilsen, öyle sanmazsın," dedi Ben. "Nesnelerin üstüne kar yağar, işlerin değil."

"Bunlar gramerle hiç ilgisi olmayan telaffuz meseleleri," dedi Mrs. Garth. "Gözünü diktiğin elma kabuğu domuzlara gidecek, Ben. Yersen, payına düşen tartı domuzlara vermek zorunda kalırım. Job ancak basit konularda konuşabiliyor. Onun gramer bilgisiyle yetinirsen, daha önemli meseleler üzerine nasıl konuşacak veya yazacaksın? Yanlış kelimeler kullanır, kelimeleri yanlış yerlere koyarsın ve böylece insanların seni anlamasını sağlamak yerine sıkıcı biri olduğunu düşünerek sırt çevirmelerine sebep olursun. Ne yaparsın o zaman?"

[138] Burada verilen örnek şöyle: 'A ship's in the garden,' instead of 'a sheep'. You might think he meant a ship off the sea'.—*çn*

Gramer söz konusuysa, uygun davranışın bu olduğunu düşünen Ben, "Umursamam ve dönüp giderim," diye cevap verdi.

Erkek çocuklarından bu tür muhalefete alışkın olan Mrs. Garth, "Gördüğüm kadarıyla yoruldun ve aptallaştın, Ben," dedi. Tartları hazırlamayı bitirdi ve çamaşır askısına yönelirken, "Buraya gelip çarşamba günü anlattığım Cincinnatus'la* ilgili hikâyeyi tekrarlayın," dedi.

"Bildim!" diye atıldı Ben. "Çiftçiydi."

"Romalıydı, Ben!" Letty dirseğini gereken şekilde kullanarak onun önüne geçti. "Bırak da ben anlatayım."

"Seni aptal! Romalı bir çiftçiydi ve sabanla tarla sürüyordu."

"Öyleydi ama ondan önce," dedi Letty, "insanlar onu istedi ve..."

"Tamam ama önce nasıl biri olduğunu söylemen lazım," diye diretti Ben. "Babam gibi bilge bir adamdı ve bu da insanların ondan tavsiye istemesini sağladı. Cesurdu, dövüşebiliyordu. Babam da öyledir, değil mi anne?"

"Bak, Ben," dedi Letty, kaşlarını çatarak, "bırak da hikâyeyi annemin anlattığı gibi, doğru dürüst tekrarlayayım. Ben'e konuşmamasını söyle lütfen, anne."

Anne, boneleri sıkarak tekneden alırken, "Çok ayıp, Letty," dedi. "Kardeşin başladığına göre, hikâyeyi anlatıp anlatamayacağını görmek için beklemen gerekirdi. Onu dirseklerinle zapt etmek ister gibi iterek, kaşlarını çatarak ne kadar da kaba bir görüntü verdin! Kızının böyle davrandığını görse, eminim ki Cincinnatus kedere boğulurdu." (Mrs. Garth bu korkunç cümleyi görkemli telaffuzla söylemişti, Letty de bastırılan gevezeliği ve kınamaya Romalıların da dahil olmasıyla birlikte hayatın acılı bir hal aldığını hissediyordu.) "Evet, Ben."

"Tamam... Mmm... Tamam... Esaslı dövüşler oldu ve hepsi salaktı ve -tam senin gibi anlatamıyorum ama- birisinin kaptan ve kral ve her şey olmasını istiyorlardı..."

"Diktatör," diye söylendi Letty, kırgın bakışlarla annesinden pişmanlık belirtileri bekleyerek.

Ben kibirli bir ifadeyle, "Tamam, diktatör olsun," dedi. "Ama bu çok da iyi bir kelime değil; taşlara falan yazılmasını istememiş insanlardan."

"Hadi ama, Ben!" dedi Mrs. Garth, ciddi bir ifadeyle. "Bu kadar cahil değilsin... Durun bakayım, birisi kapıyı çalıyor! Koşup açıver, Letty.'

Gelen Fred'di ve Letty babasının henüz gelmediğini ama annesinin mutfakta olduğunu söyleyince seçeneği kalmamıştı. Eğer mutfakta çalışıyorsa, mutlaka Mrs. Garth'ı görmeye giderdi ve bu alışkanlığından vazgeçemezdi. Kolunu Letty'nin omzuna sessizce atıp onu her zamanki şakalar ve okşamalardan yoksun bırakarak mutfağa yöneltti.

Fred'i o saatte görmek Mrs. Garth'ı şaşırtmıştı ama şaşkınlık, kolaylıkla dışa vurduğu bir duygu değildi ve yavaşça işine devam ederken, "Demek sendin, Fred," dedi. "Bu kadar erken saatte burada ne arıyorsun? Solgun gördüm seni. Bir şey mi oldu?"

Daha ötesini söylemeye hazır olmayan Fred, "Mr. Garth ile konuşmak istiyordum..." dedi. Kısa bir duraklamadan sonra, onun senet konusuyla ilgili her şeyi bildiğinden emin olduğu ve nasılsa meseleyi onun önünde konuşmak zorunda kalacağı için, "Ve sizinle de," diye ekledi.

Babasıyla arasında sıkıntılı bir durum olduğunu düşünen Mrs. Garth, "Caleb birkaç dakikaya kadar döner," dedi. "Fazla gecik-

meyecektir, çünkü masasında bu sabah yapılması gereken işler var. Buradaki işim bitene kadar benimle kalmak ister misin?"

Fred'in elinden kamçısını kapan ve etkisini kedinin üstünde denemeye niyetlenen Ben, "Yani Cincinnatus'a devam etmemiz gerekmiyor, değil mi?" diye sordu.

"Gerekmiyor. Şimdi çık bakalım dışarıya. Ama o kamçıyı bırak. Zavallı Kaplumbağa'yı kamçılamak nasıl bir zalimlik böyle! Lütfen o şeyi elinden al, Fred."

Fred elini uzatarak, "Ver bakalım, koca oğlan." dedi.

Ben kamçıyı söyleneni yapmaya zorunlu değilmiş gibi kaldırdı. "Bugün atına binmeme izin verecek misin?"

"Bugün olmaz, başka zaman. Kendi atımla gelmedim."

"Mary'yi görmeye gidecek misin?"

"Evet, sanırım gideceğim," diye cevap verdi Fred, içinde bir sızıyla.

"Ona hemen eve gelmesi ve ceza olarak benimle oynayıp eğlenmesi gerektiğini söyle."

Oğlanın Fred'e sataştığını gören Mrs. Garth, "Yeter bu kadarı, Ben!" dedi. "Çık bakalım dışarıya."

Çocuklar gidip de zaman geçirmek için bir şeyler söyleme gereği doğunca Fred, "Öğrencileriniz artık Letty ile Ben'den mi ibaret, Mrs. Garth?" dedi. Mr. Garth'ı beklemesinin mi yoksa konuşmanın gidişatında Mrs. Garth'a itirafta bulunma fırsatı yakalayıp parayı teslim ederek atına atladığı gibi gitmesinin mi daha iyi olacağını hâlâ kestiremiyordu.

"Bir tane var," dedi Mrs. Garth gülümseyerek. "Sadece bir öğrencim var. Fanny Hackbutt, saat 11:30'da gelir. Şu aralar öğretmenlikten iyi gelir elde edemiyorum. Öğrencim çok azal-

dı. Ama yine de Alfred'in çıraklık harcını çıkardım. Doksan iki poundum var. Artık Mr. Hanmer'in yanına gidebilir, tam da yaşı zaten."

Mr. Garth'ın o doksan iki poundu ve ilaveten fazlasını kaybetmek üzere olduğu haberini vermenin zamanı değildi. Fred suskunluğa gömüldü. Hiçbir şeyden haberi olmayan Mrs. Garth ise tekneden bir yaka şeridi çekerek konuşmaya devam etti:

"Üniversiteye giden genç centilmenler daha da masraflı oluyor. Ve Caleb, Alfred'in çok iyi bir mühendis olacağı kanaatinde; çocuğa şans tanımak istiyor. Hah! Geldiğini duydum. Gidip onu içeride karşılayalım, olmaz mı?"

Oturma odasına geçtiklerinde Caleb şapkasını bir kenara atıp çalışma masasının başına geçmişti. Kalemini hokkaya batırma fırsatı bulamadan, "Oğlum Fred!" dedi sesinde hafif bir şaşkınlıkla. "Bu saatte buradasın demek." Ama Fred'in yüzünde alışılmış neşeli selamlama ifadesini bulamayınca, "Evde her şey yolunda mı?" diye ekledi hemen. "Bir şey mi oldu?"

"Evet, Mr. Garth. Hakkımda kötü düşünmenize sebep olmasından korktuğum bir şeyi anlatmaya geldim. Sözümde duramayacağımı size ve Mrs. Garth'a söylemem gerekiyor. Senedi karşılayacak parayı bulamıyorum. Şansım çok kötü gitti; yüz altmış pounda karşılık sadece elli poundum var."

Fred konuşurken banknotları çıkartıp Mr. Garth'ın önüne koymuştu. Katıksız gerçeği kendini çocuk gibi hissederek ve şifahi kaynaklarını kaybetmiş halde ortaya döküvermişti. Mrs. Garth şaşkınlıktan konuşamıyordu ve gözlerini açıklama bekleyerek kocasına dikmişti.

Caleb kızardı ve kısa bir duraksamadan sonra, "Haa, sana

anlatmadım, Susan," dedi. "Fred için yüz altmış poundlu bir senet imzalamıştım. Senedi ödeyeceğinden emindi."

Mrs. Garth'ın yüzünde belirgin bir değişiklik olmuştu ama bu, ancak durgun bir suyun yüzeyi altında gerçekleşen değişikliği andırıyordu. Dönüp bakışlarını Fred'e sabitledi ve, "Sanırım paranın gerisini babandan istedin ve reddetti," dedi.

"Hayır," diye cevap verdi Fred, dudağını ısırırken zorlukla konuşarak. "İstemenin yararı olmayacağını biliyordum ve yararı olmayacağı takdirde Mr. Garth'ın adını karıştırmak istemedim."

Caleb bakışlarını banknotlardan ayırmadan parmağını önündeki kâğıtta dolaştırırken, her zamanki dalgın ifadesiyle, "Talihsiz bir zamanda oldu bu," dedi, "Önümüz Noel ve dar durumdayım. Her şeyi bir terzi gibi kıtı kıtına biçmem gerekiyor şu ara. Ne yapabiliriz, Susan? Bankadaki paramızı son meteliğine kadar çekeceğim. Yüz on pound eder, şeytan götüresi!"

Mrs. Garth ciddi ve kararlı ama hassas bir kulağın bazı kelimelerdeki titremeyi kaçırmayacağı bir sesle, "Alfred'in çıraklık harcı için denkleştirdiğim doksan iki poundu sana vermem gerekecek," dedi. "Ve Mary'de de şu ân itibariyle maaşından geriye yirmi pound kalmış olmalı. Verir o parayı."

Mrs. Garth tekrar dönüp Fred'e bakmadı; hangi kelimelerin onu en etkili şekilde yaralayacağını da düşünmüyordu. Alışılmadık ruh yapısına sahip bir kadın olarak, ne yapılması gerektiğini düşünmeye dalmıştı ve acı sitemlerle, patlamalarla bir yere varılamayacağını biliyordu. Ama Fred'in hayatında ilk kez kendisini azap veren bir diş gibi görmesine sebep olmuştu. İlginçtir, Fred'in içine düştüğü evvelki durum hakkında hissettiği üzüntü, onursuz görüneceği ve Garthların düşüncelerini

sindirmesi gerektiğinden ibaretti; vereceği rahatsızlığı ve senedi ödeyememekle sebep olacağı hasar üzerinde düşünerek kafasını yormamıştı çünkü iyimser genç centilmenlerde, hayal gücünü başka kişilerin ihtiyaçları için çalıştırmak yaygınca görülmez. Gerçekten dė çoğumuzun yanlış bir şey yapmamak için en önemli motivasyon kaynağı, bize o yanlıştan zarar görecek insanları hesaba katmanın öğretilmesidir. Fakat Fred, kendini o ânda iki kadının tasarruflarını çalan acınası bir rezil olarak gördü.

"Kesinlikle hepsini geri ödeyeceğim, Mrs. Garth..." diye kekeledi, "Nihayetinde mutlaka ödeyeceğim..."

Çirkin durumlarda hoş sözler kullanmaktan özellikle hoşlanmayan Mrs. Garth, içinden taşan bir kinayeyi bastıramayarak, "Evet, nihayetinde ödersin," diye cevap verdi. "Ama oğlan çocukları çıraklık etmek için nihayete kadar bekleyemez; on beşinde başlamaları gerekir çıraklığa." Kendini Fred için mazeret bulmaktan hiç o kadar uzak hissetmemişti.

"En büyük hata bende, Susan," dedi Caleb. "Fred parayı temin edebileceğinden emindi. Ama bir yerlerden para bulmaktan ne anlarım ki ben?" Merhametli gri gözlerini Fred'e diktikten sonra, "Sanırım her yere başvurmuş ve her dürüst yolu denemişsindir, değil mi?" diye ekledi. Mr. Featherstone'un adını zikretmeyecek kadar hassas bir adamdı.

"Evet, her şeyi denedim. Gerçekten denedim. Yüz otuz pound hazır etmiş olmam gerekirdi ama satacağım atla ilgili bir talihsizlik yaşandı. Amcam seksen pound vermişti ve eski atımın üzerine bunun otuzunu vererek en az seksene satabileceğim bir at aldım -atsız da dolaşma niyetindeydim- ancak hayvan huysuz çıktı ve kendini sakatladı. Bu duruma düşmeni-

ze sebep olacağıma keşke ben de o atlar da şeytanın gazabına uğrasaydık. Sizlerden fazla önem verdiğim kimse olamaz; Mrs. Garth da siz de bana her zaman çok iyi davranmışsınızdır. Ancak bunu söylemenin artık yararı yok. Bundan böyle beni daima serserinin teki olarak göreceksiniz."

Kadınca davrandığının farkında olan ve üzüntüsünün Garthlara fazla yararı olmadığını aklı karışarak hisseden Fred, dönüp hızla odadan çıktı. Caleb ile Susan da onun atına atlayıp bahçe kapısından çıkışını pencereden seyretti.

"Fred Vincy beni hayal kırıklığına uğrattı," dedi Mrs. Garth. "Seni borçlarının içine çekeceğine asla inanmazdım. Müsrif biri olduğunu biliyorum ama risklerini, kaybetmeyi göze alamayacağı en eski dostuna yükleyebilecek kadar alçalacağı hiç aklıma gelmemişti."

"Aptallık ettim, Susan."

Karısı gülümseyerek başını salladı. "Evet, öyle yaptın. Ama gidip bunu çarşıda yayacak değildim. Neden böyle şeyleri benden saklarsın ki? Tıpkı düğmelerinde olduğu gibi: Kopartıp bana söylemezsin ve gömleğinin eteği sarkmış halde çıkıp gidersin. Bilsem, daha iyi bir planla hazırlanırdım böyle bir duruma."

Caleb onun yüzüne dokunaklı bir ifadeyle bakarak, "Çok sarsıldığını biliyorum, Susan," dedi. "Alfred için dişinden tırnağından arttırdığın parayı kaybetmene dayanamam."

"Evet, o parayı zorlukla biriktirdiğim doğru; kaybının sıkıntısını sen çekeceksin, çocuğu bizzat eğitmen gerekiyor artık. Kötü alışkanlıklarından vazgeçmen lazım. Bazı adamlar içkiden hoşlanır, sen de karşılığını almadan çalışmayı seviyorsun. Kendine bu konuda biraz daha az müsamaha göstermelisin. Ve

şimdi de Mary'ye gidip çocuğun ne kadar parası olduğunu öğrenmen lazım."

Caleb sandalyesini geriye itip hafifçe öne eğilirken, başını yavaş yavaş salladı ve iki elinin parmaklarını önünde dikkatle birleştirdi. "Zavallı Mary!" dedi ve daha alçak bir sesle devam etti: "Korkarım ki Fred'e düşkündür."

"Ah, hayır! Bizimki onu komik buluyor, Fred'in de kıza ağabeyce duygulardan öte bir şey hissedeceğini zannetmem."

Caleb buna karşılık vermedi ama yavaşça gözlüğünü burnuna düşürdü, sandalyesini masaya yaklaştırdı ve "Şeytan alsın o senedi!" dedi. "Hanover'de olmasını isterdim! Böyle şeyler işe üzücü şekilde sekte vurur!"

Lafının ilk bölümü lanetleme ifadesi taşıyordu ve hayal edilmesi zor olmayacak bir homurdanmayla söylenmişti. Ancak onun 'iş' kelimesini telaffuz edişini hiç duymamış biri için buna yüklediği derin hürmeti, altın sırmalı ketene sarılmış kutsal bir sembol misali vurguladığı manevi önemi anlamak kolay değildi.

Caleb Garth bu değeri; toplum yapısının besin, kıyafet, barınak sağlayarak beslendiği sayısız kafaya, sayısız ele sahip bu yoğunluğun vazgeçilmez gücünü düşündükçe kendi kendine başını sallardı. Bu düşünce onun hayal gücünü daha çocuklukta ele geçirmişti. Büyük bir çekicin damda veya tekne omurgasındaki yankıları, işçilerin bir şeyi haber veren bağırışları, fırının kükreyişi, makinenin gürlemesi ve çağlaması onun için en görkemli müzikti; tomruğun devrilip yüklenmesi, devasa ağaç gövdesinin yol kenarında yıldız gibi ışıltılar saçması, vincin iskelede yükleme yapması, mamullerin ardiyelerde yığınlar halini alması, kas gücünün her nerede bir iş yapılacak olsa alay

alay ve çeşitlilik göstererek harekete geçmesi... Gençliğinin tüm bu manzaraları onda, şairlerin katkısından azade şiir, filozofun katkısından azade felsefe, ilahiyatın katkısından azade din etkisi yapmıştı. Erken dönemdeki hırsı, 'iş' adı altında tuhaf şekilde yücelttiği bu haşmetli iş gücünde elinden geldiği kadar etkili şekilde yerini almasını sağlamıştı ve her ne kadar bir sürveyanın yanında kısa süre çalışmış ve kendi kendini eğitmiş olsa da arazi, bina ve madencilik konularında memleketteki uzmanların büyük bölümünden fazla şey bilirdi.

Mr. Garth'ın insani meşguliyet sınıflandırması biraz üstünkörüydü ve o ilerleme zamanlarında kabul edilecek türden değildi. Meşgaleleri 'iş, siyaset, ibadet, tedrisat ve eğlence' gibi kısımlara ayırmıştı. Son dördü için diyeceği bir şey yoktu ama bunları da kendisininkinden başka tanrıya tabi hürmetkar paganlar olarak görüyordu. Aynı şekilde, mevkileri ve mertebeleri de kabul ediyor ama 'iş' ile yakın temas halinde olmayan, testere talaşı ve sıva lekesi, buhar makinesi nemi veya ormanların ve şantiyelerin tatlı toprağı gibi nişanşarşa taltif etmeyecek herhangi bir mertebeye koyulmaktan hoşlanmıyordu. Her ne kadar kendisini daima ortodoks tavırlı bir Hıristiyan kabul etmişse ve konu başka biri tarafından açıldığında ondan beklenen nezaket dahilinde konuşuyorsa da, bence asıl taptığı Tanrılar iyi uygulama planı, hassas işçilik ve sorumluluklarını nihayete erdirmede sadakatti; tembel işçi onun için Şeytanın ta kendisiydi. Ama Caleb inkârcı ruha sahip değildi ve en iyi arazi drenajına, en sağlam inşa tekniğine, en doğru ölçümlemeye ve (kömür söz konusuysa) en basiretli istihsale doğrudan müdahale etmedikleri sürece, her tür semavi kubbeyi ve sistemi kabul etmeye hazırdı. Aslına bakılırsa, kuvvetli pratik zekâsıyla desteklenen hürmetkâr bir ruha sahipti. Ama parasal konuları

idare edemiyordu; değerleri iyi biliyordu ama mali sonuçları kâr ve zarar şeklinde yorumlayacak muhayyele keskinliğinden yoksundu; maliyetleri hesaplarken, aziz tuttuğu 'işin' bu istidadı gerektiren tüm formlarından vazgeçmekte kararlılık gösteriyordu. Kendini sadece sermaye kullanmadan yapılabilecek işlere vakfetmişti ve kendi bölgesinde herkesin birlikte çalışmayı tercih edeceği kıymetli insanlardan biri durumuna yükselmişti; çünkü işini iyi yapıyor, fiyatını düşük tutuyor, hatta zaman zaman hiç para almıyordu. Bu durumda Garthların fakir olmasına ve 'öyle küçük bir hayat sürdürmesine' şaşmamak gerekirdi. Zaten onlar da buna aldırmıyordu.

25

Aşk, kendine haz aramaz,
Kendini gözettiği yoktur.
Ama ferahlığını verir diğer kişiye
Ve cehennemin umutsuzluğunda
Cenneti inşa eder.

***

Aşk sadece benliği arar haz vermek için,
Birini hazzıyla birleştirmek için,
Neşeyi onun kayıp huzuruna eklemek için
Ve cehennemin umutsuzluğunda
Cenneti inşa eder.

—W. Blake[139]

Fred Vincy, Stone Court'a Mary'nin kendisini görmeyi beklemediği ve amcasının da alt katta olmadığı bir zamanda ulaşmak istiyordu; böylece onu lambrili salonda yalnız başına otururken bulacaktı. Binanın önündeki çakıllarda ses çıkarmaktan kaçınmak için atı avluda bıraktı ve kapının kolunun tıkırtısı haricinde gürültü yapmadan salona girdi. Mary her zamanki yerinde oturmuş, Mrs. Piozzi'nin Johnson anlatısına[140] gülüyordu ve başını kaldırıp baktığında yüzünde hâlâ neşe vardı. Bu ifade, Fred'in hiç konuşmadan yaklaştığını ve şöminenin

[139] William Blake, *Masumiyet ve Tecrübe Şarkıları*'ndaki 'Çamur Topağı ve Çakıl Taşı'ndan.—*çn*

[140] Hester Lynch Piozzi'nin (1763–1784) 1786'da yayınlanan *Anecdotes of the Late Samuel Johnson* (*Müteveffa Samuel Johnson'dan Anekdotlar*) başlıklı eseri.—*çn*

alınlığına hastaymış gibi dayanarak durduğunu görünce yavaş yavaş silindi. Suskun bir halde, bakışlarını sorgulayar gibi ona dikmekle yetinmişti.

"İşe yaramaz bir alçağım ben, Mary," diye söze girdi Fred.

Gülümsemeye çalışan, ancak dikkat kesilen Mary, "Bence o iki yakıştırmayı değişik zamanlarda teker teker kullanabilirsin," dedi.

"Bundan böyle hakkımda asla iyi düşünmeyeceğini biliyorum. Yalancının teki olarak göreceksin beni. Haysiyetsiz olduğumu düşüneceksin. Seni, anneni, babanı hiçe saydığıma inanacaksın. Her zaman hakkımda en kötüsünü düşündüğünü biliyorum."

"Aksi istikamette geçerli sebepler öne sürmezsen, hakkında bunların hepsini düşüneceğimi inkâr edemem, Fred. Ama lütfen her ne yaptıysan hemen söyle. Acı gerçeği öğrenmeyi, tasavvur etmeye tercih ederim."

"Borçlandım; yüz altmış pound. Babandan bunun için bir senet vermesini istedim. Borcun ona rücu etmeyeceğini düşünüyordum. Parayı kendim ödeyeceğimden emindim ve bunun için elimden gelen her şeyi yaptım. Şansım çok ters gidince -bir at kötü çıkınca- sadece elli pound ödeyebiliyorum. Babamdan isteyemiyorum parayı; tek metelik vermez. Dayım da kısa süre önce ancak yüz pound verdi. Ne yapabilirdim bu durumda? Babanın hazırda parası yok, annen arttırdığı doksan iki poundu vermek zorunda kalacak ve senin tasarruflarının da bu borcun ödenmesine gideceğini söylüyor. Gördüğün gibi..."

"Ah zavallı annem, zavallı babam!" dedi gözleri yaşla dolup, hıçkırığını bastırmaya çalışan Mary. Fred'i hiç dikkate almadan doğruca karşıya bakarken, durumun yaratacağı bütün sonuçlar aklından geçiyordu.

Kendini öncekinden bile sefil hisseden Fred de bir süre suskun kaldı; sonunda, "Dünyaları verseler seni incitmezdim, Mary," dedi. "Beni asla affetmeyeceğini biliyorum."

"Affetsem neye yarar ki?" diye hararetle cevap verdi Mary. "Annemin Alfred'i Mr. Hanmer'in yanma çıraklık yapmaya göndereceği umuduyla, öğretmenlik yaparak dört yıl boyunca biriktirdiği paraya bir faydası olur mu bunun? Seni affetmem bütün bunlara rağmen hoşnut mu kılacak seni?"

"İstediğini söyleyebilirsin. Hepsini hak ettim."

Mary biraz daha sessizce, "Hiçbir şey söylemek istemiyorum," dedi. "Ve öfkemin de hiçbir faydası olmaz." Gözlerini kuruladı, kitabı bir kenara atıp ayağa kalktı ve dikişini aldı.

Fred onun bakışlarını yakalayacağını, yalvaran nedametini ona bu yolla ulaştıracağını umarak, Mary'yi gözleriyle takip ediyordu. Ama hayır! Mary gözlerini kaldırmaktan kolayca kaçınabiliyordu.

"Annenin parasının gitmesi elbette çok önemli benim için," dedi Fred, Mary tekrar oturup hızlı hızlı dikiş dikerken. "Sana şeyi sormak istedim, Mary... Sence Mr. Featherstone... yani kendisinden sen talep edersen... Demek istediğim, Alfred'in çıraklık meselesi için... sana avans verir mi acaba?"

"Ailem yalvarmaktan hoşlanmaz, Fred. Parayı çalışarak kazanmayı tercih ederiz biz. Ayrıca Mr. Featherstone'un sana yakın zamanda yüz pound verdiğini söyledin. Nadiren hediye verir; bize vermişliğiyse hiç yoktur. Babamın ondan bir şey istemeyeceğinden eminim; ona yalvarsam bile faydası olmaz."

"Çok perişanım, Mary. Ne halde olduğumu bilsen, benim için üzülürdün."

"Asıl üzülmem gereken başka şeyler var. Ama zaten ben-

cil insanlar kendi rahatsızlıklarına dünyadaki her şeyden öte önem verir. Bu gerçeği her gün, yeterince görüyorum."

"Bencil olduğumu söylemek adilane olmaz. Başka gençlerin neler yaptığını bilsen, en kötülere nispetle ne kadar farklı olduğumu anlardın."

"Nasıl geri ödeyeceklerini bilmedikleri büyük paraları saçan insanların bencil addedilmesi gerektiğini biliyorum. Başkalarının ne kaybedeceğinden ziyade, daima ne elde edeceklerini düşünürler,."

"Herkesin talihi kötü gidebilir ve kendini, niyetinin aksine, bir şeyleri ödeyemez halde bulabilir, Mary. Şu dünyada babandan daha iyi bir adam olamaz ama o da sıkıntılara girdi."

Mary derin bir öfkeyle, "Kendini babamla kıyaslama cüretini nasıl gösterebilirsin, Fred?" dedi. "Avarece zevklerini kovalayarak değil, tek düşündüğü başkaları için yaptığı işler olduğu için düştü sıkıntıya. Herkesin zararını karşılamak için büyük zorluklarla ve çok çalıştı."

"Sen de bir şeylere yararlı insan olmak için asla çaba göstermeyeceğimi düşünüyorsun, değil mi Mary? İnsana bu kadar az itimat beslemek yüce gönüllüğe sığmaz. Üzerinde herhangi bir şekilde etkin varsa, o kişiyi daha iyi biri olmaya teşvik etmek için kullanman gerekir ama senin asla yapmadığın bir şeydir bu." Fred sözünü halden düşmüş bir tavırla, "Zaten ben de gidiyorum artık," diye tamamladı. "Seninle bir daha hiçbir konuda konuşmayacağım. Sebep olduğum ziyan için çok üzgünüm. Hepsi bu."

Mary dikişini bıraktı ve başını kaldırıp ona baktı. Kız çocuklarına özgü bir sevgide bile bazen anaç bir şeyler olabilir ve yaşadığı sert tecrübeler, Mary'nin tabiatını, genç kızlık ola-

rak andığımız o katı hiçe sayma tavrından sıyırıp çok farklı bir duygusallığa yöneltmişti. Fred'in son sözleriyle birlikte ani bir sızı, ziyan olup zarar görebilecek haylaz çocuğunun hayali hıçkırıkları veya gözyaşları karşısında bir annenin hissedebileceği türden bir şey doğdu içinde. Tekrar baktığında, gözleri Fred'in donuk bir ümitsizlik yayan bakışlarıyla buluştu ve hissettiği acıma, öfkesini ve diğer tüm her endişelerini galebe getirdi.

"Ah, Fred! Çok kötü görünüyorsun! Otur bir dakika. Gitme hemen. Dayına burada olduğunu haber vereyim. Bütün hafta seni görmediğinden meraklanıyordu." Mary aklına gelen ve neler olduğunu tam bilmediği sözlerle konuşuyor, ancak bu kelimeleri yarı yatıştıran, yarı yalvarır bir tonda kullanıyordu ve Mr. Featherstone'un yanına gitmeye niyetlenir gibi yerinden kalkmıştı.

Ve Fred elbette ki bulutlar aralanmış ve ışık doğmuş gibi hissetti. Yerini terk edip onun yoluna çıktı. "Tek bir söz söyle, Mary ve her şeyi yapayım. Hakkımda en kötüsünü düşünmeyeceğini, benden topyekûn vazgeçmeyeceğini söyle."

Mary kederli bir sesle, "Hakkında kötü düşünmek benim için zevk mi sanki?" dedi. "Seni avare hoppanın teki olarak görmek bana acı vermiyor mu sanki? Başka insanlar çalışırken, didinirken ve yapılacak onca iş varken nasıl öyle bayağı olabiliyorsun, dünyadaki faydalı hiçbir şeye uygun olmamaya nasıl katlanabiliyorsun? Halbuki yaradılışındaki bunca müspet şeyle o kadar büyük değere sahip olabilirsin ki..."

"Beni sevdiğini söylersen, hoşuna giden her şeye sahip olmaya çalışırım, Mary."

"Ben de daima birilerine bağımlı kalmak ve onların kendisi için neler yapabileceğinin hesabını tutmak zorunda olan

bir adamı sevdiğimi söylemekten utanç duyarım. Kırk yaşına geldiğinde ne olacaksın? Mr. Bowyer gibi herhalde: onun gibi başıboş, şişko ve hırpani, Mrs. Beck'in ilave odasında yaşayan, birilerinin kendisini akşam yemeğine davet etmesini beklerken sabah saatlerini komik şarkılar öğrenmekle geçiren biri... Ah, hayır! Flütle şarkı çalmayı öğrenen biri daha!"

Fred'in geleceğine dair bu faraziyeyi dile getirirken, Mary'nin dudaklarının kenarı kıvrılmaya başlamıştı (genç ruhlar çabucak bir yerden diğerine hareketlenmeye meyyaldir) ve yüzü daha lafını bitirmeden, olanca muzip aydınlığına bürünmüştü. Fred için bu, Mary'nin ona yaşatacağı azaba ara verdiği anlamına geliyordu ve pasif bir gülümsemeyle elini uzatmaya niyetlenir gibi oldu ama Mary çabucak kapıya doğru kaçarken, "Dayına kendisini birkaç dakikalığına görmen *gerektiğini* haber vereceğim," dedi.

Fred, geleceğinin, Mary'nin kinayeli kehanetlerinin gerçekleşmesi ihtimalinin aksine, garantide olduğunu gizliden gizliye hissetmişti ama bunun tek istisnası -eğer düşünüp belirlerse- onun için yapmaya hazır olduğu 'her şey' idi. Mr. Featherstone'dan beklentilerini Mary'nin mevcut olduğu mekânlarda ifade etmeye hiç cesaret edememişti ve zaten Mary de bunları daima her şey Fred'e bağlıymış gibi görmezden gelmişti. Ama söz konusu mirasa gerçekten konacak olursa Mary, Fred'in durumundaki değişikliğin farkına varacaktı. Dayısını görmek için yukarıya çıkmadan önce, bunların hepsi öylesine aklından geçti. Soğuk algınlığını mazeret göstererek orada fazla kalmadı ve evden ayrılmadan önce Mary'yi tekrar görmedi. Ama eve doğru at sürerken, kendini melankolikten ziyade hasta hissetmeye başlamıştı.

***

Caleb Garth akşam karanlığı basmaya başladıktan az sonra Stone Court'a geldiğinde, Mary, babasının kendisini ziyaret etmeye nadiren zaman bulmasına ve Mr. Featherstone'la sohbet etmeye düşkün olmadığını bilmesine rağmen buna şaşırmadı. Öte yandan yaşlı adam da huzursuz edemediği, fakir kabul edilmeye aldırmayan, kendisinden isteyecek bir şeyi olmayan, çiftçilik ve madencilik işlerine dair her şeyi ondan daha iyi bilen bir kayınbirader karşısında kendini rahat hissetmiyordu. Mary, annesiyle babasının kendisiyle görüşmek istediğini biliyordu ve babası gelmiş olmasa, zaten ertesi gün eve gitmek için bir veya iki saatliğine izin alacaktı.

Çay içerken Mr. Featherstone'la piyasa üzerine biraz sohbet eden Caleb, adama veda etmek için ayağa kalktı ve "Seninle biraz konuşmak istiyorum, Mary," dedi.

Şöminenin yanmadığı salonlardan birine mum götürüp cılız ışığı maun masaya koydu, sonra babasına dönerek boynuna sarıldı ve yanağına o çok sevdiği, okşandığı zaman keyifle gevşeyen kocaman bir köpek misali, yüzünün yumuşamasını sağlayan çocuksu öpücükleri kondurdu. Mary, Caleb'ın en sevdiği çocuğuydu ve Susan ne derse desin, bunda da başka konulardaki kadar haklı olsa bile, Fred'in veya başka herhangi birinin Mary'yi diğer kızlara nazaran daha sevilmeye layık bulmasının tabii olduğunu düşünüyordu.

"Sana anlatmam gereken bir şey var, hayatım," dedi kızına tereddütle. "İyi bir haber değil ama daha da kötüsü olabilirdi."

"Parayla mı ilgili, baba? Sanırım meselenin ne olduğunu biliyorum."

"Deme! Nasıl bilebilirsin? Anlamışsındır, yine aptallık edip senet imzaladım ve şimdi iş ödemeye geldi; annen tasarruflarını vermek zorunda kalacak, işin en kötü yanı bu ama iki yakamız bir araya gelmiyor. Yüz on pound lazım; annende doksan iki pound var ve bankada hiç paramız yok; sonuçta senin biraz birikimin olabileceğini düşündü."

"Ah, evet; yirmi dört pounddan biraz fazla param var. Geleceğini tahmin ettiğimden hepsini cüzdanıma aldım. Bak! Güzel beyaz ve altın banknotlar.[141]" Mary katlı banknotları küçük çantasından çıkartıp babasının avucuna koydu.

Paraya karşı olan önü alınamaz kayıtsızlığına rağmen durumun Mary'nin duygularına ne şekilde tesir edeceğinden endişelenmeye beslemeye başlayan Caleb, "Evet ama nasıl..." diyecek oldu. "Bize sadece on sekiz pound lazım... Al gerisini, kızım. Hem sen nereden biliyordun bunu?"

"Bu sabah Fred anlattı."

"Öyle mi! Bunun için mi gelmiş?"

"Evet, sanırım öyle. Çok üzgündü."

"Ne yazık ki Fred güvenilecek biri değil, Mary," dedi Caleb, tereddütlü bir hassasiyetle. "Niyetleri davranışlarından iyidir belki. Ama herhangi biri mutluğunu ona bağlayarak kendine yazık eder bence; annen de böyle düşünüyor."

Mary yüzüne bakmadan onun elini alıp dış kısmını yanağına koyarken, "Ben de aynı düşüncedeyim, baba," diye cevap verdi.

"Burnumu sokmak istemem, hayatım ama Fred'le aranda bir şey olabileceğinden korkuyor ve seni uyarmak istiyordum.

---

[141] Dönemin Britanya para sistemine dair ayrıntılı bilgi için 'Çevirmenin Notları' bölümüne bakınız.

Anlarsın, Mary..." Caleb'in sesi bu noktada daha sevecen hal almıştı; gözlerini masanın üstünde ileri geri itelediği şapkasına dikmişti ama sonunda kızına çevirdi. "Bir kadın, ne kadar kıymetli olursa olsun, kocasının kendisine verdiği hayata katlanmak zorundadır. Annen benim yüzümden çok şeye katlanmak zorunda kalmıştır."

Mary babasının elini çevirip dudaklarına götürdü ve ona gülümsedi.

"Eh, kimse mükemmel değildir ama..." Mr. Garth kelimelerin kifayetsizliğine derman olsun diye başını salladı. "Bir kadın kocasına güven besleyemediğinde, adam da içinde başkalarına zarar vermekten, ayak parmağındaki nasırdan korktuğu kadar bile çekinmesini sağlayacak ilke barındırmadığında, kadının neler çekeceğini düşünüyorum. Lafın uzunu da kısası da bu, Mary. Gençler hayatı henüz öğrenmeden birbirinden hoşlanabilir ve birliktelikleri sağlanırsa, o hayatın tatilden ibaret olacağını sanabilir ama bu, kısa zamanda ağır mesaiye dönüşür, canım. Sen çoğu gencin ötesinde sağduyuya sahipsindir ve pamuklara sarılarak büyütülmedin; bunları söylememe gerek yoktu belki ama babalar kızları için endişe duyar. Nihayetinde, karar senin."

"Benim için endişelenme, baba," dedi Mary, onun gözlerinin içine ciddi bir ifadeyle bakarak. "Fred her zaman bana karşı düzgün davranmıştır, iyi kalpli ve sevgi doludur; ayrıca arzularına kapılan biri olmasına rağmen sahtekar değildir. Ama erkeksi bir bağımsızlığa sahip olmayan, zamanını başkalarının ona sağladığı şartlara sırt yaslayarak harcayan biriyle ilgilenmem. Sen ve annem öyle bir şey yapmayacak kadar gururlu olmayı öğrettiniz bana."

"Doğru, doğru. O halde içim rahat etsin," dedi Mr. Garth, şapkasını alırken. "Gerisi sana kalmış. Ama tasarruflarını alıp kaçmak zor geliyor bana, kızım."

Mary buna sesinde en derin serzenişle, "Baba!" diyerek karşılık verdi. Caleb kalkıp kapıyı arkasından kapatarak çıkmadan önce son söyleyebildiği, "Parayla birlikte evdeki herkese kucak dolusu sevgi götür," oldu.

Mary yanına döndüğünde, yaşlı Mr. Featherstone, bildik sevimsiz tahmin yürütme huyuyla, "Galiba baban biriktirdiğin paraları istedi," dedi. "Yine dara düşmüş anlaşılan. Yaşını aldın, rüştünü ispat ettin; kendini kurtarman lazım artık."

Mary soğuk bir tavırla, "Annemi ve babamı en iyi yönlerim telakki ederim, efendim," diye cevap verdi.

Mr. Featherstone bir şeyler homurdandı; onun gibi sıradan bir kızın beklenenden faydalı olduğunu inkâr edemezdi, bu sebeple de daima koruduğu yerli yerinde sevimsizlik etme alışkanlığıyla başka bir kabalığa başvurdu: "Fred Vincy yarın gelirse, onu burada lafa tutma; hemen yanıma çıksın."

26

"O beni dövdü, ben de ona sayıp sövdüm.
Ah, tersi olsa, o sövüp
Sayarken dayağı ben atsaydım
Ne kıymetli bir tatmine ererdim!"
—Shakespeare[142]

Ancak Fred, gayet amirane sebeplerden dolayı ertesi gün Stone Court'a gitmedi. Elmas'ın peşinde dolaşırken sağlığa hiç yaramayacak Houndsley sokaklarına yaptığı ziyaretlerden sonra eve sadece kötü at alışverişini değil, bir veya iki gün için depresyon ve baş ağrısından ibaretmiş gibi görünüp Stone Court'tan dönüp yemek odasına girdiğinde kendini kanepelerden birine atmasına ve annesinin telaşlı sorularına, "Kendimi çok hasta hissediyorum; sanırım Wrench'e haber göndermen gerek," diye cevap vermesine yol açacak bir hastalık musibetini de taşıyarak dönmüştü.

Wrench geldi ama ciddi bir şeyden endişe etmeyerek durumu 'hafif bir rahatsızlık' olarak değerlendirdi ve ertesi gün uğramaktan bile söz etmedi. Vincy hanesi hekimin önem verdiği yerlerdendi ama temkinli insanlar gündeliğe dökülmüş işlerle körelmeye yatkındır ve telaşlı sabahlarda, işleriyle bazen bir zangoç keyfiyle ilgilenirler. Mr. Wrench ufak tefek, derli toplu, şık perukalar takan, aksi bir adamdı; yoğun bir muayenehanesi, çabuk parlamaya meyyal bir ruh hali, gamsız bir karısı ve yedi çocuğu vardı; o sabah da Dr. Minchin'le, yerel pratisyen Hicks'in ölümü nedeniyle Middlemarchlı tabiplerin uygulama

[142] *Troilus ve Cressida*, 2. Perde, 3. Sahne.—*çn*

bölgesi içine giren Tipton'ın öbür yanında buluşmak üzere yola çıkmakta gecikmişti ve dört mil yol gitmesi gerekiyordu. Büyük devlet adamları hataya düşer, öyleyse küçük doktorlar neden düşmesin? Mr. Wrench her zamanki beyaz paketlerden birini göndermeyi ihmal etmedi ama bu seferkinin muhteviyatı karaydı ve şiddetli etki yaratacaktı. İlaçlar, hasta olduğunu kabullenmek istemeyen ve ertesi sabah yine geç saatlerde kalkarak kahvaltı etme niyetiyle aşağıya inen ama şöminenin yanında oturup titremekten başka şey yapamayan Fred'in rahatsızlığına deva olamamıştı. Mr. Wrench'e tekrar haber gönderildi ama hekim vizitelere başlamıştı ve sevgili oğlunun iyice değişen çehresini ve sefil halini gören Mrs. Vincy ağlamaya başlayarak Dr. Sprague'ya haber göndereceğini söyledi.

Fred sıcak, kupkuru elini onunkinin üstüne koyarak, "Saçmalıyorsun, anne," dedi. "Bir şeyim yok. Hemen toparlanırım. Yağmur altında at sürdüğüm için soğuk almış olmalıyım."

Yemek odasının, mutena bir cadde olan Lowick Gate'e bakan penceresinin yanında oturan Rosamond, "Anne!" diye seslendi. "Mr. Lydgate durmuş birisiyle konuşuyor. Ben olsam onu çağırırdım. Ellen Bulstrode'u iyileştirmiş. Herkesi başarıyla tedavi ettiğini söylüyorlar."

Mrs. Vincy, tıbbi formaliteyi boş verip sadece Fred'i düşünerek, ânında fırlayıp pencereyi açtı. Lydgate demir parmaklığın ancak iki metre ötesindeydi ve pencerenin ani sesiyle birlikte, kadının seslenmesine fırsat kalmadan o yana döndü. İki dakika sonra odadaydı ve Rosamond da münasip tavır tasavvuruna tezat teşkil ederek, telaş sergileyecek kadar kaldıktan sonra dışarıya çıktı.

Lydgate, Mrs. Vincy'nin zihninde olağanüstü bir içgüdüyle

vurgulanan, ikinci derecede önem teşkil edecek ayrıntıları, özellikle de Mr. Wrench'in söylediklerini ve ertesi gün uğramakla ilgili belirtip belirtmediklerini kapsayan bir anlatıyı dinlemek zorunda kaldı. Lydgate, Wrench konusunda bir gariplik olabileceğini hemen anlamıştı ama durum bunu kafasından silmesine sebep olacak kadar ciddiydi: Fred tifonun, tenin pembeleşmesine yol açtığı evresindeydi ve yanlış ilaç tedavisi görüyordu. Hemen yatmalı ve düzenli hemşire bakımı altına girmeliydi; ayrıca Lydgate'in belirlediği çeşitli tertibata ve tedbire başvurulmalıydı. Zavallı Mrs. Vincy'nin tehlike belirtileri karşısında kapıldığı dehşet, gayet serinkanlılıkla edilen bu laflarla birlikte kendine bir boşalma noktası buldu. Kadıncağız, 'aynı şekilde dostları olan Mr. Peacock'a tercih edilerek yıllardan beri eve gelip giden Mr. Wrench'in tutumunun gayet hatalı' olduğunu düşünüyordu. Tabibin, onun çocuklarını başkalarından daha fazla nasıl ihmal edebildiğini anlamak hayatta mümkün değildi. Tersini elbette istemezdi ama 'kızamık olduklarında Mrs. Larcher'inkileri ihmal etmemişti'. Ve eğer bir şey olursa...'

Bu noktada biçare Mrs. Vincy'nin morali hepten bozuldu, Niobe gıdısı ve her zaman gülen yüzü üzüntüyle buruştu. Bu konuşma Fred'in duyamayacağı bir yerde, holde yapılıyordu ama Rosamond kabul odasının kapısını açıp telaşla yanlarına gelmişti. Lydgate, belirtilerin bir gün önce görünmez olabileceğini ve ateşli hastalıkların bu türünün başlangıçta birden fazla anlam işaret edebileceğini öne sürerek, Mr. Wrench adına özür diledi. Vakit kaybetmemek için derhal eczacıya gidecek ve reçete muhteviyatını hazırlatacaktı ama Mr. Wrench'e yazıp durumu bildirmesi de gerekiyordu.

"Yine gelmeniz lazım... Fred'i tedaviye devam etmeniz lazım. Oğlumu gelip gelemeyeceği belli olmayan herhangi birine

teslim edemem. Tanrı'ya şükürler olsun ki kimseye karşı kötü niyet beslemiyorum ve Mr. Wrench beni zatülcenpten kurtarmıştır ama keşke bırakaydı da öleydim eğer... eğer..."

Wrench'in o tür bir vakayla uğraşmaya tam mânâsıyla hazır olmadığına gönülden inanan Lydgate, "Öyleyse Mr. Wrench'le burada mı görüşeceğiz?" diye sordu.

Annesinin yardımına koşup, onu götürmek için koluna destek veren Rosamond, "Bu buluşmayı ayarlamanızı rica ediyorum, Mr. Lydgate," dedi.

Eve döndüğünde Mr. Vincy de Wrench'e çok öfkelendi; evine bir daha gelip gelmemesi artık umurunda değildi. Wrench'in hoşuna gitse de gitmese de tedaviye Lydgate'in devam etmesi gerekiyordu. Evde ateşli hastalığın kol gezmesi şakaya gelir şey değildi. Herkese perşembe günkü akşam yemeğine gelmemeleri amacıyla haber gönderilmesi gerekiyordu. Ve Pritchard'ın şarap peşine düşmesine lüzum yoktu; mikroba karşı en iyi şey brendiydi.

Durumun kurusıkı atmaya uygun olmadığını belirtmek istercesine üstüne basarak, "Ben de brendi içeceğim," diye ekledi Mr. Vincy. "Görülmedik raddede talihsiz bir çocuk bu Fred," dedi. "Bütün bunları atlatmak için iyiden iyiye şansa ihtiyacı olacak... Yoksa en büyük evladımızı kaybedeceğiz."

"Onun benden alınmasını istemiyorsan, sakın söyleme öyle bir şey, Vincy!" dedi anne, dudakları titreyerek.

"Seni öldüresiye üzer bu, Lucy," dedi daha ılımlı bir sesle Mr. Vincy. "Görebiliyorum bunu. Yine de Wrench bu konudaki düşüncelerimi öğrenecek. (Mr. Vincy'nin zihni karışmış halde düşündüğü şey, Wrench onun ailesine -Belediye Başkanı'nın ailesine- gerekli titizlikle yaklaşsa, ateşli hastalığın bir şekil-

de önünün alınabileceğiydi.) "Bulstrode'un adamları olsunlar veya olmasınlar, yeni tabipler veya vaizler konusundaki yaygaralara teslim olması gereken son adamım ben. Ama Wrench düşüncelerimi öğrenecek, ne düşünürse düşünsün."

Wrench durumu çok iyi karşılamadı. Lydgate kendi imalı ifade tarzına nispeten olabildiğince kibar konuşmuştu ama kibarlık, sizi aleyhinize olacak bir duruma düşüren herhangi kişi tarafından gösterildiğinde özellikle de bu kişiden evvelden beridir hoşlanılmadıysa sadece ilave hiddet yaratmaya hizmet eder. Taşra pratisyenleri o zamanlar onur konusunda hassas, kolaylıkla alınabilen insanlardı ve Mr. Wrench de bunların en alınganlarındandı. Akşam Lydgate'le buluşmayı reddetmedi ama fakat buluşma sırasında asabı bozuldu. Önce Mrs. Vincy'nin sitemlerini dinlemek zorunda kaldı:

"Ah, Mr. Wrench! Size ne yaptım ki bu şekilde bir muameleye maruz kalıyorum? Çekip gitmek ve bir daha gelmemek! Ve benim oğlum cesede dönebilir, öylece kasılıp kalabilirdi!"

Hastalık denen düşmanı ateş altında tutan ve böylece giderek hararetlenen Mr. Vincy, Wrench'in geldiğini duyunca aklından geçenleri adama söylemek üzere hole gitti. Kabahat işleyenleri azarlarken kullandığı resmi tonla ve kollarını göğsünde kavuşturup kendini olduğundan heybetli göstererek, "Sana şu kadarını söyleyeyim ki Wrench, bu şakaya gelecek bir şey değil," dedi Başkan. "Ateşli hastalığın böyle bir eve girmesine şuursuzca izin vermek! Bazı şeyleri şu ânda dava konusu edemiyoruz ama edilebilmesi lazım... Düşüncem böyledir, anlayacağın."

Lakin mantıksız sitemlere katlanmak, talimat almak zorunda kalmaya, hele de Lydgate gibi genç bir adamın, kendisine

talimat verilmesi gerektiğini düşünmesine nazaran daha kolaydır. Mr. Wrench de daha sonra Lydgate'in delişmence, gayet yabancı ve işe yaramaz kavramlarla hava attığını söyleyecekti. O ân için öfkesini yuttu ama sonrasında vakaya daha öte ilgi göstermeyeceğine dair bir pusula yazdı. Makbul bir haneydi söz konusu, ancak Mr. Wrench mesleki konularda birilerine tabi olmayı kabul etmiyordu. Lydgate'in de yakın zamanda sendeler halde yakalanabileceği, meslektaşlarının ilaç satışını centilmence olmayan teşebbüslerle itibarsızlaştırmasının nasılsa bir ara geri tepeceği ihtimalleri üzerine uzun uzun düşündü. Onun ancak bir şarlatana yaraşacak numaralarına, her şeye kolayca inanan insanlar üzerinden kendine düzmece nam yapmasına dair ağır yorumlarda bulunacaktı: Tedaviler üzerine samimiyetsiz laflar etmek, ayağı yere basan pratisyenlere yaraşır şey değildi.

Bu meselede Lydgate'in Wrench'in arzulayabileceği kadar canını sıkan bir nokta vardı. Cehaletle şişirilmek sadece onur kırıcı değil, ayrıca tehlikeliydi ve hava tahmini yaparak geçinen kahinlerin şöhretine bile daha çok heves edilirdi. Yapılacak onca işin ortasında aptalca beklentilere tahammülü yoktu ve adam profesyonelce olmaktan uzak bir açıklıkla kendine Mr. Wrench'in istediğinden bile fazla zarar vermeye meyilliydi.

Yine de Lydgate, Vincylerin tıbbi danışmanı vaziyetine getirilmiş ve bu durum Middlemarch'ta genel bir sohbet konusu halini almıştı. Kimileri Vincylerin saldırganca davrandığını, Mr. Vincy'nin Wrench'i tehdit ettiğini ve ve Mrs. Vincy'nin de hekimi oğlunu zehirlemekle suçladığını söylüyordu. Başka kimilerinin düşüncesiyse Mr. Lydgate'in orada bulunmasının Tanrı'mn bir ihsanı olduğu, adamın ateşli hastalıklar konusunda olağanüstü basiret gösterdiği ve Bulstrode'un onu öne çıkar-

makla isabetli davrandığı yönündeydi. Birçok kişi Lydgate'in kasabaya gelişini Bulstrode'a bağlıyordu ve ilmekleri saymayı âdet edinen, tüm bilgisini örgü sıraları arasına sıkışmış yanlış yönlendirici söylenti parçacıklarına borçlu Mrs. Taft ise Mr. Lydgate'in aslında Bulstrode'un oğlu olduğunu kafasına takmıştı ki bu da Protestan öğretisine kalpten bağlılığıyla bilinen adam konusundaki şüphelerini doğruluyordu.

Bir gün bu bilgiyi Mrs. Farebrother'a aktardı, o da bir müşahede ilave ederek oğluna nakletmekte gecikmedi: "Bulstrode beni hiçbir konuda şaşırtmaz ama Mr. Lydgate bakımından üzüldüm doğrusu."

Mr. Farebrother bir kahkaha patlattıktan sonra, "Lydgate'in kuzeyde itibarlı bir ailesi olduğunu gayet iyi biliyorsun, anne," dedi. "Buraya gelene kadar Bulstrode adını duymamış bile."

"Mr. Lydgate bakımından tatminkar olabilir bu izahat, Camden," diye cevap verdi yaşlı hanım, hassas bir ifadeyle. "Ama Bulstrode'a gelince bu bilgi, başka bir gayrimeşru oğul için gerçektir muhtemelen."

27

Bırakınız, necip Muse ilahileri
Olimpiyalıları övsün:
Bizler ölümlüden öte değiliz ve
İnsanlar için şarkı söylememiz gerekir.
—Theocritus[143]

Arkadaşlarımdan biri, çirkin bir mobilyanızı bile bilimin berrak ışığına taşıyarak yüceltebilen kıymetli bir felsefeci bana yüklü, küçük bir gerçeği göstermişti. Aynanızda veya genişçe bir cilalı çelik yüzeyde, bir hizmetçi tarafından ovulduğunda her yöne doğru ince ve çok sayıda çizik oluşur; ancak bunu aydınlatma merkezi oluşturacak bir mumun önüne koyarsınız -ve işe bakın!- çizikler kendilerini o minik güneşin etrafında eşmerkezli zarif daireler oluşturacak şekilde düzenlemiş görüntüsü verir. Çiziklerin birbirinden bağımsız olarak her yöne uzandığını ve güzelim eşmerkezli düzeni sizin mumunuzun yarattığını, ışığın seçkin optik tercihlerle düştüğünü ispatlamak gayet kolaydır. Bu mesel çıkarılabilir şeydir. Çizikler olaylardır ve mum da artık buralarda olmayan herhangi bir insanın -mesela Miss Vincy'nin- egoizmidir. Rosamond, kendisini başka kızlara nispeten daha çekici kılan ve Fred'in hastalığıyla Mr. Wrench'in yaptığı hatayı, Lydgate'le kendisini etkili yakınlığa getirmek için ayarlamış gibi görünen, şahsına has, Tanrı vergisi bir Sezgi'ye sahipti. Ebeveynlerinin arzuladığı şekilde Stone Court'a veya başka herhangi bir yere gitmeye razı olsa, bu -özellikle de Mr. Lydgate o tür tedbirlerin gerekli olmadığını düşündüğüne

[143] *İdiller*, 16. 3-4.—çn

göre- sözünü ettiğim düzenlemeye aykırı davranmak anlamına gelirdi. Böylece Miss Morgan ile çocuklar Fred'in hastalığına teşhis konduğu sabah bir çiftliğe gönderilirken, Rosamond annesiyle babasını geride bırakarak gitmeyi reddetti.

Zavallı anne, bir kadından doğmuş her yaratığa şefkat göstermeye meyyaldi ve karısının üzerine titreyen Mr. Vincy de Fred'den çok onun için telaşlanıyordu. Ancak kadın her türlü ısrarına rağmen dinlenmiyordu; tüm ışıltısı azalmıştı; daha önce her daim tertemiz ve şık olmasına rağmen artık ne giydiğinin bile farkında değildi; baygın bakışlı, tüyleri karmakarışık olmuş hasta bir kuş gibiydi; duyuları, zamanında ilgisini en fazla çeken görüntülere ve seslere karşı körelmişti. Fred hezeyanlı sayıklamaları sırasında erişebileceğinin ötesine geçtikçe yüreği parçalanıyordu. Mr. Wrench'e ilk kez patladıktan sonra çok suskunlaşmıştı: Usulca yaptığı tek çağrı Lydgate'e yönelikti. Onu odadan çıkarken takip ediyor, elini koluna koyup, "Oğlumu kurtarın," diye inliyordu. Bir seferinde, "Bana her zaman iyi davranmıştır, Mr. Lydgate; ağzından annesine tek bir kötü söz çıkmamıştır," diyerek yalvarmıştı, sanki biçare Fred'in çektikleri çocuğa yapılan bir suçlamanın neticesiymiş gibi. Annenin hafızasının en derinlerdeki dokuları giderek karışıyor, kendisiyle konuşurken sesi giderek yumuşayan genç adam aziz tuttuğu bebeğiyle bir oluyordu ve onu, doğumundan önce bilmediği bir muhabbetle seviyordu.

"Umutluyum Mrs. Vincy," diyordu Lydgate. "Şimdi benimle aşağıya gelin ve gıdalardan konuşalım biraz." Böylece onu Rosamond'un olduğu salona yöneltiyor, kadını şaşırtarak onun için hazırlanmış çay veya et suyundan içmesini sağlıyordu. Lydgate'le Rosamond arasında bu konuda sürekli alışveriş vardı. Hasta odasına girmeden önce mutlaka görüşüyorlardı ve Ro-

samond annesi için ne yapılabileceğini ona danışıyordu. Aldığı ipuçlarını tatbikata koymaktaki itidali ve becerikliliği hayran olunacak türdendi ama Rosamond'u görme fikrinin hastalık vakasına gösterdiği ilgiye karışmaya başlaması, hekim açısından o kadar harikulade kabul edilmeyebilirdi.

Lydgate, kritik safha geçilince, Fred'in iyileşeceğine iyice inanmaya başlamıştı. Daha kaygılı dönemlerde (mümkünse Wrench'in durumu bakımından tarafsızlığını korumayı tercih edecek) Dr. Sprague'nun da çağırılmasını salık vermişti ama iki muayeneden sonra, durum Lydgate'in takibine bırakılmıştı ve onun gayret göstermesini gerektirecek her türlü sebep mevcuttu. Sabahları ve akşamları Vincylerdeydi; dermansız haldeki Fred şımartılmaya şuurlu şekilde ihtiyaç duyarak yatarken ve Mrs. Vincy hastalığın onun için bir şefkat festivali haline dönüştüğünü hissederken, yaptığı ziyaretler gitgide daha neşeli hal alıyordu.

Anneyle baba, Mr. Featherstone'un Lydgate vasıtasıyla gönderdiği ve Fred'in acele edip bir ân önce iyileşmesi gerektiğini, çünkü onsuz yapamadığını ve ziyaretlerini acı acı özlediğini bildiren mesajlarını, morallerinin biraz daha yükselmesi için yeterli sebep kabul etti. Yaşlı adam da zaten yatağa bağımlı hale geliyordu. Mrs. Vincy, dinleyebilecek duruma gelince bu mesajları Fred'e aktardı ve o da narin, gür sarı saçların kesilmesiyle birlikte iyice ufalarak, gözlerinin olduğundan iri gözükmesine neden olan yüzünü annesine çevirip Mary'den gelecek birkaç kelimenin hasretiyle, hastalığı hakkında onun ne hissettiğini merak ederek baktı. Dudaklarının arasından tek kelime geçmedi ama 'gözlerle işitmek, aşkın nadir nadir inceliklerine dahildir'[144] ve anne, kalbinin olanca doluluğuyla Fred'in özle-

[144] Shakespeare, 12. Sone. (D.C. notu)

mini sezmekle kalmadı, bunun tatmini için her şeyi yapmaya hazır olduğunu da hissetti.

"Oğlumu gücüne kavuşmuş halde bir görsem..." dedi, sevgi divaneliğiyle. "Kim bilir? Belki Stone Court'un efendisi olur... Ve o zaman, evladım canı kimi çekiyorsa onunla evlenir."

Fred, "Beni kabul ettikleri sürece, anne," diye mırıldandı. Hastalık onu çocuksu kılmıştı ve bunları söylerken gözleri doldu.

Öyle bir reddedilme durumu olabileceğine içten içe inanmayan Mrs. Vincy, "Ah, bir lokma jöle ye, benim hayatım," dedi.

Kocası evde yokken Fred'in yanından hiç ayrılmıyordu ve böylece Rosamond, hiç alışılmadık şekilde bol bol yalnız kalıyordu. Lydgate elbette ki onunla fazla uzun süre baş başa kalmayı aklından geçirmiyordu; ama öyle görünüyordu ki yaptıkları kısa, kişisel olmayan görüşmeler utangaçlığın da katıldığı garip bir samimiyet yaratmaktaydı. Konuşurken birbirlerine bakmaları gerekiyordu ve bu bakışma, bir şekilde, gerçekte olması beklenenden daha fazla şeye hizmet ediyordu. Lydgate bu farkındalığın nahoş olduğunu hissetmeye başlamıştı ve bir gün, kötü idare edilen bir kukla gibi, bakışlarını kaçırma gereği hissetti. Ama bunun sonucu iyi olmadı: Ertesi gün, Rosamond konuşurken başka tarafa baktı ve bunun sonucunda gözleri tekrar buluştuğunda, bu farkındalık daha da artmıştı. Bilimde buna çare yoktu ve Lydgate her ne kadar flört etmek istemese de anlaşıldığına göre divanelikte de buna çare bulunmuyordu. Neyse ki komşuların evi karantinadan çıkmış kabul etmesi ve Rosamond'u yalnız görme şansının epey azalması, belli bir rahatlamayı da beraberinde getirdi.

Ancak diğerinin bir şeyler hissettiğini sezmekten doğan karşılıklı mahcubiyetin sağladığı samimiyet bir kez kurulmuştu ve

etkilerinin ortadan kaldırılması mümkün değildi. Öyle durumlarda havadan sudan veya daha müstesna başka konulardan bahsetmek boştur ve illaki derin ve ciddi bir şey ifade etmesi gerekmeyen karşılıklı cazibenin mevcudiyeti açık yürekilikle kabul edilmedikçe davranışlar rahatlayamaz. Rosamond ile Lydgate böylece incelikli bir şekilde huzura doğru kayıp ilişkiyi tekrar dirilttiler. Ziyaretçiler eskisi gibi gelip gitmeye, kabul odasında tekrar müzik çalınmaya başladı ve Mr. Vincy'nin başkanlığından kaynaklı misafirperverliği geri döndü. Lydgate ne zaman fırsat bulsa, kendini tutsağı addederek ama öyle olmamaya niyetlenerek Rosamond'un yanına oturuyor ve onun müziğini duymayı bekliyordu. Evlenip tatminkar bir düzen yaratma düşüncesinin akla aykırılığı, tehlikeye karşı nasılsa yeterli garanti teşkil edecekti ona göre. Hafiften aşka kapılma oyunu makul kabul edilebilirdi ve daha ciddi meşguliyetlere engel olmuyordu. Nihayetinde flört, ateşle tecrübe edilme misali bir süreç değildi. Rosamond ise, kendi hesabına, hayatı boyunca günlerin zevkine hiç o kadar varmamıştı; büyülemeye değer birinin hayranlığına mazhar olduğundan emindi ve flört ile aşkı ne kendi nazarında ayrı tutuyordu, ne de başkasının nazarında öyle olacağını düşünüyordu. Onu arzuladığı yerlere götürecek latif bir rüzgâra yelken açmıştı sanki ve düşünceleri Lowick Gate'deki yakın zamanda boşalacak güzel evle fazlasıyla meşguldü. Evlendiği zaman, babasının evindeyken uygun bulmadığı tüm ziyaretçilerden ustaca kurtulmakta kararlıydı ve çok beğendiği o evdeki kabul odasını çeşitli tarzda mobilyalarla nasıl döşeyeceğini hayal ediyordu.

Elbette zihni Lydgate'in kendisiyle de fazlasıyla meşguldü; genç adam ona mükemmele yakın görünüyordu; biraz nota bilse, çaldığı müzikle daldığı büyülenmişlik hali duygusal bir filin-

kini daha az andırırdı ve giyim konusunda kendisininkine yakın bir tefrik zarafeti edinse, adamda kusur bulması neredeyse mümkün olmazdı. Genç Plymdale veya Mr. Caius Larcher'den ne kadar farklıydı! O gençlerin Fransızca'ya dair en ufak fikri yoktu ve ikisi de herhangi konuda çarpıcı bilgi yansıtacak şekilde konuşamazdı; belki boyacılık ve ticaret bunun haricindeydi ama zaten bunlardan söz etmeye de utanırlardı; gümüş saplı kırbaçları ve ipek çoraplarıyla Middlemarch'ın sözüm ona eşrafını temsil ediyorlardı ancak tavırları tutuk, yaptıkları şakalar çekingendi; hiç değilse bir üniversitelinin aksan ve davranış şekline sahip olan Fred bile onlardan üstteydi. Buna rağmen Lydgate'in anlattıkları hep dinleniyordu; bilinçli üstünlüğün kaygısız kibarlığıyla davranıyordu ve düşünmeden, tabii bir temayülle doğru kılık kıyafeti giyiniyordu. İçeri girdiğinde Rosamond onunla gurur duyuyor ve mükemmel gülümsemesiyle yanına geldiğinde, kıskanılacak bir takdire muhatap olmanın benzersiz zevkine boğuluyordu. Lydgate o narin sinede uyandırdığı onca gururun şuurunda olsa, vücut sıvısı patolojisine veya lifli dokulara alabildiğine cahil kalmış herhangi bir adam kadar sevinirdi; ancak şimdilik, bir erkeğin değerlerine, nelerden oluştuklarını yeterince bilmeden hayranlık duymayı, kadın zihninin en güzel eğilimlerinden biri olarak kabul ediyordu.

Ama Rosamond, farkında olmadan kendine ihanet eden, davranışları temkinli bir zarafet ve edeple yönlendirilmek yerine güdüleri tarafından beceriksizce idare edilen aciz kızlardan değildi. Ev tefrişi ve cemiyet hayatı konularındaki peşin planlarının, uzun tefekkürlerinin konuşmalarına, hatta annesiyle yaptığı sohbetlere yansıdığını mı sandınız? Tam tersine, başka bir genç hanımın o türden haddini bilmez bir zamansızlığa kapıldığı söylendiğinde en sevimli şaşkınlıklara sürükleniyor,

bunun gerçek olabileceğinden şüphe duyuyordu. Rosamond münasebetsiz bilgilere değil, hassasiyet, müzik, dans, resim, şık nota yazımı, şiir alıntılarından özel albüm hazırlanması kabiliyetlerine ve mükemmel bir sarışın güzelliğine sahip olarak, o zamanın talihsiz erkekleri için karşı konulmaz kadın mertebesinde duruyordu. Lütfen ona haksızlık etmeyelim: Hınzırca, menfur veya çıkarcı entrikalar kovalamazdı; aslına bakılırsa, parayı da daima başka birileri tarafından temin edilecek gerekli bir şey olarak görmenin haricinde hiç düşünmezdi. Yalanlar kurgulama huyu yoktu ve eğer kullandığı ifadeler gerçeğe dair dolaysız ipuçları vermiyorsa, amacı yalan söylemek değil, başkalarına hoşnutluk vermeye yönelik şık hünerlerine başvurmaktı. Tabiat, Mrs. Lemon'ın (Fred hariç) herkes tarafından güzelliğin, zekânın, sıcakkanlılığın ender bir karışımı olarak kabul edilen bu en gözde öğrencisinin nihai dokunuşlarını yapmakta, birçok sanat dalından ilham almıştı.

Lydgate onunla birlikte olmayı giderek daha makul görüyordu ve artık çekingenlik kalmamıştı; gözlerinde haz dolu bir his alışverişi ve sözlerinde üçüncü kişilerin tekdüzelik kabul edebileceği mebzul anlam vardı; buna rağmen üçüncü kişilerin hariç bırakılmasını gerektirecek baş başa görüşmeler yapılamıyor veya alçak perdeden tiratlar söylenemiyordu. Hakikatte flört ediyorlardı ve Lydgate, yaşanan şeyin bundan öte olmadığını düşünmekle müsterihti. Bir erkek hem âşık olup hem de aklıselimini koruyamayacaksa, sadece flört ederken aklıselimini koruyamaz mıydı? Middlemarch'taki erkekler, Mr. Farebrother haricinde, gerçekten sıkıcı insanlardı ve Lydgate ticaret politikaları veya iskambil oyunlarıyla ilgilenmiyordu; öyleyse, biraz gevşemek için ne yapabilirdi? Sık sık Bulstrodelara davet ediliyordu ama kızlar öyle zamanlarda ders odasından nere-

deyse hiç çıkmıyordu ve Mrs. Bulstrode'un dindarlığı dünyevilikle, hayatın hiçliğini kristallerin cazibesiyle, pis çaputları en iyi damaskolarla uzlaştırmakta tutturduğu naif yol, Mr. Bulstrode'un değişmez ciddiyetinin ağırlığını azaltmaya yetmiyordu. Vincylerin eviyse bütün kusurlarına rağmen bunun tam tersi bir hoşluk ilham ediyordu; ayrıca içinde Rosamond'u, latif ve rafine zevkleri olan bir adamın arayabileceği hünerlerle tezyin edilmiş, yeni açmaya başlamış pembe bir gülü barındırıyordu.

Ancak Lydgate, Miss Vincy konusundaki başarısıyla tıp alanı dışından da düşmanlar edinmişti. Bir akşam, yine çok sayıda ziyaretçinin olduğu kabul odasına gecikerek geldi. Yaşlılar, iskambil masalarından kalkmış ve (Middlemarch'taki en parlak zekâlardan biri olmasa da uygun damat adayı kabul edilen) Mr. Ned Plymdale bir kenarda Rosamond'la baş başaydı. Yanında zamanın modern ilerlemelerinden birini temsil eden, muhteşem bir hareli ipekle ciltlenmiş *Keepsake*'in[145] son baskısını getirmişti ve almanağı Rosamond'la baş başa karıştıran; hanımların ve beylerin bakır baskısı[146] yanaklarını, bakır baskısı gülümsemelerini inceleyen, ciddi ve hisli hikâyeler kadar ilgi çekici komik mısraları işaret eden ilk kişi olmaktan ötürü kendini çok şanslı addediyordu. Rosamond lütufkardı; Mr. Ned'in ise, hoş bir kıza hitap edecek en iyi sanatsal ve edebi 'kur yapma' aracına sahip olduğu konusunda kendisine güveni tamdı. Ayrıca, açıktan açığa böbürlenmese de kendi görünüşünden tatmin duyması için kendince geçerli sebepleri vardı. Yüzeysel gözlem yapan birine kalsa çenesi sanki yüzüne geri emilir gibi, kaybolup gidecekmişçesine bir özelliğe sahipti. Ve bu da fulları-

[145] *The Keepsake*: 1828 ile 1857 yılları arasında İngiltere'de çıkan edebi almanak.—*çn*

[146] Yazar burada 'copperplate' deyişiyle kurşun veya çinko klişeyle basılmış resimlere gönderme yapmış ama bu teknik sadece kaligrafide kullanılırdı.—*çn*

nın boynuna oturmasında zorluk yaratıyordu, çünkü o zamanlar fuların sergilenmesinde çenenin önemi vardı.

"Bence Muhterem Mrs. S. sizin gibi birisi," dedi Mr. Ned. Kitabın açık duran sayfasında büyüleyici bir portre vardı ve resme biraz cansız gözlerle bakıyordu.

Rosamond bir yandan genç Plymdale'in ellerinin ne kadar kırmızı olduğunu düşünür, bir yandan da Lydgate'in neden gelmediğini merak ederken, "Sırtı pek genişmiş ve sanki bunu göstermek ister gibi oturmuş," dedi, aklından herhangi bir yergi geçmeden. Tüm sohbet boyunca iğne oyasına devam etmişti.

Bakışlarını almanaktan resimdeki kadının rakibine çevirirken, "Sizin kadar güzel olduğunu söylemedim," diye cevap verdi Mr. Ned.

"Anlaşılan iltifat etmekte hünerlisiniz," dedi Rosamond, bu genç beyefendiyi bir kere daha reddetmesi gerekebileceği fikri pekişirken.

Ancak o sırada Lydgate içeriye girdi, Rosamond'un oturduğu köşeye ulaşana kadar kitap kapatıldı ve Lydgate genç hanımın diğer yanına teklifsiz bir rahatlıkla oturunca, Plymdale'in çenesi, değişimin keyifsiz yanına kayan barometre misali yakasına doğru düştü. Rosamond sadece Lydgate'in gelmesine sevinmemiş, bunun yarattığı etkiden de hoşlanmıştı; kıskançlığı tahrik etmeyi severdi.

El sıkışırlarken, Lydgate'e, "Ne kadar geç kaldınız böyle!" dedi. "Annem bir zaman önce ümidi kesti sizden. Fred nasıl?"

"Şu sıra olduğu gibi: İyiye gidiyor ama yavaş gelişme gösteriyor. Buradan biraz gitmesini istiyorum; mesela Stone Court'a. Ama annenizin buna itirazı var gibi."

"Zavallıcık!" dedi Rosamond, güzel haliyle ve diğer talip-

lisine dönerek ekledi: "Fred'i çok değişmiş bulacaksınız. Bu hastalık boyunca koruyucu meleğimiz olarak Mr. Lydgate'e bel bağladık."

Lydgate, *Keepsake*'i önüne çekip açar ve insanın zırvalıklarına hayret edercesine soğuk bir küçümseme kahkahası atarken, Mr. Ned tedirgin bir tavırla gülümsüyordu.

Rosamond yavan bir tarafsızlıkla, "Neye gülüyorsunuz böyle kafirce?" diye sordu.

Lydgate büyük beyaz ellerinin sağladığı avantajla, kitabı bir ân önce gözden geçirip bırakmak ister gibi sayfaları hızla çevirirken, ikna olmuş bir tonla, "Buradaki gravürlerin mi yoksa yazıların mı daha aptalca olduğunu merak ediyorum," derken, Rosamond düşünüyordu:

'Kiliseden çıkan şu damada bakın; Elizabeth dönemi insanlarının vaktiyle söylediği gibi, bundan daha 'tatlı hususiyet' gördünüz mü hiç? Hangi tuhafiyeci halinden bu kadar memnun şekilde gülümsemiştir? Onu havalinin bir numaralı centilmeni yapan hikâyeyle cevap verebilirim herhalde bu soruya.'

Duyduğu zevki, gereğince ılımlı düzeyde tutarak, "Sizden korkmama sebep olacak kadar katısınız," dedi.

Biçare Plymdale aynı gravürlere duyduğu hayranlıkla vedalaşamıyordu ve morali bozulmuştu. Hem gücenme hem de çekingenlik yansıtan bir tonla, "*Keepsake*'e her konuda yazan birçok tanınmış kişi var," dedi. "Ve 'aptalca' addedildiğini ilk defa duyuyorum."

Rosamond gülümseyerek Lydgate'e döndü. "Sanırım size itiraz etmek ve sizi Gotik olmakla suçlamam gerekecek. Lady Blessington ve L. E. L.[147] konusunda hiçbir şey bilmediğinizden

[147] Blessington Kontesi Marguerite Power (1879-1849) ile dönemin popüler roman yazarı Letitia Elizabeth Landon (1803-1838) kastediliyor. (D.C. notu)

şüpheleniyorum doğrusu." Rosamond bu yazarlardan haz alırdı ama hayranları olduğunu iddia edecek değildi ve bir şeyin, Lydgate'in seviyeli tarzına uymadığına dair en ufak belirtiye karşı hassasiyet gösteriyordu.

Doğan fırsatla biraz keyiflenen genç Plymdale, "Sir Walter Scott da var; herhalde Mr. Lydgate onu tanıyordur," dedi.

Kitabı kapatıp önünden iten Lydgate, "Ah, şu sıra edebiyat okumuyorum," diye cevap verdi. "Küçüklüğümde çok okudum ve o kadarının hayatım boyunca yeteceği kanaatindeyim. Scott'un şiirlerini ezbere bilirdim."

"Edebiyatı ne zaman bıraktığınızı merak ettim," dedi Rosamond. "Çünkü böylelikle, belki sizin bilmediğiniz bir şeyleri bildiğimden emin olabilirim."

"Mr. Lydgate bunların herhalde bilmeye değer şeyler olmadığını söyleyecektir," dedi Mr. Ned, iğneleyici bir tavırla.

"Tam tersine. Miss Vincy'nin anlatacağı göz önünde bulundurulunca, öğrenmeye değer." Lydgate bilgiçlik taslamadan ama Rosamond'a çileden çıkarıcı bir güvenle gülümseyerek söylemişti bunları.

Plymdale biraz sonra, Lydgate'in, tanışma talihsizliğine uğradığı en kendini beğenmiş, en nahoş kişilerden biri olduğunu düşünerek, whist partisini seyretmeye gitti.

İçten içe zevk duyan Rosamond, "Ne kadar düşüncesizsiniz!" dedi. "Onu gücendirdiğinizi görüyor musunuz?"

"Ne! Mr. Plymdale'in kitabı mıydı bu? Affedersiniz. Öyle olduğu aklıma gelmedi hiç."

"Buraya ilk gelişinizde kendiniz için söylediğiniz bir şeyi kabullenmeye başlayacağım; hani bir ayı olduğunuz ve kuşlardan ders almak istediğinize dair sözlerinizi kastediyorum."

"Ve bana arzu edeceği her şeyi öğretebilecek bir kuş var. İstekle dinlemiyor muyum onu?"

Rosamond'a Lydgate'le nişanlanmış sayılabilirler gibi geliyordu. Bu nişanlılık fikri uzunca bir zamandır zihnindeydi ve bildiğimiz üzere fikirler, elde gerekli malzeme olduğunda daha sağlam mevcudiyetler kazanma eğilimindedir. Evet, Lydgate'in aynı konudaki düşüncesi tamamen zıttı, nişanlanmak istemiyordu ama bu, önemsizleşmeye meyyal başka kararların düşürdüğü bir gölgeden ibaretti. Şekillenme halinde ve dikkatli mavi gözlerin tarassudu altındaki koşullar, kesinlikle Rosamond'un fikrinden yanaydı; Lydgate o arada buna kör ve güneş altında farkına varmadan eriyen bir denizanası misali, kaygısız kalıyordu.

O akşam evine gittiğinde, yaptığı maserasyon işleminin nasıl gittiğini görmek için cam kavanozlarına, aklında başka şey olmaksızın baktı ve günlük notlarını her zamanki hassasiyetle yazdı. Kendisini koparamadığı hülyalar, Rosamond'un erdemlerinden öte bir şeyin ideal tefsiriydi ve ilkel doku da ona hâlâ epey yabancıydı. Dahası, kendisiyle diğer tıp insanları arasında doğan, yarı bastırılmış halde olsa da büyüyen ve Bulstrode'un yeni hastaneyi yönetme tarzını açıklamasıyla birlikte açığa vurulması muhtemel ihtilafa dönük bir şevk hissetmeye başlıyordu; Peacock bazı hastalarının onu benimsememesinin, başka alanlarda yarattığı intibalarla dengelenebileceğine dair çeşitli teşvik edici emareler vardı.

Bundan sadece birkaç gün sonra, Rosamond her nasılsa Lowick yolunda karşısına çıkınca onunla birlikte yürümek için atından inmiş ve onu gelip geçen arabalardan sakınarak, bir süre birlikte ilerlemişlerdi. Ama sonra, kendisini Peacock'un hiç gitmediği mühim bir haneye çağıran atlı hizmetkar tara-

fından durdurulmuştu ki bu, o sıralar ikinci kez yaşanıyordu. Uşak, Sir James Chettam'ın adamıydı ve çağrıldığı ev de Lowick Malikanesi'ydi.

28

1. Centilmen:
İzdivaç, evinize ortak bir ışık aramak için
Her vakit iyidir

2. Centilmen:
Evet, doğrudur.
Takvimde kötü bir gün bulunmaz,
Sevgiyle bir kılınmış ruhlar için ve hatta ölüm,
Tatlıdır çağlayan dalgalar misali gelirse,
İki insan sıkı sıkıya kenetlendiyse
Ve önceden düşünmediyse
Ayrı ayrı tüketilecek bir hayatı.

Mr. ve Mrs. Casaubon balayından dönüp Lowick Malikanesi'ne ulaştığında, ocak ayının ortalarıydı. Kapıda, arabadan inerken hafif bir kar yağıyordu; Dorothea sabah giyinme odasından, önceden gördüğümüz, mavinin ve yeşilin tonlarına bürünmüş özel odasına geçip pencereden baktığında, ıhlamur ağaçları dizisinin gövdelerini bembeyaz bir zeminden yukarıya uzattığını ve ak dallarını boz ve durağan bir göğe yaydığını gördü. Öteler-deki düzlük, yeknesak bir solgunlukla, bulutların alçaklara sarkan aynılığında büzüşüp kalmıştı. Odadaki bütün mobilyalar da son gördüğünden beri büzüşmüştü sanki; duvardaki kumaş işlemesindeki geyik, kasvetli mavi-yeşil dünyasında sıkışmış bir hayalet gibiydi; kitaplıktaki nezih edebiyat ciltleri, yerlerinden kıpırdatılamaz taklit kitapları andırıyordu. Şöminenin taban demirleri üstünde yanan kuru meşe dalları, hayatın aykırı bir şekilde yenilenişini ilham eder gibiydi ve elinde Celia için

aldığı akikleri koyduğu kırmızı deri çantayla içeri giren Dorothea gibi ışıldıyorlardı.

Bu sadece sağlıklı bir gencin, sabah bakımından sonra edinebileceği türden bir ışıltıydı: örülerek başının arkasında sarmal halde toplanmış saçlarında ve ela gözlerinde mücevherlerinkini andıran parıltılar vardı; dudaklarına hayatın kızıl canlılığı hâkimdi; boynu, mavi-gri kürklü etole uçuşur hissi veren, dışarıdaki karın kristalleşmiş saflığına karşı sevimliliğini korumasını sağlayan, duyarlı masumiyet karışımından edindiği yumuşaklıkla fark yaratan soluk bir beyazlığa sahipti. Elini cumbadaki masaya koyduğu akik pandantif kutusundan çekmeden, görülebilir dünyasını oluşturan beyaz ve durağan kuşatmaya daldı bakışları.

Çarpıntı hissinden şikâyet ederek erken kalkan Mr. Casaubon, kütüphanede yardımcı vaizi Mr. Tucker'ın anlattıklarını dinliyordu. Gelin nedimesi rolünü üstlenen Celia biraz sonra gelecekti ve sonraki haftalarda evlilik ziyaretleri kabul edilecek, karşılığında ziyaretlere gidilecekti; yani bu geçiş döneminin gelinliğe has saadetin heyecanıyla alışveriş halinde olacağı, daldığı rüyaya dair kuşkular beslemeye başlayan kişiyi beyhudelikle meşgul halde tutacağı anlaşılmıştı. Dorothea'nın, evlilik hayatının önceden uzun uzun düşündüğü büyük görevleri de mobilyaların ve buğudan oluşan duvarlarla çevrelenmiş manzaranın etkisiyle küçülüyordu. Eksiksiz bir refakatle yürüyüşler yapmayı umduğu berrak tepeleri hayal bile edemiyordu artık; ruhunu tartışılmaz bir üstünlüğe dayayarak hazla dinlendireceği düşüncesi, silkelenerek, yerini tedirgin çabalara ve bulanık önsezilere bırakıyordu. Günler ne zaman, kocasının hayatını güçlendirip kendininkini yüceltecek o aktif, eşlere özgü vakfedişle başlayacaktı? Öyle bir şey, belki asla peşin hükümlerle vardığı haliyle gerçekleşmeyecekti ama bir şekilde olabilirdi,

bu hâlâ bir şekliyle yaşanabilirdi. Hayatının kutsallıkla taahhüt edilmiş bu birlikteliğinde, görev kendini yeni bir ilham şekliyle arz edecek ve sevgiye yeni bir anlam katardı.

O dönemde bembeyaz kar ve boz buğunun oluşturduğu alçak bir kemer olacaktı hayatta; her şeyin kendisi için yapıldığı, ama hiçbir şey için yardımının istenmediği; dünyaya gelecek varlığa bağlılık duygusunun, enerjisini şekillendirecek talepler halinde dışa vurulmak yerine, ıstıraplı bir manevi hayal olarak saklanması mecburiyetini dayatan hanımefendi dünyasının boğucu baskısı hüküm sürecekti. "Ne yapayım?", "Seni ne hoşnut edecekse onu yap, hayatım." Sabah derslerini bırakıp nefret ettiği piyanonun başında aptalca ritimler çalışmaya başladığından beri kısaca böyleydi hayatı. Kıymetli ve mecburi meşgalelere rehberlik etmesi beklenen evlilik, onu hanımefendiliğin baskıcı özgürlüğünden henüz kurtarmamıştı; boş zamanlarını serbest bırakılmış sevecenliğin mahmur hazlarıyla bile doldurmamıştı. Çiçeklenme çağının tüm canlılığına sahip gençliği donuk, renksiz, daralmış bir manzarayla; küçülmüş mobilyalarla, okunmayan kitaplarla ve gün ışığında yok olur görüntüsü veren solgun, fantastik bir dünyanın hayaletsi erkek geyik figürüyle birleşerek manevi mahpusluğa düşmüştü.

Dışarıya baktığı ilk dakikalarda Dorothea, bunaltıcı bir baskıdan başka şey hissetmedi; sonra canlı bir anı çıkıp gelince, pencereden uzaklaşarak odada dolaşmaya başladı. O odayı yaklaşık üç ay kadar önce ilk görüşünde zihnine yerleşen düşünceler ve umutlar şimdi varlıklarını sadece hatıralar olarak sürdürüyordu; çabucak gelip geçen ve yok olan şeyleri hatırladığımız şekilde idrak ediyordu. Sanki tüm varoluş onunkinden düşük bir nabza sahipti ve dini itikadı kasvetli bir çığlık, her nesnenin çürüyerek ve küçülerek ondan uzaklaştığı bir kabus-

tan çıkma mücadelesiydi. O odaya dair hatırlanan her şey sihrini kaybetmiş, ışık almayan bir şeffaflık kadar yok hükmüne inmiş haldeydi. Ta ki etrafta dolanan bakışları bir dizi minyatüre takılana ve nihayet orada yeni bir nefes, yeni bir anlam görene kadar: Dorothea, Mr. Casaubon'un talihsiz bir evlilik yapan teyzesi, Will Ladislaw'ın büyükannesi Julia'nın minyatürüne bakıyor, o narin kadının dik başlı görünen, yorumlanması zor bir tuhaflığa sahip yüzünün canlanışını hayal ediyordu. Evliliğin talihsiz olduğunu düşünenler sadece ebeveynleri ve akrabaları mıydı acaba? Yoksa kendisi de bunu bir hata olarak görüyor ve gecenin merhametli sessizliğinde gözyaşlarının kekremsi tuzluluğunu tadıyor muydu? Dorothea minyatüre ilk bakışından o yana kendini nasıl bir tecrübe enginliğinden geçmiş hissediyordu! Resimle yeni bir arkadaşlık kurmuş gibiydi; sanki resim de ona kulak veriyor ve kendisine nasıl baktığını anlıyordu. Karşısında evliliğin bazı zorluklarını bilen bir kadın vardı. Hayır, renkler koyulaşıyor, çene ve dudaklar genişliyor, saçlar ve gözler ışıltılar saçmaya başlıyor, çehrenin geneli erkeksi görünüm kazanıp baktığı kişiye, gözkapağının en küçük hareketinin bile farkına varılmadık ve yorumlanmadık halde geçip gitmeyeceği derecede ilgi çekici geldiğini anlatan o anlamlı bakışı gönderiyordu ona. Bu canlı takdim Dorothea'ya hoş bir ışıltı gibi gelmişti; kendi kendine gülümsediğini farketti ve dönüp oturdu, bakışlarını karşısındaki bir kişiyle konuşurcasına tekrar minyatüre dikti. Ama düşünmeye devam ettikçe gülümsemesi silindi ve sonunda yüksek sesle konuştu:

"Ah, böyle demen zalimlik! Ne kadar acı! Ne kadar korkunç!"

Çabucak kalkıp odadan çıktı; kocasını görmeye, onun için bir şeyler yapıp yapamayacağını yoklamaya yönelik karşı ko-

yulmaz bir güdüyle, koridorda hızlı adımlarla ilerledi. Belki Mr. Tucker gitmişti ve Mr. Casaubon kütüphanede yalnızdı. Kocası kendisini görmekten mutluluk duyarsa, o sabahki kasvetinin dağılacağını hissediyordu.

Fakat koyu meşe merdivenin başına ulaştığında, yukarı çıkan Celia'yı, onun gerisinde de Mr. Casaubon'la el sıkışarak tebriklerini sunan Mr. Brooke'u gördü.

Celia alçak perdeden çıkan kesik kesik ve kuvvetli sesiyle, "Dodo!" dedikten sonra kollarını kendisine dolayan ablasını öptü ve başka şey söyleyemedi. Dorothea, amcasını karşılamak üzere merdivenden aşağıya koşarken sanırım ikisi de gizliden gizliye biraz gözyaşı döktü.

Mr. Brooke, yeğenini alnından öptükten sonra, "Nasıl olduğunu sormama gerek yok, hayatım," dedi. "Görüyorum ki Roma sana iyi gelmiş: mutluluk, freskler, antik şeyler... Sana kavuşmak çok güzel; artık sanatla ilgili her şeyi anlamışsındır, değil mi? Ama Casaubon'u biraz solgun gördüm; kendisine de söyledim öyle olduğunu; biraz solgun, öyle ya, bilirsin. Tatillerde de çalışmak biraz aşırıya kaçmaktır. Zamanında ben de aşırıya kaçmıştım." Mr. Brooke hâlâ Dorothea'nın elini tutuyordu ama şimdi Mr. Casaubon'a dönmüştü. "Topoğrafya, harabeler, tapınaklar hakkında... Bir ipucu bulduğumu düşünmüştüm ama bunun beni çok ötelere taşıyacağını ve sonuçta bir şey çıkmayabileceğini gördüm. Öyle bir şeyi alabildiğine takip edebilir ve sonunda bir yere varmazsınız, öyle ya."

Dorothea'nın gözleri de uzun süre görüşmedikten sonra onunla karşılaşan birinin yakalamış olabileceği, zamanında kendisinin görmediği emareleri bulma telaşıyla kocasının yüzüne dikilmişti.

Onun yüz ifadesini inceleyen Mr. Brooke, "Endişelenmeni gerektirecek bir şey değil, hayatım," dedi. "Biraz İngiliz bifteği ve koyun eti az zamanda fark yaratacaktır. Aquinas'ın portresi için biraz solgun bir yüzle poz vermek gayet iyi olmuş, öyle ya. Anlamışsınızdır, mektubunuzu tam zamanında aldık. Ama Aquinas, bilirsiniz... Biraz fazla üstü örtülü yazardı, değil mi? Aquinas'ı okuyanınız var mı?"

Bu yerinde soruları asil bir sabırla karşılayan Mr. Casaubon, "Gerçekten de kendini sığ zihinlere uyarlamış bir yazar değildir," dedi.

Onun yardımına yetişen Dorothea, "Kahveyi kendi odanızda mı istersiniz, amca?" diye sordu.

"Evet ve senin de Celia'nın yanına gitmen lazım; harika haberler verecek sana, öyle ya. Hepsini o söylesin."

Tıpkı ablasınınki gibi bir etolle oturmuş, pandantifleri durağan bir memnuniyetle incelerken konudan konuya atlayarak sohbet eden Celia'nın varlığı, mavi-yeşil odayı çok daha neşeli kılmıştı.

Celia, ablasının en basit durumda bile görmeye alışkın olduğu şekilde, çabucak, nazikçe kızararak, "Balayı için Roma'ya gitmek güzel miydi?" diye sordu.

"Herkese, mesela sana uyacak türden bir şey değil, tatlım," dedi Dorothea, sakin bir tavırla. Roma balayı konusundaki düşüncelerini kimse öğrenmeyecekti.

"Mrs. Cadwallader, insanların evlenince uzun bir yolculuğa çıkmasının saçma olduğu kanaatinde. Birbirlerinden ölesiye usandıklarını ve kendi evlerinde yapabilecekleri gibi rahatça tartışamadıklarını söylüyor. Ve Lady Chettam'da balayında Bath'a gittiğini anlattı." Celia'nın rengi,

Kalpten gelen haberleri taşımak için gidip gelerek

Koşu tutturmuş bir ulak misali.[148]

...değişiyor ve tekrar değişiyordu. Celia'nın tenindeki bu değişiklikler, her zamankinden fazla şey ifade etse gerekti.

Dorothea, ablalık hissiyatıyla dolu bir tonla, "Bir şey mi oldu, Celia?" diye sordu, "Vereceğin önemli haberler mi var gerçekten?"

"Sen gittiğin için oldu, Dodo," dedi Celia, bakışlarında belirgin bir çapkınlıkla. "Sir James'ten başka konuşacak kimsem kalmamıştı."

"Anladım. Umduğum ve inandığım şekilde olmuş bu." Dorothea kardeşinin yüzünü avuçlarının içine aldı ve ona biraz kaygıyla baktı. Celia'nın evleneceği düşüncesi daha önce olduğundan daha ciddi geliyordu ona.

"Henüz üç gün oldu," dedi Celia. "Ve Lady Chettam çok nazik biri."

"Ve sen de çok mutlusun, öyle mi?"

"Evet. Henüz evlenmeyeceğiz. Her şeyin hazır olması lazım. Ve zaten çok yakın zamanda evlenmek istemiyorum, çünkü nişanlılık bence çok hoş bir şey. Sonra nasılsa ömür boyu evli kalacağız."

"Senin için bundan daha iyi bir izdivaç olamayacağına inanıyorum, Kedicik," dedi Dorothea, sıcak bir sesle. "Sir James iyi, şerefli bir adam."

"İşçi meskenlerine devam etti, Dodo. Geldiğinde hepsini anlatacak. Onu görmek seni memnun eder mi?"

"Elbette eder. Nasıl sorarsın bunu?"

---

[148] Edmund Spenser'in tamamlanmamış epik şiiri *The Faerie Queen*'den. (D.C. notu)

"Ben sadece böyle şeylere zaman ayırmak istemeyecek kadar çok şey öğrenmiş olduğundan korkuyordum," dedi Celia, Mr. Casaubon'un bilgisini, yakınındaki bir bedeni az zamanda doygunluk seviyesine ulaştıracak bir tür rutubetmiş gibi düşünerek.

29

"Başka birindeki dehanın beni hoşnut kılamayacağını anladım. Talihsiz paradokslarım bu huzur kaynağını tamamen kuruttu."

—Goldsmith[149]

Lowick'e dönüşünden birkaç hafta sonra bir sabah Dorothea... Ama neden illaki Dorothea? Bu izdivaç konusundaki mümkün olabilecek tek bakış açısı onunki miydi? Sıkıntılara rağmen çiçekler açar gibi görünen genç tene duyduğumuz tüm ilgiyi, buna yönelttiğimiz idrak çabalarını protesto ediyorum, çünkü onlar da solgunlaşacaktır, onlar da görmezden gelinmesine katkıda bulunduğumuz daha eski ve insanı yiyip bitiren ıstırapları tanıyacaktır. Kırpıştırdığı gözleri ve beyaz benleri Celia'ya göre sakıncalı olmasına, kas kıvrımlarından yoksun olması Sir James tarafından manevi açıdan sorunlu bulunmasına karşılık, Mr. Casaubon keskin bir şuura sahipti ve hepimiz gibi manevi açlık çekiyordu. Evliliğinde cemiyet hayatının zorunlu kıldığı ve çelenklerle buketler için fırsat kabul ettiği şeyler haricinde istisnai davranışlarda bulunmamıştı. İzdivaç niyetini daha fazla sürüncemede bırakmaması gerektiğine karar vermiş ve iyi mevkide bir centilmenin eş alırken kendi mertebesine, dini prensiplerine, faziletli yaradılışına, iyi idrakine denk, serpilme çağındaki bir genç hanım beklentisinde olması ve eşini dikkatle seçmesi gerektiğini düşünmüştü ki söz konusu hanım ne ka-

[149]Oliver Goldsmith'in (1728–1774) *Wakefield Papazı* (1766) başlıklı kitabından. Yazarlardan bahsediliyor.—*çn*

dar genç olursa o kadar iyiydi, çünkü öylesi daha eğitilebilir ve daha itaatkar çıkardı. Bu tür bir genç hanıma bazı kayda değer tesviyeler yapabilir, onun mutluluğuna yönelik düzenlemeleri ihmal etmezdi; bunların karşılığındaysa ailevi hazlar alır ve ardında kendisinin -Onaltıncı Yüzyıl sone yazarlarının erkeğe acilen gerekli gördüğü-[150] bir kopyasını bırakırdı. O yüzyıldan bu yana zaman değişmişti ve Mr. Casaubon'un geride kendisinin bir kopyasını bırakması için ısrar eden sone yazarı falan yoktu artık; dahası, henüz mitolojilerin anahtarını yayınlamayı bile başaramamıştı; her şeye rağmen kendini izdivaçla tenzih etmeye her zaman niyet beslemişti ve yılları hızla geride bıraktığı, dünyanın gitgide loşlaştığı, kendini gitgide daha yalnız hissettiği duygusu, yılların hepten gerisinde kalmadan hane içi hazlara geçme kararının şekillenmesini sağlamıştı.

Ve Dorothea'yı gördüğünde, talep ettiğinden fazlasını bulduğuna inanmıştı; genç hanım, daha önce hiç benimsemediği ve kuşkuyla çekindiği sekreter tutma fikrinden vazgeçmesini sağlayacak bir yardımcı görevi yapabilirdi. (Mr. Casaubon, kendisinden güçlü bir zihin icra etmesi beklendiğinin tedirginlikle farkındaydı.) İlahi takdir, ihtiyaç duyduğu eşi tüm şefkatiyle sağlamıştı ona. Cinsiyetinin halisane kıymet bilen, hırstan azade kabiliyetlerine sahip bir eş, mütevazı bir genç kadın elbette ki kocasının zihnini kuvvetli görecekti. Aynı takdir-i ilahinin Mr. Casaubon'u kendisine takdim ederek Miss Brooke'a da eşit itinayı gösterip göstermediği adamın aklından hiç geçmiyordu. Toplum, bir erkeğin, cazip bir kadının kendisini mutlu edip edemeyeceğini değerlendirirken, vasıflarının diğer kişiyi ne derece mutlu edeceğini de düşünmesi gerektiği türünden abes bir

[150] Shakespeare'in 6, 11, 13, 15, 14 ve 60. sonelerindeki yaradılış, babalık ya da bir şeyi veya birini üretmek, kalıt, kimlik ve benzerlik olgularına gönderme.—*çn*

dayatmayı asla öne sürmez. Bir erkek sanki sadece kendi eşini değil, eşinin kocasını da seçebilirmiş gibi! Veya erkek kendi soyuna bizzat cazibe katmakla yükümlüymüş gibi! Dorothea'nın onu çoşkuyla kabul etmesi gayet tabiiydi ve Mr. Casaubon, mutluluğunun başlamakta olduğuna inanmıştı.

Önceki hayatında mutluluğu fazla tatmamıştı. Kuvvetli bir vücut çatısı olmadan yoğun hazzı tadabilmesi için kişinin coşkulu ruha sahip olması gerekir. Mr. Casaubon hiçbir zaman öyle bir vücuda sahip olmamıştı ve ruhu da coşkudan yoksun bir hassasiyet gösterirdi; kişisel farkındalığım tutkulu hazza yöneltecek heyecanı yaratamayan, cansız bir ruhtu bu; kuluçkadan çıktığı batak arazide, kanatlarını idrak ederek ama asla uçamayarak çırpmaya devam ediyordu. Tecrübesi, merhametten kaçınması da merhamet edilesi türdendi; sevgiye dönüşebilecek ağırlığa sahip olmayan ve kendiyle avunmanın veya, en azından, bencillik ahlakının yarattığı küçük cereyanlarda ince iplikler misali titreşen bir sığ gurur hassasiyetinden ibaretti. Ve Mr. Casaubon birçok tereddüde sahipti: Sert bir cebrinefis göstermeye meyilliydi; kitabın tarif ettiği türde onurlu bir kişi olmakta kararlıydı; kabul görmüş herhangi bir fikir tarafından çürütülmez olarak kalacaktı. Bu amaçlara tatbikatta sadık kalındı ama *Mitolojilerin Anahtarı*'nı çürütülemez şekilde tamamlamakta karşılaştığı zorluklar, zihninde bir kurşun ağırlığı yaratıyordu ve kendi kamuoyunu imtihan etmek için kullandığı, kaydettiği ilerlemelerden küçük anıtsal emanetler yerleştirdiği risaleler -veya onun tabiriyle *parerga*[151]- ihtiva ettikleri önemi yansıtmaktan çok uzak kalıyordu. Başdiyakoz'un onları okuduğundan şüpheliydi; acıyla şüphe duyduğu bir başka konu da risalelerin, Brasenose'un[152] önde gelen beyinlerinde gerçek-

[151] Yunanca, 'tali/ikincil işler'.—*çn*

[152] Oxford'un okullarından biri.—*çn*

te nasıl düşünceler yarattığıydı. Küçük çekmecelerin birinde ve ayrıca ezber hafızasının karanlık bir dolabında kilitli olan şu aşağılayıcı düzeltme metninin, eski meslektaşı Carp tarafından yazıldığına acı bir şekilde kaniydi. Bunlar ağır ve mücadele edilmesi zor intibalardı; haddini aşan tüm dayatmaların yol açtığı melankolik hırçınlığı da beraberlerinde getirmişlerdi; Casaubon'un dini itikadı bile yazarlığına duyduğu güvenin sekteye uğramasıyla birlikte, benzer bir bocalamaya düşmüş ve Hıristiyan umudunun ölümsüzlükte bulduğu avunma, kendisinin hâlâ yazılmamış olan *Mitolojilerin Anahtarı*'nda bulacağı ölümsüzlüğe bağlı hal almıştı. Ben şahsen ona çok üzülüyorum. Yüksek seviyedeki bilgimizle anılıp bunun keyfine varamamak, hayat denen büyük temaşada öne çıkmak ama kendini küçük, tir tir titreyen benlikten azade kılamamak, görüp seyre durduğumuz bir zafere asla tam mânâsıyla kendini kaptıramamak, şuurumuzu hiçbir zaman coşkuyla mest olmuş halde bir düşüncenin canlılığına, bir tutkunun şevkine veya bir fiiliyatın enerjisine teslim edememek ve tüm bunların yerine daima akademisyen tavırlı ama ilhamdan nasibini almamış, hırslı ama çekingen, vesveseli ama anlayışsız kalmak, en müspet ifadeyle talihsizliktir. Korkarım ki başpapaz, hatta piskopos olmak bile Mr. Casaubon'un tedirginliğinde pek az değişime sebep olabilirdi. Eski Yunan'dan birileri, büyük maskenin ve borazanın gerisinde etrafı her zamanki gibi süzen aciz, küçük gözlerimizin ve kaygıyla kontrol altında tutulan ürkek dudaklarımızın olduğunu gözlemlemiş olmalı.

Mr. Casaubon, çeyrek yüzyıl önce haritası çıkarılmış bu zihinsel mülke, etrafı böylece çitle çevrilip zapt edilmiş hassasiyetlere genç ve güzel bir gelinle mutluluk ilhak etmeyi düşünmüş ama gördüğümüz gibi, bu yeni bahtiyarlığın bahtını genişletme-

yeceği şuuruyla kendini yeni bir bunalımın içinde bulmuştu. Gönül kendi eski, alışılmış haline dönmenin hasretini çekiyordu. Ve aile hayatının derinlerine ne kadar inerse, kendini aklama ve uygun şekilde davranma hissi de o nispette, başka her tür tatmine peşinen hâkim olacak şekilde öne çıkıyordu. İzdivaç da tıpkı din ve alimlik gibi, hatta yazarlık gibi dışa dönük bir mecburiyet halini almaya mahkûmdu ve Edward Casaubon tüm mecburiyetlerin gereklerini kusursuz şekilde yerine getirme kararlılığındaydı. Dorothea'yı evlenmeden önce niyetlendiği şekilde çalışma odasında faydalı hale koymak bile daima tehir ettiği bir şeye dönmüştü; hatta sırf genç kadının rica eder tavırlı ısrarları sebebiyle hiç gerçekleşmeyebilirdi. Ama Dorothea, yüksek sesle okuma yapmak veya verilen belgelerin kopyasını çıkarmak üzere, sabahın erken saatlerinde kütüphanede yerini almayı kendi işi bellemişti. Aslında iş tayin etmek kolay hal almıştı, çünkü Mr. Casaubon bir amaç daha edinmişti kendine: Yeni bir *parergon* vardı şimdi gündeminde. Mısır esrarları[153] konusunda, yakın zamanda izi sürülen bazı emareler üzerine yazılmış bir monograf vasıtasıyla Warburton'un* bazı iddialarını tashih edebilirdi. Başvuru kaynakları bu konuda da kapsamlıydı ama topyekûn sınırsız değildi ve cümlelerin Brasenose'dakiler ve daha mütevazı bilgiye sahip nesiller tarafından incelenebilecek şekilde yazılması gerekiyordu. Böyle ufak abidevi işler Mr. Casaubon'a her zaman heyecan vermişti; iktibasların müdahalesi ve diyalektik ifadelerin beyninde birbiriyle girdiği rekabetler hazmı zorlaştırıyordu. Ve burada, her şey müphem olduğu ve Carp'a ithafa gerek kalmaması için en başından Latince'ye bağlılık gerekiyordu; bir seferinde Carp'a, onu hayvanlar âleminde sıralamaya koyulacak bir *viros nullo aevo perituros*[154] şeklinde bahsederek

[153] Genelde antik Akdeniz dinlerinin ritüelleri kastediliyor. (D.C. notu)

[154] Latince 'ölümsüz insanlar'. (D.C. notu)

ithafta bulunmuş olmak, Mr. Casaubon için zehir zemberek bir pişmanlıktı; ithaf eden kişiyi sonraki asırda alay konusu olmaya açık hale getiren bir hataydı bu ve muhtemelen şimdi Pike ile Tench kıkırdayarak hatırlıyordu bunu.

Kısacası Mr. Casaubon, en meşgul dönemlerinden birindeydi ve az önce anlatmaya başladığım üzere Dorothea, erken saatlerde kütüphanede tek başına kahvaltı yapan kocasına katıldı. O arada Lowick'e ikinci ve muhtemelen evlilik öncesi sonuncu ziyaretini yapan Celia da kabul odasında Sir James'i bekliyordu.

Dorothea, kocasının ruh halinin emarelerini okumayı öğrenmişti ve o sabahın, son bir saattir sisli hale geldiğini görebiliyordu. Mr. Casaubon tatsız bir görevi ifa ettiğini belirten soğuk bir tonla, "Bana gönderilen bir mektuba senin adınla eklenmiş bir zarf var, Dorothea," dediğinde, sessizce masasına doğru yürüyordu.

İki sayfalık bir mektuptu bu ve Dorothea hemen alttaki imzaya baktı. "Mr. Ladislaw!" dedi, hoşnutluk da içeren bir şaşkınlıkla. "Bana ne konuda yazmış olabilir ki?" Başını kaldırıp Mr. Casaubon'a baktı. "Sana ne konuda yazdığını tahmin edebiliyorum."

Mr. Casaubon ona bakmadan, kaleminin ucuyla kendisine gelen mektubu sertçe işaret etti ve "İstiyorsan okuyabilirsin," dedi. "Ancak ihtiva ettiği ziyarete gelme teklifini reddetmem gerektiğini peşinen söylemek isterim. Bu tür dikkat dağıtan şeyleri ve özellikle de gelişigüzel hercailikleri, varlıklarını külfet haline getiren misafirleri kaçınılmaz olmadıkları sürece arzulamamamın mazur görülebileceği kanaatindeyim."

Dorothea'yla kocası arasındaki ilişki, Roma'da yaşanan ve genç kadının zihninde, duygularını dışa vurmak yerine bastır-

masını kolaylaştıracak güçlü izler bırakan küçük patlamadan o yana çatışma kıvamına hiç gelmemişti. Ama kendisinin kocası tarafından uygun bulunmayacak misafirleri ağırlamayı arzu edebileceğini vurgulayan bu huysuz öngörü, gelebilecek bencilce sızlanmalara karşı sebepsiz yere savunmaya geçme hali, içerlemeye neden olmadan evvel sakin kafayla düşünülemeyecek kadar şiddetli bir acı teşkil etmişti. Dorothea, önceden John Milton'a sabır gösterebileceğini düşünmüştü ama onun bu şekilde davranabileceği aklından hiç geçmemişti ve Mr. Casaubon gözüne bir ân için aptala yakışır şekilde anlayışsız ve nefret uyandıracak derecede adaletsiz görünmüştü. İçindeki fırtınalara yavaş yavaş hâkim olmaya başlayan 'yeni doğmuş bebek', maalesef bu durumda 'kavurucu soğuğu yürüyüp geçemeyecekti'.[155] Dorothea sarsıcı bir tonla cevap verince, ilk kelimeler bile Mr. Casaubon'un irkilerek ona bakmasına ve gözlerinin çakmak çakmak halini yakalamasına sebep oldu:

"Seni rahatsız edecek bir şeyi arzulayacağımı neden ima ettin? Seninle çekişmeyi maksat edinmişim gibi konuşuyorsun. Hiç değilse kendi hazlarımı seninkilerden azade tartar görünmemi bekleseydin."

Mr. Casaubon asabi bir tavırla, "Düşünmeden konuşuyorsun, Dorothea," dedi. Karşısındaki kadının bir erkeğe eşlik etmenin müşkül seviyelerine yerleşemeyecek kadar toy olduğu kesinlikle anlaşılmıştı ki aksinin gereği de renksiz ve özelliksiz hal alması, her şeyi olduğu şekliyle kabullenmesiydi.

Dorothea onunkiyle aynı tonla, "Bence duygularım hakkında yanlış faraziyelere yönelerek ilk düşüncesizliği sen yaptın," diye cevap verdi. Ateş henüz hararetini yitirmemişti ve koca-

[155] Shakespeare'in, *Macbeth* oyununun 1. Perde, 7. Sahne'sindeki 'Pity, like a naked new-born babe, / Striding the blast.' ifadesi, Kral Duncan'ın masumiyetini ve sert bir kral olacağını vurgulamakta kullanılan bir metafordur.—ç*n*

sının ondan özür dilememesini bayağı bir tavır olarak görüyordu.

"Sence sakıncası yoksa bu konu üzerine daha fazla konuşmayalım Dorothea. Bu tür bir tartışma için ne zamanım var ne de enerjim."

Mr. Casaubon bu noktada yazısına dönmek için kalemi mürekkep hokkasına batırdı ama eli öylesine titriyordu ki kelimeleri bilinmeyen bir yazı kullanır gibi karalıyordu. Gazabı defetmek yerine[156] sadece odanın öbür yanına gönderen cevaplar vardır ve bir tartışma, adaletin sizden yana olduğunu hissettiğiniz zaman soğukça geçiştiriliyorsa, bu durum, insanı evlilikte, felsefede olduğundan daha çok çileden çıkarır.

Dorothea, Ladislaw'ın mektuplarının ikisini de okumadan kocasının masasında bırakıp yerine geçti ama okumayı reddetmesindeki horgörü ve öfke, cimrice tamahlara kapılmış gibi görünmemek için bir kenara fırlattığımız herhangi kıymetsiz şey karşısında hissettiklerimizle aynıydı. Kocasının o mektuplar karşısında kapıldığı huysuzluğun kestirilmesi güç menşeleri üzerine tahmin yürütecek durumda değildi; tek bildiği, mektupların, kocasının kendisini kırmasına neden olduğuydu. Hemen çalışmaya başladı ve eli hiç titremiyordu; tersine, kendisine bir gün önce verilen alıntıları yazarken harfleri güzelce şekillendirdiğini hissetti ve kopyasını çıkardığı, yavaş yavaş anlamaya başladığı Latince'nin yapısı ona her zamankinden açık gelmeye başlamıştı. Öfkesinde bir üstünlük duygusu vardı ama bu, yazısının kararlılığıyla yer değiştirmişti; kendini bir zamanın 'hatırşinas Başmelek'inin zavallı yaratığın teki olduğunu açıkça telaffuz eden içsesine dönüşecek

[156] 'Yumuşak cevap gazabı defeder ama yaralayıcı söz öfkeyi alevlendirir.' Eski Ahit, Süleyman'ın Meselleri, 15:1 (D.C. notu)

şekilde sıkıştırmıyordu. Bu hissedilir sessizlik yarım saat kadar sürdü ve Dorothea, bir kitabın gürültüyle yere düştüğünü duyana kadar başını hiç kaldırmadı ama hızla dönüp bakınca, Mr. Casaubon'un, kütüphanenin raflarına ulaşmak için kullanılan merdivenin üstünde, bedensel bir sıkıntı yaşar gibi sıkıca tutunmaya çalıştığını gördü. Hemen yerinden fırlayıp ona koştu. Mr. Casaubon'un nefes almakta zorluk çektiği belliydi. Bir taburenin üstüne sıçrayan Dorothea onun dirseğine uzandı ve ruhu şefkat dolu bir telaş içinde erirken, "Bana yaslanabilir misin, hayatım?" dedi.

Mr. Casaubon, Dorothea'ya sonsuzluk kadar uzun gelen iki veya üç dakika kadar hiç konuşmadan ve hareket etmeden, gürültüyle nefes almaya çabaladı. Son üç basamağı inip Dorothea'nın, merdivenin yakınına çektiği sandalyeye yığılırken artık kesik soluklar almıyor ama çok çaresiz ve her ân kendinden geçecek gibi görünüyordu. Dorothea çıngırağı şiddetle çaldı ve az sonra Mr. Casaubon kanepeye alındı; bayılmadı ve onun 'kütüphanede nöbet geçirdiği' haberini holde alan Sir James Chettam geldiğinde, yavaş yavaş toparlanıyordu.

Chettam'ın ilk düşüncesi, '*Tanrım, böyle bir şeyin gerçekleşmesi şaşırtıcı değil!*' oldu. Kehanete meyleden ruhundan daha açık bir anlatım talep edilse, kullanacağı tanım yukarıdaki gibi 'nöbet' olurdu. Kendisini durumdan haberdar eden kahyaya, hekime haber gönderilip gönderilmediğini sormuştu. Kahya, efendisinin daha önce hekim istediğini hatırlamıyordu ama birinin çağrılması doğru olmaz mıydı?

Sir James kütüphaneye girdiğinde, Mr. Casaubon her zamanki kibarlığını gösterebiliyordu ve Dorothea da ilk ânda kapıldığı dehşetin etkisiyle kocasının yanına diz çökmüş halde

hıçkırıklara boğulmuş da olsa, ayağa kalkarak bir hekime haber gönderilmesini istedi.

"Size Lydgate'in çağrılmasını tavsiye ederim," dedi Sir James. "Annem ona müracaat etti ve kendisini alışılmadık seviyede bilgili buldu. Babamın ölümünden sonra hekimlere iyi gözle bakmıyor."

Dorothea kocasına yalvarır gibi baktı ve o da sessizce rızasını işaret etti. Böylece birileri Mr. Lydgate'i çağırmaya gönderildi, o da şaşılacak kadar çabuk geldi, çünkü Sir James Chettam'ın adamı olan haberci hekimi tanıyordu ve ona, kolunu Miss Vincy'ye teslim etmiş halde, atının yanı sıra Lowick yolunda yürürken rastlamıştı.

Kabul odasındaki Celia'nın, Sir James gelip durumu anlatana kadar meseleden haberi olmadı. Dorothea'nın söylediklerini dinledikten sonra Sir James, hastalığı bir nöbet olmasa da 'o tabiatta' bir şey olarak değerlendirmişti.

Celia, kendi eksiksiz mutluluğunun izin verdiği nispette bir üzüntüyle, "Zavallı, sevgili Dodo!" dedi, "Ne kadar korkunç bir şey!" Küçük elleri birbirine kenetlenmiş ve Sir James'inkiler tarafından, bir goncayı bağrına basan koruyucu bir çanakyaprak misali sarmalanmışlardı. "Mr. Casaubon'un hastalanması beni şaşırttı ama ondan hiçbir zaman hoşlanmamıştım. Ve bence Dorothea'yı gereğinin yarısı kadar bile önemsemiyor; tersi olmalı oysa, çünkü eminim ki başka kimse onu kabul etmezdi. Sizce eder miydi?"

"Bunu ablanızın korkunç şekilde feda edilmesi olarak görmüşümdür hep," dedi Sir James.

"Evet. Ama zavallı Dodo hiçbir zaman başka insanların yaptığını yapmadı ve bundan sonra da farklı davranacağını düşünmüyorum."

Sadık bir kalbe sahip Sir James, "Asil biri o," dedi. Dorothea'yı müşfik kolunu kocasının boynuna dolamış ve yüzüne tarifsiz bir üzüntüyle bakarken gördüğü ânda edinmişti bu düşünceyi. O bakışta ne seviyede nedamet olduğundansa haberi yoktu.

Sir James'in dediklerinden memnun, ancak onun Dodo'nun yanında rahat edemediğini bilen Celia, "Öyledir," diye cevap verdi. "Onun yanına gitsem mi? Sizce bir yardımım dokunur mu?"

"Lydgate gelmeden onu sizin görmenizin iyi olacağını düşünüyorum," dedi Sir James, alicenap bir yaklaşımla. "Ancak çok uzun kalmayın orada."

Celia gidince, odada volta atarken, Dorothea'nın nişanlanması konusunda ilkin neler düşündüğünü hatırladı ve Mr. Brooke'un fütursuzluğuna duyduğu tiksintinin canlandığını hissetti. Eğer Cadwallader (veya başka birileri) bu ilişkiyi kendisi gibi değerlendirmiş olsaydı, izdivaç engellenebilirdi. Genç bir kızın kaderi üzerine öyle körlemesine karar almasına izin vermek, onu kurtarmak için en ufak çaba harcamamak hainlikti. Sir James kendi namına esef duymayı uzun zaman önce bırakmıştı; Celia'yla nişanlanmak kalbini yeterince tatmin ediyordu. Ama şövalye tabiatlı bir adamdı (kendini kadınların hizmetine karşılık beklemeden vakfetmek eski şövalyelik ruhunun ideal zaferlerinden değil miydi?) ve karşılık bulmayan aşkı yerini karamsarlığa bırakmamıştı; bu aşkın ölümü geride tatlı izler, Dorothea'ya dair vakfedici bir etkiye sahip, gidip gelen hatıralar bırakmıştı. Onun ağabeye denk, davranışlarını cömert bir itimatla yorumlayan arkadaşlarından biri olarak kalacaktı.

30

'Qui veut delasser hors de propos, lasse.'

'Kendini gayesizce avutanlar, avuntudan yorulur.'

—Pascal[157]

Mr. Casaubon ilkinin şiddetinde bir kriz daha geçirmedi ve birkaç gün içinde normal durumuna dönmeye başladı. Ancak Lydgate, vakayı ciddi ilgiye değer görüyordu. Kullanılması o zamanlar henüz olağan kabul edilmeyen stetoskopuna başvurmakla kalmadı, hastasıyla birlikte sessizce oturup onu gözlemledi. Mr. Casaubon'un kendisiyle ilgili sorularına hastalığın zihinsel meşgalelerle, şevk isteyen ama tekdüze işlerle uğraşan adamlarda yaygın olduğu cevabını verdi; devasıysa daha hafif mesaide tatmin bulmak ve çeşitli rahatlama yolları aramaktı. Bir defasında yanlarında oturan Mr. Brooke da ona Cadwallader'in yaptığı gibi balığa çıkmasını, kendisine bir torna odası hazırlatarak oyuncaklar, masa ayakları, o tür şeyler yapmasını tavsiye etti.

Zavallı Mr. Casaubon acı acı, "Kısacası bana ikinci çocukluğumun gelişine hazır olmamı tavsiye ediyorsunuz," dedi ve Lydgate'e bakarak. "Bu tür şeyler bana, hazıra kenevir bükmek[158] cezaevindeki mahpusa ne kadar rahatlatıcı gelirse ancak o kadar faydalı olur," diye ekledi.

"Şunu itiraf etmek gerek," dedi Lydgate, gülümseyerek.

[157] *Düşünceler*'den.—çn

[158] Mahkûmları oyalamak için verilen halat keneviri hazırlama angaryası. (G.M. notundan)

"Eğlence, çok tatminkar bir reçete değildir. İnsanlara moralini yüksek tutmasını söylemek gibidir. Belki de bu şekilde çalışmaya devam etmek yerine biraz sıkılmaya razı olmanız gerektiğini söylesem daha iyi olurdu."

"Evet, evet..." diye atıldı Mr. Brooke. "Akşamları Dorothea sizinle tavla oynasın. Ve bakın, badminton da olabilir. Gündüzler için badmintondan iyi oyun düşünemiyorum. İyi hatırlarım moda olduğu zamanları. Gözleriniz buna dayanamaz, Casaubon. İşi biraz gevşek tutmanız lazım, öyle ya. Biraz hafif çalışmalara yönelebilirsiniz, deniz kabuğu incelemelerine mesela; her zaman hafif çalışma olduğunu düşünmüşümdür. Veya Dorothea size hafif şeyler okusun: Smollett'ten *Roderick Random*, *Humphrey Clinker*;[159] biraz serbest bir dille yazılmıştır ama evlendiğine göre artık her şeyi okuyabilir. Beni hiç alışkın olmadığım şekilde güldürdüklerini hatırlıyorum; posta arabası refakatçisinin pantolonundan bahsettiği kısım gülünçtür. Şimdilerde böyle mizah yok artık. Şahsen hepsinin üzerinden geçmişliğim vardır ama sizin için yeni olabilirler."

Mr. Casaubon'un duygularını ifade edecek cevaplardan biri, '*Devedikeni yemek kadar yeni kabul edilebilir,*' olurdu. Ama eşinin amcasına duyduğu saygı gereği başını teslimiyetle eğerken adamın sözünü ettiği meşgalelerin hiç kuşkusuz 'belli bir zihin düzenine hitap edebileceğini' düşünüyordu.

Ehil sulh hâkimi, dışarıya çıkınca Lydgate'e, "Anlamışsınızdır..." dedi. "Casaubon biraz dar bir hayata sahiptir; uğraştığı ve araştırma alanında gayet derinlemesine olduğuna inandığım işleri yasaklarsanız, ne yapacağını bilemez, öyle ya. Ben şahsen böyle bir duruma asla mahal vermezdim; daima çok

[159] Tobias Smollet'in (1721-1771) bu iki pikaresk taşlaması 1748 ve 1771 yıllarında yayınlanmıştır.—*çn*

yönlü bir adam olmuşumdur. Ama ruhbanlar biraz daha sıkı bağlara sahiptir. Hele bir de onu piskopos yaparlarsa! Peel için çok iyi bir risale yazdı. İşte o zaman daha fazla hareket, daha fazla gösteri imkânı bulacaktır; biraz et bağlayabilir. Ama size tavsiyem, Mrs. Casaubon'la konuşmanızdır. Her konuda gerekli mahareti gösterebilir; yeğenim yani. Ona kocasının canlılığa, başka şeylerle oyalanmaya ihtiyacı olduğunu anlatın: Ona eğlenceli taktikler verin."

Lydgate, Mr. Brooke'un bu tavsiyesi olmasa da Dorothea ile konuşmaya karar vermişti. Amcası Lowick'te hayatın canlandırılmasına dair latif tekliflerini savururken yanlarında değildi ama genellikle kocasının yanından ayrılmayan bir kadındı Dorothea ve sesiyle yüzündeki hiçbir şeyden etkilenmeyen, kocasının aklına veya sağlığına temas edenler karşısındaki yoğun kaygı ifadesi, Lydgate'in izlemekten kendini alamadığı bir dram yaratıyordu. Mrs. Casaubon'a kocasının muhtemel geleceğini anlatmakla doğru şey yapacağını telkin etmişti kendine ama buna ilaveten, onunla özel olarak konuşmanın kesinlikle ilginç olacağını da düşünmüştü. Bir tıp adamı, psikolojik intibalar edinmekten hoşlanır ve bazen böyle çalışmalar sırasında, hayatın ve ölümün hiçliğe karşı saldırı halinde olduğu yönünde anlık ilhamlara kolaylıkla kaydığı olur. Lydgate, şahsen bu lüzumsuz kestirime sık sık hicivle yaklaşmıştı ve şimdi de tetikte olma niyetindeydi.

Mrs. Casaubon'u sordu ve yürüyüşte olduğu söylenince oradan ayrılmak üzereyken, Dorothea ile Celia, mart rüzgârına karşı verdikleri mücadeleyle ışıldayarak bahçe kapısına yaklaşıyordu. Lydgate kendisiyle yalnız görüşme ricasında bulunca, aklında hekimin Mr. Casaubon'a dair söyleyeceklerinden başka şey olamayan Dorothea onu en yakındaki kütüphaneye aldı.

Kocası hastalandığından beri oraya ilk defa giriyordu ve hizmetkar, kepenkleri henüz açmamıştı. Ancak içeride pencerelerin üst camlarından gelen, okumaya yetecek kadar ışık vardı.

Dorothea odanın ortasına kadar yürüyüp, "Bu loşluğa aldırış etmeyin," dedi. "Siz kitapları yasaklayınca kütüphane atıl kaldı. Ama ümit ediyorum ki Mr. Casaubon yakın zamanda buraya dönecektir. Gelişme gösteriyor mu?"

"Evet, benim başta beklediğimden daha hızlı gelişme gösteriyor. Hatta şimdiden normal sağlık durumuna yaklaştı."

Duyarlı kulağı Lydgate'in ses tonunda bir anlam yakalayan Dorothea, "Hastalığın geri geleceğinden endişe duymuyorsunuz, değil mi?" diye sordu.

"Böyle vakalarda peşinen fikir yürütmek kolay değildir," dedi Lydgate. "Kesin olarak söyleyebileceğim tek şey, sinirlerini yıpratmaması için Mr. Casaubon'a göz kulak olunması gerektiğidir."

Dorothea yakarır gibi bir tonla, "Sizden olabildiğince açık konuşmanızı rica edeceğim," diye atıldı. "Bilmediğim, bilsem farklı davranmama yol açacak bir şeyler olabileceğini düşünmeye tahammül edemiyorum." Kelimeler ağzından çığlık gibi çıkmıştı ağzından; çok da geçmişte kalmamış bir zihinsel tecrübenin sesini teşkil ettikleri açıkça belliydi.

En yakındaki sandalyeye yerleşirken, "Oturun," dedi Dorothea ve kadere dair ciddi bir mesele söz konusu olduğunda resmiyeti bir yana iten insiyaki reddedişle, bonesini ve eldivenlerini çıkartıp attı.

"Söylediklerinizi benim görüşümü haklı çıkarıyor," dedi Lydgate. "Bir tıp insanı olarak kişinin vazifesi, bu tür pişmanlıkların önünü elinden geldiğince almaktır. Ancak sizden Mr.

Casaubon'un durumunu, üzerinde peşinen konuşulması en zor olanlar arasında değerlendirmenizi rica ediyorum. Öncekinden daha sağlıksız olmamak kaydıyla, on beş yıl veya daha fazla yaşayabilir."

Dorothea'nın benzi iyiden iyiye solmuştu ve Lydgate durakladığında, "Çok dikkatli davrandığımız takdirde, o da..." dedi.

"Evet. Her türden zihinsel çalkantıya ve aşırı çalışmaya karşı dikkatten söz ediyorum."

Öyle bir biçarelik halini hızla gözünde canlandıran Dorothea, "Çalışmalarını bırakmak zorunda kalırsa sefil olur," diye atıldı.

"Bunun farkındayım. Dolaylı ve dolaysız şekilde tutulacak tek yol, kocanızın meşguliyetlerini hafifletmek ve çeşitlendirmek olabilir. Her şeyin tıkırında gitmesi sayesinde, bu son krizin sebep olduğuna inandığım kalpteki rahatsızlık, dediğim gibi, birincil derecede bir tehlike arz etmiyor. Öte yandan, hastalığın daha hızlı şekilde nüksetmesi de mümkün ki bazı durumlarda aniden ölümle sonuçlanabilen bir rahatsızlıktır. Böyle bir şeye yol açabilecek herhangi ayrıntı ihmal edilmemeli."

Oluşan kısa sessizlik süresince Dorothea, mermerden bir heykele dönüşmüş gibi oturup kaldı ama içindeki hayat öyle yoğundu ki zihni daha önce hiç bu kadar kısa bir zaman zarfında, eşit menzilli sahneler ve saikler arasında savrulmamıştı.

Nihayet az önceki alçak ses tonuyla, "Yalvarırım bana yardım edin," dedi. "Ne yapabileceğimi bana söyleyin."

"Ülke dışına seyahat konusunda ne düşünüyorsunuz? Sanırım yakın zamanda Roma'daydınız."

Bu çözümü en öte seviyede umutsuz kılacak hatıralar, Dorothea'yı içine daldığı solgun durağanlıktan çıkaracak yeni bir

cereyan gibi gelmişti. Gözyaşları yanaklarından aşağı akarken, daha ziyade çocuksu bir ümitsizlikle, "Ah, bu işe yaramaz," dedi. "Herhangi bir şeyden daha zararlı olur. Yapmayı sevmediği hiçbir şeyin faydası olamaz."

"Sizi bu acıdan esirgeyebilmeyi arzu ederdim," dedi Lydgate, derinden etkilenerek ama onun evliliğini merak etmekten kendini alamayarak. Dorothea gibi kadınlar tecrübeleri dahiline hiç girmemişti.

"Bana söylemeniz isabetliydi. Gerçeği anlattığınız için teşekkür ederim."

"Mr. Casaubon'un kendisine, onu aydınlatacak bir şey söylemeyeceğimi anlayışla karşılamanızı arzularım. Bence kendine aşırı yüklenmemesi ve belli başlı kuralları gözetmesi gerektiğinden fazlasını bilmesi gerekmiyor. Herhangi bir kaygı, onun için şu ânda kesinlikle en tercih edilmeyecek durumu yaratır."

Lydgate ayağa kalkınca, Dorothea da mekanik hareketlerle aynısını yaptı ve pelerinini, kendisini boğuyormuş gibi boynundan çözüp attı. Hekim onu başıyla selamlayıp çıkmaya hazırlanırken, yalnız başına olsa duaya dönüşebilecek bir dürtü, sesinde hıçkırıklarla dile gelmesini sağladı:

"Ah, siz bilge bir adamsınız, öyle değil mi? Hayat ve ölüme dair her şeyi biliyorsunuz. Öğüt verin bana. Ne yapabileceğimi düşünün. Hayatı boyunca çalışmış ve ileriye bakmış bir adam o. Başka hiçbir şeyi önemsemez. Benim tek önemsediğimse..."

Lydgate aynı karmakarışık ortamda; aynı dertli, kötü aydınlatılmış hayatta, benzer tabiattaki kişilerle beraberlik içinde olma duygusundan öte hiçbir bilinç taşımaksızın gönülden gönüle yapılan bu yakarışı, bu bilinçdışı yalvarışın kendisinde yarattığı et-

kiyi yıllar boyunca hatırlayacaktı. Ama o ânda, Mr. Casaubon'u ertesi gün tekrar göreceği haricinde ne diyebilirdi ki?

O gidince Dorothea'nın gözyaşları boşaldı ve içine düştüğü boğucu bunalımı dağıttı. Sonra, üzüntüsünü kocasına belli etmemesi gerektiğini hatırlayıp gözlerini kuruladı ve odada şöyle bir etrafına bakıp, Mr. Casaubon'un her ân gelmeyi arzulayabileceğini düşünerek, hizmetkarlara oranın her zamanki haliyle tutulmasını söylemeye karar verdi. Masasının üstündeki mektuplar, hastalandığı sabahtan beri öylece duruyordu ve aralarında, Dorothea'nın gayet iyi hatırladığı üzere, genç Ladislaw'ınkiler de vardı; kendisine gönderilen de hâlâ açılmamıştı. O mektupların hatırlattıkları, ani hastalıkla beraber daha acı bir hale gelmişti; öfkesiyle işlerin kızışması da hastalığın ortaya çıkmasına yol açmış olabilirdi; yeri geldiğinde mektupları okuyacak kafi zamanı olacaktı ve onları kütüphaneden çıkartmak gibi bir niyeti yoktu. Ama kocasının gözünün önünden kaldırılmaları gerektiği gelmişti aklına; mektuplardan ötürü her ne sebeple rahatsızlık duyduysa, bir kere daha asabı bozulmamalıydı. Böylece gözlerini ilk mektupta gezdirerek, kocasının istemediği bu ziyareti engellemek için cevap yazmanın gerekip gerekmeyeceği konusunda emin olmak istedi.

Will mektubu Roma'dan yazmıştı ve Mr. Casaubon'a duyduğu minnetin her türlü teşekkürü münasebetsiz kılacak kadar derin olduğunu belirterek başlamıştı. Bundan ötürü büyük şükran duymasa, kendine alicenap bir dost bulmuş, ruhsuz bir alçak kabul edilmesi gerekirdi. Minneti kelimelere dökülecek olsa, bu 'samimiyim' demek kadar sudan kaçardı. Ancak hatalarının -Mr. Casaubon'un kendisine defaten işaret ettiği hataların- akrabasının alicenaplığının kaçınılmaz kıldığı ihmal halinden kurtarılıp, daha fazla gayret gerektiren yere taşına-

rak düzeltilmesi gerektiğini idrak etmişti. İstikbalde, borçlanmış olduğu eğitim itibarını sergileyerek ve başkalarının haklı iddialarda bulunacağı ödeneklere ihtiyaç duymaya son vermiş halde, en iyi dönüşü -bir dönüş söz konusuysa elbette- yapacağına can-ı-gönülden güven duyuyordu. Tek sermayesi beyninde olan birçok genç adamın mükellef olduğu şekilde, şansını denemek üzere İngiltere'ye geliyordu. Arkadaşı Naumann, Tartışma'yla -yani Mr. Causabon için, tamamlanmasına rıza gösterdiği tabloyla- ilgili düzenlenmelerin onun tarafından üstlenilmesini arzu etmişti ve Mr. Casaubon'un izni olursa, resmi Lowick'e bizzat getirecekti. Gerektiği takdirde, Paris'teki postrestanta gönderilecek bir mektup, Lowick'e uygunsuz zamanda ulaşmasını önleyebilirdi. Ayrıca Mrs. Casaubon'a, Roma'da başlattıkları sanat tartışmasını devam ettirmek amacıyla yazdığı mektup da ekteydi.

Kendi mektubunu açan Dorothea, muhteviyatın onun fanatik zihnine ve bazı şeyleri olduğu haliyle kabullenip haz duyamamasına dönük serzenişin devamı niteliğinde olduğunu, yanıttığı dinç neşenin o ân için okunmasını mümkün kılmadığını görüyordu. Diğer mektup konusunda ne yapılması gerektiğini derhal düşünmesi gerekiyordu; belki hâlâ Will'in Lowick'e gelmesini engelleyecek kadar zamanı vardı. Sonunda mektubu, Mr. Casaubon'un hastalandığını ve durumunun ziyaretçi kabul etmeye uygun olmadığını Will'e bildirmesi ricasıyla, o sıra henüz evden ayrılmamış olan amcasına teslim etti.

Kimse mektup yazmaya Mr. Brooke kadar hazır ve nazır olamazdı; konu bu olduğunda tek sıkıntısı mektubu kısa tutmaktı ve düşünceleri yine iç içe katlanmış üç büyük sayfaya taşacaktı. Dorothea'ya ise, "Yazacağımdan emin olabilirsin, ha-

yatım," demekle yetinip ekledi: "Akıllı bir genç o; şu Ladislaw yani; diyebilirim ki mertebe alacaktır. Yazdığı da iyi bir mektup; meselelere bakışını iyi ifade etmiş, gördüğün gibi. Ben her halükârda Casaubon'un durumunu ona aktaracağım."

Ancak Mr. Brooke'un kaleminin ucu düşünen, özellikle hamiyetperver cümleleri zihninin geri kalanı yetişene kadar açarak geliştiren bir organdı. Bu organ, duyulan üzüntüyü Mr. Brooke'un gayet isabetle kullandığını düşündüğü kelimelerle ifade ediyor, telafi yolları öngörüyor ve ayrıca daha önce akla gelmemesine şaşılacak bir çare ilham ediyordu. Genç Ladislaw'ın -aklında bir yığın fikirle yeni bir hayat başlatmak üzere olmasının ona sağladığı ilginçlik bir yana- Mr. Brooke'a uzun zamandan beri ihmal ettiği İtalyan tabloları üzerinde ayrıntılı şekilde görüşmek üzere oralara gelememesinin esef edilecek bir durum olacağını ifade eden kalem, ikinci sayfanın sonuna varılırken mektubun yazarını, Will'i, Lowick'de ağırlanamayacağına göre, Tipton Grange'a çağırmaya ikna etmişti. Neden olmasındı? Birlikte yapacak birçok hoş şey bulabilirlerdi ve zaten dönem de tuhaf bir gelişme dönemiydi, siyasi ufuklar genişliyordu; kısacası Mr. Brooke'un kalemi, mükemmellikten uzak şekilde idare edilen bir yayın organı olan *Middlemarch Pioneer* konusunda yakın zamanda edinilmiş bazı düşünceleri aktaran kısa bir nutka meyletti. Mr. Brooke mektubu mühürlerken, muğlak projelerin zihnine akmasıyla coşkuya kapılmıştı: *Pioneer*, düşünceleri biçimlendirme istidadına sahip bir gencin elinde taze bir adayın yolunu açabilecek vasıtaya dönüşürse, bundan nelerin çıkacağını kim tasavvur edebilirdi? Celia da yakın zamanda evleneceğine göre, genç birilerinin ona hiç değilse bir süreliğine masasında refakat etmesi çok hoş olacaktı.

Ancak kocasıyla fazlasıyla meşgul olduğu ve o tür şeylere önem vermediği düşüncesiyle, mektuba yazdıklarını Dorothea'ya anlatma gereği duymadı.

31

Nereden bilecektin o büyük çandan ses almanın
Senin haddin olmadığını? Bırak bir flüt çalsın
Yapıldığı münasip metalin gerisinden:
İyice kulak ver
Doğru nota akıp gidene kadar gümüşi dereden.
O zaman büyük çan titreşecektir,
O zaman büyük ayin
Sayısız eş zamanlı dalgayla cevap verecektir
Alçak perdeden yumuşak bir uyumla.

Lydgate o akşam Miss Vincy ile birlikteyken Mrs. Casaubon mevzuunu açtı ve onun kendisinden otuz yaş büyük, çalışmayı en önemli meşgale kabul eden resmi tavırlı adama dönük güçlü hislerine bazı vurgular yaptı.

Rosamond, ilimle uğraşan erkeğin bir kadında bulması muhtemel en güzel özelliğe gönderme yaparak, "Elbette ki kendini kocasına adamış," dedi ama bir yandan da yakın zamanda ölmesi beklenen bir kocaya sahip olarak Lowick Malikanesi'nde hanımlık etmenin çok fazla melankolik olmayacağını düşünüyordu. "Onu etkileyici buluyor musunuz?"

"Gerçekten etkileyici biri ama bunu hiç düşünmedim," diye cevap verdi Lydgate.

"Sanırım profesyonelce olmazdı," dedi Rosamond, gamzelerini sergileyerek. "Ama bakın, hekimliğiniz nasıl da yayılıyor! Galiba önce Chettamlara çağırılmışsınız, şimdi de Casaubonlar."

Lydgate, zoraki bir ikrar tonuyla, "Evet," dedi. "Ama öyle insanlara bakmaktan fakirlerle ilgilenmek kadar hoşlanmıyorum. Vakalar çok tekdüze ve insan daha fazla velveleyle uğraşmak, daha fazla saçmalığı hürmetle dinlemek zorunda kalıyor."

"Middlemarch'tan başka yerde bu kadarını bulamazsınız. Hiç değilse gittiğiniz hanelerde geniş koridorlardan geçiyorsunuz ve her tarafta gül yapraklarının kokusu var."

Lydgate önlerindeki masaya eğilip onun minik çantasının yanında duran zarif mendilini serçe parmağıyla aldı ve kokusunun keyfine varır gibi burnuna yaklaştırdıktan sonra gülümseyerek, "Doğrudur, Mademoiselle de Montmorency,"* dedi.

Ancak Lydgate tarafından Middlemarch'ın çiçeğinin etrafında uçuşarak değerlendirilen bu makbul tatil rahatlığı ebediyen devam edemeyecekti. O kasabada da başka kasabalarda olacağı gibi, cemiyetten uzun süre kopuk yaşayamazdı ve ısrarla flört eden iki insan 'meselelerin münferiden vasıta bulacağı çeşitli engellerden, yüklerden, darbelerden, çarpışmalardan, davranışlardan'[160] hiçbir şekilde kurtulamazdı. Miss Vincy'nin yaptığı dikkate değer bir şeydi ve şimdi, yaşlı Featherstone'u tatmin etmenin ve Fred iyileştikçe daha az katlanılabilir bir gelin adayı haline gelen Mary Garth'a bekçilik etmenin başka yolunu bulamayan Mrs. Vincy'nin, biraz mücadele verdikten sonra Fred'le birlikte biraz kalmak üzere Stone Court'a gidişiyle birlikte, muhtemelen hayranları ve tenkitçileri için dikkat çekici hal arz ediyordu.

Mesela Bulstrode Hala, artık yalnız kalan Rosamond'u görmek için Lowick Gate'e biraz daha sık gelmeye başlamıştı. Kardeşini candan seven Mrs. Bulstrode daima onun daha iyi bir evlilik yapabileceğini düşünmüştü ve çocukları hakkında en iyi

[160] Lucretius, *De Rerum Natura* (*Tabiat Üzerine*). (D.C. notu)

temennileri beslerdi. Ve Mrs. Plymdale'le uzun zamandır samimiyeti vardı. İpek, iç çamaşırı deseni, porselen ve ruhban konularında aynı tercihlere sahiplerdi; ufak sağlık meselelerinde, evi çekip çevirmeyle ilgili sıkıntılarda birbirlerine içlerini döküp sırlarını emanet ederlerdi ve Mrs. Bulstrode tarafındaki daha kararlı ciddiyete sahip olma, zekâya daha fazla hayranlık duyma ve kasaba dışında evde oturma gibi bazı üstünlük noktaları, iyi niyetli ve birbirinin dürtülerinden habersiz olan iki kadın arasında haset doğmasına sebep olmadan, sohbetlere renk katardı.

O gün Mrs. Plymdale'e sabah ziyaretine giden Mrs. Bulstrode, fazla kalamayacağını, çünkü biçare Rosamond'u görmeye gideceğini söylemişti.

Yuvarlak gözlü, ufak tefek ve evcilleştirilmiş şahin misali keskinliğe sahip olan Mrs. Plymdale, "Neden 'biçare Rosamond' dedin ki?" diye sordu.

"Çünkü çok güzel bir kız ve gayet düşüncesizce yetiştiriliyor. Annesi -bilirsin- ona daima laubalice yaklaşır ki bu da benim çocuklar konusunda kaygıya kapılmama sebep oluyor."

"Bildiğim şekilde ifade etmem gerekirse, Harriet..." dedi Mrs. Plymdale, sesinde belirgin bir vurguyla. "Herkes senin ve Mr. Bulstrode'un son zamanki durumdan gayet memnun olduğunuz kanaatindedir herhalde, çünkü Mr. Lydgate'i öne çıkarmak için ne gerekiyorsa yaptınız," dedi.

Mrs. Bulstrode samimi bir şaşkınlıkla, "Neyi kastettin bununla, Selina?" diye sordu.

"Ned konusunda gerçekten müteşekkir olmadığımı değil elbette. Öyle bir eşin hakkını vermenin altından bazı insanlara nispeten kesinlikle çok daha iyi kalkar ama başka taraflara

dikkat vermesini tercih ederim doğrusu. Ne de olsa bir annenin kendince tasaları vardır ve bazı erkek çocuklar da bunlar doğrultusunda arzu edilmeyen tarzda hayat kurabilir. Ayrıca -bildiğim şekilde ifade etmem gerekirse- kasabaya yabancıların gelmesinden hoşlanmıyorum."

Buna vurgulu bir cevap vermeye hazır olan Mrs. Bulstrode, "Bilemiyorum, Selina," dedi. "Mr. Bulstrode da zamanında burası için yabancıydı. İbrahim ile Musa da yaşadıkları topraklar için öyleydi[161] ve bize yabancıları hoş tutmamız öğütlenir." Hafif bir duraklamadan sonra ekledi: "Özellikle de sakıncalı olmayanları."

"Dini anlamda konuşmuyordum ben, Harriet. Bir anne olarak konuştum."

"Eminim ki yeğenimin oğlunla evlenmesine dair bir şey söylediğimi hiç duymamışsmdır, Selina."

"Ah, Miss Vincy'nin gururundan ötürü olmalı bu; başka sebebi yoktur," dedi bu konuda daha önce Harriet'e hiç açılmamış olan Mrs. Plymdale. "Hiçbir Middlemarchlı genç ona layık değildir; annesinin böyle dediği geldi kulağıma. Bu da Hıristiyan ruhuna uymaz bence. Ama şu sıralar -duyduğuma göre- o genç hanım kendisi kadar gururlu bir adam bulmuş."

Söylenenlerden ziyade kendi bihaberliğinin farkına varmaktan ötürü içerleyen Mrs. Bulstrode, "Rosamond ile Mr. Lydgate arasında bir şeyler olduğunu ima etmiyorsun herhalde, değil mi?" dedi.

"Senin bundan haberdar olmaman mümkün mü, Harriet?"

"Ah, pek az dolanırım ortalıkta ve dedikodudan hoşlan-

[161] 'Bu halkın, yani İsrail'in Tanrısı, bizim atalarımızı seçti ve Mısır diyarında gurbette yaşadıkları süre içinde onları büyük bir ulus yaptı.' Yeni Ahit, Elçilerin İşleri, 13:17 (G.M. notu)

mam; aslında hiç kulak vermem o şeye. Sen bana nazaran daha fazla insanla görüşüyorsun. Çevren de bizimkinden çok farklı."

"Pekâlâ ama söz konusu olan senin yeğeninle Mr. Bulstrode'un mühim gözdesi ki o genci senin de gözde tuttuğundan eminim, Harriet! Bir seferinde, biraz daha büyüdüğünde Kate'i ona düşündüğünü söylediğini hatırlıyorum."

"Şu ân itibariyle ciddi bir şey olduğuna inanmıyorum," dedi Mrs. Bulstrode. "Kardeşim bana mutlaka söylerdi."

"Eh, insanlar farklı tarzlara sahiptir ama Miss Vincy ile Mr. Lydgate'i bir arada gören kimse nişanlı olmadıklarını düşünmez. Her neyse, benim meselem değil bu. Tek parmaklı eldivenler için çıkardığım desenleri göstereyim mi sana?"

Bunun sonrasında Mrs. Bulstrode, arabasına binip taze yüklenmiş bir zihinle, yeğenini ziyarete gitti. O da iyi giyimliydi ama Rosamond kendisini neredeyse onunki kadar pahalı bir gezinti elbisesiyle karşılayınca, normalde olacağından daha fazla pişman hissetti. Mrs. Bulstrode, erkek kardeşinin kadın nüshasıydı ve sesinde, kocasının alçak perdeden çıkan tenor tonundan eser yoktu. Dolambaçlı laflara başvurmasını gerektirmeyen dürüst bir bakışa sahipti.

Birlikte kabul odasına girdiklerinde etrafa ciddi bir tavırla bakınarak, "Gördüğüm kadarıyla yalnızsın, hayatım," dedi. Rosamond, halasının özellikle söyleyeceği bir şeyler olduğunu hissetmişti ve onun yakınına oturdu. Bonesindeki süslemeler o kadar hoştu ki Mrs. Bulstrode benzer bir şeyi Kate için de arzulamaktan kendini alamamıştı ve konuşmaya başladığında, gözü hâlâ oradaydı. "Seninle ilgili beni çok şaşırtan bir şeyi henüz duydum, Rosamond," dedi.

"Nedir o şey, hala?" Rosamond'un bakışları da halasının işlemeli geniş yakasında dolaşıyordu.

"Benim bilgim haricinde, baban bana söylemeden nişanlandığına inanamıyorum." Nihayet, Mrs. Bulstrode'un bakışları, yüzü hızla kızaran ve, "Ben nişanlanmadım, hala," diyen yeğeninin bakışlarıyla buluşmuştu.

"Bu durumda neden herkes öyle olduğunu söylüyor, neden bütün kasabanın dilinde mevzu?"

İçten içe sevinen Rosamond, "Kasabada konuşulanlar ehemmiyet teşkil etmez," dedi.

"Ah, benim hayatım, daha düşünceli davran; komşularını bu şekilde küçümseme. Yirmi iki yaşına bastığını ve çeyizin olmayacağını unutma; eminim ki baban senin için hiçbir şey ayıramamıştır. Mr. Lydgate çok bilgili ve akıllı biri; bunda cazibe olduğunu bilirim. Şahsen öyle adamlarla konuşmak hoşuma gider ve enişten de onu gayet faydalı buluyor. Ama mesleği buralarda fazla şey getirmez. Aslına bakılırsa, öyle bir hayat her şey anlamına gelmez; dini itikada samimiyetle sahip tıp adamına nadir rastlanır, entelektüel gurur bunun önüne geçecek kadar fazladır onlarda. Ve sen de fakir bir adamla evlenecek halde değilsin."

"Mr. Lydgate fakir biri değil, hala. Gayet yüksek mertebelerle ilişki halinde."

"Fakir olduğunu bana kendi söyledi."

"Bunun sebebi, çok lüks hayatlara sahip insanlara alışkın olması."

"Ah, tatlım... O tarz bir hayat sürmeyi düşünmemen lazım."

Rosamond bakışlarını önüne çevirip çantasıyla oynadı. Sert

cevaplar vermesini sağlayacak ateşli bir tabiata sahip değildi ama kendisini hoşnut kılacak bir hayat sürmek isterdi.

"Demek doğru," dedi Mrs. Bulstrode, yeğenine ısrarla bakarak. "Mr. Lydgate'i düşünüyorsun; babanın bilgisi haricinde bir uzlaşmaya vardınız öyleyse. Açık ol, sevgili Rosamond: Mr. Lydgate sana bir teklifte bulundu mu?"

Zavallı Rosamond bocalıyordu. Lydgate'in duygu ve niyetlerinden şüphesi yoktu ama halası şimdi soruyu bu şekilde önüne getirince, 'evet' diyememek hiç hoşuna gitmiyordu. Gururu incinmişti ama tavırlarını kontrol etme alışkanlığı yardımına yetişti.

"Lütfen affedin beni, hala. Bu konu üzerine konuşmamayı tercih ediyorum."

"Kalbini, üzerinde düşünülüp karar verilmedik bir adama teslim etmeyeceğine güveniyorum, hayatım. Ve reddettiğin o iki mükemmel teklifi düşün! Biri hâlâ elinin altında; öylesine itip göndermezsen elbette. Bu şekilde davranarak, sonunda çok kötü evlilik yapmış olağanüstü güzel bir kadın biliyorum. Mr. Ned Plymdale hoş bir genç; bazılarına göre yakışıklı hatta ve ayrıca tek oğul; öyle bir müessesenin vârisi olmak, meslek sahibi olmaktan iyidir. İzdivaç, Tanrı'nın krallığında sahip olmanı isteyeceğim tek şey değil elbette. Ancak bir kız, kalbini kendi iktidarı dahilinde tutmalıdır."

Rosamond, engin bir romantik kadın kahraman duygusuyla ve bu rolü layığıyla canlandırarak, "O kalbi Mr. Ned Plymdale'e asla vermem," dedi. "Reddettim onu. Eğer sevseydim ânında severdim ve bu, değişmez bir his olarak kalırdı."

Mrs. Bulstrode gitmek için kalkarken melankolik bir sesle,

"Anladım durumu, canım," diye cevap verdi. "Hislerini karşılıksız teslim etmişsin."

"Kesinlikle dediğiniz gibi değil, hala," dedi Rosamond, gerekli vurguları yaparak.

"Öyleyse Mr. Lydgate'in sana ciddi bağlılık hissettiğinden gayet eminsin."

Yanakları artık şiddetle yanan Rosamond, küçük düşürüldüğü düşüncesine kapılmıştı. Sessiz kalmayı seçti ve halası da geldiğinden daha fazla ikna olmuş halde çıkıp gitti.

***

Bazı meselelere kayıtsız yaklaşan Mr. Bulstrode, karısının kendisinden talep ettiklerini yapmaya meyyal bir adamdı ve Mrs. Bulstrode şimdi yapacakları ilk görüşmede, yakın zamanda evlenme niyeti olup olmadığına dair Lydgate'in ağzını aramasını istiyor ve bunun için sebep göstermiyordu. Sonuç, kararlı bir olumsuz cevaptan yana oldu. Sorguya alınan Mr. Bulstrode, Lydgate'in evlilik bağıyla hiçbir ilişkisi olamayacak bir adam gibi konuştuğunu anlattı. Bu durumda, Mrs. Bulstrode'un karşısında ifa edilmesi gereken ciddi bir vazife vardı, dolayısıyla kısa zamanda Lydgate'le baş başa görüşme ayarlamayı başardı ve Fred Vincy'nin sağlığına dair sorularla başlayıp kardeşinin geniş ailesine duyduğu samimi tasalara, oradan da gençleri hayatta bekleyen tehlikelere dair genel değerlendirmelere geçti. Genç erkekler sık sık delişmen ve hayal kırıklığı yaratan, yetiştirilmeleri için katlanılan masrafların karşılığı olamayacak hallere meyledebiliyordu ve kızlar da beklentilerine müdahalede bulunabilecek birçok etkiye açık haldeydi:

"Özellikle de söz konusu kız büyük cazibelere sahipse ve ebeveynlerinin görüştüğü arkadaş çevresi genişte, beyler kendisine ilgi yöneltir ve sırf anlık zevkler uğruna onu meşgale sahası haline getirirler, bu da diğerlerini uzaklaştırır. Bence bir kızın kısmetine bu şekilde müdahalede bulunmak ağır bir sorumluluktur, Mr. Lydgate." Bu noktada Mrs. Bulstrode gözlerini, azarlarcasına olmasa da bariz bir uyarı yansıtır şekilde ona dikmişti.

Lydgate de biraz dik kabul edilecek bakışlarla, "Bu gayet açık," dedi. "Öte yandan bir erkek, sırf kendisine âşık olmaması veya başkalarının bu yönde düşünceler beslememesi için genç bir hanıma ilgi göstermemesi gerektiği düşünürse, lüzumsuz gösteriş düşkünü kabul edilebilir."

"Ah, Mr. Lydgate, avantajlarınızın neler olduğunun gayet iyi farkındasınız. Gençlerimizin sizinle başa çıkamayacağını biliyorsunuz. Bir evi sıklıkla ziyaret ederseniz, bu, orada yaşayan kızın kendine arzu edilir bir hayat kurması aleyhine ağırlık oluşturabilir ve onu başka teklifleri -eğer gelirlerse- reddetmeye yöneltebilir."

Lydgate, Middlemarchlı Orlandolara[162] olan avantajlarının vurgulanmasıyla gurur duymak bir yana, Mrs. Bulstrode'un kastettikleri sebebiyle iyiden iyiye rahatsız olmuştu. Kadın olabildiğince etkili konuştuğunu hissediyordu ve 'aleyhine ağırlık oluşturma' gibi baskın bir ifadeyi, ayan beyan ortada olan bir teferruat kütlesinin üstüne nadide bir örtü gibi atmıştı.

Biraz öfkelenen Lydgate, bir eliyle saçını geriye atarken diğeriyle yelek cebini kurcaladı ve sonra, yapmacık okşamalarından bir içgüdüyle kaçınacak olan minik kara spanyeli yanına çağırmak için hafifçe öne eğildi. Öylece çıkıp gitmek kabalık

[162] Orlando, Shakespeare'in *Size Nasıl Geliyorsa / Nasıl Hoşunuza Giderse* oyununda Rosalind'in sürgüne gönderilen âşığı.—*çn*

olacaktı, çünkü diğer misafirlerle de yemek yemişti ve çayı daha yeni gelmişti. Demek istediklerinin anlaşıldığından emin olan Mrs. Bulstrode da zaten konuyu değiştirmişti.

***

Kanaatimce, 'hassas damak kum zerresini, tedirgin şuur imayı kaçırmaz' ifadesi bir şekilde Süleyman'ın Meselleri'nden çıkarılmış olmalı. Mr. Farebrother ertesi gün sokakta karşılaştıklarında Lydgate'e akşam Vincylerde buluşacaklarını umduğunu söyledi. Lydgate buna biraz sert bir şekilde olumsuz cevap verdi; yapacak işleri vardı ve akşamları dışarıya çıkmayı kesmesi gerekiyordu.

"Ne!" dedi vaiz. "Sizi geminin direğine bağlayıp kulaklarınızı tıkamalarına[163] izin mi vereceksiniz? Eh, sirenlerin sizi kapıp kaçırmasını istemiyorsanız, zamanında tedbir almakta haklısınız."

Birkaç gün önce olsa Lydgate, bu sözleri vaizin meselelere olağan yaklaşımından kabul edip dikkate almazdı. Ancak şimdi, kendini aptal durumuna düşürdüğü ve yanlış anlaşılacak şekilde davrandığı yönündeki izlenimi teyit eden ima taşır gibiydiler; ancak diğer yandan, Rosamond'un durumu kendi niyetlendiği şekliyle gördüğünden emindi. Genç hanım ilişkilerin her yönünde mükemmel davranış inceliğine ve öngörüye sahipti ama aralarında yaşadığı insanlar da pot kırmaya ve başkalarının işine burnunu sokmaya her daim hazırdı sanki. Her ne halse, ortadaki yanlışlık daha öteye varmayacaktı. Lydgate, Mr. Vincy'nin evine mesleki gerekler haricinde gitmemekte kararlıydı ve bu kararlılığını koruyacaktı.

[163] Homeros'un *Odyssey*'inde, Odysseus'un, denizkızlarının ayartıcı şarkılarına kapılmamak için aldığı önlemler.—*çn*

Rosamond bundan ötürü çok mutsuz oldu. Tedirginlik ilk olarak halasının sorularıyla gelmiş, Lydgate'i görmediği on gün boyunca büyümüş ve ölümlülerin umutlarını süngerle temizlenmiş hissi verecek şekilde silip atmak için hazır bekleyen bir boşluğa varınca, dehşet halini almıştı. Bir sihirbazın büyüsüyle yabanıllıktan kurtarılıp bahçeye dönüştürülen dünya, artık yeni bir kasvete sahip olacaktı. Hayal kırıklığına uğrayan aşkın sızısını idrak etmeye başladığını hissediyordu ve başka hiçbir erkek, son altı aydır hazzını sürdüğü, zevkle dolup taşan o havadar evin geri gelmesine vesile olamazdı. Zavallı Rosamond hayata olan tüm iştahını kaybetmişti ve kendini Ariadne[164] kadar terk edilmiş, onunla aynı şekilde, gelip kendisini alacak bir araba olabileceği ümidi beslemeksizin, yanı başında kıyafet dolu sandıklarla geride bırakılmış gibi hissediyordu.

Dünyada aşka benzer şekilde adlandırılan birçok harikulade karışım vardır ve bunlar (edebiyatta ve tiyatroda) her şeye tarziye teşkil eden görkemli bir galeyanın imtiyazlarını dayatır. Neyse ki Rosamond, herhangi vahim davranışa meyletmedi; saçını her zamanki kadar güzel ördü ve gururlu bir sükûnet içinde kaldı. Varabildiği en iç açıcı tahmin, Lydgate'in ziyaretlerinin Bulstrode Hala tarafından bir şekilde engellendiğiydi; her ihtimal, kendiliğinden doğmuş bir kayıtsızlıktan evlaydı. Ve her kim ki on günün zaafa, canlılığa veya tutkunun diğer ölçülebilir etkilerine kapılmak için yeterli ama telaşlı faraziyelerin ve hayal kırıklığının açık bir ucu bulunmayan manevi çemberine sürüklenmek için kısa bir zaman olduğunu düşünür, genç bir hanımın zihnindeki latif aylaklıkta olabileceklere tamamen cahildir.

---

[164] Girit'teki labirentten kurtulmasına yardım ettiği Theseus tarafından terk edilen Ariadne kendini asar.—*çn*

On birinci gün, Lydgate tam Stone Court'dan çıkacaktı ki Mrs. Vincy ondan Mr. Featherstone'un sağlık durumunda değişiklik olduğunu, kendisinin de o gün gelmesi gerektiğini kocasına bildirmesini rica etti. Lydgate depoya uğrayabilir veya cep defterinin bir sayfasına not yazıp kapıdan bırakabilirdi. Ancak anlaşıldığı kadarıyla basit çözümler aklına gelmemişti ki Mr. Vincy'nin evde bulunması mümkün olamayan bir saatte uğrayıp Miss Vincy vasıtasıyla mesaj bırakmakta ciddi mahzur görmedi. İnsan birileriyle karşılaşmaktan birçok saik sebebiyle imtina edebilir ama en ferasetli kişi bile yokluğunun hissedilmemesinden hoşnutluk duymaz. Sefahate direnmesiyle ve en tatlı seslere karşı bile uzun oruç dönemlerine girmekteki kararlılığıyla ilgili olarak Rosamond'la birkaç esprili laf etmek, eski alışkanlıklara yenilerini eklemenin hoş ve kolay yolu olacaktı. Ayrıca Mrs. Bulstrode'un imalarına sebep oluşturan yorumların, düşüncelerinin daha mühim bir ağına incecik ipliklerle takılıp kalmayı başaracak şekilde örüldüğünü de itiraf etmek gerekirdi.

Miss Vincy evde yalnızdı ve içeriye girdiğinde öylesine kızardı ki Lydgate de buna tekabül eden bir utanç hissetti ve oyunbaz laflar etmek yerine, doğruca uğrama sebebini açıklamaya girişti ve mesajını babasına iletmesini resmi denebilecek bir ifadeyle rica etti. İlk ânda mutluluğun geri döndüğü hissine kapılan Rosamond, Lydgate'in tutumu karşısında derinden yaralanmıştı; yüzündeki kızarıklık hızla çekildi; elindeki önemsiz tığ işinin, karşısındaki kişinin çenesinden yukarısına bakmasını engellemesinden de yararlanarak ve gereksiz kelimeler kullanmadan, soğuk bir adayla ricaya olumlu yanıt verdi. Tüm başarısızlıklarda, başlangıç kesinlikle bütünün yarısıdır. Birkaç uzun saniye boyunca kamçısıyla oynayarak ve söyleyecek bir şey bulamaya-

rak oturan Lydgate gitmek için kalkınca, küçük düşme hissi ile bunu belli etmeme arasında gergin bir mücadele vermekte olan Rosamond da irkilmiş gibi mekanik bir hareketle doğrulurken, elindeki işlemeyi düşürdü. Lydgate işlemeyi yerden almak için derhal eğildi. Tekrar doğrulduğunda, kendinden hoşnut bir zarafetle çevrilişini görmeye alıştığı uzun boynun üstünde duran küçük ve güzel yüzün çok yakınındaydı. Bakışlarını biraz daha yukarı kaldırınca, içine yepyeni bir şekilde işleyen ve o gözlere sorgular şekilde bakmasına sebep olan bariz bir çaresizlik titremesiyle karşılaştı. Rosamond o ânda beş yaşındayken olduğu kadar tabiiydi; gözyaşlarının yükseldiğini hissetti ve onları mavi bir çiçeğin üstünde göllenir halde tutmanın veya zaten yapacakları şekilde yanaklarından aşağıya süzülmelerine izin vermenin haricinde bir şey için çabalamanın faydası yoktu.

O katıksız tabiilik ânı, kristal berraklığı veren tüy dokunuşuydu işte: Flörtü silkeleyip aşka dönüştürdü. Suyun altındaki unutmabeni çiçeklerine bakan hırs sahibi adamların da çok sıcak kalpli ve ihtiyatsız olduğunu hatırlayın. Lydgate düşen işlemenin nereye gittiğini bilmiyordu; içindeki gizli yerlerden titreyerek kurtulan bir düşünce, coşkulu aşkın gücünü, kapısı mühürlü bir mezar odasında değil, kolayca yırtılabilecek, incecik bir kefenle gömülü halde yattığı yerden çıkarmakta mucizevi etki yapmıştı.

Dudaklarından dökülen kelimeler tutarsız ve beceriksizceydi ama kullanılan ton, bunları şevkli, yakarıcı bir beyana çeviriyordu:

"Ne oldu? Dertli görünüyorsun. Lütfen anlat bana."

Rosamond'a hiç öyle bir tonla hitap edilmemişti. Kelimeleri seçemediğinden eminim ama Lydgate'e baktı ve gözyaşı dam-

ları yanaklarından aşağı yuvarlandı. Bu sessizlikten daha tekmil bir cevap olamazdı ve her şeyi unutan Lydgate, o genç ve tatlı yaratığın mutluluk umutlarını kendisine bağladığına dair ani inancın yarattığı şefkat taşkınının hâkimiyeti altına girdi; kollarını -zayıf ve acı çekenlere göstermeye alışkın olduğu- yumuşaklıkla, korurcasına ve usulca onun vücuduna doladı, yanaklarındaki iri gözyaşı tanelerini öptü. Mutabakata varmanın tuhaf bir yoluydu bu ama kestirmeydi. Rosamond bu davranıştan hiç rahatsız olmasa da utangaç bir mutlulukla biraz geri çekildi; Lydgate artık onun yakınına oturup daha eksiksiz konuşabilirdi. Rosamond küçük itiraflarda bulundu, Lydgate de minnet ve sevgi sözlerini içinden taşan bir cömertlikle döktü. Yarım saat sonra, o evden kendi ruhuna değil, bağlandığı kadınınkine sahip nişanlı bir adam olarak çıkıyordu.

***

Lydgate o akşam, Stone Court'dan henüz dönmüş olan ve Mr. Featherstone'un vefat haberini fazla zaman geçmeden alacağını kuvvetle hisseden Mr. Vincy'yle konuşmak için oraya tekrar gitti. Münasip çağrışımlar yapan ve vakitlice aklına düşen 'vefat' kelimesi, Mr. Vincy'nin akşam saatlerinde varmaya alışkın olduğu keyfi bir kerte daha yükseltmişti. Doğru kelime her zaman belli güce sahiptir ve katiliğini fiiliyatımıza aktarır. İhtiyar Featherstone'un vefattan kabul edilecek olan ölümü sadece kanuni bir mesele olarak kabul ediliyordu artık ve böylece Mr. Vincy de enfiye kutusunun kapağını tıklatıp fasılalarla gidip gelen yapmacıklı ciddiyet gösterilerine bile yönelmeden keyiflenebilirdi; zaten ne aşırı ciddiyetten hoşlanırdı, ne de yapmacıklı gösterilerden. Kim bir vasiyetname sahibine huşu

beslemiş veya gerçek bir dünyevi mülke ilahiler yakmıştı ki? Mr. Vincy, o akşam her şeyi keyifli yanıyla idrak etmeye meyilliydi; hatta Lydgate'e Fred'in ne de olsa aileye has bünyeye sahip olduğunu, yakın zamanda eskiye döneceğini bile söyledi ve Rosamond'un nişanlanmasının tasvibi talep edildiğinde, bunu hayret edilecek kolaylıkla verdi ve hemen genç erkeklerle kadınlar arasında kurulacak izdivaç bağının arzu edilebilirliğine dair genel yorumlara geçti, sonra da hepsinin toplamından, biraz daha punçun münasip olacağı sonucuna vardı.

32

"Teklifi, bir kedinin sütü yalayıp yuttuğu gibi kabul edeceklerdir."

—Shakespeare[165]

Mr. Featherstone'un, Fred ve annesinin yanından ayrılmaması yönündeki ısrarlı dayatmalarıyla Belediye Başkanı'nın kavuştuğu muzafferane güven, yaşlı adamla kan bağı olan, tabiatıyla aile bağları hissiyatını şimdilerde daha fazla ortaya vuran ve onun yatalak hale gelmesiyle birlikte sayıları gözle görülür artış gösteren akrabaların bağrını altüst eden hislerle kıyaslandığında gayet cılız kalırdı. Tabiatıyla öyleydi, çünkü 'zavallı Peter' lambrili salondaki koltuğunda oturduğu zamanlar aşçının kendilerine ancak bir tas kaynar su verdiği bu gayretkeş bokböcekleri, hitap etmek için kendilerince –tamahkarlık değil fakirlik bakımından– sebepleri olan bir kalpte, Featherstone kanından nasibini almamış olanlara kıyasla, misafirperverlik bulamamıştı. Solomon Birader'le Jane Hemşire zengindi; kardeşleri karşısında her zaman maruz kaldıkları açıksözlülük ve sahte kibarlıktan topyekûn kaçınma eğilimi, ikisinin de Peter'in vasiyetini yaparken refah konusunu dikkate almayacağını tartışmasız şekilde anlamalarına yetmişti. Nihayetinde ikisi de Peter'in evinden sürgün edilmeyi gerektirecek kadar yapmacıklı hallere bürünmemişti ve bu yönde en ufak müspet emare göstermeyen Jonah Birader, Martha Hemşire ve diğerlerinin evden uzak tutulması çok da garipsenecek bir şey olmamalıydı. Peter'in,

[165] *Fırtına*, 2. Perde, 1. Sahne.—*çn*

paranın iyi bir yumurta olduğu ve sıcak bir yuvada tutulması gerektiği yönündeki şiarını hepsi biliyordu.

Ancak Birader Jonah, Hemşire Martha ve bütün ihtiyaç sahibi sürgünler, farklı bir bakış açısına sahipti. İhtimaller, kıl testeresi işçiliğiyle yapılan ahşap panolarda veya kâğıt duvar kaplamalarında görülebilecek desenler kadar çeşitliydi: yaratıcı hayal gücünüzü kullanarak bakarsanız, Jüpiter'den Judy'ye[166] kadar her biçim oradaydı. Peter, en fakirleri ve en az kayırılanları, sağlığında onlar için hiçbir şey yapmadığı için hayatının sonunda onları hatırlayacağını düşünüyordu. Jonah insanların vasiyetnamelerinde sürpriz yapmaktan hoşlandığını öne sürerken, Martha da eğer yaşlı adam parasının en önemli bölümünü, bunu en az ümit eden kişiye bırakırsa kimsenin şaşırmaması gerektiğini söylüyordu. Ayrıca bir öz kardeş, bacaklarında ödemle orada 'öylece' yatarken öz akrabaların paylaştığı kan sudan tefrik edemediği ve vasiyetnamesini o yönde değiştirmediği takdirde parasının yanında götürebilirdi. Ne olursa olsun, ihtiyarla kan bağı olan bazı akrabalar mülkün dahilinde bulunmalı ve akrabalıkla alakası olmayanlara karşı nöbet tutmalıydı. Sahte veya tartışmalı vasiyetname olarak bilinen, bir şekilde mirastan hariç tutulanlara altın puslu faydalar sağlayabilecek şeyler vardı. Ve ayrıca zavallı Peter oracıkta çaresiz halde 'öylece yatarken', kan bağı olmayan bazı akrabalar bir şeyler yürütürken yakalanabilirdi! Birilerinin nöbet tutması lazımdı. Bu yargıda Solomon ve Jane'le mutabıklardı; ayrıca bazı kız ve erkek yeğenler ve kuzenler de mülkünü 'veraseten bağışlayacak' tıynete sahip olan, kendini tuhaf muamelelere maruz bırakabilen bir adama nasıl davranılması gerektiğini aralarında

[166] Geleneksel Britanya kültüründeki kukla oyunu 'Punch ile Judy'deki karakterlerine gönderme. Buna ileride de rastlayacağımız için daha ayrıntılı bilgiyi kitabın başındaki 'Çevirmenin Notları' bölümünde verdik.

tartışarak, göz kulak olunması gereken aile menfaatleri bulunduğu kanaatine varmış ve Stone Court'u, ziyaret etme hakları mahfuz bir yer olarak kabul etmişti. Chalky Flats'da ikamet eden, evlilik adı Mrs. Cranch olan Martha Hemşire, çektiği nefes sıkıntısı sebebiyle yolculuk yapamayacaktı ama oğlu, zavallı Peter'in öz yeğeni olarak kendisini faydalı şekilde temsil edebilirdi ve amcası Jonah'a, yaşanması gayet muhtemel bazı durumları istismar etmemesi için göz kulak olabilirdi. Aslına bakılırsa, Featherstone sülalesinde, herkesin bir diğerini gözaltında tutması gerektiğine ve gözaltında tutulanların, Yüce Tanrı'nın kendilerini gördüğünü unutmamasının iyi olacağına dair genel bir kanı oluşmuştu.

Böylece Stone Court, kan bağı olan akrabaların geliş gidişlerine sahne olmaya başladı ve Mary Garth da onların hiçbirini görmek istemeyen Mr. Featherstone'a mesajlarını taşımak gibi tatsız bir görevin yanı sıra, kabul edilmeyeceklerini bildirmek üzere gerisingeri aşağıya inmek gibi daha da tatsız başka bir görevi daha üstlenmek zorunda kaldı. Evi çekip çeviren kişi sıfatıyla muteber taşra tarzının gereğini yerine getirerek, misafirleri, oturup bir şeyler yemeye davet etmekle yükümlü olduğunu hissediyordu ama Mr. Featherstone yatağa çakılıp kaldığından, bu ilave tüketim konusunda Mrs. Vincy'ye danışmaya karar verdi.

Eli açık Mrs. Vincy de bilinen neşe dolu sesi ve parlak tavırlarıyla, "Nihai hastalığın ve intikal edecek bir mülkün söz konusu olduğu yerde, her şeyi layığıyla yapman lazım, hayatım," diye cevap verdi. "Tanrı biliyor ya, ben olsam evdeki son jambon dilimini esirgemezdim onlardan ama sen yine de iyisini cenazeye sakla. Daima biraz dana eti ve dilimlenmiş peynir bulundur. Böyle nihai hastalıklarda kapını herkese açık tutmalısın."

Ama bazı misafirler dana etiyle jambona en etkileyici muameleyi gösterdikten sonra da gitmiyordu. Mesela Birader Jonah. (Birçok ailede onun gibi nahoş tipler vardır; hatta belki en yüksek aristokraside bile dev borçlara girmiş ve daha da büyük harcamalarla şişmekte olan Brobdingnag[167] numuneleri bulunur.) Birader Jonah, bu dünyada epeydir yer tutan biri olarak, takasta madrabazlık veya tezekçilikten çok daha iyi olmasına rağmen, fazla böbürlenmeye mahal bırakmayacak kadar mütevazı ve kendine orada iyi bir köşeyle makbul yiyecek servisi bulduğu sürece Brassing'de kalmasını gerektirmeyecek bir ticari unvanla desteklenmişti. Mutfağın o köşesini kısmen en sevdiği yer olduğu, kısmen de kuvvetli biraderlik hisleri taşıyan Solomon'la karşılıklı oturmak istemediği için seçmişti. En iyi elbisesi ve hiç kaçmayan neşesiyle, gerçek sahibi belli olan başköşeye yerleşerek bina dahilinde bulunmanın tatminkar şuuruna eriyordu; bir taraftan pazar gününün ve Green Man'daki barın tekliflerini aklından geçirirken, diğer taraftan da Mary Garth'ı, zavallı kardeşi Peter'in henüz toprağın üst tarafındayken, erişebileceği bir yerde bulunması gerektiğine dair bilgilendiriyordu. Bir ailede sıkıntılı tipler, ya şakacılar arasından çıkar ya da aptallar arasından. Jonah, Featherstoneların şakacılarındandı ve ocağın yakınına geldiklerinde hizmetçilere takılıyor ama netameli karakterler arasına kattığı Miss Garth'ı soğuk bakışlarla takip ediyordu.

Mary bu bir çift göze nispeten rahatlıkla katlanabilirdi ama maalesef ki annesini temsil etmek üzere Chalky Flats'tan oralara kadar gelen ve amcası Jonah'a gözkulak olan; buna ilaveten mutfakta oturup ona eşlik etmeyi de kendine görev kabul eden genç Cranch da meseleye dahildi. Cranch şakacılıkla aptallık

[167] Jonathan Swift'in *Guliver'in Seyahatleri*'ndeki devler ülkesi.—*çn*

arasındaki denge noktasında olmaktan ziyade hafiften ikincisine meylediyor ve cebri bir karakterden kaynaklanmayan her şeyi, kısarak baktığı gözlerinin gerisinde, muallakta bırakmayı tercih ediyordu. Mary Garth mutfağa girdiğinde ve Mr. Jonah Featherstone onu soğuk, araştırıcı gözlerle takip etmeye başladığında başını aynı yöne çeviren genç Cranch da kızın, -Borrow kendilerine Yeni Ahit'i okuduğunda çingenelerin[168] yaptığı şekilde ama provası yapılmış gibi- kıstığı gözleriyle ilgili yorumda bulunmasında ısrar eder görüntüsü veriyordu. Bu kadarı zavallı Mary için çok fazlaydı; durum bazen aksilenmesine, bazen de ağırbaşlılığını kaybetme raddesine gelmesine sebep oluyordu. Bir gün, mutfaktaki sahneyi Fred'e tasvir etmekten kendini alamadığı bir fırsat doğdu ve bunun üzerine Fred'in hemen mutfağa gidip manzaraya, oradan öylesine geçermiş gibi göz atmasına engel olamadı. Ancak Fred o dört gözle karşılaştığı ânda, mandıraya açıldığı anlaşılan en yakın kapıya koştu ve yüksek tavanda asılı güğümlerin yarattığı akustik sayesinde mutfaktan mükemmel şekilde duyulan bir kahkaha tufanına boğuldu. Başka bir kapıdan dışarıya kaçtı ama Fred'in solgun çehresini, uzun bacaklarını ve sıskalaşmış yüzünün narinliğini daha önce görmemiş olan Mr. Jonah, bu ayrıntıların en düşük seviye ahlaki atıflarla nükteli şekilde birleşmesinden oluşan birçok istihza hazırlamıştı bile.

Yeğenine, sözlerinde inkâr edilemezliğin ötesinde şeyler olduğunu ima eder şekilde göz kırparak, "Vay be Tom, sen centilmenlere has pantolonlar giyemiyorsun!" dedi. "Sende öyle uzun ve muntazam bacak ne gezer!"

Tom bacaklarına göz gezdirdi ama kendi ahlaki üstünlükle-

[168] George Henry Borrow'un (1803-1881) *The Zincali, or An Account of the Gypsies of Spain* (*Zincali veya İspanya Çingenelerine Dair Bir Anlatı*) (1841) kitabına gönderme.—*çn*

rini muzır uzunlukta bacaklara ve o tür pantolonların menfur asaletine tercih edeceği konusunu muğlak bıraktı.

Lambrili büyük salonda da sürekli gözlem halinde olan, sahipleri bunu hiç uyumadan sürdürmeye meyyal gözler vardı. Birçok akraba geliyor, yemek yiyor, gidiyordu ama Solomon Birader ve yirmi beş yıl önce, henüz Mrs. Waule olmamışken Jane Featherstone adını taşıyan hanımefendi, her gün hin fikirli (ama herhangi bir açık vermeyecek kadar sinsi) olduğunu düşündükleri Mary Garth'ı saatlerce inceleme ve Mr. Featherstone'un odasına çıkmalarına izin verilmemesi sebebiyle, arada sırada yüzlerinde –şimdilik kuru ama daha rutubetli bir mevsimde sele dönüşebilecek– ağlama ekşimeleri yaratma haricinde başka şeyle meşgul olmadan orada bulunmayı uygun görüyordu. Yaşlı adam, ailesine beslediği nefret güçlendikçe, kendini onlara ısırıcı laflar ederek eğlendirme arzusunu da kaybetmişti. Dişlerini geçiremeyecek kadar isteksiz ve dermansız olduğundan, gerisingeri kanına akan zehir giderek artıyordu.

Bu ikisi -yani yukarıda sözü edilen Solomon Birader ile Mrs. Waule- bir gün Mary Garth vasıtasıyla gönderilen mesajın gerçekliğine tam inanamayarak; Mrs. Waule'un elindeki kısmen katlanmış beyaz mendil haricinde siyahlara bürünmüş, yüzlerinde bir tür yarı yas morluğu taşır halde yatak odasının kapısında zuhur etmişti; içerideki Mrs. Vincy pembe yanakları ve uçuşan pembe kurdeleleriyle kardeşleri Fred'e ilaç verirken, kısa saçları bir kumarbazınkilerden beklenecek şekilde buklelenmeye başlamış olan solgun çehreli Fred de büyük bir koltuğa rahatça yayılmıştı.

Verdiği emirlere rağmen karşında beliren cenaze şahsiyetlerini farkeden yaşlı Featherstone, hissettiği öfkeyle, içtiği ilacın ona sağladığının da ötesinde can buldu. Sırtını yatağın ar-

kalığına dayamış halde oturuyordu ve elinden hiç bırakmadığı altın topuzlu bastonu yanındaydı. Bastonu kapıp o çirkin hayaletleri kendisinden uzak tutmak için havada ileri geri sallarken, boğuk bir gıcırtıyı andıran sesiyle bağırdı: "Geri bas, geri bas, Mrs. Waule! Geri bas, Solomon!"

Mrs. Waule, "Ah, kardeşim Peter..." diye başlayacak oldu ama Solomon elini öne uzatarak onu engelledi. Yetmişine yaklaşmış, geniş yanaklı, küçük sinsi gözleri olan bir adamdı ve kardeşi Peter'den daha yumuşak mizaca sahip olmasa da kendini ondan derinlikli görürdü; şüphelendiğinden daha tamahkar ve hilekar olamayacakları için iş yaptığı adamlar tarafından kandırılması mümkün değildi. Onlar kadar kafir mal mülk sahiplerinin görülmez güçleri bile şurada burada açılacak incelikli parantezlerle teskin edilebilirdi.

"Peter Birader," dedi, yaltaklanan ama resmi ciddiyete sahip bir sesle, "seninle şu üç küçük çiftlik ve manganez madeni hakkında görüşmemiz gayet yerinde olacak. Yüce Tanrı biliyor ya..."

"Öyleyse Yüce Tanrı, benim bilmek istediğimden fazlasına vakıf." Peter içinde tehdit de barındıran bir mütareke emaresi olarak bastonu indirdi ama daha yakın mücadelede kullanmak üzere altın topuzu öne uzattı ve Solomon'un kel kafasına sert bakışlar gönderdi.

Solomon, daha fazla ilerlemeden, "Benimle konuşarak nedametini ifade edeceğin şeyler olabilir, kardeşim," dedi. "Bu gece yanında kalabilirim ve Jane de seve seve benimle bekler; ikimizin de bolca zamanı olur konuşmak için."

"Benim zamanım bol; seninkine ihtiyacım yok."

Mrs. Waule, her zamanki boğuk sesiyle, "Ama burada böyle ölümü bekleyemezsin, kardeşim," diye söze girdi. "Ve hiç ko-

nuşmadan yatarken, etrafında yabancıların olmasından bezip beni ve çocuklarımı düşünebilirsin." Bu noktada sesi, sessiz kardeşine atfettiği dokunaklı bir düşünceyle kırılmaya uğradı ama kendimizi bahis konusu yapmamız zaten tabiatıyla dokunaklıdır.

"Hayır, düşünmem," dedi yaşlı Featherstone, inatlaşır gibi. "Hiçbirinizi düşünmem. Vasiyetnamemi yazdım; söylüyorum size, yazdım vasiyetnameyi." Mrs. Vincy'ye dönüp yatıştırıcı ilacından biraz daha içti.

Kısık gözlerini aynı yöne çeviren Mrs. Waule, "Bazıları, başkalarının hak sahibi olduğu yerleri işgal ettikleri için utanç duymalı," dedi.

"Ah, hemşire," diye söze karıştı Solomon, ironik bir yumuşaklıkla, "sen ve ben yeterince zarif, güzel ve akıllı değiliz; tevazuumuzu korumamız ve gösterişli insanların önümüze geçmesine izin vermemiz gerekir."

Fred'in ruhu bunu daha fazla kaldıramadı; ayağa kalkıp Mr. Featherstone'a dönerek, "Annemle benim odadan çıkmamızı ister misiniz, efendim?" diye sordu. "Ziyaretçilerinizle yalnız kalmak istersiniz belki."

"Otur," diye cevap verdi yaşlı Featherstone, biraz ters bir tavırla. "Olduğun yerde kal. Güle güle, Solomon." Bastonu yine havada sallamak istemiş ama tersinden tuttuğu için başaramamıştı. "Güle güle, Mrs. Waule. Sakın tekrar gelmeyin."

Solomon, "İstesen de istemesen de aşağıda olacağım, biraderim," dedi. "Görevimi yerine getireceğim ve gerisi Yüce Tanrı'nın takdirine kalmış."

"Evet, hak eden düzgün gençler varken malın mülkün aile dışına gitmesi mevzuu yani," diye devam ettirdi sözü Mrs. Wa-

ule. "Ama onlar kadar muteber olmayan gençlere de annelerine de acıyorum. Hoşça kal, Peter Birader."

"Ailenin senden sonra en büyüğü olduğumu unutma, kardeşim," dedi Solomon, bu fikre geceleyin gelen ihsan misali sarılarak. "Ve işlerim seninkiler gibi rast gitti, böylece Featherstone adı taşıyan mülkler edindim. Ama şu ân için sana sadece veda edeceğim."

Odadan çıkışları, yaşlı Mr. Featherstone'un yüzünü buruşturup perukasını kör ve sağır olmaya karar vermiş gibi iki yandan aşağıya çekiştirerek gözlerini yummasıyla hızlandı.

Buna rağmen ikisi de her gün Stone Court'a gelip arada sırada duyulamayacak kadar alçak perdeden ve onları görenlerin konuşan otomatlar karşısında olduğunu hayal edebileceği ama maharetle yapılmış bir düzeneğin çalışmayı kestiğinden veya fasılalarla takılıp suskun kalacak şekilde ayarlandığından kuşkulanacağı şekilde ağır tempolu diyaloglar tutturarak, görev yerlerinde oturmaya devam ettiler. Solomon ile Jane acul davranmak istemezdi elbette; bunun insanı nasıl bir hale getidiği, duvarın öte yanında oturan Jonah Birader'in şahsında gayet iyi görülebilirdi.

Ama lambrili salonda tuttukları nöbetler bazen uzaktan veya yakından gelen başka misafirlerin varlığıyla çeşitleniyordu. Peter Featherstone aşağıya inmediğine göre, malı mülkü mevcut yerel malzemenin ışığı altında tartışılabilirdi: Çevreden ve Middlemarch'tan gelen bazı komşular aileye hak veriyor ve Vincylere gösterdikleri alakayı anlayışla karşılıyordu; hatta bazı hanım misafirler Mrs. Waule'la konuştuktan sonra, kendilerinin de zamanında vasiyet zeyilnameleri ve şükran bilmez, onlara daha fazla bir şeyler ayıracağı düşünülen yaşlı

beylerin sonradan yaptığı evliliklerle hayal kırıklığına uğratıldıklarını hatırlayarak gözyaşı döküyordu. Böyle konuşmalar, Mary Garth içeriye girdiğinde, körüğü boşalmış kilise orgu gibi sönüveriyor ve bütün gözler ona, muhtemel vârisi veya demir kasalara erişimi olabilecek bir kişiyi takip eder gibi bakmaya başlıyordu.

Öte yandan aileyle akrabalığı veya yakınlığı olan gençler, o sıkıntılı ortamı iyi idare eden ve en azından mütevazı bir ödül alması muhtemel kıza hayranlık duymaya meyyaldi. Böylece Mary, iltifattan ve kibar alakadan nasibini alıyordu.

Özellikle de arazi ve büyükbaş satışlarıyla ilgilenen bir müzayedeci, ayrıca gözde bekar olan Mr. Borthrop Trumbull'dan ilgi görüyordu ki adı etraftaki duvar ilanları üstünde yaygın şekilde görülen, halka mal olmuş bu kişiyi tanımamak bazılarını makul surette üzebilirdi. Bu kişi Peter Featherstone'un ikinci derece kuzeniydi ve iş konularında faydalı olduğu için ondan daha latif muamele görüyordu; yaşlı adamın bizzat dikte ederek yazdırdığı cenaze programında, adı tabut taşıyıcılar arasındaydı. Mr. Borthrop Trumbull'da nefret yaratacak tamahlar yoktu; kendi meziyetlerine dönük abartısız bir farkındalığa sahipti ki bu -gayet iyi bildiği üzere- rekabet durumunda karşısındaki kişilerin aleyhineydi; öyleyse, eğer Peter Featherstone nefes alıp vermiş herhangi insan kadar makul ve makbul davranacaksa, Trumbull'un kendi düşüncesi itibariyle, onun için de derli toplu bir şey yapması gerekirdi; ne de olsa adama asla yaltaklanmamış ama daima kendi tecrübesi dahilindeki en iyi tavsiyeleri vermişti ki söz konusu tecrübe, on beş yaşında başladığı çıraklıktan o yana yirmi seneyi kapsıyordu ve içinde el altından hırsızlama edinilmiş bilgi bulundurmuyordu. Hayranlık kendisiyle sınırlı olmaktan uzaktı; meselelere yüksek se-

viyeden değer biçmek, mesleki olduğu kadar şahsi zevk alma alışkanlığı da edindiği bir şeydi. Üst seviye ifadelerde amatördü ve arada sırada kifayetsiz lisanla konuştuğu olsa bile hemen kendini düzeltirdi; doğrusu, öyle olması yararınaydı, çünkü sesi yüksek perdeden çıkardı ve baskın tavırlı, sık sık yerinden kalkıp ayakta dikilen veya etrafta dolaşan, yeleğinin eteklerini kendi fikirlerine sahip biri gibi çekiştiren, işaret parmağıyla bıyıklarını düzelten ve bu hareketleri seriler halinde tekrarlarken bir yandan da büyük mührüyle oynamayı alışkanlık edinmiş, havalı bir adamdı. Tavrı arada sırada biraz sertliğe meyleder ama bu esasen yanıltıcı düşünceler söz konusu olduğunda ortaya çıkardı ki dünyada biraz okuyan ve biraz tecrübeye sahip insanın sabrını zorlayacak kadar mebzul miktarda düzeltilmeye muhtaç şey vardı. Mr. Trumbull, Featherstone ailesini genelde sınırlı idrake sahip olarak görmüştü ama dünya insanı ve cemiyete mal olmuş karakter sıfatıyla bu mevzuda her şeyi durum gereği kabilinden karşılıyor, hatta Mr. Jonah ve Cranch'la konuşmak için mutfağa bile gidiyordu; ayrıca ikilinin genç olanını, Chalky Flats'la ilgili yönlendirici soruları sayesinde cidden etkilemişti. Birileri çıkıp da müzayedeci sıfatıyla Mr. Borthrop Trumbull'ın her şeyin tabiatını bilme eğiliminde biri olduğuna dair görüş belirtse, buna gülümser ve o kişinin isabetli denecek bir şey söylediğini kendi kendine itiraf ederdi. Bir müzayedeci olarak bakıldığında haysiyetli adamdı, mesleğinden utanç duymazdı ve bir şekilde tanıştırılsalar, 'şimdi Sir Robert olan ünlü Peel'in'[169] onun önemini görmezden gelemeyeceğini düşünürdü.

Yaşlı Featherstone'u görme imtiyazının gereğini yerine getirip Mrs. Waule ile Solomon'la şöminenin arasına geçerek

[169] Robert Peel, 1830 yılı Mayıs ayında ölmesinden sonra babasının unvanını üstlenmiştir.—*çn*

sırtını ateşe döndükten sonra, "Eğer sizce sakıncası yoksa, bir dilim jambonla şu biradan bir bardak almaya itirazım olmaz, Miss Garth," dedi ve, "Oraya kadar gitmeniz gerekmez; müsaade ederseniz, çıngırağı ben çalayım," diye ekledi.

"Teşekkür ederim," dedi Mary. "Zaten yapmam gereken şeyler var mutfakta."

Mrs. Waule hemen, "Eh, epey iltimas görüyorsunuz, Mr. Trumbull," diye atıldı.

Müzayedeci, elindeki kurşun mühürle öylesine oynayarak, "Ne!" dedi. "İhtiyarla görüşmemi mi kastettiniz? Haa, bana ciddi şekilde güvenir, biliyorsunuz." Dudaklarını birbirine bastırıp derin bir düşünceye dalmış gibi kaşlarını çattı.

Solomon, içinde pervasızlığın lüksünü de barındıran bir tevazuuyla, "Kardeşimin neler dediğini sorabilir miyim?" dedi, kendisi de zengin olduğu için aslında bunu öğrenmesine gerek yokmuş gibi bir havayla.

Mr. Trumbull, yüksek perdeden, neşeli ama keskin bir istihzayla, "Elbette, her isteyen sorabilir bunu," diye cevap verdi. "Sorgulama yapabilir. Herkes görüşlerine sorgulama havası da verebilir." Tarzına giderek tumturaklı bir eda hâkim oluyordu. "İyi hatipler, herhangi bir cevap beklemedikleri zamanlar bile yapar bunu. 'Sözün gelişi' deriz böylesine; isterseniz 'muhteviyata sahip sözün gelişi' de diyebilirsiniz." Belagatli müzayedeci, kendi yaratıcılığına güldü.

"Sizi unutmadığını duymak beni üzmez, Mr. Trumbull," dedi Solomon. "Hak edilerek alınan şeylere karşı çıkmam. Benim karşı olduğum, hak edilmeden gelenlerdir."

"Ah, işte; gördünüz mü, bakın," dedi Mr. Trumbull, konuya özellikle parmak basarcasına. "Hak etmeyenlerin yasal miras-

çılar, hatta onların kalıntıları olduğu inkâr edilemez. Vasiyetin mizacı gereği böyledir." Bir kez daha dudaklarını büzüp kaşlarını hafifçe çattı.

"Kardeşimin mülkünü aile dışından birine bıraktığının kesin olduğunu mu kastediyorsunuz, Mr. Trumbull?" diye sordu Mrs. Waule. Kötümser bir kadın olması sebebiyle, bu uzunca soru iyiden iyiye bunaltıcı etki yapmıştı.

Kız kardeşinin sorusuna cevap gelmeyince, Solomon, "Kişi isterse mülkünü bazı kişilere bırakmak yerine hayır işlerine de vakfedebilir," dedi.

Mrs. Waule sırtını tekrar dikleştirdi. "Ne! Mavi Urba[170] kurumuna mı yoksa? Ah, Mr. Trumbull, bunu kastetmiş olamazsınız! Refahını yükselten Yüce Tanrı'yı hiçe saymak olur bu!"

Mr. Borthrop Trumbull, Mrs. Waule konuşurken şöminenin önünden ayrılıp işaret parmağını önce atkısında, sonra bıyıklarında ve saçlarında dolaştırarak pencereye doğru yürüdü. Miss Garth'ın çalışma masasına yönelip orada duran bir kitabı açarak, satışa çıkarmaya hazırlanır gibi çalımlı bir vurguyla başlığını okudu:

"*Geiersteinli Anne*[171] -evet, Jeersteen olarak okunur- ve alt başlık da 'Sisler Bakiresi'; *Waverley*'nin[172] yazarından." Sayfayı çevirip gür ve yankılı bir sesle okumaya başladı: "Dört asrın çok yakın zamanda kapanmasından sonra Kıta'da, müteakip bölümlerin anlatacağı bir dizi olay yaşandı." 'Kıta' kelimesini *kıt'a* şeklinde vurgulayarak okumuştu; bunun yanlış kullanım olduğundan bihaber değildi ama bu değişik konuşma

[170] Londra'daki ünlü bir hayır mektebi olan Christ's Hospital, öğrencilerinin giydiği üniformaların rengi nedeniyle bu şekilde de anılır. (D.C. notu)

[171] Sir Walter Scott'un (1771–1832) *Anne of Geierstein, or The Maiden of the Mist* (1829) başlıklı romanı.—*çn*

[172] Sir Walter Scott'un *Waverley* (1814) başlıklı tarihi romanı.—*çn*

tarzının, bütüne yönelik tumturaklı güzelliği artırdığı hissine kapılmıştı.[173]

Ve hizmetkarın elinde tepsiyle gelmesiyle birlikte, Mrs. Waule'un sorusu kolayca geçiştirildi; Mr. Trumbull'un hareketlerini takip eden Solomon ise, yüksek düzeyde eğitimin ciddi meselelere hazin müdahalelerde bulunabildiğini düşünmeye daldı. Mr. Borthrop Trumbull'un aslında yaşlı Featherstone'un vasiyetnamesine dair bir şey bildiği yoktu ama suça yataklık gibi bir isnatla tutuklanmadıkça, bilgisizliğini açık edecek de değildi.

"Sadece bir lokma jambonla bir bardak bira alacağım," dedi, teminat verir gibi. "Amme görevi yapan biri olarak, ancak fırsat bulduğumda atıştırabiliyorum." Lokmaları telaşla yuttuktan sonra, "Bu jambonu üç krallıktaki bütün jambonların önüne koyarım," diye ilave etti. "Bence Freshitt Hall'dekilerden iyi ve şahsen bu konuda, makul kararlara sahip hakem kabul edilirim."

"Bazıları jambonun tatlı olmasından hoşlanmaz," dedi Mrs. Waule. "Ama benim zavallı kardeşim hep böylesini tercih eder."

"Kişinin her zaman daha iyisini talep etmeye hakkı var elbette ama Tanrı ziyade etsin, bu ne tat böyle! Ben de bu çeşitten almak isterim. Böylesini sofrada bulundurmak..." Mr. Trumbull'un sesi bu noktada duygusal bir serzenişe büründü, "...bir centilmen için iftihar vesilesidir."

Tabağını kenara itti, bardağına bira doldurdu ve sandalyesini az öne çekerek, sıvazladığı baldırlarını beğeniyle süzdü: Mr. Trumbull, kuzey ırkının kolaylıkla ayırt edilmesini sağlayan mânâsız havaların ve jestlerin hepsine sahipti.

[173] Burada kullanılan '*continent*' sözcüğü hem '*anakara*' anlamında '*kıta*' demektir, hem de '*idrar/dışkı tutabilme*' veya '*cinsel perhiz*' anlamı yansıtır. Yazarın özgün metinde kullandığı sıfat da '*yanlış*' değil, '*vulgar/bayağı/edebe aykırı*'dır.—*çn*

"Görüyorum ki burada ilgi çekici bir işle meşgulsünüz, Miss Garth," dedi Mary tekrar içeriye girdiğinde. "Kapakta '*Waverley*'nin yazarından' diyor ki, bu da Sir Walter Scott'tur.[174] Kitaplarından birini ben de almıştım: *Ivanhoe* adlı çok iyi bir şey, fevkalade bir yayın. Adamı bir çırpıda geride bırakacak yazar bulamazsınız bence; benim kanaatime göre kolay kolay geçemeyecekler onu. *Geiersteinli Anne*'nin girizgahına göz gezdiriyordum. İyi bir giriş olmuş. (Mr. Borthrop Trumbull için bir şeyler asla başlamazdı; özel hayatında da dağıttığı el ilanlarında da bir şeyler 'girizgahtan' geçerdi.) "Anladığım kadarıyla okuyan birisiniz. Middlemarch'taki kütüphanemize üye misiniz?"

"Hayır," dedi Mary. "Mr. Fred Vincy getirdi o kitabı."

"Ben şahsen okuyan biriyimdir," diye mevzuya döndü Mr. Trumbull. "Deri ciltli kitaplarımın sayısı iki yüzden aşağı değildir ve iyi seçim olduklarıyla övünürüm doğrusu. Ayrıca Murillo, Rubens, Teniers, Titian, Vandyck ve başka ressamların resimleri de var. İstediğiniz herhangi bir çalışmayı size emanet etmekten mutluluk duyarım, Miss Garth."

Mary telaşla tekrar kapıya yönelirken, "Çok memnun olurum ama okumaya pek az vakit ayırabiliyorum."

Mary kapıyı arkasından kapatınca, Mr. Solomon başıyla o yönü göstererek, alçak sesle, "Kardeşimin ona vasiyetnamesinde bir şeyler ayırmış olması çok muhtemel," dedi.

"İlk karısı talihsiz seçimdi," diye söylendi Mrs. Waule. "Hiçbir şey vermedi ona ve bu genç kadın da onun yeğeni. Pek de mağrur bir şey. Ayrıca kardeşim maaşını daima muntazam ödemiştir."

[174] Romanın 1829 tarihli Edinburgh baskısının kapağında ve girişinde yazarın adı yoktur.—*çn*

Birasını bitirip yeleğini gösterişli bir hareketle düzelterek ayağa kalkan Mr. Trumbull, "Her şeye rağmen duyarlı bir kız, kanaatimce," dedi. "Damlalıkla ilaç hazırlarken takip ettim onu. Yaptığı şeye önem veriyor, bayım. Bir kadında mühim şeydir bu ve yukarıdaki dostumuz, o aziz yaşlı ruh için de önemli olmalı. Hayatına kıymet veren kişi, karısını bir hemşire gibi görmelidir; evlenirsem benim yapacağım aynen budur ve inanıyorum ki bu konuda yanlışa düşmeyecek kadar uzun süre bekar kaldım. Bazı erkeklerin aklını ve ruhunu geliştirmek için evlenmesi gerekir ama öyle bir şeye ihtiyacım olduğunda, ümit ederim ki birileri bana bunu söyler, beni bundan haberdar eder. Size iyi sabahlar diliyorum, Mrs. Waule. İyi sabahlar, Mr. Solomon. Daha az sıkıntılı durumlara nezaret etmek üzere bir araya geleceğimizi umut ederim."

Mr. Trumbull zarif bir selam vererek ayrılınca, Solomon, hafifçe öne eğilerek, "Kardeşimizin şu kıza dolgun bir parça bıraktığından emin olabilirsin, Jane," dedi.

"Mr. Trumbull'm dediklerini duyan herkes öyle düşünür." Mrs. Waule bir ân durakladıktan sonra, "Adam, benim kızlarım tek damlaya bile layık değilmiş gibi konuştu," diye ekledi.

"Mezatçılar rastgele atıp tutar. Mamafih Trumbull hedefi denk getirip para yapmış."

33

"Dokunun gözkapaklarına, kapansınlar ve
perdeleri çekin; hepimiz tefekküre dalalım."
—Shakespeare[175]

O gece Mr. Featherstone'un odasındaki nöbeti on ikiden sonra Mary Garth devraldı, üç veya dört saat kadar yalnız başına oturdu. İhtiyarın, onun aralıksız ilgisini gerektiren aksilikleri dayatamayacağı bu saatleri özellikle tercih ediyordu. Hiçbir şey yapmadan oturup durağanlığın ve loşluğun keyfini çıkarabileceği fasılalardı bunlar. Şöminenin hafiften duyulan kıpırdanışlarla yanan kızıl ateşi, nefretini günbegün tahrik eden ufak hırslardan, aptalca arzulardan, saçma muğlaklıklar sonrasındaki gerilimden azade bir mukaddesat gibi geliyordu ona. Mary kendi hislerinden hoşnuttu ve ellerini kucağında birleştirerek alacakaranlıkta otururken, kendini avutabiliyordu; meselelerin, onun kendine has tuhaf tatmini doğrultusunda düzenlenemeyeceğine inanmasını sağlayan güçlü bir sebeple uzun zaman önce yüzleştiğinden, bu gerçeğe şaşırmaya, bundan ötürü huzursuzluk duymaya zaman harcamıyordu. Ve hayatı, haşince veya haince kısımlarında rol almamaya dönük gururlu, hatta alicenapça bir kararlılıkla komedi olarak görme noktasına ulaşmıştı. Aziz tuttuğu ebeveynlere sahip olmasa, makul olmayan taleplerde bulunmamayı öğrendiğinden, içinde daima dolu kalabilen, sevecen bir minnet kuyusu bulundurmasa, kötücül bir insan olup çıkabilirdi.

O gece de orada yine gündüz yaşanan sahneleri düşünerek

[175] *VI. Henry-2*, 3. Perde, 3. Sahne.—*çn*

otururken dudakları, hayal gücünün yaşanan taze maskaralıklara kattığı tuhaflıklarla hafiften kıvrılıyordu: İnsanlar vehimler veya yanıltıcı hayaller besleyerek, kafalarında soytarı külahı taşıdıklarından bihaber kalarak, herkesin yalanları şeffafken kendilerininkini kesif sanarak, dünya bir lamba altında yeşil görünürken tek başlarına kıpkırmızı kaldıkları misali her konuda istisnai olduklarını kabul ederek nasıl da komik hallere düşüyordu! Ancak, kendi gözleriyle baktığında Mary'ye çok da komik gelmeyen kimi vehimler ve yanıltıcı hayaller de vardı. Featherstone'un tabiatını yakından incelemenin haricinde mesnede sahip olmasa da ihtiyarın -yanında bulundurmaya düşkün görüntü vermesine rağmen- Vincyleri de uzak tuttuğu diğer akrabalar kadar hayal kırıklığına uğratabileceğine gizliden gizliye inanmıştı. Mrs. Vincy'nin, kendisiyle Fred'i yalnız bırakmama konusundaki telaşına tenezzülle yaklaşacak değildi ama bu, amcası tarafından eskisi kadar fakir bırakılırsa Fred'in nasıl etkileneceği konusunda kaygıya düşmesini de engellemiyordu. Yakınında olduğu zamanlar Fred'e takılabilirdi ama yokluğunda budalalıkları onu hiç eğlendirmezdi.

Her şeye rağmen düşüncelerinden hoşnuttu: Yeterli şevke sahip, dengesi tutkular tarafından sarsılmamış genç bir zihin, hayatla mükellef aşinalık kurabilir ve kendi güçlerini menfaati doğrultusunda gözetebilirdi. Mary kendi içinde mebzul sevince sahipti.

Yataktaki ihtiyara dönük düşünceleri, kanuni resmiyet veya acıma duygusu besleyen bir damara sahip değildi; o türden düşüncelere başvurmak, hayatı bir ahlaki özür kalıntısından öte olmayan yaşlı bir yaratığı hissiyat vasıtasıyla anlamaya nispetle kolaycılıktı. Daima Mr. Featherstone'un en nahoş yanını görmüştü Mary: Adam onunla gurur duymuyordu, sadece ona

ihtiyacı vardı. Durmadan kendisine çıkışan öyle bir ruha karşı endişe beslemek, insanın, ancak yeryüzünün yaşayan azizlerinden bekleyebileceği bir şey ve Mary onlardan biri değildi. Yaşlı adama asla haşin bir kelimeyle karşılık vermemiş ve sadakatle refakat etmişti: Elinden gelenin azamisi buydu. Featherstone ise ruhu konusunda şahsen herhangi bir tasaya sahip değildi ve Mr. Tucker'la bu konuda görüşmeye yanaşmamıştı.

O gece kendisine bir sefer bile terslenmemişti ve ilk bir veya iki saat boyunca, anahtarlarını yanından hiç ayırmadığı teneke kutunun kapağında tıngırdattığı Mary'nin kulağına gelene kadar dikkat çekecek raddede hareketsiz kalmıştı. Saat 3'e doğru, belirgin bir sarihlikle, "Buraya gel, küçük hanım!" dedi.

Mary bu isteğe itaat edince, onun -daima kendisinden talep etmesine rağmen- teneke kutuyu yatak örtüsünün üstüne çıkartıp anahtarı seçmiş olduğunu gördü.

Featherstone kutuyu açtı, içinden başka bir anahtar çıkartıp tüm keskinliğini geri kazanmış gibi duran gözleriyle dimdik Mary'ye baktı ve "Kaçı evde şu an?" diye sordu.

Yaşlı adamın konuşma tarzına gayet alışkın olan Mary, "Kendi akrabalarınızı kastediyorsunuz herhalde, efendim," dedi ve Featherstone başını hafifçe sallayınca. "Mr. Jonah Featherstone ile genç Cranch burada," diye devam etti.

"Haa, onlar yapışıp kaldı, değil mi? Ve geri kalanı da -Solomon ile Jane ve gençler- eminim ki her gün geliyordur, öyle mi? Dikizlemek, saymak, hesap yapmak için toplanıyorlardır ha?"

"Hepsi her gün gelmiyor. Mr. Solomon ile Mrs. Waule her gün burada; diğerleri de sık ziyarette bulunuyor."

Yaşlı adam onu yüzünü ekşiterek dinledi, sonra, hatları

gevşerken, "Hepsi birbirinden aptal," dedi. "Kulağını bana ver, küçükhanım. Saat sabahın üçü ve melekelerime hayatımın herhangi bir safhasındaki kadar sahibim. Malımın mülkümün tamamını, paranın nerelere yatırıldığını ve her şeyi biliyorum. Ve yine her şeyi nihayetinde kararımı değiştirecek ve istediğimi yapacak şekilde hazırladım. İşitiyor musun, küçükhanım? Akli melekelerime sahibim."

"Evet, efendim ama şimdi ne olacak?" dedi Mary usulca.

Mr. Featherstone da sesini derin bir sinsilik tonuna düşürdü. "İki vasiyetname yapmıştım ve şimdi birini yakacağım. Sana söyleyeceklerimi yap. Bu, karşıdaki dolapta duran demir sandığın anahtarı. Üstteki pirinç plakanın kenarını sürgü gibi kayana kadar iyice it, sonra da anahtarı ön kilide sokup çevir. Git yap bunu ve en üstteki kâğıdı, başlığında büyük harflerle 'Son Vasiyetname' yazanı al."

"Hayır, efendim," dedi Mary kararlı bir sesle. "Yapamam dediğinizi."

"Yapamaz mısın?" Yaşlı adamın sesi bu direniş karşısında kapıldığı hayretle titremeye başlamıştı. "Yapman lazım geldiğini söylüyorum sana."

"Demir sandığınıza veya vasiyetnamenize dokunamam. Beni şüpheye açık hale koyabilecek herhangi bir şeyi yapmayı reddetmek mecburiyetindeyim."

"Sana söyledim, aklım yerinde. Sona geldiğimde arzu ettiğim şekilde davranamam mı? Kasten iki vasiyetname yaptım. Anahtarı al."

Mary daha da kararlı bir tavırla, "Hayır, efendim," dedi. "Almayacağım." Hissettiği rahatsızlık büyüyordu.

"Kaybedecek vakit yok diyorum sana."

"Bunu yapamam, efendim. Sizin hayatınızın kapanışının benimkinin açılışını kirletmesine izin vermeyeceğim. Sandığınıza veya vasiyetnamenize dokunmayı reddediyorum." Yatağın yanından biraz uzaklaştı.

Yaşlı adam zincire takılı anahtarı havada tutarak bir süre boş gözlerle ona baktı, sonra kemikli sol eli telaşlı bir silkinmeyle teneke kutunun içindekileri kucağına boşaltmaya başladı. "Buraya bak, küçükhanım!" dedi telaşlı bir sesle. "Parayı al... Banknotları ve altınları... Al... Hepsi senin ama dediğimi yap."

Anahtarı tekrar uzatmaya niyetlenmiş ama Mary biraz daha gerilemişti.

"Anahtarınıza veya paranıza dokunmayacağım, efendim. Rica ederim bunu yapmamı bir kere daha istemeyin benden. Eğer yaparsanız, gidip kardeşinizi çağırmak zorunda kalacağım."

Yaşlı adam elini indirdi ve Mary hayatında ilk defa Peter Featherstone'un çocuk gibi ağladığını gördü. Sesini yapabildiğince yumuşatarak, "Rica ederim, paranızı ortadan kaldırın, efendim," dedi ve o kadarının, onu ısrar etmenin faydasız olduğuna ikna edeceğini umarak şöminenin yanındaki yerine döndü.

Ama az sonra Mr. Featherstone tekrar canlanıp, "Bak buraya öyleyse!" dedi şevkle. "Genç adamı çağır. Fred Vincy gelsin."

Mary'nin kalbi daha hızlı çarpmaya başladı. İkinci vasiyetnamenin yakılmasının ne ifade edeceğine dair düşünceler zihnine hücum etti. Zor bir kararı hızla almak zorundaydı.

"Onu ancak Mr. Jonah ve diğerlerini de çağırmama izin verirseniz getiririm buraya," dedi.

"Başka kimse olmayacak. O genç sadece. Arzu ettiğim şeyi yapacağım."

"Gün ağarana, herkes uyanana kadar bekleyin, efendim. Veya Simmons'u hemen bir avukat bulmaya göndermeme izin verin. İki saate kalmaz burada olur."

"Avukat mı? Avukatla ne işim var ki? Kimse bilmeyecek. Kimsenin haberi olamayacak diyorum sana. Arzu ettiğim şeyi yapacağım sadece."

"Başka birilerini daha çağırmama izin verin, efendim," dedi Mary, ikna etmeye yönelik bir tonda. İçinde kaldığı durum hiç hoşuna gitmemişti; bildik öksürüklere tutulmadan ardı ardına cümle sarf etmesini sağlayan bir asabi enerjinin tuhaf ışımalarını gösteren yaşlı adamla yalnızdı ve onu daha da heyecana getirecek lüzumsuz itirazları zorlamak istemiyordu. "Rica ederim birilerini daha çağırmama izin verin," diye üsteledi.

"Kimse olmayacak, dedim sana. Bak buraya, küçükhanım... Paraları al. Böyle bir şans tekrar çıkmaz karşına. İki yüze yakın... Kutuda dahası da var ve kimse ne kadar olduğunu bilmiyor. Al hepsini ve dediğimi yap."

Şöminenin yanında ayakta duran Mary, ateşin kızıl ışığının, kemikli eliyle anahtarı uzatarak doğrulup sırtını yastıklara ve yatak arkalığına veren yaşlı adamla, yorganın üstünde duran paralara vurduğunu görebiliyordu. Sona geldiğinde istediği şeyi yapmak isteyen adamın bu görüntüsü hayatı boyunca aklından silinmeyecekti. Ama parayı teklif ediş şekli, onu öncekinden de kararlı şekilde konuşmaya sevk etti:

"Yararı yok, efendim. Yapmayacağım dediğinizi. Paranızı kaldırın ortadan. Dokunmayacağım ona. Sizi huzura erdirmek için başka her şeyi yaparım ama anahtarlarınıza veya paralarınıza dokunmayacağım."

Sesini alabildiğine zorlayan ama ancak duyulabilir seviye-

ye vardırmayı başaran yaşlı Featherstone, "Başka her şey mi?" dedi, bir kabustan kurtulmak ister gibi. "İstediğim başka hiçbir şey yok. Buraya gel... Buraya gel!"

Onu iyi tanıyan Mary, tedbiri elden bırakmadan yaklaştı. Anahtarı bırakıp kendisine ihtiyar bir sırtlan gibi bakarak bastonunu kavradığını ve eline yüklediği çabayla yüzünün kasıldığını gördü. Güvenli mesafede durdu.

"Size biraz ferahlatıcı vermeme müsaade edin," dedi sakin bir sesle. "Ve toparlanmaya çalışın. Belki biraz uyursunuz. Ve yarın gündüz gözüyle istediğinizi yaparsınız."

Featherstone onun uzanamayacağı yerde olmasına rağmen bastonu kaldırdı, büyük bir çaba ve acizlikle savurdu. Baston yatağın ayakucuna düşüp yere kaydı. Mary o şeyi almaya yeltenmeden şöminenin yanındaki sandalyesine döndü. Az sonra ferahlatıcıyla gidecekti onun yanına. Bitkinlik adamı uysal hale koyacaktı nasılsa. Sabahın en soğuk zamanı yaklaşıyordu, ateş sönmeye yüz tutmuştu ve Mary, yünlü kumaştan yapılma ağır perdelerin bıraktığı ufak aralıktan gerideki ince güneşliğin ağarmaya başladığını görebiliyordu. Ateşe biraz odun atıp şalını omzuna aldı ve Mr. Featherstone'un uykuya dalacağını umarak tekrar yerine geçti. Yanına yaklaşırsa, öfkesi devam edebilirdi. Bastonu attıktan sonra bir şey söylememişti ama Mary onun anahtarları tekrar avcuna aldığını ve sağ elini paraların üstüne koyduğunu görebiliyordu. Ama banknotları toplayıp kaldırmamıştı ve uykuya dalmak üzereymiş gibi bir hali vardı.

Öte yandan Mary, yaşadığı o şeyi hatırladıkça, mecburiyetle gelen ve kritik ânda tüm talepleri mevzu dışı bırakan tavrını sorgulayarak, olayın yaşandığı ândakinden bile fazla tedirginlik hissedecekti.

Az sonra kuru odunlar alev alarak odadaki her gediği aydınlattı ve Mary, yaşlı adamın başını bir yana çevirmiş halde sessizce yattığını gördü. Kalkıp hiç ses çıkarmadan ona yaklaşırken, yüzünün garip şekilde hareketsiz olduğunu düşünüyordu ama alevlerin yarattığı kıpırtılar etraftaki her nesneyle etkileşim halinde olduğundan, şüphede kalmıştı. Algıları şiddetli kalp atışlarının etkisi altında olduğu için, adama dokunup nefesini dinlediği zaman bile vardığı sonuçtan emin olamadı. Pencereye gidip perdeyi ve güneşliği usulca çekti, gökyüzünün durağan ışığı böylece yatağın üstüne düştü.

Mary bir saniye sonra koştu ve çıngırağı gayretle çalmaya başladı. Kısa zaman sonra, sağ eli anahtarlarını sıkı sıkıya kavramış, sol eli banknot ve altın yığınının üstüne öylece koyulmuş olan Peter Featherstone'un öldüğüne şüphe kalmadı.

IV

ÜÇ AŞK MESELESİ

34

1. Centilmen
"Öyle adamlar tüy gibidir, kıymık gibidir
Ve saman sapı gibidir.
Ne ağırlığa gelirler ne de kuvvete."

2. Centilmen
"Ancak laubalilik de
Üstünkörüdür ve yekûn ağırlık teşkil eder;
Güç yerini güçsüzlükte bulduğundan,
İlerleyiş ferağ kabilindendir ve giden gemi,
Serdümen zıtların muvazenesine güç kaptırdığını
Sandığı için karaya oturabilir."

Peter Featherstone, bir Mayıs sabahı gömüldü. Şiirsellikten uzak ve yavan Middlemarch havalisinde Mayıs ayı her zaman güneşli ve sıcak değildir, o sabah da soğuk bir rüzgâr çevre bahçelerden koparttığı bahar çiçeklerini Lowick mezarlığının yeşil tümsekleri üstüne savuruyordu. Hızla hareket eden bulutlar, ister çirkin olsunlar ister güzel, çevredeki nesnelerin altın bir serpintiyle yıkanarak öylece dikilebileceği ışıltıların gelmesine ancak arada sırada izin veriyordu. Mezarlıktaki nesneler de doğrusu dikkat çekecek kadar muhtelifti, çünkü küçük bir taşra kalabalığı cenazeyi görmek için orada toplanmıştı. 'Önemli bir cenaze' olacağına dair haberler yayılmıştı; yaşlı beyefendi her konuda yazılı talimat bırakmış ve 'fevkalade' bir cenaze töreni düzenlenmesini temenni etmişti. Doğruydu bu; yaşlı Featherstone, tutkuları her daim cılız ve her daim aç bir tasarruf takıntısı tarafından yutulmuş, seçtiği cenazeciyle bile peşinen

pazarlık yapabilecek bir Harpagon tıynetinde değildi. Parayı severdi ama bunu tuhaf zevklerini tatmin etmek için harcamak da hoşuna giderdi ve muhtemelen en fazla hoşlandığıysa, gücünü başkalarına rahatsızlık duyacakları şekilde hissettirmekti. Yaşlı Featherstone'da bazı iyilik hasletleri de olması gerektiğini iddia edecek birileri çıkarsa, bunu inkâr etmeye yeltenecek değilim; ama iyiliğin kolaylıkla caydırılabilecek mütevazı bir tabiata sahip olduğunu ve makul mahremiyet hissinin hayatın erken dönemlerinde ahlakî kusurlar tarafından arsızca dirseklenerek bir kenara itildiği vakalarda, sonradan aşırı mahremliğe meylettiğini; böylece nazari bir bencil ihtiyar olma yolunda ilerleyenlerde, kendi şahsi ilişkilerine dayalı dar yargılar oluşturanlara nispeten daha kolay taraftar bulduğunu belirtmem gerekir. Her halükârda Featherstone, iyi bir cenaze olmasını ve kıymetine 'pey sürecek olanların' evlerinde kalmasını istemişti. Hanım akrabalarının da cenazesini kabrine kadar takip etmesini arzulamış ve zavallı kardeşi Martha bu sebeple Chalky Flats'dan oraya kadar zahmetli bir yolculuk yapmak zorunda kalmıştı. O ve Jane, sağlığında onları görmekten hoşlanmayan kardeşlerinin miras bırakan kişi durumuna geçtiğinde yanında olmalarını arzuladığına dair bu emarede (gözü yaşlı) bir teselli bulabilirdi; ancak bu emare, zarif yas tülüne ettiği masrafla en haddini bilmez umutlara kapıldığını belli eden Mrs. Vincy'nin kan bağıyla akraba değil, müteveffa eş sebebiyle -ve münasip kabul edilmeyen- hısım olduğunu net şekilde ortaya kovan gayet renkli bir çehreyle ortaya çıkışıyla müphem bir hale gelmeseydi, elbette iyiye yorulabilirdi.

Hayaller arzu kuluçkaları olduğundan, hepimiz o veya bu şekilde hayalperestizdir; diğerlerinin kendini kandırışına zamanında çok gülmüş olan biçare ihtiyar Featherstone da ku-

runtunun yoldaşlığından kaçamamıştı. Cenazesinde takip edilecek programı yazarken, bunun oluşturacağı küçük dramadan alacağı hazzın beklentiyle sınırlı kalacağından kesinlikle bihaberdi. Ölü elinin kaskatı kavrayışı vasıtasıyla çektireceği eziyetleri, sebep olacağı küskünlükleri düşünüp kıkırdarken o kurşuni katılığın mevcudiyeti şuuruna kaçınılmaz şekilde karışmıştı ve zihni istikbaldeki hayatla öylesine meşgulken, tabutunun içinde bulacağı tatmin buydu. Tarzı bir yana, yaşlı Featherstone'un muhayyilesi bu şekilde çalışıyordu.

Üç yas arabası her şeye rağmen merhumun yazılı talimatları uyarınca donatılmıştı. Tabuta nezaret edecek olanlar en şık atkılara ve şapka kurdelelerine bürünmüştü, hatta tabut taşıyıcıların yas kıyafetleri bile gayet pahalı türdendi. Karalarla kaplı geçit alayı, arabaların içinden dökülünce küçük mezarlığın içinde göze daha kalabalık görünür olmuştu; ciddi insan yüzleri ve rüzgârda titreşen siyah kumaşlar, hafifçe sarkan çiçeklerin ve papatyaların üstüne düşen güneş ışınlarıyla tuhaf bir aykırılık yaratan laflar eder gibiydi. Cenaze alayını karşılayan papaz, Peter Featherstone'un alışageldik tuhaflıkları sebebiyle göreve çağrılan Mr. Cadwallader'di. Papaz yardımcılarını daima küçük ve aşağı gören Featherstone, maaşlı bir rahip tarafından gömülmekte kararlıydı. Mr. Casaubon sadece öyle görevlerden affını istediği için değil, Featherstone, kendi bölgesinden ondalık vergi alarak rüçhan hakkı sahibi olan ve verdiği sabah vaazlarında onu olanca uyanıklığıyla ve içten içe hırlayarak orada oturmak zorunda bırakan Mr. Casaubon'dan özellikle hazzetmiyordu. Tepesinde dikilip onun için dua okuyacak bir vergi tahsildarı vaiz istemiyordu. Öte yandan Mr. Cadwallader'le olan ilişkisi farklıydı; Mr. Casaubon'un topraklarından geçen alabalık deresi onunkine de uğruyordu, dolayısıyla Mr.

Cadwallader, kendisinden dua değil tenezzül talep etmek zorunda kalmış bir rahipti. Hepsinin ötesinde söz konusu ruhban, Lowick'ten dört mil ötede oturan yüksek mevkiye sahip birisiydi ve bu da onu ilçe emniyet amiri ve sistemin yürütülmesi için öyle veya böyle elzem görülen diğer makamlarla aynı mertebeye yükseltiyordu. Adı keyfiniz isterse yanlış telaffuza gayet uygun olan Mr. Cadwallader tarafından gömülmek yeterince tatminkardı.

Mrs. Cadwallader'in cenazeyi malikanenin üst kat pencerelerinin birinden seyreden insanların arasında bulunmasının sebebi de, Tipton ve Freshitt Rektörü'nden yana verilen bu karardı. O binayı ziyaret etmeyi sevmezdi ama bu cenazede toplanacak türden garip yaratık topluluklarını seyretmekten hoşlanacağını söylemiş ve ziyaretin daha çekilir hal alması için, Sir James ile genç Lady Chettam'ı Rektör'le kendisini arabayla Lowick'e getirmeye ikna etmişti.

"Sizinle her yere giderim Mrs. Cadwallader, ama cenazelerden hoşlanmıyorum," demişti Celia.

"Ah, ailende ruhban sınıfından biri varsa zevklerini biraz daha uyumlu hale getirmen gerekir, hayatım. Ben bunu erken yaşta yaptım. Humphrey'le evlendiğimde zihnimi vaazlardan hoşlanacak şekilde ayarladım ve buna o vaazların *sonlarını* severek başladım. Kısa zamanda bu orta ve başlangıç kısımlarına geçti, çünkü onları geçmeden sona gelemezdim."

"Hayır, elbette gelemezdin," dedi Anne Lady Chettam, gösterişli bir vurguyla.

Cenazenin gayet iyi görülebildiği üst kat penceresi, Mr. Casaubon'un çalışmasına izin verilmediği zamanlar işgal ettiği odaya aitti ama o, bütün uyarılara ve tıbbi talimatlara rağmen

eski tarzına neredeyse tamamen dönmüştü ve cenaze günü de Mrs. Cadwallader'i nazikçe buyur ettikten sonra Kuş ve Mizraim[176] konusundaki bir hata üzerine zihinsel geviş getirmek için kütüphaneye süzülmüştü.

Ancak misafirlerine göre Dorothea da kütüphanede kalsa ve yaşlı Featherstone'un cenazesine şahitlik etmese olurdu. Bu cenaze, onun hayatının anlam ve akışından uzaktı; tıpkı Roma'daki Aziz Petrus imgesinin ümitsizlik buhranlarıyla bulanıklaşması gibi, sonradan hafızasının hassas noktalarına daima temas edecekti. Komşularımızın kaderinde hayati değişiklikler yaratan sahneler, bizim hayatımızın arka planından başka bir şey değildir; tarlaların ve ağaçların ilişkisi gibi, kendi tarihçemizin çağları vasıtasıyla bizimle bağlantılı bir hal alır ve en keskin idraklerimizin ayrımında yatan birleşik bütünlüğün bir parçasını oluştururlar.

Yabancı ve tam anlaşılamamış bir şeylerin, yaşadığı tecrübenin en derin sırlarıyla yaptığı iştirak, Dorothea'nın hararetli tabiatına layık bir yalnızlık hissini yansıtır gibiydi. Eskinin taşra eşrafı seyrelmiş, oksijeni az bir cemiyet havası teneffüs ederdi; dağda işgal ettikleri ayrıksı alandan aşağının daha kesif hayat kuşaklarına kusurlu bir tefrikle bakarlardı. Ve Dorothea da o irtifanın perspektifinden ve dondurucu soğuğundan azade değildi.

Avludaki insan katarı kiliseye girince Celia, kocasının dirseğinin gerisine (yanağı ceketine hafifçe dokunabilecek şekilde) çekilerek, "Daha fazla bakmayacağım," dedi. "Böyle şeylerden Dodo'nun hoşlandığını söyleyebilirim; melankolik durumlara ve çirkin insanlara meraklıdır."

---

[176] Will Ladislaw bu konuya 22. Bölüm'de de gönderme yapar.—*çn*

Aşağıda olan biten her şeyi yortu nöbetine çıkmış keşiş ilgisiyle seyreden Dorothea, "Ben arasında yaşadığım insanlara dair bir şeyler öğrenmeye meraklıyım," diye cevap verdi. "Bana öyle geliyor ki kulübelerde yaşayanlar haricinde komşularımızla ilgili pek az şey biliyoruz. İnsan her daim başkalarının nasıl hayatlar sürdüğünü ve meselelere nasıl baktığını merak etmekten kendini alamıyor. Gelip beni kütüphaneden çağırdığı için Mrs. Cadwallader'e minnettarım."

"Minnettar olmakta gayet haklısın," dedi Mrs. Cadwallader. "Senin zengin Lowick çiftçilerin de bizonlar veya bufalolar kadar ilgi çekicidir; ayrıca diyebilirim ki bunların yarısını bile kilisede görmemişsindir. Amcanın veya Sir James'in icarcılarından farklıdır onlar –o canavarlar, arazi sahibine bağımlı olmayan çiftçiler–ve onları nasıl sınıflandıracağını bilemezsin."

Sir James, "Cenazeyi takip edenlerin çoğu Lowick'ten değil," dedi. "Sanırım mirasa girmesi mümkün uzak akrabalar veya Middlemarch'tan gelenler bunlar. Lovegood, müteveffanın geride araziye ilaveten epey de bir para bıraktığını söylüyor."

"Buyur bak şimdi!" dedi Mrs. Cadwallader. "Bir sürü genç akşam yemeği yiyecek para bulamazken..." Kapının açılmasıyla birlikte o yana döndü. "Ah, Mr. Brooke geldi. Bundan önce kendimizi kifayetsiz hissediyordum, şimdi tam olduk. Şu tuhaf cenazeyi görmeye geldiniz mutlaka, değil mi?"

Mr. Brooke, "Hayır, Casaubon'u yoklamaya, vaziyetinin nasıl olduğunu görmeye geldim, bilirsiniz," dedi ve kendisine yönelen Dorothea'yı bir baş hareketiyle selamladıktan sonra, "Bir de sana haberlerim var; ufak bazı haberler," diye ekledi. "Evet, önce kütüphaneye uğradım, Casaubon'u yine kitaplarının arasında buldum. Bunun kendisine yaramayacağını söyledim.

Şöyle dedim: 'Sana iyi gelmez bu haller, Casaubon. Karını düşün biraz.' Ve o da buraya geleceğine söz verdi. Haberi ona vermedim; duymak için yukarıya gelmesi gerektiğini söyledim."

"Ah, kiliseden çıkıyorlar," dedi Mrs. Cadwallader. "Aman aman! Ne harika bir karışım! Mr. Lydgate hekim olarak katılmış herhalde. Ama şuradaki ne hoş bir kadın, yanındaki de oğlu olmalı. Kim olduklarını biliyor musunuz, Sir James?"

"Middlemarch Belediye Başkanı Vincy'yi görüyorum yanlarında; diğerleri muhtemelen karısı ve oğlu." Bunları sorgular şekilde Mr. Brooke'a bakarak söylemişti.

"Evet, gayet düzgün bir ailedir; çok iyi adamdır Vincy; manifaturacılık söz konusu olduğunda lehte bir şey bu. Onu benim evimde görmüştünüz, biliyorsunuz."

"Ah, evet..." dedi Mrs. Cadwallader, sataşır gibi. "Sizin gizli komitenizin üyelerinden biri."

Sir James, tilki avcılarına has tiksintiyle, "Ama bir sürek avcısı," dedi.

"Ayrıca Tipton ile Freshitt'deki zavallı dokumacıların hayatını sömüren biri," diye araya girdi Mrs. Cadwallader. "Aile bu sayede böyle sağlıklı ve besili görünüyor. O koyu tenli, mor suratlı insanlar bu aynanın müthiş varakları herhalde. Amanın, bir dizi güğüm gibiler! Bak şunlara Humphrey; insan çirkin bir başmeleğin tepelerinde beyaz cübbesiyle dikildiğini hayal edebilir."

"Cenaze mühim ve ciddi şeydir," dedi Mr. Brooke. "Bu gözle bakarsanız yani, iyi olur."

"Ama ben o gözle bakmıyorum. Ciddiyetimi fazla sık giyinemem, yoksa paçavraya döner. Yaşlı adamın vadesi doldu, şu insanların hiçbirinin de ardından ağıt yaktığı yok."

"Çok acıklı!" dedi Dorothea. "Şu cenaze, gördüğüm en hü-

zünlü şey. Birinin ölüp de geride hiç sevgi bırakmaması, şu sabah saatlerinde düşünmeye bile tahammül edemediğim bir şey."

Devam edecekti ama kocasının içeriye girip biraz gerilerde bir yere oturduğunu görmüştü. Onun varlığının yarattığı farklılık her zaman mutluluk taşımıyordu; sanki kocası, konuşmasına içten içe itiraz ediyormuş gibi bir izlenim bırakıyordu.

"Hepsinden tuhaf görünen şu iriyarı adamın gerisinden yeni bir çehre zuhur etti neyse ki," dedi Mrs. Cadwallader. "Bakın, patlak gözler, yuvarlak bir surat; bir kurbağa suratı adeta. Galiba başka bir akraba."

Merakla silkinen Celia, yaklaşıp Mrs. Cadwallader'in arkasında durdu ve onun başının üzerinden ileriye uzandı. "Ne garip bir çehre!" Sonra yüzünde başka bir şaşkınlık ifadesi belirirken, "Ah, Dodo!" dedi, "Mr. Ladislaw'ın döndüğünden bana hiç söz etmedin!"

Dorothea şokla birlikte gelen bir telaş hissetti ve Mr. Casaubon kendisine, o da amcasına bakarken yanaklarında beliren ani solgunluğu herkes farketti.

Mr. Brooke, Dorothea'ya başını sallayarak en rahat ses tonuyla ve beklenen açıklama tamı tamına buymuş gibi, "Benimle geldi buraya, bilirsin," dedi. "Grange'da misafir ediyorum onu. Tabloyu da bagajının en üstünde taşıyarak getirdik. Bu sürprize sevineceğini biliyordum, Casaubon. Aquinas olarak hayata mal oldun, biliyorsun. Çok yerinde ve makul bir şey. Genç Ladislaw'ın resmi anlatışını duyacaksın. Umulmadık raddede iyi konuşuyor, şunu bunu işaret ediyor, sanattan ve o tür şeylerden anlıyor –eşliği iyi biri, biliyorsun–, insanı her sahada tatmin ediyor ki uzun zamandır aradığım şeydi bu."

Mr. Casaubon, duyduğu rahatsızlığa hâkim olarak başını

soğuk bir nezaketle, teşekkür eder gibi eğdi ama bir şey demedi. Will'in mektubunu o da Dorothea kadar iyi hatırlıyordu ve iyileşmesini bekleyen mektupların arasında olmadığını farkedince Dorothea'nın ona Lowick'e gelmemesi için haber gönderdiğine kanaat getirmiş, meseleyi o şekilde kapatmasından dolayı gururlu bir duyarlığa meyletmişti. Şimdiyse amcasından Will'i Grange'a davet etmesini istediğini düşünüyor, Dorothea ise o ânda herhangi bir açıklama yapmayı imkânsız buluyordu.

Mrs. Cadwallader bakışlarını kilise avlusundan o yana çevirdi ve kendini anlamayı çok istemesine rağmen tamamen yabancı kaldığı bir pantomimle karşı karşıya bulmuş gibi şaşkınlıkla soruverdi: "Mr. Ladislaw da kim?"

Sir James hemen, "Mr. Casaubon'un genç bir akrabası," dedi. Halim mizacı, şahsi meseleleri genellikle çabucak sezmesini sağlardı ve kocasına bakışından Dorothea'nın zihninde bir telaş doğduğunu anlamıştı.

"Casaubon'un kendisi için çok şey yaptığı hoş bir genç," diye açıklamaya girişti Mr. Brooke ve başını takdir eder gibi salladı. "Girdiğin masrafı hak ediyor. Umarım benimle uzun süre kalır ve birlikte belgelerim konusunda bir şeyler yaparız. Aklımda bir sürü fikir ve iş var, bilirsin, onun bunları şekle sokacak adam olduğunu görüyorum; doğru alıntıları doğru yerde ifade edilecek şekilde hatırlayabiliyor; *omne tulit punctum*[177] türünden yani, ayrıca meselelere istikamet veriyor. Onu bir zaman önce, sen hastalandığında davet ettim, Casaubon; Dorothea evde kimseyi kabul edemeyeceğini söylemişti, ona yazmamı istedi benden."

Zavallı Dorothea, amcasının söylediği her kelimenin Mr.

[177] *'Omne tulit punctum qui miscuit utile dulci.'* Horatius, *Ars Poetica*: *'Faydalı olanı makul olanla karıştıracak her vasfa sahip.'*—çn

Casaubon'u ancak gözüne batmış bir kum tanesi kadar hoşnut ettiğini hissediyordu. Amcasından Will Ladislaw'ı davet etmesini istemediğini o ânda açıklamak gayet uygunsuz kaçacaktı. Kocasının genç adamın varlığından hoşlanmama sebeplerini, kütüphanede yaşanan sahnede kendisine elim şekilde belirtilmiş olan hoşnutsuzluğun temelini asla açık şekilde anlatamazdı; ancak bir yandan da, diğerlerinin aklında bir şeyler uyandırabilecek sözler etmenin uygun kaçmayacağının farkındaydı. Aslına bakılırsa Mr. Casaubon, bu karışık sebepleri kendince de açık bir hale getirmemişti; huzursuz edici hisler onun için –hepimiz için olduğu gibi– bir öz bilince değil, bir açıklamaya kavuşmalıydı. Ama dışa vurduğu emareleri bastırmak istiyordu ve kocasının yüzünde temkinli bir gevşeme olduğunu, sesinin olağandan daha tekdüze çıktığını sadece Dorothea ayırt edebilirdi:

"Fazlasıyla misafirperver davranıyorsunuz, azizim. Bir akrabama gösterdiğiniz bu yakınlık karşısında size minnet borçlanıyorum."

O arada cenaze töreni bitmiş ve kilise avlusu boşalmıştı.

"Şimdi onu görebilirsiniz, Mrs. Cadwallader," dedi Celia. "Mr. Casaubon'un teyzesinin minyatürünü epey andırıyor; hatırlarsınız, minyatür Dororthea'nın özel odasında asılıydı. Pek hoş görünüyor ."

Mrs. Cadwallader kuru bir sesle, "Evet, hoş bir genç," dedi. "Yeğeninizin mesleği nedir, Mr. Casaubon?"

"Af buyurun ama yeğenim değil. Kuzenim olur kendisi."

"Eh, bilirsiniz işte," diye araya girdi Mr. Brooke, "Kanatlarını alıştırıyor. Yükseliş gösterecek bir genç. Ona bir fırsat ta-

nımak beni mutlu edecek. İyi bir sekreter olur, bilirsiniz, Hobbes, Milton, Swift[178] gibi; o tür bir adam."

"Anladım," dedi Mrs. Cadwallader. "Nutuklar yazabilecek biri yani."

Mr. Brooke, "Gidip onu alayım, değil mi Casaubon?" dedi. "Ben haber verene kadar gelmez buraya, bilirsin. Sonra da aşağıya inip tabloya bakarız. O şeyle tarihe mal oldun: Aziz Bonaventure* veya onun gibi biraz şişko ve süslü biri; yukarılarda Trinity'yi ararken işaret parmağını sayfanın üstüne koymuş, derin zekâya sahip bir düşünür. Hepsi sembolik, bilirsin: Sanatın daha yüksek bir tarzı. Bundan bir raddeye kadar hoşlanıyorum ama o kadar; takip etmesi yorucu, biliyorsun. Ama tabloda yerini hiç yadırgamamışsın, Casaubon. Ve ressamının kumaşı da iyi: sağlam duruş, şeffaflık, bu tür şeyler. Zamanında derinlemesine girmiştim bu tür şeylere. Neyse, şimdi gidip Ladislaw'ı alayım."

[178] Hepsi gençliğinde sekreterlik yapmıştır. (D.C. notu)

35

Non, je ne comprends pas de plus charmant plaisir
Que de voir d'heritiers une troupe affligee
Le maintien interdit, et la mine allongee,
Lire un long testament ou pales, etonnes
On leur laisse un bonsoir avec un pied de nez.
Pour voir au naturel leur tristesse profonde
Je reviendrais, je crois, expres de l'autre monde.

Hayır, daha dolu bir haz tahayyül edemem,
Elemli vârisler kalabalığından ziyade;
Hani hepsi asık yüzlerle ve şaşkına dönmüş halde
Benizlerini solduran, onlara nanik yapıp
Ellerini kollarını boş bırakan uzun vasiyetnameyi dinleyen.
Onların şiddetli üzüntüsünü öyle ayan beyan görmek,
Değerdi inanıyorum öte dünyadan geri gelmeye.

—Regnard[179]

Hayvanların Nuh'un Gemisi'ne çifter çifter girişini düşünürken insan, ittifak halindeki türlerin kendi aralarında birbirlerine dair çok özel mütalaalarda bulunduğunu ve tayını bir ân önce tüketmeye meylederken, aynı yem ambarından beslenmelerini fazlasıyla fuzuli addettiğini hayal edebilir. (Korkarım ki kursakları gayet elverişsiz şekilde boş olan ve ritüellere, seremonilere sahip olmadığı anlaşılan akbabaların öyle bir durumda üstlendiği rolü tasvir etmek, sanatın katlanamayacağı seviyede bir zorluktur.)

[179] Jean-François Regnard'ın (1655-1709) 1708'de yayınlanan beş perdelik komedisi *Le Legataire Universel*'den.—*çn*

Benzer bir sıkıntı, Peter Featherstone'un cenaze alayını teşkil eden Hıristiyan Etoburları türüne de musallat olmuştu; çoğunun aklı, içinden en fazlasını kapmak istedikleri o küçücük ambara takılı haldeydi. Resmi olarak tanınmış akrabalıklar ve evlilikle gelen bağlantılar, çeşitli ihtimallerle katlanarak zaten ciddi bir rakam oluşturuyor, bu durum kıskanç varsayımlarla ve acınası bir iyimserlikle teşhir ediliyordu. Vincylere duyulan kıskançlık, Featherstone kanından gelenler arasında düşmanlıkta temel bulan bir yoldaşlık doğurmuştu; dolayısıyla birinin diğerlerinden fazla şey elde edeceğine yönelik belirgin emarenin yokluğunda, uzun bacaklı Fred Vincy'nin mülke sahip olacağı düşüncesinin mecburen ağırlık kazanması, Mary Garth'a beslenen türden daha muğlak kıskançlıklara yol açıyordu. Solomon bir punduna getirip Jonah'ın mirası hak etmediğini söylemiş, Jonah da Solomon'u açgözlü olmakla itham etmişti; büyük abla Jane, Martha'nın çocuklarının genç Waulelar kadar fazla şey beklememesi gerektiğini düşünüyordu ve büyük evlat olma konusuna gevşek yaklaşan Martha da Jane'in bu denli 'sahiplenici' olmasından esef duyuyordu. Bu birbirine en yakın akrabalar, kuzenlerin hatta ikinci derece kuzenlerin beklentilerinin mantıksızlığından tabiatıyla etkileniyor ve sayıları çok fazla olduğu takdirde küçük miras sahiplerine gidecek olan ciddi toplamları hesaplamak için aritmetiğe başvuruyordu. Vasiyetnamenin açılışında iki kuzenle Mr. Trumbull'a ilaveten, bir tane daha ikinci derece kuzen hazır bulunacaktı. Bu diğer kişi, kibar tavırları ve fuzuli derecede vurgulu konuşmasıyla tanınan Middlemarchlı bir kumaş tüccarıydı. İki kuzense Brassingli yaşlı adamlardı ve biri zengin akrabası Peter'e makul kabul edilemeyecek masraflar pahasına uzun süre istiridye ve başka yenebilir hediyeler sunmanın verdiği istihkakın şuuruna var-

mış halde otururken, iyiden iyiye asık suratlı olan diğeri elleriyle çenesini bastonunun sapına dayamıştı ve kısıtlı icraattan ziyade fazilete dayalı taleplerin geçerliğine inanıyordu; ikisi de Jonah Featherstone'un oralarda hiç yaşamamış olmasını arzulayan Brassingli masum vatandaşlardı. Aileye has zekâ inceliği, en iyi şekilde yabancılar arasındayken idrak ediliyordu doğrusu.

Solomon, cenazeden önceki akşam kız kardeşlerine, "Şu Trumbull, kendisine en az beş yüz pound isabet edeceğinden çok emin; bunu böyle bilin," diyerek derin tefekkürlerini bağırarak açıklamış ve "Kardeşim öyle bir vaatte bulunduysa buna şaşmam," diye eklemişti.

Aksattığı kira ödemelerini yüzlerce poundun uzak imgesiyle karşılaştırmakta zorlanan zavallı kız kardeşi Martha, "Aman, aman!" diyebilmişti ancak.

Ama sabah, tahmine dayalı nazariyeler cereyanı, Ay'dan inmiş gibi aralarına düşen yas tutan bir yabancının belirmesiyle hepten altüst olmuştu. Mrs. Cadwallader'in kurbağa suratlı olarak tarif ettiği kişiydi bu yabancı; otuz iki veya otuz üç yaşındaydı, fırlak gözleri, uçları aşağıya kavisli ağzı ve kaşlarının hemen üzerinden başlayan ama geriye doğru düzgünce taranmış saçları, yüzüne sahiden de kurbağalara has değişmez bir ifade kazandırıyordu. Vâris adayı olduğu açıkça belliydi, yoksa neden yas tutanların arasında yer alsındı? Dolayısıyla şimdi yeni ihtimaller belirmişti; cenaze arabalarındaki yorumlara karşılık gelen yeni bir belirsizlik yükseliyordu. Biz dünyamızı ondan azade olarak kurarken, belirli bir mesafeden gizlice bizi izleyip kendi başına var olan bir gerçeğin ansızın ortaya çıkışıyla aşağılanmışızdır hepimiz. Varlığı sorgulanan bu yabancıyı da Mary Garth haricinde kimse daha önce görmemişti, o da,

bu adamın Mr. Featherstone henüz alt kattayken iki sefer Stone Court'a geldiğini ve onunla saatlerce baş başa konuştuğunu biliyordu; başka bir şeyden haberi yoktu. Bir seferinde babasına bundan bahsetme fırsatı bulmuştu ve Caleb muhtemelen –avukatlar hariç tutulursa– bir yabancıyı ikrah veya şüpheden ziyade sorgulayıcı bir bakışla inceleyebilecek göze sahip tek kişiydi. Pek az beklenti ve hiç tamah beslemeyen Caleb Garth, sadece kendi misafirlerinin tetkikiyle ilgilenirdi. Bir tomruğu değerlendirir gibi bıyık altından gülümseyip çenesini ovuşturarak gönderdiği zeki bakışların sükûneti, diğerlerinin önce tanınmayan ama vasiyetin okunmasında hazır bulunmak için lambrili salona girip kapıya yakın bir yere oturduğunda adının Rigg olduğu anlaşılan adam karşısında düştüğü telaş veya somurtkanlıkla taban tabana zıtlık gösteriyordu. Tam o sırada Mr. Solomon'la Mr. Jonah da beraberlerinde avukat olduğu halde vasiyetnameyi aramak için üst kata çıkmıştı; kendisiyle Mr. Borthrop Trumbull arasında boş iki yer bulunduğunu gören Mrs. Waule da mührüyle oynayarak oyalanan ve muktedir bir adama yakışmayacak herhangi şaşkınlık veya hayret emaresi göstermemekte kararlı bir yüz ifadesine sahip bu büyük otoritenin yanına kaymayı uygun görmüştü.

Mrs. Waule, krape kenarlı bonesini Mr. Trumbull'un kulağına iyice yaklaştırarak boğuk sesinin en alçak tonuyla, "Sanırım zavallı kardeşimin yaptığı her şeyden haberiniz vardır," dedi.

"Bana söylediği her şey aramızda mahfuz kalacaktır, aziz hanımefendi," dedi mezatçı, elini bu sırrın önüne perde yapar gibi kaldırarak.

Sohbette rahatlama bulan Mrs. Waule, "Yani talihinin yaver gideceğine inananlar hayal kırıklığına uğrayabilir," diye devam etti.

Mr. Trumbull ketumluğunu korumakta kararlıydı. "Umutlar sıklıkla yanıltıcı olabilir."

"Evet!" Mrs. Waule karşı tarafta oturan Vincylere baktı, sonra kardeşi Martha'ya döndü.

"Şaşılacak şey, Peter ne kadar da kapalı bir insandı," dedi aynı alçak sesle. "Aklında neler olduğunu hiçbirimiz bilmezdi. Ciğerlerinin düşündüğümden daha kötü olmamasını ummaktan başka elimden bir şey gelmezdi, Martha."

Cüsseli biri olan ve nefes darlığı çeken zavallı Mrs. Cranch'ın sesi hep bozuk bir kilise orgu misali ani patlamalar yapacak şekilde yüksek perdeden çıksa da nahoş yorumlarını fısıltı halinde olsalar bile herkesin duyabileceği şekilde ortaya vurmasını sağlayan ilave sebeplere de sahipti.

"Hiçbir zaman haris olmamışımdır, Jane," diye cevap verdi. "Ama altı çocuğum var, üç tanesini de gömdüm, para için evlilik yapmadım. Şurada oturan en büyüğü henüz on dokuz yaşında; yani gerisini senin tahminine bırakıyorum. İmkânlar her zaman kıttı, tarla verimsizdi. Ama sadece yukarıdaki Tanrı'ya yakarıp dua ettim; bir yanda da bekar bir kardeşle iki kere evlenip dul kalmış çocuksuz bir kardeş vardı ki o konuda takdiri başkalarına bırakıp bir şey demiyorum."

O arada Mr. Vincy de Mr. Rigg'in ifadesiz yüzünü süzdü ve enfiye kutusunu çıkartıp kapağını tıklattı, ama bu alışkanlığın her ne kadar idraki berraklaştırsa da duruma uygun kaçmayacağını düşünerek açmadan gerisingeri cebine koydu. Karısının kulağına, "Featherstone'un ihtimal verdiğimizden daha iyi hislere sahip olduğu anlaşılırsa buna şaşmam," dedi. "Şu cenaze herkes için geçerli bir düşünceyi ortaya koydu: Kişi dostları tarafından takip edilmek istiyorsa ve söz konusu dostlar mütevazı kişilerse, onlardan utanç duymanın lüzumu yoktur. Fe-

atherstone birçok küçük miras bıraktıysa, bundan daha fazla memnuniyet duyacağım. Basit ihtiyaçları karşılamaları bakımından bazıları için faydalı olur öylesi."

Mrs. Vincy halinden memnun bir tavırla, "Her şey olabildiğince yerli yerinde," dedi, "Matem tülleri, ipekler, her şey."

Öte yandan, Fred'in, babasının enfiye kutusundan daha uygunsuz kaçacak bir kahkahayı bastırmakta zorluk çektiğini belirtmekten üzüntü duyacağım. Mr. Jonah'ın bir 'aşk günahı meyvesine' dair söyledikleri kulağına çalınınca, tam karşısında oturan yabancının yüzü Fred'e fena halde komik gelmişti. Onun sıkıntısını ağzının kenarındaki seğirmelerden ve öksürüğe sığınmasından sezen Mary Garth, basiretli bir davranışla yardımına yetişip daha gölge bir köşeye geçmek üzere yer değiştirmelerini teklif etti. Fred, Rigg de dahil olmak üzere herkese elinden geldiğince hoş davranıyordu ve kendisi kadar şanslı olmayacağını bildiği insanlara karşı hissettiği merhamet sebebiyle asla kusurlu bir davranışta bulunmazdı, ama o ânda gülmek çok kolaydı.

Ancak avukatın ve iki kardeşin içeriye girmesi, herkesin dikkatini o yöne çekmişti.

Duruma nezaret eden avukat Mr. Standish'di ve o sabah Stone Court'ta gün bitmeden kimlerin mutlu olacağını, kimlerin hayal kırıklığına uğrayacağını tamı tamına bildiğine inanıyordu. Okuyacağı vasiyetname, Mr. Featherstone için hazırladığı üç evrakın sonuncusuydu. Mr. Standish, tavırlarında değişkenlik gösteren bir adam değildi; aralarında farklılık görmez gibi herkese aynı derinden gelen sesle ve üzerinde düşünme gereği görmediği medeni tavrıyla yaklaşır, genel olarak 'Tanrı'nın inayeti sayesinde' iyi olan hasattan, Kral'a dair son haberlerden, her şeyiyle bir denizci ve Britanya gibi bir adayı

idare etmeye en uygun adam kabul ettiği Clarence Dükü'nden söz ederdi.[180]

Yaşlı Featherstone şöminenin karşısında otururken sık sık Standish'in günün birinde çok şaşıracağını düşünürdü; son anlarında arzu ettiği şeyi yaparak, başka bir avukat tarafından yazılan vasiyetnameyi yakmış olsa, bu küçük finalin yaşanmasını sağlayamayacaktı; yine de bunun hayalini kurarak epey keyif yapmıştı. Ve Mr. Standish gerçekten şaşırmıştı ama hiç üzgün değildi, tersine ikinci vasiyetnamenin bulunmasıyla birlikte, Featherstone ailesinin sürüklenmesi muhtemel hayreti düşünmenin zihnine kattığı merakın çeşnisinden hoşlanıyordu.

Solomon ile Jonah'ın hisleriyse en öte belirsizliğe düşmüştü: eski vasiyetnamenin kesin geçerliğe sahip olduğu, zavallı Peter'in önceki ve sonraki niyetleri arasındaki 'nizamı' birileri - bunun çevresini dolanmaktan yarar sağlayacak bir münasebetsizlik- çıkıp mani olmadan ebedi şekilde sağlayabilecek ağ misali örgü teşkil edebileceği düşüncesine kapılmışlardı. İki kardeş buna rağmen Mr. Standish'le birlikte salona girerken layığıyla tarafsız bir ciddiyet sergiliyordu, ama Solomon, etkileyici sahneler yaşanması ihtimalini ve cenazelerde –kuru kuruya da olsa– gözyaşı dökmenin âdetten olduğunu düşünerek, beyaz keten mendilini çıkartmıştı.

O ânda en çarpıntılı heyecanı hisseden kişi, muhtemelen oradaki bazı insanların kaderinde önemli etkiler doğuracak olan ikinci vasiyetnamenin ortaya çıkması için adeta azimli bir tavır gösterdiğinin farkında olan Mary Garth idi. Son gece yaşananları kendisinden başka kimse bilmiyordu.

Mr. Standish, salonun ortasında duran masanın başındaki

[180] Dönemin Britanya siyasi iklimi ve karakterleriyle ilgili bilgi için 'Çevirmenin Notları' bölümüne bakınız.

yerine oturduktan ve gırtlağını temizlemek için başvurduğu öksürükler de dahil olmak üzere her şeyi ciddiyetle ifa ettikten sonra, "Elimde tuttuğum işbu vasiyetname bizzat benim tarafımdan tanzim edilmiş olup müteveffa dostumuzun iradesiyle 1825 yılının 9 Ağustos günü yürürlüğe koyulmuştur," diyerek söze başladı. "Lakin şu ana kadar benim de haberdar olmadığım, 20 Temmuz 1826 tarihini taşıyan, yani ilkinden bir yıla çok yakın süre sonra tanzim edilmiş müteakip bir belge buldum. Ve ayrıca görüyorum ki..." Mr. Standish gözlüğünü elindeki belgede dikkatle dolaştırdı. "Buna ilişkin 1 Mart 1828 tarihli bir de zeyilname olacak."

Söylenen tarihler sebebiyle bir şeyler mırıldanma gereği duyan ama sesinin duyulacak kadar yüksek çıktığının farkında olmayan Martha, "Amanın, amanın!" dedi.

Mr. Standish, "Önceki vasiyetnameyi okuyarak başlayacağım, çünkü imha edilmediğine göre, müteveffanın arzusu bu yöndeydi," dedi.

Girizgah konuşması olduğundan uzun hissedilmiş ve orada hazır bulunanların çoğu gibi Solomon da başını acınacak bir tavırla sallarken bakışlarını yerden ayırmamıştı; tüm gözler diğerleriyle buluşmaktan kaçınırken, bazısı masa örtüsünün desenlerine veya Mr. Standish'in kel kafasına sabitlenmişti; bunun tek istisnası Mary Garth'ın gözleriydi. Herkes belli bir yere bakmamaya çalışırken onun diğerlerine bakmasında bir risk yoktu. Ve "Vasiyetimle bıraktıklarımdır..." denmesiyle birlikte Mr. Rigg'inki hariç tüm çehrelerin, üzerlerinden hafif bir titreşim geçer gibi sinsice değiştiğini gördü. Rigg hiç değişmeyen bir sükûnetle oturuyordu ve diğerleri de daha önemli meselelere ve yürürlükten kalmış veya kalkmamış olabilecek vasiyetlerin yaratacağı karışıklığa dalmaya hazırlanırken, onu düşünmeyi

bir yana bırakmıştı. Fred kızardı, Mr. Vincy enfiye kutusunu avcunun içine almadan yapamadı ama kutuyu yine de açmadı.

Önden küçük miraslar geldi ve zavallı Peter'in muhtemelen daha iyi düşünüp hazırladığı bir vasiyet daha olduğunun hatırlanması bile yükselen nefreti ve aşağılanmışlık duygusunu bastıramadı. Kişi her zaman kipinde –geçmiş, şimdiki, gelecek– münasip muamele görmek ister. Ve Peter, beş yıl önce öz kardeşlerinin beherine sadece iki yüz, öz yeğenlerinin beherine sadece yüz pound bırakacak tıynette birisiydi; Garthların adı geçmiyordu ama Mrs. Vincy ile Rosamond yüzer pound alacaktı. Mr. Trumbull'a altın topuzlu bastonla elli pound bırakılırken, orada hazır bulunan diğer kuzen ve ikinci kuzenlere de aynı *külliyetli* miktar düşüyordu ki bu, asık suratlı mezatçı kuzene göre insanı bir yere vardırmayacak bir mirastı; ayrıca orada bulunmayanlar –sorunlu ve sakıncalı kabul edilecek seviyede ilişkilere sahip olanlar– lehine de aynı kabilden epey hakaretamiz paylar ayrılmıştı. Oraya kadar dağıtılanın yekûnu alelacele bir hesapla üç bin kadardı. Öyleyse Peter paranın geri kalanının nereye gitmesini istiyordu? Ve mülk ne olacaktı? Ve hangi vasiyet maddeleri sonraki belgeyle yürürlükten kaldırılacak veya kaldırılmayacaktı; bu yürürlük meselesi ne şekilde işlerse kimin lehine veya aleyhine olacaktı? Bütün duygular şarta bağlıydı ve tamamen ters bir istikamete doğru da ilerleyebilirdi. Erkekler bu karmaşık gerilime dayanıp sessizliği koruyacak kadar metanetli çıkmıştı; yüz kaslarının alışkanlıkları doğrultusunda kimi alt dudağını düşürürken, kimi de büzmüştü. Ama Jane ile Martha, zihinlerine hızla üşüşen sorular altında çökmüş ve ağlamaya başlamıştı; zavallı Mrs. Cranch ise çalışmadan gelebilecek birkaç yüz pound karşısında bir yandan etkilenmişti, bir yandan da payına düşenin az olduğunu

düşünüyordu; öte yandan Mrs. Waule'un zihni, birileri çok daha fazlasını alacakken öz kardeş olmasına rağmen o kadar aza layık görülmenin verdiği hislerin baskınına uğramıştı. Şimdi genel beklenti kalan 'büyük' kısmın Fred Vincy'ye düşeceği doğrultusundaydı, ama belirlenmiş yatırımlar doğrultusunda kıymetlendirilmesi şart koşulan rakamın on bin pound çıkması karşısında Vincyler bile şaşırmıştı ve şimdi yeni bir soru daha vardı kafalarında: Mülk de geliyor muydu? Fred dudaklarını dişledi; gülümsemeyi bastırmak kolay değildi. Mrs. Vincy de kendini dünyanın en mutlu kadını hissediyordu ki, ilk vasiyetle bırakılanların ikincisiyle geri alınması ihtimali bu baş döndürücü manzaranın içinde büzüşüp yok olmuştu.

Geride mülke ilaveten şahsi terekeden hâlâ bir şeyler kalmıştı ama bunun tamamı tek bir kişiye gidecekti ve o kişi de... Ah, ihtimaller! Ah, ihtiyar 'pinti' lehine temel bulan umutlar! Ah, dinmeye mahkûm divaneliğin tasarrufundan nihayetinde çaresizce kayıp gidecek hisler dağıtmaya devam eden o namütenahi çağrılar! Geriye kalan her şeyi toplayacak olan vâris, vasiyetin uygulanması için tayin edilen yegane icra memuru olan ve Featherstone soyadını alması şart koşulan Joshua Rigg'di.

Fısıltı dalgası umumi bir ürperti gibi salonun her yanına yayıldı. Herkes dönüp hiç şaşırmadığı anlaşılan Mr. Rigg'e tekrar baktı.

Mr. Trumbull, bir seferliğine de olsa geçmiş öngörüsüzlüğünün kabulünü sineye çekerek, "Fevkalade beklenmedik bir vasiyet temayülü!" dedi. "Ancak bir vasiyetname daha var; bir belge daha var. Rahmetlinin nihai arzularını henüz duymadık."

Mary Garth, duymak üzere olduklarının nihai arzular olma-

dığını hissediyordu. İkinci vasiyetname, daha önce isimleri anılan aile ve akrabalık dışı küçük vârislere bırakılanlar haricinde (zeyilnamede yapılan bazı düzenlemelerin de katılımıyla) her şeyi hükümsüz kıldı ve Lowick gölgesindeki mülkün tamamı Joshua Rigg'e kaldı ki, buna üstündeki büyükbaş hayvanlar ve evin eşyası da dahildi. Mirastan geri kalan, Middlemarch yakınında bu amaçla alınmış olan arsa üstünde, yaşlı erkeklerin kalacağı huzurevlerinin yapılması ve bunların desteklenmesi için kullanılacaktı; tesisler 'Featherstone Huzurevleri' ismini taşıyacaktı ve –belgede söylendiği haliyle– Yüce Tanrı'nın rızasını kazanmak amacıyla inşa edilecekti. Oradaki kimseye tek metelik bile bırakılmamıştı, sadece Mr. Trumbull altın topuzlu bastonu alacaktı. Salonda hazır bulunanların durumun etkisinden kurtulması biraz zaman aldı. Mary, Fred'in yüzüne bakmaya cesaret edemiyordu.

Derin şoku –enfiye kutusuna gayretle başvurduktan sonra– dağıtan ilk kişi Mr. Vincy oldu ve sesinden hemen anlaşılabilen öfkesini ortaya vurdu:

"Şimdiye kadar duyduğum en garip ve sebepleri müphem vasiyetnameydi bu! Okunan şeyi tanzim ettirdiğinde aklı mutlaka yerinde değildi. Bu son vasiyetname geçersiz ilan edilmeli." Bu sözlerinin durumu selamete kavuşturacağı umuduyla avukata döndü. "Öyle değil mi, Standish?"

"Müteveffa dostumuz bence her zaman ne yaptığını bildi," diye cevap verdi Mr. Standish. "Her şey gayet muntazam. Vasiyetnamenin ekinde Brassingli Clemmens tarafından yazılmış bir de mektup var. O tanzim etmiş belgeyi. İtibarlı bir avukattır."

"Ben şahsen müteveffa Mr. Featherstone'da herhangi bir zi-

hin dengesizliği ya da akıl eksikliği hissetmedim," dedi Borthrop Trumbull. "Ancak bu şeyi acayiplik olarak sıfatlandırabilirim. İhtiyara her zaman istekle hizmet etmişimdir ve o da aramızdaki görüşmelerde, bir mükellefiyet hissinin kendini vasiyetinde belli edeceğini yeterince açık şekilde belirtmiştir. Altın topuzlu baston, nazarımda komiklik kabilindendir, ama şahsen bir yandan da çıkar kaygılarının üzerinde olmaktan mutluluk duyuyorum."

"Benim nazarımdaysa ortada şaşılacak bir şey yok," dedi Caleb Garth. "Zihni berrak ve özüyle sözü bir insandan ne tür vasiyetname beklenebileceğini merak edecek aklıselime herkes sahip olabilir. Kendi hesabıma ben, vasiyetname diye bir şey olmamasını arzu ederdim."

"Tanrı biliyor ya bu, bir Hıristiyan'dan çıkabilecek en tuhaf fikirlerden biri," dedi avukat. "Ettiğin lafın arkasında ne veçheyle duracağını merak ediyorum, Garth!"

Caleb hafifçe öne eğilip iki elinin parmaklarını önünde zarifçe birleştirir ve gözlerini yere dikerken, "Hmmm!" dedi. 'İşin' en zor kısmını onun için daima kelimeler teşkil etmişti.

Ama o sırada Mr. Jonah Featherstone'un sesi duyuldu:

"Eh, kardeşim Peter daima incelikli bir riyakar olmuştur zaten. Ama şu vasiyetname yaptıklarının hepsinin ötesine geçti. Böyle olacağını bilseydim, altı at koşulmuş bir araba beni sürükleyip Brassing'den çıkartamazdı. Yarın beyaz şapka ve bej rengi pardösü giyeceğim."

"Amanın aman!" diye sızlandı Mrs. Cranch, "biz de onca yolculuk masrafına katlandık, üstelik şu zavallı çocuk nice zamandır burada boş boş oturup duruyor! Kardeşim Peter'in Yüce Tanrı'yı hoşnut etmeye bu kadar istekli olduğunu ilk kez

duyuyorum, ama böyle çaresiz halde bırakıldıysam, bunun çok müşkül olduğunu söylemenin ötesinde bir şey gelmez elimden. Başka hiçbir şey gelmiyor aklıma."

Solomon, sinsiliğini örtemeyen yapmacıksız bir öfkeyle, "O çabaların gittiği yerde Peter'e faydası olmayacağına inanıyorum," dedi. "Ciğeri bozuk bir adamdı ve en nihayetinde, açıklama kepazeliğini gösterdiği huzurevleri yaptıklarını tazmin edemez."

"Ve bunları yaparken meşru ailesini –kardeşlerini ve yeğenlerini– bir kenara itmiş, ama kilisede onlarla halinden gayet memnun şekilde yan yana oturmuş," dedi Mrs. Waule. "Malını mülkünü saygı duyulması gerekir şekilde onlara, müsrifliğe ve istikrarsızlığa asla meyletmemiş olan, çok fakir kabul edilemeyecek ama her peniyi tasarruf eden ve artırmaya çalışan o insanlara bırakabilirdi. Ve ben, kardeşlik görevlerini yerine getirmek için sık sık buralara gelme zahmetine katlanan ben... Her duyanın tüylerini diken diken edecek şeyler ben bunları yaparken hep aklındaymış meğer. Ama Yüce Tanrı böyle bir şeye izin verdiyse, onu cezalandırmak için yapmıştır bunu. Beni arabanla götürürsen, Solomon Birader, artık buradan ayrılmayı arzu ederim."

"Buraya bir daha ayak basmak istemiyorum," dedi Solomon. "Gönül ferahlığıyla geride bırakacak kendi arazilerim ve mülklerim var benim."

Jonah, "Talihin dünyada nasıl yön kazandığına dair acınası bir hikâye oldu bu," dedi. "Talih, içinde taşıdığın ruhun bir nebzesine bile dönmez yüzünü. Kendi yemediğini başkasına da yedirmeyen biri olmak daha makbulmüş anlaşılan. Ama toprağın bu yüzünde kalanlar bundan ders alabilir. Bir aileye tek budala yeter de artar bile."

"Budalalık etmenin birden fazla yolu vardır," dedi Solomon.

"Paramı ne lağım çukuruna dökerim, ne de Afrika'dan peydahlanıp sokağa bırakılmış bebelere bırakırım. Düzgün yetiştirilmiş ve aileye üstlerine soyadı yapıştırılarak mal edilmemiş Featherstonları severim sadece ben."

Solomon bu yorumları Mrs. Waule'a refakat etmek üzere ayağa kalkarken yüksek sesle yapmıştı. Kardeşi Jonah bundan daha iğneleyici laflar edebileceğinin farkındaydı, ama hazırcevap adamlara düşmanlık beslemeyen biri olduğu anlaşılana kadar, Stone Court'un yakında kendisiyle aynı soyadını taşıyacak olan yeni sahibine aşırı nüktedan yaklaşmanın gereği olmadığını düşündü.

Aslında Mr. Joshua Rigg de dokundurmalar karşısında rahat değildi, ama sakin bir şekilde Mr. Standish'in yanma gidip sonraki kısmın nasıl yürütülmesi gerektiğine dair sorular sorarken ilgisiz bir tavır takındı. Yüksek perdeden çıkan cıvıltılı bir sese sahipti ve aksanı felaketti. Gülme arzusu artık tamamen geçmiş olan Fred, onun hayatı boyunca gördüğü en aşağılık canavar olduğunu düşündü. Ama bir yandan da kendini hasta hissetmeye başlamıştı. Middlemarchlı kumaş tüccarıysa, Mr. Rigg'i bir sohbete çekmek için fırsat kolluyordu; yeni mülk sahibinin yanında giydirilecek kaç çift bacak getireceğini tahmin etmenin imkânı yoktu ve kârın mirastan daha güvenilir olduğu anlaşılmıştı. Ayrıca bu tüccar, ikinci derece kuzen olarak haset beslemeyecek kadar tarafsızdı.

Mr. Vincy, ilk patlamadan sonra gururlu bir suskunluğa gömülmüştü ama nahoş hislerle fazlasıyla meşgul olduğundan, karısının Fred'in yanma gidip sevgili evladının elini tutarak sessizce ağlamaya başladığını görene kadar yerinden kıpırdamadı. Derhal yerinden kalktı ve salondaki diğerlerine arkasını

dönerek alçak bir sesle, "Kendini koyuverme, Lucy," dedi ve her zamanki tonuyla, "bu insanların önünde zaaf gösterme, hayatım," diye ekledi. "Gidip faytonumuzu çağır, Fred, kaybedecek vaktim yok benim."

Mary Garth, babasıyla eve gitmeye çoktan hazırlanmıştı. Holde karşılaştıklarında ilk kez Fred'in yüzüne bakma cesaretini buldu kendinde. Genç benizlere bazen hâkim olan türden bir solgunluğa bürünmüştü Fred'in yüzü, vedalaşmak için sıktığı eli çok soğuktu. Mary de sarsılmıştı; istemeden de olsa Fred'in kaderinde büyük değişime sebep olduğunun gayet iyi farkındaydı.

"Hoşça kal," dedi sevecen bir hüzünle. "Metanetini koru, Fred. Para olmadan da makbul insan olacağına inanıyorum. Paranın Mr. Featherstone'a ne faydası oldu ki?"

"Mesele değil," diye cevap verdi Fred, küskün bir tavırla. "İnsan ne yapar böyle bir durumda? Kilise'ye dahil olmam lazım artık herhalde." (Bunun Mary'nin canını sıkacağını biliyordu; tamam, öyleyse başka ne yapabileceğini o söylesindi kendine.) "Babana hemen ödeme yapabileceğimi ve her şeyi yoluna koyabileceğimi sanmıştım. Ve sana da yüz pound kalmadı böylece. Şimdi ne yapacaksın, Mary?"

"Elbette ki olabildiğince çabuk şekilde başka iş bulacağım. Babam ben evde yük olmazsam diğerlerini geçindirebilecek kadar kazanıyor. Hoşça kal."

Stone Court kısa süre içinde akraba konumundaki Featherstonlardan ve varlığına uzun süre önce alışılmış ziyaretçilerden azade kaldı. Middlemarch havalisine yeni bir yabancı daha gelmişti, ama Mr. Rigg Featherstone açısından bakıldığında, tahmin ve nazari-

yelere nispeten çok daha hızlı görülebilir hal almış olan sonuçların yarattığı hoşnutsuzluk, oradaki varlığını gelecekte etkileyebilecek kadar fazlaydı. Hiçbir ruh, Joshua Rigg'in yoluna neler çıkacağını önceden kestirecek kadar kehanete yatkın olamazdı.

Ve bu noktada tabiatıyla, daha alt seviyedeki bir meseleyi terfi ettirme meselesini düşünmeye yöneltiliyorum. Tarihi paralellikler bu bağlamda kayda değer etkiye sahiptir. Bunlara gösterilecek asli muhalefet, işine düşkün ve sebatlı anlatıcının yer darlığı çekmesi veya (sık sık ilkiyle aynı mânâya geldiği üzere) bilindikleri takdirde açıklayıcı olacaklarına dair felsefi güvene sahip olsa bile bu paralellikleri aynı titizlik seviyesinde ele alamaması olabilir. Bir margravın[81] yerine maymun koyabileceğiniz veya tersini yapabileceğiniz, böylece kıssa çıkarabileceğiniz gerçek bir hikâye ezelden beri asla var olmadığına göre, aşağı seviyedeki insanların başına gelenler veya benim bunlara dair anlatımlarım ibret hikâyesi kabul edilerek payelendirilebilir; dolayısıyla herhangi kötü alışkanlık ve bunun çirkin sonuçları görüntü alanına dahil olursa, okuyucu bunları mecazi bayağılıktan kabul ederek ve aynı türden insanlarla farazi ilişki kurduğunu düşünerek huzur bulabilir.

Dolayısıyla münasebetsiz insanlara dair gerçekleri aktardığımda, okurumun hayal gücünün lordlara dönük meşguliyetlerden tamamen kopması gerekmez; itibarlı bir müflisin maruz kalma üzüntüsü çektiği ehemmiyetsiz meblağlar, nispi hesapların maliyetsiz katılımıyla yüksek seviyeli ticari muameleler mertebesine terfi ettirilebilir.

Anlatıma vasıta olan kişilerin tamamının yüksek ahlak seviyelerine mensup olduğu herhangi bir taşra tarihçesi, birinci

[81] Margrav, Kutsal Roma İmparatorluğu'nda prens seviyesinde bir unvandı.—*çn*

Reform Kanunu'nun çok gerilerindeki bir zamana ait olmalıdır ve bildiğiniz üzere Peter Featherstone da Lord Grey'in göreve gelmesinden birkaç ay önce ölerek toprağa verilmiştir.[182]

[182] Dönemin Britanya siyasi iklimi ve karakterleriyle ilgili geniş bilgi için 'Çevirmenin Notları' bölümüne bakınız.

36

Bu adamların, kendilerinden bilgelik beklenen
Yüce amaçlara sahip bu büyük ruhların
Mizah anlayışı olduğunu görmek tuhaftır:

***

Sevgiye dönük büyük ruhların tabiatı
En yüksek kabul edilen mertebede olduğundan;
Bunlar kendilerini çok yükseklere koyduğundan
Bize kibirle bakarlar sıklıkla,
Nasıl şaştığımızı ve itibar ettiğimizi hayal ederek
Yaptıklarına veya dediklerine; gayrete sürükler bu onları
Hayranlığımızı daha da öte uca çekmek için
Ki bunu yapamayacaklardır; meğerki
Kendi en uç ve en yüce düşüncelerini idrak etmesinler.
—Daniel[183]

Vasiyetnamenin okunmasının ardından eve döndüğünde, Mr. Vincy'nin birçok konuya dair düşüncesi ciddi şekilde değişmişti. Açık görüşlü bir adamdı, ama kendini ifade etmekte dolaylı usullere yönelirdi: ipek örgü satışı pazarda beklenen sonuçları vermezse seyise küfrederdi; kayınbiraderi Bulstrode sinirini bozduğunda Methodizm konusunda keskin yorumlar yapardı; Fred'in aylaklığına da nakışlı bir başlığı ani bir şiddet yükselişiyle tütün odasından hole kadar fırlatarak tepki vermişti.

Genç beyefendi yatağına gitmek üzere kalkarken, "Evet, bayım," dedi Mr. Vincy, "dönem gidip imtihanı geçme konusun-

[183] *Philotas'ın Trajedisi* (1605) başlıklı oyundan.—*çn*

da kararını şimdiye kadar vermiş olduğunu umuyorum. Ben kararlarımı verdim, bu sebeple de sana zaman kaybetmemeni tavsiye ederim."

Fred cevap vermedi; canı çok sıkkındı. Henüz yirmi dört saat önce ne yapması gerektiğini kara kara düşünmek yerine pembelere bürünmüş halde birinci sınıf bir ata binip iyi bir tilki avı partisi yaşayacağını ve bundan ötürü umumi saygı göreceğini hayal ediyordu; buna ilaveten Mr. Garth'a hemen ödeme yapmış ve Mary'nin de onunla evlenmeyi reddetmek için sebebi kalmamış olacaktı. Ve bütün bunlar çalışmaya veya o türden başka rahatsızlığa katlanmadan, yaşlı bir adamın hevesleri kisvesine bürünmüş ilahi bir takdir olarak gelecekti. Ama şimdi, o yirmi dört saatin sonunda, bu güvenilir beklentilerin hepsi altüst olmuştu. Öyle bir hayal kırıklığıyla mücadele ederken bir taraftan da olanlar sanki onun kabahatiymiş gibi kötü muameleye maruz kalmayı 'büyük talihsizlik' kabul ediyordu. Buna rağmen sessizce çekip gitti ve annesi de onu müdafaaya girişti:

"Zavallı çocuğa böyle sert davranma, Vincy. O menfur adamın onu bu şekilde aldatmasına rağmen toparlanacaktır. Şurada oturduğumdan emin olduğum kadar iyi biliyorum ki Fred kendine gelecek; yoksa hastalandığında neden mezarın eşiğinden geri döndürülsün ki? Ve yaşanan şu şeye de soygun derim ben: Vaat etmekle o mülkü vermek aynı şeydir; herkesi vaatte bulunmadığına inandıracaksan vaadin ne anlamı kalır? Ve ona on bin pound bırakıp sonra geri aldığını sen de gördün."

"Sonra geri aldı!" dedi Mr. Vincy, hırçın bir tavırla. "Talihin çocuğun yüzüne gülmeyeceğini söyledim sana, Lucy. Ve sen de onu daima şımarttın."

"Eh, ilk evladımdı o," derken Mrs. Vincy'nin neşeli gülüm-

semesi çabucak geri gelmişti. "Oğlan doğduğunda sen de epey patırtı yapmıştın. Alabildiğine gururluydun."

"Bebeklerin neye dönüşeceğini kim bilebilir ki?" diye cevap verdi sesi şimdi biraz yumuşayan kocası. "Anlaşılan ben de aptalın tekiymişim."

"Ama kimin çocuğu bizimkilerden daha güzel acaba? Fred başkalarının oğullarının çok ilerisinde; üniversite gördüğünü konuşmasından anlayabilirsin. Ve Rosamond... Nerede onun gibi kız? Şu topraklarda hangi leydinin yanında dursa onu gölgede bırakır. Görüyorsun işte, Mr. Lydgate her yerde en yüksek seviyeden insanlarla birlikte olmuş ama görür görmez ona tutuldu. Gerçi Rosamond'un kendi başına nişanlanmasını istemezdim; bir ziyarette kendisine çok daha uygun birisiyle karşılaşabilirdi; mesela okuldan arkadaşı olan Miss Willoughby'nin evinde. O ailenin Mr. Lydgate'inkiler kadar yüksek seviyeden ilişkileri var."

"Lanet olsun ilişkilere!" diye parladı Mr. Vincy. "Yetti de arttı o ilişkiler! Hakkında ilişkilerinden başka tavsiye sebebi olmayan bir damat istemiyorum."

"Ah, hayatım..." dedi Mrs. Vincy. "Bu konuda gayet hoşnut görünüyordun. Evet, ben evde değildim, ama Rosamond nişanlanma konusu aleyhine tek kelime söylemediğini anlattı. Ve iç çamaşırları için en iyi pamukluları ve ketenleri almaya başladı bile."

"Benim müsaadem olmadan yapıyor öyleyse bunu. Avare haylazın teki olan bir oğulla uğraşmak onun düğünü olmadan da yetecek bana bu yıl. Zor zamanlar yaşıyoruz; herkes perişan halde ve Lydgate'in meteliği bile olduğunu sanmıyorum. Evlenmelerine rıza göstermeyeceğim. Onlardan büyükler sıralarını savana kadar beklesinler."

"Rosamond bundan hoşlanmayacaktır, Vincy. Ayrıca sen de onu üzmeye asla dayanamadığını biliyorsun."

"Dayanırım. Bu nişan ne kadar çabuk bozulursa o kadar iyi. Lydgate'in böyle giderse hayatını kazanır duruma geleceğini hiç sanmıyorum. Durmadan düşman kazanıyor; kazancına dair duyduğum bundan ibaret."

"Ama Mr. Bulstrode nezdinde durumu çok iyi, hayatım. Bence bu evlilik *onu* da mutlu eder."

"Şeytanı mutlu etsin!" dedi Mr. Vincy. "Geçimlerini Bulstrode temin etmeyecek. Ve eğer Lydgate evlerinin çekip çevrilmesi için para vereceğimi sanıyorsa çok yanılıyor, hepsi bu. Yakında atlarımı satışa çıkarmak zorunda kalacağımı düşünüyorum. Bu dediklerimi Rosy'ye anlatsan iyi edersin."

Mr. Vincy'nin bir şeyi keyifliyken düşünmeden tasvip edip sonra bunun üzerine hiç kafa yormadığını anladıkça sözünden dönmek için başkalarını görevlendirmesi, çok ender yaşanan bir hal değildi. Kocasına bilerek ve isteyerek hiç karşı çıkmayan Mrs. Vincy, ertesi sabah konuşulanları Rosamond'a aktarmakta vakit kaybetmedi. Anlatılanları elindeki muslin işlemesini inceleyerek sessizce dinleyen Rosamond, sonunda zarif boynunu insanın dikbaşlılık ifadesi olduğunu ancak uzun gözlemlerle anlayabileceği bir hareketle hafifçe çevirdi.

"Ne diyorsun, hayatım?" dedi annesi sevecen bir itaatle.

"Babam öyle bir şey kastetmiş olamaz," diye cevap verdi Rosamond, gayet sakin bir tavırla. "Her zaman sevdiğim adamla evlenmemi arzu ettiğini söylemiştir. Ve ben de Mr. Lydgate'le evleneceğim. Babam buna rıza göstereli yedi hafta oldu. Mrs. Bretton'un evine yerleşeceğimizi ümit ediyorum."

"Eh, babanla uğraşmayı sana bırakıyorum öyleyse, tatlım.

Sen herkesi yola getirirsin. Ama gidip damasko alacaksak, Sadler'in dükkânı en doğrusu olacak; Hopkins'den çok daha iyidir. Ancak Mrs. Bretton'un evi çok büyük; öyle bir evde oturmanı isterim elbette, ama çok mobilya gerektirecektir ve ayrıca halı, tabak, bardak falan da var. Ve duydun işte: Baban para vermeyeceğini söylüyor. Sence Mr. Lydgate'in öyle bir beklentisi var mı?"

"Öyle bir şeyi ona sorabileceğimi düşünmüyorsun herhalde, anne. Kendi sorumluluklarını elbette biliyordur."

"Ama para arıyor da olabilir. Hepimiz Fred gibi senin de iyi mirasa konacağına inanıyorduk ve şimdi –her şey felakete dönünce– o zavallı çocuk öyle hayal kırıklığına uğrayınca, bir şeyler düşünmenin hazzı da gitti."

"Bunun benim izdivacımla alakası yok, anne. Fred'in avareliği derhal bırakması lazım. Ben bu işlemeyi Miss Morgan'a götürmek için yukarıya çıkıyorum; kenar katlamalarını mükemmel yapıyor. Mary Garth da artık benim için bir şeyler dikebilir herhalde. Dikişi kusursuzdur; bence en güzel yaptığı şeydir Mary'nin. Tüm ince pamuklularımın kenarının iki kere bastırılmasını istiyorum. Ve bu da çok zaman alacak."

Mrs. Vincy'nin Rosamond'un babasıyla baş edebileceği yönündeki düşüncesi temelsiz değildi. Verdiği akşam yemekleri ve davetler haricinde Mr. Vincy arada sırada esip gürlerdi ama dediklerini yapmaya gelindiğinde bir başbakan kadar inisiyatifsizdi; şartların dayattığı güç, tıpkı hazdan en ziyadesiyle hoşlanan gösterişli insanlara olduğu gibi ona da ağır gelirdi ve Rosamond konusundaki şartlar da suyun yoluna çıkan kayanın etrafında dolaşması gibi, şu ılımlı kararlılığın etkisinde özellikle zorlayıcıydı. Baba bir kaya değildi; bazı hallerde alışkanlık olarak vasıflandırılan güdülere has sebat ve sabitlik arz etmez-

di; bu da kızının nişanıyla ilgili durumu yönetecek –Lydgate'in şartlarını adamakıllı araştırmaktan, buna para ayırmayacağını net şekilde beyan etmekten ve onu hızla yapılacak bir evlilikten veya aşırı uzayacak bir nişanlılıktan men etmekten geçen– yegane belirleyici yolu tutmasını mümkün kılmayacaktı. Lafta kolay ve basit gelir kulağa bu, ama sabah serinliğinde şekillenen can sıkıcı bir kararlılık, daha erken saatlerdeki ayazda belirenlere nazaran birçok şart arz eder ve gün ısındıkça nadiren sebat edebilir. Bu vakada da Mr. Vincy'nin meylettiği düşüncenin dolaylı ama vurgulu şekilde ifade edilmesi konusunda ciddi sıkıntılar vardı: Hakkındaki imalar ve dokundurmalar alenen mesnetten yoksun olan Lydgate gururlu bir adamdı ve şapkasını çıkartıp öylece yere atması söz konusu olamazdı. Mr. Vincy ona bir yandan çekingenlikle karışık bir saygı duyarken, diğer yandan Rosamond'la evlenmek istemesine içerliyor, ama kendi yönünden de fazla elverişli olmayan para meselesini açmakta isteksiz davranıyordu; ayrıca ondan iyi yetiştirilmiş ve eğitim görmüş bir adamla gireceği diyalogdan yenik ayrılmaktan çekindiği gibi, kızının hoşlanmayacağı bir şey yapmaktan da korkuyordu. Mr. Vincy, kimsenin eleştirmediği cömert ev sahibi rolünü oynamayı tercih ederdi. Günün ilk yarısında, ters yönde kararlılık göstereceği resmi bir konuşmanın yapılmasını engelleyen işler vardı, ikinci kısmındaysa akşam yemeği, şarap, iskambil oyunu ve genel tatmin. Ve o arada saatler tortularını bırakarak ve eylemsizlik için nihai sebebi yavaş yavaş yaratarak ilerledi; başka ifadeyle eylem, gerçekleştirilemeyecek kadar gecikti.

Kabul gören âşık, akşamlarının çoğunu Lowick Gate'de geçiriyordu ve kayınpederlerden veya meslekten beklenen paraya bağımlı olmayan aşk da, bizzat Mr. Vincy'nin gözleri önünde

serpilerek ilerliyordu. Gençlik aşkı, o incecik ve hafif ağ! Bu şeyin takılıp tutunduğu –birbirine inatla dolanan şeylerin savrulduğu– noktalar bile zorlukla seçilebilecek kadar belirsizdi: parmak uçlarının anlık teması, mavi ve siyah gözlerden çıkan ışımaların buluşması, tamamlanmayan cümleler, yanaklardaki ve dudaklardaki en hafif değişimler, en hafif ürpertiler. Bu ağ, kendiliğinden oluşmuş inançlar ve tanımlanması zor hazlardan, bir hayatın diğerine duyduğu arzudan, bütüne erme hayallerinden, namütenahi güvenden oluşuyordu. Ve Lydgate, Laure dramıyla tamamına ermiş olması gereken tecrübeye rağmen, bu ağı kendi ruhuna doğru örmeye hayran kalınacak bir hızla girişmişti; üstelik bunu tıp ve biyolojiye rağmen yapıyordu, çünkü suda bırakılarak yumuşatılmış kasların veya (Azize Lucia* misali) bir tabakta sunulan gözlerin incelenmesi ve diğer bilimsel araştırma konuları, şiirsel aşkın karşısında yerel tekdüzelik veya en bayağı nesre duyulan bağımlılık misali kıyas kabul etmez halde kalıyordu. Rosamond ise, bir nilüferin giderek genişleyen ve dolu dolu yaşadığı hayatına duyduğu şaşkınlığa sahipti ve o da ortak ağı şevkle örüyordu. Bütün bunlar kabul odasında, piyanonun durduğu köşede yaşanıyordu ve ortamın ışığı alabildiğine incelikle ilerlerken hepsini, Mr. Farebrother hariç her seyircinin gördüğü bir tür gökkuşağı haline getiriyordu. Miss Vincy ile Mr. Lydgate'in nişanlandığı, Middlemarch'ın geneline herhangi bir resmi duyurunun katkısına gerek kalmayacak şekilde malum olmuştu.

Bulstrode Hala yine endişeye kapılmıştı, ama bu sefer Mrs. Vincy'nin havai tavırlarına maruz kalmamak için doğrudan kardeşiyle görüşmek üzere depoya gitti.

Gözlerini ciddiyetle irileştirerek, "Tüm bu olan bitene Mr. Lydgate'in gelecekteki beklentilerini tahkik etmeden izin vere-

ceğini bana söylemiş miydin, Walter?" dedi, işyerinde takındığı aksi havaya bürünmüş olan kardeşine. "Lüks içinde –ve biraz maddeci olduğunu söylemekten üzüntü duyacağım tarzda– büyütülmüş olan bu kızın, o kadar küçük bir gelirle ne yapacağını düşün biraz."

"Ah, bırak bunları, Harriet. İnsanlar bana danışmaya gerek duymadan iş yapıp durduğu sürece elimden ne gelir ki? Sen evini Lydgate'e kapattın mı? Bulstrode ona herkesten fazla arka çıkıyor. O genç konusunda velvele yaratan ben değildim. Bu meseleyi benimle değil, kocanla konuşman lazım."

"Öyle mi, Walter? Mr. Bulstrode ne yönden kabahatli bulunabilir acaba? Bu nişanı onun da arzulamadığından eminim."

"Bulstrode elinden tutmasa adamı asla evime davet etmezdim."

Meselenin karmaşıklığı karşısında ipin ucunu kaçıran Mrs. Bulstrode, "Ama Fred'e eşlik etmesi için sen çağırdın onu ve bu da bir lütuftu," dedi.

"Lütuftan falan anlamam," diye cevap verdi Mr. Vincy, ters bir tavırla. "Benim bildiğim, ailem için her şeyden daha çok kaygılandığımdır. Bulstrode'la evlenmeden önce sana iyi ağabeylik ettim Harriet, ama kocanın ailene kendisinden beklenen yakınlığı her zaman göstermediğini söylemek zorundayım." Mr. Vincy bir Cizvit sayılmazdı elbette ama işini bilen hiçbir Cizvit bir meseleyi ondan daha ustaca evirip çeviremezdi. Harriet şimdi kardeşini suçlamak yerine kocasını savunmak durumunda kalmıştı ve konuşma, başladığından çok farklı bir yere, yakın tarihte iki kayınbirader arasında bir kilise yönetim kurulunda yaşanan tartışmaya uzanarak son buldu.

Mrs. Bulstrode kardeşinin şikâyetlerini kocasına aktarmadı, ama akşam Lydgate ve Rosamond konusunu onunla konuş-

tu. Ancak Bulstrode, karısının konuya beslediği hararetli alakayı paylaşmıyordu; tıp mesleğinin başlangıç safhasına refakat eden risklere katlanmaktan ve ihtiyatın gerekliliğinden söz etmekle yetindi.

Mrs. Bulstrode, kocasının hislerine hitap etme çabasıyla, "O akılsız kız için –özellikle de yetiştiriliş şeklini düşünerek– dua etmemiz lazım," dedi.

"Çok haklısın, hayatım," diye onayladı Mr. Bulstrode. "Bu dünyaya yabancı olanların, maddiyatla ilgili bitmek bilmez yanılgılardan kaçınmak için yapacağı çok az şey vardır. Kardeşinin ailesi söz konusu olduğunda alışmamız gereken bir şey bu. Mr. Lydgate'in öyle bir beraberliğe dahil olmasını istemedim, ama kendisiyle olan ilişkim, kabiliyetlerini Tanrı'nın bize her tertipte ilahi idare vasıtasıyla öğretilen amaçları doğrultusunda kullanmasına nezaret etmekle sınırlı."

Kendi maneviyattan yoksunluğu karşısında duyduğu tatminsizliğe gömülen Mrs. Bulstrode başka bir şey söylemedi. Kocasının, hatıraları öldükten sonra yazılması gereken adamlardan biri olduğuna inanırdı.

Lydgate'e gelince, o şekilde kabul görerek, mükemmel bir berraklıkla idrak ettiğine inandığı sonuçların tamamını kabullenmeye hazır hale gelmişti. Bir yıl –hatta altı ay– içinde evleneceği muhakkaktı. Aslında yakın zamana kadar niyeti bu değildi, ama diğer planları da engellenmiş olmayacaktı; bunlar kendilerini yeni baştan düzenlemeliydi. İzdivaç elbette ki alışılageldik şekilde hazırlanmalıydı. Kullanmakta olduğu birkaç odanın yerini bir ev almalıydı ve Rosamond'un, Mrs. Bretton'un Lowick Gate üzerinde bulunan ve yaşlı hanımın ölümüyle birlikte boşa çıkan evinden hayranlıkla bahsettiğini duyunca hemen harekete geçmişti.

Bu hazırlıkları safhalar halinde yaparken, terzisine kusursuz giyimin tüm gereklerini yerine getirecek ama herhangi bir şatafat veya abartı emaresi göstermeyecek kıyafetler ısmarladı. Masrafta aşırıya kaçmaktan hoşlanmazdı; mesleği onu fakirliğin her seviyesiyle tanıştırmıştı ve zorluklar içinde yaşayan o insanlara önem verirdi. Sosun kulplu porselenle servis edildiği bir masada kusursuz davranırdı ve önemli bir yemekli davet sonrasında akıllarda iyi konuşan biri olarak kalırdı. Ama Ren şarabının yeşil bardakta sunulduğu ve yemeğin garsonun iyi servis yaptığı masalarda yendiği, alışıldık olarak vasıflandıracağı bir hayattan başkasını sürdürmek aklından hiç geçmemişti. Kendini Fransız toplum teorilerine ısıtırken herhangi bir yanık kokusuna sebep olmamıştı. Mobilyalarımız, yemekli davet veriş tarzımız ve aile arması tercihimiz bizi müesses düzenle ayrılmaz şekilde ilişkilendirirken dokunulmazlığımıza dair en mübalağalı fikirlere sahip olabiliriz. Lydgate'in aşırı fikirlere de meyli yoktu; ayakkabılarını seçerken yalınayak gezme doktrinlerine başvurmazdı; tıp reformu ve buluşların sürdürülmesi haricinde radikallikleri yoktu. Pratik hayatın geri kalanında ırsi alışkanlıklarla ilerlerdi ki, bunların yarısını daha önce sıradanlık olarak adlandırdığım şahsi gurur ve derinliksiz bencillik teşkil ederken, diğer yarısı aziz tutulan fikirlerle ilgili meşguliyetin naifliğinden kaynaklanıyordu.

Nişanlanma sonucunda Lydgate'in giriştiği tek manevi müzakere, paranın değil zamanın kıtlığına yönelikti. Âşık olmak ve zamanla ilk hatıraların yansıttığından daha güzel olduğu anlaşılan biri tarafından daima beklenmek, 'şevksiz çalışan bir Alman'a[184] büyük ve ortaya çıkması ân meselesi olan buluşunu

[184] İngilizlerin 19. Yüzyıl'da bilim alanındaki ilerlemeler konusunda Almanlardan çekinmesine gönderme. John Rignall, *George Eliot, European Novelist* (Ashgate, 2011) başlıklı kitabında bu vurguyu böyle açıklar ve Richard Scully de *Middlemarch*'tan yapılan aynı alıntıyı *British Images of Germany* (Palgrave Macmillan, 2012) başlıklı kitabında örnek olarak vermiştir.—*çn*

yapması için bahşedildiği tartışma götürmeyen boş vakitlerin maharetle kıymetlendirilmesine müdahalede bulunuyordu. Bu durum, bazı durgun su numunelerini kendisininkinden daha iyi bir mikroskop altında inceleme amacıyla odasını ziyaret eden ve onu karmakarışık numunelerle, aparatlarla dolu bir masanın başında bulan Mr. Farebrother'a da belirttiği gibi, izdivacın fazla uzağa bırakılmaması gerektiğine dair argümana müspet katkı yapıyordu.

Vaiz, onun söylediklerine alaycı bir üslupla, "Eros soysuzdur," diye cevap verdi. "Düzen ve uyum takdim ederek başlar, sonra kaosu geri getirir."

Lydgate mikroskopunu düzenlemeye girişirken kaşlarını kaldırıp gülümseyerek, "Evet, bazı safhalarda öyledir," dedi, "ama sonrasında daha iyi bir düzen başlar."

"Kısa zamanda mı?"

"Umarım öyle olur. Gidişatın istikrarsızlığı zamana mal olur, üstelik insanın bilim konusunda amaçları varsa her saniye fırsat niteliğindedir. Evliliğin düzenli çalışmak isteyen biri için en iyi şey olduğundan eminim. İhtiyaç duyulan her şey evde vardır, orada sükûnet ve özgürlüğü bulabilir."

"Beklentileriniz bakımından imrenilecek birisiniz," dedi vaiz. "Rosamond, sükûnet, özgürlük; hepsi sizin payınıza düştü. Benimse pipom ve mikroskobik yaratıklarımdan başka hiçbir şeyim yok. Evet, hazır mıyız?"

Lydgate, kur yapma faslının fazla uzamasını istememesini sağlayan diğer sebepten vaize söz etmedi. Aşk şarabının damarlarında dolaşmasına rağmen onu fazlasıyla rahatsız eden bu konu, Vincylerin evinde aileyle sık sık bir araya gelmekle, Middlemarch dedikodularına ve müzminleşen keyfe, iskambil

oyunlarına ve genel fuzuliliklere fazlaca dalmakla ilgiliydi. Mr. Vincy dokunaklı bir cehaletle bünyeyi en iyi temizleyen, insanı kirli havanın etkilerinden en iyi koruyan içkilerle ilgili sorular sormaya başlayınca hürmetkar davranmak zorundaydı. Mrs. Vincy'nin açık yürekliliği ve sadeliği müstakbel damadının tarzına dönük herhangi bir kuşku beslemediğini açıkça ortaya koyuyordu ve Lydgate, bütününe bakıldığında, Rosamond'un ailesiyle biraz daha sıkı ilişki kurmaya fazlasıyla meylettiğini kabullenmek zorunda kalıyordu. Öte yandan o üstün inceliğe sahip yaratık da aynı sıkıntılardan mustaripti ve ona çok ihtiyaç duyduğu ortam değişikliğini sağlama düşüncesi, izdivaca dönük hoş bir sebep daha teşkil ediyordu.

Lydgate bir akşam yan yana otururlarken onun yüzünü yakından inceleyip, "Hayatım..." dedi.

Ancak önce onu kabul odasında, neredeyse duvarın tamamını kaplayan ve evin arkasındaki bahçenin yaz çiçekleri kokusuna açılan eski tarz pencerenin önünde, tek başına bulduğunu belirtmem lazım. Annesiyle babası bir davete gitmişti, diğerleri de bahçedeki kelebeklerle meşguldü.

"Gözlerin kızarmış, hayatım," dedi Lydgate.

"Öyle mi? Neden acaba?" Arzularını veya kederini ortaya vurmak Rosamond'un tabiatında yoktu. Bunlar ancak ısrarlı talep karşısında incelikle ifade edilebilirdi.

Lydgate elini onunkilerin üstüne usulca koyarken, "Sanki benden saklayabilirsin!" dedi. "Kirpiklerden birinin ucunda minik bir damla görmüyor muyum? Bir şeyler seni bunaltıyor ve bana söylemiyorsun. Aşka sığar mı bu?"

"Değiştiremeyeceğin şeyleri neden anlatayım ki sana? Gündelik meseleler... Belki son zamanlarda biraz kötülemişlerdir."

"Ailevi rahatsızlıklar mı? Konuşmaktan çekinme. Tahmin ediyorum ne olduklarını."

"Babam bir süredir eskisine nazaran daha huzursuz. Fred onu kızdırıyor ve bu sabah bir tartışma daha yaşandı, çünkü Fred onu bütün eğitimini bir tarafa bırakıp kendi seviyesinin çok altında işler yapmakla tehdit etti. Ve ayrıca..."

Tereddütle duraklayan Rosamond'un yanakları hafifçe kızardı. Lydgate onu nişanlandıkları sabahtan beri hiç öyle görmemiş ve hiç o anki kadar derin tutku beslememişti. Dudaklarını onları teşvik etmek ister gibi usulca öptü.

Rosamond neredeyse fısıltı seviyesinde bir sesle, "Babamın nişanlılığımızdan fazla hoşnut olmadığını hissediyorum," diye devam etti. "Üstelik dün akşam seninle konuşacağını ve nişanın bozulması gerektiğini söyleyeceğini kesin dille ifade etti."

Lydgate, aniden yükselen bir enerjiyle ve biraz da öfkelenmiş gibi, "Sen vazgeçecek misin?" dedi.

Rosamond bu noktaya temas edilmesiyle birlikte sükûnetine kavuşmuştu. "Yapmaya karar verdiğim hiçbir şeyden vazgeçmem."

"Tanrı seni kutsasın!" Lydgate ve onu tekrar öptü. Doğru yerde gösterilen bu sebat tapılacak türdendi. "Babanın nişanın bozulması gerektiğini düşünmesi için artık çok geç," diye devam etti. "Reşitsin ve senin üzerinde hak iddia ediyorum. Mutsuz olmana yol açacak herhangi bir şey yapıldıysa... Sadece evlilik sürecimizi hızlandırmaya yarar bu."

Rosamond'un mavi gözleriyle buluşan gözlerinden, başka şeyle karıştırılamayacak bir haz ışığı yükseldi; bu ışıma, Lydgate'in geleceğini zarif bir parlaklıkla aydınlatır gibiydi. İdeal mutluluk (tıpkı, uğraşı ve uyumsuzluğun içinden, her şeyin

size sunulduğu ve hiçbir şeyin istenmediği bir cennete sürüklendiğiniz türden, 1001 Gece Masalları'na özgü bir mutluluk) birkaç hafta ötede onu bekler gibi görünmüştü gözüne.

"Neden geciktirelim ki?" dedi şevkli bir ısrarla. "Ev konusunu hallettim; geri kalan her şey kısa zamanda hazır olabilir, değil mi? Kıyafetleri dert etmezsin. Bunlar sonra da alınabilir."

Bu mizahi çelişki karşısında Rosamond, gamzelerini her zamankinden daha fazla ortaya çıkaran bir gülüşle, "Siz eğitimli ve bilgili adamların ne orijinal düşünceleri var böyle!" dedi. "Gelinliğin düğünden sonra alındığını ilk defa duyuyorum."

Lydgate kısmen Rosamond'un kendisine sevimli şekilde işkence ettiğini düşünerek, kısmen de acil bir evlilikten kaçınmaya çalıştığından korkarak, "Ama kıyafet uğruna aylarca beklemekte ısrar edeceğini de kastetmiyorsun herhalde," dedi. "Şu ândakinden bile öte, başkalarından tamamen bağımsız halde ve kendi hayatımızı kendi irademiz doğrultusunda biçimlendireceğimiz, daima birlikte olacağımız bir mutluluktan söz ettiğimizi unutma. Hadi, hayatım, her şeyinle benim olabileceğin zamanı söyle."

Lydgate'in ses tonunda, Rosamond'un kendisini fantastik ertelemelerle yaralayacağını anlamışçasına ciddi bir yakarı vardı. Rosamond da ciddileşti ve hafiften düşünceli hal aldı; aslında bu soruya olabildiğince hassas cevap verebilmek için dantel yakaları, çamaşırları ve iç eteklikleri kapsayan bazı incelikli mensucat hesaplarına girişmesi gerekmişti.

Lydgate ona usulca sarılmak için elini çekerken, "Bence altı hafta yeterlidir, Rosamond," diye üsteledi.

Rosamond boynunu yine düşünceli bir edayla çevirirken saçını düzeltti, sonra ciddi bir tonla, "Ev mefruşatının ve mo-

bilyaların hazır edilmesi gerekiyor," dedi. "Ama biz yokken bununla annem ilgilenebilir."

"Evet, kesinlikle öyle. Bir hafta gibi bir süre için burada olmayacağız."

"Ah, o kadarı yeterli değil," diye karşılık verdi ciddiyetle. Rosamond, (aile kökeni gereği cazip ama mütevazı bir mevkie sahip olan) ilahiyat doktoru amcayla tanışmayı ileriye bırakma pahasına da olsa, balayının en az dörtte birini Sir Godwin Lydgate'in evine yapacağı ziyarete ayırmayı uzun süredir gizliden gizliye hayal ediyor, şimdi de bu ziyaret sırasında giyeceği gece elbisesini düşünüyordu.

Konuşurken yüzüne meraklı bir serzenişle bakmış, Lydgate de sevgilisinin baş başa kalacakları süreyi biraz uzatmak isteyebileceğini hemen anlamıştı. "Sen nasıl istersen aşkım," dedi. "Yeter ki zamanı kesinleşsin. Şimdi kararlı bir güzergah çizmemiz ve seni çektiğin acılardan kurtarmamız lazım. Altı hafta! Yeterli olacağından eminim."

"İşleri gayet tabii hızlandırabilirim. Öyleyse bunu babama açıklayacak mısın? Bence... Mektupla anlatman daha iyi olur." Rosamond hafifçe kızardı ve nişanlısının yüzüne, bahçe çiçeklerinin çok güzel bir akşam ışığı altında yanlarından geçtiğimizde bize yönelttiği türden bir bakış gönderdi; derin renklerin merkezinden ışıldayan ve nefes alan o narin taç yaprakları da, sözün ötesine geçebilen yarı kır perisi yarı çocuk bir ruha sahip değil midir zaten?

Lydgate dudaklarını onun kulağına ve boynuna hafifçe dokundurdu; sonra bu öpücüklerin yarattığı güneşin altında, çağlayarak akan bir nehir gibi geçen dakikalar boyunca, neredeyse hiç hareket etmeden oturdular. Rosamond kimsenin onun

kadar sevemeyeceğini, Lydgate de yaptığı tüm çılgınca hatalar ve kapıldığı abes saflıklar sonrasında mükemmel kadını bulduğunu düşünüyor, derin düşüncelerine ve önemli işlerine hürmet gösteren, onlara asla müdahale etmeyecek mahir bir varlık tarafından bahşedilmiş en üstün evlilik duygusunu şimdiden tattığı hissine kapılıyordu; bir varlık ki, eve ve her şeye sihirli bir düzen getirecek, buna rağmen parmakları lavtaya dokunmaya ve her ân hayatı romansa çevirmeye hazır olacaktı; bir varlık ki, gerçek kadınlık sınırları dahilinde davranacak, bunun ötesine bir saç teli kadar bile geçmeyecek seviyede uysal ve bu sınırların gerektirdiği talepleri karşılamaya istekli kalacaktı. Daha uzunca süre bekar kalma kararının bir hatadan ibaret olduğunu şimdi daha iyi anlıyordu Lydgate: Evlilik bir engel değil, ilerletici bir destek olacaktı onun için.

Ve ertesi gün, bir hastasına Brassing'e kadar refakat etme gereği doğduğunda, orada kendisini anında cezbeden ve satın alınabilecek en gerekli şeymiş gibi görünen bir yemek takımına rast geldi. Bir şeyleri aklınıza düştüğü zaman yapmak zaman kazandırırdı ve Lydgate de çirkin çanak çömlekten nefret ederdi. Söz konusu yemek takımı pahalıydı, ama belli ki yemek takımları genelde pahalı oluyordu. Evi dayayıp döşemek ciddi paraya mal olacaktı, ama ne de olsa bu bir kere yapılan bir şeydi.

Lydgate aldığı şeyi birkaç tasvir dokunuşuyla anlattığında Mrs. Vincy, "Çok güzel olmalı," dedi. "Tam Rosy'nin sahip olması gereken türden. Ah, hiç istemem bir parçasının bile kırılmasını."

"İnsan bir şeyleri kırmayacak hizmetkarlar tutmalı," diye cevap verdi Lydgate. (Bu elbette kusurlu bir akıl yürütme silsilesinin ortaya çıkardığı bir muhakemeydi, ama o dönemde

bilim adamları tarafından öyle veya böyle kabul ve tasdik görmedik herhangi türden bir muhakeme yoktu.)

Neşe getirmeyecek bakış açılarını benimsemekte her daim isteksiz, mutlu bir eş olan ve kızının izdivacı konusunda gururdan başka his beslemeyen anneye bazı şeyleri anlatmayı ertelemek elbette ki gereksizdi. Öte yandan Rosamond'un babaya yazılı olarak başvurulmasını Lydgate'e tavsiye etmek için geçerli sebepleri vardı. Ertesi sabah söz konusu mektubun gelişine hazırlamak için babasına depoya kadar refakat etmiş ve yolda Mr. Lydgate'in yakın zamanda evlenmelerini arzuladığını söylemişti.

"Çok saçma bu, hayatım!" dedi Mr. Vincy. "Neyle evlenecek ki? Bu nişanı sonlandırman çok daha iyi olur. Bunu sana açıkça ifade etmiştim. Gidip fakir bir adamla evleneceksen o kadar eğitimi neden aldın acaba? Bir baba için zalimce bir şey bu."

"Mr. Lydgate fakir değil, baba. Mr. Peacock'un muayenehanesini devraldı, dediklerine göre burası yılda sekiz veya dokuz yüz pound getirebilirmiş."

"Zırvalığın dik âlâsı! Muayenehane devralmak da neymiş? Önümüzdeki yıl yumurtadan çıkacak kırlangıçlara yatırım yapsaymış bari. Parmaklarının arasından kayıp gidecek."

"Tam tersine, muayenehaneyi geliştiriyor, baba. Chettamlara ve Casaubonlara çağırıldığını gördün, değil mi?"

"Umarım hiçbir şey vermeyeceğimi biliyordur; Fred konusundaki hayal kırıklığı, Parlamento'nun çözülme halinde oluşu, her taraftaki makine kırma olayları, yaklaşan seçimler..."

"Sevgili babam! Bunların benim evlenmemle ne alakası var?"

"Çok alakası var! Memleket bu haldeyken hepimiz mahvolabiliriz! Bazıları dünyanın sonunun geldiğini söylüyor, ben de

öyle görmüyorsam kahrolayım! Her ne halse, işimden para çekip başka yere aktarma zamanı değil benim için ve Lydgate'in bunu böyle bilmesini istiyorum."

"Hiçbir şey beklemediğinden eminim, baba. Ve çok yüksek seviyede bağlantıları var; o veya bu şekilde yükseleceğinden emin. Bilimsel keşiflerle meşgul."

Mr. Vincy cevap vermedi.

"Tek mutluluk umudumdan vazgeçemem, baba. Mr. Lydgate bir centilmen. Gerçek centilmen olmayan bir erkeği asla sevemem. Kendimi Arabella Hawley'in yaptığı gibi tüketmemi istemezsin, değil mi? Ve düşüncemi katiyetle değiştirmeyeceğimi de biliyorsundur herhalde."

Mr. Vincy yine cevap vermedi.

"Arzularımıza rıza göstereceğine dair bana söz ver, baba. Birbirimizden asla vazgeçmeyeceğiz. Ayrıca biliyorum ki uzun nişanlılık dönemlerine, geciken evliliklere hiç hoş bakmazsın."

Mr. Vincy sonunda, "Pekâlâ, pekâlâ, çocuğum ama cevabımı vermeden önce bana bunu mektupla bildirmesi gerekir," diyene kadar biraz daha baskı gördü ve Rosamond da böylece maksadına kavuştu.

Mr. Vincy'nin cevabı esas olarak Lydgate'in geçimini güvenceye alması gerekliliğine dayanıyordu ve bu anında teyit edildi. Lydgate'in ölümünü hayal etmek pek tatlı bir düş olabilirdi, ancak karın doyurmuyordu. Bununla birlikte Rosamond'un izdivacının önünde bir engel kalmadı ve gerekli alımların yapılmasına şevkle devam edildi. Yine de sağduyulu kaygılar tamamen yok olmuş değildi. Bir baronetin malikanesini ziyarete gidecek gelinin birinci sınıf mendillere sahip olması gerekiyordu ama Rosamond, mutlaka gerekli olan o türden yarım düzine

mendile ilaveten, en iyi kalite nakış işleri ve Valencienneler[185] olmadan tatmine eremeyecekti. Sekiz yüz poundunun Middlemarch'a geldiğinden beri ciddi şekilde azaldığının farkına varan Lydgate ise, Brassing'de çatal ve kaşık almak için gittiği Kibble'da kendisine gösterilen eski tarz tabakları alma isteğini dizginlemişti. Mobilya alınması için Mr. Vincy'nin avans vermesini ummayacak kadar gururlu bir adamdı ve her ne kadar her şeyin parasını peşinen ödemek gerekmiyorsa da, kayınpederinin çeyiz olarak ne kadar para vereceğini tahmin etmeye çalışmaktan da geri kalmıyordu. Abartılı bir şeyler yapacak değildi, ama gerekli eşyalar alınmalıydı ve kalitesiz eşya alarak tasarruf edildiği de görülmemişti. Hepsi sırası geldiğinde hallolacak meselelerdi. Lydgate, bilimin ve mesleğinin başlı başına şevkle takip edilmesi gereken şeyler olduğuna çok önceden karar vermişti, ama bu işlerle Wrench'inki gibi –kapıları her daim açık, yer muşambası yıpranmış, çocukların lekeli önlüklerle dolandığı, kara saplı bıçaklarla söğüt desenli tabaklardan[186] yenen kemikli öğle yemeklerinin uzayıp gittiği– bir evde uğraştığını hayal bile edemiyordu. Ama Wrench'in, omzunda büyük bir şalla kendini mumyaya çeviren uyuşuk bir karısı vardı; adam evlilik hayatına noksan teçhizatla başlamış olmalıydı.

Rosamond da o arada bazı hesaplar ve kestirimlerle meşguldü; gerçi çabuk kavrayan zihni bu hesaplara fazla bel bağlamaması için onu uyarıyordu.

Balayını konuştukları bir gün Lydgate'e, "Aileni tanımayı çok isterim," dedi. "Dönüşte güzergah değiştirip onları gör-

[185] Valencinne: Yapıldığı Fransız şehrinin adını taşıyan çiçek desenli dantel oyası.—*çn*

[186] 'Willow pattern' olarak bilinen bu tarz, aslen 18. Yüzyıl ortalarında popüler olan Çin kökenli ve mavi desenli seramikleri temsil eder, ama Britanyalı imalatçılar bunları kısa zamanda seri üretime sokarak Rosamond gibilerin gözünde değersizleştirmiştir.—çn

meye gidebiliriz belki. Amcaların arasında en fazla hangisini seversin?"

"Herhalde Godwin Amca'yı. İyi huylu bir ihtiyardır."

"Çocukluğun onun Quallingham'daki evinde geçti, değil mi? O zamanlar bulunduğun, gittiğin yerleri görmek isterim. Evleneceğimizi biliyor mu?"

Lydgate umursamaz bir tavırla ona dönüp saçını geriye iterken, "Bilmiyor," dedi.

"Ona bunu haber ver, seni görevlerini bilmez hayırsız yeğen! Belki beni Quallingham'a götürmeni ister ve orada etrafı gezdirirsin, böylece çocukluğunda oralarda neler yaptığını hayal edebilirim. Çocukluğumdan bu yana hiç değişmeyen evimizi gördüğünü unutma. Hakkında bu kadar az şey bilmem adilane değil. Ama belki benden biraz utanıyorsundur. Bunu düşünmemişim."

Lydgate ona sevgiyle gülümsedi ve önerisini, böyle cazip bir gelini gözler önüne sermenin gururlu hazzının biraz zahmete değeceğini düşünerek kabul etti. Ve şimdi, eskiye ait o yerleri Rosamond'la birlikte tekrar görmenin hoşuna gideceğini de düşünüyordu.

"Öyleyse amcama yazarım," dedi. "Ama kuzenlerim insanın içini bayıltır."

Bir baronet ailesinden öyle küçümseyici şekilde konuşulabilmesi Rosamond'a olağanüstü gelmişti ve onlar hakkında kendi namına da kibirle hüküm verebileceği ihtimali içini rahatlatmıştı. Ama annesi birkaç gün sonra söylediği bir şeyle neredeyse bunların hepsini mahvediyordu:

"Umarım amcanız Sir Godwin, Rosy'yi aşağı görmez, Mr.

Lydgate. Bence sizin için bir güzellik yapmalı. Bin veya iki bin pound bir baronet için hiç kabilindendir."

"Anne!" dedi kıpkırmızı olan Rosamond. Lydgate kapıldığı utançtan ötürü ona öyle acıdı ki, cevap vermeyip odanın karşı ucuna giderek duvardaki bir röprodüksiyonu aklı başka yere kaymış gibi ilgiyle incelemeye koyuldu. Bunun sonrasında anne, kısa bir evlat söylevi dinledi ve her zamanki uysallığına büründü. Ama Rosamond, şu yüksek seviyeden kuzenlerin –söylendiği gibi bıkkınlık verici züppe insanlarsa– Middlemarch'ı ziyarete ikna edilmeleri halinde, ailesinde şok edici şeylere şahit olacaklarını düşünmeye başlamıştı. Dolayısıyla Lydgate'in kendine Middlemarch dışında bir yerde iyi bir mevki sağlaması daha arzu edilebilir hal alıyordu; unvan sahibi bir amcaya ve buluşlar yapma yeteneğine sahip biri için bu zor olmamalıydı. Tahmin edeceğiniz üzere Lydgate, hayatının en yüksek amacı saydığı umutlarını Rosamond'a en hararetli şekilde anlatmış ve kendisine tatminkar sevginin tatlı yardımını –güzelliği, sükûneti– ulaştıracak, düşüncelerinin yaz göğünden ve kenarlarını çiçeklerin sardığı koruluklardan aldığı türden bir ilhamı ona sunacak bir varlık tarafından dinlenmenin hazzına ermişti.

Lydgate, konuya çeşitlilik katmak için erkek ve dişi kaz meselesi olarak adlandıracağım psikolojik farklılığa, özellikle de dişi kazın doğuştan gelen itaatkarlığının, erkek kazın gücüyle gayet güzel uyum sağlayacağı fikrine fazlasıyla güveniyordu.[187]

[187] 17. Yüzyıl kökenli '*What's sauce for the goose is sauce for the gander*' deyişi, 'Birisi için makbul/iyi olan diğeri için de öyledir' anlamında kullanılır.—*çn*

37

Üç kere mutlu olduğunu söylüyordu
Kendi kendine ve kalben de inanıyordu
Daha iyisine meyletmeyeceğine ve
Daha kötüsünün geleceğinden de korkmuyordu
Ama sağlam inşa edilmiş kararlı bir gemi misali
Öfkeli dalgalar rotasını dümdüz tutuyordu;
Ne fırtına ayırabilirdi onu o rotadan
Ne de daha mutedil havanın sahte hazzı.
Öyle bir güvenle ne kindar düşmanların gazabından
Korkardı, ne de kendine dost aramaya kalkardı.
Ve kendi muhkem kudretine inanarak
Ne kendisine baş eğerdi, ne başkalarına.
Herkes öylelikle en mutlusunun o [kadın] olduğundan emindi
Ama asıl en mutlu olan daha fazla seven diğeri [erkek] idi
—Spenser[188]

Mr. Vincy'nin genel seçim olacağı veya doğrudan dünyanın sonunun yaklaştığı konusundaki çift ihtimalli kuşkusu, IV. George'un ölmesi, Parlamento'nun dağıtılması, Wellington ile Peel'in halk nezdinde kıymetten düşmesi ve yeni Kral'ın mülayim çıkması gibi gelişmelerle birlikte, zamanın taşra bakışındaki muğlaklıkların önemsiz bir örneğini teşkil etti. İnsan kırsal yerleşimlerin kandilböceği ışığı altında, Tory vekillerin teklif ettiği Liberal tedbirlerin Parlamento'dan geçmesinin, Tory aristokratların ve seçmenlerin kendi hain vekilleri yerine Liberallere yönelme telaşına kapılmasının ve esrarengiz şekilde şahsi menfaatlerden uzak görünen, ama nahoş komşuların

[188] Edmund Spenser'in (1552/1553 –1599) 59. Amoretti sonesi (1595).—*çn*

tarafgirliğiyle şüpheli hale gelen çözüm arama çığlıklarının yarattığı karmaşanın karşısında, kendi düşüncelerinden nasıl emin olabilirdi ki? Middlemarch gazetelerini alanlar kendilerini anormal bir durumla karşı karşıya bulmuştu: Katolik sorununun yeniden gündem haline getirildiği sıralarda birçok insan, Charles James Fox'dan[189] esinlenmiş sloganlarla çıkan ve sürecin başını çeken *Pioneer*'i okumayı bırakmıştı; çünkü bu gazete Papacılar konusunda Peel'den yana hareket etmiş, Baal[190] ve Cizvitlere yönelik hoşgörüsüyle liberal tavrını lekelemişti. Ama aynı kişiler, Roma aleyhine alabildiğine verip veriştirmesine rağmen, (kimin kimi desteklediğini kimsenin bilmediği ve iradesizliğiyle ünlü) kamuoyu nezdinde **cılız** kalması sebebiyle *Trumpet*'de de tatmin bulamamıştı.

Pioneer'de çıkan dikkat çekici bir makaleye göre, memleketin acil ihtiyaçları, zihinleri dikkat yoğunlaştırmaya yönelttiği kadar düşünce ufku sağlayan, kendilerine hoşgörü kadar idrak ve enerji kadar itidal kazandıran uzun tecrübelerden geçmiş insanların karşı tarafı teşkil edeceği tereddütlü cemiyet duruşuyla pekâlâ etkileşime geçebilirdi; ancak insan türünün melankolik tecrübeleriyle gelmiş olan tüm bu vasıflar, görüldüğü kadarıyla kendilerine fiiliyat alanı aramakta gayet isteksizdi.

Akıcı konuşması öyle bir zamanda normalde olduğundan daha geniş piyasa bulan ve nihai amacıyla ilgili bir belirsizliğe ilham veren Mr. Hackbutt, Mr. Hawley'in yazıhanesinde söz konusu makalenin Tiptonlu Brook'dan çıkmış olduğunu ve aynı Brooke'un *Pioneer*'i aylar önce gizliden satın aldığını söylüyordu.

---

[189] Geniş bilgi için 'Çevirmenin Notları' bölümüne bakınız.

[190] Baal, İbraniler tarafından sahte put ilan edilen bereket tanrısıdır. Cizvit tarikatıysa Papa XIV. Clement tarafından 1773'de feshedildi ve sağlanan haklar geri alındı ama 1814'de yeniden yapılandırılmasıyla birlikte hızla büyüdü.—*çn*

"Bu da fesat demektir, değil mi?" diyordu Mr. Hawley. "Yolunu kaybetmiş bir tosbağa gibi salınıp durduktan sonra şimdi de halka mal olma hevesine kapıldı. Bu kadarı onun için bile fazla. Bir zamandır gözümü üzerinden ayırmıyorum. Sıkı bir tulumba cezasından[191] geçmesi lazım. Lanet edilecek kadar kötü bir mülk sahibi. Bir taşra ihtiyarı, vasatın üzerine çıkamayan azat edilmiş lacivertlilere yaltaklanarak nereye varmak ister acaba? Gazetesine gelince, yazıların hepsini bizzat yazdığını ümit ettiğimi söylemekle yetineceğim. O zaman para vermeye değer o şeye."

"Yazıların üzerinden geçen, başyazıyı Londra gazetelerindekine denk bir tarzda yazan çok parlak bir genç bulmuş," dedi Mr. Hackbutt. "Ayrıca, Reform konusunda ulvi amaçlara sahip."

"Brooke kira gelirlerini tuttuğu defterde reform yapsın önce. Lanet olası ihtiyar cimrinin teki ve mülkü üstündeki binaların hepsi neredeyse çökecek. Tahminimce şu genç Londralı da gevşek balığın,[192] maceracı sefihin tekidir."

"Adı Ladislaw. Menşei yabancıymış dediklerine göre."

"Bilirim öylelerini," dedi Mr. Hawley. "Casustur. İnsan hakları üzerine süslü laflar ederek başlayacak ve nihayetinde bir genç kızı katledecektir. Tarzları budur."

Aile avukatıyla siyasi anlaşmazlığa düşebileceğini hisseden Mr. Hackbutt, "Bazı istismarlar olduğunu kabullenmen lazım, Hawley," dedi. "Şahsen aşırı görüşlere asla itibar etmem –hat-

[191] Zamanında öfkeli güruhlar tarafından uygulanan, kişiyi tulumbanın altına koyup başından aşağıya aralıksız su basma cezası.—*ç.n*

[192] 'Gevşek balık' (loose fish) herhangi siyasi parti veya kanada bağlılık göstermeyen, oyları tıkanıklık yaratan tarafın etkisi altındaki parlamento üyeleri için kullanılan bir deyimdir. Daha genel anlamdaysa ilkesiz, sefih kişiler için kullanılır.—*ç.n*

ta Huskisson[193] çizgisindeki yerimi korurum– ama büyük yerleşimlerin temsil edilmemesi meselesini görmezden gelemem."

"Lanet olsun büyük yerleşimlere!" dedi Mr. Hawley aceleci bir tavırla. "Middlemarch seçimleri konusunda yeterince şey bilirim. Bir kişi veya aile tarafından elde tutulan seçmen bölgelerini hemen yarın feshetsinler ve mantar gibi bitmiş her kasabayı işe dahil etsinler; sadece Parlamento'ya girme masraflarını yükseltirler. Gerçekleri bilir, gerçekleri söylerim ben."

Mr. Hawley'in, *Pioneer*'in editörlüğünü bir casusun üstlenmesine ve Brooke'un –maymun iştahlı bir tosbağanın küçük kafasını hırsa kapılarak kabuğundan uzatması ve gemi azıya alması misali– aktif politikaya dahil olmasına karşı duyduğu tiksinti, Mr. Brooke'un kendi ailesinden bazılarının hissettiği rahatsızlığın yakınına bile varamazdı. Bunun sonuçları, tıpkı bir komşunun kanuni gerekleri yerine getirmeden ve kimseye haber vermeden burnunuzun hemen dibinde pis kokulu bir imalat işine girişmesi gibi, yavaş yavaş ortaya çıkmaya başladı. *Pioneer*, Will Ladislaw'ın gelişinden çok önce el altından satın alınmış, beklenen fırsat gazetenin imtiyaz sahibinin karşısına bedeli ödenmeyecek kıymetli bir mülk olarak çıkmıştı; Mr. Brooke'un gençlik yıllarındaki düşüncelerini dünyaya en geniş şekliyle arz etme düşüncesi malum davet mektubunu yazmasını izleyen dönemde iyice biçimlenmiş, ama yakın zamana kadar bazı engeller sebebiyle örtülü kalmıştı.

Gelişmeler, ziyaretçinin yeteneklerinden tahmin edilenin ötesinde hoşnut kalınmasıyla birlikte hızlanmıştı. Anlaşıldığı kadarıyla Will, Mr. Brooke'un zamanında kurcaladığı sanatsal ve edebi konuların hepsine yatkın olmakla kalmıyordu, siyasi duruma çeşitli noktalarda el atmaya da çarpıcı şekilde hazırdı;

[193] Daha geniş bilgi için 'Çevirmenin Notları' bölümüne bakınız.

bunlarla, alıntılara ve meselenin genel etkinliğine hâkim kapsamlı bir hafızanın desteklediği şevkle ilgileniyordu.

Mr. Brooke, memnuniyetini bir vesileyle Mr. Casaubon'a ifade ederken, "Gözüme bir tür Shelley[194] gibi görünüyor, bilirsin," demişti. "Mahzurlu görülecek bir şey –gevşeklikler veya tanrıtanımazlık veya o tür şeyler– kastetmiyorum, bilirsin, ama Ladislaw'ın duyarlılıklarının her mânâda iyi olduğundan eminim; dün gece uzun uzadıya konuştuk onunla. Hürriyet, azatlık meselelerine dair bir nevi taşkın bir hevese sahip ki, uygun şekilde sevk edildiğinde iyi şeylerdir bunlar, bilirsin. Sanıyorum onu doğru rüzgârın altına orsa edebileceğim, ayrıca senin akraban olmasından da ayrıca mutluyum, Casaubon."

Bu 'orsa etme' konusu Mr. Brooke'un yaptığı konuşmanın geri kalanına nazaran daha hassas bir şey ifade ediyorduysa, Mr. Casaubon bunun Lowick'ten uzak bir meşguliyetle alakalı olacağını içten içe ummuştu. Destek olduğu zamanlar da Will'den hoşlanmazdı ama bu hoşnutsuzluk genç adam yardımını almayı reddettiğinden beri iyice artmıştı. Kişinin mizacında kıskançlık olduğunda böyledir bu: Yeteneklerimiz esasen kendini açığa vurmayan türdense, şanslı ve gösterişçi (ve muhalefet etmek için haklı nedenlere sahip olduğumuz) bir kuzene gizliden gizliye horgörü beslememiz ve ona duyulan her tür hayranlığı kendimize yönelik dolaylı bir eleştiri kabul etmemiz gayet mümkündür. Ruhumuzda vicdani dürüstlük taşıyorsak, o kişiyi incitecek haşinliği geride bırakmışızdır; bize dönük tüm taleplerini birer kazanç olarak değerlendirip kabul ederiz; tanıması gereken üstünlüğümüzden güç alarak ona çekler yazmak, hissettiğimiz hoşnutsuzluğa daha ılımlı bir itidal katar.

[194] Percy Bysshe Shelley (1792–1822) kastediliyor. Lord Byron, Leigh Hunt, Thomas Love Peacock ve *Frankenstein*'ın yazarı ikinci eşi Mary Shelley'in de aralarında olduğu yazarlar topluluğuna dahildi.—*çn*

Mr. Casaubon da (artık bir hatıradan ibaret olan) o üstünlük konumundan, ani bastıran kaprisli bir tavır yüzünden mahrum kalmıştı. Will'e duyduğu antipati, hayatının kışını yaşayan bir kocanın sıradan kıskançlığından kaynaklanmıyordu; daha derin, hayat boyu sürdürülen iddialar ve tatminsizlikler tarafından beslenmişti, ama şimdi Dorothea'nın gelişiyle birlikte... Kendisi de saldırgan bir eleştiri kapasitesine sahip olduğunu ortaya koyan genç bir eş olarak Dorothea, daha önce belirsizlik taşıyan tedirginliğe kaçınılmaz olarak ağırlık katmıştı.

Will Ladislaw ise kendi hesabına, hissettiği antipatinin duyduğu minnet aleyhine serpildiğinin farkındaydı ve bunu haklı çıkarmak için fazlasıyla manevi mücadele veriyordu. Casaubon'un ondan nefret ettiğini gayet iyi biliyordu; son karşılaşmalarında sözlerde bir keskinlik, bakışlarda geçmişte sağlanan tüm faydalara rağmen savaş açmayı neredeyse haklı gösterecek bir zehir sezmişti. Geçmişte Casaubon'a mahkûmdu, ama onun evlenmesi bu mahkûmiyeti de geçersiz kılmıştı. Şimdi artık ortada, kişinin kendi için yapılanlara dönük minnetinin başkalarına yapılan kötülüğe karşı bir öfkeye üstün gelip gelmeyeceği meselesi vardı. Ve Casaubon, evlenerek Dorothea'ya kötülük yapmıştı. İnsanın kendini daha iyi bilmesi ve ufalanan kemiklerini mağarada grileşmeye terk etmeyi seçtiyse, bir kızı kandırarak kendine orada eşlik etmeye zorlamakla uğraşmaması gerekirdi. Will, '*Bakire kurban etmenin en korkunç şekli bu,*' diye düşünmüş ve Dorothea'nın dışa vurmadığı üzüntüleri bir koro ağıtı yazar gibi kendi kendine resmetmeye çekilmişti. Ama onu hiçbir zaman gözden uzak tutmayacaktı; hayatta her şeyden vazgeçmek pahasına bile olsa onu gözleyecekti. Dorethea'nın da yeryüzünde bir köleye, hem kendisi hem de başkaları için –Sir Thomas Browne'ın deyişiyle– bir 'ihtiras

müsrifliği'[195] ifadesine dönüştüğünü bilmesi gerekiyordu. Ortada katıksız bir gerçek varsa o da, hiçbir şeyin kendisini Dorothea'nın mevcudiyeti kadar güçlü şekilde etkilemediğiydi.

Öte yandan, Lowick'de resmi davetler verilmeye devam etse de, Will bir kez bile bu davetlere çağırılmamıştı. O arada Casaubon nezdinde her şeyi makul şekilde yerine getirdiği düşüncesine fazlasıyla gömülmüş olan Mr. Brooke, Ladislaw'ı defalarca Lowick'e götürme teşebbüsünde bulunmuştu (ve her fırsatta insanlara onu 'Casaubon'un genç bir akrabası' olarak tanıştırmayı ihmal etmiyordu). Ve her ne kadar Will ile hiç yalnız kalmasalar da, yaptıkları görüşmeler, Dorothea'nın en başlarda beslediği hissin kendisinden daha bilgili ama onun yönlendirmesi altına girmeye hazır görüntü veren birisiyle ahbaplık ettiği hissinin geri gelmesini sağlamıştı. Zavallı Dorothea, evlenmeden önce söylemeyi en fazla arzuladığı şeylere başka insanların zihninde hiç yer bulamamıştı ve bildiğimiz gibi, kocasının üstün nitelikli yönlendirmelerinden beklediği kadar yararlanamamıştı. Biraz incelikli bir merakla konuştuğunda, Mr. Casaubon onu gençlik yıllarından beri bildiği bir Delectus'dan[196] alıntı yapıyormuş gibi sabır havası yansıtarak dinliyordu. Bazen eskinin hizip veya şahsiyetlerinin benzer fikirlere sahip olduğunu –bunlar sanki bir yerlerde depolanmış şekilde tutuluyormuş gibi– ters bir tavırla ifade ediyordu, bazen de hatalı düşündüğünü söyleyerek Dorothea'nın sorguladığı meseleyi baştan ele alıyordu.

Ama Will Ladislaw, söylediklerinde onun amaçladığından bile fazla şey bulur gibiydi. Dorothea pek az gösteriş sahibiydi,

[195] Sir Thomas Browne'ın (1605-82) *Hydriotaphia or Urn Burial* (1658) eserinden alıntı. (G.M. notu)

[196] Öğrencilere tercüme etmeleri için verilen Latince ve Yunanca edebi pasajlar.—*çn*

ama gayretli bir kadının başka bir ruha neşe katarak cömertlikle hâkim olmaya dönük ihtiyacına sahipti. Tüm bunlardan ötürü Will'i görme şansı, hapishanesinin duvarında açılan, güneşli göğün anlık görüntüsüne kavuşmasını sağlayan bir aralık gibiydi; bundan aldığı haz, onun amcasının misafiri olarak takdim edilmesi karşısında kocasının olası düşüncelerine yönelik telaşı da hükümsüz kılmaya başlamıştı. Mr. Casaubon ise bu konudaki suskunluğunu korumaya devam ediyordu.

Ama Will, Dorothea'yla yalnız konuşmak istiyor ve şartların yavaş olgunlaşması karşısında sabırsızlanıyordu. Dante ile Beatrice veya Petrarch ile Laura arasındaki ilişki[197] dünyevi olarak yüzeysel kalsa da, zaman bazı şeylerin ayarını değiştirmişti ve günümüz şartlarında artık daha az sone alışverişiyle daha fazla sohbet tercih ediliyordu. İhtiyaçlar manevra taktiklerini mazur gösteriyordu, ama bunlar da Dorothea'yı incitme korkusuyla sınırlandırılıyordu. Sonunda Will, Lowick'de özel bir eskiz yapmak istediğinin farkına vardı ve bir sabah Mr. Brooke'un aynı güzergahı kullanarak kır evine gitmesi gereği doğunca, ondan kendisini resim malzemeleri ve taburesiyle birlikte Lowick'e bırakmasını rica etti; böylece her sabah bir saat yürüyüş yapma alışkanlığını bildiği Dorothea'nın dışarıya çıkması halinde kendisini mutlaka göreceği bir yere, malikaneye haber vermeden yerleşti.

Ama bu manevra, hava şartları tarafından yenilgiye uğratılacaktı. Bulutlar kalleşçe bir hızla toplandı, yağmur başladı ve Will'i eve sığınmaya zorladı. İlişkilerin gücüne güvenerek, kabul odasına çıkıp geldiği ev ahalisine haber verilmeden orada beklemeye niyetliydi ve holde eskiden tanıdığı kahyaya rastla-

[197] Dante Alighieri (1265-1321) *Yeni Hayat* (1293?) ve *İlahi Komedya* (1310-21) başlıklı eserlerini ilham perisi Beatrice'e ithaf etmişti. Laura da aşk şiirlerine ilham verdiği Francesco Petrarca (1304-74) için aynı şeyi temsil ediyordu.—*çn*

yınca, "Burada olduğumu bildirmene gerek yok, Pratt," dedi. "Öğle yemeğine kadar bekleyeceğim. Mr. Casaubon'un kütüphanede rahatsız edilmekten hoşlanmadığını biliyorum."

Kırmızı yanaklı bir adam olan, Tantripp'le hoş sohbetler yapan ve onun Madam için hayatın çok yeknesak olduğu yönündeki görüşüne genellikle katılan Pratt, "Beyefendi dışarıda, efendim," dedi.

Will bunu duymakla hissettiği mutluluğu kayıtsızlığın gerisinde saklamayı başardı. "Ah, öyle mi? Şu rezil yağmur resim yapmamı engelledi."

Bir dakika sonra kütüphanedeydi ve Dorothea onu rahat bir gülümsemeyle karşılıyordu.

"Mr. Casaubon, Başdiyakoz'a gitti," dedi hemen. "Akşam yemeğine bile yetişebilir mi, bilmiyorum. Orada ne kadar kalacağını kestiremedi. Onunla özellikle görüşmek istediğiniz bir şey var mıydı?"

"Hayır, resim yapmaya gelmiştim ama yağmurdan kaçtım. Yoksa sizi rahatsız etmezdim. Mr. Casaubon'un evde olacağını düşündüm, bu saatlerde çalışmasının bölünmesinden hoşlanmadığını biliyorum."

"Öyleyse yağmura minnettarım. Sizi gördüğüme sevindim." Dorothea bu alelade sözleri, mutsuz olduğu okulda ziyaret edilen bir çocuğun saf samimiyetiyle söylemişti.

Will, esrarengiz şekilde alabildiğine sade davranma gereği hissederek ve bunun sebebini sorgulamak için duraklamaya gerek duymadan, "Aslında sizi yalnız görme umuduyla gelmiştim," dedi. "Roma'da yaptığımız gibi çeşitli şeylerden söz etmek istedim sizinle. Başkaları varken daima farklı oluyor."

"Evet," diye cevap verdi Dorothea, açıkça tasdik taşıyan bir

sesle. "Oturun." Arkasında kahverengi kitap ciltleri sıralanmış koyu tonlu kanepeye yerleşirken, pamuk beyazı dümdüz elbisesi ve nikah yüzüğü hariç hiçbir süs yansıtmayan sadeliğiyle diğer kadınlardan tamamen farklı olmaya yemin etmiş biri gibi görünüyordu. Zarif ama cüretkar kıvrımlı dudaklarıyla çenesinin biraz aksi hava kattığı profiline ve parlak saç buklelerine ışık düşen Will de onun iki metre ötesine yerleşti. Birbirlerine o ânda ve oracıkta açmış birer çiçekmiş gibi baktılar. Dorothea, kocasının Will'e beslediği esrarengiz rahatsızlığı unutmuştu; anlayış sahibi olduğunu düşündüğü tek insanla kimseden çekinmeden konuşmak, kurumuş dudaklarına taze su değmiş bir insan gibi hissetmesini sağlamıştı, çünkü hüznün içinden geriye doğru baktığında, geçmişin bir tesellisini gözünde ne kadar büyüttüğünü görebiliyordu.

"Sizinle tekrar konuşmam gerektiği sık sık aklımdan geçti," dedi hemen. "Size o kadar çok şey anlatmış olmak tuhaf geliyordu bana."

Kusursuz şekilde sevilmeye değer bir yaratığın huzurunda olduğu hissiyle ruhunda tarifsiz bir mutluluk bulan Will, "Hepsini hatırlıyorum," dedi. Bence onun o ândaki duyguları da kusursuzdu; ne de olsa biz ölümlüler, aşk, sevgi duyulan şey karşısında bütünlüğün tatminine erdiğinde ilahi anlar yaşarız.

"Roma'dan bu yana birçok şey öğrenmeye gayret ettim," dedi Dorothea. "Latinceyi biraz okuyabiliyorum ve Yunancayı da azıcık anlamaya başladım. Artık Mr. Casaubon'a daha iyi yardım edebiliyorum. Onun için başvuru kaynakları buluyor, gözlerini birçok şekilde esirgiyorum. Ama eğitimli, bilgili biri olmak çok zor; insanlar büyük fikirler üretme yolunda yıpranıp yorgun düştükten sonra elde ettikleri şeyin keyfini nihayetinde süremezmiş gibi geliyor bana."

"Bir insan büyük düşünceye erecek dirayet ve kabiliyete sahipse, o şeyi dermansız hale düşmeden önce elde eder," dedi Will, taşkın bir aceleyle.

Ama bazı duyarlıklar konusunda Dorothea da onun kadar hızlıydı ve Will onun yüzünün değiştiğini görünce derhal, "Ancak en iyi zihinlerin, besledikleri düşünceler üzerinde çalışırken aşırı zorlandığı çok doğrudur," diye ekledi.

"Hatamı düzelttiniz. Kendimi tam ifade edemedim. Büyük düşüncelere sahip olanların bunlar üzerinde çalışırken çok yıprandığını söylemek istemiştim. Bunu küçüklüğümden beri hissederim ve daima hayatımı büyük işler yapan insanlara yardım edecek, bu yükü hafifletecek şekilde yönlendirmem gerektiğini düşünmüşümdür."

Dorothea bu küçük otobiyografi parçasına herhangi bir ifşaat amacıyla girişmemişti. Öte yandan daha önce Will'e evlilik nedenini aydınlatacak bir şey anlatmış değildi. Will omuz silkmedi, ama kas hareketiyle yapılacak bu ima yerine, o güzel dudakların kutsal kafataslarını öpüşünü ve dini mânâda kutsal sayılan diğer beyhudelikleri tiksintiyle düşündü.

"Ama bu yardımı kolaylıkla aşırı noktalara taşıyabilirsiniz," dedi. "Kendinizi aşırı yıpratabilirsiniz. Çok fazla kapalı kalmadınız mı evde? Şimdiden solgun görünüyorsunuz. Mr. Casaubon'un bir sekreter tutması daha iyi olur; işlerinin yarısını üzerinden alabilecek birini kolaylıkla bulabilir. Bu daha verimli çalışmasını sağlar ve siz de ona daha hafif işlerinde yardım edersiniz."

Dorothea samimi bir serzenişle, "Bunu nasıl söylersiniz?" dedi. "Çalışmalarında ona yardımcı olabiliyorsam bundan daha büyük mutluluk düşünemem. Ayrıca ne yapabilirim ki? Lowick'de uğraşılacak fazla şey yok. Tek arzum ona daha fazla

yardım edebilmek. Ve sekreter düşüncesine de karşı çıkıyor; lütfen bu meseleyi bir daha açmayın."

"Kesinlikle açmam; artık hislerinizi biliyorum. Ama Mr. Brooke'un da, Sir James Chettam'ın da aynı arzuyu dile getirdiğini işittim."

"Öyle mi?" dedi Dorothea. "Ama onlar anlamıyor; günlerimi doldurmak için at sırtında dolaşmamı, düzenlenecek bir bahçe bulmamı, seralarla uğraşmamı istiyorlar." Durakladı ve sabırsız bir tavırla, "Zihnin nelere ihtiyaç duyabileceğini sizin anlayacağınızı sanmıştım," diye ekledi. "Ayrıca Mr. Casaubon sekreter lafını duymaya bile katlanamıyor."

"Bu hatam mazur görülebilir türden," dedi Will. "Burada olduğum zamanlar Mr. Casaubon'un bir sekretere sahip olmaktan hasretle söz ettiğine birkaç defa şahit olmuştum. Aslına bakılırsa, bu görev için beni düşünüyordu ama ben... Buna uygun olmadığım anlaşıldı."

Dorothea, kocasının belirgin antipatisi için bir mazeret bulmaya çalışırken, muzip bir gülümsemeyle, "Demek yeterince istikrarlı bir çalışan değilmişsiniz," dedi.

Will, başını coşkulu bir atınkine benzetilebilecek bir jestle geriye atarken, "Değilmişim," diye cevap verdi. Ve sonra, şu kadim huzursuzluk iblisi zavallı Mr. Casaubon'un şanının güve yeniği kanatları konusunda kendisini esaslı şekilde dürtükleyince, devam etti: "Ayrıca Mr. Casaubon'un omzunun üzerinden çalışmalarına göz atılmasından ve neler yaptığının tam kavranmasından hoşlanmadığını da anladım. Çok kuşkucu ve kendine fazlaca güvensizlik besliyor. Beni fazla yararlı bulmamış olabilir, ama bazı düşüncelerini kabullenmediğim için de hoşlanmıyordu benden."

Will, her daim yüce gönüllü davranma kararlılığından yoksun biri değildi, ama dilimiz çoğu zaman genel eğilimler harekete geçmeye fırsat bulamadan çekilen küçük tetiklerdir. Ve Casaubon'un hoşnutsuzluğunun Dorothea tarafından adilane kabul edilmesini hoş göremezdi. Yine de Will, son sözlerini onu etkilemekten çekinir şekilde söylemişti.

Ama Dorothea tuhaf bir suskunluğa bürünmüştü ve bu, bir keresinde Roma'da olduğu gibi ani öfkeyle gelen bir suskunluk değildi. Sebebi derinlerdeydi. Artık gerçeklerin anlaşılmasına karşı mücadele vermiyor, kendini gerçekleri en berrak biçimiyle kabullenmeye hazırlıyordu ve şimdi kocasının başarısızlığına, hatta o başarısızlığın bilincinde olduğu ihtimaline ısrarla baktığında, üstlendiği görevin daha da hassas nitelik kazandığı bir alana bakıyor gibiydi. Kocasının artık daha mesnetli görünen hoşnutsuzluğu Dorothea'da bir şefkat duygusu yaratmasa, Will'in boşboğazlığı daha sert bir tepkiyle karşılaşabilirdi.

Hemen cevap vermedi Dorothea, ama bir süre düşünceli bir tavırla önüne baktıktan sonra, bir raddede samimi kabul edilebilecek şekilde, "Mr. Casaubon size karşı duyduğu hoşnutsuzluğu davranışlarına yansıtmama bakımından alt etmiş olmalı ve bu da hayranlık duyulacak bir şey," dedi.

"Evet; aile meselelerinde bana karşı gayet adilane davrandı. Kocası hakkında, ekmeğini ders vererek çıkaran bir Leh mültecisi olduğu haricinde söylenecek bir şey olmamasına rağmen, *mésallience*[198] tabir ettikleri şeyden ötürü büyükannemi mirasın dışında bırakmaları menfur bir davranıştı."

"Büyükanneniz hakkında her şeyi bilmek isterdim!" dedi Dorothea. "Zenginlikten fakirliğe geçişe nasıl dayandığını me-

[198] Fransızcada 'daha alt tabakadan birisiyle yapılan evlilik' anlamında.—çn

rak ediyorum; kocasıyla mutlu olup olmadığını merak ediyorum! Onlar hakkında bir şeyler biliyor musunuz?"

"Hayır, büyükbabamın bir yurtsever,[199] birçok dil bilen, müzikten anlayan parlak biri olduğu ve ekmeğini bunları öğreterek çıkardığı haricinde bir şey bilmiyorum. İkisi de oldukça genç yaşta ölmüş. Babamı da fazla hatırlamıyorum, hakkında annemin anlattıkları haricinde fazla şey bilmem ama müzik yeteneğini babasından almış. Yavaş yürüyüşü, uzun ve ince elleri kalmış aklımda; bir de hastalandığında benimle kalışı, çok acıkmam ama azıcık ekmek olması."

Dorothea ellerini kucağında birleştirirken kesif bir ilgiyle, "Ah, benimkinden ne kadar farklı bir hayat!" dedi. "Her zaman her şeyim oldu benim. Ama anlatın bana... O zamanlar Mr. Casaubon'un sizin varlığınızdan haberi yok muydu?"

"Yokmuş ama babam gidip kendini ona takdim etmiş ve böylece az önce anlattığım gün, aç geçirdiğim son gün oldu. Babam bundan kısa süre sonra öldü ve annemle bana da teyzesine reva görülen haşin haksızlığın telafi edilmesini daima görev kabul eden Mr. Casaubon bakmaya başladı. Ama bu kısım sizin için yeni değil."

Will, aslında Dorothea'ya zihninde son zamanlarda yapılanmakta olan bir şeyi, Mr. Casaubon'un kendisi için bir borcu ödemenin haricinde başka şey yapmadığını söylemek istediğinin farkındaydı. Nankörlük etme dürtüsüne kolaylıkla kapılmayacak kadar iyi ve iradeli bir insandı. Ama minnet bir muhakeme meselesi haline geldiğinde, onun bağlarından kurtulmanın birçok yolu vardır.

---

[199] Polonya, 1772, 1793 ve 1795 yıllarında Prusya, Rusya ve Avusturya tarafından üç kez paylaşılmış, bu da Thaddeus Kosciusko'nun (1746-1817) önderliğinde kalkışılan isyana sebep olmuştur.—*çn*

"Yeni aslında," diye cevap verdi Dorothea. "Mr. Casaubon kendi onurlu davranışlarını anlatmaktan daima kaçınır." Kocasının tutumunun değer kaybettiği hissine kapılmamıştı, ama onun Will Ladislaw ile ilişkisinde izlemesi gereken hakkaniyetli tutumun ne olabileceği sorusu aklını kurcalıyordu. Bir ân durakladıktan sonra, "Annenize de destek olduğunu bana hiç söylememişti," diye ekledi. "Hayatta mı kendisi?"

"Hayır, bir kaza sonucu öldü. Dört yıl önce. Annemin de ailesini terk etmiş olması ilginçtir, ama bunu kocası uğruna yapmadı. Aile hakkında, kendi hayatını –tiyatro oyuncusu olarak– kazanmasını engellemeleri haricinde bir şey anlatmazdı. Koyu renk gözleri, dalgalı saçları olan bir kadındı ve sanki hiç yaşlanmazdı. Anlayacağınız, isyankar ebeveynlerin kanından geliyorum." Will sözlerini, ilk kez drama seyreden bir çocuğun ciddi dikkatiyle hâlâ önüne bakan Dorothea'ya gülümseyerek tamamlamıştı.

Ama sonra Dorothea, yüzü bir gülümsemeyle aydınlanırken, "Sanırım kendi isyankarlığınız için öne sürdüğünüz mazeret bu," dedi. "Yani Mr. Casaubon'un arzularına karşı çıkışınızı kastediyorum. Hakkınızda en hayırlısı olacağını düşündüğü şeyi yapmadığınızı unutmayın. Ve eğer size karşı az önce dediğiniz gibi hoşnutsuzluk besliyorsa, size herhangi bir üzücü duygu yönelttiyse, bence çalışmalarının verdiği yorgunlukla ne kadar hassaslaştığını da göz önünde bulundurmanız lazım." Sesinde daha ricacı bir tonla devam etti: "Amcam belki Mr. Casaubon'un hastalığının ne ciddiyette olduğunu size anlatmamıştır. Sağlığı yerinde ve meselelere tahammül edebilen kişiler olarak, ağır davaların yükünü taşıyanların ufak kusurlarını büyütmemiz dar görüşlülük olur."

"Dersimi verdiniz," dedi Will. "Bu konu üzerine bir daha homurdanmayacağım." Sesinde Dorothea'nın, kocasına dönük saf acıma ve sadakatin menziline doğru bir yolculuğa –hiç farkında olmadan– çıktığını idrak etmenin verdiği, sözle ifadesi mümkün olmayan bir gönül rahatlığıyla gelen yumuşaklık vardı. Dorothea söz konusu duyguları açıkça ortaya koymakta kendisine eşlik edecekse, Will de onun acıma ve sadakatine hayranlık duymaya hazırdı. "Gerçekten de bazen huysuz biri olup çıkıyorum," diye devam etti. "Ama –elimden gelirse– bir daha asla tasvip etmediğiniz şeyleri yapmayacak veya söylemeyeceğim."

"Bu sizin iyiliğinizden," dedi Dorothea, belirgin bir gülümsemeyle. "Öyleyse kanunlar yapabileceğim küçük bir krallığım olacak demektir. Ama anladığım kadarıyla, yakın zamanda hükümdarlık sınırlarımı terk edeceksiniz. Çok geçmeden Grange'da kalmaktan sıkılırsınız."

"Size anlatmak istediğim şeylerden, yani yalnız görüşmeyi arzulamamın sebeplerinden biri de buydu. Mr. Brooke buralarda kalmamı teklif etti. Middlemarch'ta çıkan gazetelerden birinin imtiyazını almış ve benden bunu idare etmemi, ayrıca kendisine başka şekillerde yardımda bulunmamı arzuluyor."

"Bu daha yüce amaçlarınızı feda etmek anlamına gelmez mi?" diye sordu Dorothea.

"Belki, ama her zaman amaçları göz önünde tutarak bir şeyde sebat gösterememekle suçlandım. Ve şimdi bana bir teklifte bulunuluyor. Kabul etmemi istemezseniz geri çevirebilirim. Aksi takdirde memleketin bu kısmında kalmayı, çekip gitmeye tercih edeceğim. Başka herhangi bir yerde kimseye aidiyet hissetmiyorum."

Dorothea, Roma'daki gibi hiç düşünmeden ve en basit ifa-

deyle, "Kalmanızı çok isterim," diye atıldı. Aklında olumsuz bir yanıt vermesini gerektirecek makul bir sebebin gölgesi bile yoktu o ânda.

Başını geriye atıp ayağa kalkan ve yağmurun dinip dinmediğine bakmak ister gibi pencereye yürüyen Will, "Öyleyse kalacağım," dedi.

Ama bir ân sonra Dorothea, sürekli güçlenen bir alışkanlığa bağlı olarak kocasının kendisinden farklı hislere sahip olabileceğini düşünmeye başladı; onun tavrına muhalefet edebilecek bir düşünceyi ifade etmiş olma ihtimali ve bunu Will'e açıklama gereği karşısında çifte utanca kapılarak kıpkırmızı oldu. Neyse ki Will'in arkası dönüktü ve bu da söyleyeceklerini bir nebze kolaylaştıracaktı:

"Ama böyle bir konuda benim fikrim pek az önem teşkil eder. Mr. Casaubon tarafından yönlendirilmeniz lazım bence. Kendi hislerimden başka şey gözetmeden konuştum ki, bunların meselenin aslıyla alakası yoktur. Ama şimdi Mr. Casaubon'un bu teklifi makul bulmayabileceği geliyor aklıma. Bekleyip konuyu ona da açamaz mısınız?"

Mr. Casaubon'un o ânda içeriye girme ihtimaliyle içi dağlanan Will, "Bugün bekleyemem," dedi. "Yağmur diner gibi. Mr. Brooke'a uğrayıp beni almasının gerekmediğini söylemiştim; beş mili yürümeyi tercih ederim. Halsell Common'dan geçip ıslak çimenlerin ışıltılarını seyredeceğim. Çok severim"

Dorothea'yla el sıkışmak için biraz telaşlı şekilde uzanırken, "Konudan Mr. Casaubon'a söz etmeyin," demeyi çok istiyordu ama yapamadı. Daha az sade ve dolaysız olmasını ondan talep etmek, ışığın içinden geçişini görmek istediğiniz bir kristale nefesinizle buğu bırakmak gibi bir şey olurdu. Ayrıca içinde

bundan daha büyük bir korku vardı: Kendi ışığının solması ve onun gözündeki ışımadan ilelebet mahrum bırakılması.

Dorothea ayağa kalkıp elini uzatırken hafif bir kederle, "Kalabilmenizi isterdim," dedi. Ayrıca ifade etmekten hoşlanmayacağı bir şey düşmüştü aklına: Will Mr. Casaubon'a danışmakta kesinlikle zaman kaybetmemeliydi, ama onu bu konuda teşvik etmeye kalkışması münasebetsizce bir zorlama kabul edilebilirdi.

Böylece birbirlerine sadece, "Hoşça kalın," dediler ve Will evden çıkıp Mr. Casaubon'un arabasıyla karşılaşma riskini almamak için tarlalara yöneldi; buna aslında gerek yoktu, çünkü araba akşamüzeri saat dörde kadar mülkün kapısında gözükmeyecekti. Eve dönmek için elverişsiz bir saatti bu; vakit, akşam yemeği için giyinme angaryasına katlanmayı sağlayacak moral desteği toplama bakımından fazla erken, ama zihni günün önemsiz seremoni ve olaylarından arındırarak daha ciddi işlere dalmaya hazırlama bakımından fazla geçti. Böyle durumlarda Mr. Casaubon daima kendini kütüphanedeki rahat bir koltuğa atar ve gözlerini yumarak Dorothea'nın ona Londra gazetelerini okumasına izin verirdi. Ancak o gün, cemiyet hayatına dair birçok ayrıntıyla zaten fazlasıyla uğraştığını düşünerek buna da yanaşmadı, ama Dorothea yorgunluk durumunu sorduğunda her zamankinden neşeli bir tavırla konuştu ve üstünde yelekle kravat olmadığı zamanlarda bile vazgeçmediği resmi havayla açıklamaya girişti:

"Eski tanıdıklarımdan Dr. Spanning'le karşılaşma ve kendisi de methiyeye değer olan biri tarafından methedilme mutluluğuna erdim bugün. Bu kişi Mısır Esrarları risalem konusunda şimdi tekrarlamaktan imtina edeceğim ifadeler kullanarak gayet güzel şeyler söyledi." Cümlenin sonunu telaffuz ederken dirseğiyle koltuğun kolçağına yaslanarak başını aşağı yukarı

sallamıştı; söz konusu tekrarın uygun kaçmayacağını vurgulamaktan ziyade, adalelerini gevşetme niyetindeydi sanki .

Kocasını genelde günün o saatinde olduğundan zinde görmekten sevinç duyan Dorothea, "Ben de o zevke ermenden ötürü mutlu oldum," dedi. "Halbuki sen gelmeden önce bugün evde bulunamadığına üzülüyordum."

"Neden, hayatım?" diye sordu Mr. Casaubon, kendini koltukta tekrar geriye atarken.

"Çünkü Mr. Ladislaw buradaydı ve amcamın kendisine bir teklifte bulunduğundan bahsetti, bu konuda senin de fikrini almak isterdim."

Kocasının bu konuyla ciddi şekilde ilgilendiğini hissetmişti Dorothea. Dünya meselelerine dair cehaletine rağmen, Will'e yapılan teklifin aile ilişkilerini bağlayacak türden olduğuna dönük belirsiz bir izlenime kapılmıştı ve Mr. Casaubon bu konuda kendine danışılması hakkına elbette sahipti. Mr. Casaubon sadece başını eğdi, konuşmadı.

"Bildiğin gibi, sevgili amcamın birçok projesi vardır," diye devam etti. "Anlaşıldığı kadarıyla Middlemarch gazetelerinden birini satın almış ve Mr. Ladislaw'dan burada kalıp gazeteyi onun namına idare etmesini, ayrıca başka konularda kendisine yardımcı olmasını istemiş." Dorothea konuşurken kocasına bakıyordu, ama Mr. Casaubon ilkin kırpıştırdığı gözlerini onları dinlendirmek ister gibi yummuştu ve dudakları şimdi biraz gergindi. Kısa bir duraklamadan sonra biraz çekingen bir sesle, "Bu konuda düşüncen nedir?" diye sordu Dorothea.

Mr. Casaubon gözlerini bir bıçak ağzı kadar aralayarak, "Mr. Ladislaw buraya fikrimi sorma amacıyla mı gelmiş?" dedi.

Dorothea onun meselenin o yanına dair soru yöneltmesi karşısında gerçekten rahatsız olmuştu, ama bunu göstermeyip biraz daha ciddileşti ve bakışlarını hiç kaçırmadı.

"Hayır," diye cevap verdi hemen. "Fikrini almak için geldiğini söylemedi. Ama tekliften bahsederken bunu sana aktaracağımı elbette biliyordu."

Mr. Casaubon cevap vermedi.

"Bunda bir mahzur görebileceğinden çekindim. Ancak kabiliyetleri olan bir genç, amcama çok faydalı olabilir, ona iyi şeyler yapması için yardım edebilir. Ve Mr. Ladislaw da sabit bir meşgalesi olsun istiyordu. Dediğine göre o tür şeyler aramamakla suçlanmış hep ve başka yerde kimsesi olmadığı için buralarda kalmayı arzuluyor."

Dorothea bunun kocasını yumuşatacak bir mütalaa olduğunu hissediyordu. Ancak Mr. Casaubon yine konuşmayınca Dr. Spanning'e ve Başdiyakoz'la yapılan kahvaltı konusuna döndü. Ama bunlar da artık önceki gibi ışıltılı değildi.

***

Mr. Casaubon, ertesi sabah Dorothea'ya söyleme gereği duymadan (ve daha önce muhatabına hep 'Will' olarak hitap etmiş olmasına rağmen) 'Azizim Mr. Ladislaw' diye başlayan bir mektup yazdı:

Mrs. Casaubon'un beni haberdar ettiği kadarıyla, size bu bölgede, benim şahsi konumumu etkiler halde, dolayısıyla meşru hisler etkisiyle bakıldığında tarafımca tabii ve yakışık alır kabul edilmeyecek, ayrıca sorumluluklarım ışığında ele alındığında bana mükellefi-

yet yükleyecek şekilde ikamet etmenizi gerektirecek bir teklifte bulunulmuş ve bu da sizce bir mertebeye kadar müspet görülmüş. Söz konusu teklifin kabul edilmesinin tarafımdan gayet nahoş addedileceğini sözü uzatmadan belirteceğim. Aramızdaki ilişkiye vakıf hiçbir aklıselim sahibi insanın bu konuda veto hakkım olduğunu reddedemeyeceğine ve ayrıca yakın zamandaki tutumunuzla fırlatılıp bir kenara atılan ilişkinin, geçmişteki belirleyici karakterini halen koruduğuna inanıyorum. Burada herhangi biri tarafından alınmış kararı yargılayacak veya kınayacak değilim. Cemiyet adabının ve temayüllerinin, bu bölgede, benim statü seviyemin aşağısında davranmakla kalmayarak, en müspet ifadeyle 'yarım yalak edebi ve siyasi bilgiyle'[200] girişilmiş bir macerayla iştigal eder halde öne çıkmanıza mani olması gerektiğini işaret etmek benim için yeterli olacaktır. Her halükârda bu nahoş mevzu, sizin evimde bir daha kabul görmemenizi sağlayacaktır.

Saygılarımla,

Edward Casaubon

***

O arada Dorothea'nın zihni gayet masumane şekilde kocasının giderek daha hırçınlaşmasıyla meşguldü; bir yandan da endişeye doğru kayan bir sevecenlikle, Will'in ebeveynleri hakkında anlattıklarına takılıp kalmıştı. Günün kendine ait saatlerini genellikle mavi-yeşil özel odasında geçiriyordu ve o mekânın

[200] Burada kullanılan tabir 'sciolism'dir ve Latincedeki anlamı 'az buçuk bilen kişi' olan sciolus kelimesinden kaynaklanır.—çn

solgun antikalığından çok hoşlanmaya başlamıştı. Orada görünürde sanki hiçbir şey değişmiyordu, ama yaz ıhlamur ağacı dizisinin batısındaki tarlaların üzerinden yavaş yavaş ilerlerken, çıplak oda, ruhsal zaferlerimizin ve düşüşlerimizin gözle görülmeyen ama canlı formları olan iyi ve kötü meleklerin içsel hatıralarıyla doluyordu. Dorothea, kararlılık mücadelesi vermeye ve bunu batı ışığının oluşturduğu, vizyonun tebliğ gücü topladığı kemere ıhlamurlu yolun üzerinden bakarak bulmaya alışmıştı. Orada beliren açık renkli iri geyik bile sanki ihtar eden bakışlar gönderiyor ve sessizce, '*Evet, biliyoruz,*' diyordu. Ve zarif dokunuşlarla yaratılmış minyatürler de dünyevi kaderleri tarafından artık rahatsız edilmeyen, ama hâlâ insani merak taşıyan bir seyirci grubu oluşturmuştu; özellikle de Dorothea'nın hakkında kocasına bir şey sorma cesaretini hiç toplayamadığı esrarengiz 'Julia Teyze'.

Ve şimdi, yani Will'le yaptığı konuşmadan beri onun büyükannesi olan Julia Teyze'nin etrafında artık birçok taze imge toplanıyordu; yaşayan bir tanıdığın simasını yansıtır gibi olan o zarif minyatür, hislerine yoğunlaşmasına yardım ediyordu. Genç bir kızı sırf seçtiği adam fakir diye ailenin korumasından ve mirasından koparmak ne kadar yanlış bir şeydi! Erken yaşlardan beri büyükleri, çevresindeki gerçeklere dair sorularla sıkıntıya düşüren Dorothea, ailelerin büyük oğullarının daha üst seviye haklara sahip olmasını sağlayan, mülk intikalinde onlara öncelik tanıyan tarihi ve siyasi sebeplere dönük bağımsız netliğe ermişti; ona belirgin bir huşuyla tesir eden bu sebepler, bildiğinden daha ağır olabilirdi belki, ama şu son misalde hepsini ihlal edilmedik halde bırakan bir bağlar meselesi vardı ortada. Soyluluk iddiası emekli bir bakkalınkinden öteye gidemeyecek, 'bir arada tutulması gereken' mülkleri ufak bir

çayırlıktan fazla olmayan vasat aristokrat taklitçileri söz konusu olsa bile öncelikli hak iddiasına sahip olması gereken bir kız evlat söz konusuydu. Miras bir hoşlanıp hoşlanmama meselesi miydi yoksa bir sorumluluk mu? Dorothea'nın tabiatının olanca enerjisi sorumluluktan, evlilik ve ebeveynlik gibi tasarruflarımız üzerine inşa edilmiş hakların teslim ve tatmininden tarafa meylediyordu.

Kendi kendine Mr. Casaubon'un Ladislawlara borcu olduğunu, onlara yapılan yanlışı telafi etmesi gerektiğini söylüyordu. Ve şimdi onun evlenirlerken yaptığı, çocuk sahibi olması şerhi haricinde, mülkün ağırlıklı kısmının kendisine intikal etmesini sağlayacak olan vasiyetnameyi düşünmeye başlamıştı. Bunun değiştirilmesi lazımdı ve zaman kaybedilmemeliydi. Will Ladislaw'ın iştigali konusunda ortaya çıkan malum durum, meseleleri yeni ve doğru bir hale koymak için fırsattı. Yakın zamandaki tutumuna bakarak, kendisi tarafından teklif edildiği takdirde kocasının adilane bakışı benimseyeceğinden emindi; hakkaniyet hissi nasılsa antipati olarak adlandırılabilecek her şeyi yenmişti ve yenmeye devam edecekti. Dorothea, amcasının planlarının Mr. Casaubon tarafından tasvip edilmediğinden kuşkulanıyordu ve bu da yeni bir idrakin tesisi için daha uygun fırsat teşkil edebilir, Will böylece hayata cebinde tek peni olmadan ve karşısına çıkan ilk teklifi kabul ederek başlamak zorunda kalmaz, hakkı olan ve Mr. Casaubon'un sağlığında muntazaman ödenecek bir gelire kavuşurdu, sonrasıysa vasiyetnamede derhal yapılacak bir değişiklikle halledilirdi. Yapılması gereken tüm bu şeylerin yarattığı vizyon Dorothea'ya gün ışığının bir mekana ansızın dolması gibi görünüyor, kendini kocasının başka insanlarla olan ilişkileri konusunda itildiği kayıtsız cehalet ve aptallıktan uyanmış gibi hissetmesine sebep

oluyordu. Will Ladislaw'ın Mr. Casaubon'dan gelecek yardımı reddetmesi artık gözüne haklı görünmüyordu ve kocası da anlaşıldığı kadarıyla asıl sorumluluğunun ne olduğunu hiçbir zaman görememişti. '*Ama görecek!*' diye düşünüyordu Dorothea. '*Karakterinin büyük gücü bu noktada kendini gösterecek. Ve ayrıca paramızla ne yapıyoruz ki? Gelirimizin yarısı bir işimize yaramıyor. Benim param tedirgin bir vicdandan başka şey satın almaya hizmet etmiyor.*'

Kendisine bırakılması karara bağlanan mülkle ilgili olarak Dorothea tuhaf bir merak besliyor ve o şeyi ifrat kabul ediyordu. Anladığınız üzere, başkaları için aleni olan birçok şeye kör bakıyor, Celia'nın da onu ikaz ettiği gibi yanlış yerlere koyma temayülü gösteriyordu; ancak buna rağmen kendi halis amaçlarında yatmayan her şeye dönük körlüğü, onu hayalin endişelerle birlikte vahim hal alacağı sarp uçurumun kenarından güvenli şekilde uzaklaştırıyordu.

Özel odasının ıssızlığına hayat katan düşünceleri, Mr. Casaubon'un Will'e yazdığı mektubun gönderildiği gün boyunca onu meşgul etmişti. Kalbini kocasına açma fırsatı bulana kadar her şey kendisine ayak bağı gibi görünecekti. Mr. Casaubon'un başka şeylerle dolu olan zihnine her konu ihtimamla sunulmalıydı ve Dorothea, hastalıktan beri onu heyecana getirme korkusundan hiç kurtulamamıştı. Ama gençliğin şevki acilen yerine getirilmesi gereken bir fiilin üzerinde yoğunlaştığında, fiilin kendisi de fikri engellere hâkim olarak bağımsız bir hayata kavuşmuş gibi görünmeye başlar.

Hastalıktan beri günler kasvetle geçiyordu; sessizliği fazla alışılmadık olmamasına rağmen Mr. Casaubon artık eskiye nazaran da suskundu ama bazı geceler konuşma fırsatı yaratabilecek saatler yaşanıyordu, çünkü kocasının uykusuzluk

çektiğinin farkına vardığından beri Dorothea, kalkıp bir mum yakma ve o uykuya dalana kadar bir şeyler okuma alışkanlığı edinmişti. Ve o gece de yine öyle bir tedbir almanın heyecanıyla uykusuz kalmak üzereydi. Mr. Casaubon her zamanki gibi birkaç saat uyumuş ama Dorothea usulca kalkıp bir saate yakın süre karanlıkta oturmuştu.

Sonra onun, "Uyanık olduğuna göre bir mum yakar mısın, Dorothea?" dediğini duydu.

Söyleneni yaparken ilk sorusu, "Hasta mısın, hayatım?" oldu.

"Hayır, gayet iyiyim ama bana Lowth'dan[201] birkaç sayfa okursan minnettar kalırım."

"Bunun yerine seninle biraz konuşabilir miyiz?" diye sordu Dorothea.

"Elbette."

"Bütün gün para konusu vardı aklımda; her zaman çok param olduğunu ve özellikle de bu 'çok' meselesini düşündüm."

"Bunlar Tanrı'nın inayetiyle olan şeyler, hayatım."

"Ama insan çok miktarda paraya başkalarının mağduriyeti pahasına sahip oluyorsa, yanlış olanı doğruya çevirmemizi bize söyleyen ilahi sese itaat etmek gerekir."

"Neyle alaka kurmak istiyorsun bununla, aşkım?"

"Mülkle alakalı konularda bana karşı çok geniş görüşlü ve cömertsin, bu da beni mutsuz ediyor."

"Nasıl acaba? Konuyla ancak uzaktan ilintili kabul edilebilirim."

"Teyzen Julia'yı ve onun yüz kızartıcı bir durum olmaması-

[201] İlahiyatçı ve İncil uzmanı William Lowth (1660-1732) veya yine ilahiyatçı, Yunanca ve İbranice uzmanı oğlu Robert Lowth'dan (1710-1787) söz ediliyor olabilir.—*çn*

na rağmen fakir ama başka yönden nahoş kabul edilemeyecek bir adamla evlendiği için sefalete terk edilişini düşünüyordum. Mr. Ladislaw'ı okutmanın ve annesine destek sağlamanın sebebinin bu olduğunu biliyorum."

Dorothea birkaç saniye sessiz kalarak devam etmesine yardımcı olacak bir cevap bekledi. Öyle bir şey olmayınca, karanlık sessizliğe olanca açıklığıyla düşen sonraki sözleri kendi kulağına daha da zorlayıcı geldi:

"Ancak Mr. Ladislaw'ın hakkının daha fazla, hatta bu mülkün bana bıraktığın yarısına uzanabilecek nispette olduğunu düşünmemiz lazım. Ve bu bakış doğrultusunda bence ihtiyaçları vakit kaybetmeden karşılanmalı. Biz zenginken onun fakirliğe bağımlı yaşaması doğru değil. Aldığı teklif konusunda bir itirazımız varsa, ona doğru mevkii ve hisseyi sağlamak, teklifi kabul etme doğrultusundaki her tür gerekçeyi bir yana bırakmasını sağlayabilir."

Mr. Casaubon, kendine has olmayan keskin bir serilikle, "Mr. Ladislaw bu meseleyi seninle konuşmuş olabilir mi?" diye sordu.

"Elbette hayır!" dedi Dorothea, samimiyetle. "Son dönemde senden gelecek her şeyi reddettiğine göre bunu nasıl düşünebilirsin? Korkarım onun hakkında fazla sert düşüncelere sahipsin, hayatım. Bana sadece ebeveynleri ve onların ebeveynleri konusunda azıcık bir şey anlatmış ve bunu benim sorularıma cevap vermek için yapmıştı. Çok iyisin, çok adilsin; böyle olmak için gerektiğini düşündüğün her şeyi yaptın. Ancak bunun da ötesinin daha doğru olacağını açık şekilde görüyorum ve 'ötesi' yapılmadığı takdirde bundan fayda tabir edilen şeyi sağlayacak kişi ben olduğuma göre, şu konuşmayı yapmam gerekiyordu."

Mr. Casaubon evvelki kadar hızlı olmayan, ama daha keskin vurgular taşıyan cevabını vermeden önce farkedilir bir sessizlik oldu.

"Dorothea, aşkım, kendi sahan ötesindeki meseleler konusunda muhakemeye vardığını farz edişin ilk değil, ama son olmasında fayda var. Bazı şeylerin, özellikle mutabakatların temini veya ailevi hakların kaybedilmesinin tayini meselelerinin ne seviyede sevk ve yönetim gerektirdiği konusuna girmeyeceğim. Şu kadarını söyleyeyim ki, bunların farkını ayırt edecek vasıflara sahip değilsin. Anlamanı arzuladığım şey, herhangi bir gözden geçirme veya değişiklik bir yana, açık şekilde şahsıma ait olduğunu ve şahsım tarafından gayet düzgün şekilde ele alındığını bildiğim ilişkiler hakkında amirane tavır kabul etmeyeceğimdir. Benimle Mr. Ladislaw arasına girmek ve ayrıca bu kişiye tutumumu tenkit eder konuşmalar yapma cesareti vermek sana düşmez."

Karanlığın kefen misali sarmaladığı zavallı Dorothea, birbirine aykırı düşen hislerin yarattığı bir arbedeye düşmüştü. Şiddetle ortaya vurulan bu öfkenin kocası üzerinde yapması muhtemel tesirin verdiği telaş, son kinayede haklılık olabileceği farkındalığının yarattığı şüphe, pişmanlığa rağmen kapıldığı kırgınlığı ifade edecek herhangi bir davranışın önüne geçiyordu.

Onun sözlerini tamamladıktan sonra sık nefesler almaya başladığını işitince, her tür enerjinin dehşet tarafından zapt edildiği bir hayat kabusundan çıkmak için yardım isteyen aptalca bir manevi çığlığı duymazdan gelmeye çalışarak, karanlığa korku ve perişanlıkla kulak kabartarak öylece oturup kaldı.

***

Ertesi gün Mr. Casaubon, Will Ladislaw'dan bir mektup aldı:

Sayın Mr. Casaubon,

Dünkü mektubunuzu her açıdan düşündüm, ancak karşılıklı durumumuz konusundaki görüşlerinizi tam mânâsıyla kavrayamadım. Geçmişte bana karşı olan alicenap tutumunuzu tamamıyla idrak etmiş olmama rağmen, o tür bir mükellefiyet, kendinize hak gördüğünüz anlaşılan engellemeyi kabul etmemi gerektirmez. Bir velinimetin arzuları talep teşkil edebilir; bu arzuların vasfı konusunda daima belli şartlar olmalıdır. Dikkate alınması gereken daha amir hususlarla çatışabilirler. Veya bir velinimetin vetosu muhatap olduğu kişinin hayatına yapılan hayrın cömertliğinden daha zalimce menfilik dayatabilir. Sadece kuvvetli bazı tasvirlere müracaat ediyorum. Söz konusu durumda -kişiyi zenginleştirmeyecek ama kesinlikle şerefsizce olmayan- teklifi kabul etmemin bu gölgeli tavırdan bile etkilenmeyecek kadar mümtaz addettiğim vaziyetinize tesir edeceği konusundaki görüşünüzü benimsemem mümkün görünmüyor. Her ne kadar ilişkilerimizde mazinin bana yüklediği mükellefiyetleri hükümsüz kılacak bir değişiklik olacağına inanmasam da (ve şu ân itibariyle öyle bir şey kesinlikle olmadıysa da), aynı mükellefiyetlerin beni arzu ettiğim yerde yaşamaktan ve hayatımı seçeceğim meşru herhangi işle kazanmaktan nasıl alıkoyabileceğini göremememi mazur karşılayın. Bahşedilen faydaların tamamıyla sizin tarafınızda

olduğu ilişkimiz itibariyle, aramızda böyle bir ihtilaf doğmasından esef duyuyorum.

Size her şeye rağmen daima müteşekkir kalacak bendeniz...

Will Ladislaw

Biçare Mr. Casaubon, hiçbir insanın nefret ve şüphe duymak için kendisi kadar haklı sebeplere sahip olamayacağı hissine kapılmıştı (ki tarafsız düşünmek gerekirse hepimiz biraz öyle hissederdi). Genç Ladislaw'ın ona başkaldırma ve rahatsızlık verme kastıyla davrandığına inanıyordu; Dorothea'nın güvenini kazanma ve onun zihnine kocasına dönük saygısızlık ve belki ikrah tohumları ekme kastıyla davrandığına inanıyordu. Will'in kendisinden gelecek yardımı elinin tersiyle itmesi, yolculuklarından vazgeçmesi için henüz yüzeye çıkmadık bir güdü olmalıydı ve oralara yerleşme konusundaki şu cüretkar kararlığa, önceki niyetleriyle tutarsızlığa düşerek Mr. Brooke'un Middlemarch projelerinden birine öyle sabitlemesinin Dorothea'yla ilgili ortaya vurulmayan bir ilişkisi olduğunu açıkça ifade ediyordu. Mr. Casaubon, Dorothea'nın ikiyüzlü ve samimiyetsiz davranıyor olacağını bir ân için bile düşünmemişti; ona dair en ufak şüphe beslemiyordu ama karısının onun tutumu hakkında fikirler üretme eğilimi Will Ladislaw'ı makbul kişi kabul etme ve söylediklerinden etkilenme eğilimiyle birleşmiş gibi görünüyordu (ki bu diğer ihtimale nispeten daha az rahatsızlık vericiydi). Gururlu ketumluğu, Dorothea'nın en başında amcasından Will'i evine davet etmesini istemiş olabileceği kabulüyle yanılgıya uğratılmadığını ortaya çıkarmıştı.

Ve şimdi, Will'in mektubunu aldıktan sonra Mr. Casau-

bon'un vazifelerini belirlemesi gerekiyordu. Davranışlarını vazife tarifi dışında belirlemek onun için hiçbir zaman kolay olmamıştı ama mevcut durumun birbiriyle çatışan güdüleri onu gerisingeri inkâr ve hükümsüz kılma çabalarına sıkıştıracaktı.

Doğruca Mr. Brooke'a müracaat edip idaresi zor, sıkıntı doğurmaya meyyal şu gence yaptığı teklifi hükümsüz kılmasını mı talep etmeliydi? Yoksa Sir James Chettam'a danışması ve onu bütün aileye tesir edecek olan bu adım karşısında sitemde bulunmaya ikna etmesi mi uygun kaçardı? Mr. Casaubon her iki konuda da başarısızlığın başarı kadar muhtemel olduğunun farkındaydı. Bunları yaparken Dorothea'nın adını anması mümkün değildi ve Mr. Brooke'un da tüm temsil aşamalarında öyle belirgin rıza gösterdikten sonra alarm durumu yaratacak herhangi bir aciliyet olmadığı takdirde ne diyeceği şimdiden belliydi: "Sen hiç korkma, Casaubon! Genç Ladislaw'ın sana itibar kazandıracağına güven. Doğru yere parmak bastığıma da itimat et ayrıca." Ve Mr. Casaubon, konuyu aralarında bir şekilde samimiyet bulunmayan ve adı telaffuz edilmese de anında Dorothea'yı düşünecek olan Sir James Chettam'a açmaktan da vazgeçti.

Biçare Mr. Casaubon, herkesin kendisine (özellikle koca olma yönünde) beslediği hislere güven duymuyordu. Birilerini kıskançlık duyduğunu farz etmeye yöneltmek, onların kendisinde bulduğu (şüphelenilen) dezavantajları teyit etmek anlamına gelecekti; yaptığı izdivacın belli yönlerde mutlu ilerlemediğini anlamalarına izin vermek, yüzünü bu kişilerin daha önceki (muhtemel) kınamalarına döndüğü imasında bulunacaktı. Bu, Carp ile Brasenose'in *Mitolojilerin Anahtarı*'nı düzenleme konusunda ne kadar gerilerde olduğunu anlamasına izin vermek kadar kötü bir şey olurdu. Mr. Casaubon, hayatı boyunca manevi yaralarından kaynaklanan güvensizlik ve kıs-

kançlıkları kendi kendine bile kabullenmekten kaçmaya çalışmıştı. Ve gururlu ketumluk, tüm şahsi meselelerin bu en hassas olanında kendini iki misli kuvvette dayatacaktı.

Böylece suskun kaldı ama Will'in Lowick Malikanesi'ne gelmesini yasakladı ve başka öfkeli tedbirlere zihnen hazırlanmaya devam etti.

38

'C'est beaucoup que le jugement des hommes sur les actions humaines; tot ou tard il devient efficace.'

'Tıpkı insanoğlunun insan davranışları üzerine olan yargısı gibidir bu; er veya geç tesir yaratır.'

—Guizot[202]

Sir James Chettam, Mr. Brooke'un yeni yönelimlerine memnuniyetle bakamıyordu elbette, ama bunlara muhalefet etmek, engellemekten kolaydı. Böylece bir gün Cadwallader'lere yalnız başına öğle yemeğine gittiğinde konuyu açtı:

"Sizinle bunu Celia'nın yanında istediğim şekilde konuşamıyorum; kırılabilir. Gerçekten yakışık almaz."

Mrs. Cadwallader neredeyse son kelime dostunun ağzından çıkar çıkmaz, "Ne demek istediğinizi biliyorum!" diye atıldı, "*Pioneer*'in Grange bünyesine girmesi! Bir borazan satın alıp bunu herkesin kulağına üflemek berbat bir şey. Biçare Lord Plessy gibi bütün gün yataktan çıkmayıp domino oynamak daha mahrem ve tahammül edilir olurdu."

Rektör, arkasına yaslanırken, "Gördüğüm kadarıyla *Trumpet*'de dostumuz Brooke'a saldırmaya başlıyorlar," dedi, saldırıya hazırlanan kendisiymiş gibi rahat bir gülümsemeyle. "Middlemarch'tan yüz mil bile uzakta olmayan, kiraları toplayıp buna karşılık yatırım yapmayan bir arazi sahibi aleyhine muazzam istihza var."

[202] Francois Pierre Guizot (1787-1874) tarafından yazılan 1846 tarihli *Histoire de la civilization en France* (*Fransız Medeniyeti Tarihi*) III. Cilt.—çn

Kaşları tedirginlik ifade eder şekilde hafifçe çatılan Sir James, "Brooke'un bunları savuşturacağını umut ediyorum," dedi.

"Adaylığını gerçekten koyacak mı?" diye sordu Mr. Cadwallader. "Dün Farebrother'ı gördüm; kendisi biraz Whig tavırlıdır, Brougham* ile Faydalı Bilgi'yi yüceltir ama hakkında bunların ötesinde menfi bir şey bilmem, bana Brooke'un epey yandaş topladığını anlattı. En önde gelen adamı da banker Bulstrode'muş. Ancak adaylık safhasında hayal kırıklığı yaşayacağını düşünüyor."

"Kesinlikle öyle," dedi Sir James, samimiyetle. "İşim bölgenin geneliyle ilgili olduğundan, Middlemarch siyaseti hakkında hiçbir zaman fazla bilgim olmamıştır ve bu sebeple konuyu biraz araştırdım. Brooke, Peel taraftarı olması sebebiyle insanların Oliver'e sırtını dönmesine güveniyor. Ancak Hawley de bana Parlamento'ya bir Whig gönderirlerse, bunun nereden çıktığı bilinmeyen ama İcra Vekillerine[203] ölümüne muhalif olan, tecrübeli parlamenter Bagster'den başkası olmayacağını anlattı. Hawley biraz yontulmamıştır; dolayısıyla bana aklında ne varsa anlattı. Brooke saçmalamak istiyorsa, bunun seçim kürsüsüne fırlamaktan daha ucuz yolları olduğunu söyledi."

Mrs. Cadwallader iki yana açtığı ellerini sallayarak, "Hepinizi uyarmıştım," dedi. "Mr. Brooke'un çamura dalacağını uzun zaman önce söyledim Humphrey'e. Ve şimdi yaptı işte."

"Eh, evlenmeyi de koyabilirdi kafasına," diye cevap verdi Rektör. "Küçük siyasi flörtlerden daha vahim bir keşmekeşe sebep olurdu bu."

Mrs. Cadwallader omuz silkti. "Çamurun öte tarafından sıtma kapmış halde çıktıktan sonra da yapabilir bunu."

[203] Daha geniş bilgi için 'Çevirmenin Notları' bölümüne bakınız.

"Benim için önemli olan onun itibarı," dedi Sir James. "Buna elbette aile sebebiyle daha da fazla önem veriyorum. Ama mesele ciddi ve kendini afişe ettiği düşüncesi beni rahatsız ediyor. Her şeyi aleyhine kurcalayacaklardır."

"Sanırım ikna yolları denemenin yararı yok," dedi Rektör. "Brooke'ta inadın ve değişebilirliğin tuhaf bir karışımı vardır. Bu konuda onu yokladınız mı?"

"Hayır," dedi Sir James, "hükmetmeye çalışır görüntüsü vermekten kaçınıyorum. Ama Brooke'un kendisinden birçok konuda faydalandığı anlaşılan genç Ladislaw'la konuştum. Akıllı bir gence benziyor. Fikrini almanın iyi olacağını düşündüm; o da Brooke'un böyle bir zamanda öne çıkmasına karşı. Onu vazgeçirebilir. Bence adaylık meselesi savuşturulabilir."

"Biliyorum," dedi Mrs. Cadwallader, başını sallayarak. "Bizim bağımsız üye nutuklarını henüz tam ezberleyememiş."

"Ancak şu Ladislaw da başka bir dert. Brooke'un davetlisi ve Casaubon'un akrabası olma sıfatıyla, ayrıca geçici ziyarette bulunduğu düşüncesiyle onu Hall'da iki veya üç sefer (orada tanışmıştınız zaten) yemeğe aldık. Ama şimdi *Pioneer*'in editörü olma sıfatıyla Middlemarch'taki herkesin diline düştü. Onun kökü dışarıda bir kalemşor olduğundan, burada casusluk yapmak üzere bulunduğuna kadar bir sürü hikâye dönüyor."

"Casaubon bundan hoşlanmayacaktır," dedi Rektör.

"Ladislaw sahiden de bir nispette yabancı kanı taşıyor," diye mevzuya döndü Sir James. "Umarım uç fikirlere sapmaz ve Brooke'u da bunlara sürüklemez."

"Ah, opera aryalarıyla, hazırcevaplığıyla tehlikeli bir delikanlı şu Mr. Ladislaw," dedi Mrs. Cadwallader. "Bir tür Byronvari kahraman, şehvetli bir fesatçı gibi geldi bana. Bizim Tho-

mas Aquinas da ondan hoşlanmıyor. Tablonun getirildiği gün gördüm bunu."

"Casaubon'la bu konuya girmek istemem," dedi Sir James. "Meseleye dahil olmak benden çok onun hakkı. Ama bütünüyle bakıldığında nahoş bir durum. Düzgün bağlantıları olan kişi kendini o gençle ifade eder mi hiç! Şu gazetecilerden biriyle yani! *Trumpet*'i idare eden Keck'e bakmanız yeter. Onu geçen gün Hawley'in yanında gördüm. Gerçi yazıları yeterince sağlam, ama kendisi o kadar seviyesiz ki adama baktıkça karşı tarafta yer alasım geliyor."

"Ortalıkta dolanarak ayaküstü satılan Middlemarch gazetelerinden ne bekliyordunuz ki?" dedi Rektör. "Kendi menfaatine uymasa da bildiğini yazan ve zar zor karnını doyuracak kadar para kazanan seviyeli kişileri her yerde bulabileceğinizi sanmıyorum."

"Kesinlikle öyle. Brooke'un, ailesiyle bir şekilde ilişkili birini o işin başına getirmesi de son derece rahatsız edici. Ben şahsen Ladislaw'ın da bunu kabul etmekle aptallık yaptığını düşünüyorum."

"Aquinas'ın hatası," dedi Mrs. Cadwallader. "Neden Ladislaw'ı ataşe yapmak veya Hindistan'a göndermek için nüfuzunu kullanmadı? Aileler sıkıntılı delikanlılardan bu şekilde kurtuluyor."

"Fesadın nerelere kadar gideceğini kestirmenin imkânı yok," dedi Sir James, heyecanla. "Ama Casaubon bir şey demezse ben ne yapabilirim ki?"

"Ah, azizim Sir James," diye onu yatıştırmayı denedi Rektör, "bunu o kadar büyütmeyelim. Azıcık duman bırakıp sönmeye meyilli bir şey. Bir veya iki aya kalmaz, Brooke ile şu La-

dislaw Usta birbirinden usanır, Brooke bir gün tutup *Pioneer*'i satar ve her şey normale döner."

"Parasının akıp gittiğini hissetmekten hoşlanmaması ihtimali yüksek," dedi Mrs. Cadwallader. "Seçim harcamalarının neler olduğunu bilsem, onu ürkütüp bu işten caydırırdım. Ona 'masraf' gibi geniş kapsamlı laflarla hitap etmeye çalışmanın faydası yok; damardan enjeksiyonla kan almak yerine, tepesinden aşağı bir çömlek dolusu sülük boşaltmak lazım. Biz eli sıkı insanlar, altı penilik bozukluğumuzun bile söğüşlenmesinden hoşlanmayız."

"Ve bazı şeylerin kurcalanmasından hoşlanmayacaktır," dedi Sir James. "Mülkünün idare ediliş şekli var mesela. Şimdiden üzerine gitmeye başladılar bunun. Ve durumu takip etmek de gerçekten acı veriyor bana. Herkesin burnunun dibinde duran bir rahatsızlık konusu bu. Şahsen insanın arazisi ve kiracıları için –özellikle zor zamanlarda– elinden geleni yapması gerektiğine inanıyorum."

"Belki *Trumpet* onu bir değişim yapmaya zorlar ve tüm bunlardan faydalı bir şey çıkar," dedi Rektör. "Ben mutlu olurum doğrusu. Böylelikle ondalığım tahsil edilirken daha az homurdanma duyarım. Tipton'dan *modus*[204] gelmese ne yapardım bilmem."

"İşleri yürütecek düzgün birini tutmasını istiyorum," diyerek konuya döndü Sir James. "Tekrar Garth'a görev verebilir. On iki yıl önce onu uzaklaştırdı ve o zamandan beri her şey ters gidiyor. Garth'a ben iş vermek istiyorum aslında; binalarım için çok mükemmel bir planlama yaptı, Lovegood istenenleri uygulamaya yeterli değil. Ama zaten Garth da Brooke işi ta-

[204] Latince. Tam ifadesi '*modus decimandi*'. Onda birlik aşar vergisi olarak tahsil edilen para.—*çn*

mamen kendisine bırakmazsa Tipton mülkünün idaresini asla üstlenmez."

"Ve haksız da olmaz," dedi Rektör. "Garth hür çalışmayı seven biridir; nevi şahsına münhasır, dar görüşlü bir adamdır. Bir gün benim için kıymet takdiri yapıyordu ve gayet açık şekilde ruhban sınıfına mensup olanların umumiyetle iş konularından hiçbir şey anlamadığını ve bunlara karıştıklarında ziyana sebep olduklarını söyleyiverdi, ama bunu sanki denizcilerden söz eder gibi sakin ve saygılı şekilde yaptı. Brooke idareyi ona bıraksa, Tipton'u tamamen farklı bir yer haline koyabilir. *Trumpet*'in yardımıyla öyle bir şey gerçekleşir umarım."

"Dorothea amcasının yanında kalsa belki bir şansı olabilirdi," dedi Sir James. "Zamanla onun üzerinde etki kurması mümkündü ve o da mülkün durumundan rahatsızlık duyuyordu. Böyle işlerden de epey anlıyor. Ama Casaubon onu tamamen inhisarına aldı. Celia bundan çok şikâyetçi. Kocası o nöbeti geçirdiğinden beri akşam yemeğine gelmesini bile sağlayamıyoruz." Sir James sözünü acıma yansıtan bir bezginlikle tamamlamış, Mrs. Cadwallader de o yönde yeni bir durum beklenmemesi gerektiğini ifade edercesine omuz silkmişti.

"Zavallı Casaubon!" dedi Rektör. "Kötü bir krizdi. Geçen gün Başdiyakoz'un yanında karşılaştığımızda çok bitkin görünüyordu."

Krizler ve nöbetler konusundan ayrılmayı uygun bulan Sir James, "Aslına bakılırsa Brooke, ne icarcılarına kötü davranacak adam ne de başka birine, ama masraflardan kısma alışkanlık haline gelmiş onda."

"Hadi canım!" dedi Mrs. Cadwallader,"Tanrı'nın bir lütfu bu onun için. Sabahları kendini bulmasına yardımcı olur. Dü-

şüncelerinin nereye varacağının farkında bile olmayabilir, ama cebinin nerede olduğunu iyi bilir."

"Mülkü konusunda pintilik eden kişinin cebine bir şey gireceğine inanmıyorum."

"Ah, eli sıkılık da diğer meziyetler gibi istismara uğrayarak mikyastan kaçabilir; domuzunu aç bırakırsan elin boş kalır," dedi pencereden dışarıya bakmak için yerinden kalkan Mrs. Cadwallader. "Ama bakın hele! Bağımsız siyasetçiden söz ediliyor ve adam çıkıp geliyor."

"Kim?" diye sordu kocası, "Brooke mu?"

"Evet. Sen onu *Trumpet*'le bunaltırken ben de sülükleri üzerine salacağım, Humphrey. Siz ne yapacaksınız, Sir James?"

Halim ruhlu baronet, bunun cemiyet huzuru bakımından basit ama şümullü bir mesele olduğunu bilerek, "Gerçek şu ki, müşterek konumumuz sebebiyle Brooke'la bu konuda karşı karşıya gelmek istemiyorum," dedi. "Mesele zaten bütünüyle nahoş. İnsanların centilmence davranmasından hoşlanırım."

Gayet rahat tavırlarla ve herhangi bir amaç beslemez gibi içeriye giren Mr. Brooke odadakilerin elini sıkarken, "Herkes burada ha?" dedi. "Bu arada ben de Hall'e gidiyordum, Chettam. Ama herkesi bir arada bulmak hoş oldu, bilirsiniz. Eee, durumlar hakkında ne düşünüyorsunuz? Her şey epey hızlı ilerliyor! Lafitte'in* dediği doğruymuş: 'Dünden beri bir asır geçip gitti' ve hepsi geçen asırda kaldı, biliyorsunuz, suyun öte tarafında. Bizden hızlı yol alıyorlar."

"Eh, öyle görünüyor," dedi Rektör, masadaki gazeteyi alarak. "*Trumpet* de zaten sizi geride kalmakla suçluyor. Gördünüz mü bunu?"

"Öyle mi? Görmedim." Mr. Brooke eldivenlerini şapkasının içine koyup telaşla gözlüğünü taktı.

Ama gazeteyi uzatmayan Mr. Cadwallader, muzip bakışlarla, "İşte burada!" dedi. "Middlemarch'a yüz mil bile uzakta oturmayan ve kira gelirlerini toplayan bir arazi sahibinden bahsediliyor. Bu zatın havalideki en gerici adam olduğunu yazmışlar. Bence *Pioneer*'da iki laf etmeniz lazım buna karşılık olarak."

"Haa, Keek'den çıkmış bu; okuma yazması bile yoktur, bilirsiniz. Gerici ha! Hadi canım! İfadenin 'yıkıcı' anlamına geldiğini sanıyor; beni yıkıcı biri gibi göstermek istemişler, bilirsiniz." Mr. Brooke, muhalifinin cehaletiyle desteklemeye alışkın olduğu bir neşeyle konuşuyordu.

Rektör, "Bence kullandığı ifadenin anlamını biliyor," dedi. "İşte size birkaç keskin vuruş: '*Olabilecek en menfur anlamda gerici insanı tarif etmemiz gerekirse, kendini anayasamızda reform yapacak olanlardan biri olarak tanıtırken, buna dair mesuliyetleri çürüme gösteren kişi olduğunu söylememiz icap eder; bir namussuzun asılmasına dayanamayacak kadar insanseverdir, ama beş tane namuslu icarcının açlıktan ölmenin eşiğine gelmesini umursamaz; yozlaşma çığlıkları atar, ama çiftlikleri insafsız kiralar karşılığında işletilir; çürümeye yüz tutmuş mezralar konusunda yüzü kıpkırmızı olana kadar kükrer, ama kendi çiftliklerindeki her evin kapısının çürüyüp düşmesine aldırış etmez, Leeds ve Manchester*[205] *konusuna şüphesiz ki açık yüreklilikle yaklaşır; yer ücretini ceplerinden ödemeleri kaydıyla istendiği kadar temsilci gönderir; ödemeye razı gelmediği şeyse, kiracısının hayvan alması veya ahır kapısında havanın içeriye girmesini ya da evinde bir İrlanda kulübesine benzemesini engelleyecek şekilde tamirat yapmasını sağlayacak ufak bir paradır. Ancak mukallidin insanse-*

[205] Açıklama için 'Çevirmenin Notları' bölümüne bakınız.

ver tarifini hepimiz biliriz: İnsansever, yaptığı hayır aradaki mesafenin karesiyle doğru orantılı artan kişidir.' Ve böyle devam edip gidiyor. Gerisi, bir insanseverden nasıl bir kanun yapıcı parlamenter çıkacağını anlatıyor." Rektör gazeteyi masaya attı ve ellerini ensesinde birleştirerek, Mr. Brooke'a gayet tarafsız şekilde eğlenirmiş gibi baktı.

Mr. Brooke, saldırıyı komşusu kadar rahat karşılar görünmeye çalışarak gazeteyi aldı, ama yüzü kızarmıştı ve gülümsemesi asabiydi. "Hadi canım, o kadar da kötü değil, bilirsiniz," dedi. "Şu 'çürümeye yüz tutmuş mezralar üzerine kıpkırmızı olana kadar kükreme' meselesi... Bu konuda hiç nutuk atmadım ki ben. Ve kükrerken kıpkırmızı olmuşum... Bu adamların hicivden anladığı yok. Hiciv, bilirsiniz, bir noktaya kadar gerçeği yansıtmalıdır. Hatırladığım kadarıyla *Edinburgh Rewiew*'de böyle yazıyordu: Bir noktaya kadar gerçeği yansıtmalıdır."

"Eh, kapılar konusunda bir isabet kaydetmişler," dedi tedbirli konuşmaya dikkat eden Sir James. "Geçen gün Dagley, çiftliğinin düzgün bir kapısı olmadığından yakınıyordu bana. Garth yeni bir kapı düzeni icat etmiş. Keşke deneseniz o şeyi. Kerestenin bir kısmını o şekilde kullanmak lazım."

"Süslü çiftçilik yapmaktan hoşlanıyorsun, Chettam, bilirsin," dedi Mr. Brooke, *Trumpet*'in sütunlarına göz gezdirirken. "Hobi haline getirdin bunu, masraf yapmaya aldırmıyorsun."

"Bence dünyanın en masraflı hobisi Parlamento seçimlerine aday olmaktır," dedi Mrs. Cadwallader. "Dediklerine göre, Middlemarch'ta buna kalkışıp hüsrana uğrayan son aday Giles –neydi soyadı?– on bin pound harcamasına rağmen başarısız olmuş, çünkü yeterince rüşvet dağıtmamış. Ne kadar acı!"

Rektör gülerek, "Birileri rüşvet konusunda Middlemarch'la

kıyaslandığında Doğu Retford'un[206] hiç kalacağını söylüyordu," dedi.

"Katiyetle öyle değil," dedi Mr. Brooke. "Toriler rüşvet verir, bilirsiniz; Hawley'le ekibi ikramla, tarçınla pişmiş elmayla falan rüşvet dağıtıyor ve seçmenleri oy vermeye sarhoş getiriyor. Ama gelecekte istediklerini yapamayacaklar; ileride olmayacak öyle şeyler, biliyorsunuz. Middlemarch biraz geri kaldı, kabul ediyorum bunu; hür insanlar biraz geri bıraktırıldı. Ama onları eğiteceğiz; gelişmelerini sağlayacağız, bilirsiniz. En iyi, en düzgün insanlar bizim safımızda."

"Hawley ise safınızda size zararı dokunacak insanlar olduğunu söylüyor," dedi Sir James. "Ona göre banker Bulstrode'un size zararı dokunacakmış."

"Ve size yağdırmaya başlarlarsa, çürük yumurtaların yarısı da sizin komite üyelerine atılacaktır," diye lafa karıştı Mrs. Cadwallader. "Aman Tanrım! Yanlış düşünceler yüzünden taşa tutulmanın ne demek olduğunu bir düşünün! Parlamento'da sandalye verecek gibi yapıp bir süprüntü yığınına devrilmesine kasten göz yumdukları bir beyefendiyle ilgili hikâyeyi hatırlar gibiyim."

"Taşa tutulmak, insanın açığını bulmaları yanında hiç kalır," dedi Rektör. "Biz rahiplerin bir şeyler arz etmek üzere seçim kürsüsünde dikilmesinden korktuğumu itiraf etmem lazım. Şahsen balık avına çıktığım günleri hatırlatıp ortaya sürmelerinden çekinirim. Tövbeler olsun, gerçek, bence insanın üstüne savuracakları en amansız malzemedir!"

"Gerçek şu ki kişi eğer cemiyet hayatına o şekilde girecekse, bunun sonuçlarına hazır olmalıdır," dedi Sir James. "Kendini iftiradan etkilenmez hale getirmesi gerekir."

---

[206] Rüşvet konusunda kötü ün yapmış Nottinghamshire yerleşimi.—*çn*

"Bunların hepsi olabilir, biliyorsun, azizim Chettam," dedi Mr. Brooke. "Ama kendini iftira işlemez hale nasıl getirebilirsin ki? Tarih okuman lazım biraz: aforoz olaylarına bak, işkencelere, şahadetlere, bütün bu türden şeylere bak. Hepsi daima en iyi adamların başına gelmiştir, bilirsin. Horatius'taki şu şey neydi? *fiat justitia, ruat*...[207] Öyle bir şeyler yani."

"Kesinlikle öyle," dedi Sir James, normalden biraz daha ateşli bir tavırla. "İftira işlemez derken kastım, iftiraya karşı gerçeği işaret edebilecek durumda olmaktı."

"Ve kişi tutup kendisine tosladığında buna pek şehadet denemez," dedi Mrs. Cadwallader.

Ancak Mr. Brooke'u asıl heyecana getiren, Sir James'in aleni huzursuzluğu olmuştu. Şapkasını alıp kalkar ve bastonuna dayanırken, "Eh, bilirsin, Chettam..." dedi. "Seninle farklı sistemlere sahibiz. Sen çiftliklerine para saçarsın. Kendi sistemimin her şart altında iyi olduğunu öne sürmek istemiyorum. Her ahval ve şeraitte yani, bilirsin."

"Zaman zaman baştan değerlendirme yapılması gerekir," diye cevap verdi Sir James. "Geri dönüşü çok hızlı olmayabilir, ama ben adil değerlendirmelerden hoşlanırım. Sen ne diyorsun, Cadwallader?"

"Seninle aynı düşüncedeyim. Brooke'un yerinde olsam, çiftliklerde durum değerlendirmesi yapması için bir ân önce Garth'ı tutar, ona kapılarla diğer tamiratlar konusunda açık kart verirdim, bu vesileyle de *Trumpet*'in çenesini kapatırdım." Rektör başparmaklarını koltukaltlarına takıp gövdesini arkasına yaslandı ve gülerek Mr. Brooke'a baktı. "Benim siyasi vaziyete bakışım budur."

[207] Latince. *Fiat justitia et ruat mundus*:'Dünya harabeye dönse de adalet yerine gelsin.' Hatalı şekilde Horatius'a atfedilir.—*çn*

"Gösterişe kaçmak olur bu, biliyorsun," dedi Mr. Brooke. "Ama icarcılarını bakiye borçları konusunda benim kadar az sıkıştıran bir mülk sahibi daha tanıyorsan söylemeni arzu ederim. Eski icarcıların kalmasına da izin verdim. Eşine az rastlanır raddede yumuşağımdır; söylüyorum sana, nadir görülecek kadar yumuşak idare ederim işleri. Kendi fikirlerim var ve duruşumu onlar doğrultusunda tayin ederim, biliyorsun. Böyle davranan insanlar daima tuhaflıkla, tutarsızlıkla ve o türden şeylerle suçlanmıştır. Uygulamalarımı değiştirdiğim zaman da bunu kendi fikirlerim doğrultusunda yaparım."

Bunun hemen ardından Mr. Brooke, Grange'den göndermesi gereken bir paket olduğunu hatırladı ve herkese telaşla veda etti.

O gidince Sir James, "Brooke'u fazla rahatsız etmek istemedim," dedi. "Asabi olduğunu gördük. Ama eski icarcılar konusunda dediklerine gelirsek, doğrusu hiçbir yeni kiracı çiftliklere o şartlar dahilinde yerleşmek istemezdi."

"Ben zaman içinde düşüncesinden cayacağı kanaatindeyim," dedi Rektör. "Ama biz bir tarafa çekerken sen diğer tarafı zorluyordun, Elinor. Sen onu masrafa girmekten caydırmaya çalışırken, biz de diğer konudan caydırmak için masrafa yöneltiyorduk. Popülerlik kazanmaya çalışırken mülk sahibi sıfatıyla giyindiği karakterin yoluna çıktığını görmesi daha iyi. Bence mühim olan *Pioneer* veya Ladislaw veya Brooke'un Middlemarchlılara nutuk çekip çekmemesi değil, Tipton bölgesindeki cemaatin refahı."

"Kusura bakmayın ama hatalı yol izleyen siz ikinizdiniz," dedi Mrs. Cadwallader. "Ona kötü idareyle para kaybettiğini açıkça göstermeniz lazımdı, birlikte hareket etmeliydik. Onu

siyaset beygirinin sırtına bindirirseniz, sonuçlarına hep birlikte katlanırız. Adına fikir dediği oyuncak değneklere bırakın evinde binsin."

39

Eğer benim gibi sen de
Kadın görünüşüne fazilet giydirirsen
Ve bundan hoşlanır ve bunu dile getirirsen,
Ve unutursan Erkek ile Kadın'ı;
Ve eğer bu aşk böylece yerli yerini bulursa,
Gizlediğin kafir şahsiyette,
Hani imandan nasibini almamış
Veya alaya aldıkları kişide:
Öyleyse daha cesurca iş yapmışsındır
Bütün Kıymetlilere nispeten
Ve sahiden daha cesurcadır, çatlatacağı için
Bu şeyi gizleyecek iradeyi.

—Donne[208]

Sir James Chettam'ın zihni, mesele tertipler yapmak olduğunda verimli çalışmazdı, ama 'Brooke meselesi' üzerine bir şeyler yapma azmi onu kısa zamanda Dorothea'nın etki yaratmak ve durumları şekillendirmekte gösterdiği dirayete güven duymaya itti. Böylece bir plan yaptı ki, bu da aslen Celia'nın, ablasını Hall'e yalnız gelmeye ikna etmesi ve yolda onu mülkün idaresi konusunda eksiksiz bilgilendirdikten sonra Grange'a bırakmasından oluşuyordu.

Bir gün saat dört civarında, Mr. Brooke ile Ladislaw kütüphanede otururken plan yürürlüğe girmiş oldu; kapı açıldı ve Mrs. Casaubon'un geldiği bildirildi.

Sıkıntının derinliklerine gömülmüş halde Mr. Brooke'a ko-

[208] Britanyalı şair ve ruhban John Donne (1572- 1631).—*çn*

yun hırsızlarının asılmasına dair 'belgeleri' düzenlemekte yardım eden Will, bir yandan Middlemarch'ta bir ev tutarak Grange'daki geçici ikametini kısa tutmanın yolunu planlar, diğer yandan da Homerik hassasiyetle yazılmış epik koyun hırsızlığı vakalarını incelerken, zihin gücümüzün aynı ânda birçok atı koşturabilme özelliğinin örneklerini gösteriyordu. Mrs. Casaubon'un geldiği bildirilince elektrik şoku verilmiş gibi irkildi ve parmak uçlarında bir karıncalanma hissetti. Birisi yüzünü inceleyecek olsa ifadesindeki, hatlarındaki, bakışlarındaki canlılıkta nasıl bir değişim olduğunu kolaylıkla görebilir ve vücudundaki her molekülün, sihirli bir dokunuşun mesajını aktardığını tahayyül edebilirdi. Ve zaten öyleydi. Etkin sihrin insan idrakinin sınırlarını aşan bir tabiatı olduğuna göre, ruh kadar vücudun vasfını da başka yerlere taşıyan o dokunuşların inceliğini kim ölçüp biçebilir ve kim bir adamın karşısındaki kadına duyduğu ihtirası bir diğerine duyulandan tefrik edebilir; vadi üzerindeki sabah ışığından, beyaz dağ zirvelerinden alınan hazzın Çin fenerleri ve vitraylardan alınan hazdan ayırt edilemeyeceği misali değil midir bu? Will de gayet kolay etkilenebilir malzemeden mamuldü. Bir keman arşesinin yakınında akıllıca çekilmesi onun için dünyanın çehresini değiştiriverirdi; bakış açısı da, ruh hali kadar kolayca kaymaya uğrayabilirdi. Dorothea'nın içeriye girişi de o sabahı tazeleyen şey olmuştu.

Yeğenini karşılayıp öpen Mr. Brooke, "Bu çok hoş işte, hayatım," dedi. "Anlaşılan Casaubon'u kitaplarıyla baş başa bıraktın. İsabetli olmuş. Bir kadın için fazla bilgili olmana izin vermememiz lazım, biliyorsun."

Will'e dönüp onun elini belirgin bir neşeyle sıkan ama başka herhangi bir selamlama tarzına başvurmayan Dorothea, bir yandan da Mr. Brooke'a, "O konuda korkulacak bir şey yok,

amca," diye cevap veriyordu. "Gayet yavaş yol alıyorum nasılsa. Ne zaman kitaplarla meşgul olmak istesem okulu asmış talebe rolüne bürünüyorum. Kültür kazanmak kulübe tasarlamaya benzemiyormuş."

Amcasının yanına yerleşirken aklı, karşısında oturan Will'e neredeyse kayıtsız kalmasına sebep olan bir şeye takılmış gibiydi. Will bu durum karşısında, Dorothea'nın gelişi sanki onunla ilgiliymiş gibi saçma denebilecek bir hayal kırıklığına uğradı.

"Evet, hayatım, planlar çizmek senin için gerçekten de bir hobiydi. Ama o işe biraz ara vermen iyi oldu. Hobiler bizden bir şeyler koparmaya meyyal şeylerdir, bilirsin; kapıp kaçmamaları lazım. Dizginleri elde tutmamız icap eder. Ben kendimi hiç kaptırmam onlara; idareyi daima sıkı tutarım. Ladislaw'a da aynısını söylüyordum. Birbirimize çok benziyoruz, biliyorsun; o da her şeyi araştırmaktan hoşlanır. İdam cezası üzerine çalışıyoruz. Bu konuda ciddi şeyler yapacağız; ben ve Ladislaw yani."

Dorothea, karakteristik açık sözlüğüyle, "Sir James de senin mülk idaresi konusunda büyük değişiklikler yapacağını, çiftlikleri değerlendirmeden geçirmeyi umduğundan, tamiratlar yaptırarak meskenleri oturulur hale koymayı, Tipton'u kısa zamanda bambaşka bir yer haline getirmeyi düşündüğünden söz ediyordu.." Evlendiğinden beri bastırmak zorunda kaldığı çocuksu coşkuyu tekrar kazanarak, ellerini göğsünde birbirine kenetledi ve "Ah, çok güzel olacak!" diye devam etti. "Hâlâ evde olsaydım yine at binmeye başlar ve bütün bunların yapılmasına nezaret ederken seninle gelirdim. Sir James'in dediğine göre benim mesken planlarımdan sitayişle söz eden Mr. Garth'la çalışacakmışsın."

"Chettam biraz aceleci davranmış, hayatım, bilirsin," dedi

Mr. Brooke, hafiften kızararak. "Ben öyle bir şey yapacağımı söylemedim. Ancak *yapmayacağımı* da söylemedim, bilirsin."

"O sadece yapacağın konusunda müsterih hissediyor kendini." Dorothea, credo[209] okuyan bir koro kızının berrak ve tereddütsüz sesiyle konuşuyordu. "Çünkü insanların hayat şartlarının ıslahından yana olan bir tavrı temsilen Parlamento'ya girmeyi amaç edindin, bu durumda yapılacak ilk işlerden biri de arazinin ve üstünde çalışanların şartlarını iyileştirmek olmalı. Bir oturma odası ve şu masadan biraz büyük bir yatak odası olan evinde karısı ve yedi çocuğuyla yaşayan Kit Downes'u düşün, amca! Yıkık dökük çiftlik evinin diğer odalarını farelere terk edip mutfağın arkasında yaşayan zavallı Dagleyleri elbette! Tavrımı ahmakça buluyordun, ama buradaki resimlerden hoşlanmamamın sebeplerinden biri de buydu işte, sevgili amcam. Köyden bütün o pisliği ve hoyrat çirkinliği üzerimde bir acı gibi taşıyarak dönüyordum ve kabul odasının duvarlarından yapmacıklı gülümsemeler gibi bakan tablolar, bu duvarların dışındaki komşuların uğraşmak zorunda kaldığı sert gerçekleri umursamayarak sahte olanda haz bulmanın menfur bir yolu gibi geliyordu gözüme. Bence kendi ellerimiz altında yatan kötülükleri düzeltmeye teşebbüs edene kadar, iyiye dönük daha büyük değişimler için öne çıkmaya hakkımız yok."

Dorothea konuştukça duygu yükleniyordu ve bu duyguları hiç engellemeden dışa vurmanın verdiği rahatlama haricinde her şeyi unutmuştu; zamanında gayet alışkın olduğu ama kaygıyla, enerji sarf edilerek verilen kesintisiz bir mücadeleye dönüşen evliliğinin başından beri neredeyse hiç yaşanmayan bir durumdu bu.

O arada Will'in hayranlığına dondurucu bir uzaklık hissi eşlik etmeye başlamıştı. Bir erkek, karşısındaki kadında belli

[209] 'Credo' sözcüğü Latincede 'İnanıyorum' anlamına gelir ve credolar ayinlerde konuşma şeklinde veya melodik olarak söylenir.—*çn*

bir ululuk gördüğünde, onu içinden geldiğince sevemeyecek olmanın utancına nadiren kapılır: sanki doğa ululuğu erkeğe has olarak tasarlamıştır.

Ama tabiat, tasarılarını öne çıkarmada bazen hüzünlü kusurlar gösterir; erkeklik şuuru yeğeninin belagati karşısında kekelemeye başlayan Mr. Brooke'un durumu da o ânda bunu işaret ediyordu. Biraz doğrulup gözlüğünü düzeltmek ve önündeki kâğıtları karıştırmak dışında kendini ifade etme yolunu hemen bulamamıştı.

Sonunda, "Söylediklerin bir şeyler ifade ediyor elbette, hayatım..." dedi. "Her şeyi değil ama bir şeyler ifade ediyor, değil mi, Ladislaw? Sen ve ben resimlerimizle heykellerimize kusur bulunmasından hoşlanmıyoruz. Genç hanımlar biraz coşkun oluyor, bilirsin; biraz tek yönlü bakarlar. Güzel sanatlar, şiir, bu tür şeyler bir millete yücelik verir: *Emollit mores...*[210] Latinceyi biraz anlıyorsun artık. Ama... Ha? Ne?"

Son nidalar, korucunun Dagley'in oğlanlarından birini elinde henüz öldürülmüş bir tavşan yavrusuyla yakaladığı haberini getiren kişiye yönelikti.

"Geliyorum, geliyorum!" Mr. Brooke ayaklarını keyifle sürüyerek kütüphaneden çıkmadan önce Dorothea'ya dönüp, "Suçunu affedeceğim onun," dedi.

Amcası gider gitmez Dorothea, "Arzu ettiğim, yani Sir James'in yapılmasını arzu ettiği değişiklikler konusunda sizin düşünceleriniz de müspettir umarım," dedi Will'e.

"Siz bu şekilde dile getirdikten sonra elbette öyle. Söylediklerinizi unutmayacağım. Ama şu ân için başka şeyler düşü-

[210] Ovidius'un (İ.Ö. 43- İ.S. 17/18) *Epistulae ex Ponto* (*Karadeniz'den Mektuplar*) başlıklı dört kitaplık sürgün şiirlerinden alınma. Tamamı 'Ingenuas didicisse fideliter / artes Emollit mores nec sinit esse feros' yani 'Özen ve sebat ederek alınan serbest eğitim / kişinin hallerini yumuşatır ve kabalaşmasını engeller.'—*çn*

nemez misiniz biraz?" Will sabırsızlık yansıtan bir hareketle ayağa kalktı, sandalyesinin gerine dolaştı ve arkalığını iki eliyle kavradı. "Olan bitenler hakkında sizinle konuşmak için başka fırsat bulamayabilirim."

Dorothea da endişeyle ayağa kalkıp Monk'un dili dışarıda soluyarak ve kuyruğunu sallayarak içeriye baktığı açık pencereye doğru yürüdü. "Lütfen ne olduğunu anlatın," derken sırtını pervaza dayadı ve elini köpeğin başına koydu; her ne kadar el altında bulundurulan veya ayakaltında dolanan ev hayvanlarına –bildiğimiz üzere– düşkün olmasa da, köpeklerin hislerine dikkatle karşılık verir ve üzerine geldiklerinde kaçınması gerekirse bunu incitmeden yapardı.

Will onu sadece bakışlarıyla takip etti ve "Mr. Casaubon'un beni evine gelmekten men ettiğini bildiğinizi farz ediyordum," dedi.

Bir ân durakladıktan sonra, "Hayır, bilmiyordum," dedi. Dorothea'nın duyduğu şeyden etkilendiği belliydi. "Çok ama çok üzüldüm buna," diye kederle ekledi. Şimdi o da Will'in habersiz olduğu bazı meseleleri –mesela kocasıyla karanlıkta yaptığı konuşmayı– düşünüyordu ve Mr. Casaubon'un tavrını etkileme konusunda tekrar umutsuzluğa kapılmıştı. Ama yüzündeki vurgulu üzüntü, Will'i bu hissiyatın tamamen kendisine dönük olmadığına, Mr. Casaubon'un hoşnutsuzluk ve kıskançlığını ona hiç değilse ima ettiğine inanmasına yetmişti. Hazla küskünlüğün tuhaf bir karışımına kapıldı: Dorothea'nın düşüncelerinde yer bulup orada evindeymiş gibi huzurla karşılandığı ihtimaline dönük haz ve onun için fazla önem teşkil etmemenin, yeterince zorlayıcı olamamanın, onu pohpohlayacak tereddütsüz bir alicenaplıkla muamele görmemenin verdiği küskünlük. Ama bir yandan da Dorothea'da gerçekleşebilecek

değişime duyduğu korku, bu tatminsizlikten daha güçlüydü ve sırf açıklama yansıtan bir tonla tekrar konuşmaya başladı:

"Mr. Casaubon'un muhakemesi, kuzeni olarak sahip olduğumu düşündüğü mertebeye uygun düşmeyecek bir vazifeyi kabul etmeme dönük hoşnutsuzluktan kaynaklanıyor. Kendisine bu konuda taviz vermeyeceğimi bildirdim. Hayatta tuttuğum yolun saçma önyargılarla kesilebileceğini düşünmek benim için kolay değildir. Mükellefiyetler, anlamlarını kavrayamayacak kadar genç olduğumuz zamanlarda, üstümüze vurulmuş bir esaret damgası halini alabilir. Faydalı ve itibarlı hale koyabileceğime inanmasam bu işi kabul etmezdim. Aile şerefine başka herhangi bakış itibariyle mahkûm hissetmiyorum kendimi."

Dorothea perişan olmuştu. Kocasının sadece Will'in dile getirdiği bakımdan değil, başka konularda da topyekûn hatalı olduğunu düşünüyordu. Sesinde hiç de karakteristik olmayan bir titremeyle, "Mr. Casaubon ile anlaşmazlığa düştüğünüze göre, bu konu üzerine konuşmamamız daha iyi olacak," dedi. "Kalmakta kararlı mısınız?" Melankoliye ve düşüncelere gömülmüş halde ön bahçeye bakıyordu.

Will, oğlan çocuklarına has şikâyet yansıtan ses tonuyla, "Evet ama sizi bir daha görebileceğimi sanmıyorum," diye cevap verdi.

"Ben de sanmıyorum." Dorothea dönüp yaş dolu gözlerini ona dikti. "Görüşemeyeceğiz. Ama sizden haberler alırım. Amcam için yaptıklarınız kulağıma gelecektir."

"Bense size dair bir şeyler duyamayacağım. Kimse bana bir şey anlatmayacak."

Dudakları, melankolinin düşürdüğü gölgeyi silen hassas bir gülümsemeyle kıvrılan Dorothea, "Ah, benim hayatım çok sadedir," dedi. "Hep Lowick'deyim."

"Bu korkunç bir esaret," diye sert bir tonla atıldı Will.

"Hayır, öyle düşünmeyin. Bir şeylerin özlemini çekmiyorum." Will karşılık vermedi ama Dorothea onun yüz ifadesindeki değişikliğe bir karşılık verme ihtiyacı duydu: "Kendim için yani. Başkaları için bir şeyler yapmaktan fazlasıyla mahrum kalma haricinde elbette. Ama kendime has bir inanca sahibim, bu da beni avutuyor."

O inanca da kıskançlık hisseden Will, "Nedir bu inanç?" diye sordu.

"Ne olduğunu tam bilmesek ve istediklerimizi yapamasak da, kötülüğün karşısında duran ilahi gücün parçası olmaya amade, ışığın eteklerini daha ötelere yayan ve karanlıkla mücadele alanını daraltan mükemmel iyiliği arzulamak."

"Güzel bir mistisizm, güzel bir..."

"Lütfen bunu herhangi bir adla anmayın," dedi Dorothea, ellerini yalvarır gibi uzatırken. "Bunun İran'a özgü olduğunu söyleyecek veya tarif etmek için başka bir coğrafi terim kullanacaksınız. Benim hayatım böyle. Buluştum bu hayatla ve kopamam artık ondan. Dinimin şuuruna küçük bir kızken varmıştım. Eskiden çok dua ederdim ama... Şimdi neredeyse hiç etmiyorum. Sırf kendim için arzular beslemek istemiyorum, çünkü bunun başkalarına faydası olmaz, başkalarına faydasına olmayan yeterince iş yaptım. Bunları sadece size söyledim, Lowick'deki günlerimin nasıl geçtiğini bilmeniz için."

Will şevkle ve kendine biraz hayret ederek, "Tanrı sizden razı olsun söylediğiniz için," dedi.

Kuşlar hakkında gizlice sohbet eden iki meraklı çocuk gibi konuşuyorlardı birbirleriyle.

"Sizin dininiz nedir?" diye sordu Dorothea. "Demek istediğim... Dine dair ne bildiğinizi değil, size en fazla yardımcı olan inancın ne olduğunu sormak istemiştim."

"İyi ve güzel olanı gördüğüm ânda sevmek," dedi Will. "Ama ben isyankarın tekiyim; sevmediğim şeye sizin yaptığınız gibi razı olma mecburiyeti hissetmem kendimde."

"Ama iyi olanı seviyorsanız, aynı yere varır bu," dedi Dorothea gülümseyerek.

"Kurnazlık ettiniz şimdi işte."

"Evet, Mr. Casaubon da sık sık kurnazca davrandığımı ima eder," dedi Dorothea haylazca bir edayla. "Ama ben öyle hissetmiyorum kendimi. Amcam ne kadar geç kaldı böyle! Gidip ona bakmam lazım. Aslında vakit kaybetmeden Hall'e dönmeliyim. Celia beni bekliyor."

Will bunu dönünce amcasına bildirmeyi teklif etti ama o sırada içeriye giren Mr. Brooke, arabayla Dagleylerin evine kadar Dorothea'ya refakat edeceğini ve onlarla tavşan yavrusuyla yakalanan küçük mücrim konusunu konuşacağını söyledi.

Arabayla giderlerken Dorothea mülk konusunu tekrar açtı ama bu sefer gafil avlanmayan Mr. Brooke, konuşmanın gidişatını kontrolü altına aldı.

"Şimdi şu Chettam..." dedi, "Bana kabahat buluyor ama avlağımı sırf onun için muhafaza ediyorum ve bu masrafın da icarcılar için yapıldığını söyleyecek değil herhalde, biliyorsun, hayatım. Kaçak avlanmayı içime sindirecek değilim nihayetinde; meseleyi sık sık düşünüyorum. Metodist rahip Flavell'in, karısıyla yürüyüş yaparken yoluna çıkan tavşanı yere serdiği

için tutulup getirilişinin üzerinden şunun şurasında ne kadar zaman geçti ki? Adam hızlıymış, değneği hayvanın boynuna yapıştırıvermiş."

"Zalimce bir şey bence bu," dedi Dorothea.

"Eh, Metodist rahip olduğu düşünülürse bana daha ziyade sinsice geldi, biliyorsun. Ve Johnson da, 'Onun nasıl bir ikiyüzlü olduğunu buradan anlayabilirsiniz!' diyordu. Ve inan bana, Flavell gözüme hiç de 'en fevkalade tarza sahip adam'[211] olarak görünmedi, hani şu birilerinin Hıristiyan'ı andığı gibi yani... Young galiba. Şair Young'dan söz ediyorum, biliyor musun onu? Her neyse, şu Flavell süfli kara tozluklarının içinde dikilmiş, Tanrı'nın kendisi ve karısı için makbul bir akşam yemeği gönderdiğini ve yine Tanrı nazarında Nemrut kadar büyük bir avcı olmasa da, hayvanı vurmanın hakkı olduğunu söyleyerek savunma yapıyordu ki, seni temin ederim çok komik bir durumdu; Fielding o hikâyeden bir şey çıkarırdı doğrusu, veya Scott; o ele alsa iyi işlerdi sahneyi. Ama durup düşündüğümde, adamın ufacık tavşanı tutup Tanrı'nın işlerine bağlamasından hoşlanmadım değil doğrusu. Her şey peşin yargı meselesi – yargının senden yana çıkacağına dair bir peşin yargı, bilirsin–, yani değnek ve vaiz tozlukları falan. Nihayetinde her meselede mantığa yönelmenin âlemi yok: Kanun kanundur. Ama ben Johnson'u susturdum ve meseleyi kapadım. Chettam'ın o kadar müsamahakar davranacağından şüpheliyim, ama buna rağmen beni memleketin en sert adamı kabul ederek üzerime geliyor. Ve işte, Dagleylerin çiftliğine geldik."

Mr. Brooke çiftlik arazisinin kapısında arabadan indi, Dorothea da yoluna devam etti. Bir konuda kabahatli bulundu-

[211] Edward Young'un (1683-1765) 'Gece Düşünceleri' (1742-1745) başlıklı şiirinden. (D.C. notu)

ğumuzdan şüphelenmemiz halinde bazı şeylerin göze daha da çirkin gelmesi müthiştir. En aziz tuttuğumuz şahsiyetler bile onların daha az hayranlık duyulabilecek yanlarına dair bir yorum işitmemizin ertesinde bize olan tavırlarını değiştirmeye meyyaldir; ancak diğer yandan asla şikâyet etmeyen veya kimsenin şikâyetine konu olmayan insanların haklarına el uzatışımızı vicdanın hoşlukla karşılaması hayret vericidir. Dagley'in çiftlik evi ve eklentileri, zihni *Trumpet*'in Sir James'de yankı bulan suçlamalarıyla zedelenmiş olan Mr. Brooke'a hiç o gün olduğu kadar kasvetli görünmemişti.

Diğer insanların çektiği zorlukları resmedilmeye değer kılan güzel sanatların yumuşatıcı etkisi altındaki bir gözlemci, Freeman's End denen bu çiftlikten haz duyabilirdi: ana binanın bordoya çalan damında çatı pencereleri vardı, bacaların ikisi sarmaşıklar tarafından boğulmuştu, geniş veranda çalı çırpı demetleri tarafından işgal edilmişti ve pencerelerin yarısı yasemin dallarının aralarından yabanıl bir gürlükle taştığı kurt yeniği dolu kepenklerle örtülüydü; ufalanıp dökülen üst kısmından gülhatmilerin boynunu uzattığı bahçe duvarı mükemmel bir donuk renkler karışımı arz ediyordu ve açık mutfak kapısının önüne (ilginç batıl itikatlar sebebiyle hayatta bırakıldığı alenen anlaşılan) yaşlı bir keçi uzanmıştı. İnek ahırının yosunlu saz damı, ambarın griye çalan kırık kapıları, erken harman yapılmak üzere oraya bir araba mısırı indirmeyi tamamlamak üzere olan sefil kılıklı işçiler; ineklerin sağılmak için götürülerek verandasını kahverengi bir boşluğa terk ettiği bereketsiz mandıra, ihmale uğramış avluda yavan yallarla beslenmekten düşkün ruhlara benzemiş halde dolanan domuzlarla beyaz kazlar; tüm bunlar beyaz bulut lekeleriyle mermersi görüntü kazanmış olan gökyüzünün duru ışığı altında bir araya

geldiğinde, zamanın gazetelerinde sık sık bahsedilen çiftçilik sermayesinden hazin şekilde beslenmiş zirai ilginin yaratacağı sıkıntıdan ziyade başka hisler uyandırabilir, 'büyüleyici' kabul ederek karşısında dikileceğimiz bir tablo oluşturabilirdi. Ama bu dertli müessese şimdi Mr. Brooke'un karşısında gayet vurgulu şekilde uzanıyor ve sahneyi onun için seyre durulması zor hale koyuyordu. Mr. Dagley ise elinde kafasında -önden iyice yassılmış eski bir kunduz kürkünden oluşan- süt sağma başlığıyla ayrı bir figür oluşturuyordu. Üstlüğü ve tozlukları sahip olduklarının en iyisiydi ve kendine Blue Bull meyhanesinde yemek ısmarlama iltimasını gösterdiği çarşıdan dönüyor olmasa, onları öyle bir hafta içi mesaisinde asla giymezdi. Öyle bir hovardalığa nasıl olup da kapıldığı muhtemelen ertesi gün kendisi için de merak konusu olacaktı ama memleketin durumuna dair bir şeyler işitmek, hasat başlayıp Far Dips yolu hepten kesilmeden ufak bir kaçamak yapmak, yeni kral ve duvarlardaki sürüyle el ilanlarına dair hikâyeler dinlemek, biraz kayıtsızlık göstermek için geçerli bahane gibi görünmüştü gözüne. İyi bir yemeği iyi içkinin takip etmesi Middlemarch'ın düsturlarından biriydi ve kaçınılmaz kabul edilirdi, Dagley de bunu mebzul miktarda birayı sulandırılmış romun takip etmesi gerektiği şeklinde yorumlardı. Bu içkilerin muhteviyatı, zavallı Dagley'in olduğundan mutlu görünmesine yetecek kadar katıksız değildi; sadece dilinin genel hoşnutsuzluğunu belirtme yönünden biraz çözülmesine sebep olmuşlardı. Ayrıca bu çiftçi muhafazakarlığına huzursuzluk verecek şekilde tesir eden bulanık siyasi konuşmalara fazlasıyla maruz kalmıştı ki bunlardan anladığı, mevcut durumun yeterince beter olduğu, gelecek herhangi değişikliğin durumu daha kötü hale koyamayacağıydı.

Uzun lafın kısası Dagley, üstünde çalışıp didindiği mülkün

sahibi bir eli pantolonunun cebinde, diğer eliyle ince bastonunu etrafa savurur ve ayaklarını rahatça sürüyerek yaklaşırken yüzü kızarmış, gözlerine kavgacı bir bakış kararlılıkla yerleşmiş halde olduğu yerde dikiliyordu ve yabasını sıkı sıkıya kavramıştı.

Çocuk konusuna şefkatle yaklaşmaya kararlı olan Mr. Brooke, "Dagley, has adamım benim!" diye girdi lafa.

Dagley, çoban köpeği Fag'ın yerinde kıpırdanıp kulaklarını dikmesine sebep olacak kadar yüksek perdeden bir istihza parlamasıyla, "Haa, ben mi has adamınızım?" dedi. "Var olun, Efendim. Teşekkürler ederim." Fag, dışarıda biraz oyalandıktan sonra avluya giren Monk'u görünce gözlerini ondan ayırmadan tekrar yerine oturmuştu. "Has adamınız olduğumu işitmekten memnuniyet duydum," diye devam etti Dagley.

Mr. Brooke o gün pazarın kurulduğunu ve kıymetli icarcısının muhtemelen çarşıda yemek yediğini düşündü, ama Mrs. Dagley'le konuşma kararlılığıyla geldiği meseleyi ona da açmakta sakınca görmedi. "Senin ufak oğlan Jacob, elinde öldürdüğü tavşan yavrusuyla yakalandı, Dagley. Johnson'a onu sırf biraz korkutmak için bir veya iki saatliğine benim boş ahıra kilitlemesini söyledim, bilirsin. Ama gece olmadan eve getirilecek. Sen de ona daha sıkı göz kulak olacak ve iyice bir paylayacaksın, değil mi?"

"Yok, öyle bir şey yapmayacağım. Oğlumu sizi veya başka herhangi birini, hatta tek değil yirmi derebeyini memnun etmek için kamçılayacaksam gebereyim daha iyi."

Dagley bu sözleri, evin giriş çıkış için kullanılan tek yeri olan ve kötü havalar haricinde daima açık tutulan mutfak kapısından karısının dışarıya fırlamasını sağlayacak kadar yüksek perdeden söylemişti.

Mr. Brooke, yatıştırıcı bir ses tonuyla, "Tamam, tamam, karınla konuşacağım bu meseleyi; ayrıca dayaktan bahseden de olmadı," dedi ve eve doğru yürüdü.

Ama kendisine sırtını dönüp giden centilmenle 'iki laf daha etme' isteğine kapılan Dagley, peşinde Monk'dan gelebilecek ufak ve muhtemelen şefkatli yaklaşımları asık suratla geçiştiren Fag olduğu halde onu takip etti.

"Nasılsınız, Mrs. Dagley?" dedi Mr. Brooke, biraz telaşlı bir tavırla. "Oğlunuz hakkında konuşmak üzere geldim, ama ona sopayı göstermenizi falan isteyecek değilim, bilirsiniz." Şimdi vurgusuz konuşmaya dikkat ediyordu.

Hayattan aldığı zevkler, ona kiliseye gitmek için hazırlanma tatmini verecek Pazar kıyafetlerinden bile yoksun kalacak kadar azalmış olan, her zaman çok çalışan zayıf ve bitkin Mrs. Dagley, eve döndüğünden beri kocasıyla sıkıntı yaşıyordu ve daha da kötüsünün yaklaştığı hissiyle ruhu iyice daralmıştı. Ama kocası ona cevap verme fırsatı tanımadı:

"Hayır, isteseniz de görmeyecek oğlum sopayı." Dagley'in sesi iyice yükselmişti. "Tamirat için bir değnek bile vermediğiniz yere gelip sopadan falan söz etmeye hakkınız yok. Middlemarch'a dönüp bir baltayla tavrınızı yontun önce."

"Diline hâkim olsan ve yemek yediğin yalağı tekmelemesen iyi edersin, Dagley," dedi karısı. "Bir adam aile babası sıfatıyla çarşıda para saçıp içkiyle kendini rüsva ettiyse, fenalık yapma hakkını o gün için doldurmuş demektir," Mr. Brooke'a döndü. "Oğlumun ne yaptığını bilmek isterim, efendim."

"Ne yaptığını boş ver!" dedi Dagley, daha da ateşli bir tavırla. "Burada konuşmak sana değil bana düşer. Ve konuşacağım da! Akşam yemeğinden mahrum kalsam bile diyeceğimi derim.

Ve diyeceğim de şudur: Babam ve onun babası gibi toprağınız üstünde yaşayan ve parasını buraya akıtan bir adam olarak, ben ve çocuklarım, serpme gübreye para bulamadığımız için Kral duruma müdahale etmediği müddetçe, çürümeye terk edilmiş halde kalacağız şu toprağın üzerinde."

Mr. Brooke, kendinden emin ama yargılamaktan uzak bir sesle, "Sarhoşsun sen, azizim, biliyorsun," dedi ve gitmek için dönerken, "Başka bir gün konuşuruz, bir başka zaman," diye ekledi.

Ama Dagley anında onun yolunu kesti ve ayaklarının dibindeki Fag, sahibinin sesinin iyice yükselip hakaretamiz ton kazanmasıyla hafiften hırlamaya başlarken, Monk da yaklaşıp durumu temkinli bir sessizlik içinde takip etmeye koyuldu. Arabanın üstündeki işçiler konuşulanlara kulak kabartmak için duraklamıştı, ama pasif kalmanın iki adam arasında patlak vermek üzere olan saçma kavgaya karışmaktan daha akıllıca olacağına karar verdikleri belliydi.

"Senin kadar bile sarhoş değilim," dedi Dagley. "İçkiyi kaldırabilen bir adamım ve ne dediğimi gayet iyi biliyorum. Ve 'Kral duruma müdahale etmediği müddetçe' derken kastım şudur: Bu işleri bilenlerin dediğine göre Ri'form olacakmış ve hiçbir zaman layığıyla davranmamış olan şu toprak sahipleri icarcılarından paçayı sıyıramayacakları muameleler görecekmiş. Ve Middlemarch'ta Ri'form'dan anlayanlar kimlerin sıvışmak zorunda kalacağını da biliyor. Bana, 'Arazi sahibini tanırım,' dedi biri. Ben de, 'Umarım benden iyi tanımışsındır onu, çünkü adamı hiç anlayamadım,' dedim. 'Pintinin tekidir,' dedi. 'Öyledir, öyledir,' dedim. 'Ri'form işte bu adamların üzerine gelecektir,' dedi. Böyle diyorlar işte! İşte bu Ri'form'un sen ve senin gibileri berbat kokulu bir sürü şeyle birlikte batıra-

cak bir alamet olduğunu anladım. Ve bundan dolayı istediğini yapabilirsin; senden korkacak değilim artık. Oğlumu da rahat bırakıp kendi işine baksan iyi edersin, çünkü Ri'form ensendedir. Diyeceğim bundan ibarettir." Dagley sözüne son verirken, elindeki yabayı sonradan çekip çıkarması epey güç olacak bir şiddetle toprağa sapladı.

Bu hareketle birlikte Monk alabildiğine yüksek perdeden havlamaya başladı; bu da Mr. Brooke'a kaçması için birkaç saniye kazandırdı. Olabildiğince hızlı adımlarla ve maruz kaldığı bu yeni tavra hayret ederek kendini avludan dışarı attı. Daha önce mülkünde hiç hakarete uğramamıştı ve kendini genelde sevilen biri addederdi (ama insanlara gösterdiğimiz cana yakınlığın gereğinden fazla olduğunu düşündüğümüzde hepimiz öyle hissetmeye meyilliyizdir). Halbuki on iki yıl önce Caleb Garth'la tartıştıklarında, mülk sahibinin idareyi bizzat ele almasından icarcıların memnuniyet duyacağını düşünmüştü.

Yaşadığı tecrübenin bu anlatımını takip edenlerin bazısı, Mr. Dagley'in içine gömüldüğü bu gece yarısı karanlığının sebebini merak edebilir ama ekip biçtiği mülkü onun gibi mirasla devralan bir çiftçi için Kilise'nin tasarrufu altındaki komşu bölgede her şeyiyle centilmen olan bir rektör, rektörün kendisinden bile şuurlu vaaz veren bir rahip, her konuyla (özellikle de güzel sanatlar ve cemiyet ilerlemesiyle) ilgilenen bir arazi sahibi bulunmasına ve Middlemarch'ın ışıkları sadece üç mil ötede yanmasına rağmen cahil kalması kadar kolay şey yoktu o zamanlarda. Biz ölümlülerin bilgiden kaçma becerikliliğini düşünün ve Londra'nın entelektüel parıltısıyla vasati bir yakınlık kurmaya çalışın, sonra da Tipton kilise katibinden 'derleme' yoluyla cılız bilgiler edinerek İncil'in bir bölümünü -Isaiah veya Apollo gibi birkaç telaffuz denemesinden sonra

üstesinden gelinmesi imkânsız olduğu anlaşılan isimlerle dolu olması sebebiyle- büyük zorluklarla okumanın insanı akşam davetleri için ne derecede makbul kişi haline koyacağını düşünün. Zavallı Dagley de arada sırada Pazar akşamları birkaç bap okuyordu ve öyle zamanlarda dünya, gözüne en azından eskisi kadar karanlık gelmiyordu. Layığıyla bildiği şeylerse savsak ziraat alışkanlıklarına, havaların belirsizliğine, Freeman's End'in mahsulü ve büyükbaş hayvanlarına dairdi; yani biraz istihzayla ifade etmek gerekirse, onun durumundaki kişi istediği takdirde İncil okumaktan vazgeçebilirdi ama onun için herhangi bir dünyevi 'öte' seçeneği açık değildi.

40

Bilge biriydi, gündelik işleri itibariyle:
İtina ve sebatın meyvelerine
İman veya siyaset karıştırmadan
En ziyade idraki tatbik ederdi.
Kendi ufak rollerinde mükemmel olanlar,
Yapıp ettikleri mükafatlarını teşkil edenler...
Onlar olmasa kanunlar veya sanat
Veya o koca şehirler nasıl yükselirdi?

Bir şeyin etkileri gözlemlenirken –bu bir elektrik bataryası bile olsa– genellikle yerimizi değiştirmemiz ve ilgi noktamızı teşkil eden belirli bir karışımı veya grubu farklı bir uzaklıktan incelememiz gerekir. Şimdi yaklaşacağım grup, Caleb Garth'ın haritalar ve çalışma masası da bulunan geniş salonda kurulmuş kahvaltı masasının etrafındaki anne, baba ve beş çocuktan oluşuyor. Yeni bir iş arayan Mary hâlâ evdeydi, ama onun bir küçüğü olan ve kutsal 'iş' meselelerinden ziyade kitaplara ilgi göstererek babasını hayal kırıklığına uğratan Christy, ucuzluğu nispetinde vasat bir eğitim almak üzere İskoçya'daydı.

O sabah beheri üç şilin ve iki pense mal olan dokuz adet pahalı mektup[212] gelmişti ve bunları okuyup açık halde birbirlerinin üstüne koyarken zaman zaman başını sallayan, zaman zaman manevi bir tartışmaya girerek dudaklarını büzen Mr. Garth, çayıyla kızarmış ekmeğini unutmuştu, ama Letty'nin hevesli bir teriyer gibi kaptığı iri kızıl mum mührü kırmadan sökmeyi hiç ihmal etmiyordu.

[212] Posta pulu 1840 yılında kullanıma girmeden önce gönderilerin bedelini alıcı öderdi.—*çn*

Yazı yazarken masanın sarsılması haricinde hiçbir şey Caleb'in dikkatini dağıtmadığından, diğerlerinin kendi aralarında serbestçe konuşmasını engelleyecek bir şey yoktu.

Dokuz mektubun ikisi Mary'ye hitaben yazılmıştı. Genç kız onları okuduktan sonra annesine vermiş ve dalgın bir ifadeyle çay kaşığıyla oynamaya koyulmuştu, ama az sonra aklına bir şey gelmiş gibi kahvaltı boyunca kucağına bıraktığı dikişini eline aldı.

"Ah, hayır!" dedi Ben, onun kolunu çekiştirerek, "dikişe başlama yine! Şu ekmek kabuğundan bana bir tavuskuşu yap." Bir taraftan da küçük bir topağı yoğuruyordu.

İğnenin tersini oğlanın eline hafifçe batıran Mary gülerek, "Ah, hayır, haylaz," dedi. "Kendin yap; beni kaç defa seyrettin nasılsa. Bu işi bitirmem lazım. Rosamond Vincy için yapıyorum; önümüzdeki hafta evleniyor ama bu mendil hazır edilmezse izdivaç gerçekleşemez." Son söylediği şey onu eğlendirmişti.

Bu esrarla ciddi şekilde ilgilenen Letty, "Neden evlenemeyecek, Mary?" diye sorarken yüzünü ablasına iyice yaklaştırdı, Mary de iğnenin tehditkar ucunu bu kez onun burnuna doğru çevirdi.

Ablası ciddi bir açıklama ifadesiyle, "Çünkü bu, düzineden sona kalan ve tamamlanmazsa sadece on bir mendili olacak," deyince Letty, derin bir aydınlanma hissiyle tekrar arkasına yaslandı.

Mrs. Garth, Mary'nin mektuplarını masaya koyarken, "Kararını verdin mi, hayatım?" diye sordu.

"York'daki okula gideceğim," dedi Mary. "Okulda öğretmenlik yapmaya özel ders vermekten daha yatkınım. Sınıfta

ders yapmayı tercih ederim. Ve gördüğün gibi, öğretmenlik yapmaya mecburum, çünkü başka yapacak iş yok."

Mrs. Garth, sesinde hafif bir sitemle, "Öğretmenlik bir mecburiyet değil, dünyanın en zevkli işidir," dedi. "Bundan hoşlanmamanı ancak yeterli bilgiye sahip değilsen veya çocukları sevmiyorsan anlayabilirim."

"Birimizin sevdiğinden diğerinin neden o kadar hoşlanmadığını hiçbir zaman tam mânâsıyla anlayamayız, anne," diye cevap verdi Mary, biraz keskin bir tonla. "Dershanelere düşkün bir insan değilim; dışarıdaki dünyadan daha fazla zevk alıyorum. Bu da gayet makul bir kusur herhalde."

"Bir kızlar okuluna tıkılıp kalmak çok aptalca olmalı," dedi Alfred. "Mrs. Ballard'ın talebeleri gibi hep ikişer ikişer dolaşan bir sürü kuş beyinli kız!"

"Oynamaya değer bir tek oyunları bile yok," diye lafa karıştı Jim. "Bir şeyleri düzgün fırlatamazlar, doğru dürüst atlayamazlar. Mary'nin kız okullarından hoşlanmamasına şaşırmıyorum."

Sonraki mektubu açmadan önce duraklayıp gözlüğünün üzerinden bakan baba, "Mary'nin hoşlanmadığı şey neymiş bakalım?" diye sordu.

"Bir sürü kuş beyinli kızla bir arada olmak," dedi Alfred.

Caleb kızına sevecenlikle baktı. "Teklif edilen işle mi ilgili bu, Mary?"

"Evet, baba; York'daki okul. Kabul etmeye karar verdim. Şu sıra en iyisi bu. Yılda otuz beş pound ve ufak piyano dersleri için ilave para."

"Zavallı çocuk!" dedi Caleb, karısına hüzünlü bir ifadeyle bakarak. "Keşke evde bizimle kalabilse, Susan."

"Mary üzerine düşeni yerine getirmeden mutlu olabilecek kız değildir," diye cevap verdi Mrs. Garth, amirane bir tavır ve kendi üzerine düşenleri eksiksiz yaptığına dönük güvenle.

"Bunun kadar berbat bir görev beni de mutlu etmezdi," dedi Alfred.

Mary ile babası bu yoruma sessizce güldü, ama Mrs. Garth ciddi bir tonla, "Senin tarafından makul kabul edilmeyen şeylerden bahsederken 'berbat' kelimesi haricinde bir vasıflandırma kullanman gerekir, sevgili Alfred," diye müdahale etti. "Ayrıca Mary'nin, kazanacağı parayla Mr. Hanmer'in yanına gitmene katkıda bulunacağını unutma."

"Her ne halse bence günah olacak ona. Ama eski bir tuğla kadar sağlamdır o." Alfred yerinden kalkıp öpmek için Mary'nin başını geriye çekti.

Mary kızararak güldü ama gözlerine dolan yaşları gizleyemedi. Ona gözlüğünün üzerinden kaşlarının kenarlarını düşürerek bakan Caleb'in yüz ifadesi, hazla hüznün karışımını yansıtıyordu. Caleb sonraki mektubu açmaya koyulurken, dudakları huzurlu bir gönül rahatlığıyla kıvrılan Mrs. Garth bile oğlunun uygunsuz ifadesini düzeltmeye yeltenmedi ama Ben, hemen meselenin peşine düşerek, "Mary eski bir tuğladır, Mary eski bir tuğladır!" diye şarkı söylemeye ve yumruğuyla ablasının kolunda tempo tutmaya girişti.

O arada Mrs. Garth'ın bakışları okuduğu mektuba dalmış olan kocasına kaymıştı. Caleb'in yüzünde onu alarma geçiren ciddi bir şaşkınlık vardı, ama okurken soru sorulmasından hoşlanmadığını bildiğinden tedirgin bir halle izlemeye devam etti. Nihayet keyifli bir kahkaha atıp mektubun başına döner-

ken gözlüğünün üzerinden bakarak, "Buna ne diyorsun, Susan?" diye sorduğunu işitince rahatladı.

Mrs. Garth yerinden kalkıp gitti, ellerini omuzlarına koyarak onun arkasında durdu ve mektubu birlikte okumaya koyuldular. Mektup Sir James Chettam'dan geliyordu. Chettam, Mr. Garth'a Freshitt'deki ve diğer yerlerdeki aile mülklerinin idaresini teklif ediyor, ayrıca Tiptonlu Mr. Brooke'un, Sir James'den Mr. Garth'a mülkünün temsilciliğini tekrar üstlenip üstlenemeyeceğini sormasını rica ettiğini belirtiyordu. Baronet gayet ricacı ifadelerle Freshitt ve Tipton mülklerinin aynı idare altında olduğunu görmekten büyük memnuniyet duyacağını ve bu çifte temsiliyet durumunun Mr. Garth için uygun şartlar altında yürütüleceğini umduğunu ilave ediyor, ayrıca kendisini ertesi gün saat 12'de Hall'da ağırlamaktan mutluluk duyacağını belirtiyordu.

Başını geriye atıp şimdi bir elini çekerek yanağına destek yapmış olan karısına baktı ve "Çok hoş yazmış, değil mi, Susan?" dedi. "Anlaşıldığı kadarıyla Brooke bunu benden bizzat talep etmek istemedi," diye devam etti gülerek.

Mrs. Garth, ebeveynlerine kenetlenmiş olan beş çift göze teker teker bakarak, "Babanız mühim bir onura erdi, çocuklar," dedi. "Uzun zaman önce el çektirildiği bir görevi üstlenmesi isteniyor ondan. Bu da işini çok iyi yaptığını, dolayısıyla bazılarının ona tekrar müracaat etmeleri gerektiğini kabullendiği anlamına geliyor."

Disiplinin gevşediğine memnuniyetle karar veren Ben sandalyesinde zıplamaya başladı: "Hurra! Cincinnatus gibi!"

Belediye Başkanı ve meclis üyelerini resmi cübbeleri içinde hayal eden Letty, "Onu almaya gelecekler mi, anne?" diye sordu.

Mrs. Garth kızının başını okşayarak gülümsedi, ama mektupları toplayıp kutsal 'iş' konularıyla alakadar olmak üzere erişiminden uzaklaşmaya hazırlandığını görünce iki eliyle kocasının omuzlarını sıkarak, "Münasip bir ücret istemen lazım, Caleb," dedi.

Aksini kendisinden beklemek abes olacakmış gibi içli bir tonla, "Ah, elbette isteyeceğim," dedi Mr. Garth. "İkisinden dört yüz ila beş yüz pound gelir yılda." Sonra başka bir konuyu hatırlayarak büyük kızına döndü. "Şu okula fikrini değiştirdiğini yaz, Mary. Burada kal ve annene yardım et. Bunları düşündükçe Punch[213] kadar mutlu oluyorum doğrusu."

O anki tavrı Punch'un muzafferane duruşlarıyla yakından uzaktan benzeşmiyordu, ama mektup yazmakta gayet iyi olmasına ve karısını düzgün lisan hazinesi olarak görmesine rağmen, Caleb'in kabiliyetleri laf üretmeye dönük değildi.

Çocuklar tezahürata boğuldu ve oğlanlar kendisini dans etmek için çekiştirmeye başlayınca Mary, elindeki işlemeli kumaş parçasını muhafaza etmesi için annesine uzattı. Kendi halinde bir neşeye boğulan Mrs. Garth, fincanları ve tabakları toplamaya girişirken Caleb de masasına geçmeye hazırlanır gibi sandalyesini geriye itti, ama elinde mektuplarla düşünceli bir halde zemine bakarak oturmaya devam etti; sol elinin parmaklarını kendine has sessiz bir lisanla gerdikten sonra nihayet, "Christy'nin bir iş tutamaması beni çok üzüyor, Susan" dedi. "Giderek yardıma ihtiyacım olacak. Ve Alfred'in de mühendislik eğitimi için gitmesi gerekiyor; evet, bu konuda kararımı verdim." Bir süre daha düşündükten ve parmak hitabetine devam ettikten sonra, "Brooke'un icarcılarıyla yeni anlaşmalar yapmasını sağlayacağım ve dönüşümlü tarıma gi-

[213] 'Çevirmen'in Notları'na bakınız.—*çn*

rişeceğim," diye devam etti. "Eminim ki Bott'un köşesindeki çamurdan iyi tuğla elde ederiz. Bu meseleyle de ilgilenmem lazım; tamirat masraflarını düşürür. Faydalı ve güzel işler bunlar, Susan! Ailesi olmayan bir adam bedavaya yapmaktan bile mutluluk duyar."

"Yine de umarım sen öyle yapmazsın," dedi karısı işaret parmağını sallayarak.

"Yok canım, ama işin tabiatını bilen birine gelmeleri iyi oldu: memleketin halini –hani dedikleri gibi– biraz düzeltme şansı bulmak, ahalinin düzgün çiftçilik yapmasını sağlamak, birkaç şeyi halletmek ve insanların, onlardan sonra gelecekle-rin yaşayacağı sağlam binalar yapmak... Bunları bir servete tercih ederim. Yapılacak en şerefli iş addederim." Caleb mektupları masaya bırakıp parmaklarını yeleğinin düğmeleri arasına geçirdi ve yerinden doğruldu, ama sonra sesinde bir huşuyla başını yavaşça yana çevirdi. "Tanrı'nın çok büyük bir ihsanıdır bu, Susan."

"Öyledir, Caleb," diye şevkle cevap verdi karısı. "Babalarının böyle bir iş yapması çocuklar için de lütuf olacak: Bir babanın muteber icraatları, onun adı unutulsa da kalır." Bu konuşmadan sonra ona ücret konusunda başka bir şey söyleyemedi.

***

O akşam epey yorgun halde eve gelen Caleb, küçük not defterini dizine açarak sessizce oturur, Mrs. Garth ile Mary dikişlerini diker ve Letty bir köşede bebeğiyle fısıltılı diyaloglar kurarken Mr. Farebrother, parlak Ağustos ışığını ve gölgelerini püsküllü çimenlerle elma ağaçlarından ayıran yol boyunca yürüyerek

çıkıp geldi. Garthlardan hoşlandığını ve Mary'yi Lydgate'e sözünü etmeye değer bulduğunu biliyoruz. Rahip, bir ruhbanın mevki ayırımına itibar etmeme yükümlülüğünü eksiksiz yerine getirir ve Mrs. Garth'ın kasabadaki herhangi bir orta yaşlı anneden daha hanımefendi olduğunu annesine daima söylerdi. Buna rağmen, bildiğiniz üzere akşamlarını -evin hanımı bir leydiyi daha az çağrıştırsa da- Vincylerin iyi aydınlatılmış kabul odasındaki cemaate ve iskambil oyununa reislik ederek geçirdi. O günlerde insan ilişkileri sadece saygı mefhumuyla belirlenmezdi. Ama rahip, Garthlara kalpten saygı duyardı ve ziyareti aile için sürpriz değildi. Yine de el sıkışırlarken, "Bu akşam bir elçilik göreviyle geldim, Mrs. Garth," deme gereği duydu. "Size ve Garth'a Fred Vincy namına söylemem gereken bir şey var." Koltuğa yerleşirken parlak bakışlarını kendisini dinleyen üç kişi üzerinde dolaştırdı. "Gerçek şu ki bu biçare genç beni hususi bazı meselelerine ortak etti."

Mary'nin kalbi şimdi daha hızlı çarpmaya başlamıştı: Sözü edilen hususiyet nerelere kadar uzanıyordu acaba?

"Çocuğu aylardır görmedik," dedi Caleb. "Neler yaptığından haberim yok."

"Bir ziyaret sebebiyle buralarda değildi," diye cevap verdi rahip. "Ev ona biraz fazla sıcak geliyordu ve Lydgate de annesine henüz çalışmaya başlamamasının uygun olacağını söyledi. Ama dün döndü ve bana açıldı. Bunu yapmış olmasından memnuniyet duydum, çünkü kendisini on dört yaşından beri tanırım ve o evde fazlaca bulunduğumdan, çocuklar yeğenlerim gibidir. Ancak anlattığı şey, üzerine öğüt vermesi kolay türden değildi. Benden buralardan gideceğini, size olan borcu ve bunu ödeyememesi sebebiyle büyük utanç duyduğunu, bizzat gelip veda etmeye bile yüz bulamadığını söylememi istedi."

Caleb elini havada sallayarak, "Ona bunun metelik kadar önemi olmadığını söyleyin," dedi "Biraz sıkıştık ve atlattık. Ama şimdi bir Yahudi kadar zengin olacağım."

Mrs. Garth, rahibe gülümseyerek, "Bu aslında oğlanları iyi yetiştirebileceğimiz ve Mary'nin evden uzak kalması gerekmeyeceği anlamına geliyor," dedi.

"Sahipsiz define nereden çıktı?" diye sordu Mr. Farebrother.

"İki mülkün birden temsilciliğini yapacağım: Freshitt ile Tipton ve ayrıyeten Lowick'de ufak bir arazi de söz konusu olabilir. Hepsi aynı aile bağlantılarına dayanıyor, işler bir kez başladı mı sonrası geliyor zaten. Beni en çok mutlu edense, Mr. Farebrother..." Caleb bu noktada başını biraz geriye attı ve kollarını koltuğun kolçaklarına koydu. "Söz konusu mülklerde ıslahat ve ilerlemeye dönük birkaç fikri tatbikata koyma fırsatı tanıması. Susan'a sık sık dediğim gibi, at üstünde oturup hatalı şeylere bakmak ama düzeltmek için bunlara el atacak durumda olmamak insanı mengene misali sıkıştırıyor. Siyasete giren insanların ne yaptığını anlamıyorum; birkaç yüz dönümün bile bu kadar kötü idare edildiğini görmek neredeyse çıldırtıyor beni."

Caleb bu kadar uzun konuşmaları nadiren gönüllü olarak yapardı, ama hissettiği mutluluk taze dağ havası tesiri yapmıştı üzerinde: Gözleri ışıldıyor, kelimeler ağzından hiç zorlanmadan çıkıyordu.

"Seni kalpten tebrik ederim, Garth," dedi rahip. "Fred Vincy'ye bundan daha iyi bir haber götüremezdim, çünkü dediğine göre sizi başka amaç için ayırdığınız paradan ederek –veya onun tabiriyle *soyarak*– soktuğu zarar çok büyük dert olmuş ona. Keşke o da avarenin teki olmayaydı. Aslında fena bir çocuk değil, babası da hiç göz açtırmıyor ona."

"Nereye gidiyormuş?" diye sordu Mrs. Garth, biraz soğuk bir tavırla.

"Mezun olmak istiyor ve bunun için dönem başlamadan çalışmaya girişecek. Ben öğütledim bunu ona. Ancak bir yandan da Kilise'ye dahil olması için zorlamak istemiyorum. Ama gidip imtihanı verecek şekilde çalışırsa, yeterli enerji ve isteğe sahip olduğunun teminatıdır bu; kafası çok karışık ve başka ne yapacağını kestiremiyor. Böylelikle babasını tatmin etmiş olacak, ben de o arada Vincy'yi oğlunun kendisine başka bir yol seçebileceğine ikna etme konusunda söz verdim. Fred, ruhbanlığa uygun olmadığını açık yüreklilikle ifade ediyor ve bir gencin yanlış meslek seçerek öldürücü bir adım atmasını önlemek için gereken her şeyi yaparım. Sizin söylediğiniz bir şeyi aktardı bana, Miss Garth. Hatırlıyor musunuz acaba? (Mr. Farebrother ona daha önce 'Miss Garth' olarak değil 'Mary' diye hitap ederdi, ama şimdiki tavrı genç hanıma daha hürmetle yaklaşma inceliğinden kaynaklanıyordu, çünkü Mrs. Vincy'nin ifadesiyle 'ekmeğini kazanmak için çalışan' biriydi o.)

Mary huzursuz olmuştu ama konuyu şakaya vurmak için, "Fred'e bir sürü münasebetsiz laf etmişimdir," dedi hemen. "Ne de olsa çocukluktan oyun arkadaşıyız."

"Dediğine göre, ruhban sınıfını topyekûn gülünç gösterecek kadar komik kaçan şu din adamlarından biri olacağını söylemişsiniz. Bu bizzat benim alınacağım kadar keskin kaçmış doğrusu."

Caleb güldü ve keyifle, "Sivri dilini annesinden almış," dedi.

Annesinin kırılacağından korkan Mary, "Dilimin küstahlığı ondan gelmiyor ama," dedi çabucak. "Benim patavatsızca laflarımı Mr. Farebrother'a aktarması da Fred'in haylazlığından."

Yergiye itibar edilmesini her zaman ciddi kabahat olarak

gören Mrs. Garth, "Sahiden de düşüncesizce edilmiş bir laf, hayatım," dedi. "Komşu kilisede gülünç bir vaiz var diye kendi rahibimize daha az değer verecek değiliz."

Mary'nin yaptığı yorumun tamamen değersizleştirilmesine içi elvermeyen Caleb, "Yine de dediğinde gerçeklik payı var," dedi. "Herhangi bir işi kötü yapan kişi meslektaşlarını da güvenilmez kılar." Bakışlarını yere dikti. Ayaklarını, kelimelerin fikirlerden daha bereketsiz olduğunu düşünerek döşemeye sürterken, "Çünkü birçok şey birbirine bağlıdır," diye ekledi.

"Öyle olduğu açık," dedi rahip eğlenerek. "Seviyesiz davranarak insanların zihnini de seviyesiz kılıyoruz. Miss Garth'ın bu meseleye yaklaşımına, beni mahkûm etse de etmese de, katılıyorum. Ancak Fred Vincy'ye gelirsek, onun bir nispette mazur görülmesi adilane olur; ihtiyar Featherstone'un aldatıcı davranışı onun sarsılmasına katkıda bulundu. Çocuğa tek metelik bile bırakmamasında şeytani bir yan vardı. Ama Fred, bunu hayati mesele yapmayacak tarza sahiptir. Ve en çok korktuğu şey de sizi gücendirmiş olmak Mrs. Garth; kendisi hakkında bir daha iyi düşünceler beslemeyeceğinizi sanıyor."

"Fred konusunda hayal kırıklığına uğradım," dedi Mrs. Garth, kararlı bir tavırla. "Ama gereğini yaparsa hakkında yine iyi düşünmeye hazırım."

O sırada Mary, Letty'yi de alarak salondan çıktı.

Mary'nin gidişini takip eden Caleb, "Üzüntü çektiklerinde gençleri affetmemiz lazım gelir," dedi. "Ve sizin de dediğiniz gibi Mr. Farebrother, şeytan bizzat girmişti o ihtiyarın içine. Şimdi Mary gittiğine göre sadece ben ve Susan tarafından bilinen bir şeyi söylemem gerekiyor, ama bunu başka yerde dile getirmemelisiniz. O ihtiyar alçak, öldüğü gece kendisine yalnız

başına nezaret eden Mary'den vasiyetnamelerinden birini yakmasını istemiş ve yanında bulundurduğu teneke kutudan para çıkartarak dediğini yaparsa hepsini ona vermeyi teklif etmiş. Ancak tahmin edeceğiniz üzere Mary öyle bir şey yapmamış; ihtiyarın demir kasasına dokunmamış ki sonrasını biliyorsunuz. Anlamışsınızdır, ihtiyarın yakılmasını istediği vasiyetname sonuncuydu ve Mary söyleneni yapsa, şimdi Fred Vincy'nin on bin poundu olacaktı. Featherstone yüzünü son fasılda ona çevirmiş. Bu durum zavallı Mary'ye çok dokunuyor; elinde değil... Öyle davranmakta elbette haklıydı, ama –bize anlattığı kadarıyla– kendini müdafaa etmek kastıyla davranırken, birinin varlığını elinden almış ve bunu o kişinin iradesine rağmen yapmış gibi hissediyor. Onu anlayabiliyorum ve bize verdiği zarar sebebiyle garez beslemek yerine, bu zavallı gence bir iyilikte bulunabilirsem mutlu olacağımı hissediyorum. Bu konuda sizin düşünceniz ne yöndedir, Sir? Susan benimle aynı fikirde değil. Diyor ki... Sen kendin söyle, Susan."

Elindeki işten başını kaldırıp Mr. Farebrother'a bakan Mrs. Garth, "Mary, Fred'e nasıl tesir edeceğini bilse bile başka türlü davranamazdı," dedi. "Ayrıca durumdan hiç haberi yoktu. Birilerinin bizim doğru olanı yapmamız sebebiyle gördüğü zararın vicdanımıza yük teşkil etmemesi gerektiği kanaatindeyim."

Rahip hemen cevap vermeyince Caleb, "Hissiyat bu şekilde," dedi. "Çocuk öyle hissediyor ve benim kalbim de ondan yana. Siz yolunuza çıkanları sakınırken atınızın bir köpeği çiğnemesini istemezsiniz, ama eğer öyle bir şey olursa, vicdanınızda kalır."

Her nedense konuşmaktan çok düşünmeye meyletmiş gibi görünen Mr. Farebrother, "Eminim ki Mrs. Garth da bu konuda seninle aynı fikirdedir," dedi. "Fred konusunda dile getirdi-

ği hislerin kötü –veya daha ziyade yanlış– olduğunu söylemek zor, ama insan öyle hisler üzerinde ısrarcı olmamalı"

"Evet, evet," dedi Caleb. "Anlattıklarım sırdır. Fred'e söylememelisiniz."

"Kesinlikle yapmayacağım öyle bir şey. Ama size verdiği zararı telafi edebileceğiniz haberini aktaracağım."

Mr. Farebrother az sonra evden çıktı ve Mary'nin Letty ile birlikte meyve bahçesinde olduğunu görünce veda etmek için o yana yürüdü. Çizgili pamukludan yapılma elbisesi, siyah kurdeleleri ve kolunda sepetiyle Mary ile düşenleri eski etekliğine toplayan Letty, elmaların ve seyrek yapraklı dalların parlaklığını ortaya çıkaran batı ışığı altında hoş bir tablo oluşturuyordu.

Mary'nin görüntüsüne dair daha fazla şey bilmek istiyorsanız, kalabalık bir caddeye çıkıp insanları incelediğinizde on kişiden ancak birinde onunki gibi bir yüz bulacağınızı söyleyebilirim; Zion'un edalı adımlarla yürürken boyunlarını ileriye uzatan hafifmeşrep bakışlı serkeş kızları[214] arasına katamazsınız onu; bırakınız geçip gitsinler öyleleri ve bakışlarınızı dirayetli ama sakin duruşlu, ufak tefek, teni kahverengiye çalan, etrafına bakan ama kimsenin kendisine baktığını farz etmeyen kişiye sabitleyin. Eğer geniş bir yüzü ve kare alnı, vurgulu kaşları ve koyu renk kıvırcık saçları, bakışlarında esrarı kendinde mahfuz muzipçe bir ifade varsa ve yüz özelliklerinin geri kalanı belirgin olmaktan tamamen uzaksa, bu sıradan görünüşlü ama asla rahatsız edici olmayan kişiyi bir Mary Garth portresinde model olarak kullanabilirsiniz. Gülümsemesini sağlarsanız size mükemmel dişlerini gösterir; öfkelendirirseniz sesini yükselt-

[214] 'Rab şöyle diyor: Siyon kızları kibirlidir, burunları bir karış havada, göz kırparak geziyor, ayaklarındaki halhalları şıngırdatarak kırıtıyorlar.' (İşaya 3:16) (G.M. Notu)

mez ama muhtemelen o âna kadar tattığınız en acı söyleri söyler; hoşça bir şey yaparsanız bunu asla unutmaz.

Mary, tanıdığı herkesinkinden daha eski ama daha iyi fırçalanmış kıyafetler giyen zeki ifadeli, yakışıklı rahibi severdi. Fazla bilgece kabul edilemeyecek bazı şeyler yaptığını bilse de aptalca bir laf ettiğini hiç duymamıştı ve aptalca şeyler söylemek, Mr. Farebrother'ın bilgece olmayan meşgalelerinden daha nahoş olabilirdi. En azından ruhban kimliği bakımından kusurlu addedilebilecek tarafları, Kilise'ye dahil olursa Fred Vincy'nin arz edeceği kusurların yaratması muhtemel seviyede hoşnutsuzlukla karşılanmıyordu. Sanırım bu türden değerlendirme serbestilerine Mary Garth'ınkinden daha olgun zihinlerde bile rastlanabilir; tarafsızlığımız, henüz görmediğimiz katıksız fazilet veya faziletsizlikle tecrübe edilmek üzere bekliyor olabilir. Mary'nin kendine haz tuhaf kadınsı sevecenliğini istikbalde birçok farklı erkekten hangisine -geçmişte en haşin veya en müsamahakar davranma eğilimi gösterdiği hangi kişiye- yönelteceğine dair kim tahminde bulunabilir ki?

Rahip, uzatılan sepetten bir elma alıp cebine koyarken, "Çocukluk arkadaşınıza bir mesajınız var mı, Miss Garth?" diye sordu. "Şu yargınızı yumuşatacak bir şeyler mesela. Buradan doğruca onu görmeye gideceğim."

"Yok," dedi Mary, gülümseyerek başını sallarken. "Bir ruhban olarak *gülünç* durmayacağını söyleyecek olsam, bunun yerine daha kötü bir sıfat kullanmam gerekir. Ama çalışmak için buradan ayrılacağını duyduğuma sevindim."

"Ben de çalışmak üzere buradan ayrılmayacağınızı duyduğuma sevindim. Uğrayıp lojmanda ziyaret ederseniz, annemin çok mutlu olacağından eminim; gençlerle konuşmaya düşkün

olduğunu ve eski zamanlara dair anlatacak çok şey biriktirdiğini biliyorsunuz. Nezaket göstermiş olursunuz."

"Mümkün olursa ben de mutluluk duyarım bundan," dedi Mary. "Ansızın her şey beni mutlu edecek şekilde gelişmeye başladı. Evime duyduğum özlemin hep hayatımın bir parçası olacağını sanmıştım. Bu kasvetli düşünceden kurtulmak içimin arındığını hissetmemi sağlıyor; sanırım zihnimin dolduğu hissinin aksine hizmet ediyor."

Her şeye kulak kabartıp yerli yersiz konuşan bir çocuk olan Letty, "Ben de seninle gelebilir miyim, Mary?" diye fısıldadı. Ama Mr. Farebrother çenesini sıkıştırıp yanağına bir öpücük kondurunca sevince boğuldu; bunu annesiyle babasına anlatmak için vakit kaybetmeyecekti.

Rahip'i Lowick'e doğru yürürken yakından izleyen biri, onun iki defa omuz silktiğini görebilirdi. Bence pek az İngiliz sakil misal teşkil edeceği korkusuyla bu hareketi belirgin şekilde yapar, hatta buna hiç denecek kadar az rastlandığı bile söylenebilir; İngilizler insanların (kendileri de dahil olmak üzere) küçük hatalarına genellikle yumuşak mizaç ve müsamahayla yaklaşır. Rahip o ânda Fred ile Mary Garth'ın arasında çocukluktan beri oyun arkadaşlığı ötesinde bir şeyler olup olamayacağına dair kendi kendine bir diyalog tutturmuş ve buna kadınlara dair biraz nüansın acemi bir gence çok mu görülmesi gerektiği sorusuyla cevap almıştı. İlk omuz silkiş buna cevabendi. Sonra evlenebilecek bir adammış gibi kıskançlığa meyletmesine gülmüş ve buna durumunun izdivaç yapmaya uygun olmadığı sonucunun bilanço sayfası kadar net görülebildiği yorumunu eklemişti. İkinci omuz silkme işte bu düşünceyi izlemişti.

Birbirinden öylesine farklı iki erkek -Mary'nin kendi tabiriyle- o 'kahverengi yamada' ne görüyor olabilirdi? Onları cezbeden elbette ki kızın sadeliği değildi (ki tarzı sadelikten yana olan bütün genç hanımları Toplum'un kendilerini güzellikten yoksunluklarına teslim olmaları doğrultusundaki tehlikeli teşviklerine karşı bu vesileyle uyarmış olalım). Yaşlı ulusumuz içinde her insan, mükemmel bir bütündür; uzun zamandır karşılıklı alışveriş halinde olan etkilerin ağır ağır gelişmiş bir mamulüdür ve cazibe de iki bütünün, sevenle sevilenin bir neticesidir.

Mr. ve Mrs. Garth yalnız kaldıklarında Caleb, "Tahmin et ne düşünüyorum, Susan," dedi.

Ona örgüsünün üzerinden gülümseyen Mrs. Garth, "Dönüşümlü tarımı," diye cevap verdi. "Veya Tipton kulübelerinin arka kapılarını."

"Hayır," dedi Caleb, gayet ciddi bir tonla. "Fred Vincy'ye önemli bir dönüş noktası sağlayabileceğimi düşünüyorum. Christy gitti, Alfred de yakın zamanda gidecek, Jim'in iş için hazır hale gelmesi beş yıl alır. Yardıma ihtiyacım olacak ve Fred gelip bu işlerin tabiatını öğrenebilir ve benim nezaretimde çalışabilir; bu da eğer rahiplikten vazgeçerse kıymetli bir adam olmasını sağlar. Ne diyorsun?"

"Ailesinin daha fazla muhalefet edeceği başka bir şey daha olamaz diyorum," dedi Mrs. Garth, kararlı bir şekilde.

Caleb, bir şeyi kafasına koyduğu zaman dışa vurmaya meyilli olduğu inatçılıkla, "Onların muhalefetini neden umursayacakmışım ki?" diye sordu. "Yaşına erdi çocuk, ekmeğini kazanması lazım. Yeterince zeki, hızlı düşünen biridir; toprakta olmayı seviyor ve bence aklını verirse işi gayet iyi öğrenebilir."

"Ama aklını verir mi acaba? Annesiyle babası onun halis bir centilmen olmasını arzuluyor ve bence kendisi de o tür hislere sahip. Bizi kendilerinden aşağı seviyede görüyorlar. Ayrıca eğer teklif senden gelirse, Mrs. Vincy'nin orada burada Fred'i Mary için istediğimizi söyleyeceğinden eminim."

"Olay gelip öyle komik denecek kadar saçma bir yere varırsa, hayat zavallı bir hikâyeden ibaret demektir," dedi Caleb, tiksintiyle.

"Evet, ama münasip olanda belli nispette gurur vardır, Caleb."

"Aptalların düşünceleri iyi bir şey yapmanı engelliyorsa, buna münasebetsiz gurur derim ben," dedi Caleb, sözlerini vurgulamak için ellerini hararetle aşağı yukarı kaldırıp indirirken. "Aptalların dediklerine kulak verirsen bir işi doğru dürüst yapamazsın. Planının doğru olduğunu ve o planın takip edilmesi gerektiğini içine sindirmelisin."

Kararlı bir kadın olan ama kocasının kendisinden daha kararlı tavırla direndiği noktalar olduğunu bilen Mrs. Garth, "Aklına koyduğun bir plana karşı çıkmam, Caleb," dedi. "Yine de bana Fred'in üniversiteye dönmesi sabitmiş gibi geliyor. Bekleyip sonrasında ne yapmayı seçeceğini görmek daha iyi olmaz mı? İnsanları bir yerde istekleri dışında zapt etmek kolay değildir. Ve sen de henüz durumunu veya nelere ihtiyacın olacağını tam bilmiyorsun."

"Eh, biraz beklemek daha iyi olabilir. Ama iki kişiye bile fazla gelecek bir iş yükünün altındayım, bundan da gayet eminim. Oraya buraya saçılmış işler her daim meşgul ediyor beni ve sürekli yeni bir şeyler çıkıyor. Daha dün –Tanrı müstahakkımı versin, sana anlatmayı unuttum– iki kişi aynı kıymetlendirme işi için iki ayrı koldan müracaat etti bana. Ve kimdi bunlar der-

sin?" Caleb, yapmakta olduğu açıklamanın parçasını oluşturacakmış gibi parmak uçlarıyla bir çimdik enfiye aldı. Aklına geldiği zaman öyle ufak bir miktar almayı sever, ama genellikle öyle bir alışkanlığı olduğunu unuturdu.

Mrs. Garth örgüsünü bırakıp dikkatle dinlemeye koyuldu.

"Bunların biri şu Rigg, yani Rigg Featherstone dediğiniz kişiydi. Ama Bulstrode ondan önce geldi ve ben de işi banker için yapacağım. Meselenin ipotek mi, yoksa alım satım mı olduğunu henüz bilmiyorum."

"Adam ona taşıdığı ismi alması kaydıyla bırakılmış mülkü satmaya kalkışmış olabilir mi?" dedi Mrs. Garth.

"Şeytan bilir!" dedi nahoş davranışları Şeytan'dan yüksek bir makama asla mal etmeyen Caleb. "Ancak Bulstrode, esaslı bir arazi parçasına el atmak için uzun zamandır bekliyordu; ben bunu bilirim. Ve öyle bir şeyi elde etmek memleketin bu kısmında kolay değildir."

Enfiyeyi burnuna çekmek yerine parmakları arasında ovalayıp dağıttıktan sonra, "Meselenin girdisi, çıktısı, teferruatları ilginç," diye devam etti. "Ortada çok uzun zamandır Fred'e bırakılması beklenen, ama ihtiyarın öyle bir şey yapmaya hiç niyeti olmadığı anlaşılan bir mülk var. Ancak bunu, bir kenara itilmiş halde karanlıkta tuttuğu, mevcudiyetinin geçmişte kendisine olduğu gibi gelecekte başkalarına da sıkıntı vereceğini düşündüğü oğluna bırakıyor. Bu mülk bunca şeyden sonra Bulstrode'un eline geçerse, işler daha da ilginçleşir diyorum ben. İhtiyar ondan nefret ederdi ve banka işlerini hiçbir zaman onunla yapmadı."

"Şu zavallı adam kendisiyle hiç ilgisi olmayan birinden ne sebeple nefret edebilir ki?" diye sordu Mrs. Garth.

"Pöh! Öyle insanlarda makul sebep aramanın faydası mı olur?" Caleb, derinlerden gelen bir sesle her kullanışında başını ciddi şekilde sallanmayı alışkanlık haline getirdiği bir ifadeyi tekrarladı: "Bir insanın ruhu çürümenin belli safhasına geldiğinde, sana her türlü zehirli mantarı sunar ve hiçbir göz bunların tohumunun nereden geldiğini göremez."

Düşüncelerini ifade etmekte kelime seçme zorluğuna düştüğü zamanlar, çeşitli bakış açılarını ve zihinsel durumları açıklamak için oradan buradan kaptığı anlatımlar kullanmak Caleb'in tuhaflıklarından biriydi ve ne zaman haşyete yakın bir hisse kapılsa İncil tarzı laflar kovalama isteğine yakalanır, ama asla tam alıntı yapamazdı.

41

"Çalım satarak yürümekle bir yere varamam,
Çünkü her gün yağmur yağıyor."
—Shakespeare[215]

Caleb Garth'ın sözünü ettiği ve Mr. Bulstrode ile Mr. Joshua Rigg Featherstone arasında Stone Court'un eki olan araziyle ilgili alışveriş konusu, bu iki kişi arasında birkaç mektup alışverişine sebep olmuştu.

Yazının etkisinin ne olduğunu kim açıklayabilir? Taşa kazınmış olsa, ama o taş ücra bir kumsalda yüzü üstüne kapaklanmış halde kalsa veya 'birçok fethin davulları ve çiğneyip geçen ayakları altında sessizce yatsa'[216] da, nihayetinde gaspların ve çok imparatorluklar önce dedikodusu yapılan başka skandalların sırrına vakıf olmamıza izin verir: Bu dünyanın devasa bir fısıltılar galerisi[217] olduğu açık şekilde anlaşılmıştır. Böyle şartlar bizim ehemmiyetsiz hayat sürelerimiz boyunca kendilerini genellikle çok küçük ölçeklerde arz eder. Şaklabanların nesiller boyunca tekmelediği taş parçasının nihayetinde çalışmalarıyla bir işgalin tarihini sabitleyecek veya bir dinin kilidini açacak belli başlı akademisyenin bakışı altında küçük etki bağlantıları kazanması misali, uzun zaman masum bir paketleme malze-

[215] *On İkinci Gece* (1623), 5 Perde, 1. Sahne.—*çn*

[216] Sir Thomas Browne'nin *Hydriotaphia or Urn Burial* (1658) başlıklı eserinden alıntı. (G.M. notu)

[217] Akustiğin uzak fısıltıların bile net şekilde duyulmasını sağladığı dairesel galeriler. (G.M. notu)

mesi olarak veya başka amaçlarla idareten kullanılmış azıcık kâğıt da sonunda onu bir felaketin başlatılmasında kullanacak bilgiye sahip bir çift gözün önünde kat yerlerinden açılabilir. Gezegenlerin Güneş itibariyle tarihini gözlemleyen Uriel[218] için herhangi bir netice, bir diğeri kadar tesadüfi olabilirdi.

Bu biraz kibirli mukayeseyi yaparak, etkileşimleri –kendilerinden ne kadar az hoşlanırsak hoşlanalım– dünyanın gidişatında gayet belirleyici olan alçak seciyeli insanların varlığına dikkat çekme konusunda daha rahat davranacağım. Böyle kişilerin sayısını azaltabilsek elbette çok daha iyi olur, varlıklarına kayıtsızlıkla izin verme konusunda belki bir şeyler yapılabilirdi. Cemiyet hayatı mânâsında Joshua Rigg, umumiyetle fazlalık addedilen şahsiyetlerdendi. Ancak Peter Featherstone gibi kendi kopyalarını umulduğu şekilde vermemiş olanlar, bu konuda şiirden veya nesirden gelecek talebe itibar etmesi beklenecek son insanlardır. Söz konusu durumdaki kopya da kurbağamsı yüz özelliklerine renkli yanakların ve bir grup insana cazip gelebilecek oldukça yuvarlak genel hatların eşlik ettiği anneyle daha fazla benzerlik arz ediyordu. Sonuç, zeki yaratıklar nezdinde kabul bulmayabilecek kurbağa suratlı bir erkek çocuktan yana olmuştu yani. Cemiyet ilişkilerinde fazlalık olma konusu, söz konusu kişi başka insanların beklentilerini altüst edecek şekilde ortaya itildiğinde, kendini en olmayacak durumda arz ettiğinde özellikle ciddiyet kazanıyordu.

Ancak Mr. Rigg Featherstone'un zayıf nitelikleri hiçbir süs barındırmayan türdendi; tabiri caizse su gibi basitti. Günün en erken saatinden gecenin geç vakti ortadan çekilene kadar şık, derli toplu, benzerlik gösterdiği kurbağalar kadar soğuktu ve yaşlı Peter, kendisinden bile hesaplı, ondan çok daha soğuk-

[218] Milton'un *Kayıp Cennet*'indeki Güneş Naibi. (D.C. notu)

kanlı olan evladını düşündükçe için için kıkırdardı. Ayrıca bu kişinin tırnaklarının her daim çok bakımlı olduğunu ve iyi eğitim almış, düzgün şahsiyetli, inkâr edilemeyecek kuvvette sağlam orta-sınıf bağlantılarına sahip (ancak hüviyeti henüz belirlenmedik) bir genç hanımla evlenmekte kararlılık taşıdığını da eklemem lazım. Anlaşılacağı üzere, tırnakları ve kanaatkarlığı birçok centilmenle kıyaslanabilecek türdendi, ama ihtirasları ancak küçük liman ticarethanelerinin katipliğini ve muhasebeciliğini yapan bir kişinin karşılaşabileceği imkânlar ölçüsünde terbiye edilmişti. Taşra Featherstonlarının abes denecek kadar sade insanlar olduğunu düşünüyordu, diğerleri de buna karşılık durumu onun bir liman şehrinde 'büyütülmüş' olması yönünden değerlendirerek kardeşleri Peter'in o tür bir şeyle karşılarına çıkmasını, dahası mülkü üzerindeki tasarrufunu o istikamette kullanmasını canavarlığın abartılması kabul ediyordu.

Stone Court'un lambrili salonundaki iki pencereden görülen bahçeyle kapıya uzanan çakıl kaplı yol, hiçbir zaman o kadar bakımlı olmamıştı ve şimdi ellerini arkasında kavuşturmuş halde dikilen Mr. Rigg Featherstone hepsine sahip sıfatıyla göz gezdiriyordu. Ancak bunu derin düşüncelere daldığı için mi, yoksa salonun ortasında ayaklarını iki yana alabildiğine açmış ve iki eli pantolon ceplerinde olduğu halde ayakta duran, titiz giyimli ve sakin tavırlı Rigg ile her bakımdan tezat teşkil eden kişiye sırtını dönmek için mi yaptığı şüpheliydi. Altmış yaşına yaklaştığı açıkça anlaşılan, al ve bol kıllı bir yüze sahip, gür bıyıklarına ve sık saçlarına bolca kır düşmüş, yapılı vücudu üstündeki elbiselerin yıpranmış ek yerlerini zorlayan, havai fişek gösterisinin ortasında bile kendi laflarının başka herhangi birinin fiiliyatından daha ilginç olacağını kabul ederek baskın kalmakta kararlı bir palavracının havasını taşıyan birisiydi bu.

Adamın adı John Raffles idi ve bazen imzasından sonra, zamanında eğitiminden geçtiği Finsburyli Leonard Lamb'ın imzasının ardına iliştirdiği B.A. ibaresini gülünç şekilde taklit ederek, W.A.G.[219] yazardı ve bu ünlü akademisyeni 'Ba-Lamb' olarak anabilecek kadar kendince nüktedandı. İşte, Mr. Raffles'ın görünüşü ve zihinsel çeşnisi zamanın yolcu hanlarındaki odaların bayat kokusunu taşır gibiydi.

"Hadi, Josh!" diyordu gürleyen bir tonla. "Bir de şu yönden bak meseleye: Zavallı annenin vadesi dolmak üzere, onu rahata erdirmek için bir şeyler yapabilecek durumdasın."

"Sen sağken olmaz," diye cevap verdi Rigg yüksek perdeden çıkan soğuk sesiyle. "Sen yaşadıkça hiçbir şey onu huzura erdiremez. Ne versem elinden alırsın."

"Bana kin besliyorsun, Josh; biliyorum bunu. Ama erkek erkeğe, palavra sıkmadan konuşalım: Ufak bir sermaye birinci sınıf bir dükkân açmamı sağlar. Tütün ticareti büyüyor. Bu konuda en iyisini yapmazsam kendi burnumu bizzat keseyim. Düze çıkmak için bir pirenin kürke yapışması misali tutunacağım o dükkâna. Her daim işin başında olacağım. Ve hiçbir şey anneni bundan fazla mutlu edemez. Yapacağımı yaptım ve hepsi bitti; elli beş yaşına geldim artık. Şöminemin kıyısına çekilmek istiyorum. Şu tütün ticaretine dört elle giriştim mi, her yerde kolaylıkla bulunmayacak bir beyin ve tecrübe gücünü işime yoğunlaştıracağım. Niyetim seni gelip gidip rahatsız etmek değil, her şeyi en kısa zamanda, doğru şekilde yoluna koymak. Şunu da düşün, Josh –erkek erkeğe kabullenelim yani– zavallı annenin hayatını kolaylaştırmak lazım. Yemin ederim ki bizim ihtiyara her zaman düşkünlük beslemişimdir."

[219] 'Writers and Artists Gathering', yani 'Yazarlar ve Sanatçılar Topluluğu' ifadesinin kısaltması.—*çn*

Mr. Rigg bakışlarını pencereden çekerken yavaşça, "Öyle mi?" dedi.

"Evet, öyle," diye cevap verdi Raffles, önündeki masada duran şapkasını alıp hatiplere özgü bir jestle elinde çevirirken.

"Öyleyse beni dinle şimdi: Ne kadar fazla şey söylersen, o kadar az şeye inanacağım; benden ne kadar fazla şey istersen, sana o kadar azını vermem için sebep sağlayacaksın. Küçüklüğümde beni nasıl tekmelediğini, yemeğin en kısmını annemle benim önümüzden çekip yediğini unuttum mu sanıyorsun? Her seferinde eve gelip ne bulduysan satarak parasını cebine attıktan sonra bizi sefalete terk ettiğini unuttum mu sanıyorsun? Arabaya koşulup kamçılandığını görmek beni mutlu eder. Annem sana kapılmıştı; bana senin gibi bir üvey baba vermeye hakkı yoktu ve cezasını da buldu zaten. Haftalığını alacak ve ona bundan fazlası verilmeyecek; bu mülke adım atma veya peşim sıra buralara gelme cesaretini bir daha gösterirsen o para da kesilecek. Arazinin kapısından içeri girdiğin ânda köpekler ve arabacı kamçısıyla kovalanacaksın."

Rigg son sözleri söylerken buz gibi bakışlarla dolu çıkıntılı gözlerini Raffles'a dikmişti. On sekiz yıl önce tekmelere karşı kendini savunamayacak ufak bir oğlan, Raffles ise barların ve arka odaların ağır yapılı Adonis'iyken durum o ândakiyle taban tabana zıttı. Avantaj şimdi tamamen Rigg'den yanaydı ve o konuşmayı dinleyen birileri olsa, muhtemelen Raffles'ın dayak yemiş bir köpek gibi boyun eğeceğini düşünürdü. Öyle olmadı. Ne zaman 'oyun dışı' kalsa yapmayı huy edindiği şekilde yüzümü ekşitti ve sonra bir kahkaha atıp ceketinin cebinden deri kılıflı yassı bir içki matarası çıkarttı.

"Hadi, Josh!" dedi ayartıcı bir sesle. "Şuradan bana bir ka-

şık brendiyle dönüş masraflarını karşılayacak bir hükümdar[220] ver de gideyim. Şerefim üzerine! Yemin ederim kurşun gibi uzaklaşacağım buradan!"

Rigg bir deste anahtar çıkartırken, "İyi edersin," dedi. "Tekrar karşıma çıkarsan seninle konuşmayacağım. Yoluma dikilen bir ekinkargası kadar bile sahiplenmem seni ve sen beni sahiplenmeye kalkarsan, hainin, arsızın, zorba serserinin teki olmak dışında, yani şu ânda olduğun şey olmak dışında hiçbir şey geçmez eline."

Başını kaşıyan ve kaşlarını şaşkınlıktan ne yapacağını bilemezmiş gibi kaldıran Raffles, "Yazıklar olsun, Josh," dedi. "Her zaman çok düşkün olmuşumdur sana, yemin ederim! Seninle uğraşmak kadar sevdiğim bir şey yoktu, ama tıpkı annen gibisin ve sensiz idare etmem lazım. Brendiyle hükümdar bunun karşısında nedir ki?"

Matarayı uzatıp salladı ve Rigg elinde anahtarlarla meşeden yapılma şık çalışma masasına yürüdü. O arada yaptığı hareket Raffles'a mataranın deri kılıfının tehlikeli şekilde gevşediğini hatırlatmıştı ve gözü şöminenin önündeki koruma parmaklığının hemen gerisine düşmüş dörde katlı bir kâğıda ilişince, bunu alıp mataranın kılıfıyla şişesi arasına sıkıştırdı.

Rigg dönüp onun yanına geldi, yüzüne bakmadan ve bir şey söylemeden elindeki brendi şişesinden matarayı doldurduktan sonra bir sterlini uzattı. Masanın çekmecesini tekrar kilitledi, yine pencerenin önüne gidip konuşmanın başındaki gibi duygusuz bir tavırla dışarıya bakmaya koyuldu; içkiden bir yudum yolluk alan Raffles da kışkırtıcı bir yavaşlıkla tıpasını taktığı matarayı cebine attı ve üvey oğlunun sırtına yüzünü buruşturarak baktı.

[220] Açıklama için 'Çevirmenin Notları'na bakınız.

Tam kapıdan çıkarken dönüp, "Ebediyete kadar elveda, Josh!" dedi.

Rigg onun araziyi terk ederek yola çıkışını seyretti. Gün griye dönmüş, çitleri ve ara yolların çimenli sınırlarını tazeleyen, son mısır balyalarını yükleyen işçileri telaşa salan hafif bir yağmur atıştırmaya başlamıştı. Taşrada yaya dolaşmak zorunda kalmış bir şehir aylağının tedirgin yürüyüşünü tutturan Raffles, o nemli kırsal sükûnetinin ortasında hayvanat bahçesinden kaçmış bir babun maymunu kadar aykırı görünüyordu. Ama sütten kesileli çok olmuş birkaç inek dışında onu seyreden veya yolundan kaçışan küçük su sıçanları haricinde görüntüsüne tepki veren yoktu.

Anayola çıkınca kendisini Brassing'e götürecek bir yolcu arabası bulacak kadar şanslıydı; orada da yeni çalışmaya başlayan trene bindi ve bu vasıtanın Huskisson'a yaptıklarından sonra yolculara çok daha terbiyeli davrandığı sonucuna vardı.[221] Mr. Raffles, birçok ortamda akademi eğitimi aldığı ve makbul kabul edilmesi gerektiği hissini vermeye özen gösteren bir adamdı; insanlara alçaltıcı muamele ve eziyetle yaklaşarak ortamdaki diğerlerini kendince eğlendirmekten hoşlanırdı.

Şimdi de rolünü, çıktığı yolculuk topyekûn başarılı geçmiş gibi ve arada sırada matarasından yudumlar alarak oynuyordu. O mataranın deri muhafazasını sıkıştırmakta kullandığı kâğıt Nicholas Bulstrode imzalı bir mektuptu, ama bunu faydalı olduğu yerden çıkartmak Raffles'ın aklından bile geçmiyordu.

[221] Açıklama için 'Çevirmenin Notları'na bakınız.

42

"Bana öyle geliyor ki şu adamı gönlümce hakir görebilirim,
Aksini gerektiren merhamete bağlılığım olmadığına göre!"
—Shakespeare[222]

Lydgate'in balayından döndükten hemen sonraki mesleki ziyaretlerin biri de Lowick malikanesineydi; aldığı mektupta zaman ayırıp malikaneye teşrif etmesi rica ediliyordu.

Mr. Casaubon, hastalığının tabiatı konusunda Lydgate'e herhangi soru yöneltmemiş, bunun çalışmalarını veya hayatını erkenden kesintiye uğratabileceği konusundaki kaygılarını Dorothea'ya belli etmemişti. Bu konuda da diğer konularda olduğu gibi merhamete maruz kalmak istemiyordu. Kendisine bir sebepten ötürü acındığını anlarsa veya o yönde kuşkuya kapılırsa hırçınlaşıyordu; bir telaşı veya kaygıyı açık yürekli-likle kabullenerek şefkat gösterilerini tahrik etme düşüncesi ona kabullenilemez görüyordu. Gururlu kişi bu tecrübeye dair bir şeyler bilir ve muhtemelen bunu yenmenin tek çaresi, bütün tecrit çabalarını methetmekten ziyade nahoş ve ehemmiyetsiz göstermeye yetecek kadar derin bir yoldaşlık hissine sahip olmaktır.

Ancak şimdi Mr. Casaubon, sağlığı ve ömrünün vadesine dönük soruyu, yazarlığının yaşamakta olduğu sonbahar hamlığından bile fazla suskunluğa mahkûm eden başka bir mesele üzerine kafa yoruyordu. Yazarlığının merkezi hırsı kabul edilebileceği doğruydu, ama öyle tür yazarlıklar vardır ki bunla-

[222] *VIII. Henry*, 3. Perde, 2. Sahne.—*çn*

rın açık arayla en büyük sonucu, yazan kişinin şuurunda tedirginlik veren bir hassasiyet toplanmasına sebep olmasıdır; böylece kişi, uzun zamandır biriken huzursuzluk çamurunun ortasından akan ırmağı görür. Mr. Casaubon'un ağır zihinsel çalışmaları için de durum böyleydi. Bunların en karakteristik neticesi ne yazık ki *Mitolojilerin Anahtarı*'nın vücut bulması değil, meslektaşlarının ona hak ettiği mevkii asla teslim etmeyeceğine dönük dehşet verici farkındalık –hakkında beslenen düşüncülerin yararına olmayacağı şüphesinin eşlik ettiği bir kestirim, çabalarında melankolik bir ihtiras eksikliği– dolayısıyla da hiçbir şey başaramadığını itiraf etmesini engelleyen tutkulu bir direnç istikametinde olmuştu.

Bu nedenle, diğerlerine onu içine çekip kupkuru bırakmış gibi görünen zihinsel hırsı muhtemel yaralara, özellikle de Dorothea'nın sebep olacaklarına karşı bir güvence teşkil etmiyordu. Ve Mr. Casaubon, onu şimdiye kadar idrak ettiğinin ötesinde hırçınlaştıran istikbale dönük ihtimalleri ölçüp biçmeye başlamıştı.

Belli başlı gerçeklere karşı çaresizdi: Will Ladislaw'ın Lowick havalisinde kalmakta gösterdiği küstahça inat ve hakiki, kabullenilmiş bilgeliğe sahip kişilere karşı uçarı tavrı; Dorothea'nın şevkli fiiliyatın yeni bir türünü üstlenen ve sessiz itaat halinde bile düşünülmesi rahatsızlık verecek hararetli gerekçeler öne süren tabiatı; kocasının onunla tartışması mümkün olmayabilecek konularda belli fikirlere ve beğenilere sahip olması. Dorothea'nın eş olarak seçilebilecek en faziletli ve güzel genç hanımlardan biri olduğu kesindi, ama aynı genç hanım, Mr. Casaubon'a düşündüğünün çok ötesinde sıkıntı yaratacak bir şeye dönüşmüştü. Hastalığında ona bakmıştı,

okumalar yapıyordu ve hislerini dikkatle gözetiyordu, ama kendisini yargıladığı düşüncesi Mr. Casaubon'un zihnine bir kez girmişti ve bir eşe yaraşır kendini adamışlık da inançsız düşünceler sonrasında gelen pişmanlıklar ilahisini çağrıştırır hal almıştı, üstelik buna kocanın yaptığı işlerin ve kendisinin berrak şekilde genelin ayrılmaz parçası olarak görüldüğüne dair mukayesenin gücü de refakat ediyordu. Mr. Casaubon'un tatminsizliği eşinin tüm tatlı sevgi gösterilerinden buhar gibi geçiyor ve onun Mr. Casaubon'u daha da yaklaştırdığı kıymet bilmez dünyaya tutunup kalıyordu.

Zavallı Mr. Casaubon! Bu çile, ihanet kabilinden göründüğü için katlanılması daha zor hal alıyordu: Kendisine kusursuz bir güvenle tapan genç yaratık, çabucak tenkitçi bir eşe dönüşmüştü; tenkidin ve içerlemenin erken safhaları, sonradan gelecek muhabbetin ve itaatin bunları ortadan kaldıramayacağı kanaatini yerleştirmişti. Onun kuşkucu yorumuna göre Dorothea'nın suskunluğu bastırılmış bir isyanın ifadesiydi artık; ondan gelecek herhangi bir görüş şuurlu bir üstünlük hissinin teyidi kabul edilmemeliydi; verdiği mülayim cevaplar bile içlerinde rahatsız edici bir tedbirlilik barındırıyordu ve belirli şeylere muhalefet göstermediğinde bunu, kararı çoktan verilmiş bir müsamaha çabasıyla yapıyordu. Mr. Casaubon'un manevi dramını saklama yönündeki azmi –tıpkı başkalarının duymasını istemediğimiz şeyleri daha bir hevesle takip etmemiz gibi–, bu dramı daha da canlı yaşamasına sebep oluyordu.

Mr. Casaubon'un kendini içinde bulduğu bu bedbahtlığa şaşkınlıkla bakmak yerine, bunu gayet olağan görüyorum. Minicik bir benek görüş alanımıza fazla yakın durduğunda, dünyanın ışıltısını ortadan kaldırıp bize sadece kendisini görebi-

leceğimiz bir çerçeve bırakmaz mı? Şahsen kişinin kendi özü kadar müşkül benek görmemişimdir. Ve eğer hoşnutsuzluklarını –artık tenkitten azade şekilde tapınılmadığı yönündeki şüphelerini– yorumlama yolunu seçmiş olsaydı, Mr. Casaubon da bunların esaslı nedenlere dayandığını inkâr edebilir miydi? Aslında tam tersine, bunlara ilave edilmesi lazım gelen, açık şekilde hesaba dahil etmediği güçlü bir sebep daha vardı ki, bu da kayıtsız şartsız tapılacak biri olmadığıydı. Öte yandan, itiraf etmese de, başka pek çok şeyde olduğu gibi bu konuda da şüpheleri vardı; o da, hepimizin yapacağı gibi, bu duyguları asla ortaya çıkarmayacak bir yoldaşa sahip olmanın kendisine epey huzur vereceğini hissediyordu.

Dorothea'yla ilgili bu hassasiyet, Will Ladislaw'ın Lowick'e dönmesinden önce oluşmuştu ve o zamandan beri yaşananlar Mr. Casaubon'un şüphe besleme gücünü bezginlik veren bir noktaya ulaştırmıştı. Farkında olduğu gerçeklere, geçmişe ve geleceğe dönük daha kuvvetli hoşnutsuzluk ve daha hâkim yakıcılık katmaları sebebiyle diğerlerinden daha gerçek gelen kuruntular da ilave etmişti. Will Ladislaw'ın niyetlerine, Dorothea'nın intibalarına duyduğu şüphe ve kıskançlık, kesintisiz bir biçimde yayılarak tüm benliğini işgal ediyordu. Dorothea konusunda bayağı fikirlere kendini kaptırdığını farz etmek ciddi haksızlık olur; kendi zihinsel alışkanlık ve uygulamaları da eşinin tabiatının arz ettiği aleni dış görüntü kadar koruyordu onu böyle bir yanlışa düşmekten. Kıskançlığı karısının fikirlerine, yargıya varma konusunda şevk gösteren zihnine yorulabilecek manevi salınmalara ve bunların istikbalde onu sürükleyebileceği duruma dönüktü. Will'e gelince, her ne kadar son gönderdiği cüretkar mektuptan sonra onunla alakalı

herhangi resmi bir itham veya iddiada bulunmuş olmasa da, Mr. Casaubon, bu gencin asi ruh hallerini ve disiplinsiz fevriliğini kışkırtacak bir düzene sapmaya meyilli olduğuna inanmış haldeydi. Will'in Roma'dan dönme ve bölgeye yerleşme sebebinin Dorothea olduğundan gayet emindi ve Dorothea'nın bu gidişatta masumane şekilde teşvik edici bir rol oynadığını kestirecek kadar idrakliydi. Karısının bu durumda Will ile bağlantı kurmaya ve onun telkinlerine boyun eğmeye hazır halde olması da gayet muhtemeldi; Dorothea'nın onunla baş başa görüşüp kendisine –sıkıntılı yeni bir intiba dile getirmeden– bildirmediği hiç olmamıştı (en azından o öyle düşünüyordu, çünkü Freshitt Hall'deki son karşılaşma ondan saklanan ilk şeydi) ve Mr. Casaubon, şu son görüşmeleri sonrasında onlara dönük ciddi, daha önce idrak etmediği seviyede öfkeli bir ruh haline büründüğünün farkındaydı. O gece karanlığında, Dorothea'nın para konusundaki düşüncelerini ortaya dökmesi, kocasının zihninde bir habis sezgiler katmanı doğmasından başka şeye hizmet etmemişti.

Üstelik yakın zamanda sağlık konusunda yaşadığı şok da Mr. Casaubon'un aklındaki hüzünlü yerini koruyordu. Çok daha iyi olduğundan emindi ve normal çalışma gücünü tamamen geri kazanmıştı; hastalık belki de bir bitkinlik nöbetinden öte değildi ve önünde otuz yıllık hazırlıkları nihayete erdirmek için bir yirmi yılı daha olabilirdi. Bu ihtimal, Carp ve yandaşlarının aceleci istihzalarına duyduğu intikam çeşnisiyle daha da tatlanıyordu, çünkü Mr. Casaubon elinde ince mumuyla geçmişin mezarlarında dolaştıkça bazı modern figürler o zayıf ışıkta bile öne çıkarak onun hassas keşif çabalarını kesintiye uğratıyordu. Carp'ı hatasını kabullenmeye ve sözlerini iyice

sindirmek üzere yutmaya ikna etmek, bunu meseleyi muzaffer yazarlığın sonraki nesiller arasında da yaşama arayışının kabul edilebilir bir kazası telakki etmesini sağlayacaktı. Ebedi saadete ereceği sezisi bile rahatsız edici kıskançlıkların ve kindarlıkların keskin tatlarını uyuşturamadığına göre, kendisi zafere ermeyi beklerken başka insanların geçici dünyevi mutluluğa erme ihtimalinin pek tatlı gelmemesi, şaşırtıcı kabul edilmemeliydi. Çabalarının altını oyacak bir hastalığın musallat olmasıyla birlikte bazı insanlar onun aradan çıkması halinde doğacak elverişli ihtimallere göz dikmiş olabilirdi ve eğer bu insanlardan biri Will Ladislaw ise Mr. Casaubon, buna öfkesi sahipsiz kalmış varlığının bir parçasını teşkil edermiş gibi kuvvetle muhalefet edecekti.

Bu biçimiyle mesele, gayet basit ve dolasıyla son derece hatalı bir şekilde ortaya konmuş olur. İnsan ruhu birçok kanalda hareket halinde olabilir ve bildiğimiz gibi Mr. Casaubon, haysiyetin gereklerini yerine getirmek söz konusu olduğunda dürüstlük ve hakkı teslim edilmesi lazım gelen bir gurur takip ederdi ki bu tavır da onu icraatlarında kıskançlık ve kindarlıktan başka gerekçelere müracaat etmeye itiyordu. Meseleye bakışı şöyleydi:

'Dorothea Brooke'la evlendiğime göre, ölümüm halinde refahının ne halde olacağını düşünmem lazım. Ancak refah, bol miktarda ve bağımsız mülke sahip olmakla sağlanacak şey değildir; tam tersine, öyle bir mülkiyet, onu maruz kalması mümkün ciddi tehlikelerle karşı karşıya getirebilir. Onun hissi gayretkeşliğine veya Kişotvari heyecanlarına ustaca nasıl hitap edeceğini bilen her erkek için kolay av olacaktır; böyle bir adam –dünyevi heveslere bağlılık haricinde

prensibi olmayan, bana karşı şahsi düşmanlık besleyen bir adam–, aklında öyle niyetler olan biri mevcut; eminim bundan. Söz konusu düşmanlık da nankörlük ve istihzayla dışa vurulduğunu kulağımla duymuş kadar iyi bildiğim kadir bilmezlik şuuruyla besleniyor. Hayatta olsam bile bu kişinin dolaylı tesir sağlama teşebbüsleri konusunda tedirginlik besleyeceğim. Dorothea onun sözlerine kulak veriyor: adam onun dikkatini üzerinde toplamayı başarmış; zihnini, kendisi için yaptıklarının ötesinde talepler öne sürme hakkına sahip olduğu fikriyle etkilemiş. Ölürsem –ki bunu nöbete durmuş halde bekliyor– Dorothea'yı kendisiyle evlenmeye ikna edecek. Dorothea için musibet, onun için başarı olacak bu. Diğeri bunu elbette musibet olarak görmeyecek; adam tarafından her şeye ikna edilebilir; karşılık vermememden ötürü bana içerlediği o ölçüsüz ilgiyi teşkil etmeye zaten meyilli ve zihni onun kısmetiyle zaten meşgul. Adam yuvama girip orayı kolayca işgal etmeyi kafasına koymuş. Ve ben bunu engelleyeceğim! Öyle bir izdivaç Dorothea için ölümcül olur. Aykırılık yaratma haricinde herhangi şeyde kararlılık taşıdığı görüldü mü o serserinin? Bilgiye gelindiğinde, ona maliyeti olmayan gösterişli tavırlar sergilemek dışında bir numarası yok. Din konusunda da –kendisine uyduğu sürece– Dorothea'nın aşırılıklarının ucuz yankılarını benimsemesi gayet mümkün. Yarım yamalak bilgi ne zaman gevşeklikten ayırt edilebilmiştir ki? Onun ahlakına kesinlikle güvenim yok ve hayallerinin tatmine ulaşmasını önlemek en öncelikli görevim olmalı.'

Evliliği konusunda yaptığı düzenlemeler Mr. Casaubon'un bazı tedbirlere yönelmesine sebep olmuştu. Bunlar üzerine

uzun uzadıya düşünmek de kaçınılmaz şekilde kendi hayatına dönük ihtimaller üzerine hesaplamalar yapmasını gerektiriyordu; nihayetinde gururlu suskunluğunu yenerek hastalığının tabiatı konusunda Lydgate'in görüşünü almaya karar verdi.

Dorothea'ya Lydgate'in saat üç buçukta randevulu olarak geleceğini söyledi. Dororhea'nınkendini hasta mı hissettiği konusundaki telaşlı sorularına, "Hayır, sadece bazı olağan semptomlar konusunda fikrini almak istiyorum," diye cevap verdikten sonra ekledi: "Senin kendisiyle görüşmen gerekmez, hayatım. Benimle her zamanki eksersizlerimi yaptığım Porsukağacı Yolu'nda buluşması için gerekli talimatları verdim."

Lydgate sözü edilen yürüyüş yoluna girince, Mr. Casaubon'un olağan duruşuna geçerek ellerini arkasında kavuşturduğunu ve başını yavaşça öne eğdiğini gördü. Güzel bir öğleüzeriydi; azametli ıhlamur ağaçlarının yaprakları hüzünlü çamların üzerine usulca savrulurken, ışık ve gölgeler yan yana uyumaya başlamıştı; etrafta ekinkargalarının alışkın kulaklara bir ninni, en azından vakur bir ninni, bir mersiye gibi gelen gaklamalarından başka ses yoktu. Gençliğinin sağladığı enerjik arka planın şuurunda olan Lydgate, bir zaman sonra benzemekten kaçamayacağı vücut kendisine doğru dönünce, bir tür şefkat hissetmişti; ona yaklaşırken vakitsiz alınan yaşın emareleri –talebelere has kısık omuzlar, cılızlaşmış kollar ve bacaklar, ağız çevresinde melankolik çizgiler– daha da vurgulu sergilenir olmuştu. '*Zavallı adam...*' diye düşündü; '*Bazıları aslanlar gibi yaşlanıyor; tam yetişkinliğe ulaşana kadar kimse yaşlarını tahmin edemiyor.*'

Mr. Casaubon, asla değişmeyen nezaketiyle, "Dakikliğiniz

konusunda size minnettarım, Mr. Lydgate," dedi. "Sizin için mahzuru yoksa görüşmemizi yürürken yapalım."

Lydgate oluşan anlık sessizliği, "Ümit ediyorum ki beni görme arzunuzun sebebi nahoş emarelerin nüksetmesi değildir," diyerek doldurdu.

"Hayır, o kadar çabuk değil, hayır. Arzumun sebebini belirtmem gerekirse -ki başka şartlar altında buna lüzüm olmayacaktır- fazla mühim olmayan hayatım, ancak en iyi yıllarını ayırdığım çalışmalarımın tamamlanmamış olması sebebiyle bir nebze önem taşıyor olabilir. Kısacası geride eksik, en iyi ihtimalle başkaları tarafından bastırılacak halde bırakmak mecburiyetinde kalabileceğim bir çalışmaya çok uzun yıllar harcadım. Dolayısıyla, verilecek herhangi teminatın ve gidişatımın hem müspet, hem de menfi yönlerine dair bir rehberliğin, çabalarımı belli sınırlar içine almakta faydalı olacağını düşünmemin mantıklı olacağı kanaatindeyim."

Mr. Casaubon bu noktada duraklayıp hâlâ arkasında olan ellerinden birini çekerek ceketinin tek sıra düğmelerinin arasına götürdü. İnsan kaderi konusunda iyi eğitimden geçmiş bir zihin için pek az şey onun resmi bir hitapla, alışıldık tekdüzelik ve baş hareketleriyle açıkladığı manevi çatışma kadar kayda değer olabilir. Hayır, hayati kabul edilse de kimsenin gereksinmediği suların öylece gidip gelmesi misali ortadan kaybolmaya mahkûm bir işten feragati dayatan ruhi mücadeleyle kıyaslandığında, daha asil trajedileri öne çıkaran birçok durum yok mudur? Ama Mr. Casaubon söz konusu olduğunda insanlara ulvi derecede asil gelen herhangi bir şey yoktu ve faydasız âlimliği zaten küçümseyen Lydgate de, merhametine biraz eğlenti karıştığını hissediyordu. Hastasının tutkulu egoizmi haricinde

her şeyin trajedi seviyesi altında olduğu bir durumun dokunaklı yanlarıyla aşinalık kurabilecek halde değildi.

Mr. Casaubon'un bir tereddüt sebebiyle tıkanıklığa uğramış gibi görünen anlatımına yardımcı olmak isteyen Lydgate, "Sağlığınızdan gelebilecek engellere mi atıfta bulunuyorsunuz?" diye sordu.

"Evet. Büyük itinayla takip ettiğinizi kabul etmekle yükümlü olduğum belirtilerin ölümcül bir hastalığı işaret ettiğini bana açıklamadınız. Ama eğer öyleyseler, Mr. Lydgate, gerçeği hiçbir şey gizli kalmaksızın bilmek isterim ve sizden vardığınız sonuçların kati ifadesini bekliyorum; bunu dostane bir rica kabul edin. Sizden hayatımın olağan tehlikeler haricinde belirli bir tehdit altında olmadığını duymak, az önce açıkladığım sebeplerden ötürü, beni ziyadesiyle sevindirecek. Durum eğer öyle değilse, gerçeği bilmek benim için daha da önemli bir hal alır."

"Öyleyse benim de takip edeceğim yol konusunda tereddüdüm kalmaz," dedi Lydgate. "Ancak sağlığınız hakkındaki kanaatimin iki yönlü bir belirsizlik taşıdığını peşinen ifade etmem lazım: birincisi, elbette benim yanılma payımdan kaynaklanıyor, ikincisi de kalp rahatsızlıklarına dair ileriye dönük tahminlerde bulunmanın zorluğundan. Kişi her halükârda hayatın muazzam belirsizliklerini kesin bir biçimde öngöremez."

Mr. Casaubon yüzünü görülür biçimde ekşitti ama başını bir kez daha hafifçe öne eğdi.

"Kanaatimce, yakın zamanda stetoskopu da icat edip kullanımımıza sunan Laennec* tarafından ilk olarak tahmin edilip berraklık kazandırılan kalpte yağ dejenerasyonu hastalığından

mustaripsiniz. Bu konuda etraflı tecrübe –daha ileri safhada herhangi bir araştırma– henüz yok. Ancak az önceki açıklamanızdan sonra, bu hastalıkla gelen ölümlerin sıklıkla ani olduğunu söylemeyi görev addederim. Bunun ötesinde herhangi sonuç öngörülemez. Sizin durumunuz, on beş yıl veya daha uzun süre oldukça rahat bir yaşam sürdürmeye uygun olabilir. Anatomik veya tıbbi ayrıntılar haricinde ilave edebileceğim malumat yok, zaten bunlar da beklentileri herhangi bir şekilde ileri veya geri taşımayacaktır." Lydgate'in içgüdüleri, fiyakalı tedbirlilikten uzak, gayet sade bir konuşmanın Mr. Casaubon tarafından saygı işareti sayılacağını öngörecek kadar hassastı.

Mr. Casaubon bir ân durakladıktan sonra, "Teşekkür ederim, Mr. Lydgate," dedi. "Ancak sormam lazım gelen bir şey daha var: Şimdi bana söylediklerinizi Mrs. Casaubon'a da açıklamış mıydınız?"

"Kısmen... Demek istediğim, muhtemel sonuçlar bakımından." Lydgate bunları Dorothea'ya neden söylediğini açıklayacaktı, ama Mr. Casaubon elini konuşmayı sonlandırmak istediği açıkça anlaşılacak şekilde hafifçe salladı ve bir kere daha teşekkür ettikten sonra, günün o mevsim için ender rastlanacak kadar güzel olduğundan dem vurarak konuyu kapattı.

Hastasının yalnız kalmak istediğinden kuşku duymayan Lydgate, biraz sonra onun yanından ayrıldı ve ellerini arkasında kavuşturmuş, başını öne eğmiş olan siyah figür de artık koyu renklere bürünen porsukağaçlarının sessiz ve melankolik eşliği altında ağır tempolu yürüyüşüne devam etti; güneş ışığının oluşturduğu adacıklar üzerinde seyreden küçük kuş veya yaprak gölgecikleri de kasvetin çıkıp gelmesiyle birlikte bu sessizliğe katıldı. Kendini ilk kez ölümün gözlerine bakar

halde bulan, öylesine söylenmiş bir lafta gerçeklik olduğunu hissettiğimiz o nadir anların, 'bilmek' denen şeyin tecrübesinden yeryüzünde mevcut bütün sulara dönük vizyonu yanan dilini serinletmekten aciz su damlasına dönük hezeyanlı vizyondan farklı olmaması misali geçmekte olan bir adam vardı şimdi orada. 'Hepimiz öleceğiz,' şeklinde dile getirilen basmakalıp söz, bir ânda 'Öleceğim ve bu yakın zamanda olacak,'[223] diyerek zuhur eden keskin bir bilince dönüşür, sonra ölüm bizi yakalar; ölümün parmakları merhametsizdir ve akabinde bizi tıpkı anamızın yaptığı gibi kollarıyla sarmalar, böylece son dünyevi idrak anımız ilk anınkine benzeyebilir. Mr. Casaubon da o dakikalarda kendini ansızın karanlık bir ırmak kıyısında bulmuş gibi, şekilleri seçemese de yaklaşan kürek şapırtılarını işitir ve çağrılarını beklermiş gibi hissediyordu. Öyle bir zamanda zihin, ömür boyu edinilmiş önyargılarını değiştirmez; bunları muhayyilede ölümün öte tarafına taşırken bir yandan da -belki hayırseverliğin ilahi sükûnetiyle veya belki benlik davasının ehemmiyetsiz telaşlarıyla- geriye bakar. Mr. Casaubon'un davranışları, önyargılarının neler olduğu konusunda bize ipucu verebilir. Ortaya vurmadığı bazı akademisyence şerhler çerçevesinde, yaşanan zamana dair değerlendirmeler ve istikbale dönük umutlar bakımından kendini inançlı Hıristiyan kabul ederdi. Ama tatmin etmeye uğraştıklarımız, biz 'uzak umutlar' olarak ansak da yaşanan ânın arzularıdır; insanların uğruna şehir sokaklarında canını dişine takarak köle misali çalıştığı müstakbel bir mülk, hayallerde ve sevgide çoktan var olmuştur. Ve Mr. Casaubon'un vazgeçilmez arzu-

[223] Horatius'un (M.Ö. 65 - M.Ö. 8) *Epistles (Mektuplar) eserindeki Latince* 'Moriar; mors ultima linea rerum est.' ('Öleceğim; ölüm her şeyin nihai sınırıdır.') ifadesine gönderme.—*çn*

su, ilahi cemaate ve dünyevi şartlardan mahrum kalmış ışığına dönük değildi; onun, bu zavallı adamın hararetle beslediği hasret, gayet gölgeli yerlerin en alt seviyelerinde bir buğu gibi tutunup kalmıştı.

Lydgate'in mülkten ayrıldığını bilen Dorothea, bir ân önce kocasının yanına gitme dürtüsüyle bahçeye indi. Ama varlığını dayatarak kocasının canını sıkmaktan çekiniyordu; sürekli püskürtülen şevkli çabalarının yoğun hatıraları enerjisini dizginleyerek bir ürperti halinde çökeltmeye ama bir yandan da kaygısını artırmaya hizmet etmişti ve böylece, onun yaklaştığını görene kadar ağaç kümelerinin altında amaçsızca dolandı. Ona doğru yürürken, günden geriye kalan kısa saatlerin, idrak edilmiş bir hüzne daha yakın duran sadık sevgiyle doldurulacağı müjdesini getirmek üzere cennetten gönderilmiş bir melekti sanki. Kocasının buna cevaben yönelttiği bakış o derece dondurucuydu ki, ürperdiğini hissetti, buna rağmen dönüp onun koluna girdi.

Mr. Casaubon ellerini geride kavuşturulmuş halde tutarken, onun bükülgen kolunun kendi kaskatı koluna zorlukla takılmasına izin verdi.

Kocasının tepkisiz katılığının Dorothea'da yarattığı histe *korkunç* bir yan vardı. Bu kuvvetli bir kelimedir, ama kulağa ilk geldiği kadar kuvvetli değildir; neşe tohumlarını telafisi mümkün olmayan şekilde heba eden, insanların bezgin bakışlarını kendi sebep oldukları yıkımda gezdirip inkâr kabiliyetine başvurarak dünyanın tatlılık tohumlarını kabul etmemesine sebep olan şu sıradan davranışlarda, hep mevcuttur bu. Mr. Casaubon'un erkeklik namına neden o şekilde davrandığını sorabilirsiniz. Merhametten kaçan bir zihni olduğunu

hatırlayın: Keder kisvesi altında baskı yaratan şeyin gerçekte yaşanan zamanda veya istikbalde ferahlık kaynağı olabileceği şüphesinin merhamete karşı zaten mesafeli duran öyle bir zihne nasıl tesir ettiğini hiç gözlemlediniz mi? Ayrıca Mr. Casaubon, Dorothea'nın hassasiyetlerinden pek az haberdardı ve bunların kendisinin Carp'ın tenkitlerine dönük hassasiyetiyle mukayese edilebilir vasıf ve seviyede olduğunu düşünmemişti bile.

Dorothea kolunu çekmedi ama konuşmayı da göze alamadı. Mr. Casaubon, "Yalnız kalmak istiyorum," dememişti ama adımlarını sessizce eve yöneltti ve doğu cephesindeki camlı kapıdan içeriye girdiklerinde Dorothea, kocasının konundan çıkarak onu arzu ettiği şekilde hür bırakabilmek için hasır paspasta biraz oyalandı. Diğeriyse kederiyle baş başa kalmak üzere kendini kütüphaneye kapattı.

Dorothea odasına çıktı. Açık cumba penceresi, doğuya doğru uzanan gölgeler sermeye başlayan ıhlamur ağaçlarının sıralandığı sokağın üzerindeki akşamüzeri ışıltısının huzurunu odaya çekiyordu. Ama Dorothea o sahnenin bile farkında değildi. Güneşin göz kamaştırıcı ışıklarına maruz kalmaya aldırmadan, kendini bir sandalyeye attı; parlaklık rahatsızlık yaratacaksa, bunun kendi manevi sefaletinin bir parçası olup olmadığını nereden anlayacaktı ki?

Evliliğinin başından beri hissettiklerinin hepsinden daha kuvvetli bir isyankar öfkenin tesiri altındaydı. Ama gözyaşları yerine kelimeler döküldü:

"Ben ne yaptım ki –neyim ben– bana öyle davranıyor? Aklımdan geçenleri asla bilmiyor, hiç umursamıyor. Yaptıklarımın neye faydası var? Benimle evlenmemiş olmayı arzuluyor."

Kendi sözlerini işitmeye başladı ve durgunlaştı. Yolunu kaybetmiş, aramaktan bezmiş biri gibi öylece otururken, gençlik umutlarının bir daha asla göremeyeceği tüm patikaları tek bakışta gözlerinin önünde belirdi. Kendisinin ve kocasının yalnızlığını, ayrı ayrı yürüdükleri ve onu takip etmek mecburiyetinde olduğu gerçeğini o sefil ışığın altında bile alabildiğine net şekilde gördü. Eğer onu yanına çekmiş olsa, kocasını asla sorgulamaz, "Onun için yaşamaya değer mi?" diye asla sormaz, varlığını sadece hayatının bir parçası olarak hissederdi. Ama şimdi acı acı, "Bu onun hatası, benim değil," diyordu. Acıma, her şeyin toparlanıp birbirine katıştırıldığı kavanozun dibine çökelmişti artık. Ona, onun kıymetli olduğuna inanmış olmak kendi hatası mıydı? Ve tam olarak kimdi o? Artık durumu net şekilde takdir edebiliyordu: Kocasının tek bakışını titreyerek bekleyen, kendi ruhunun en gözde yanlarını zindanlara mahkûm eden, bunları ancak gizliden gizliye ziyaret eden biri olarak onu hoşnut etmekte yetersiz kalmıştı belki. Ve işte öyle krizler, bir kadının nefret etmeye başlamasına sebep olabilir.

Dorothea tekrar aşağıya dönmeyeceğini düşünürken güneş iyice alçalmıştı, ama yine de kocasına kendini pek iyi hissetmediğini ve yukarıda kalmayı tercih edeceğini bildiren bir haber göndermeliydi. Daha önce küskünlüğünün kendisini ele geçirmesine hiç izin vermemişti, ama şimdi kocasıyla gerçek hislerini ortaya vurmadan tekrar yüzleşemeyeceğini biliyor ve bunu herhangi bir müdahale olmadan yapabileceği zamanı beklemesi gerektiğine inanıyordu. Göndereceği mesaj şaşkınlık ve kırgınlık yaratabilirdi. Şaşırıp incinmesi iyi olacaktı. Öfkesi, Tanrı'nın kendi yanında olduğunu söylüyordu

Dorothea'ya, yaşananları seyreden ruhlar kalabalığıyla dolu cennetin onun yanında olması gerektiğini söyleyebilecek seviyedeydi öfkesi. Kapının tıklatıldığını duyduğunda neredeyse zili çalmak üzereydi.

Mr. Casaubon, akşam yemeğini kütüphanede yiyeceğini bildiriyordu. Fazla meşgul olduğundan o akşam yalnız kalmayı arzu etmişti.

"Öyleyse ben yemeyeceğim, Tantripp," dedi Dorothea.

"Ah, size biraz bir şeyler getirmeme izin verin, madam."

"Hayır, kendimi iyi hissetmiyorum. Giyinme odamda her şeyi hazırlayın, ama lütfen beni bir daha rahatsız etmeyin."

Akşam hızla geceye doğru kayarken Dorothea, daldığı zihinsel mücadele içinde neredeyse hiç kıpırdamadan oturuyordu. Ama bu mücadele, insanın bir darbe indirmek üzere hareketlenmesi ve vurma arzusunu zapt etmesi misali sürekli değişimden geçiyordu. Bir cürmü hayata geçirecek enerji, ruhun asil alışkanlıkları kendini dayattığında, kararlı teslimiyet ilham edenlerin ötesinde şeyler gerektirir. Dorothea'nın kocasıyla yüzleşmek üzere odasını terk etmesini sağlayan düşünce, Casaubon'un tüm çalışmalarını esir alan şeyi sorgulamakta olduğu ve alacağı cevabın kalbini sıkıp bükeceğine dair inanç, ona hüzünlü bir sitemin eşlik ettiği öfkeyle bakan gölgeli siluet karşısında belirmediği sürece varlığını fazla uzun süre koruyamayacaktı. Kararlı itaat, resmedilmiş üzüntülerin bir ayinine ve o üzüntülere gösterilecek merhametin kendisinde olduğunu bildiren sessiz çığlıklara mal olmasına rağmen nihayet çıkıp geldi; Dorothea ev durağanlığa gömülünce ve Mr. Casaubon'un dinlenmeye çekildiğine kanaat getirince usulca

odasının kapısını açtı, onu elinde mumuyla yukarıya çıkarken karşılamak üzere merdiven sahanlığında yerini aldı. Eğer az sonra çıkıp gelmezse kendisi aşağıya inecek ve kalbinde bir sancı daha oluşması riskini göze alacaktı. Artık bunun dışında bir şey umamazdı zaten. Ama kütüphanenin kapısının açıldığını duydu ve zemindeki halı ayak seslerini boğsa da ışığın merdivene doğru yavaşça ilerlediğini gördü. Alt sahanlıkta belirdiğinde kocasının öncekinden de bitkin göründüğünü sezdi. Mr. Casaubon karısını görünce donuklaşır gibi oldu, o da hiç konuşmadan yüzüne yalvarırcasına bakmaya devam etti.

"Dorothea!" dedi sonunda Mr. Casaubon, sesinde yumuşak bir şaşkınlıkla. "Beni mi bekliyordun?"

"Evet, seni rahatsız etmek istemedim."

"Gel, hayatım, gel. Gençsin ve hayatını gece nöbetlerine vakfetmen gerekmez."

Bu sözlerin usul melankolisi kulağına dolunca Dorothea, sakat bir hayvanı daha öte incitmekten kendimizi kıl payı kurtardığımız zaman içimize dolan şükrana benzer bir hisse kapıldı. Elini yanına gelen kocasının avucuna teslim etti ve geniş koridorda yürüyüp gittiler.

George Eliot'ın başyapıtı olan *Middlemarch*, pek çok eleştirmen tarafından İngiliz edebiyatının en büyük kurgu eseri olarak kabul edilir. *Middlemarch*, gerçekçi yapısı, ustalıkla işlenmiş karakterleri ve eşsiz üslubuyla yayımlandığı 1870'li yıllarda büyük yankı uyandırmış, yazarına haklı bir şöhret kazandırmıştır.

Roman, 1820'lerin sonunda Middlemarch adındaki hayali bir taşra kasabasının sakinlerini konu alır. George Eliot, ana karakterlerinin yanı sıra, her sınıftan insanın gerilim, kırgınlık, mutluluk, haz, aşk ve hüsran dolu yaşamlarını, büyük bir incelik ve yetkin bir gözlem gücüyle okura aktarır.

İki cilt halinde yayımlayacağımız
Middlemarch: Taşra Yaşamından Manzaralar
ilk kez Türkçede!

"Eliot'ın dehası, en çok da bireyi derinlemesine analiz ederken görünür oluyor."

F. R. Leavis

"Romanın karakterleri o kadar canlı canlıdır ki, sanki yazarın tasarrufundan tamamen bağımsızdırlar."

R. H. Hutton

"Eliot, trajediyi elitizmin saraylarından çekip alan ve onu sıradan insanın ellerine teslim eden ilk yazarlardandır."

Felicia Bonaparte

instagram.com/norakitap
facebook.com/nora.kitap
twitter.com/nora_kitap

Nora

ISBN 978-605-83031-1-9